CENTRALE V. E. II

8-49-B 18

HIERONYMI OSORII, LVSITANI, EPISCOPI ALGARBIENSIS, DE IVSTITIA CAELESTI LIBRI DECEM.

AD REGINALDVM POLVM CARdinalem, Archiepiſcopum Cantuarienſem.



38

COLONIAE.
In Officina Birckmannica, ſumptibus Arnold. Mylij.
Anno M. D. LXXXVI.
Cum Gratia & priuilegio Sacræ Cæſareæ Maieſtatis.

HIERONYMVS OSORIVS, LVSITANVS, EPISCOPVS SILVENSIS, IOANNI METELLO SEQVANO, IVRISCONSVLTO, S. P. D.

COLONIAM VBIORVM.

Si vmquàm, amorem meum erga te, perſpectum habuiſti: poteſ intelligere; quàm gratæ mihi fuerint literæ tuæ: quas accepi, poſtquam in has Luſitaniæ partes immigraui: Quibus ſi non ſtatim reſpondi: non id, obliuione amicitiæ noſtræ factum eſt: Non enim fieri poteſt: vt, tam iucundæ conſuetudinis memoriam deponam. Neque negligentia noſtra: Scis enim, me non eſſe valdè pigrum in ſcribendo. Neq; negotiorum multitudine: quæ licet ſint innumerabilia: nulla tamẽ negotia poſſunt interrumpere iter & officium amoris noſtri: Sed illud fuit, quòd in hac mea prouincia facultatem habere non potui hominis, cui literas

meas committerem: & expectabam hoc tempus anni, quo mercatores noſtri, hinc in Galliam Belgicam commeant, vt notis darem. Vt autem literis reſpondeam tuis: in quo, me, Algarbiorum Epiſcopum factum eſſe, lætatus es, animum tuum in me, amoris & officij pleniſſimum, libenter adgnoui. Sed, vtinam, meritò lætari poſſis. Hæc enim dignitas, tum demum lætandi materiam adfert, cùm Pontificis honorem recta muneris, & officij tam ſancti, perfunctio, cum optato laboris & vigilantiæ fructu, conſequitur. Aliter enim, cùm vel ex deſidia noſtra Dei offenſio concitatur, vel ex ſtudio fruſtra conſumpto, cruciatus exoritur: magis eſt, vt amicorum vitam, qui hoc honore ſunt impliciti, doleamus, quàm, vt eis, de parta dignitate gratulemur. De iudicio verò, quo multi homines, mei ſtudioſi, vt quidam ait, cupiunt meam vehementiam, in aduerſarijs, Opere de iuſtitia Cæleſti meo, conuincendis, remitti: fieri quidem poterit, vt eorum ſententia ſit ſapientior, ego tamen adduci non poſſum, vt eorum ſcelus, leniter exagitem, qui non leniter, Eccleſiam Chriſti, ſed totis viribus, oppugnent. Si mihi priuatim iniuriæ illatæ fuiſſent, moderatè tuliſſem: indignas verò

verò in Chriſtum contumelias, moderatè fer-
re non poſſum. Indignas verò contumelias ia-
ciunt in Chriſtum, qui Eccleſiam illius, quan-
tum in illis eſt, euertunt, & adfligunt, om-
nemq́ veriſsimæ Religionis memoriam tol-
lunt. At, inquiet, eos, lenitate, in viam fa-
cilius reuocari poſſe. Sed is ego ſum: qui fie-
ri non poſſe credam, vt ij, qui ſceleris imma-
niſsimi principes & authores ſunt, à deſtina-
ta ſententia, vllo modo depellantur. Quá-
nam, quæſo, ratione, poterit quis eos adduce-
re, qui, ſuperbiæ radicibus innixi ſunt, vt, ſe
errasse, fateantur? Errati enim confeſsio,
eſt Chriſtianæ modeſtiæ: quàm illi omnibus
modis aſpernantur. Repete memoria, ea,
quæ ſunt ab hominibus pijs mandata moni-
mentis, & perueſtiga, num aliquis fuerit er-
roris peſtiferi magiſter, & architectus, qui in
viam redierit. neminem repperies. Hos igi-
tur tantùm, qui ſceleris principes ſunt, confi-
go maledictis: non eos, qui, ſimplicitate ma-
gis, quàm pietatis odio, in errorem inducun-
tur. Quid, inquiet, igitur, in ſcribendo pro-
ficies? Quid proficiam, ignoro. Quid autem
moliar, & quid omni contentione pugnem, vi-
de. Id autem eſt: vt homines perditos,

atque profligatos, in iuſtum odium vocem: quò, & ſimpliciores, à ſcelere inſtituto, deterream; & eos, qui adhuc ſana mente ſunt, oratione mea confirmem. Nam de opuſculo, quod ad Elizabetham, Britanniæ Reginam, miſi: malè quidem, meo iudicio, ſtatuunt: qui dicunt; me fuiſſe, in illam, paulò acerbius inuectum. Nec enim illam ſecus adpellaui, quàm maieſtas Regia poſtulabat. In quo verò eam admonui: vt vitaret inſidias; & ſcelera immania coerceret, pietatisque patrocinium, animo conſtãti ſuſciperet: demonſtraui, certè; quã eſſem, ſtudio illius, incenſus. Quod ſi aliquis interpretatur; ea flagitia, quæ literis illis perſecutus ſum, ad illam pertinere: is, mentem ſuam aperit, non coarguit meam. De ſpe verò, quam alter ille abijcit: Eccleſiæ, hoc tempore, conſtituendæ: haud ego certè illi adſentior. Curabit enim inflicta vulnera, vnicus ille generis humani Medicus: qui; tum vel maximè, ſalutare remedium adhibere ſolet; cùm omnia, deplorata ſunt. In quo autem tu me, mi Metelle, vocas ad ſcribendum: facis tu quidem id, quod te ſingularis amor facere admonet: vt mihi; eam ſcribendi facultatem tribuas; quam ego minimè adgnoſco. Sed intelligis, in quo curſu ſim; & quantam prouin-

tiam ſuſtineam: & quàm multa mihi negotia, ſint conficienda; ſi velim tanti muneris rationem; quam debeo; reddere. Totum tamen tempus; quod mihi, à curatione mea vacauerit: poſthac, in ſcribendi ſtudio, conſumam. Tu verò; me, de omni ſtatu rerum tuarum, certiorem facias; velim. Nihil enim mihi gratius facere poteris. Vale. Calendis Ianuarijs. M. D. L X V I.

Ex Algarbijs.

HIERONYMUS OSORIUS REGINALDO POLO CARDINALI, CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO, S. D.

NVLLVM ESSE MAius virtute vinculum, ad animos aſtringendos, & voluntates amore eximio copulandas, hoc meum erga te ſtudium facilè declarat. Multi nanq; anni ſunt, cùm te nō ſolùm amare cœpi; verùm etiam, tui videndi mira cupiditate, flagraui. Quāuis enim nunquam mihi licuiſſet, propter magnum locorū interuallum, quo diſiuncti ſumus, tua ſingulari humanitate frui: &, quod à multis acceperam, de tua præſtanti, eximiaque bonitate, non auribus tantùm, ſed etiam oculis vſurpare: vix tamen dici poteſt, quàm fuerim ipſa fama cōmotus, in ſtudiū tui nominis incitatus. Nec enim, vt forma corporis; ſic animi pulchritudo præſentes tantùm ad ſe amandam allicit: ſed etiam abſentes. Non enim

enim oculorum obtutu, ſed mentis adſpectu percipitur: nec vllo corporis ſenſu, ſed animi indicio penditur: nec indiget vlla officiorum viciſſitudine, cùm ſui tantùm admiratione animos ad ſe cõuertat, & rapiat. Cùm igitur, ex multorũ literis, atq; ſermone, eſſem complexus animo, tuam iſtam in religione ſanctitatẽ, in morum grauitate cõſtantiam, in ſtudijs artium maximarum, ſapientiam, in Republica gubernãda prudentiam, in omni denique officiorum cultu diligẽtiam; & is ſim, qui nihil eſſe iudicem vna virtute pulchrius, & amabilius: fieri certè non potuit, quin, ſtudio tui, vehementer incẽderer. Magna deinde facta eſt ad amorẽ acceſſio, cùm intelligerem, quãtam mihi, teſtimonio tuo, dignitatem, idq; multis in locis, attuliſſes. Scripta namque mea, ijs laudibus affeciſti: vt doctorum hominum voluntates mihi valdè cõciliares. Quantũ enim ij, qui bonis artibus dediti ſunt, tuo de me iudicio tribuendum exiſtimârint, ex animo meo coniecturã facio. Quamuis enim, antehac, mihi minimè placuiſſẽ: vbi primùm intellexi:

me teſtimonium tuum, fuiſſe conſecutum: ne ſtultitiæ pœnam ſuſtinerē: ſi opinio mea, à ſententia viri ſapientiſſimi diſcreparet; aliquantulū mihi aſſumendum, & arrogandum putaui. Non igitur, eo me ſolùm nomine tibi deuinxiſti, quòd me ornâſti: ſed etiam, quòd animum addidiſti, ad maiora quædam molienda. Velim igitur intelligas, Vir ampliſſime: te, à me, incredibiliter amari. Et, quandiu alia ratione non poſſum, meum in te animū teſtificari: decem hos libros, quos tibi mitto: quibus omnē, vt arbitror, de cęleſti iuſtitia quęſtionem complexus ſum: velim habeas, quaſi huius meæ in te voluntatis & obſeruantiæ teſtes. Eos enim, iam pridem, tibi deſtinaui: eò, quòd nihil aptius mihi videbatur, quàm, libros de iuſtitia inſcriptos, illi deſpondere, in quo, mirabile quoddam iuſtitiæ ipſius lumē eluceret. Is autem tu non es, qui iuſtitię vmbris gaudeas, ipſius autē iuſtitię ſummum decus aſpernêre: ſed qui, dignitatem illius & amplitudinem, omnib. opibus & imperijs anteponas: atq; adeò omnes res humanas præ ſtudio illius negli.

negligas, atque deſpicias. Cuius quidem rei magnum documentum omnib. eſſe debet ſtudium iſtud in patriam tuam, à qua, laboribus immenſis peſtem redimis. Peſtilentes enim errores euellis: vitiorum licentiā comprimis: virtutis ſtudia incendis: regnum denique florētiſſimum paucorum ſcelere perturbatū, in priſtinum iuſtitiæ ſplendorem, & in antiquam Religionis puritatem, reſtituis. Qui igitur, numquā, vt tibi ingētes opes comparares, laborem vllū ſuſcepiſti: dū pro iuſtitiæ ſanctitate dimicas, nullū vel laborem, vel periculum, recuſas. Quid igitur à me fieri potuit elegātius, quàm libros de iuſtitia illi donare, cuius omne ſtudiū in iuſtitiæ cultu conſumitur? Quamquā, vt verum fatear: in his libris tibi mittēdis, nō magis officiū meū, quàm emolumentum & fructū, ſecutus ſum. Neq; enim: magis vt animū in te meum indicarem, quā vt ſingulare quoddā munus & beneficium efflagitarem, eos tibi donare conſtitui. Quodnam eſt hoc tantum, inquis fortaſſe, beneficium? Hoc nempè: vt aliquod tempus, è ſummis tuis occupationibus

ereptum,

ereptum, horum librorum lectioni tribuas, mihiq; ſignifices, an tibi digni videantur, qui in lucem prodeant. Hoc enim tibi affirmare poſſum: omne ſtudium meum eſſe Chriſto cōſecratum, neque, me vmquam aliquid moliturum, quod non ad pietatis ſtudium referatur;&, ad Eccleſiæ iudicium, quod ego ſanctiſsimum ſemper habebo, dirigatur. Non igitur tam laboro, vt doctis hominibus placeam; quamquam id etiam mihi magnæ curæ ſit, &, ea de cauſa, ancipites ſcribendi euentus valde reformidem: quàm ne quid inſit in ſcriptis meis, quod meritò hominũ piorum animos poſſit offendere. Cùm verò tu, non modò eloquentia, ſed diuinarum rerum intelligentia mirabiliter excellas: non dubitabo, quin omnes, bonis artibus inſtituti, ſanctiſſimæq; Religioni dediti, id ſint approbaturi, quod tu neque prorſus incultum, neque parum pium, iudicaueris. Vale. Vlyxippone. Calendis Quintilib.

M. D. LVII.

IN.

INDEX CAPITVM, DECEM LIBRORVM HIERONYMI OSORII, DE IVSTITIA CAELESTI.

Capita libri primi.

PRoœmium, in quo de vita humana miſeria. pag.1. I.
Quid ſit iuſtitia, & quæ eius dignitas & præſtantia. pag.5. II.
De varia fidei ſignificatione. pag.7. III.
De duplici ſenſu verbi, fides. pag.8. IV.
De hominis appetitione. pag.9. V.
De principio actionum humanarum. pag.16. VI.
Sintne homines infideles & iniuſti ab Eccleſia ſegregandi. pag.19 VII.
De vitiorum natura. pag.20. VIII.

Capita libri ſecundi.

PRoœmium. pag.23. I.
Lutheri fidei genus in medium adfertur, illudq́; falſum eſſe, varijs rationibus conuincitur. pag. 23. II.
Rationes, quibus Lutherus ſuam ſententiam tueri conatur: ac earundem refutatio. pag.29. III.
Fidei vim in ſtudio legis diuinæ conſiſtere. pag.39. IV.

Capita libri tertij.

PRoœmium. pag.42. I.
De legis fœdere, & ſacris. pag.47. II.

An

III. *An antiquæ legis cæremoniæ aliquam vim habeant ad expiandos animos.* *pag.57.*
IV. *Legis operibus neminem poſſe iuſtum fieri:* *pag.59.*
V. *Sitne lex diuina perpetua.* *pag.61.*
VI. *Officium, quod legis metus exprimit, ad quod genus rẽ uocandum ſit.* *pag.63.*

Capita libri quarti.

I. *Sintne homines illi, qui olim in omni genere laudis extiterunt, fidei viribus excitati ad ſolidam virtutis effigiem concipiendam:* *pag.64.*
II. *Sitne opus fide ad perfectam intelligentiam ſummi boni capiendam.* *pag. 64.*
III. *Neminem, natura tantum præſidijs firmatum; poſſe Deum, vt ſummum bonum, amare; & ita iuſſis illius omnibus obtemperare.* *pag.69.*
IV. *Refutatio eorũ argumentorum, qui putant natura tantum fieri poſſe, vt homo Deum eximiè diligat.* *pa.76.*
V. *Sintne omnia, quæ ij moliuntur, qui quamuis adhuc ſceleribus ſint impediti, à ratione interdum reuocati; multa egregiè conãtur, vt impura et inquinata reijcienda.* *pag.82.*

Capita libri quinti.

I. *PRoœmium:* *pag.92.*
II. *Tota de iuſtitia quæſtiõ quatuor in partes diuiditur ac primũ quidẽ, quid iuſtum ſit, explicatur.* *pag.93.*
III. *Iuſtitiæ donum opera ſolius Dei hominibus fuiſſe impertitum.* *pag.97.*
IV. *Iuſtitia à Deo quibus hominibus ſit data:* *pa.101.*
V. *Differentia fidei & iuſtitiæ:* *pag.102.*
VI. *De nomine gratiæ:* *pag.104.*

Repre-

Reprehendũtur ij, eorundemq́ argumenta refutãtur, q gratiã à ratione veræ virtutis diſcernunt. pag. 105. VII.

Capita libri ſexti.

PRoœmium. pag. 109. I.
Quanta luce ſint circumfuſi, qui iuſtitia culti ſunt. pag. 110. II.
De fructu trãquilliſſimæ pacis, quo iuſti potiũtur. p. 115. III.

Capita libri ſeptimi.

PRoœmium, *in quo quantis opibus ornatus extiterit primus humani generis parens. pag. 130.* I.
Primus humani generis parens quib. dolis et machinis ex ampliſſimo atq; florentiſſimo iuſtitiæ ſtatu deciderit, & Paradiſi finibus eiectus fuerit. pag. 133. II.
Primi parentis morbi vitium, in omnem poſteritatem quomodo ſit infuſum. pag. 135. III.
Crimen, à primo noſtro parente conceptum, in ſobolem deriuari non potuiſſe. pag. 136. IV.
Quomodo peccatum ex primo parente ad illius propaginem ſit deductum. pag. 140. V.
Quib. gradibus peccatũ primi parentis humanũ genus in omnem peſtem atq; perniciẽ deduxerit. pa. 144. VI.

Capita libri octaui.

PRoœmium. pag. 157. I.
De hominis libertate. Et, an homines ad omnes res fatali quadam neceſſitate conſtringantur. pag. 158. II.
Lutheri ſententia de fatali neceſſitate. pag. 161. III.
Fatalem neceſſitatem Sathanam per hæreticos introduxiſſe. ibid. IV.
Refutatio ſentẽtiæ Lutheri de fatali neceſſitate. p. 162. V.
Deũ bona efficere, mala aũt tolerare et ſuſtinere. p. 167 VI.

Refu-

VII. *Refutatio Caluini, adferentis diſtinctionem inter neceſsitatem & coactionem.* pag. 177.

Capita libri noni.

I. *PRoœmium, in quo de prædeſtinatione.* pag. 181.

II. *Refutatio eorum, qui putant ratum & fixũ eſſe id, quod eſt cuilibet euenturum.* pag. 181.

III. *Improbos iuſto iudicio damnandos.* pag. 182.

IV. *Fidei neque initium, neq; progreſsionem in nobis abſq; libero conſenſu voluntatis effici, aut effectum ſtabiliri.* pag. 185.

V. *Deum futura præuidere non poſſe, niſi quia futura ſunt.* pag. 187.

VI. *Præſcientiam anteire, prædeſtinationem verò conſequi.* [contra tñ S. Aug. doct., et tota Catholica.] pag. 189.

VII. *Ratio, cur Deus quoſdam ab æterno tempore elegerit, & ad immortale regnum deſtinârit.* pag. 189.

VIII. *Iuſtitiæ diſciplinam omnibus eſſe expeditam & promptam: iuſtitiæq; ſplendorem & dignitatem tueri, in nobis eſſe ſitum.* pag. 193.

Capita libri decimi.

I. *DE iuſtitiæ pulchritudine & vtilitate: ac primùm quidem de iuſtitiæ ratione.* pag. 198.

II. *De iuſtitiæ muneribus.* pag. 199.

III. *Deum tria à nobis exigere.* pag. 203.

IV. *Omnem regiam diſciplinam in vna iuſtitia collocandam.* pag. 212.

V. *Epilogus.* 224.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER PRIMVS.

QVAM grauis & acerba ſit humanæ vitæ conditio, quàm multis incommodis agitata; nemo poterit, vel explicando conſequi, vel enumerando percenſere. Vt enim à natali cuiuſque die capiamus exordium, omneſq; vitæ partes oratione perſtringentes, tandem ad exitum illius veniamus: horam nullã videbimus, aut dolore vacuam, aut labore ſolutam, aut metu liberam; ſed omnem ætatem infinitis difficultatibus affectam, & ſummis curis & angoribus implicatam. Vitæ namq; principium à fletu ducimus, deuinctiſq; membris omnibus in terram abiecti, labores imméſos à ploratibus auſpicamur. Cùm autem reliqua animãtia, præſidijs naturæ tecta, atq; veſtita in lucem prodeant, ſolum hominem nudum, & ab omnibus rebus inopem cernimus, atque miſerabiliter impeditum, in vitæ primordio vagientem, ſtatuſq; ſui miſeriam in ipſo ſtatim initio lamentantem. Quis autem poterit morborum vim & multitudinem, quæ in illã natu-

naturam teneram, & imbecillam confeſtim incur
rit, oratione complecti? Quæ cura nutrices, quæ
ſolicitudo parentes afficit? quæ pericula ſint pue-
ris infantibus, primis illis menſibus, intenta? Iam
verò, cùm ætate progreſſi, metu & cupiditate ma
gis atque magis turbari incipiunt, omnia ma-
la, quæ minus antea ſentiebant, fiunt eis quoti-
diè grauiora. Cùm autem ad pubertatem perue-
niunt, tunc ingens vis tempeſtatis exiſtit, quæ mi-
ſeros homines exagitat, nec eos vllo in loco conſi
ſtere patitur. Hinc enim acerbi amores inuadunt:
indè turbulenta diſſidia ſtatum animi cōuellunt.
Quid cùm amariſſimæ voluptates multis dolori-
bus emptæ neruos omnes incidunt? quid, cùm do
lores admoti totum hominē impetu proſternunt?
quid deinde, cùm adulta ætate dominandi libi-
do inflāmat animum? quid, cū inuidia eūdem con-
ficit atque conſumit? quid denique, cum varia,
multiplex, & infinita cupiditas omnem vim
ſuam profundit, humanamque naturam omnibus
morbis oppreſſam & impeditam dilacerat? Adde
ſi lubet, nuptiarum moleſtias, familiæ labores, vi-
tæ ſolicitudines, fori contentiones. Adde lubri-
cam amicorum fidem, ſociorum proditiones, re-
rum ciuilium turbines atque procellas. Adde cæ
des, inſidias, ſupplicia, dedecus, & ignominiam,
& reliqua mala, quibus vita florens, vel momen-
to temporis, quaſi impetu quodam turbidæ tem-
peſtatis obruitur; vel in ſumma laborum om-
nium contentione, tandem omninò conſumitur.
Quid autem ipſius ætatis extremæ morbos at-
que moleſtias, & corporis exhauſti deformitatem
referam? quid denique cadaueris ipſius horrifi-

cam ſpeciem commemorem? Eſtne aliquid in vita vel odore tetrius, vel aſpectu truculentius, vel contagio peſtilentius? Sic igitur in ſumma vitæ breuitate, vis ingens malorum circumquaque volitat. laborem labor excipit: dolor ex dolore nectitur: mœrorem atque luctum grauior quidã luctus ſæpè conſequitur: infinitæ curæ, moleſtiæ, ſolicitudines animum peruagantur, eumque frangunt atque debilitant, & de omni ſtatu deijciunt. Quamuis autem animus aliquando in tantis malis falſa quadam boni ſpecie commotus, inaniter exultet, & futili lætitia intemperanter elatus geſtiat: non tamen vnquam ſolidum gaudium capit. Amittendi enim metu cruciatur: & cùm id, quod valde expetendum iudicabat, effluere repentè ſentit, dolore conficitur, fruſtraque tandem intelligit, non veram ſe ſe, ſed falſam & inanem voluptatem fuiſſe conſectatum, & infinitis curis & morbis animi contabeſcit. Semper itaque breuiſsimum gaudium, prauis & diuturna ægritudo contaminat. Licet enim mors animantia cuncta populetur, nullum tamen eſt homine vel pluribus mortis ipſius telis expoſitum, vel grauiore eiuſdem ſenſu cruciatum. Vnde colligitur, nihil eſſe in terris homine calamitoſius. Huius autem humanæ miſeriæ cauſa tota videtur eſſe ad duo principia reuocanda, vnum eſt ſummæ naturæ imbecillitas: alterũ immenſa & infinita cupiditas. Vt enim voluptas omnis oritur ex fructu rei alicuius vehemẽtius appetitæ: ſic omnis dolor tũc exiſtit, cùm non eſt conceſſum potiri rebus ijs, quas ſitiẽter appetimus. Quod ſignificare volẽtes Poëtæ, finxerunt ſummũ illud Tantali apud infe-

tos ſupplicium. Aiunt enim, quoties ille ſe aquis, quas mento attingit, ingurgitare properat, vt ſitim expleat; toties aquas euaneſcere, abſceſſuque repentino conatum miſeri hominis ludificari. Hac quidē pœna torqueri neceſſe eſt omnes, qui multa cupiunt, ad quę, propter inopiam & imbecillitatem aſpirare non poſſunt. humanæ autem naturæ imbecillitas tanta eſt, vt explicari nequeat. Eſt enim hominis vita imagini ſimilis, & vmbræ, atque, vt Pindari verbis vtar, cum vmbrę ſomnio comparāda: illius autem cupiditas nullo termino circumſcribitur. Semper enim animus humanus eget: ſemper aliquid cum ſolicitudine inquirit: nec in vno tantum genere diligentiam & induſtriam ſuam cōſumit. Expetit enim honores: exquirit voluptates: imperia cōſectatur: in ore hominum cum gloria & dignitate verſari deſiderat: ad ea omnia comparanda ſummas opes, ad fruenda vitæ diuturnitatem acerrimè cōcupiſcit: & cū ad aliquam partem eorum, quæ eximia putat, peruenire poteſt, maiore quadam indigentia laborat & immaniore cupiditate flagrat. nulla rerum copia animū illius explere, nulla vitæ longitudo illum ſatiare poteſt. Ex quo planū fit, omnes homines impetu quodam naturæ, vim ſempiternam, & opes immortales appetere, ipſiusque diuinitatis imitandæ ſtudio ardentiſſimo concitari: vſque adeò, vt in ſceleſtiſſimis etiā hominibus hic ardor mentis inſideat. Omnes enim immortalitatem appetunt, ſummamque vim atque ſempiternam deſiderant, eaque de cauſa, tetra & impura facinora moliuntur. Cùm igitur nihil ſit homine magis fragile & caducum, & immortales opes ardenter ſi-

tiat,& idcirco mortem ſemper anxiè reformidet; reſtat,vt ſint eius ſpes fallaces,conatus irriti,labores inanes,& ita aſſiduo & infinito cruciatu torqueatur. Cùm enim homines fragiles & imbecilli ſint,æternasq́; opes atq; diuinas optent,ſummis infinitæ cupiditatis ſtimulis incitati,quaſi per ſaxa quędam pręrupta feruntur,& ruunt,& paſsim offendunt,& concidunt,& alliſi prorsùs intereūt, atq; tandem præcipites in ſempiternum exitium rapiuntur. Quid igitur? num affeuerandum eſt, homines ad infinitam miſeriam eſſe natos, omnemq́ue melioris conditionis ſpem eſſe illis penitùs abijciendam? minimè verò: ſed illorum furore & amentia fieri; vt,quò magis ad beatam vitam omnibus corporis & animi viribus enituntur, eò magis in vitæ peſtem atq; perniciem incurrāt. Cùm enim Dei ſimiles fieri cupiunt, tūc ſeſe à Dei coniunctione maximè ſeiungunt,&,quo propius ad Dei vitam conantur accedere,eò vehementius opem illius repellūt: & ſic fit,vt,cū magis obnixè dant operam,vt vim & æternitatem,opeſq́ue ſummas & immortales adipiſcātur,tunc vel maximè fragiles & miſeri ſint,importunoq́ue dominatu mortis vehementius oppreſsi. Vna ſiquidem ratio eſt,diuinæ ſimilitudinis,& cōiunctionis: vna beatæ vitę via,quæ tota eſt in iuſtitia conſtituta. hanc qui tenent,diuinis opibus affluunt, ſempiternoq́; imperio & gloria florent: qui eam autem deſerūt, infœlices & ærumnoſi ſunt exiſtimandi. Eſt autem Iuſtitia diuinus ornatus animi, mentiſque ſtatus, Dei pręſcriptione fundatus,diuiniſque opibus firmatus & ſtabilitus. Hanc igitur qui aſſequuntur,omnia,quę volunt,facillimè conſequuntur.

tur. Quamuis enim ſit eorum immenſa cupiditas, cùm ea tamen ad Dei rationem referatur, illiuſq; ſempiterno numine dirigatur; nulla res erit tanta ad quam non admirabili curſus fœlicitate perueniát. Iuſtitiæ namque vi fit, vt homo, qui corporis natura fragilis, conſilij temeritatę pręceps, rerum exitu calamitoſus eſt, ſit repentè inuictus viribus, conſilioque diuino præditus, fœliciſsimoque rerũ omnium euentu in omni æternitate florentiſsimus. Ea nanque ſanat animos, ſtabilit vires, illuſtrat mentes, opes elargitur, voluptates efficit, ad diuinitatem & immortalitaté ducit: ea poſtremò Deum hominibus deuincit; humanumq; genus cũ diuina mente, bonorum omnium communione conſociat. Huius neque pulchritudo corrumpi, nec voluptas inquinari, nec opes auerti, nec honores imminui poſſunt: nēpe, quę ſit cæleſti præſidio munita, & cõtra omnia mortis & inuidiæ tela, armis diuinis armata. Licet igitur cælũ concidat, terra incēdio deflagret, mare ardoribus exuſtum intereat, omniaq; tandē, quæ intuemur oculis, ad nihilum redigãtur: Iuſtitia tamen ſemper decus & gloriam retinebit, ôpibuſque diuinis æuo ſempiterno perfruetur. Quis igitur has iuſtitiæ diuitias atque magnificentiam ſecum animo reputans, nõ illius ſtudio & cupiditate flagrabit? non omnes vitæ curas, & cogitationes ad cultum illius conferet? non denique præ amore illius mori cupiet? Ad illam enim fruendá nati ſumus, in illius pulchritudine beata vita conſiſtit: ea denique poteſt omnem humanæ mentis cupiditatem explere, vitamque bonis omnibus refertam, æterniſque gaudijs cumulatam efficere. Cũ enim omnia vera bona ex

na ex vna iuſtitia colligata pendeāt,qui iuſtitiam obtinet, omnia ſimul bona cōſequitur: qui verò illius expers eſt,nullius boni particeps eſſe poteſt. Qui igitur illius cōpotes, beatiſsimi: qui ab illa deſeruntur,miſerrimi ſunt,ſempiternaque pœna cruciandi. Sed quò maior eſt illius maieſtas & amplitudo,eò maius mihi onus proponitur. hoc enī ſuſcepi,vt de iuſtitiæ ſplēdore,& claritate diſſerere rē,illiusq́; vim & rationē pro viribus explicarē. Non ſum neſcius, tantū eſſe munus hoc à me ſuſceptū,quantum homines doctiſsimi & eloquētiſſimi,nec ingenio cōſequi, nec orationis facultate ſuſtinere poſſint;tantum abeſt,vt ego,qui neq; ingenij acumine,neque literarum doctrina, ſim cū illis comparandus,Iuſtitiæ dignitatem literis illuſtrare valeam. Sed par eſt,eū,qui iuſtitię decus & elegantiam admiratur, omnes ingenij vires ad illius explicationē conferre;nō ipſius ingenij cōfidētia,ſed illius gratia fretus,qui iuſtitię ſator,et altor,& parens eſt. Cū autē omnis iuſtitia à Deo tātum, quaſi à quondam fonte perenni bonorū omniū,emanet,& in illius gratia & benignitate collocanda ſit:Dei autē benignitatē nō humanis muneribus,ſed vigenti fide cōſequamur: conſequens eſt, vt à fide ducamus exordiū. Quapropter in primis de fide,quæ dux eſt ad iuſtitiam, diſſeremus; veramq́; illius rationem aperiemus: & interim eorum veſaniam,quorum ſermo impurus increbuit, refutabimus,qui perfidiam & impietatē fidei nomine prætexunt:tum quātum licebit, fidei ipſius vim etiam in priſcæ legis inſtitutis,atque ſummorum hominum exemplis ſcrutabimur, vt ſic tandem ex fide ad iuſtitiam gradum faciamus. Vt

autem commodius de fide ſermonē inſtituamus, à Chriſtiani nominis dignitate ordiemur. Magnū igitur nomen eſt hominis Chriſtiani, magnū decus & ornamentum, magnum robur & inuictum, excellens in omni genere virtus, atque planè diuina. Quid enim clarius, quàm eſſe cunctis cęlitibus agnatione rerumque omnium ſocietate coniunctum? quid vel ad vitæ iucunditatem ſuauius, vel ad vtilitatem melius, vel ad honeſtatē elegantius, quàm opibus diuinis affluere? quid ſecurius, & ex omni parte munitius, quàm armis diuinis tegi, cęleſtique pręſidio confirmari? quid poſtremo cogitari animo poteſt altius, aut magnificentius, quā à Deo ſummo adoptari, illumq; præpotentem rerū omnium conditorē & dominum, parentem agnoſcere? quare nihil eſſe poteſt in vita nomine Chriſtiano præclarius, cū hoc omnia ſummæ dignitatis pręſidia & ornamenta contineat. Chriſtianum verò efficit fides in Deum, innixa Chriſti iuſtitia, ſanctitate, religione, excellentibusq; illius omnium virtutum maximarū atq; diuinarum meritis, quibus hominum mentes expiauit: patris numen humano generi infenſum placauit: aditumq; nobis in cælum patefecit. Fides autem cōtinet omnem religionem, atque pietatem. Omnes enim virtutes, ex fide aptæ atque nexę ſunt, & cum illa ſanctiſsimo vinculo colligatæ & implicitæ. Non igitur immeritò omnia diuinę legis inſtituta, omnes ceremoniarum ſanctitates atque myſteria, omnia denique præcepta, monita, & conſilia, quæ ſanctis literis continentur, ad excitandam fidem, opesque illius firmandas & amplificandas referuntur. Quid eſt enim aliud diuinæ legi propoſi-

poſitum,quàm abſtrahere penitus homines ab humanarum rerum confidentia, & ad firmam ſpem diuinæ benignitatis,ipſius Dei promiſſis excitatos,incendere? Quid aliud volunt leges præſcriptæ,fœdera ſacroſancta,myſteria ſacris integumẽtis inuoluta,opes oſtenſæ,terrores illati, bona in fideles magnificentiſsimè collata, ſupplicia infidelibus acerbiſſimè cõſtituta;niſi perſuadere,omnem vitæ,ſalutis,atque dignitatis rationem, omnemque beatæ vitæ ſpem in vno Deo collocandam? Eos igitur,qui vel corporis, vel animi viribus efferuntur,vel abundãtia pecunię,aut principum gratia,aut multitudinis fauore nituntur. qui ad pericula depellenda, non opem diuinam,ſed humanam potius implorant; non modo amentes & furioſos, ſed miſeros & ærumnoſos appellant: eoſque ſupplicijs ſempiternis mactandos eſſe prędicunt. Execratur Ieremias hominem qui neglectoDeo ſpem ponit in homine,humanoq; pręſidio cõfidit:eumque facit ſimilem myricæ in loco arido & inculto natæ, quæ neq; fructu, neque vmbra vtilis eſt,nec amœnitatis ſpecie iucunda,nec ad alium vſum,quàm ad ignem & incẽdium reſeruanda. Contrà verò, illum, qui diffidens omnibus humanis opibus, omnem ſpem rerum ſuarũ habet inDeo poſitam atq; conſtitutam, dicit eſſe ſimilem arbori, prope flumina conſitæ, quæ humore è perennibus aquis hauſto, radices altiſsimas agit: æſtumque non metuit, cùm ſit vndique veſtita frondibus, atq; fructibus onuſta ſalutaribus. Hac elegantiſsima ſimilitudine deſcribit florentem ſtatũ hominis fidelis, quẽ nec vllus ardor exurit, neque turbo, aut tempeſtas vlla

conuellit:neque vllum denique tempus,quantũuis graue atque metuendum reliquis, eum aut honeſtatis laudibus & ornamentis,aut oportuno fructu virtutis ſpoliat. Cùm enim altiſsima ſtirpe nitatur, & nunquàm ſit munerum diuinorum affluentia deſtitutus:eueniat opus eſt,vt non modò ſalutares fructus atque ſempiternos proferat; ſed ſempiternis etiam laudibus illuſtretur. Quid enim illi deeſſe vnquàm poterit, vel ad emolumentum & fructum,vel ad decus & honeſtatem, qui eſt fonti atque principio omnium bonorum &totius honeſtatis architecto ſanctiſsimo fœdere copulatus?ad hoc autẽ fœdus,quo omnis fidelis numini diuino cõiungitur,ſignificandũ,videmus ſanctis literis matrimonij nomen frequenter vſurpatum.Vt enim matrimonium, ſi eſt ritè contractum,viri & vxoris animos ita deuincit, vt vnum è duobus efficiat:ſic Deus eã mentem, quam ſibi copulat,adeò ſecum diuinarum rerum communione coniungit, vt nihil habeat ab ea ſeiunctũ,quod quidẽ poſsit ad illam peruenire.Fit igitur ex vtroq; quodammodò vna mens, vnum ſtudium,vnus ſenſus,vna volũtas: Nihil enim cupit animus,amore diuino incẽſus,nihil aliud ſtudet nihil agit,atq; molitur, niſi vt Dei gloria illuſtretur.Nihil contra Deus ſtatuit,atq; decernit, quod non ad ſuorũ vtilitatẽ & gloriam referatur.Quid eſt igitur homini hac coniunctione beatius? Coniunctionem autem hanc efficit fides ardens & incitata in Dei ſtudiũ: Sic enim Deus ipſe loquitur apud Oſeam,cũ mente,quam ſibi coniũxerat:Deſpondi te mihi in fide.Ergo,cùm hoc fœdus,atque matrimonium fide percuſſum ſit, & in eo omnia

bona

bona cõſiſtant;nihil eſſe poteſt incenſa & inflammata fide ſalutarius.Si autem clarius cernere ſtudeas,quantum firmamenti ſit in fide ponendum, cogita, quorſum direxerit Chriſtus omnia, quæ geſsit in vita,in quem finẽ reſpexerit, quid in omni loco,vel cum aliquod opus mirabile faciebat, vel diuina quadam orationis amplitudine & dignitate diſſerebat,ſibi propoſuerit: nónne vt Patri obediret,&opus cõpleret atq; perficeret,ad quod efficiendũ miſſus fuerat? Huic igitur vni curæ incubuit: hoc tanquã iucundiſsimo cibo animũ ab immenſis laboribus recreauit:hoc vnũ negotium ſuſcepit,vt patris opus abſolueret.Quod autem opus illud extiterit, explicat ipſe,dicens: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille. Ergo, ſi ad hoc vnum opus inſtituendũ, & abſoluendũ,Dei filius humanam formã induit, & à cæli faſtigio delapſus terras luſtrauit, atq; cũ hominibus vixit:ſi omnis illius doctrina, omnis ſolicitudo pro nobis ſuſcepta;ſi labores,quos excepit;dolores,quos pertulit;ipſa deniq; crux, in quã ſublatus fuit;& omnia deniq; ſupplicia,quæ perpeſſus eſt,huc ſpectabant, vt fidem ſanciret atque firmaret:certè conſtat,omnia præclara munera fidei ipſius gremio contineri . Quod autẽ hoc vnũ opus eſſet, quod Chriſtus in vita geſſit, illud eſt magnum argumentum,omnia illius ſtudia fuiſſe ad illuſtrandam ſummi patris gloriam deſtinata. Gloria autem patris illuſtratur fide . Cum enim illum credimus eſſe præpotentem & optimum, virtute atque benignitate immenſa & infinita pręditum,per omnes mundi partes intẽtum atq; commeantem,omnia intuentem &animaduertentem,

& ſin-

&ſingulis rebus,prout cuiuſq; rei dignitas &con ditio poſtulat,conſulentem,& eum ita timemus, vt dominũ; &,vt in parente,omnia vitæ præſidia in eo conſtituenda putamus:tum demum illũ honoribus debitis afficimus,atque vtDeum piè &caſtè veneramur. Pater,inquit ille,ego claritatem tuam inſignem reddidi ſuper terram. Quomodo autem patri gloriam tribuerit,paulò inferius oſtẽdit.ait enim;Manifeſtum feci nomen tuum hominib.quos dediſti mihi. Quid aũt aliud eſt, nomen Dei clarum & illuſtre apud homines reddere, quàm fide mortales ad Dei cognitionem capiendã inſtruere?Hac aũt notitia,quam fide conſequimur,vitam hominũ contineri, in eadem oratione planè demonſtrat. hæc eſt, inquit, vita æterna,vt cognoſcãt te Deum verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Vnde colligitur,vitam æternam in fide conſiſtere: quemadmodum ipſe teſtificatur, dicens:Qui credit in me,etiam ſi mortuus fuerit,viuet:qui autem viuit, & credit in me,nunquã morietur, Et alibi eſt apud Ioannem, qui hanc Chriſti ſentẽtiam multis in locis complexus eſt:Sicut Moſes ſuſtulit ſerpentem in deſerto,ita tolli oportet filium hominis:vt omnis, qui credit in eum, non pereat,ſed habeat vitam æternam. &;pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius:qui credit in filium,habet vitam æternam.Vndè Ioannes idem in epiſtola prima, omnem legis diuinæ ſummam in fide ſitam eſſe docet,cùm ait:Hoc eſt præceptũ eius,vt credamus in nomine filij eius.Vndè etiã vox Illa,cuius horrific⁹ ſonus & admirãdus, eorũ,qui aderant,aures compleuit: Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi benè complacitum eſt,
ipſum

ipſum audite. Nec enim aliud eſt Dei filium audi re, quàm fidem illius dictis atque præceptis adiũgere. Quid hîc Prophetas, quid ſanctiſſimorum hominum ſcripta commemorem? Nunquid non eſt hæc omnium vox vna, vt erigamur animis, vt in Deũ reſpiciamus, vt illius fide corroboremur? ſic autem futurum denunciant, vt omnibus diuinis opibus atque præſidijs mirificè redundemus. Nulla enim re poterit indigere is, qui eſt, vt diximus, omnium bonorum principio, fœdere ſempiterno deuinctus. Sed quò fidei vis amplior eſt, & maiorem copiam rerum ſalutarium in ſe continet: eò eſt ratio illius diligentius explicanda. Cauendum enim eſt, nè, quod multis, hac tempeſtate præſertim, accidere videmus, nominis ſplendore capti, dum fidem inani ſtudio conſectamur, in perfidiæ ſcelus incurram⁹, & ita à vera iuſtitiæ via propter cæcitatem mentis aberremus. Erit igitur nobis in primis, quæ vis ſit huic voci ſubiecta, diligenter explanandum. Fidei igitur nomen cùm multa ſignificet, tùm hæc eſt illius præcipua notio, è qua reliquæ omnes videntur eſſe ductæ, firma nempe & conſtans debiti muneris & officij perfunctio. Secundum hanc ſententiam, dicimur præſtare fidem aut patriæ; aut principibus, aut parentibus, aut amicis, aut ſocijs, cum debita pietatis, aut amoris, & fœderis officia in illos cõferimus. Contra verò, deſerere fidem, aut à fide deficere, aut fidem fallere, eſt officium prodere: quòd fit, cùm eos, quibus aliquo iure deuincti ſumus, nefariè deſerimus, aut fœdus aliquod factũ violamus. Item, qui creditoribus ſatisfaciunt, & in promiſſis permanent, & creditam pecuniam

ad-

ad diē ſoluunt, in fide permanere dicuntur: quia dum veritatem ſeruant, debitum ſanè officium tuentur. Hac autem de cauſa videtur Ciceroni fidem dictam fuiſſe, quaſi fieret, quod dictum fuerat. Cernitur enim maximè fides in dictis atque promiſſis omni ſtudio conſeruandis; idcircò fidē anguſtam eſſe, aut labefactatam eſſe, aut penitus concidiſſe dicimus, cū homines ære alieno obſtricti, perſoluere debitam pecuniā recuſant, in quo datam fidem fallunt, & contra officium fraudem nefariè moliuntur. In ſacris autem literis hunc huius verbi vſum ſatis frequentē videmus. vndè fides, veritas, & officium, apud Hebræos vno verbo declarantur. אמת enim, vel אמונה, & fidē, et veritatem, & officiū ſignificat. Vndè illud, quod eſt ſcriptum in Geneſi; Si facitis miſericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi. Satis enim conſtat, hoc in loco veritatis nomen, pro officij nomine poſitum. Eſt igitur fides, conſtans veritatis & officij ſtudiū. Inde fit, vt fideles appellemus eos, qui minimè ſpem noſtrā fallunt: & officio debito fungūtur. Vnde & fideles amicos & ſeruos fideles eos numeram⁹, qui & amicis & dominis ſatisfaciūt, nec eis aliquo in loco deſunt. Eſt et alia huius verbi vis, qua ſignificamus firmā animi perſuaſionē, qua rebus nec viſis, nec ratione & argumento cōcluſis, aſſentimur. Quamuis.n. interdum fides ponatur ad ſignificādam omnē mentis aſſenſionem, ſiue illa ſit à ſenſibus orta, ſiue ratione & argumentis effectā; ad hunc enim modum & aſpectus fidem facit, & ratio, & omnis deniq; notitiæ via, qua aliquid animis cōprehenſum tenemus: quāuis igitur hanc rerū etiā comprehenſio-

niem

nem fidē interdum appellemus, plerunq; tamē fides ab euidentia & opinione diſtinguitur. Nec.n. tam ſenſib. & argumentis, quā authoritate cōtinetur. Vim nanq; ſtabilem & firmā ex eo cōſequitur, quòd de illius, cui credit, veritate, fide, & officio minimè dubitandū putat. Hanc aūt faciunt mediam inter ſcientiam & opinionē; eſt enim vtriuſq; particeps, & ab vtriuſq; ratione diſtincta. Conſtātia.n. & ſtabilitate eſt ſcientiæ par: cum opinione vero hoc habet commune, quòd euidentia caret. Differt aūt à ſcientia quòd nō argumētis explicatis, & cauſis à principio cōſtitutis, ſed ſolā authoritate nititur. Ab opinione verò, cōſtantia & imbecillitate diſiūgitur. Fides enim eſt aſſenſio firma, quæ non facilè, poſtquā animo inſedit, conuelli poteſt. Opinio contrà, eſt imbecillus aſſenſus animi, varius atq; mutabilis. Secundū hanc fidei ſententiam, dicimur habere fidem alicui, aut adhibere, aut adiungere fidē, cùm aliquid authoritate cuiuſpiam moti abſq; dubitatione credimus. Itē, dare fidem: cùm aliquid in nos recipimus, quod fixum atque ratum fore pollicemur. Facere præterea fidem, cùm perſuademus, nullam in verbis noſtris ſubeſſe vanitatem. Vt igitur omnia breui complectamur, habemus hîc duplicem huius verbi ſenſum. Vnus eſt, cùm ponitur pro debiti muneris & officij perfunctione, atque promiſſorum veritate & conſtantia: aliter, cùm firmam animi perſuaſionem, nec ſenſibus nec argumentis effectam, ſed authoritate aliqua graui corroboratā ſignificamus. Hic ſecundus, quamuis à primo differre videatur, eſt tamen ductus ab illo primo, & cū eodē valde coniunctus. Nam qui officiū

tueri

tueri ſtudet;credat opus eſt ei,cuius fidem exploratam habet.ſi enim ſpectatę probitati diffidat,cõtra officium faciet.Rurſus ſi fidem habeat recta atque ſalutaria monenti, vbi primum officij ſui ab illo fuerit admonitus,illud ſtatim exequitur.His ita igitur explicatis,conſequens eſt,vt fidem, quã profitemur,ad alterutram huius ſententiæ rationem perpendamus, vt ſic tandem planum ſit,in quo fidei ipſius vis atque natura conſiſtat. Primũ igitur fidem ad illũ primum ſenſum referamus, deinde ad ſecundum veniemus,vt facilius intueri poſsimus,omnem diuinæ legis cultum, fidei acri &incitato ſtudio cõtineri.Cùm igitur fides ſit ſummum veritatis ſtudium, atq; in ſeruandis promiſſis conſtantia,debitique muneris & officij perfunctio;videndum eſt,ecquod ſit nobis munus & officium colẽdum& efficiendum, ecquæ fœderis religio ſit,in qua violanda ſummo perfidiæ ſcelere ſe animus deuinciat.Solent,qui de hominis natura quęrunt,diligenter perſequi mentis humanę ſolertiam,ingenij acumen,memoriæ vim, totiusque rationis pręſtantiam,corporisque formam& figuram,ad rationis imperium aptam &habilem, ſummum denique dignitatis ſtudium omnium animis ingeneratum. Quibus argumentis ducti concludũt,hominem eſſe à Deo ſingulari cõſilio procreatum, vt in Deum reſpiciens, omnem vitam illius imitatione conformaret: imperiumq; ſibi in terris commiſſum, ex voluntate illius adminiſtraret, & ad illum omnia referret. itaque colligunt,hominis officium, &pietate in Deũ,& ſanctitate iuris inter homines contineri.Vnde ſequitur,omne officium eſſe poſitum in obedientia

tia illa, qua Deo parere debemus. Nam ſi videmus æterno diuinæ mentis imperio cælum, terram, maria, vniuerſamque mundi fabricam regi; nec eam legem tranſgredi, quam à principio ipſi natu ræ totius naturæ rector impoſuit: multò certò magis nos, quorum gratia hæc omnia, quæ cernimus effecta ſunt, illi obedire debemns: vel quia ſoli in omni mundo, quem intuemur oculis, numen illius quoat fas eſt, mente concipimus: vel quia diuinis ab illo muneribus ornati & inſtructi ſumus: vel quia voti compotes eſſe nõ poſſumus, niſi nos totos ad ductum illius & imperium adiunxerimus; vel poſtremò, quod ad ei parendum & obediendum fœdere ſanctiſſimo aſtricti & alligati ſumus. Cùm igitur illius imperium detrectamus, multis rationibus contra fidem facimus. Nam & ſummum Dominum, cùm ſimus natura ſerui, contemnimus: & aduerſus optimum parentem ingrati ſumus: & vitam noſtram atque ſalutem prodimus: & fœdus ſanctè percuſſum, ſceleratè violamus. Vt autem melius poſſit intelligi, quantum omnis impia rebellio cum officio pugnet, quàm aduerſaria ſaluti ſit, quãtis tenebris effectum humanæ voluntatis impediat; quanto ſcelere mortalium animos aſtringat, ex hominis appetitione aliud exordium capiemus. Omnes homines natura incitati, ad optimum vitæ ſtatum conſequendũ ſummis viribus enituntur. omnes enim natura ſummum bonum expetunt. plerique tamen; dum, vt id ſibi parent, omnes neruos intendunt, quia temeritate & amentia ducuntur, &, in quo ſit ipſum bonum, nõ vident; præcipites in exitium ruunt. Sunt enim multi errores

In vita,ſunt multæ inſidiæ mortalibus intentæ;eſt præterea ſumma quędam naturę imbecillitas:verſamur in tantis tenebris atque caligine, agitamur tam aduerſis tempeſtatibus, atque procellis; vt nemo per ſe poſſit vitæ curſum rectè inſtituere, aut inſtitutum ita tenere, vt non tandem fluctibus obruatur. Aut enim tenebris impediti, quem portum petere conueniat non videmus: aut certè,ſi id quaſi per caliginem videmus, ingentis cuiuſdam perturbationis æſtus nos à curſu longiſſimè diuerſos abducit.Sic fit,vt, cùm omnes natura vitam beatam expetant,nemo tamē naturæ tantum præſidio ſubnixus ad eam aſpirare poſſit.Solus enim Deus natura beatus eſt.Beatitudinem igitur appetere, eſt diuinum ſtatum concupiſcere.Diuinum autē ſtatum nemo poteſt abſque viribus diuinis adipiſci.diuinis autem viribus ij ſoli fulciuntur, qui ſe Deo tradunt, illiusque iuſſis obtemperant.ita igitur fit,vt nemo poſſit ea conſequi, quorum mira cupiditate flagrat, niſi Deo obediat. Hoc, vt melius cernamus,fingamus animis,nós iter quoddam neceſſarium eximia cupiditate ardentes ingreſſos,in multiplices & flexuoſas repentè vias, eaſdemque lubricas & periculoſas incidiſſe, quarum pleræque viatoribus amœnitatis ſpecie blandiantur: eoſdemque paulò longius progreſſos,denſis vepribus atque dumetis pungant & vulnerent. ſint deindè ea loca multis latronum latibulis, atque belluarum immanium luſtris infeſta. Cogitemus deindè eas tenebras,quæ aſpectum rerū omnium adimant,ita vt nullum exitū omninò reperiamus;ſed quò maiore ſpe ſalutis in via properamus,eò pluribus

ribus erroribus atque miſerijs implicemur. Hic igitur, cùm neque regredi liceat; nec inſiſtere, nec progredi ſit abſque certa vitæ pernicie conceſſũ: cũ omnia latrones obſideant, & feræ etiam ſint ad laniandum acriter incitatæ; cùm ſint omnia ſpinis obſita, tenebris obducta, mortiferiſque cincta periculis: fieri non poteſt, vt is, qui ſe videt tãtis vndique malis circumuentum, omniumque ope deſtitutum, non ſit acerbiſſimo animi cruciatu confectus. Sed occurrat, eo præſertim tempore, quo iam vel à feris incipit laniari, vel latronibus iugulum dare cogitur, homo potens, qui non modò viam teneat, verùm eas opes habeat, quibus omnem eiuſmodi peſtem arcere queat. Artem præterea medendi teneat; vt, ſi quod vulnus ſit, antequam ille aduentet, impoſitum, id confeſtim ſanet: Is, ſi feras abigat, latrones in fugam conuertat, ſi vulnus obliget, atque ſalutarem medicinam adhibeat; ſi deniq; omnibus in rebus homini miſero benignitatis ſuæ lucem porrigat, ſeque ducem viæ, cuſtodem vitæ, ſalutis atque dignitatis vindicẽ præbeat; ſi, vt animũ illius magis confirmet, iuret, ſe ſe hominis ſaluti, ſi voluerit illũ ſequi minimè defuturum: ſi tantis opibus intelligat is, qui erat extrema quadam miſeria penè conſumptus, vitam ſuam muniri, & ad ſpem ſalutis excitari; quódnam tandem erit officium illius? Vnum profectò, oblatam peroportunè opem gratiſſima voluntate proſequi, ſibique omninò diffidentem, omnem vitæ atque ſalutis rationem optimo duci committere. Inſiſtet igitur illius veſtigijs, & à via, quam ille monſtrat, minimè declinabit: priuſque omnem humanitatem exuet, quàm tãti bene-

ficij memoriam deponat. Hanc porrò ſimilitudinem ad communis vitæ conditionem transferamus. Omnes id iter ſuſcipiendum arbitramur, quod nos in beatam vitam ferat: varijs tamen ſtudijs, atque rationibus ad illam contendimus. Alius enim ambitioni ſeruit, alius pecuniæ ſtudet, alius voluptates exquirit, alius denique aliam viam ingreditur, qua putat ſe beatæ vitę compotem aliquando futurum. Paulò verò progreſſi ſentimus, quàm amara ſit ea vita, quam fore ſuauiſſimam ſuſpicabamur. Honores enim ſunt inanes, & maximis plerunq; ignominię maculis deformati. Pecuniæ cupiditati nullus eſt modus conſtitutus; ita, vt ſemper animus indigeat, & in extrema quadam inopia & mendicitate verſetur. Stultorum autem hominum voluptates, cùm ſint futiles atque breuiſſimæ, nec iudicio, ſed furore ſuſceptæ, tum eas ſummi dolores atque moleſtiæ conſequuntur. Quid, cùm amplificata cupiditas animũ ita diſtrahit atque diſcerpit, vt nihil inconſtantius aut miſerius fingi poſſit? Nunc amore furit; nũc odio incéditur; nunc ardet libidine; rurſus metu concidit; & alijs eiuſmodi peſtibus, quaſi furiarum tedis agitatus, in varias partes impetu quodam rabido concitatur. Sic igitur mens orbata luce, quotidiè magis errore completur; & ita de via deducitur, vt nullum omninò exitum in tantis malis inueniat. Ergo & cupiditatibus diripienda, atque tanquam à truculentis beluis dilanianda relinquitur: & hoſtibus generis humani ſempiternis expoſita, eorum plerunque crudelitatem ſatiat. Sic igitur circũfuſi tenebris, mortiferisque vulneribus ſauciati, nullamque tantorum

rum malorum alleuationem ſentientes,nec vllo in loco ſine dolore atque ſolicitudine conſiſtentes, vitam agimus miſeram & calamitoſam, omnibus ſummis malis vndique circumuentam. Nec tamen eſt vllus miſeriarum finis in morte: ſed omnia, quæ grauia & intolerabilia videntur,leuiſſima ſunt,quaſi quædam ſomnia reputanda, ſi ad æterna ſupplicia conferantur, quæ ſunt poſt huius vitę exceſſum,ſtultis atque perditis hominibus conſtituta. Huic tanto malo quódnam remedium poterit adhiberi?humanum profectò nullum.Sed præſtò aderit Pater ille cæleſtis, qui res humanas nunquàm neglexit. Is lucem ſuam diffundit,auxiliumqúe pollicetur:magniſque vocibus nos ab exitio reuocat,&,ſi illum audierimus,certã ſpem ſalutis & immortalitatis oſtendit.Feras igitur venenatas extinguit: immanes hoſtes exterret:vulnera inflicta ſanat: viam, qua perueniamus ad beatam vitam demõſtrat: ſeque viæ ducem fore confirmat. Hoc tantum à nobis requirit, vt neque ſenſus conſulamus, à quibus tam ſæpè deluſi ſumus; neque vitam inſanę multitudinis opinione conformemus, quam videmus præcipitem furore & amentia ferri; nec hoſtibus immaniſſimis pareamus, qui furentes odio & crudelitate,in vitã noſtram incitantur; ſed ei tãtum,quẽ immenſa ſapientia atque benignitatę præſtantẽ cognoſcimus,& infinita poteſtate præditũ,omnes vitæ noſtræ rationes credamus atq; cõmittamus; &, vt nos magis ſecuros reddat, nos ſibi fœdere icto filij ſui ſanguine deuincit, vt illi fidẽ adhibeamus; eaq; fide & obedientia ſalutẽ nobis & immortalitatẽ paciſcitur. Quod eſt igitur

tur noſtrũ officium in tãta Dei benignitate, & præſenti illius auxilio miſerrimis tẽporibus oblato? hoc vnum certè, non repudiare beneficium, nõ aſpernari liberalitatem, non detrectare imperium: ſed animo gratiſſimo illum ſummũ ducem intueri, illius benignitati vitã credere, veſtigijs illius ſtatim ingredi. Quod ſi non facimus, varijs rationibus fidem frangimus. Primùm enim oſtẽdimus nos minimè fidem verbis illius adiunxiſſe. Illud enim dici nõ poteſt, aliquem eſſe, qui beatus eſſe nolit, cùm omnes in beatæ vitæ ſtudiũ inflãmatis animis rapiantur, & omnia vitæ conſilia ad illam dirigant. Ergò, ſi credunt, Deum eſſe vitæ & ſalutis auctorẽ, viæq́; certiſſimum ducẽ, qua ad vitam beatam perueniatur, ſi præſidio illius magnoperè confidunt, monitaque illius & conſilia non aſpernantur: certè, cùm fuerint ab illo vocati ad ſalutem, ad eũ confugient, & viam, quam ille mõſtrat, inibunt, eumq́; ſummo ſtudio ſequentur, ſpiritumque illius ſenſibus ſuis longè anteponent. Quod cũ non faciunt, indicant certè, ſe non fidem ſed cupiditatem ſequi: deindè Dominum contẽnunt, cũ in maxima beneficia ingrati ſunt: poſtremò fœdus omni religione ſancitum, cum inſigni temeritate & impudentia rumpunt. Fidem autem maxima ex parte eſſe poſitã in hoc ſtudio, quo Deum ducem ſequimur, & à via, in quam nos ille deducit, haudquaquam deflectimus, Moſes inprimis author eſt. Sic enim Hebræorum infidelitatem coarguit: Non credidiſtis, inquit, Domino Deo veſtro, qui præceſſit vos in via, & metatus eſt vobis locum, in quo tentoria figeretis, oſtendẽs noctu vobis iter in igne, & die in columna nubis. Via au-

tem

ꝗem,quã Dominus monſtrabat,nõ tam erat ea exiſtimanda,qua Hebręi per vaſtas &incultas regiones Syriam petebãt,quã diuina lex, qua eſt nobis in gloriã immortalẽ ſummo ſtudio properãdum. Ab hac qui obſtinatè declinant,ſatis indicant, ſe parũ Deo credere. Ob id idem Moſes alibi, cùm populum ad fidei ſtudium eſſet magna contẽtione cohortatus, quaſi declarãs,quę vis eſſet in fide, dicit: DominumDeum veſtrũ ſequimini,&ipſum timete,& præcepta illius ſeruate,&audite vocem eius,& ipſi ſeruietis,&ipſi ãdhærebitis.Multis vocibus idem declarantibus vim fidei ipſius inſignẽ facit.Itaque docet,ab eo ritè fidem coli, qui Deũ præeuntem ſequitur:quod quidem facit, dũ præceptis illius obtemperat:dum mentem excitat ad vocem illius audiendam: vt,quidquid fuerit imperatum,protinus exequatur: dum poſtremò beneficiorum memoriam conſeruans,illi, à quo tantis ornatus eſt beneficijs,amore coniungitur. Dauid autem ſicDeum loquentem inducit: Inſtruam te in via hac, qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos.Quàm benignè opem nobis oſtendit? Quid igitur eſt nobis faciendũ,ne tantum beneficiũ repellamus? Hanc tantam clementiam ducis ac monitoris noſtri,qui lucem mentis ſuæ ſe prælaturum in hac via cõfirmat,firma fide complecti. Quocirca nos ſtatim admonet, ne vocibus illius aures occludamus:ne imperium recuſemus: ne nos effrenatis beſtijs ſimiles præbeamus: hoc eſt, vt vno verbo dicam, ne infideles ſimus. Nolite, inquit, fieri ſicut equus & mulus,in quibus nõ eſt intellectus.Idem Vatis alibi,cùm homines ad fidem excitaret: hodiè,inquit,ſi vocem eius

audieritis,nolite obdurare corda veſtra. Hic certè durities animi, nihil eſt aliud, niſi contumacis animi rebellio, diuinum imperium repudiantis:quod quidem ſcelus eſt fidei oppoſitum. Fides enim cernitur in animo ad ſtudium diuinæ legis alacriter incitato. Vnde colligitur, duritiē animi eſſe mentis errorem & cæcitatem,atque adeò perfidiam. Quod in eo loco ſatis exponitur, paucis enim interiectis,inducit Deum his verbis Iſraelis perfidiam acriter inſectantem: Hi errant corde, & non cognouerunt vias meas. Ieremias verò perfidiæ vim & immanitatem luculenter explanat:Conſiſtite,inquit,in vijs,& interrogate de ſemitis antiquis,quæ ſit via bona: & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris. & dixerunt,non ambulabimus. Immane facinus & execrandum,ſummi Domini imperiū contēnere: deteſtabilis quidē furor & amentia,in tantis miſerijs optimi parentis beneficium abijcere. Inuitat enim ad fidem,iuſtitiam verò pollicetur. Ambulare enim in via, quam monſtrat ipſe Dominus,eſt fidei munus & officium:inuenire verò requiem,eſt abſolutæ iuſtitiæ fructu atque tranquillitate potiri. Illi verò neque munus ſuum, quod facilè fulti diuino præſidio exequi potuiſſent,exhibere voluerunt, & amplitudinem diuini muneris & beneficij,nefariè & improbè contempſerūt. Inſtat nihilominus ipſe Dominus, vt eos, qui benignitate allici noluerūnt, timore ſaltem ab impietate deterreat.ſequitur enim: Conſtitui ſuper vos ſpeculatores : audite clangorem tubæ. hoc eſt; denuncio per Prophetas meos, dirum & exitioſum bellum vobis imminere,niſi reſipiſcitis,

tis. Quid illi interim ad hæc? non, inquiunt, audiemus. Hîc iam cernitur ſummus infidelitatis gradus, & ingens quidam mentis ſtupor, quo oppreſſos videmus eos, qui nec beneficijs emolliri, nec plagis inflecti poſſunt; eò, quòd diuturna peccandi conſuetudine ad diuinæ legis contemptũ obdureſcant. Idem inquit alibi: Domine oculi tui reſpiciũt fidem, hoc eſt, non placaris vllis victimis atque muneribus: ſed obedientia tantum, quam reliquerunt & abiecerunt Iudæi. Adiungit enim: Attriuiſti eos, & noluerunt recipere diſciplinam. Illud verò quàm præclarè, cùm eorum infidelitatẽ exaggerat, oſtendens, eos perfidiæ ſcelere, parentum ſcelus & impietatẽ, quod in ſimulacrorum cultu ſuſcipiebãt, longè ſuperare. Vos, inquit, peius operati eſtis, quàm parentes veſtri. Quomodo tandem? an poteſt eſſe quidquã aut mẽtis cæcitate demẽtius, aut ſceleris immanitate deteſtabilius; quã diuinos honores ad muta beſtiarum ſigna transferre? poteſt, inquit: &, quòd nã ſit illud tantum ſcelus, exponit: Ecce, inquit, ſequitur quiſque prauitatem cordis ſui, vt me nõ audiat. Hócne ſceleſtius eſt, quàm cæſis victimis muta ſigna venerari? & multò quidem ſceleſtius. Quò enim ſacrificium maius eſt, & Deo magis debitum, eò ſceleratior eſt, qui illud Deo eripit, vt ad alia transferat: &, quò res, cui aliquid ſacratur, eſt Deo magis aduerſaria, eò atrociore ſcelere ſe obligat, qui illam colit. Nullum ſacrificium eſt fide magnificentius. Vnde videmus apud Prophetas, legis ſacrificia à Deo contẽni, fidẽ verò requiri. Nihil eſt Deo magi contrariũ, quã effrenata cupiditas, ad omnia peſſima facinora ſolici-

licitans. Non enim mens diuina cũ mutis ſignis, ſed cũ improba cupiditate bellum gerit. Qui autẽ animi ſui prauitatem ſeqũntur, Deumq; audire recuſant, fidem, quam Deo debent, ad cupiditatem transferunt, & libidinis temeritatem deſcriptioni diuinæ mentis anteponũt. Ideò enim à Deo deficiunt, vt ad nefariam cupiditatem transfugiant, quia credunt à ſenſibus perſuaſi, ſibi commodiùs futurum, ſi voluntati propriæ obſequantur, quàm ſi Deo pareant. Sic fit, vt fidem, qua Deum venerari debuiſſent, ad animi prauitatem conferãt. In quo ſcelere quamuis eorum parentes fuiſſent, cùm tamen filij hæreditariam illam perfidiam amplificata contumacia cumulaſſent, rectè decretum eſt, illos multò parentibus ſceleſtiores extitiſſe. Hæc autem eſt omnis infidelitatis ratio. Vt enim fides ſenſus repudiat, vt Deum ſequatur: ſic infidelitas Deum contemnit, vt ſenſibus adhæreſcat. Quapropter ſummus ille fidei magiſter, dum fidei vim nobis explanat, admonet, vt mentem, quoad eius fieri poteſt, à ſenſibus abducamus; & carnis cupiditatem in cruce necemus, omnemque libidinis impuritatem repellamus. Aliter enim denunciat futurũ, vt ab illius cõiunctione penitùs excludamur. Quis nõ accipit, inquit ille crucẽ ſuã, & ſequitur me, non eſt me dignus. Alibi verò ait; Si quis vult me ſequi, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuã quotidiè, & ſequatur me. Hoc autẽ idẽ eſt, quod in ſalutari lauacro profitemur, & hanc fidẽ Chriſto damus, nihil nobis cũ improba cupiditate futurum. Illo igitur ſalutari die pactionem cum Chriſto fecimus, & nos ipſos fœdere ſanguine illius icto deuinximus, eiusq; ſacris alli-

alligati ſumus,ita vt quoties eo neglecto, rurſus ad cupiditatem deficimus,fidẽ,quã dedimus,nefariè violemus. Vnde planè colligitur,omnẽ fidei vim eſſe in obedientia collocatam.Ergò, ſi ſenſus fidei quã profitemur,eſt ad illam præcipuam vocabuli ſententiam reuocandus,qua docuimus, fidẽ eſſe in debito officio præſtando conſtantiam; nemini dubiũ eſſe poteſt,quin fidẽ violemus, quoties obſtinatè à Dei lege deficimus,&totos nos ad impuritatem conuertimus. Nam & Dominum cõtemnimus, & parentem violamus, & fidẽ datam prodimus,& Dei filium deſpicimus, & bellũ deniq; ſceleratum & impium, & omni atrocitate ſceleris imbutum, cum diuina mente gerimus. Nunc illam alteram fidei rationem excutiamus, qua oſtendimus,declarari firmam mentis aſſenſionem, non argumentis, ſed authoritate munitam. Operæprecium erit igitur,fidei definitionem, quam ſecundum hanc ſententiam Paulus tradit in epiſtola, quam ſcripſit ad Hebræos,acutiùs intueri:Fides,inquit,eſt firmamentum earum rerum, quæ ſunt in ſpe, neceſſarium argumentum non apparentium. Deſcribit fidem rebus à ſe inuicem valdè diſcrepantibus,cum illa tamen fide, quæ Deo nititur, mirificè congruentibus.Quid enim eſt in rebus humanis, in quo minùs animus humanus acquieſcat, quã in ſpe boni alicuius euenturi?Sũt enim varij caſus in vita,qui multis modis ſpẽ mortalium fallunt;ita, vt nulla omninò conſtantia ineſſe poſſit in eorum animis, ſi non prorſus inſaniunt,qui ſpe pendent: præſtat hoc tamen fides,vt multò firmior ſit animus in bonorũ diuinorum ſpe,quã in humanorũ poſſeſſione,ma-

ne,magiſque futuris illis bonis confidat, quàm pręſentibus delectetur;ſecurioremque illum red dat expectatio cæleſtium diuitiarum,quàm terreſtrium fructus.Quid eſt magis occultum, quàm id,quod eſt procul ab humanorum ſenſuũ cognitione remotum,& nullo argumento aut humana ratione concluſum?efficit tamẽ fides,vt multocertiora confidas eſſe,quæ ingenio conſequi non vales,ſpiritu tamen diuino enunciata,ijs,quæ vſurpas auribus,quæ cernis oculis,quæ contrectas manibus, quæ ratione concludis.Senſus enim & rationis argumenta fallunt ſępiſſimẽ, Deus autem fallere non poteſt.Eſt enim ille conſtans in omni æternitate bonitas & ſapientia immenſa & veritas ſempiterna.Ergo, cum primũ aliquid à Deo enunciatum aut promiſſum fuiſſe conſtiterit;tanta fides ſtatim verbis diuinis adhibenda eſt, vt ſit etiam, cùm opus ita fuerit, omnis fides ſenſibus abroganda. Omnia ſiquidem,quæ videmus,ſi ad diuinam conſtantiam atq; vim ſempiternam reſpicias, ſunt imagines, & vmbræ,& inania quædam viſa, quæ multifariam animis illudunt.Solus igitur Deus eſt,cui rectè atq; ſapienter confidamus.Illi igitur ſoli ſapientes ſunt,qui Deo credunt:non illi, qui freti ingenio argumentis acutè magis,quàm verè concluſis,in varias ſententias diſtrahuntur,& pernicioſis erroribus imbuuntur. Eſt igitur eorũ ſumma dementia, qui Chriſtianos ſtultos & leues exiſtimabant;eò,quòd non ratione ſed fide niterẽtur; quaſi ſit quidquam magis ſecundum rectam rationem,quàm credere magis diuinę menti,quàm humanę rationi, aut parum perſpici mente & ratione poſſint ea,quæ diuino inſtin-

ſtinctu moti credimus eſſe à Deo deſignata atque conſtituta. Quid enim eſt, quod homo proprio nixus ingenio conſequi valeat, quod ad vitã beatam conducat? ſcitè quidem Heſiodus:

Optimus (inquit) ille eſt, qui per ſe tenet omnia mente,
Quidq; futurum ſit tandem magis vtile cernit.
Commodus atq; ille eſt, qui paret recta monenti:
Qui verò non ipſe ſibi bene conſulit vnquàm,
Nec paret rectis vnquàm monitoribus vltrò,
Vtilis ad nulla eſſe poteſt hic munera vitæ.

RECTE ſanè. Sed, cùm ſim vnus è multis, nec eum ſapientiæ gradum aſſecutus ſim, vt alterius conſilio non indigeam, libẽter quærerem ab hoc Poëta, quémnam illum eſſe ſtatuat, cui abſque alterius ope veniat in mentem, quid optimum factu ſit, vt illius conſilio vitam meam inſtituam. Eſtne aliquis in vita, qui in vna ſentẽtia diu permaneat? qui nõ ſeſe ſingulis horis, ſi nõ eſt omninò mẽtis expers, amẽtiæ condemnet? ad quem igitur me cõferam? ad Philoſophos inquis. Rectè mones. ad quos igitur? Ad Academicóſne, qui ingenuè confitentur, nihil eſſe, quod comprehendi & percipi poſſit, omnemque veritatem eſſe penitùs abditam atque in profundo demerſam? an ad Peripateticos, nomine tantum ab Academicis diſcrepantes, ratione autem in vtranque ſententiam diſſerendi cum illis mirificè congruentes? An ad Stoicos, qui quidem cùm vrgentur, negant ſe aliquem ſapientem vidiſſe? eum tamen, qualis futurus ſit, ſi vnquam in terris extiterit, oratione deſcribunt. In quo tamen ſapiente informando, quanta eſt inter Philoſophos ſententiarum diſſenſio? quanta vero-

borũ concertatio? vt facilè appareat, eòs nõ modò ſapientes non fuiſſe; ſed ne, quæ vis quidẽ eſſet ſapientiæ, attingere potuiſſe. Reliquũ igitur eſt, vt, ſi nec ipſe meo ingenio conſequi poſſum, quid mihi in vita gerendum ſit, & eos, qui hoc vnum munus in vita ſuſceperunt, vt ſapientiæ ſtuderent, video in ſententijs fluctuare, in eademque rerum ignoratione verſari; vt deſperem omnem veritatem, nec in vita mea gubernanda, conſilio quiuſquam, ſed cupiditate, vt plerique faciunt, & amentia ducar. Præclarè igitur Socrates apud Platonem ait, ſolum Deum eſſe natura ſapientem: homines autem ſapientiæ ſtudioſos, non ſapientes appellandos. Qui tamen, cùm neq; per ſe poſſint ſapientiam aſſequi, nec aliorum ſimiliter diliranti um inſtitutis ad eam peruenire; reſtat vt vel ſpem conſequendæ ſapientiæ prorſus abijciant, vel ei, qui ſolus ſapiens eſt, nempè Deo, ſe in diſciplinam tradant. Cùm igitur ſummum & altiſſimum illum gradum ſapientiæ, quem primo loco ponit Heſiodus, ſoli Deo tribuendum eſſe conſtet, conſequens eſt, vt ad illum alterum aſpiremus, Deoque recta atque ſalutaria monenti, credamus, eiusque iuſſis ſine vlla recuſatione pareamus. Is igitur inter homines ſolus ſapiens eſt, quem Deus erudit, hortatur, incendit, clariſsimaque luce perfundit. Beatus, inquit ille, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Ex quo efficitur, omnem veriſsimę ſapientię diſciplinã fidei ſanctitate & religione contineri. Eſt itaq; (vt eò redeamus, vnde ſumus digreſſi) hominis ſapientis, hoc eſt, fidelis officium, ea, quæ à Deo accepit, multò certiora putare ijs, quæ aut ſenſibus,

aut

aut ratione complectitur:& multò magis promiſſis diuinis,quã poſſeſſionibus humanis cõfidere. ſic igitur neceſſe eſt, fidelem hominem, quandiu ipſa fide regitur,Deo ſemper obedire.Hoc intelligi rectius poterit, ſi vitæ inſtituendæ ratio, & actionum humanarum principium fuerit explicatum.Humanus animus non poteſt moueri ad aliquid agendum, niſi priùs aliquod ſibi bonum proponat,quod aut verum ſit, aut ſaltem in opinione conſiſtat. omnis enim actio ſuſcipitur gratia alicuius boni.Omnẽ igitur actionem boni iudicium antecedat neceſſe eſt,& tunc agendi ſtudium conſequetur.Cũ enim animus iudicauerit,id, quod ſenſibus aut mẽte comprehendit, eſſe naturæ accommodatum, viſiſque aut veris, aut falſis aſſenſus fuerit: neceſſe continuò eſt, vt id amet, conſectetur,adipiſci velit. Actionis ergò principium,eſt illa fides,quam animus viſis adiungit.ſi enim nulla omninò ſpecies boni pellit animum, nunquam mouebitur animus ad aliquid agendũ. ſublata igitur boni ſpecie, omnis actio tollitur. Omnem igitur actionem iudicium alicuius boni antecedat opus eſt, & ità agendi ſtudium neceſſariò conſequetur. Nam,vbi primùm boni alicuius ſpecies occurrit animo, mouetur ſtatim appetitio. appetitionem verò, ſi nihil impedierit, protinùs actio conſequetur. Cùm igitur conſtet, actionis principium boni iudicio contineri,efficitur planè,vt,quò fuerit iudicium illud conſtantius, & animi aſſenſio firmior;eò acrius impellatur animus ad agendũ, ſtudiumq; illius multò vehemẽtius incitetur.Ergò, ſi fides eſt multò magis erecta futuræ felicitatis ſpe, quã rerum præſentiũ poſſeſsi-

poſſeſſionis,ſi eſt omni ratione conſtantior,omni ſcientia firmior,ſi confidit magis rebus diuinis à rationis comprehenſione remotis, quàm ijs,quæ ſunt obiecta ſenſibus:conſequẽs eſt, vt fideles vitam ſuã,non ſenſibus,non opinione,non humana ratione;ſed diuina lege moderentur. Credunt enim multò magis Deo,quàm ſenſibus,quàm rationi.Deus autem teſtificatur,ea, quæ plerunq; quaſi ſalutaria ſequimur,eſſe non modò fluxa & inania,ſed etiam pernitioſa,atque mortifera;omnẽque ſalutis rationem eſſe in ea lege poſitam,quam ille tanquam certam & directam viam nobis ad gloriam & immortalitatem muniuit. Ergo cùm ſalutem & immortalitatem appetimus, & Deo firmam fidem adhibemus, omne vitæ ſtudium à rebus terrenis abſtractum ad diuinam legem conferimus. Vitam iucundam tibi proponis? ſenſus tibi ſuadet,vt cupiditatibus obſequare,omneſq; voluptates,quantumuis nefarias atque flagitioſas,exquiras.Quid diuinus ſpiritus? caue,inquit,facias.Illa enim voluptatis inſidioſa blãdimenta vitam tibi amariſſimam efficient, doloribusque ſummis infinito tẽpore cruciabunt.Si fide duceris,& iucunditatem expetendam iudicas;magis certè credes ſpiritui te à flagitio reuocanti, quàm cupiditati ad flagitium impellenti:& ita fide cupiditatem frẹnabis.Cupis te ditiſſimum fieri: ſi ſenſus in conſilium adhibueris,pecuniæ ſtudebis,& iuris æquitatem violabis, quoties eam infinitæ tuæ cupiditati obſtare perſpicies. Quid ſpiritus?admonebit te: vt inanes opes negligas, vt manus ab iniuria contineas, vt pecuniam Deo fœnori des; Quod facies, ſi maximam illius

par-

partem,in egentium inopia ſubleuanda conſumpſeris.ea namque ratione futurum, vt veras atque ſempiternas diuitias tibi in cælo congreges, &in hac vita diuinis opibus affluas,Deique proui dentia facilè ſuſtenteris . Si fidem ſequeris , eam ſanè præclaram amplificandi patrimonij rationem eſſe ſtatues , quæ innocentia & benignitate continetur:ſi verò neglecta fide ſenſus conſulis, ſtultum & amentē iudicabis eum,qui ſpe diuitiarum,quas non videt,eas,quas domi continet, effundit.Expetis honores, & dignitatem. ſi Deo credis,eam dignitatis viā in his,quę in glorię popularis contemptione & deſpiciētia ſita eſt,& ab ambitione,tanquā à peſte,fugies.ſecus autem, ſi opinionibus hominum vitam inſtitueris. tunc enim omnia ad temerariæ multitudinis opinionē;& inanem populi plauſum captandum conferes. Denique,ne plura perſequar, omnibus in rebus poteris aut fidei tuę ſpecimē dare,aut oſtentare perfidiam . Si in periculis conſtitutus Dei opem non implores,ſed ab hominibus tantùm auxilium petas;ſi ſecundis rebus vtens, bonorum omnium authori gratias agendas nō putes;ſi poſtremò vitam non diuina diſciplina , ſed humano conſilio gubernandam cenſeas,oſtendis planè, te magis addictum eſſe ſenſibus , quàm diuinæ præſcriptioni. Contra verò , cùm omnia præ ſtudio legis diuinæ contemnis , præ te fers firmam illam fidem, quam Dei verbis adiungis. Obedientia igitur , & opera in diuinæ legis ſtudio præclarè poſita , actionesque cum pietate ſuſceptæ, ſunt, quæ dant veræ fidei ſignificationem . fides enim primùm continet certam ſpem : neceſſe enim eſt,

ſi Deo credimus, vt nihil certius promiſſis diuinis habeamus. ſpes autem ſic animum ad res gerendas exacuit, vt maximorum laborum obliuiſci faciat, omnemque ſenſum à cogitatione doloris auertat. Agricolæ enim frugum expectatione labores immenſos facilè perferunt: milites ſpe victoriæ incenſi vulnera non ſentiunt: venatores nullos imbres & frigora recuſant: nemo denique ſperat aliquid, quem non ſpes illa ad omnes labores libenter excipiendos exſuſcitet. Quòd ſi ſpes incerta rerum caducarum tantam habet vim, vt omnem laborem leuem & tolerabilem efficiat: quid nō molietur animo is, qui certum habet, prçclaris factis aſcenſum in cælum dari? Habet præterea vigens & incitata fides charitatem ſibi indiſſolubi vinculo copulatam. Nā ſi natura excitatur amor, cùm inſignem aliquam ſpeciem cernimus, & in illius venuſtate & pulchritudine notanda defixos oculos habemus; multò certè vehemētius pulchritudinem diuinam amabimus, mentis oculis vſurpatam. Nam nec decus vllum cum decoris diuini lumine, quod fides inſpiciendū proponit, conferendum eſt; nec vlla oculorum acies, cum fide, diuino ſplendore colluſtrata, vlla ex parte conparanda. Ergò, cùm mens à Deo lucem accipit, vimque illam ſplendentem & lucidam, quam habet, in diuinæ mentis honeſtatem atque pulchritudinem intendit, illiuſque virtutem & ſapientiam contemplatur, & beneficia, quæ ab illa accepit, & quæ ſe percepturam eſſe confidit, aſſiduè retractat; fieri nō poterit, quin illam ardenter amet. Quòd ſi amat, otium pati non poterit. nam cùm omnis amor ſit vehemens &

acer

acer,tũ hoc amore diuino nihil excogitari poteſt ardentius.Itaq; magna quędam ſemper molitur, alta & ardua libenter aggreditur,magnoq; impetu ad cęlum tendit. Nihil eſt,quod ardorem illius extinguat,aut egregios conatus frangat, aut præclarũ impetum, aliquo modo reflectat. nec enim laborem fugit,nec periculum metuit,neque mortem reformidat,neque cruciatum exhorret. Si fides igitur eſt cum charitate coniuncta; charitas autem eſt ignauiæ, pigritiæ, inertiæ contraria & inimica; efficitur,vt qui fidem ritè colit, ſit ſemper ſtudio diuinæ legis incenſus. Quoquo igitur modo fidem intelligas,ſemper eam videbis, pia atque ſancta obedientia contineri. Nam ſi officio, ſi veritate, ſi fœderis ſanctitate fidẽ definias; fidem certè frangit,qui Dei legem contemnit. Sin eam mentis perſuaſionem,qua multò certiora putamus ea quæ diuinus ſpiritus enunciauit,ijs,quę ſenſibus aut ratione conſequimur;cùm iudicium ſemper actionem antecedat, fideique iudicium ſit multò firmius omni cognitionis euidẽtia:neceſſe eſt,vt qui fidem ſanctè colit, ea fide vitam inſtituat, & ſic illã protinus obedientia conſequatur. Vndè fit,vt omnis rebellio,infidelitas in ſacris literis appelletur. Quale eſt illud; Nec fideles habiti ſunt in fœdere illius. Credere item idem eſt, quòd obedire. Idcircò præceptis, inquit ille, tuis credidi. Paulus verò ſæpenumerò obedientiæ nomine fidẽ explicat; Nõ omnes, inquit, obediunt euãgelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credit auditui noſtro? Hîc certè nullum diſcrimẽ inter fidẽ & obedientiam eſſe poſitũ videmus. Aliter enim Iſaiæ teſtimonium parũ accõmodatum fuiſſet ad

Iudæorum rebellionem acrius conuincendam. In eadem autem epiſtola inquit: Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Quo in loco animaduertendũ eſt, pro eo, quod interpres reddidit, Non credidiſtis, eſſe apud Paulum ἠπειθήσατε, hoc eſt, obedire noluiſtis. Vbi autem vertit, propter incredulitatem eorum: eſſe apud Græcos τῇ τούτων ἀπειθείᾳ, id autem eſt, per eorum rebellionem. In quo ſapienter intellexit interpres, idem eſſe apud Paulum obedientiam, atque fidem. Contrà verò; inter infidelitatem & contumacis animi prauitatem, legitimum imperium aſpernantem, nullum eſſe diſcrimen. Ob id igitur rurſus eodem in loco ἀπειθείας nomen incredulitatis nomine declarauit. ſic enim vertit: Concluſit enim Deus omnia in incredulitatem, vt omnium miſereatur. Hîc enim Paulus vtitur hoc nomine ἀπειθείας, ad infidelis animi improbitatem deſignandam. quod non modò eo in loco facit, ſed in alijs quàm plurimis. Vndè cùm infideles nominat, eos ſępè υἱοὺς τῆς ἀπειθείας appellat, hoc eſt, ſcelere rebellionis alligatos. Ad Corinthios autem ſcribens ait: Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt; ſed obſeruatio præceptorum Dei. Qui dubitat, an Paulus hîc diuinæ legis obſeruationem atque fidem idem eſſe ſtatuat, legat eandem omninò ſententiam, paucis verbis paululum commutatis in epiſtola, quam ad Galatas ſcripſit. Nec circumciſio, inquit, aliquid valet, neque præputium; ſed fides,

quæ

quæ per charitatem operatur. In epiſtola autem ad Hebræos id luculenter explanat. Dum enim eos ab infidelitate deterret: dum admonet, nè quiſquam ſe ſe ſcelere perfidiæ conſtringat: dum ijs, qui increduli fuerint, acerrimè comminatur, & exitium ſempiternum denunciat: nomen τῆς ἀπιστίας, & ἀπειθείας ſæpè confundit. Qui fuerit in Paulo verſatus, non modò ex his locis, ſed ex alijs quàm plurimis intelliget, fide apud illum obedientiam ſępenumerò deſignari: perfidia verò, contumacis animi rebellionem, Dei imperium detrectantem. Vndè cùm nos ad fidei ſtudium conetur incendere, concludit dicens: Videte ne recuſetis de cælo loquentem. Vndè etiam ſæpenumerò infideles, non ἀπίστους, ſed ἀπειθοῦντας appellat. Quod etiam ab alijs factitatum cernimus. Sic enim Petrus ait; Idcircò continet ſcriptura, Ecce pono in Sion lapidem angularem, electum, pretioſum: qui credit in eum, non dedecore afficietur. vobis igitur erit inſignis honor credentibus, nō obedientibus autem, lapis, quem ſpreuerunt ędificantes, idemque caput anguli conſtitutus, erit lapis, in quo offenſi corruent, qui non obediunt. Item apud Lucam ſcriptum eſt, vt conuertat, inquit, corda patrum in filios, & rebelles in prudētiam iuſtorum. ſic enim eſt in Græco exemplari, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων. Ioannes item, vt fidem ab inani confidentia diſiungat, ait: In hoc ſcimus, quòd Deum cognoſcimus, ſi præcepta eius ſeruamus. qui dicit, ſe noſſe Deum, & præcepta eius non ſeruat, mendax eſt. In eo planè fidem ineſſe negat, qui Deo non obedit, & idcircò in euangelio mortis ſempiternæ ſupplicium illis ſubeundum

 dum

dum aſſerit. ait enim: Qui credit in filiũ, habet vitam æternã. expectas, dum dicat; Qui verò nõ credit, interibit, nõ id dicit: ſed quod tantundẽ valet, qui filio nõ obedit, nõ videbit vitã. conſequens.n. eſt, vt, quemadmodũ ſempiternæ ſalutis ſpes, obedientiæ fideli tantùm, quæ fidei nomine ſignificatur, oſtenſa eſt: ita eis, qui obedientiã abijciunt, omnis ſpes ſalutis ſit omninò præcluſa. Neq; ſolùm in ſanctis literis, verùm etiã apud Græcos ſcriptores, Atticos pręſertim, annotare paſſim licet locos innumerabiles, in quib. πίστις, idem omninò valet quod πειθαρχία: & πιστεύειν, hoc eſt, credere, eſſe idẽ, quod obtemperare. ſed nos, cùm de ſacrarũ literarum conſuetudine diſſeramus, infinitisq; illarum teſtimonijs abundemus, minimè neceſſarium arbitramur, aliundè teſtimonia ſumere. Ex his enim, quæ attulimus, ſatis liquet, fidẽ obedientia, ſummoque diuinæ legis ſtudio contineri.

His tamen ita conſtitutis, relinquitur quæſtio ſanè difficilis ad iudicandum. Ex ijs enim, quæ adduximus, apparet, omnes homines iniuſtos & intemperantes, eſſe ab Eccleſia ſegregandos. infideles enim ſunt, Eccleſia autem eſt cœtus fidelium. contrà tamen, videmus improbos etiam homines in eccleſia contineri. ob id Chriſtus facit eam ſimilem ſagenæ miſſæ in mare, & omne piſcium genus congreganti; & nuptijs, in quibus etiam homo ſordidatus accubuit; & ampliſſimæ familiæ, in qua ſunt multi ſerui, domini imperium negligentes; & decem virginibus, quarum pars ſomno conſopita officio functa non fuit. Quæ omnia declarant, verſari in Chriſti eccleſia prauitatem, flagitia, turpitudinẽ, languorem & inſcitiã;

homi-

homines autem, qui pertinent ad eccleſiã, ſola fides à reliqua hominũ multitudine ſecernit. Si improbi igitur poſſunt in Eccleſia cenſeri, improbi certè fideles eſſe poſſunt: aliter enim nunquam fuiſſent in Eccleſia conſcripti. Hoc vt rectè dijudicemus, videamus opus eſt, quæ doctiſsimi homines de vitiorũ natura differunt. Negant ſapientem vllo pacto peccaturum: omnemq́; improbum, ſtultũ & amentem eſſe contendunt: quod quidem hac ratione cõfirmant: Nemo prudens ſibi malum machinatur. Omnes enim natura bonũ appetunt: & omnia, quæ putant eſſe mala, & ſtatui ſuo, quẽ maximè tueri cupiũt, pernitioſa, ſumma cõtentione repellũt: Improbi aũt ſibi ſummum malorũ omniũ machinantur. nullum .n. malum eſt maius iniuſtitia & improbitate. Omnes igitur improbi, ſtultiſsimi. Quòd ſi contra dicas, eſſe multos acri ingenio præditos, prudentięq́; nomine præſtãtes, qui tamẽ multis vitijs inquinati ſunt; reſpondent, eos à prudentia deſeri, cùm peccant. Poterit.n. fieri, vt inquit Ariſtoteles, vt alteram quidem rationis partem, quæ communior eſt, atque latius patet, teneat is, qui prudens exiſtimatur: in alterius autem partis iudicio, quæ certis eſt temporibus atque rebus definita, in quibus perturbationes animi dominantur, cupiditate victus, à mente & à ſeipſo diſcedat. veluti cùm ſic ratiocinatur: Quidquid naturæ conſentaneũ eſt, expetendum eſt. hucuſque non eſt, cur illũ meritò accuſes. Recte enim ſtatuit appetendã eſſe naturę cõſeruationem. Sed ſi alteram partem ad hunc modum aſſumat: hæc voluptas, quamuis nefaria, eſt naturæ cõſentanea; & ita concludat, nefariam voluptatem

minimè repellendam eſſe:cernere iam licet,quan tis tenebris oppletus ſit,qui ſic argumentatur.Nō videt enim,hominis naturam euerti flagitio &im probitate.quo minus autem videat, impedimento eſt libido fera & immanis,quæ illum conturbat,ita,vt nequeat ad illum ſaltem temporis punctũ ſuſpicari,quàm amarũ ſit illud,quod ſuaue et iucundum putat. Si igitur tũc ad habitum animi longo fortaſsè vſu comparatum, reſpicias;illum prudētem appellaueris:ſi ad admiſſum tunc dedecus,ſtultiſſimum. Attamen quandiu illa rationis ſcintilla ita viget,vt nō prorſus vitiorum multitudine reſtinguatur, quamuis interdum aliqua in re libidini cedens,vſu prudentiæ illius priuetur; morbos tamen videtur habere ſanabiles. Multa enim facit,etiam cùm à mente deficit,cum magna pudoris ſignificatione, &, cùm primum effluit turbulentus ille motus animi, eum ſuſcepti flagitij ſtatim pœnitet, atque cupit ad bonam frugem redire. Illi itaque ſoli penitus deplorandi ſunt, qui diuturnitate peccandi pudorem penitus amiſerunt. ſceleris enim conſuetudine animum habent efferatum,& ad omnia facinora propenſum. hos ἀκολάστους appellat Ariſtoteles, hoc eſt,inſanabiles; nempè,qui non facilè corrigi & emendari poſſint diſciplina, quos proteruos atque petulantes appellare poſſumus. Illos verò, qui nondum habent rationem à flagitio deprauatam, ἀκρατεῖς,hoc eſt, incontinentes nominat: qui, quamuis rectè ſecum de rebus agendis ſtatuant,cùm tamen ad actionem ventum eſt, iudicium illud ſuum minimè ſeruant. fit enim,vt magnitudine perturbatiōis occæcati,ſciētia

tia illa, quam habent de rebus ſingulis, minimè vtantur. nam propter libidinis magnitudinem, falſa ſuauitatis ſpecie commoti, falluntur hi, qui ſenſus ſequuntur, & quandiu in illis dominatur cupiditas, à iudicio deducũtur. quamuis igitur omnes, qui delinquunt, ſtulti ſint: ſunt tamen quidã, qui habitu ipſius animi prudẽtes haberi poſſunt, licet interdum cupiditate victi flagitio ſuccumbant, & ab ipſius prudentiæ præſcriptione recedant. Hoc iam licet ad fidei diſputationem transferre. Vt enim qui delinquit, à recta ratione recedit, quamuis & anteà ſecum rectè de rebus à ſe gerendis ſtatuerit, & non omninò, cùm primum in ſe flagitium admittit, rationis lumen amittat: ita cùm fidelis delinquit, eo tempore à fidei quidem vſu recedit, illam tamen fidem non continuò amittit. Quãquàm recta ratio, vt poſteà melius videbimus, à fide ſecerni non poteſt. Nam, cùm fides in obedientia maximè cernatur, recta autem ratio nihil ſit aliud, quàm iudiciũ ex diuina præſcriptione aptum, atque adeò cum diuina mente coniunctum: ſequitur, vt, qui rectæ rationi paret, Deo pareat. & ita colligitur, eum, qui rectam rationem ſequitur, non eſſe à fide prorſus alienum. Præterea, recta ratio tunc eſt, cùm illuſtratur lumine diuinæ mentis, eamque ſequitur. Lumine autem diuino mentes illæ ſolum collucent, quæ cum fide viuunt; ita fit, vt fides à recta ratione diuelli nequeat. Quo rectius ea quæ Philoſophi de recta ratione ſtatuêre, in fidem quadrant. vt igitur ea ad fidei rationẽ accommodemus, dũ animum aliò vocat ſpiritus ad ſalutẽ, aliò trahit cupiditas ad perniciẽ, & indè ſpiritus mentẽ excitat ad di-

C 5 uina-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

uinarũ rerum cognitionem, indè cupiditas illecebris voluptatis in fraudẽ impellit, aut alia quauis animi cõmotione mentis ſtatũ impugnat; euenit, vt animus in contrarias partes diſtractus, aliquando quidem fidei luce relicta, ſenſus errorẽ ſequatur; aliquando verò, oppreſſis ſenſibus, fide vitam dirigat. Cùm enim fides diuinis viribus excitata contra libidinẽ ſtrenuè decertat; fit vt vigente fide, coerceatur & comprimatur libido: contrà verò, cùm fides langueſcit, officiumq; ſuum non facit, nec libidini, quantum poteſt, obſiſtit; ſed quaſi ſopita conniuet: iacet tunc, vt mortua; viuit autem atque viget libido. &, quemadmodùm ſi in altera libræ lance fides, in altera libido eſſet impoſita; ſic neceſſe eſt, alteram vi & pondere alterius eleuari. Nã cùm ſeipſam fides excitat, vimq; ſuam intendit, facilè eleuat omnes cupiditates: contrà verò, cũ vim ſuã remittit, nec obuiã it cupiditati; tunc ipſa eleuatur immani quodã cupiditatis põdere ſuperata. Sic igitur fit, vt, cùm peccant homines, eo tempore, quo peccant fide, quam habitu mentis habent, minimè vtantur: ſed quemadmodum qui in re aliqua recta ratione non vtitur, nõ orbatur continuò ratione; ſic qui aliquid ob vehementem animi perturbationem contra fidem faciunt, non continuò omne fidei lumen amittunt. Multæ enim in illis reſident reliquiæ, quas ſi colligas, facilè apparebit, quantum inter illos, & eos qui fidem omninò abiecerunt, interſit. Diuina enim decreta ſancta credunt, Chriſti numẽ horrẽt, Diuinum iudicium extimeſcunt. ſed, neſcio quomodo, propter effrænatæ cupiditatis impotentiã, hebeſcit eorum fides, & acies mentis obtũditur.

Tunc

Tunc igitur velut ij,qui in oras longinquas aſpiciunt,& magno interiecto interuallo corpus aliquod vidēt,in magnitudinis iudicio falluntur, ita vt res etiam breuiſſimas,ſi propè ſitæ ſint, maiores eſſe putent,quàm montes altiſſimi: ſic cũ ex vehementi aliqua perturbatione æſtus exiſtit atque caligo;non tanti faciunt homines ea, quæ in longinquum tēpus dilata ſunt,vt propter illa ſibi præſentibus emolumentis atq; voluptatibus carē dum cenſeant.Nec enim intelligunt, quantò ſit acerbius atque calamitoſius, animum crimine aliquo maculari,quàm oblata aliqua voluptate & emolumento deſtitui:quod certè non feciſſent,ſi fidem ipſam conſuluiſſent.Sic igitur fit, vt partim ſint infideles habēdi, partim fidelibus annumerādi:infideles, quia & fœdus cum Deo ictum violāt, & vitam ſuam ipſa fide non moderantur: fideles, quia decretis diuinis aſſentiuntur, & ab illa perſuaſione, qua fuerant imbuti, etiam cùm delinquunt, non omninò deſeruntur. Vndè colligitur, vt partim ſint in Eccleſia cenſendi, partim à ſanctiſſimo illo cœtu repellendi. ſi enim per Eccleſiam intelligas corpus cæleſtis Reipub. florentiſſimum, nullis omninò ſordibus inquinatum, aut maculis infectum, ſed purum, ornatum,elegans, ſplendidum, diuinis opibus exaggeratum & excultum;ſi ſpeciem illuſtrem animo cogites, non habentē (vt Pauli verbis vtar) vllam maculam,aut rugam;ſed ea forma nitentem,quæ maximè ſponſam Chriſti deceat; dubium non eſt, quin toties ab illius ſocietate & communione ſecludamur,quoties flagitiũ & impuritatem ſuſcipimus.ſin autē Eccleſiam illo cõmuni fidei ſenſu,

& ſa-

& ſacrorum omnium cõmunione definias (quod quidem facere neceſſe eſt, quando vtranque Eccleſiæ rationem ex ſanctis literis didicimus) multos etiam flagitijs infames ea contineri puta. Nec enim continuò benignus atque clemens Dominus, qui calamum quaſſatum nõ conterit, & linum fumãs nõ extinguit, vbi primùm aliquis per deſidiã & imbecillitatem labitur, ab omni Eccleſiæ ſuæ communione repellit. Fieri enim poteſt, vt non ſit ſuperbia inflatus, non impudenti facinore turbulentus, non erroris peſtilentis tabe conſumptus, non à communi Eccleſię conſenſu diuulſus; ſed idem cum illa ſentiat, quamuis illum ſenſum, in re aliqua vehementius appetita, interdum cupiditas importuna labefactet. ita enim labefactat, vt nõ omninò deleat: adhuc igitur is Chriſti ſeptis tenetur incluſus. Nam & Eccleſiæ rectorem veretur: illiusq; leges ſanctas exiſtimat: eiuſdemq; votis iuuatur & precibus: illoque doloris ſenſu, qui ad vniuerſum Eccleſiæ corpus, ex alicuius membri dolore redundat, mirificè ſuſtẽtatur. Si dolet, inquit Paulus, vnum membrum, ſimul dolent & reliqua membra: &, quemadmodum in humano corpore, quamuis aliqua pars ægra ſit, quãdiu ſentit, ſecãda non eſt, (poterit enim facilè ſanitatem recipere; atq; ad naturam ſuam reuerti) ita, quandiu fidei ſenſus viget in homine, quamuis ęger animo ſit, non eſt ab Eccleſia excidendus, nec illius ſalus deſperanda, niſi ſuſcepta flagitia contemptu & impudentia cumulet, & ad extremum vitæ ſpiritum in improbitate perſiſtat. Vt tamen fatemur, in his, qui delinquunt, fidei communem aſſenſionem relinqui: ita defendimus, ab ijſdem eam fidem

dem minimè retineri, quæ præparat animum ad diuinum iuſtitiæ ſatum accipiendum, eandemque iuſtitiam partam auget atque conſeruat. Ea nanque eſt in officio, in diuinæ legis cultu, in veræ ſapientiæ ſtudio conſtituta: & ita fit, vt, quicunque deſerunt officium, & à Spiritus ſancti deſcriptione recedunt, & tenebris demerſi miſeriam ſuam non vident, contra fidem faciant. Vndè Paulus, auaros à fide penitus auerſos eſſe dicit: & qui ſuorum ſalutem negligunt, eſſe infideles, & infidelium ſceleſtiſſimos: &, qui ſceleris ſibi ſunt conſcij, fidei naufragium feciſſe.

LIBRI PRIMI FINIS.

HIERO.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER SECVNDVS.

QVAE vis & ratio fidei ſit, quantam vim rerum diuinarum in ſe ipſa contineat; quamuis magna ex parte ſimus oratione perſecuti: poſteà tamen vberius explanabimus atque docebimus, quomodo ad iuſtitiam, & immortalitatem ducat, & in cæleſtis hæreditatis poſſeſſione conſtituat. Prius tamen quàm ad hanc tantarum rerum explicationem propius accedamus, operæpretium erit, aliud fidei genus in medium adferre, mirum, & nouum, atq; priſcis temporibus inauditum, cuius author eſt Lutherus. Nam ad hunc diem vir egregius humanum genus luſum putat, ſeq; diuino quodã beneficio in lucem editum fuiſſe, vt infinitis erroribus hominũ mentes liberaret. Nec enim is eſt, qui aliquid timidè & diffidenter in oratione ponat: ſed qui, tanquam oracula fundat, ita omnia, quæ cenſet, admirabili conſtantia confirmat. Hic igitur, cùm variè fidem definiat, vnum tamẽ fidei genus inducit ſingulare, & à cõmuni fide diſtinctũ,

qua

qua quilibet ita certũ ſtatuit,vt nihil ei certiùs eſſe poſſit,ſe eſſe Deo gratum.Sola enim hac vnica & ſingulari fide iuſtitiam,ſalutem,& immortalitatem comparari céſet. Nihil conferre ad iuſtitiã actiones præclaras,nihil egregiæ virtutis exercitationem,nihil ſingulare religionis atque ſanctitatis ſtudium:cũ omnia,quæ cogitamus,molimur efficimus,ea etiam , quæ cum pietate ſuſcipimus, & ad Dei gloriam conferimus;vt impura,& ſcelere contaminata condemnet.Nihil enim cenſet geri ab homine poſſe quantumuis inſigni ſanctitate prædito,quod non ſit ex ſe capitale crimen, æternis cruciatibus vlciſcẽdum.Iam verò eos, qui ob ſceleris alicuius conſcientiam lachrymis ſe dedunt, vel eo ſolũ nomine,quod à ſe ſuſcepta flagitia lamentãtur,nefarios & ſceleratos exiſtimat.fas enim eſſe non putat ei,qui fide firmatus eſt,aliqua ratione lamentari.Hoc enim putat eſſe inconſtantis & infidelis animi,fidem nefariè ſimulantis, & anili ſuperſtitione obligati.Vult enim, vt ſit ſemper animus celſus,erectus,intrepidus; adeò de ſalute ſecurus,vt nulla vnquam moleſtia,ex ſceleris admiſſi recordatione, conflictetur. itaque ſolam per ſe hanc ſingularem fidem id præſtare,vt iuſtitiam atque ſalutem conſequaris. O mirum iuſtitiæ compendium , facilem & expeditam ſalutis rationem, egregiam caſtitatis & innocentiæ diſciplinam:quæ nec opera à nobis exigit, nec dolorem vllum requirit, nec vllam peccantibus moleſtiam exhibet, ſed vna fide contenta tam benignè, atque cum tanta firmitate , nobis omnia diuina munera pollicetur. Sed velim,id mihi clarius explanes,homo(vt tuis quidem videris) omnium do-

doctiſſimè, quomodò is, qui ſe adulterio commaculauit, aut cæde inquinauit, iſta fide iuſtitiam aſſecutus ſit? Eſtne à flagitio & immanitate conuerſus ad corporis & animi caſtitatem, & ad eximiæ charitatis ſtudium? an manet adhuc eiſdem ſcelerum vinculis alligatus? &, nè longius abeamus, cùm tu inceſtis nuptijs fidem Chriſto publicè datam fefelleris, cùm virginē Chriſto cōſecratam, ad conſenſum effrænatæ libidinis petulanter illexeris, cùm peſtis patriæ, turbo, atque procellæ religionis extiteris, quæro ex te, quo tandem modo iuſtus iſta fide effectus repentè ſis? Num deteſtatione execrandi connubij, impuriſſimique matrimonij, quod cum pernicioſiſſimo nefariæ libidinis exemplo, grauiſſimaque Reip. Chriſtianæ offenſione contraxiſti? An ſola iſta fide, quam ad tuum, tuorumq; inane ſolatium commentus es? ſi execratione proprij ſceleris ab inſtituta impietate reſilijſti, animumque tuum ad pietatis & caſtitatis ſtudium traduxiſti, te Chriſti benignitate iuſtitiam aſſecutum confitebor. Omnibus enim, qui ſcelus admiſſum deteſtati fuerint; & ad officium redierint, veniam pollicetur. Derelinquat, inquit Iſaias, impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius. In quo ſignificat, miſericordiam, hoc eſt, iuſtitiæ claritatem, diuino munere conceſſam, illis tantum tribuendam, qui recedunt ab impietate, & iniquitatem ſummo ſtudio repellunt. Ergò & tu ipſe cupiditatis tuæ petulātiam compreſſiſti; & effrænatam iſtam mentem, quę te in locum præcipitem ferebat, à curſu ſuſtinuiſti; omneſque tuas cogitationes à feritate & immanitate ad be-

benignitatis &clementię ſtudium reuocaſti,&ſic altiſſimum iuſtitiæ gradum adeptus es. Non igitur ſola fide fuiſti hanc iuſtitiæ & dignitatis amplitudinem conſecutus.Quęro enim,num iſta ſingularis fides,quę iuſtitiam ſola conſequitur,charitate informata ſit?an potius omni charitate nudata?ſi cum charitate coniuncta eſt, & tu per eam fidem ad iuſtitiam adſpiraſti; certè charitas ipſa multis ſe ſignis indicauit. Ergò antequàm eſſes iuſtitiam adeptus,cùm haberes quodam modo fidē ardore charitatis incenſam; quod conſequens eſt, ad odium tui ſceleris exarſiſti: ſummumque dolorem ex recordatione illius accepiſti: omnemq; conatum adhibuiſti,vt omnem à te impuritatem propelleres.& fortaſsè Danielis conſilium ſecutus es;vt animo concepta crimina operibus benignitatis expiares: & hac ratione aditum tibi ad iuſtitiam aperuiſti.Non igitur ſola fide tibi iuſtitiā comparaſti,ſed dolore iuſtiſſimo ex ſcelerum cōſcientia,qui te,vt debuit,vehementer afflixit, ſed ardenti caſtitatis,quam antea violaras,ſtudio;ſed opibus,quas obtinere potuiſti, in egentibus alendis,& in hominum miſerorum alleuatione conſumptis.Quid igitur nos decipis Luthere?quid aciem mentis noſtræ verborum nouitate perſtringis?cur hominibus tuis,qui te tanto honore proſequuntur, illudis?Cùm enim lachrymas pias dānares,ſapientemque mœſtitiam maledictis conſcinderes, & omnia opera non inutilia modò,ſed peſtifera eſſe contenderes, iſtamq; ſolam fidē amplecterēre;hoc moliri planèvidebaris,vt tuos omni moleſtia liberando,gratiā ab vniuerſis inires. Graue enim pleriſque videtur eſſe,dolere, angi,

lamentari, inedia corpus affligere, patrimonij bonam partem in benignitatis ſtudium conferre, flagitioſaſque voluptates, quibus diu aſſueueris, omni contentione reſpuere. Quare minimè mirũ eſt, tam multos ſe ſatis dociles ad iſtam diſciplinam præbuiſſe, qui non intelligentes, quemadmodum ea à te dicerentur, exiſtimarunt ſibi à te omnium cupiditatum licẽtiam permitti. Cùm enim tantùm in fide poneres, vt in ea ſolùm ſatis eſſe præſidij diceres: id videbaris oſtendere, paratam eſſe omnibus ſalutem ſine dolòre, ſine rei familiaris diſpendio, ſine criminis admiſſi deteſtatione. Quin igitur in concionem aſcendis Luthere, mentemque tuam aperis? quin errorem detrahis ijs, qui te vt cœleſte numen, intuentur? Doce Luthere, doce, inquam, tuos, nullum tibi nobiſcum in hac quæſtione eſſe certamen. Nec enim te intelligere, ſceleſtum. quandiu à ſcelere non diſceſſerit, iuſtum fieri poſſe credendo. eſſe igitur neceſſe vt prius ipſum ſcelus exhorreat, & à prauitate vitæ ad pietatis ſtudium conuertatur. Si verò ſentis, improbum, quamuis ab improbitate non omninò refugiat; fide ſola iuſtitiam adipiſci, quis te fuit poſt homines natos immanior? quis amentior? An poterit aliquis gratiam ab illa ſumma bonitate conſequi, quandiu improbitatem non oderit? quandiu non impietatem, quæ perpetuum bellũ cum æquitate diuina ſuſcipit, à ſe repulerit? Quo tandem modo fieri poteſt, vt in Dei gratiam recipiar, quandiu in me cupiditas dominatum habuerit, quæ Dei legem odit, quæ illius imperium detrectat, quæ odium in me numinis incendit? Non poteſt enim lex illa ſempiterna, nõ perſequi odio

ſempiterno ſcelus & improbitatem. Neceſſe igitur eſt, vt prius improbitatē odio perſequar, quā in illius amicitiam recipiar. Minimè, inquit, ſed tantùm crede. ea enim fide iuſtitiā repentè obtinebis. Iuſtitia verò conſtituta, tunc & odium ſceleris, & ſtudium charitatis exiſtet. Intelligo; fides igitur illa, qua es adeptus iuſtitiam, à charitate ſegregatur. Nam ſi fides antecedit neceſſariò iuſtitiam, ipſam verò iuſtitiam charitas conſequitur, nec vllo modo poteſt ante iuſtitiam abſolutam locum in nobis charitas habere; fides certè illa, quam effingis & efficis, quam iuſtitiam parere dicis, quam ſatis ad ſalutem eſſe contēdis, eſt ab omni charitate ſegreganda. Hoc igitur fateare neceſſe eſt, ſi tibi conſentanea dicere vis, eam fidem, quā ſolam vitalem atque ſalutarem inducis, eſſe charitate ſpoliatā. Sola igitur iſta cōfidentia qua improbus & facinoroſus homo poteſt ſecum ſtatuere, ſibi gratiam tribui, quāuis ipſe nullū conatū adhibeat ad improbitatem coercendam, gratus erit Deo. Nunquam igitur hortabere meretricem vt repellat libidinem, & quæſtum nefarium deteſtetur; ſed tantum credat, etiam ſi nullū ipſa ſtudium conferat ad animi puritatem, ſe eſſe gratam Deo. Nunquam furem admonebis, vt refrænet cupiditatem; & quæ per iniuriam auertit dominis, à quibus abduxit, ea reſtituat. Nunquam denique facinoroſum hominem à facinore reuocabis; ſed, vt hanc ſolam nudam & inanem fidem omni charitatis ſtudio ſpoliatam, amplexetur; hac enim ſola ſe fore Deo chariſſimum. Quo quid dici poteſt abſurdius? Egóne quandiu in me id dominatur, quod iram in me diuinam concitat; quandiu ſum

addictus libidini cui ſemper eſt cæleſte numẽ infenſum, quãdiu id viget in animo meo, quod ſempiternum cum æquitate diuina bellum gerit; nec ſolum viget, ſed me totum dominatu opprimit, poſſúmne mihi gratiã de benignitate diuina polliceri? Quomodo enim à me peſtem deprecabor, ſi peſtem ipſam non odi? ſi me nullus ex illa dolor attingit? ſi nullum omninò ſenſum inflicti vulneris habeo? Aut enim nõdũ improbitatẽ odi, ſed adhuc me cũ flagitijs meis oblecto; aut improbitatẽ acerbo quodam odio proſequor. Si nondum ſcelus odi, ſed illi ſum libenter alligatus: quomodo tandem aut illud à me deprecabor, aut in Dei amicitiam ſcelere vigente recipiar? ſi odi ſcelus, ſummamque in illo miſeriam eſſe conſtituo; & ideò ſupplex ad opem diuinam confugio: hic certè motus animi non eſt alienus à charitate. Non igitur ſola fide moueor, nec ſola fide veniam impetro. Cùm igitur dicis ſolam fidem ſufficere, non tu mihi viam ſalutis oſtendis, ſed aditum omnem ad ſalutem penitùs intercludis. Nũquam enim improbum à ſcelere reuocabis, ſed miſerum hominem inaniſſima ſpe deluſum in ſempiternam fraudem conijcies. Quam enim viam ſalutis ei relinquis, ſi ſenſum etiam doloris extorques? Agnoſcat, inquit, ſcelus admiſſum. Hoc quidẽ nihil facilius. Angit enim mentem maleficij conſciẽtia, aſſiduaque flagitiorum recordatione ſolicitat. Nihil inquit, ampliùs requirat: ſed credat tantùm, ſe Chriſti meritis & gratia repentè ſanandum. O ſingularem amentiam. Credam, me ſanitatem recuperaturum, quãdiu non ſum ita dolore morbi ipſius ſtratus atq; perculſus, vt medicinam magnoperè

requirendam putem?quandiu ipſi morbo faueo? quãdiu me ipſa nequitia delectat?Quòd ſi ita meũ ſcelus agnoſco,quemadmodum omnes nocentes & facinoroſi,quorum mens eſt oppreſſa & impedita facinorum conſcientia,quos ipſa fraus animo ſuſcepta de ſanitate atque mente deturbat, quamuis interdum in ſcelere furenter exultent: nihil me iuuat iſta cognitio. Nam neque Oreſtes, neque Alcmæon,neque Lutherus quidem ipſe, vllum ex furijs,quibus exagitati fuerunt,ad iuſtitię ſanctitatem fructum ferre potuerunt . Sin autem ea eſt cum improbitatis ipſius odio coniuncta: ita vt ſtatim illam à me repellere ſtatuam, & ad eam comprimẽdam opem Dei ſuppliciter implorem; ea cognitio mihi ſalutem pariet: & non ſola fides,quam prædicas;& tamẽ in inſtituta impietate perſtabis? & tamen iſtam amentem & ſceleratam ſententiam cum tanta multorum pernicie tuebere?& tamen,ne à ſententia deſiſtas ,tantas vbique ruinas edes, & quaſi turbulenta tempeſtas, quacunque impetum dederis,omnia peruertes?Quid enim, quæſo, habes, cur fides peccatum non ſit? Dei enim gratiam antegreditur.Omne autẽ,quod eſt ante gratiam, ſiue id animo conceptum , ſiue manibus effectum ſit, ſiuę quacunque alia ratione concluſum ; in ſcelere ponis. Nihil enim putas vllo modo poſſe ab homine ante iuſtitiæ gratiam ſuſcipi , quod capitale facinus non ſit. Ergo fides iſta,qua niteris, eſt immane ſcelus atque flagitium:gratiam enim anteit . Quid igitur cenſes?Dei maieſtatem ſceleribus offenſam ſcelere poſſe placari?aut ex ſcelere iuſtitiam oriri?Hęc enim tibi portenta atque flagitia dicenda ſunt, ſi

tibi conſentanea dicere ſtudes. Quòd ſi hęc nō abſurda tantùm, verùm etiam impia, & vehementer execranda ſunt: auctor certè tam ſceleratæ ſententiæ, non modò mentis expers, verùm etiam impurus, & ſceleratus eſt exiſtimandus. Sed demus id, quod nec fieri poteſt, nec in cuiuſquam ſani hominis cogitationem cadit; nuda iſta, & inani rerum omnium confidentia; atque adeò ſcelere & impietate poſſe aliquem iuſtitiæ munus obtinere. Sit igitur ita ſanè, vt aliquis eo ſolùm, quod ſtatuit ſe fore Deo acceptum, ſtatim iuſtitiæ compos exiſtat. Qualis tandem eſt iſta iuſtitia? exhibe illius ſpecimen Luthere. Fac vt clarum & illuſtre iuſtitiæ iſtius exemplum in te primùm videamus: vt cū in vita tua ipſius iuſtitiæ lumen aſpexerimus; intelligamus, quàm ſalutaris iſta fides ſit, quantumque ſit in ea ponendum. Cùm enim incredibilia dicas, quo alio modo fidem feceris, niſi in te primùm id verum eſſe confirmaueris, docens, atque, ſi opus ita fuerit, iureiurando etiam confirmans, te iſtam excellentis animi puritatem, nō lamentis & gemitu, non benignitatis ſtudio, non rei familiaris detrimento; ſed ſola iſta fide fuiſſe conſecutum? Quid igitur? num iam nequitiæ interitum attuliſti? num linguæ maledicentiam cohibuiſti? num inſanæ mentis elationem, num inſolentiam, num amentiam, num præcipitis animi temeritatem compreſſiſti? num deniq; carnē tuam cum ipſius cupiditatibus omninò confixiſti? Qui ſunt Chriſti, inquit Paulus, carnem ſuam cruci affixerunt cum cupiditatibus ſuis. Fac igitur inſignem crucem illam, quam tibi conſtituiſti, qua nefarias tuas cupiditates elideres. Propone nobis

aſſi-

aſſiduam illam mortis commentationem, qua te ab impuritate & flagitio ad Chriſti ſimilitudinem traduxiſti. Doce, inquam, doce, quomodo animum tuum à corporis cõtagio ſeuocaueris, & totum ad Chriſti imitationem contuleris. Quibus ſtudijs illius manſuetudinem & humilitatem, illius benignitatem & beneficentiam, illius excellentem in omni genere ſanctitatem expreſſeris, omnemque vitam in caſtiſſimis votis, & ſanctiſſimis precibus, in præclaris actionibus, pro Eccleſiæ coniunctione, & Chriſti gloria ſuſceptis, conſumpſeris. An par eſt, eum, qui lucẽ vniuerſis porrigit, ſeque tanquam ſolem alterum oſtentat, omnibusque ſe ducem ad iuſtitiam ſapientiſſimum profitetur; ſibi tantùm vni iuſtitiæ viam, quam reliquis omnibus aperit, intercludere? Quòd ſi nihil horum vnquam præſtitiſti; immò contrà; omnia tetra facinora, cum ſumma petulantia, cum inſigni contumacia, cum temeritate & impudentia ſuſcepiſti: ſi nihil eſt in te, in quo poſſimus imaginem Chriſtianæ caſtitatis & integritatis agnoſcere; tamen audebis iſtam tuam fidem oſtentare, quę tibi illius authori atque parenti nullum emolumentum attulit? Eſto: tu tibi ſolùm inutilis fuiſti; & cùm alijs iuſtitiæ viam aperueris, tibi vni aditũ ad illã penitùs occluſiſti. Doce igitur, qui ſint illi, quos iſtius fidei diſciplina in iuſtitiæ poſſeſſione collocâris. Oſtẽde inquã, quàm multi ſint ex ijs, qui tibi operam dant, impotenti dominatu cupiditatis liberi, moribus & vita egregiè conſtituti, humana negligentes, diuina tantùm ſuſpicientes, & ab omni contagio impuritatis abſtracti, & in eximiam quãdam ſanctitatis ſpeciem & in cru-

cis ipſius ſtudium tota mente conuerſi. Quòd ſi neque ex te,nec ex tuis vllum veræ iuſtitiæ atque ſanctitatis ſpecimen capere vllo modo poſſumus; nónne ſatis liquet,iſtam tuam fidem eſſe futilem, & inanem? & qui illam tradit, eſſe omnium, qui viuunt,amentiſſimum? Sed illud dicis,nullam in nobis veræ & ſolidæ iuſtitiæ rationem ineſſe; cùm ſimus ea peccandi neceſſitate aſtricti,vt nullo modo poſſimus importunitatem peccati vitare.Nec enim vllis ſacris, quantauis religione atque ſanctitate procuratis, inſitum ſcelus elui. Peccatum enim in ſalutari lauacro non extingui, ſed vires adhuc immanes habere. Idcircò neceſſariò euenire, vt omnia, quæ ſancti etiam homines inflammato in Deum ſtudio moliuntur, ſint ex ſe capitalia quædam crimina, ſupplicio ſempiterno vindicanda. Omnia enim ex inſito naturæ crimine profluere, quod nec ſacris vllis expiari, neque viribus vllis opprimi,nec virtute vlla deleri vnquàm potuit. Eſſe igitur omnia, quæ homines fide etiam præſtantes,aut agitant animo, aut operibus exequuntur, imbuta flagitio, inquinata ſcelere,& neceſſariò denique peccati inhærentis contagio maculata penitùs & infecta. Quod hoc nouum monſtrum, Chriſte ſancte, in terris aſpicimus? quod portentum atque prodigium oculis intuemur? Hic non illudit Chriſti ſanguini? non ſanctitatem illius ſpernit? non ſempiternum illius nomen parui pendit? Homo pius atque religioſus, qui cùm præ ſe ferat mirum quoddam ſtudium patrocinandi gratiæ diuinæ, quam deſpectam & abiectam eſſe conqueritur, eandem gratiam

ore

ore ſacrilego conuellit. Quid ais diuinæ gratiæ patrone? cùm dicis Chriſti gratia non extirpari peccatum; num illius poteſtati atque numini, an potius clementiæ & benignitati diffidis? ſi enim Chriſtus omnia peccata non delet in ijs, quos in fidem & amicitiam recipit: id euenit, aut quia non poteſt, aut quia non vult: ſi non poſſe dixeris, poteſtatem illi atq; numen detrahis: ſi non velle contendas, non eum tantum clementiæ, ſed fidei etiam laude ſpolias. Fidem enim violat, & qui promiſſa non facit; & qui amicos, quos tueri poteſt, miſeros eſſe patitur. Quoquo igitur modo id tecum ſtatuas, impurus, teter, impius, & ſceleratus es exiſtimandus. Quid enim ſceleſtius eſſe poteſt, quàm Dei filium aut immenſa poteſtate priuare, aut ſempiterna fide & benignitate? Qui enim non potuiſſe dicit, numini illius, quod Dæmones etiam immaniſſimi confitentur, execrandum conuitium facit, atque impuriſſimè maledicit: Qui noluiſſe confirmat, immenſam atque ſempiternam illius benignitatem & fidem, indigniſſima contumelia deformare contendit. Quacunq; igitur ratione ſententiam iſtam tueâre, filium Dei, vt Pauli verbis vtar, conculcas: & ſanguinem fœderis, quo ſumus aſperſi & expiati, ſordidum & inquinatum iudicas: & in Spiritum ſanctum, qui nos hoc cæleſti iuſtitiæ munere donauit, inſignem contumeliam intorques. Quò quid fieri, aut animo cogitari poteſt immanius? Cùm enim tanta Dei charitas in hominum genus extiterit, vt illius expiandi & ornandi gratia, filium ad necem tradiderit: cùm poteſtas illius infinita non poſſit vllis difficultatibus

impediri,quò minus ea,quæ vult, repentè perficiat: cùm tantam operam poſuerit in hominum mentibus peccati tyrannide liberandis: cùm etiá ſuam olim fidem aſtrinxerit, fore vt peccata per Chriſtum deleret,& humanum genus execratione deuinctum,omni ſcelere liberaret: tamen audebunt impuri homines aſſeuerare, peccatum in illis quos ſumma illa puritas amore ſanctiſſimo ſibi deuinxit,non funditùs euerti? non penitùs excindi?non radicitùs extrahi? non omnes illius fibras extirpari?Proprio filio(inquit Paulus) non pepercit Deus,ſed pro nobis omnibus tradidit illum.quomodo non cum illo omnia nobis donauit?ſi Lutherus vera tradit,Pauli teſtimonium refutatũ planè conſpicimus.Nullũ enim in nos magnum beneficium per Chriſtum Deus ipſe còntulit, ſi nos in ſeruitute peccati deſeruit, ſi ſeruile iugum à ceruicibus noſtris, vt fuerat olim pollicitus,minimè deiecit.Nullũ adhuc nobis fructum attulit Chriſti ſanguis in cruce profuſus. Adhuc enim in ſumma miſeria verſamur . non poſſumus non eſſe miſeri,quandiu peccatis alligati detinemur.Nec enim tã eſt pœna ſceleris metuẽda, quã ſcelus ipſum:nec in cruciatibus ſempiternis tantum malum eſt, vt ſit cum peccati ipſius malo conferẽdum.Miſeri ſunt igitur omnes Dei amici, qui hac luce fruuntur, quamuis, vt homines perditi dictitant,nulla ſit eis peccati pœna ſubeunda. Ergò,ſi Chriſtus in nobis , cùm nos ad illius cultum toto pectore conferimus,peccati regnum nó excindit,tantùm abeſt,vt omnia nobis donârit, vt maxima ex parte miſeros,infœlices, & ærumnoſos eſſe permiſerit . Nondũ igitur nos eripuit de

pote-

poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnũ ſuum. Ergo, nec Paulus vera prædicat, neque gratiæ diuinæ fructus ad nos vnquam peruenit. Quòd ſi hoc in animum inducere eſt facinus impurum & execrandum; & illud certè, vndè hoc ſequitur, exiſtimare, eſt deteſtabile ſcelus, & execrandum. Qui igitur in ſanctis, quádiu ſtatum ſuum cum fide tuentur, peccatum vigere dicit, primùm ſecum ipſe pugnat. Sancti enim eſſe non poſſunt, qui peccatis alligati ſunt. Deinde eorum dignitatem violat, quos Dei filius ſecum ampliſſimę dignitatis communione atq; ſocietate coniungit. Deinde Chriſti gratiam, quantũ poteſt, impiè labefactat. Poſtremò Dei gloriam impudenter obſcurat. Quò enim opus à Deo perfectum eſt illuſtrius & magnificentius; eò, qui illud editum eſſe negat, eſt gloriæ illius acrior aduerſarius, ex aduerſo conſtitutus. nullum diuinum opus eſt in nobis iuſtitia magnificentius, nullum clarius & illuſtrius; nullum denique, quod magis homines ad amorem illius inflammet. nec enim aliud eſt, ad quod ardentius animo contuendum Spiritus ſancti vocibus ſæpius incitemur. Quantum diſtat, inquit Dauíd, ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Et aſperges me Domine hyſopo & mundabor: lauabis me, & ſuper niuẽ dealbabor. Iſaias item prædixit futurum, vt omnes, qui cum fide in Eccleſia vixiſſent, ſancti vocarentur, cùm Dominus ſpiritu iuſtitiæ & ardentiſſimæ charitatis, omnes vitiorum maculas abſterſiſſet. Apud eũdem verò dicit Dominus: Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas: & deleui, vt nubem, iniquitates tuas; & quaſi nebulá peccatá tua,

tua. Similiter Ieremias ait: In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Iſrael, & non erit; & peccatum Iuda, & non inuenietur. In Ezechiele verò inquit: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Micheas item: Proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Porrò autem Zacharias perennem illum fontem celebrat, qui erat aperiendus ad omnium ſordes eluendas. Illud verò Iohannis Baptiſtæ teſtimonium, quàm præclarum? Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Infinita teſtimonia prætermitto, hanc vnam ſententiam confirmantia; nempè, Chriſti numine crimen extirpari, cupiditatem elidi, libidinem coërceri, humanasque mentes à peccato liberatas diuinam formam induere. Quæ eſt igitur hęc intemperies? quę impudentia? quod te tantum ſcelus exagitat? Quod Deus puritati reſtituit, tu impurum appellabis? quod omni ſcelere ſoluit, tu ſcelere alligabis? quod iuſtum atque ſanctum effecit, tu capite damnabis? certè inquit. Dauid enim teſtatur, neminem fore, quem non diuinum iudicium ſceleris conuincat: & ideò Deum precatur, ne ſe in iudicium vocet. Iſaias autem omnem noſtram iuſtitiam ſimilem dicit pannis menſtruo ſanguine pollutis. Ioannes item mēdacem appellat eum, qui ſe nullo ſcelere obligatum eſſe confirmat. Multa prætereà in eandem ſententiam colligit, quibus effectum putat, omnes mortales, quantauis fide confirmatos, ſemper in peccato verſari. Sed ad illa omnia vna reſponſio eſt; non ibi de iuſtitia vera, ſed de humano ſtudio diſputari; quod, quandiu non eſt ad Deum applicatum,

catum, eſt ſemper impuritatis contagio pollutum. Nemo enim poteſt abſq; diuina gratia è peccati vinculis emitti, & ad iuſtitiæ claritatem aſpirare. Sic fit, vt omnes, quandiu ſunt à diuina gratia ſegregati, ſemper ſint ſceleribus affines. Cùm igitur Dauid orat, ne in iudicium vocetur; id orat, vt illud deleatur, ad quod iudicandum eſt iudicium conſtitutum. id autem eſt peccatum. Vigente enim peccato, iudicium vitari non poteſt. Sic etiam Iſaias iuſtitiam humanis ſtudijs abſque diuina gratia partam, eſſe dicit inanem atque fallacem in ſimulatione conſtitutam, multiſque ſcelerum maculis inquinatam. Sic Ioannes eorum amentiam coarguit, qui ſe iuſtitiæ nomine ita tumidos inferunt, quaſi nunquam vllum in ſe ſcelus admiſiſſent, & ita Chriſti ſanguine non indigerent. Hos enim vanos appellat atq; mendaces: illis verò, qui conſcij ſcelerum ad Chriſtum ſupplices accedunt, ſpem certam perfectæ puritatis oſtendit. fore enim dicit, ſi confeſſi fuerimus peccata noſtra, vt ſanguis Chriſti nos ab omni peccato emundet. Qui ab omni crimine nos mundos fore prædicit, nullum profectò crimen excipit, quod ſempiternum in nobis dominatum teneat. Non igitur horum teſtimonia Lutherũ adiuuant, cum diuina gratia pugnantem, ſed tantum docẽt, non in nobis, ſed in illa omnes vitæ, ſalutis atque dignitatis rationes ponendas eſſe. Nam abſq; Dei gratia veram iuſtitiam nullo modo cõſequimur, & ſæpenumerò ab ipſo gratiæ ſtatu decidimus: ea tamen permanente in nobis, omne penitùs crimẽ in nobis expellitur. Gratia enim illius in hoc maximè cernitur, quòd optimus ille parens & domi-

nus,

nus,homines impuros &ſceleratos,ad illum fide confugientes,ita ſanat,vt non modò purget à crimine,ſed etiam eos inſigni & illuſtri ſpecie diuinæ pulchritudinis & claritatis illuſtret. Hæc autem tanta dignitas,tam excellens in omni genere virtus,qua Deus ſuorum mentes inſtruit & exornat,nullo modo poteſt cum flagitio & impuritate ſimul habitare. Nullum enim tenebris eſt cum diuina luce commercium:nulla omninò caſtitati cum libidinis impuritate ſocietas: nulla iuſtitiæ ſanctitati cum iniuſtitiæ ſcelere & improbitate coniunctio.nec enim inſitæ naturæ cupiditas animum interdum pulſans ratione tamen compreſſa,peccatum eſt in ſanctis:ſed materia laudis, ſed ſempiternæ gloriæ ſeges,ſed inditæ virtutis argumentum.Satis enim perſpicitur,virtutem diuinã adeſſe, cùm omnis cupiditatis violentia ratione comprimitur.Quocirca difficilè eſt,de eorum temeritate qui ſanctos peccati inſimulant, perindè atque rei indignitas poſtulat, dicere. Non enim tam ſunt in ſanctos homines contumelioſi, quàm in totius ſanctitatis auctorem & principem.Vt enim, qui ædificium damnat, non tam ædificium, quàm architectum vituperat: ſic,qui piorum hominum ſanctitatem, quantauis gloria præcellentem,ſceleri ſemper affinem eſſe dicit, nõ illis, ſed ipſius ſanctitatis effectori contumeliam inurit. Quid, quòd huius ſceleratæ ſententiæ princeps ſecum ipſe pugnat; & quòd temerè in principio poſuit,alia multò magis execrãda temeritate diſſoluit. Quid ais homo vefane? quid attinebat tantis laudibus ornare ſolam iſtam fidem, ſi fides iniuſtitia non liberat? Quænam eſt hæc inconſtantia,

tia, vt ſpem libertatis oſtendas, eamque ſpem rurſus totam eripias? vt iuſtitiæ viam te monſtraturum eſſe confirmes, & repentè omnem veræ iuſtitiæ rationem penitùs deſperandam eſſe contendas? Vbi eſt illa noua vita, in qua optimam pœnitentiam collocabas? ſic fidem præſtas, quam dediſti? ſic, quod tam largè promiſiſti, diſſoluis? Húccine illa tam magnifica promiſſa reciderunt, vt, cùm magnam in principio tui expectationem cõmoueres, repentè deſperata iuſtitia, tuis libertatem atque impunitam flagitiorum licentiam iſtius fidei obtentu, quam prædicas, largiâre? Promiſſa enim audiamus. Audite, inquit, audite ciues mei, non commentitias futileſque ſententias: non hominem inani ſuperſtitione obligatum, & hominum mentes curis & angoribus implicantem: ſed ciuem vnum omnium maximè ſalutarem, minimè ignarum viæ, qua ſine vllo errore, aut moleſtia, ad iuſtitiam & ſalutem perueniatis. Primùm igitur cauete, nè ſermones eorum, qui vobis multis incommodis moleſtiam exhibent, ad animorum veſtrorum ſenſus illabantur. In maximum errorem, mihi credite, rapiemini, ſi aures illis dederitis. Qui enim dicunt, charitatis officia ad ſalutem neceſſaria, vaticinantur & inſaniunt: qui preces cum lachrymis adhibendas eſſe cenſent, planiſsimè delirant: qui vel ad ciborum ſtatis tẽporibus abſtinentiam, vel ad caſtitatis ſtudium, vel ad aliquem cultum religionis in operibus poſitũ, exhortantur, mente capti ſunt. Tantùm enim abeſt, vt hæc omnia aliquid momenti habeant ad iram numinis auertẽdam; vt eos, qui ijs operibus incumbunt, grauiore ſcelere aſtringant. Hos igitur om-

tur omnes longè à veſtro cœtu remouete. Me igitur ſolùm intuemini, veſtigiaq; mea perſequimini. ſolus enim vobis certam & directam viam mõſtrabo, qua poſſitis iuſtitiam & ſalutem adipiſci. Quænam tandem eſt iſta via, quam ſapiens iſte dux antè virgultis interſeptam perpurgauit & aperuit? ſola, inquit, fides efficiet, vt iuſti, vt ſalui, vt ornati ſitis, quamuis nullum omninò conatum ad ipſius iuſtitiæ ſtudium conferatis. Cùm igitur ſtatuetis, non in officio veſtro, ſed in diuina promiſſione ſalutem eſſe collocandam, & credetis, vos, quamuis ſitis omnibus flagitijs cooperti, Deo charos eſſe: iſta fide confeſtim diuinis iuſtitiæ ornamentis atque præſidijs mirificè redundabitis. Magnum promiſſum, & author grauis & ſapiens. quare neceſſe eſt erigi animos eorum, qui audiũt, & ad ſpẽ ſummæ cuiuſdam fælicitatis incredibiliter excitari. Agè iam ipſius promiſſi fidem videamus. Nemo, inquit rurſus, iuſtus eſſe poteſt. Inſidet enim libido: regnat in nobis immanis & fera cupiditas, cui obſiſti non poteſt. Inſtat enim & vrget peccatum, & tributum imperat, quod omninò dependendum eſt. Non eſt enim ea vis in nobis, vt huic tam immani & importuno tyranno repugnare valeamus. Quare neceſſe eſt, vt omnia, quæ agimus, quamuis ea ad Dei gloriam cõferamus, ſint per ſe noxia atque mortifera. proueniunt enim ex animo peccatis oppreſſo & impedito. O promiſſi fidem. ô ſingularem orationis conſtantiam. Huccine redijt illa orationis magnificentia, qua ſummã verę iuſtitiæ, & ſolidæ dignitatis expectationem concitaſti; vt non modò viam iuſtitiæ nõ aperias, ſed animos hominum illius potiundæ deſpe-

deſperatione frangas?Quid enim eſt iuſtitia deſperatius,ſi nulla ratio effugiendi peccati à nobis iniri poteſt?Deinde,quid eſt minus cohærens, & conſentaneum?quid magis repugnat, quàm iuſtitiam verbis oſtentare, eiuſdemque iuſtitiæ ſpem totam rurſus eripere?O populares, inquis, ſi me audieritis,iuſti eritis; & tamen nullo modo iuſti eſſe poteritis.Mirum acumen. Incredibili enim mentis intelligentia opus eſt,ad tanta myſteria ſapientiæ penitùs indaganda. Nemo enim eſt, qui poſſit aſſequi ratione,quomodò is,qui eſt oppreſſus peccati dominatu, iuſtus eo tempore ſit, quo peccato oppreſſus eſt.Imò,inquit,hæc eſt fidei vnica vis,vt ſceleſtus non deleto ſcelere,ſed adhuc ſpirante,atque adeò vigente, virtute fidei iuſtus exiſtat. Non quòd legem diuinam ritè colat;quòd animum ad illius regulæ diſciplinam, quā Deus nobis tradidit, exactè dirigat.hoc enim fieri non poteſt.Sed illud affirmo, fidem hoc præſtare, vt à Deo proinde accipiamur,atq; ſi iuſti eſſemus. Nō euellere itaque fidē ex animis improbitatē;ſed efficere,vt in ipsā improbitatē minimè vindicetur. Eā enim miſericordiā tribui ijs,qui fide hac,quā prædico,fulciuntur, vt inhærens crimen non inferat exitium;vt eodem crimine penitùs inhærente,Deo tamen grati & accepti ſimus per Chriſti iuſtitiam.Hac igitur Dei acceptione & approbatione,qua illi per fidem cōmendamur,& in Chriſti corpus inſerimur, iuſtitia noſtra continetur. Quid hoc loco dicam, prorſus ignoro. Nullis enim verbis poteſt explicari tantum orationis flagitium,tantum ſcelus & impudētia,tanta deniq; ſerpentis illius antiquæ calliditas. Sic enim Lu-

therum ad perniciem inſtruxit,vt, quacunq; perſuaderet, non modò pietatis horrendam ſtragem ederet, verùm etiam omnem pietatis ſpem infringeret. Primùm namque fidei nomine, omne ſtudium benignitatis extinxit. Benignitatis enim ſtudium prorſus extinguit, qui nullam in ea vim ponit ad obtinendam iuſtitiam; & omnia charitatis opera peccati cõtagio polluta eſſe contendit. Deinde, cùm mentes hominum ad iuſtitiæ expectationem excitaret, eandem repentè iuſtitiæ viã obiectis molibus interſepſit, atque penitus deſperãdam eſſe pronunciauit. Tum vulneribus, quæ inflixit, loco medicinæ venenum mortiferum adhibuit; cùm perſuadere voluit, fieri aliqua ratione, vt, quandiu ſumus in regno peccati, illi ſanctiſſimo Domino placeamus. Dei ſapientiã atque benignitatem ore impiò criminatur, cùm legẽ à Deo nobis impoſitã eſſe confirmat, quæ ſeruari nõ poſſit. Poſtremò, filio Dei indignam cõtumeliam infert, cùm oſtendit, illius ſanctitatem, atque præcellentem bonitatem, impuros & ſceleratos, ipſo ſcelere in eorum animis dominãte, ſibi bonorum omniũ communione deuincire. Quid ais Luthere? Vtrúmne tandem credere ſapientius eſt, Deũ peccata omninò tollere de animis eorũ, quos ſtatuit ſibi amore coniungere: an potiùs, manente peccato, quod nos vi & immanitate ſua à Dei coniunctione neceſſariò diuellit; eos, in quibus peccatũ latè dominatur, ſibi amore copulare? Illud enim eſt & illius poteſtati facillimum, & æquitati conſentaneum, & bonitati decorum: hoc verò numini illius & bonitati repugnat. Iuſtus enim eſt Dominus, & iuſtitias dilexit, & æquitatẽ vidit vultus

eius.

eiūs.Non habitabit,inquit Dauid, apud te malignus;non permanebunt iniuſti ante oculos tuos Et odiſti omnes,qui operantur iniquitatem: & perdes omnes,qui loquuntur mendacium.Ex his autem teſtimonijs perſpicitur,nullum eſſe poſſe improbis cum diuina bonitate conſortium. Cùm enim Deus ſit ipſa lex æquitatis, & iuſtitiæ regula, ad quam ſunt omnes actiones noſtræ dirigendæ; quî fieri poteſt, vt, qui regulam ipſam à ſe remouet,eamque odio perſequitur;eidem coniūgatur? Qui igitur aſſerit,fieri poſſe, vt Deus impios approbet;atque ſibi coniungat; aſſerit, fieri poſſe,vt Deus non ſit Deus. Nihil enim eſt; quod inter Deū & iuſtitiam illius interſit, cùm nihil inſit in illa puriſſima atque beatiſſima natura coniunctū & copulatum,nihil admixtum,aut aliqua ratione concretum. Si autem Deus ſceleſtos, vigente ſcelere,ſibi coniungeret, idem certè iuſtitiæ lex atque norma nō eſſet:&ſic concludi poſſet,Deum non eſſe Deum.Quæ eſt igitur iſta noua fides,non modò furenter omnia conturbans: ſed,quantum in ſe eſt, illi ſempiterno Domino diuinitatem eripiens? Et tamen ex iſto ore impuro & impio fidei verbum excidet,quod fidem tot modis violauit?& tamen pietatem iactabis, cùm omnem pietatis rationem ex hominum vita ſuſtuleris? & tamē tuis fœdis factis nomen religionis obtendes; cùm tamen peruerſam opinionem de mente diuina conceperis?Crede,inquit,tātum;ſatis enim eſt ad ſalutem in ſola fide momenti.cuinam credam? tibine, quem ſcelere perditum,quem amētia præcipitem, quem furiarū pœnis excruciatum intueor?minimè,inquit,ſed Deo. optimè.Profer igitur

aliquod ex lege diuina, & è ſanctiſſimis oraculis teſtimonium, quo intelligamus, Deũ hominibus, ſola iſta tua fide commentitia ſubnixis, iuſtitiam atque ſalutem polliceri. Oſtende, quomodo à nobis, antequam iuſtitiam conferat, neq; iuſtum dolorem, neque pium ſtudium, neque beneficentiam exigat. Doce poſtremò, Deum, vigente in nobis eo malo, quod odio ſempiterno perſequitur, nos tamen in delicijs habere. Nunquam facies. Totis enim ſcriptis iſtam ſceleratam ſententiam oracula diuina conſcindunt. Primùm enim Moſes, cùm rerum omnium vaſtitatem, & acerbum exilium denunciaſſet ijs, qui à Deo deſciuiſſent, ait tandem: Cùm ibi quęſieris Dominum Deũ tuum, inuenies eum; ſi tamen toto corde quæſieris & tota anima. Vide, quibus Dei clementiam pollicetur. Num ijs, qui inani quadam confidentia ſtatuunt, ſibi benè eſſe, cùm ſint venenato atque mortifero telo confixi? minimè profectò; ſed ijs tantum, qui Deum non ſtudio religionis fallaciter aſſumpto, neque pietate ad tempus ſimulata & compoſita, ſed verè & ex animo in cultum diuinę legis incumbunt; vt eum, quem in ſe rebellione violarant, obedientia placent, & ita precibus adhibitis ſceleris admiſſi veniam impetrent. Quęrere enim Deum toto corde, eſt, non fictè, ſed verè ad ſtudium diuinæ legis applicari. Multi enim ſunt, qui non ſponte & voluntate ſua, ſed numinis metu perculſi, manus à maleficio aliquandiu continent, cùm ſint ſtudio peccatis, quibus aſſueuerãt, addicti. Cùm igitur animum ancipitem inter cupiditatem nefariam, & numinis offenſi metum gerant, in contrarias partes diſtracti ſunt: cùm neque

que Deum propter cupiditatis imperium ſequi ſtudeant, neque rurſus cupiditati, propter iræ diuinæ formidinẽ, parere audeant; nullo modo poſſunt toto corde in Deum conuerti. Sunt enim maiore ex parte cum libidine, & impuriſſima cupiditate colligati. Cũ enim multò plus valeat apud animos voluntas, amor, ſtudium, quàm metus, atque formido; efficitur, vt magis occupetur animus impurus à cupiditate, cui ſtudet; quàm à Deo, quem metuit: Is igitur toto corde Deũ quærit, qui odio improbitatis, & ſtudio pietatis, in quod vocibus diuinis incitatur, Dei mentem inquirit, vt ſe totum ad illam accommodet. Vndè Ieremias inſectatur Iudæam, quòd non fuerit toto corde in Deum conuerſa, ſed falſo. Idem futurum aſſerit alibi, vt multi mortales Chriſti gratiâ conuertantur ad Deum toto corde. Illa autem conuerſio fit, cùm abiecta cupiditate nefaria, animus appulſu videlicet diuini ſpiritus incitatus, ſeſe ad ſtudiũ pietatis totum applicat. Eſt enim vera conuerſio nihil aliud, niſi abſoluta quædam mentis, & rationis, & omnium ſtudiorum, conſiliorũ & actionũ commutatio, & ad contrariam partem totius animi traductio. Animus enim, cùm ſit natura incitatus ad beatæ vitæ cupiditatem, otium pati nequit; ſed omnes neruos intendit, & immenſum laborem ſuſcipit, vſque eò, dum id aſſequatur, quod ſibi, vt ſummum bonum, proponit. Mirum enim eſt, quanto ſtudio & ſolertia minuti & anguſti animi, qui toti ſunt defixi & intẽti vel in corporis voluptates, vel in terrenas opes, & honores inanes, inquirant omnes vias eò perueniendi, in quo beatam vitam ſitã eſſe ſtatuunt: quantam indu

 ſtriam

ſtriam adhibeant & intelligentiam, vt res inaniſſimas conſequantur: quàm cæco impetu in earum ſtudium concitentur? Omnes, inquit Ieremias, cõuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus cõcitatus ad prælium. Vndè colligitur, ſemper animum ſtudio eniti, ſemper agitari, ſemper denique id agere, vt, quod ſitienter appetit aliquando tãdem obtineat: In hoc tamẽ errare, quòd ſit plerunq; à veris bonis auerſus, & in vanitatis ſtudium tota mẽte conuerſus. Verterunt, inquit Deus, ad me terga & non faciem. Si gitur diuino quodam modo pulſi ſenſerint, ſe in exitium rapi, & mentis aſpectum ad vera bona, quæ poſt terga reliquerant, cõtemplanda retulerint; illam certè induſtriam, quam in huius vitæ ludibrijs conſumebãt, in rerum diuinarum ſtudio cõferent, & ſumma contẽtione elaborabunt, vt illas adipiſcãtur. Cùm igitur Deus tam ſæpè admonet nocentes homines, vt ſe ad illum conuertant, ſi cupiũt iram illius effugere, hoc profectò dicit, vt non modò numen illius, à quo erãt auerſi, reſpiciant; verũ etiã, vt omne illud ſtudium, & induſtriam, quam ſine vllo fructu in nequitia conſumebant, ad iuſtitiæ cultum cum immortali gloriæ fructu conferant. Hoc igitur Deus à nobis fidei munus exigit, hoc requirit, hoc efflagitat, vt omnem mentem, omnemque totius animi curã, & ſolicitudinem, à rebus inaniſſimis auocemus, & ad diuinas ardenti ſtudio & cupiditate contuendas omninò transferamus. Ijs autem, qui ita fuerint conuerſi, clementiam ſuam benignè pollicetur; non ijs, qui præcipiti confidentia ducuntur. Cõuertimini, inquit, qui eratis in profundum demerſi. &: Conuertimini ad me, & ſalui eritis.

tis.&:Conuertimini,filij reuertentes ; & ſanabo defectiones veſtras. & : Reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala.&:Si reuerteris, Iſrael;ad me conuertere.&:Quæretis me,&inuenietis;cùm me quæſieritis toto corde veſtró.Tum illud, quod eſt apud Ezechielem:Cùm auerterit ſe impius ab iniquitate, quam operatus eſt,& fecerit iudicium &iuſtitiam;ipſe animam ſuam in vitam reſtituet. &: Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & nō vt conuertatur à vijs ſuis,& viuat?& Paulò inferius:Cōuertimini,& agite pœnitentiam. Alibi item:Nolo mortem impij;ſed, vt conuertatur impius à via ſua,& viuat.conuertimini,conuertimini à vijs veſtris peſſimis. Oſeas verò,Cōuertere,inquit,Iſrael,ad Dominum Deū tuum,quandoquidem iniquitate tua corruiſti. Zacharias item,conuertimini, inquit,ad me, ait Dominus exercituum; & conuertar ad vos. Sed quid Prophetarum teſtimonia colligo, cū ſint propemodū infinita?hoc enim cuncti teſtantur, hoc prædicant,hoc apertè denunciant, nullā omninò ſpē ſalutis oſtendi,niſi illis tantummodò, qui à vita impura & flagitioſa ad ſanctitatis ſtudiū fuerint tota mente conuerſi. Nec Prophetæ ſolum,ſed ille Prophetarum omnium maximus,qui viam Chriſto muniuit,his vocibus animos hominū ad Chriſti gratiam præparabat.Nam &arrogantiū elationem comprimebat;& iniquos ab iniuria deterrebat; & animos abiectos magnis clamoribus excitabat,omnesq; tandē ad conuerſionē exhortabatur: docens,nûllam prorſus aliam rationē eſſe,vel exitij depellendi,vel ſalutis comparandæ. Quin ipſe Dominus, vt legimus in euangelio,hoc vnum

agit, hoc inſculpſit animis eorum, quos inſtituit, vt eos valdè pœniteat impuritatis, & ſic omnia ſtudia vitæ ad ſanctitatem conferant. aliter enim certiſſimum exitium denunciat. His igitur Dei vocibus, nobis per Prophetas ſuos, atque tãdem per filium, ſuam voluntatem omnibus in rebus luculenter explicantis; aſſentiar; non Luthero. Hanc diſciplinam ſequar, non hominis furentis amentiam. In hac igitur conuerſione ſalutem ponam, non in Lutheri temulentia. Hęc autem conuerſio, quæ quidem ex fide naſcitur, (tunc enim exiſtit, cùm Dei verbum à ſcelere reuocans antecedit) vix ſine graui ſenſu fit. Tunc enim è tenebris emerſi dedecus admiſſum acutius intuemur; tunc mentis noſtrę labẽ inſpicimus; tunc optimi Domini numen eſſe noſtris ſceleribus offenſum ægerrimè patimur, tantiq́ue facinoris veniam cum fletu atque ſuſpirijs imploramus. In quo imitamur Regem illum ſanctiſſimum, lectum ſuum, vt ipſe ait, lachrymis diluentem, & integras noctes in luctu conſumentem. Sequimur exemplum beatiſſimæ mulieris, quæ pedes Domini magna lachrymarũ copia lauit. In Petri veſtigia incurrimus, qui inſignem ſceleris maculam animo conceptam, acerbiſſimo fletu deleuit. Deo acceptiſſima ſacra conficimus. eſt enim, vt inquit Dauid, animus fractus, atque propter criminis admiſſi conſcientiam iuſto mœrore deiectus, ſacrificium Deo gratiſſimum. Eſt igitur in hoc pio dolore iucundus mœror, dulcis fletus, ſuaue ſuſpirium, mœſtitia ſalutaris. Iram enim Dei auertit, illatiq́ue vulneris medicinam ex illo conſequimur. Ideò ſæpè ſanctis literis, ipſius Dei vocibus, ad fletum inuitamur:

Con-

Conuertimini, inquit, ad me, in ieiunio, & fletu, & planctu. Ergò, ſi Deo credidero, ſi me illi dicto audientem præbuero; lachrymis & lamentis me dedam, cùm primùm animaduertero, fuiſſe numen illius à me inſigni ſcelere violatum. Ex quo ſequitur, huiuſmodi fletum eſſe fidei munus & officium. Quia enim Deo credo; quia ſummam miſeriam diſciplina illius eruditus ſcelere pono, quo Dominũ, pro quo mori debuiſſem, grauiter offendi, vim lachrymarum profundo. Hæc eſt illa mœſtitia, quæ, vt Paulus inquit, ſalutem ſtabilem atque ſempiternam efficit. Hanc igitur qui tollit, ſtrenuam Satanæ operam nauat. Quem igitur eſſe dicam hunc nouum Stoicum, qui, cùm ſuis fuerit exemplum nequitiæ, fautor inertiæ, & languoris effœminatiſſimi, hîc, vbi minimè cõueniebat, voluit fortis & conſtans exiſtimari. At idem, vt inuidiam aliqua ex parte deuitet, ait, ſe non lachrymas, quas diuinus amor elicit, ſed quas Dei metus excutit, inſectari. Graue nanque ſcelus exiſtimat, priſtinã ruinam lamentari, atq; pœnam metuere. Quid ais Luthere? ſentio me graui & mortifero vulnere ſauciatũ; cogito, vndè deciderim, in quã miſeriã incurrerim, in quos me Dæmonis infeſti laqueos induerim, quomodo à vita deſciuerim, & me cum morte coniunxerim: & tu interim me vetabis, nè lugeam? nè calamitatem meã deplorem? nè ſtragem mentis meæ lamenter? Eripe mihi prius omnem ſenſum; atque, vt rectius dicam, fidem ipſam, quæ fecit, vt hæc mea mala ſentirem: & tũ demum facilè id, quod cõtendis, efficies. Hic enim doloris ſenſus, qui me pũgit, ex fide prouenit, & eſt cum fide coniunctus. Qui igitur illum

tollit,fidẽ tollit,atq; ita ſpem ſalutis incidit. Quomodo autem, ſi me vulneris dolor non attingit, opem implorabo? quomodo medicinã expetam? quomodo me ſapientiſſmo medico committam? iſtam igitur indolentiam, quam non ex Stoicorum diſciplina, ſed ex Satanæ placitis hauſiſti, tibi atque tuis reſeruato. Non enim ſtupor immanis in morbi grauitate, ſed ſenſus acerbus inflicta vulnera ſanat. Hunc autem ſenſum mirum innocentiæ & pietatis ſtudium conſequetur. Quod enim dolet, omni contentione repellimus; & ſummo quodam ſtudio arcemus: & res contrarias libenter aſciſcimus. Ergò, ſi verè nos pœnitet impuritatis, conſequens eſt, vt omni mentis impetu in amorem caſtitatis, in ſtudium diuinæ legis incitemur: &, cùm ſcelus & impietatem omnibus malis peius oderimus, ad eximiæ cuiuſdam ſanctitatis gloriam inflammatis animis rapiamur. His autem operibus, quæ è ſenſu pij doloris, & ex ſtudio charitatis oriuntur; docet ipſe Dominus, cui ſoli fidem habeo, ad iuſtitiæ claritatem perueniri. Audi enim, qui ſint illi, quos iuſtitiæ luce circumfundat. Frange, inquit, eſurienti panem tuum, egentes & peregrinos hoſpitio recipe, homines tibi coniunctos nè deſpexeris: tũc erumpet, quaſi aurora, lumen tuum, & ſanitas tua protinus orietur. In euangelio itẽ docet, expiari perfectè mẽtem charitatis officijs. Hos autem pœnitentiæ fructus appellat. Tunc enim copioſius ſępenumero proferuntur, cùm nobis in mentem venit illorum flagitiorum, in quibus olim verſabamur. Ad hæc nos opera lex inſtituit. Prophetæ vocant, Chriſtus inflammat; his iuſtitiam parari, his

tan-

tanquam gradibus in cælum aſcendi, his æterna præmia conſtitui, perpetua oratione confirmat. Hác vnam nobis in cęlum viam muniuit, quę pręclaris operibus conſtrata eſt. Hanc qui non ingreditur, ait eſſe cruciatibus immenſis ſempiterno tempore torquendum. Diuino porrò iudicio, opera cuiuſque examinanda prænunciat; ita, vt, qui cum charitate vixerint, ſint ſempiterna gloria munerandi: qui ignauiæ ſeſe dederint, igne ſempiterno cruciandi. Hęc igitur via eſt, quæ nobis terenda eſt; hac Chriſti noſtri ducis, qui nobis pręit, veſtigijs inſiſtendum, nec ab ea declinandum, ſi ſalui eſſe volumus. Vt igitur omnia concludam, ſi Luthero me credam, in eandem peſtem rapiar. Si autem Deo credam, ſtatuam apud me, ſalutem meam, omnium ſtudiorum conuerſione in Deũ, & ſummo dolore ex flagitiorũ, quæ ſuſcepi, recordatiõe, atq; ſingulari pietatis, caſtitatis & charitatis ſtudio contineri. Ergò, cùm hanc fidem coluero, facilè turbulenti hominis furorem & amentiã contemnã. Video enim, qui ſint ij, quibus Deus ſe propitium fore confirmat, quibus ſplendorem iuſtitiæ largiatur, quibus tandem cælũ, & opes ſempiternas oſtendat. Non quidem vllo modo hominibus impudenti mendacio ſubnixis, nõ furentis hominis ſomnio deluſis, non futili & inani confidentia inſolenter inflatis. Quibus igitur? ijs, qui verè ſunt à prauitate in pietatẽ conuerſi: qui ad Chriſtum ſupplices accedunt: qui dolẽt & anguntur, eſſe eorum ſceleribus Chriſti numen offenſum; qui etiam cum lachrymis veniam poſcunt; qui denique omne ſtudium ad diuinam legem conferunt, totamque vitam, poſtquam ſunt

à flagi-

à flagitio reuocati, in obedientia, quam debent menti diuinæ,conſumunt. Hi enim ſunt,hi ſunt, qui ritè fidem obſeruant.Hos igitur tantum Chriſtus ſanguine ſuo emundat,& in cæleſtis patrimonij hæreditate conſtituit. Didicit, inquit Paulus, de Chriſto loquens, ex his quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.Diſcipli na igitur illius inſtitutus,beatos eſſe prædico,nõ qui ſenſibus omnia metientes, terrena concupiſcunt: ſed qui cæleſtia contuentes, ad eorum cupiditatem exardeſcunt, eamq́ue viam tenent,quę in cælum perducit. Beati enim immaculati in via qui ambulant in lege Domini. In eam igitur viã ingredi conabor,&, quia mihi imbecillitatis cõſcius ſum, ad illum preces aſſiduas adhibebo, vt me numine ſuo corroboret, vt ita poſſim totum vitæ ſpatium ſine graui aliqua prolapſione confi cere.Is enim eſt,qui dat lapſo fortitudinem;& eos,qui nullas vires habent, multiplicato robore, confirmat.Dicam igitur:Deduc me Domine in viam iudiciorum tuorum: quia ipſam volui. &:Vias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas doce me. &:Confirma greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea. Vt autem omnia breui complectar, qui fide corroboratus eſt, primùm quidem Deum credit eſſe mundi conditorem & Dominum, omnia ſempiterno imperio moderantem: deindè,illum omnia prouidere, & intueri, intimosq́ue etiam animi receſſus inſpicere. Deindè,præmijs pietatem munerari, ſupplicijs ſcelus vlciſci: tum generi humano ope & gratia cõſulere, & eos,qui illi confidunt,ab interitu in vi-

tam

tam & ſempiternam dignitatem vindicare: deindè, eſſe vitæ noſtræ ducem, viam, quæ ferat in cælum, aperientem: poſtremò, illum eſſe ſummũ omnium bonorum, & extremum omnium rerum expetendarum, cuius aſpectu atque fructu beatæ vitæ ſumma continetur. Illum igitur vt parentem colit, vt dominum veretur, vt teſtem reformidat, vt iudicem extimeſcit, vt liberatorem amat, vt ducem ſequitur, vt vltimum bonorum omnium, & ſitienter appetit, & incredibili ardore mentis inquirit. Dicit igitur: Sicut ceruus ardentiſſimè ſitit fontes aquarum: ſic anima mea ad te Deus. Et: toto corde meo exquiſiui te. Neque fieri ſecus poteſt, quandiu à fidei luce minimè ſegregamur. Si enim voluptates exquirimus; ſentit profectò fides, nihil eſſe ſpiritu diuino iucundius: ſi opes expetimus, in illo ſunt opes immenſæ, quibus amicos ſuos magnificentiſſimè locupletat: ſi honores & imperia concupiſcimus; ille cunctos, qui illi adhærent, in regni ſempiterni ſocietatem conuocat: ſi æternitatis cupiditate flagramus, & omnibus ſummis bonis expleri, æuoque ſempiterno eiſdem frui cupimus; ille diuinitatem ijs, qui eũ cum fide & pietate venerantur, ſe extremo tempore daturum pollicetur. Cùm igitur natura ſimus & bonorum omnium, & æternitatis appetentes; & fides apertè doceat, omnia vera atque ſempiterna bona eſſe in Dei bonitate ſita; & ea, quæ ſunt ab illius voluntate ſeiuncta, non bona eſſe, ſed mala peſtifera; ſequitur, vt qui fidem ſtabilem & incorruptam conſeruat, amore diuini numinis inflammetur. Vnde concluditur, fidei vim in ſtudio legis diuinæ conſiſtere. Hæc eſt illa ſalutaris fides, quæ

quæ Deum vocantem audit, conſulentem reſpicit,prçeuntem ſequitur,munera liberaliſſimè largientem amat,omnem deniq; vitæ,ſalutis, dignitatis rationem illi committit.Hæc deterret à vitijs,incitat ad virtutē,retrahit à turpitudine, incendit ad honeſtatem, erigit animū à rebus terrenis, & ad cæleſtia cōtuenda mentes exſuſcitat. Hec eſt illa fides,quæ Deo placet, quæ iuſtitiæ compotes efficit,quæ prçmia diuina cōſequitur:nō illa,quā homo veſanus atq; turbulentus inculcat; cùm ait, ſolam fidem ad ſalutem ſufficere. Aut enim nobiſcum ſentiens,obedientia fidem definiat: & tunc neque lachrymas pias damnet, neque opera pia contemnat, neque ſtudium religionis improbet; quando hæc omnia à Deo præſcripta ſunt; atque ad fidei ſummam referuntur: Aut ſi his ſtudijs ſecluſis, fide ſola parari iuſtitiam putat; nunquàm eam perſuaſionem, Chriſti fidem appellabo; ſed præcipitem temeritatem,inſolentem confidentiam, impudentem audaciam, immanem furorem, facinus execrandum. Sed, vt omiſſa furentis hominis impudentia, ad veram fidei rationem reuertamur, huius nominis vis memoria repetenda eſt. Itaque fides eſt firma, & conſtans mentis aſſenſio, auctoritate dicentis excitata. Auctoritas autem, vt Platoni placet, tribus rebus efficitur: ſapientia, beneuolentia, libertate. Tunc enim fidem adhibemus, cùm exiſtimamus, eum, qui aliquid aſſeuerat, neque labi propter ſtultitiam; neque, quid vtile nobis ſit, occultare propter odium; neque propter vllam timiditatem, quò minus verum nobis aperiat, impediri. Cū igitur pro certo habemus, aliquē eſſe ſingulari

bono-

bonorum intelligentia præditum, eique noſtram ſalutem charam eſſe ſentimus, neq; de illius conſtantia dubitamus: tum demum ei rectiſſimè vitã noſtram committi arbitramur, illiusque ſententiæ conſtanti animo parẽdum ducimus, à quo abeſt omnis vel erroris & imperitię, vel fraudis & iniuriæ, vel inconſtantiæ & imbecillitatis ſuſpicio. Quod ſi ita eſt, cuius conſilium capiemus? cuius ſententiam ſequemur? cui tandem credemus? eſtne aliquid in vita, quod non ſit infinitis erroribus implicatum, & atra quadam caligine circunfuſum? poterítne quicquam ſimplex & apertum, atque fideli beneuolentia munitum, in moribus hominum reperiri? Iam de hominum inconſtantia quid attinet dicere? Alium enim offenſionis metus, alium ignominiæ timor impedit, alium poſtremò mortis aut doloris formido debilitat. Cũ igitur omnes res humanæ ſint erroris pleniſſimæ, cùm frater etiam fratri peſtem atque perniciem machinetur, cùm nihil ſit hominum natura fragilius: quid amentius & calamitoſius, quàm hominibus fidem adhibere, eorum conſilio & ſententia gubernari? Reliquum igitur eſt, vt ſoli Deo credamus; illumq; inflammato ſtudio ſequamur, præceptisque illius obtemperemus. Solus enim & ſapiens eſt, & immenſa benignitate & potentia infinita præditus; ita, vt nullo modo poſſit in illũ cadere, vel temeritas, aut dementia, vel ſalutis noſtræ negligentia, vel timiditas & inconſtantia. Neq; potentia illius ad id tantùm valet, vt credamus, fieri non poſſe, vt is propter alicuius vel metum, vel gratiã, verum cęlet; ſed vt certiſſimũ habeamus, illum ſuos diuinis armis, atq; ſempiterno

no præſidio munire, & quæ promiſit magnificentiſſimè, largiri facillimè poſſe. Fides igitur laudabilis atque prædicanda ea tantum eſt, quæ Dei verbo nititur atque confidit. Ad illud igitur accipiendum eſt ſemper intenta, illud ſolū libenter audit, illud mente complectitur, illud memoria recondit, illo vitam gubernat, illius fiducia res arduas atque difficiles fidenter aggreditur. Verbū autem Domini non modò mētem illuſtrat, verùm etiam voluntatem inflammat. Mens enim veritatem concipit: voluntas autem verum bonum menti penitùs explicatum ſtatim arripit. Cùm enim, vt in principio diximus, iudicium ſemper voluntatem antecedat, eaque neceſſariò iudicium conſequatur: fieri neceſſe eſt, quoties mens non nutat, neque vacillat, neque quaſi in biuio conſtituta hæret, & dubitat, quam potiſſimum viam ingrediatur, ſed certum & exploratum habet, quid ſit expetendum, quid rurſus fugiēdum. cùm igitur mens ita diuinitùs eſt inſtructa, vt ne tantulùm quidem in fide labatur, neq; vim ſuam remittat: neceſſe eſt, continuò voluntatem deſiderio veræ fælicitatis incendi & incitari. Vndè concluditur, fidem non modò veritatem in mente defigere, ſed etiam voluntatem ad ſtudium immortalitatis rapere. In hâc autem coniunctione mentis & voluntatis, ſummi Philoſophi ſapientiam omnem conſtituunt. Siquidem tum demum lumen illius elucere cenſent, cum voluntas rectam rationem ſequitur, neque ab illius præſcriptione recedit. Cùm verò voluntas cum mente non conſentit, ibi furore & amentia ſtatum animi diſſipari, diripi, & inflammari, omniaque turbulen-

tis erroribus perturbari, atque commiſceri prædicant. Eorũ igitur ſentẽtia, ſumma ſapientia rectæ rationis imperio continetur: ſumma verò inſipiẽtia, in temerario cupiditatis dominatu conſiſtit. Cùm verò recta ratio conſtare non poſſit, niſi lumine diuinæ mentis illuſtretur, illiusque præſidio contra cupiditatis impetum muniatur, illudque cæleſte lumen atq; præſidium nemo ſibi poſſit abſq; fide comparare, relinquitur, eos tãtùm ſapientes eſſe nominandos, qui cùm fide viuũt; qui verò ab illa deſeruntur, eſſe amentes & furioſos, tenebrisq; dẽſiſsimis obſcuratos. Ergò, cùm fides totùm animum regat, & in verbi diuini ſtudium rapiat, conſequens neceſſariò eſt, vt non cernatur ſolùm in credendo, ſed etiam in obediendo. Siquidem obedientia ex firma mentis aſſenſione nexa & apta eſt, & cum illa magno quodam naturæ vinculo copulata. Vtrunque autem à nobis Dei verbum, quod fides ſemper intuetur, efflagitat. Tunc igitur verè fideles habendi ſumus, cùm Dei verbo audientes ſumus. Verbum autem Domini eſt lex illius ſempiterna, quæ præſcribit honeſta, & à flagitio auocat, omnemque vitam ſalutaribus monitis temperat, atque moderatur. Ad huius nos cultum pactione aſtrinximus, fidemque ſacramento confirmauimus, fœdereque ſanctiſſimo ipſi diuinæ legi nos, omnesq; vitæ noſtræ rationes addiximus. Cùm igitur Dei legem tranſgredimur, fidem datã frangimus, & ſimul à Deo deficimus, atque ſalutem noſtram prodimus; ita, vt meritò infideles hac ratione appellari debeamus. Qui igitur Dei legem ſequitur, illiusque ſe ratione & voluntate conformat, is

recté fidei munere fungitur. Vt autem melius videamus, omne fidei ſtudium in diuina lege verſari, operæprecium erit animaduertere, quomodo non ſolum ſanctiones illæ ſempiternæ, quæ ad veræ iuſtitiæ cultum referuntur; verùm etiam ritus atque ceremoniæ, quæ erant aduentu Chriſti delendæ, ad fidem faciendam inſtitutæ fuerint. Non igitur erit alienum, aliquot arcana legis, ſacris inuoluta myſterijs, explicare, & paulò diligentius enodata contemplari, quod ſequenti libro faciemus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER TERTIVS.

VT igitur hinc aliud dicendi initiũ faciamus, cùm eſſent olim miſerandæ tenebræ mortalium animis offuſæ, omneſq; nationes in ſumma caligine verſarentur: cũ ratio eſſet obſcurata flagitijs, impedita ſceleribus, & à voluntate diuinæ mentis auerſa, & cum diuino iure hoſtili quodã odio diſſidens; eſſetque veræ pietatis ſtudium è terris exterminatum; omneſque ferè mortales libidinis indomitæ vinculis alligati: vnus Abrahã extitit quẽ neque hominũ, cum quibus viuebat, improbitas; neque vllum humanæ conſuetudinis exemplum, neque vlla vis libidinis & cupiditatis à fidei ſtudio dimoueret, aut à cõtento pietatis curſu retardaret. In illo igitur diuinum quoddam fidei lumen, priſcis illis temporibns, mirabiliter eluxit. Vbi enim primùm à Deo audiuit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram, quam monſtrauero tibi: nullã morã interpoſuit, quin omnes ſenſus huma-

ſſimi promiſſi fide, Chriſti diſcipulus effectus eſt, & animo ſoluto & expedito, nulliſq; terrenis affectibus implicato, omnia, quæ videbat, repentè contempſit, vt ſpem earum rerum, quas minimè videbat, incredibili mẽtis altitudine ſequeretur. Poſſeſſum itaque patrimonium cum eo, quod exſpectabat, facilè commutauit, & pro præſentibus futura, pro terrenis cęleſtia, pro fluxis ęterna, pro exiguis ſumma atque diuina bona, quæ ſperabat, ſingulari fide complexus eſt. Fidei autẽ diuinam vim in hoc alto & excelſo viro, quod fidei ſingulare quoddam ſpecimen habemus, attentè conſidera. A ſuis enim, à complexu patriæ, atque, vt ita dicam, à ſe ipſo diuulſus, ſibique diffidens, omne vitæ gubernaculũ Deo tradidit, illique ſoli ſalutem & dignitatem ſuam commiſit. Nunquam igitur autiter ſuſcepit, aut tentoria collocauit, aut ſedem commutauit, aut locum quieti delegit, aut aliquid denique deſignauit, in quo non ſemper in diuinam mentem reſpiceret, & de illius ſententia omnia vitæ conſilia caperet, omnemq; viuendi rationem ad voluntatem illius dirigeret. Erat itaque ſemper illius mẽs erecta ad audiendũ, animus alacer & expeditus ad exequendũ, quidquid fuiſſet ſibi à Deo imperatum. Sic autem erat fide ſtabilitus, vt omnia humana cõtemneret, & diuina tantùm ardentiſſimè concupiſceret. Nunquã igitur illum vel ſecundæ res extulerunt, vel aduerſæ deiecerunt. Nunquam vlla tempeſtate potuit, aut ſui officij & muneris obliuiſci, aut ab inſtituto curſu deduci. Hac igitur fide in eam Dei amicitiam peruenit, vt in illius etiam ſummi atq; ſapientiſſimi Domini conſiliũ, tanquam ſecretorũ

omnium conſcius, atque conſiliorum particeps, adhiberetur. In hoc igitur viro voluit olim Spiritus ſanctus fidei ſingularem formam depingere, & diuinis illuſtrare luminibus: vt in eam intuentes, vitamq; noſtram ad illius imaginem effingentes, in eius ſobole cenſeremur, atque tandem eiuſdem gloriæ, ſempiternique patrimonij hæreditatem cerneremus. Non enim refert, quod ad diuinum iudicium attinet, quo genere ortus ſis: ſed cuius exemplum ſequare, cuius veſtigiis inſiſtas, cuius te ſimilitudine conformes. Non multùm intereſt, cuius ſpeciem corpore referas; ſed cuius vitam & actiones imitere. Nam cùm patris opus ſit, ſimilem ſibi ſpeciem formare, magis eſt pater appellandus is, qui claro virtutis exemplo multos incendit ad virtutis ſtudium, & ita ſui ſpeciem in eorum animis, qui illum ſequuntur, ingenerat, quàm qui gignit filios ſibi corporis ſpecie ſimiles, moribus autem & vita diſſimillimos. Sic fit igitur, vt omnes, qui ſimili fide vitam inſtituunt, ipſius Abrahami filij numerentur, & eiuſdem dignitatis, & amplitudinis, & æternitatis conſortes exiſtant. Nam & fide ſeipſos à rebus humanis diſiungunt, & ad ductum & imperium diuini ſpiritus adiungunt: & omnem vitam ad illius præſcriptionem dirigunt, & hac ratione, iuſtitiæ ſplendorem, & gloriæ ſempiternæ claritatem adipiſcuntur. Sic igitur euenit, vt qui Abrahami veſtigia ſequitur, & filius illius ſit, & omnium bonorum, quæ ille adeptus eſt, ſimiliter hereditatem adeat. Fuit tamen commodum, cùm Deus illi futurum oſtenderet, vt ex eius ſtirpe naſceretur is, qui erat genus humanum liberaturus, & in.

& in communi rerum omnium vaſtitate, fidei reliquiæ eſſent apud poſteritatem illius conſtituendæ, vt natio illa eſſet inſigni aliquo diſtincta, quo poſſet à reliquis internoſci, vt & tantæ promiſſionis veritas comprobari poſſet, & genus illud impreſſi cuiuſdam ſigni admonitu, ad memoriã ſanctiſſimi parentis excitari. Vt igitur Deus præcipua quadam religione gẽtem illam vniuerſam obſtringeret, quæ erat ſanctiſſimi illius viri ſemine propaganda: fœdus cum illa percuſſit. Fœdus, inquit, meum interponam inter me, & te: & multiplicabo te vehementiſſimè. Fœdere illo innumerabilem ſobolem viro ſanctiſſimo pactus eſt:, ita, vt non modò eorum parens haberetur, & eſſet, qui erant illius ſanguine procreandi, ſed illorum etiam; quos exemplo fidei erat ad ſimilẽ ſanctitatis excellentiam propagaturus. Eandemque ſtatim ſententiam repetens, ait; En ego feriam tecum fœdus, erisq; pater multarum gentium. Vtque promiſſio illa nomine etiam ſacraretur, & omni ex parte clarior fieret, nomen illi mutauit. Anteà nanque appellatus fuit Abram, id eſt, pater excelſus: tunc verò illum nominauit Abraham, quod nomen patrem multarum gentium ſignificat. Nec vltrà, inquit, vocaberis Abram, ſed Abraham. Rationem autem noui nominis ſtatim antepونit: Quia patrem, inquit multarũ gentiũ conſtitui te, propagaboque te vehementiſſimè, erisque multarum gentium pater, & Reges ex te orientur. Non magnum erat, neque Dei magnificentia dignum promiſsũ, ſi hoc tantum oſtendit homini diuino, quẽ ſummis ornamentis illuſtrare ſtatuebat, futurum, vt gens innumerabilis, flagiti-

nitationem contulit, ſimilique fide Deum vene-
rata eſt,eiuſdemque iuſtitiæ hæreditatem & patri
monium conſequuta, in eadem gloria cum gene-
ris principe &authore viguit,ad regiæ dignitatis
amplitudinem mirabiliter excitata. Quamuis au-
tem omnes,qui ex hac ſtirpe ſanctiſſima,non ſan-
guinis propagatione,ſed fidei ſimilitudine gene-
rati ſunt, regia ſint virtute præditi : illi tamen
præcipuè, regio nomine digni ſunt, quorum iu-
ſtitia longè clariùs eniteſcit. Non enim ſolùm rex
habendus eſt Dauid, neque ſolùm Ioſaphat, aut E-
zechias,aut Ioſias,aut reliqui ſimili laude floren-
tes,qui Iudæos iuſtè rexerunt,reges, habendi ſunt:
ſed omnes,in quibus eadem regia virtus excelluit,
qui omnes ad Abrahami genus pertinent. Ty-
ranni verò non modò reges habendi non ſunt;ſed
omnium ſeruorum contemptiſſimi. Huc igitur il-
lud fœdus pertinebat, vt firmaret, fidem illius
promiſſi, quo pollicitus fuerat, illum ex Abra-
hamo oriundum, cuius ſpiritu & numine erat in-
gens multitudo per fidem è tenebris eripienda,&
in hæreditatis diuinæ poſſeſſione collocanda, &
regijs etiam muneribus illuſtranda. Fœdus igitur
& inſtitutam fidem deſignabat, & fide ferie-
batur, & ad abſolutam Chriſti fidem piorum
animos excitabat. Fidei autem vim illo fœde-
re contentam intelligimus, cùm adiungit Domi-
nus: Et ſtatuam pactum meum inter me, & te,&
ſemen tuum poſt te,in generationibus tuis fœde-
re ſempiterno, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt
te. Hinc certè ſatis liquet, omnem fœderis pa-
ctionem ad fidē dirigi. Illud enim eſt nobis Deus,
quod maximè intuemur, quod eximiè diligimus,

in quo vitæ præſidia collocamus. Vnde fit, vt alio rum quidem Deus venter ſit, qui beatæ vitæ ſummam in ingluuie ponunt; aliorum autẽ, venerea voluptas: tum alij pecuniam; alij denique inanes honores, & vana imperia, vt numina venerantur. Quidquid illud denique eſt, quod ſummum bonum eſſe ſtatuis, quod ardentiſſimè cupis, quod ſtudioſiſſimè conſectaris, in quo beatæ vitæ rationem ponis; id tibi Deus eſt. Quamuis igitur Deus omnia numine ſempiterno contineat, illorum tamen præcipuè dicitur Deus, qui credunt, illum eſſe ſummum omnium bonorum, eaque de cauſa in illum inflammatis animis rapiuntur. Ergò cùm hoc ſit fidei munus, in Deum ſolum, vt in ſummũ bonum reſpicere, illiusque tantùm præſidio niti, illiusque ſtudio vehementer incendi: conſtat certè, fœdus illud ad hoc vnum munus ſacrandum ictum fuiſſe: ſatis perſpicuum eſt, omnem illius fœderis rationẽ in fide conſiſtere. Hac autem de cauſa illud fœdus ſempiternũ appellat, quod fides non in res fluxas, & interituras; ſed in Dei clementiam, & bonitatem, & præmia ſempiterna reſpiciat. Quoties igitur in ſanctis literis fit fœderis ſempiterni mentio, toties fidei ſempiternæ vim atque ſanctitatem conſidera; fructumq; illum fœderis mẽte recolito, quo Deus nobis ſuum patrocinium atq́ue tutelam paciſcitur, noſtramq́ue nos illi fidem eadem pactione deuincimus. & ſic fit, vt nos in populo illius numeremur; & ipſe Deus noſter, præcipua quadam inſtituti fœderis ratione, nominetur. vt tamen illius pactionis monimentũ aliquod poſteritati traderet, & illam gentem à reliquis ſigno impreſſo ſecerneret; præcepit Abraha-

mo.

no,vt ſe, deinde omnes domeſticos circũcideret:,
egemq́; ſanxit,vt idem in omni infanti maſculo,
qui deinceps ex illius ſtirpe gigneretur,octauo ab
ortu die,fieret.Vt autem appareat, non circunci-
ſionem;ſed fidem fœdere illo fuiſſe ſancitam:cir-
cuncisionem verò adhibitam , vt fidem ipſam ſig-
naret,adiungit:Vt ſit in ſignum fœderis inter me,
& vos.Hac autem de cauſa grauiter comminatus
eſt his,quorum præputia circunciſa minimè fuiſ-
ſent. Mas,inquit,cuius præputij caro circunciſa
non fuerit, excidetur illius anima è populo ſuo,
In quo quidem loco omnibus excifionem & inte-
ritum denunciatum cernimus,qui fide vacui fue-
rint.Fuit igitur circunciſione deſignata fides, & il
lius fidei monimentum, quæ ſummam Abrahamo
dignitatem peperit,ad poſteritatis memoriam cõ
ſecratum;vt,quoties illius poſteri ſe eo ſigno im-
preſſos animaduerterent, toties illis in mentem
patriæ ſanctitatis atque virtutis veniret. Quàm
aptè verò circuncifio ſit inſtituta ad ſignificãdam
fidem;multis rationibus cerni poteſt. Primùm e-
nim,cùm fides in reſecanda libidine & temeritate
coercenda & comprimenda cernatur , aptiſſimè
deſignatur,aliquid ex ea corporis parte reſecan-
do, quæ maximè rebellis & contumax eſt in ratio-
nem.Deindè,congruum fuit , vt in ea potiſſimum
parte eſſet fidei monimentum inciſum,in qua pri
mùm fuerat ſignum rebellionis animaduerſum.
Cùm enim primũ noſtri generis principes à Deo
defecerunt,ſtatim,in pœnam illius rebellionis at
que perfidię, eas partes contra rationis imperium
turpiter agitari ſenſerunt. Poſtremò,quemadmo
dum naturæ vitiatæ atque corruptæ propagatio-
ne,

Non igitur, qui pelliculam amputant, ſed qui cũ fide viuunt, Domino circunciduntur. Vnde idem Propheta in eorum, quos arguit, perfidiam inuectus, ait; eos incircunciſum cor gerere. Alibi item incircunciſas aures illis eſſe conqueritur. Ex his autẽ locis, ſatis liquet, in quo vis illius fœderis conſiſtebat: in fide nempè. Hæc. n. non corpus, ſed mentem ab impiorum cõmunione diſcernit. Hæc eſt illa circuncifio, quã Paulus dicit non ſcripto, ſed diuino ſpiritu contineri; quæ non humanam laudem inani quodam ſtudio adumbratæ ſanctitatis aucupatur, ſed veram ex Deo gloriam excellenti atque diuina virtute conſequitur. Idem Paulus ad Philippenſes ſcribens, eos admonet, vt caueant conciſionem. ſic enim appellat Iudæos. Eleganti. n. nominis immutatione, miſeram gentem vituperat, quæ in corporis circũciſione gloriabatur, cùm mentẽ non fide circunciſam, vt par erat, ſed mortiferis perfidiæ vulneribus fœdè conciſã gereret. Adiungit deindè: Nos ſumus circũciſio, qui ſpiritu Deo ſeruimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu; & carni minimè confidimus. Si igitur circũciſio eſt libidinis exciſio; & carnis, hoc eſt, effrænatæ cupiditatis amputatio: ſi nihil aliud ſignificat, niſi à corpore diſiunctionem, & arctiſſimã cum ſpiritu diuino coniunctionem: ſatis conſtat, omnem illam fœderis religionem, qua Deus cum Abrahamo fœdus percuſſit, ad ſanciendam fidem fuiſſe inſtitutam. Et, ſi circunciſio fuit ad internoſcendam viri illius ſanctiſsimi poſteritatẽ à reliquis gentibus, adhibita; perſpicuũ eſt, omnes, qui verè circunciſi ſunt, id eſt, quorũ animos fides facit inſignes, eſſe in Abrahami filios numerandos.

Et ſi

Etſi filij ſunt, eadem omninò præmia fidei illius conſtituta, quaſi legitimam hæreditatem cernent. Hactenus de circũciſionis fœdere, nũc ad fœdus legis atque ſacra veniamus: è quibus aliqua tantum cómemorabimus. Nam omnia perſequi, eſſet infinitum. Primùm igitur, cùm Deus Moſen in Aegyptum mittere ſtatuiſſet, eum, iam in fidei ſtudio valdè progreſſum, amplioribus ornamentis illuſtrauit, & ad cognitionem Chriſti longè clariorem perduxit. Opus enim erat, cùm ad tantum munus efficiendum eligeretur, vt non modò gratiæ diuinæ confideret: ſed etiam illum gratiæ authorem, cuius imaginem gerebat, mente atque cogitatione comprehenderet. Cùm ergò Deus illum impelleret & incitaret ad Hebræum populum ex immani Aegyptiorum tyrannide liberãdum, eumque vindicem libertatis, repreſſorem iniuriæ, authorem ſalutis, & principem denique atque rectorem populi ſui conſtitueret; multis ſignis illũ admonuit exempli, quod intueri, in quo mentem omnem defigere, quod omni ſtudio imitari conueniebat; modò vellet pro dignitate ſibi commiſſum munus adminiſtrare. Præcepit igitur ei, vt virgã, quam tenebat manu in terram proijceret; quo facto, virga repentè in colubri faciem verſa, Moſen ipſum aſpectu perterruit atque fugauit. Sed à Deo reuocatus & confirmatus, cùm colubrum cauda comprehéderet, vt fuerat ſibi à Deo pręceptũ; ſenſit ſtatim, virgam, exuta colubri forma, ad priſtinam figuram redijſſe. Hæc portenta atque prodigia, num temerè, atque ſine cauſa à ſapientiſſimo illo rerum Domino, in rebus tanto ſtudio ab illo procuratis edita fuiſſe dicemus? minimè verò.

rò.Nec enim conuenit ſummæ atque ſempiternæ ſapientiæ, ea ſigna edere, quę non maximarum atque optimarum rerum ſignificationem in ſe ipſa contineat. Virga autem eſt inſigne regium. Significat enim ſummum & inflexibile recti ſtudium omni gratia, quaſi fronde, ſpoliatum, & exactam uſtitiæ normam, ad quam ſunt omnes controuerſiæ dirigendæ. Vndè reges olim ſceptrum geſtare ſoliti ſunt, vt oſtenderēt, officium ſuum eſſe, neq; gratiæ quidquam, neque offenſioni tribuere; ſed ine vlla perturbatione, quidquid eſſet in hominū moribus & contractibus obliquum, ad recti rationem, & iuris ordinem reuocare. Indè fit, vt in acris literis, hoc ſiue virgæ, ſiue ſceptri nomen, d regiam iuriſdictionem ſignificandam, poſitum ſæpè videamus. Quale eſt illud: Reges eos virga ferrea, &, virga directionis, virga regni tui. Colu er verò peccatum deſignat. Eſt enim tortuoſum, ubricum, & infeſtum, omni ſerpente truculentius, & immanius; atque mortifero veneno eos, uos morſu & afflatu vehementius inficit, interi ens. Vndè Solomon præcipit, vt peccatum, quaſi enenatum ſerpentem, fugiamus. Idcircò etiam atanas, cùm primos homines in peccatum impu t, ſerpentis imaginem tulit. Quid aliud eſt igi r ſceptrum in terram proiectum, & in ſerpentis eciem ſubitò conuerſum, quàm Chriſti Regis mpiterni maieſtas & imperium in terras ad ho inum ſalutem delapſum, & in habitu naturæ, eccatis obnoxiæ, deliteſcens? Cùm enim nullū nninò in ſe peccatū admittere potuiſſet; geſſit ta en formā hominis peccato affinis; cùm omnes olorēs, ærumnas, contumelias, & omnes denique

ium miſſam extraheret,nullum in ea lepræ veſti-
gium animaduertit.Hîc rurſus,quid aliud,quàm
admirabilem fidei vim & efficaciam intuemur?
Nam cùm ſe homo colligit, vt ſeipſum excutiat,
atque diligenter examinet,vt videat,ecquid habe
at in ſe laude dignum: nihil aliud inſpicit, quàm
lepram; hoc eſt, animum ſcelere pollutum,atque
peſtilenti tabe cõfectum.Cùm rurſus ad ſe reuer-
ſus,Chriſti fide nititur, lepræq; deformitate per-
turbatus,lepræ medicinam quærit;& ſpiritui, mẽ
tem ad officium vocanti, ſe obedientem præbet,
ſanitatem repentè recipit,operaque ſancta & ſem
piterna laude digna molitur. De tertio verò ſig-
no quid dicendum?contactu enim virgæ, aquæ in
ſanguinem verſæ ſunt; ad ſignificandam diuinæ
vindictæ ſeueritatem, contra eorum infidelitatẽ;
qui, animis in flagitijs & ſceleribus obfirmatis &
obſtinatis, iuſſis diuinis obſiſtunt. Quid, cùm in
Pharaonis cõſpectu, eadem virga in ſerpentis for
mam mutata, meleficorum ſerpentes confecit at-
que conſumpſit?In quo planè ſignificatum eſt,fu-
turum,vt Chriſtus in ſimilitudine carnis peccati,
omnia peccata extingueret,atque deleret. Quid,
cùm Moſes eadem virga aquas corrupit,ranas ob-
duxit, inſectorum aculeos immiſit, immanes fe-
ras incitauit? Quid cùm pecorum, atq; iumento-
rum ſtrages edidit, humana corpora vlceribus
percuſſit, & ardore peſtilenti miſeros homines
inflammauit?Quid,cùm tonitrua,fulgura,fulmi-
na in cælo concitauit, cùm grandine fruges & a-
gros vaſtauit; cùm denique locuſtarum infinita
multitudine,quidquid reliquum fuit viriditatis,
in agris abſumpſit? Quid,cùm lucem eripuit,no-

ctem offudit, & cùm fideles iucundiſſima luce fruerentur, infidelium oculos tetris tenebris, & horrenda caligine demerſit? Quid, cùm omnes Aegyptiorũ liberos natu maximos interemit, omnẽque regionẽ fletu, lamentis, eiulatu, plangore cõpleuit? Num parum liquet, ijs omnibus ſignis declarari, quanta ſint in rerum omnium exitio luce circunfuſi, quantisq; bonis affluant animi fide ſtabiliti: quanta rurſus, atq; quàm dira ſupplicia eos maneant, qui fidem abijciunt? Quod quidem vel maximè Paſchæ myſterium declarauit. Nam, cùm iam Hebræis inſtaret iter, & appropinquaret tempus, quo erãt ex Aegypto migraturi, quælibet domus agnum, quem in eum vſum Dei iuſſu parâtat, poſt ſolis occaſum mactat; ſanguine illius limen oſtij ſuperum, atq; poſtes intingit, illumq; aſſandum curat: herbas agreſtes & amaras adhibet, panes azimos apponit, inſtructo epulo quiſq; paterfamilias cum ſuis accumbit. Omnes feſtinanter edere, & toto corporis habitu, quanta properè demigrandi neceſſitate premerentur, apertè ſignificare. Erant enim calceati atq; præcincti, & baculos manu tenebant, vt nihil eis longius eſſe videretur, quàm abſumptis dapibus, omnẽ ad proficiſcendum celeritatem confeſtim ſuſcipere. Agnum itaq; vorant potiùs, quàm comedunt: oſſa, quæ quidem nefas erat frangere, & carniũ ſacrarum reliquias, flammis adolent, atq; conſumunt. His ita ritè peractis, cùm omnia ad iter neceſſaria cum incredibili feſtinatione pararent, & tamen ſe adhuc intra domeſticos parietes continerent; ecce tibi Angelus media nocte à Deo miſſus incitatur, inuadit, cædem facit maximam, & in alios qui-

uidem micantem gladium vibrat, alios verò pa-
ore nimio concuſſos, exanimat. Cruentum tamē
ucronem ab ædibus, quarum aditus cernit agni
nguine aſperſos, ſedulò continet, in alias om-
es ingenti cæde graſſatur, Aegyptiorumq́ue fili-
s natu maximos interficit, & cuncta tandem la-
entis, eiulatibus, & confuſo omnium clamore
onturbat. Tunc igitur demùm rex impius, qui
nperium Domini cōtemnebat, animos demiſit:
unc omnis illius ferocitas atque pertinacia com.
reſſa eſt: tunc Aegyptij, malis edocti, diuinū nu-
ien exhorrent: tunc iter, quod omni conatu im-
ediebant, abſolutum cupiunt: Hebræis inſtant,
: ab illis omni ratione contendunt, vt ſtatim de-
igrent. Fuit igitur illa nocte fidelium libertas
um magna infidelium peſte atque pernicie con-
ituta. Illud autem ſacrum nocte illa celebratū,
iit appellatum Paſcha, פסח enim verbum He-
ræum, idem eſt quod tranſitus. Fuit autem ſic ap-
ellatum, vel quòd nocte illa Angelus per Aegy-
iorum domos diſtricto gladio tranſiret, & traſ-
indo Hebræos conſeruaret: vel quòd ea nocte e-
nt cuncti Hebræi, Deo duce, è tenebris & duriſ-
na ſeruitute in lucem atque libertatē tranſituri.
anc noctem voluit Deus ſingulis annis ſolenni
tu conſecrari, nè vnquam elaberetur ex animis
ominum tam clarū præſentiſſimi numinis bene-
ium; & ſimul, vt eorū animos paulatim ad ma-
rum rerum intelligentiam erudiret. Duo nan-
ie ſunt munera fidei, in duo tēpora diſtributa,
num eſt actio gratiarū, alterum orationis & pre-
tionis ſtudiū cum ſpe firma coniunctum. Nā &
æterita officia recordari conuenit, & futuris

 egre-

egregiè confidere. Qui enim ſunt immemores beneficij, ingrati certè ſunt. Ingrati verò animi ſcelus, eſt omnem perfidiæ immanitatem complexum. Qui verò in futurum tempus diuinæ promiſſioni diffidit, is certè aut Deum immenſa poteſtate ſpoliat, aut immenſa benignitate. Quoquo igitur modo diuina promiſſa in dubium vocet, eſt immani perfidiæ ſcelere alligatus. Vndè Paulus, cùm gentium infidelitatem explicaret, ait, eas, cũ Deum cognouiſſent, non illi, vt Deo, gloriam detuliſſe, aut gratias egiſſe. Gloriã Deo tribuimus, & illius nomini debitos honores inſtituimus, cũ de illius vel potẽtia, vel fide minimè dubitamus. Gratias autem agimus, cùm aſſiduè beneficia, quæ accepimus, in memoriam reuocamus: & omnem vitam in laude diuina cõſumimus. Quocirca Dauid, nè ſe aliqua ex parte ſcelere contaminaret, mentem ſuam excitabat, dicẽs: Lauda anima mea Dominum; & beneficia illius nunquam obliuiſcaris. Vt igitur Dominus populum, quem fide inſtruebat, fidei religione deuinctum in officio cõtineret, & ad maiorem rerum fidem inſtrueret, dies feſtos quotannis inſtitui & agitari voluit, in quibus omnia illa, quæ tunc facta fuerant, agerentur. Sanxit enim, vt anno vertente, & eadem illa nocte, vt ita dicam, redeunte, agnus in ædibus ſingulis immolaretur; poſtes & limina ſimili ratione agni ſanguine tingerentur: epulum eadem religione fieret: ſeptem continuis diebus panibus fermentatis veſci non liceret: Iſtud, inquit, ſolenne inſtaurabitis ritu ſempiterno. Erant igitur illis omnia ſtatis temporibus eadem ceremonia renouanda' vt, cùm non tam verbis exponerẽtur,

quàm rebus agerētur, eſſet beneficij illius memoria eorum animis fortius infixa: & ſimul illa primum diſciplina teneros filiorum animos imbuerent, vt cum ætate paulatim inſtituta, pietas adoleſceret, atque tandem corroborata, ad perfectionē perueniret. Cùm quæſierint, inquit, de vobis, filij veſtri, quænam ſit iſta religio; dicetis: Victima trāſitus Domini eſt, qui tranſiuit per domos Iſraelis, cùm Aegyptijs exitium, nobis autem ſalutem contulit. Alibi inquit Moſes, narrabiſque filio tuo die illo, quę Dominus in te contulerit: & erit quaſi ſignū in manu tua, & quaſi monimentum ante oculos tuos, vt lex Domini ſit ſemper in ore tuo. His & alijs quàm plurimis teſtimonijs, quæ referre minimè neceſſe eſt, liquidò conſtat, hoc ſacrum muneris illius colēdi gratia inſtitutū fuiſſe, quod poſitum eſſe diximus in gratia tribuenda. Eſt autem hoc gratiſſimum Domino ſacrificium. Sacrificiū, inquit, laudis honorabit me. Quod quidem primùm fidei officium eſſe diximus. Quid de altare è duobus fidei muneribus dicendū? nunquid Paſcha illud parum animos excitabat ad futuræ ſalutis ſpem? nūquid ad notitiā diuinæ in nos gratiæ, parum animos inſtruebat? Quod enim magis mentes erigeret, & ad Chriſti cognitionem temporibus illis adduceret, excogitari vix poteſt. Agni enim ſanguis liminibus aſperſus, qui ſæuientē gladium ab ædibus fidelium arcebat, Chriſti ſanguinem pro ſalute omnium profuſum ſignificabat, quo omnes peccatorum ſordes eluuntur, cæli tēpla aperiuntur, animi ſempiternam dignitatem conſequuntur. Is enim, vt nos à cōmuni generis humani ruina atque vaſtitate defenderet, & cū

patre,à quo diſſidebamus, in gratiam reduceret; ſe medium inter infenſum noſtro ſceleri numen, & nos ipſos interpoſuit: diuinæ ſeueritatis tela in homines intenta, vnus pro vniuerſis excepit; ſanguineque ſuo omne humanum nefas extinxit: atque nos cum Deo, cuius legem oppugnabamus, miro amore coniunxit. Porrò autem agni carnes non aquis elixæ, ſed ardentibus prunis aſſæ, deſignabant, in Chriſto nihil eſſe mollitia languens, & fluidum; ſed conſtans potius animorum pabulum, ardore eximio charitatis incéſum, atque diuina virtute corroboratum, ad animos nutriendos, cæleſtique præſidio confirmandos. Erant autem cum celeritate comedendæ; vt doceremur, omnem in Chriſti cultu & imitatione lenitudinem, eſſe, quaſi quandam animi labem & maculam, fugiendam. Signum enim eſt, non adeſſe firmam fidem, cùm animus non incenditur epularum cæleſtium cupiditate. Non incendi autem nos Chriſti cupiditate, ſatis apparet, cùm lentè & negligenter aliquid gerimus, quod ad cultum illius & ſalutem noſtram pertineat. Eſt igitur Chriſti corpus inflammatis animis comedendum, atque ardentiſſima cupiditate vorandũ, & in intimis animi viſceribus condendum, vt in illius naturæ ſimilitudinẽ rapiamur. Oſſa nefas erat conterere, vt eſſet teſtatum, poſſe quidem Chriſtum mortem oppetere, non poſſe autem virtutem illius atq; robur infringi. Erant oſſa cum reliquijs in ignem conijcienda, nihilque in poſterum diem reſeruandum, vt videremus, ea, quæ mente capere nequimus; eò, quòd intelligentiam noſtrã ſuperent, eſſe fidei flammis & incendio cõmittenda,

da,

da, nec vllo modo dubitandum, quin inſit in illis ſanctiſſimum aliquod ſapientiæ diuinæ myſteriũ, aut à prudentioribus iam ratione perceptum, aut certè oportunis temporibus enunciandum: & ſimul intelligeremus, non eſſe tutum, aliquid, quod ad veram animi ſanctitatem pertineat, differre, atque procraſtinare Azymi panes, animi innocentiã & integritatem; ſeptem continui dies, quibus veſci fermentato nefas erat, perpetuũ vitæ curſum, ab omni criminis contagio purũ, conſeruandum eſſe demonſtrabant. Non enim, vno, aut altero die; ſed totum vitæ ſpatium, quod numero ſeptenario non incommoda ratione deſignatur, peccati labes vitãda eſt, ſi volùmus partam libertatem perpetuò retinere. Herbarum agreſtis amaritudo, eſt dolor exflagitiorũ recordatione ſuſceptus. Calcei induti, veſtes accinctæ, & reliquus itineris confeſtim ineundi apparatus, & ſuſceptæ in epulo celeritates, docebãt, nihil eſſe in re tanta cũctandum, nihil de die in diem differendum; ſed omnem nobis celeritatem adhibendam, vt peccati fines relinquamus; & hoſtis immaniſſimi, nos pertinaciter inſequentis, ſæuitiam fugiamus; & cõtento ſtudio & curſu, ad fœliciſſimã iuſtitiæ hæreditatẽ, & ampliſſimum ſanctitatis patrimonium properemus. Ergò, cùm ſolenne illud ſacrum, tanta ceremonia quotannis inſtauratum, non modò imprimeret in animis accepti beneficij memoriam, verùm etiam mentes incenderet ad beneficij multò amplioris expectationem, quod erat nõ Moſis, ſed Chriſti opera conferendum; & omne fidei munus in perceptis bonis animo recolendis atque pertractandis, & in futuris firma ſpe, & alta

bant. Cùm nubes conſiſtebat, illi quieſcebant. cũ rurſus mouebatur, vaſa conclamabant: quò illam ferri cernebant, eò curſum ſuum ſine vlla cunctatione dirigebant. In quo quidem tũc ſatis expreſſum fidei officium fuiſſe conſpicimus. Quid enim aliud vult fides; quid contendit, atque molitur; quid tandem aliud efficit nisi, vt totum animũ à ſenſu, ſtudioq́; corporis abductum, ad imperium & nutum diuini ſpiritus omninò transferat? Hoc igitur vnum ſuum eſſe officium ducit, nunquam oculos à cælo deijcere: ſpectans, quid diuina mens ſanciat atque præſcribat: quem motum afferat animo: quo voluntatem hominis impellat: à quibus auocet rebus: quo ſubſidio iacentem animum erigat, infirmatum fulciat, hærentem confirmet, & ad ſtudium immortalitatis incendat. Cùm Spiritus ſanctus vocat, accurrit: cùm deterret, extimeſcit: cùm præeſt, ſequitur: cùm præſcribit, obtemperat: quocunque eum ſpiritus ille vitalis impellit, eò fert impetum & ſingulari alacritate impoſitum ſibi munus exequitur. Qui ſpiritu Dei aguntur, inquit Paulus, hi ſunt filij Dei. Hæc autem dignitas agnationis diuinæ fide comparatur. Vnde colligitur, vim fidei in ea alacritate cerni, qua maximi animi omnibus Dei placitis obſequũtur. At quos fructus ea fide percipiunt? eos certè, qui ſummum animis ſtuporem incutiunt. Nam, cùm omnia ardent flammis, illi non adurũtur: cùm mare tumidum impios abſorbet, illi non alluuntur: in locis deſertis, & ab omni humano cultu remotiſſimis, cæleſti pabulo nutriũtur. Ignis vim ſuam repentè ſuſtinet: pelagi fiunt peruij: ſalutaris fons è ſilice prorumpit: cæli alimenta ſuppeditant: om-

nis denique natura eorum commodis ſeruit; omniaque eis adiumenta & ornamenta largè & abundè ſubminiſtrat. Quod illi tum multitudini, quæ fidelium cunctorum imaginem & ſpeciem referebat, euenit. Nam, cùm flammis omnia conflagrarent, illæſi permansêre; mare diſſectum facilè eis tranſitum præbuit: impios verò fluctibus in ſuum locum reductis repentè conſumpſit: & cælum alimenta ſalutaria atque iucunda demiſit: petræ virga percuſſæ ingentem aquarum vim profuderunt. Conſiderandum eſt autem, quibus verbis Deus admoneat Moſen, vt è ſilice aquas eliciat: Tolle, inquit, manu virgam, qua fluuiũ percuſſiſti, & ego conſiſtam ante te ſupra petram, quæ eſt in Horeb: percutiesq́; petram, & exibit ex ea aqua vt bibat populus. Quorſum tandem ſpectat illa admonitio, qua redigit in memoriam Moſi, vnum illud ex tam multis, ſignum, cùm reliqua multò maiora prætermittat? tolle, inquit, virgam, qua fluuium percuſſiſti. Vt doceat, eiuſdem numinis eſſe, impios prope magnam aquarum copiam conſtitutos ardentiſſima ſiti cruciare, & piorum hominum ſitim in arida regione, ſummisq́ue ardoribus exuſta, reſtinguere. Cùm enim Moſes Dei iuſſu Nilum percuſſit, aquæ in ſanguinem verſæ ſunt; cumq́ue rurſus eadem virga ſilicẽ percuſſit, ingens vis aquarum repentè manauit, vt appareat, infideles, etiam cùm videntur omnibus rebus abundare, ſumma inopia; rerumq́ue omnium indigentia cruciari: contrà verò; fideles, in rerũ etiam humanarum anguſtijs, omnibus bonis affluere. Illorum effrænatam cupiditatẽ, in opes fluxas & interituras incitatam, expleri nunquã poſſe

horum autem ardentiſſimum rerum immortaliũ deſiderium admirabili quadam affluentia ſatiari: illos itaque ſemper egentes & miſeros eſſe, atque cum grauiſſimis moleſtijs aſſiduè conflictari: hos verò ſemper abundare diuitijs, & eximia quadam voluptate compleri. Omnis igitur illius viæ ratio erat fide munita. Nam cùm fide perueniatur ad iuſtitiam, conſentaneum erat, vt qui legem diuinam erant accepturi, prius ad fidem inſtruerentur, atque intelligerent, omnem vitæ beatæ rationem eſſe in Deo ſummo collocandã; ſtatuerentque nihil illis defuturum, qui ſe ad illius tutelam conferunt. Quod vt rectius cognoſcerent, eos interdum difficultate premebat & inopia; vt, cùm cernerent, omnem ſpem humani ſubſidij penitus ſublatam eſſe, in ſummaque rerum humanarum deſperatione ſe cæleſti auxilio ſubleuari, rerumque omnium copia circunfluere; diſcerent tandẽ è Deo pendere, omniaque vitæ præſidia in ſummi Domini benignitate cõſtituere. Quod Moſes luculenter explicat, docens, eos fuiſſe primum inopia vexatos, deinde cæleſti alimento, priſcis parentibus incognito, nutritos; vt intelligerent, vitæ ſubſidia non in penu, ſed in Dei verbo ſita: quocirca nõ ingenij humani induſtria, ſed diuinę benignitatis fiducia nitendũ. Quid ea tandem, quæ erãt in his rebus abſtruſa atq; recondita? nũ eſt obſcurũ illis ingentes fidei opes, atq; immenſas diuitias contineri? Nam & roſcidum illud pabulum è cælo ſereno atque puro demiſſum, quod manna appellabant, vnicum Dei filium è cælis in terras venientẽ, ad animos hominũ diuino corporis ſui cibo nutriẽdos, & imortalitatis munere afficiẽdos,
ad

adūbrabat. Et fontis illius perennitas è petra profluēs, Chriſtus eſt, diuinæ iuſtitiæ vindicta pro nobis in cruce percuſſus; vt ex illo, tanquam ab immenſo & inexhauſto fonte perennes aquæ continuò ad ſuorum omnium mentes diuino potu exhilarandas, incredibili copia dimanarent. Quid hîc tabernaculi illius ſacroſancti fabricam, quid hîc ſacrarum veſtium contextum, quid vaſa in tam varios vſus deſtinata, quid odorum, & vnguentorum compoſitionem, quid omnium deníque rerum ad ſacros vſus pertinentium ordinem, conuenientiam, & ornatum oratione complectar? quid ſacerdotij inſtitutionem, ſacrificandi ritum, varias expiationes inſtitutas commemorē? Nónne conſtat, his rebus omnibus, partim humanam Chriſti naturam virtutum diuinarum odoribus copioſiſſimè perfuſam; partim expiandarum mentium ſanctiſſimam religionem, quam ipſe Chriſtus ſummus atque ſanctiſſimus Sacerdos adminiſtrauit, aptè ſignificari? Nec enim multiplex Chriſti virtus, vno tantum ſigno exprimi atque deſignari potuit. Multis igitur ſignis opus fuit, ad Chriſti ſapientiam, religionem, ſanctitatem variè delineandam. Quæ tamen omnia Moſes ad vnum illud ſpecimen referebat, quod in monte perſpexit. Omnia fac, inquit illi Deus, ad exēplar, quòd tibi in monte monſtratum eſt. Exemplar autem erat Chriſtus. Ille nanque eſt verum tabernaculum, atque ſempiternum maieſtatis diuinę domicilium, in quo diuina mens ſemper inhabitat. Ille eſt arca fœderis, omnem iuſtitiæ regulam, atque ſapientiæ diuinæ perſcriptionem in ſe continens: ille eſt verum illud propitiatorium (ſic enim appella-

ba-

batur arcæ illius, quę diuinam legem contegebat, operculum) in quo Deus ſedem ſibi conſtituit, vt ex eo ędat oracula, quibus hominum vita regatur: idem verus ſacerdos, qui ſacris ſanctiſſimè peractis, Deum hominum generi placuit, & cælites nobis cum ſumma fœderis religione coniunxit: idem piacularis hoſtia, victima ſalutaris, magnificentiſſimum illud deniq; ſacrificium, ardore charitatis inflāmatum, quod intima cęli penetrauit, diuinumque numen à ſeueritate ad miſericordiā flexit. Iam verò ſanguis aſperſus ad populum expiandum, & variæ luſtrationes, & piacula inſtituta, quò ſpectabant, niſi vt inſculperent animis, nullam eſſe aliam expiandi ſceleris rationem niſi fidei religionem, Chriſti meritis innixam? Nihil enim, vt inquit Paulus, ad perfectum deduxit lex. Nec potuit vllo modo ſacrificijs vllis animo conceptum ſcelus eluere, ſed inſtituit tantùm verę purgationis imagines in aquæ luſtrationibus, vel in ſanguinis aſperſionibus, vel in alijs eiuſdem generis ſimilitudinibus conſtitutas, corpus tantùm attingentes, ad animum verò minimè permanantes. Hæc igitur omnia erant fidei rudimenta tempori valdè conſentanea, vt ſignis, & vmbris paulatim homines aſſuefacerent Chriſtum intueri. Quid de illo æneo ſerpente dicendum; quem Moſes ſuſtulit; vt, qui erant mortiferis ſerpentum morſibus ſauciati, in illum intuentes, ſanitatem confeſtim reciperent? Potuit aliquod ſignum magîs humanæ ſalutis rationem, in omnium conſpectu ponere? Chriſtus enim ſolus, cùm in cruce, ſerpentis, vt antè diximus, formam gereret, omnia vulnera ab antiquo ſerpente animis inflicta ſana-

ſanauit.Sic enim,inquit ille: Sicut Moſes ſuſtulit ſerpentem in deſerto, ſic tolli oportet filium hominis, vt omnis,qui credit in Ieſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sed,vt iam ab antiquis ceremonijs abeamus; omnibus illis conſtat fidem fuiſſe ſancitam. Scriptum enim eſt; Moſen cæſis victimis,legem,quæ vim fœderis obtinebat, vniuerſo populo audiente,legiſſe;& omnes pactione obſtrinxiſſe, & execratione deuinxiſſe,ſi aliquid contra legem facerent.Quam legem atq; fœdus illi acceperunt,fidemq; dederunt,ſe illam ſeruaturos.Cuncta,inquiunt,quæ locutus eſt Dominus,faciemus,& erimus obedientes. Vt autẽ fœdus maiori quadam religione firmaretur, fuit ictũ ſanguine hoſtiarum, quo Moſes populũ vniuerſum aſperſit,dicens:Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepegit Dominus nobiſcum,ſuper cunctis ſermonibus his. Quo in loco duplici ratione ſancitam fidẽ cernimus.Primũ obedientia,quam ſacroſancto illo fœdere pactam fuiſſe conſpicimus. Deindè, ſanguine illo,quo Moſes vniuerſum populum expiauit; innuens, omnem animorum puritatem illo ſanguine contineri, qui erat pro omnium ſalute profundendus.ſine ſanguinis enim effuſione non fit remiſſio.Cuius tandem ſanguinis? num quadrupedum?Fieri,inquit ille,non poteſt,vt ſanguis hircorum, aut vitulorum auferat peccata. Fuit igitur neceſſe, vt maximus Pontifex, non in tabernaculi aditum, ſed in cælum ipſum penetraret;neque pecudum ſanguinẽ,ſed proprium inferret;atque ita nobis ſempiternam ſalutẽ conſtitueret. Hoc enim eſt fœdus illud ſempiter-

num, quod Deus apud Iſaiam ſecum fidelibus percuſſurum oſtendit. Hoc item Ieremias multos mortales Deo coniungendos eſſe prænunciat. Hoc itē Ezechiel excitandum,& diuinitus inſtaurandum, multis antè ſæculis prædixit. Huius autem fœderis ſempiterni vis in hoc conſiſtit, vt omnem animi noſtri fiduciam in Chriſti ſanguine collocemus, & ſimul nos ad illius ſtudium conferamus. Si enim non fuerimus illi ſtudio & amore coniuncti, quomodo tandem ad nos fœderis ipſius fructus & ſanctitas emanabit? Eſt igitur neceſſe, ſi volumus ex illius ſanguine fructum capere;vt, illū reſpicientes, eiuſque iuſſis obtemperantes, exēplum illius ardenti ſtudio perſequamur, animoſque noſtros ad ſacrificium offeramus. Quod facimus, vel cùm necē ſenſibus afferimus, & cupiditatem carnis excindimus: vel cùm omne vitæ ſtudium in diuinę bonitatis prædicatione cō ſumimus: vel cū amore diuino concaleſcimus, & charitatis facibus inflammamur. Sic enim tria illa ſacrificiorum genera, quæ erant in Hebræorum conſuetudine poſita, moribus & factis exprimimus. Alia enim erant pro expiandis peccatis oblata: alia verò vel ad petendam pacem, vel ad gratias pro partis beneficijs agēdas inſtituta: alia poſtremò mētis, ſtudio diuini honoris incenſæ & inflammatæ, ſignificantia, quæ tota flammis exurebantur. Hæc vltima Græco vocabulo ὁλόκαυςα nominantur. Et hæc quidem primùm Chriſtus ipſe ſanctiſſimè procurauit. Ille nanque, vt paulò antè diximus, & hoſtiam piacularē & ſalutarem victimam, & holocauſtum ſanctiſſimum ſe ipſe ad aram conſtituit; vt peccatum deleret, & pacem

nobis

nobis conciliaret,& ardore mẽtis gloriam patris illuſtraret,& ignem cæleſtem in fidelium viſceribus implicaret.Hæc eadem nos ritè facimus, cùm vel lachrymis,& gemitu,veráque animi in Deum conuerſione flagitia concepta depellimus; vel cũ ſacrificium laudis immolamus,& pro tuendo mẽtis ſtatu,& gratiæ ipſius incremento vota ſuſcipimus:vel cùm ad amorem & cupiditatem rerumcęleſtium & diuinarum acriùs exardeſcimus. An, ſi hæc omnia ſacris illis antiquis contenta minimè fuiſſent, erat vlla cauſa, cur huiuſmodi ſacrificia fuiſſent ab illo ſummo rerum omnium moderatore,tanto ſtudio deſignata,atque conſtituta? An mens illa beatiſſima,,vel ſtrage pecudum, vel carnium nidore,vel odoribus &vnguentis, humano artificio confectis,tenetur & ducitur? Nunquid, inquit ille,comedam carnes taurorum,aut ſanguinem hircorum potabo? Apud Iſaiam verò dicit, nunquam fuiſſe à ſe huiuſmodi ſacrificia requiſita. Item apud Ieremiam,negat ſe quidquam de faciendis ſacrificijs olim pręcepiſſe.Cur ita tandem negat,cùm videamus illa tanto ſtudio fuiſſe ex illius imperio præſcripta?Quia ſacrificia nõ per ſe, ſed ſacrificantiũ fidem requirebat.Non igitur Hebræorum victimas requirebat; ſed eorum fidem requirebat in victimis.Miſericordiã inquit alibi, volo,& non ſacrificium.Miſericordia autem Dei amore miſeris hominibus tributa, omnem fidem continet. Deus igitur legis victimas aſpernatur, vt fidem conſtituat. nec enim victimæ,nec ſacra reliqua, incredibili quadam ceremonia culta,ſi per ſe ſpectentur, aliquod verę ſanctitatis ſpecimen exhibebant;ſed ipſam ſanctitatem, quæ tota

eſt in fidei ſinu & gremio poſita, ſignificabant. Iudæi tamen, cùm propter mentis anguſtias, atque tenebras, fidei amplitudinem & ſplendorem; neque capere, neque ſuſtinere poſſent (erant enim toto animo atque mẽte in terra defixi) tantũ abfuit, vt ex illis ſignis ad fidem peruenirent, vt etiã per illa fidem omninò frangerent, & florente ſtatu deciderent. Non enim illa, quaſi rerum cæleſtium ſimulachra, complexi ſunt, ſed eis, quaſi veris iuſtitiæ atque ſanctitatis cauſis adhæſerunt: vſque adeò, vt eo tempore, quo veritatis ipſius lux eorum oculis affulſit, lucem ipſam fugerent, diſciplinam obſtinatè reſpuerent, diuinum munus aſpernarentur. Vt enim, ſi quis ſub terra in ſubluſtri domicilio habitauiſſet, in quo nunquam ſolem oculis aſpexiſſet, habuiſſet tamen in tabula ſolem ſcitè depictum, & varijs coloribus illuſtratum; iſque tabulæ ipſius admiratione defixus, adduci nõ poſſet, vt in ſuperam regionem euaderet, & aſpectum emerſum tenebris, in ſolis ipſius lucem cõuerteret: ſic Iudęi ſignis atq; picturis intenti, & inani quodam ſtudio ſuperſtitionis, & aſſimulatæ ſanctitatis attoniti, nunquã in verum iuſtitię ſolem mẽtis oculos conuertere voluerũt, vt illius iucũdiſſima luce fruerentur: ſed vmbras corpori, ſigna veritati, tenebras luci furenter & impiè prætulerunt. Circunciſionẽ igitur retinẽt, fidem omninò deſerunt, à fermento ſtatis diebus abſtinent; mentem verò ſcelere impietatis inficiũt. Corpus aqua luſtrant, animũ ſordibus inquinant. Legis volumen in chartis exaratum, demiſſo corporis habitu venerantur: ipſius verò legis vim, atq; ſanctitatem perfidia conculcant. Chriſti

imagines in lege inſculptas admirantur: ipſum verò Chriſtum conuitijs & maledictis inſequũtur: & in omni denique genere veritatem oppugnant; vmbras & ſomnia conſectantur. Sic igitur fit, vt, cùm à fidei via penitùs aberrent, eaque de cauſa ſint nudati præſidijs, ſpoliati ornamentis, omniq; ope diuina deſtituti; rebus ſuis omninò diffidant, omnes vmbras horreant; quidquid increpuerit, extimeſcant, abiecti & contempti viuant: & omnibus odio ſint, & in ſumma ſolicitudine & angore ignominiam & turpitudinẽ ſubeant ſempiternam. Erant illa quidem ſacra atq; ceremoniæ, quaſi quędam pietatis elementa, hominibus, mente & intelligentia parùm robuſtis, accommodata: donec veniret maturitas incluſæ pietatis explicandæ, & ſempiternæ ſalutis expediendæ, quod erat Ieſu Chriſti opera perficiendum. Poſtquã igitur veritas ipſa, quã lex adumbrauit, & figuris expreſſit, lucis ſuæ radios longe lateq; diffudit, quid opus erat ſignis? quid vmbris & imaginibus, cũ ipſius veræ iuſtitiæ ſplendor facilè poſſet omnium oculos in ſe conuertere? Hæc autẽ omnia, quę dicimus fidei formam & ſpeciem adumbraſſe, Paulus opera legis appellat. Nec enim in operibus legis numerat pietatem, neque charitatem & beneficentiam, neq; veram & abſolutam animi religionem; ſed circuncisionem, & ſacrificia, ciborumque delectum, & dierum obſeruationes, & reliquas ceremonias, quæ, vt diſſeruimus, ſanctitatis imagines continebant. Quæſtio enim erat, an illæ legis antiquæ ceremoniæ aliquam vim ad expiandos animos haberent. Iudæi illas nimium præfractè retinebant, quaſi omninò neceſſarias ad animi

puritatem: Paulus contrà diſputat, nunquam in illis vim vllam fuiſſe ad animos purgandos; ſed tantum fuiſſe per illa animi puritatem adumbratam. Poſt Chriſti autem aduentum, cùm iuſtitiæ ipſius lux omniũ oculis oblata fuiſſet, vmbras repentè euanuiſſe. Opera igitur illa poſt Euangelium cõſtitutũ, non modò ſine fructu fieri, ſed peſtem atque perniciem adferre. Sine fide enim nemo poteſt ſalutem adipiſci. Qui autem illas ceremonias diutiùs obſeruandas, quaſi ad iuſtitiam inducẽdam neceſſarias exiſtimabant, Chriſti ſanguine diffidebant. Quocirca Paulus maxima voce teſtatur, eos, qui erant ad eam imbecillitatem delapſi, vt circunciſionem neceſſariam exiſtimarent, nullum omninò ex Chriſto fructum percepturos. Si circuncidimini, inquit, Chriſtus vobis nihil proderit. Erat igitur magna exorta contentio, cùm Iudæi importuno legis ſtudio legem labefactarent: Paulus contrà, fidei ſtudio legem conuelleret. Cũ hic legem dico, legis vim atque naturam fidei expertem intelligo, quæ videlicet nondum eſt menti per fidem inſcripta, ſed tabulis tantum inciſa; ita, vt nihil omninò poſſit animis opitulari. Cùm igitur magna fidei cauſa ageretur, omne certamen ſuſcipit Paulus, vt homines ab operibus legis, hoc eſt, ab inſtitutis lege ceremonijs, abducat. Quod certè non feciſſet, ſi legis opera in charitate, aut benignitate, aut excellenti pietate poſita iudicaret. Nec enim vnquam Paulus ea officia, quæ cum pietate ſuſcipiuntur, aut impura eſſe dixit, aut parùm vtilia, aut minimè neceſſaria. Nondum videlicet exorta fuerat hæc egregia diſciplina, quę doctorum hominum verbis & ſcriptis in-

crebuit, & obtentu pietatis, omnem pietatem exterminat. Nunquam igitur is fuit, qui benignitatis officia, tanquam parùm ad ſalutem vtilia, improbaret: ſed qui doceret, eam ſolum eſſe rectam ad cælum viam, quæ aſſidua charitatis exercitatione muniretur. Omnes igitur è ſomno ſuſcitat, omnes cupiditate præmij ſempiterni, quantùm poteſt, incendit. Omnes etiam diuini iudicij mentione vehementer ab ignauia deterret, oſtendens, in diuino iudicio non inquirendum eſſe, quo quiſque genere ortus ſit, quibus ſacris initiatus, quibus diſciplinæ rudimentis inſtitutus; ſed quid in vita geſſerit, quæ opera ediderit, quo ſtudio pietatem & æquitatem coluerit. Deus, inquit, non irridetur. Quæcunq; enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Et, Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt ferat quiſque propria corporis, prout geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum. In epiſtola autem ad Romanos ait futurum, vt de vnoquoque feratur ſententia ſecundum ea opera, quæ quiſque molitus eſt: ita, vt ijs, qui opera laudabilia geſſerint, ſint ſumma immortalis vitæ præmia conſtituta; ijs autem, qui ſeipſos ſcelere & flagitio contaminant, ſint ſubeunda ſupplicia ſempiterna. Ad Corinthios autem ſcribens, ait, cuilibet eſſe mercedem propoſitam, ſecundum operis à ſe ſuſcepti rationem. Et, cùm de immortalitatis præmio multa diſſerat; concludit tandem, eorum laborem qui fide ſtabiliuntur, minimè inanem fore: eſſe enim immortalitatis præmio munerandum. Illud verò quàm præclare, cùm actæ à ſe vitæ rationem exponens, ſe ipſum excitat ad cogitationem illius coronæ, quam erat præ-

præclaris operibus adepturus? Egregium, inquit, certamen ſuſtinui, curſum vitæ cum laude confeci. reliquum eſt, vt illam coronam adipiſcar. Atque, vt doceat, eam coronam eſſe ſibi gratiæ diuinæ iure debitam, adiungit: Quam reddet in illo die Dominus, iuſtus Iudex. Si tantum igitur momētum eſſe putat Paulus in præclaris factis, vt nullam aliam ſtatuat eſſe viam, & rationem iræ diuinæ auertendæ, & ſalutis æternæ comparandæ: ſi charitatis officijs, ſi pijs atque ſanctis actionibus teſtificatur æternæ gloriæ præmia reddenda: quomodo tandem ea inutilia diceret, & ita ab eorum ſtudio hominum mentes abſtraheret? Cùm igitur opera legis infirmat, cū ab eorum confidentia homines abſtrahere cōtendit; ea planè intelligit, quæ vmbram & imaginem iuſtitiæ gerebant, non ea, in quibus erat ipſa iuſtitia conſtituta. de ijs enim tantum erat omne certamen inſtitutum. Errorem igitur Iudæorum & amentiam coarguit, exiſtimantium, circuncisione, & eiuſmodi legis inſtitutis animum expiari, & ex iniuſto iuſtum fieri. Itaque, vt eorum inſolentiam & temeritatem refutet; exponit, quantis ſe, quàm tetris, quàm execrandis criminibus obſtrinxerint Hebræi, vt tandem concludat, nullam eſſe in illis inſtitutis vim ad animi puritatem. Nam, ſi circūciſio ſanctos efficeret, omnes circūciſi ſancti eſſent. tantùm autem abeſt, vt eſſent ſancti, vt eas etiam gentes, quæ Dei legem penitus ignorabant, ſceleris magnitudine ſuperarent. Itaq; concludit, neminem ex legis operibus iuſtum vnquam fieri. Non autē erit hoc loco alienū conſiderare, quid Paulo venerit in mentē, hæc ſolùm anti

quæ religionis inſtituta, quæ diximus, opera legis appellare. Quid enim vetat nominare legis opus id, quod eſt lege perſcriptum? Cùm igitur lex omnia honeſtatis, & charitatis, & pietatis officia ſanxerit; quid impedit, quo minùs temperantiæ, benignitatis, & veræ religionis ſtudia, opera legis appellemus? ſed, vt mirandam, atque planè diuinam Apoſtoli prudentiam intueri poſſimus; conſiderandum eſt, eſſe rationi conſentaneum, vt vnaquæque res nomen ſumat ex eo, quod in illa præcipuè ſpectari conuenit. Præcipuè autem in officijs ſpectãdum eſt id, cuius vi & efficacia rectè geruntur, & abſoluti operis effectum conſequuntur. Si igitur officia ipſius legis vi perficiuntur; æquum profectò eſt, ea legis opera nominari. Cùm verò nemo poſſit legis tantum vi legi parere, præceptisque illius ſanctiſſimis obedire; conſequens eſt, vt officia nomen à lege minimè mutuentur. Primùm enim ratio humana per ſe debilis, & imbecilla eſt: cupiditas autem fera & immanis, tantiſq; viribus in rationē concitata, vt obſiſti non poſſit. Valentius enim malum eſt, quã vt poſſit humana induſtria & ratione depelli. Euenire igitur neceſſe eſt, quandiu mens non fuerit diuino ſubſidio ſtabilita, vt eam cupiditas inflectat & torqueat, morbiſque infinitis exagitet. Num lex huic tanto malo potuit opem afferre? minimè gentium. Nec enim extraxit ex animis cupiditatem, ſed tãtum admonuit, quantum eſſet in flagitio mali, quantumque exitij. Quo factum, eſt vt crimen atque flagitium vehementius ingraueſceret. Opus enim nefarium tum demum crimen atque ſcelus eſt, cùm volũtate ſuſcipitur: volũtas autem-

tem tunc maximè apparet, cum clarior eſt recti, prauique notitia. Cùm igitur lex clariorem iuſti, & iniuſti diſciplinam tradiderit: conſequens eſt, vt crimen eſſet poſt acceptam legem multò dirius, multoque funeſtius. Ergo, cùm lex non opem vllam largiretur ad cupiditatem coercendum, ſed tantum cupiditatis ipſius immanitatem indicaret: non auxilium attulit, ſed grauioris ruinæ periculum per occaſionem ſtruxit. Quandiu enim cupiditas in animo dominatur, non poteſt extare in nobis rectum vllum diuinæ legis ſtudium. Cupiditas enim, vt Paulus ait, ſempiternas cum Deo gerit inimicitias. Sic igitur neceſſariò fit; vt, qui cupiditati addicti ſunt, omni vitę ſtudio cõtra Dei legem pugnent. Cùm igitur lex, aut tabulis tantùm ſcripta, aut auribus accepta, non poſſit euellere effrænatam animi cupiditatem; cupiditate autem vigente, nemo poſſit vlla ratione legis præſcriptis, quæ conferuntur ad iuſtitiam, obedire: efficitur, neminem poſſe legis tantùm auxilio ſubnixum pietatem colere. Quomodo tandẽ igitur ipſi nos ad pietatis ſtudium conferemus? Si prę ſenti numine ſpiritus ſancti fuerimus contra cupiditatem armati. Hoc diuinum præſidium fide, non lege conſequimur. Conſequens igitur eſt, omnes charitatis actiones, opera fidei, non legis, appellari, Idcircò fit, vt tam Paulus, quàm alij diuini ſcriptores, nomine fidei, plerunque omnia officia charitatis intelligant. Complexu enim fidei, omne veræ & abſolutæ pietatis ſtudium continetur, vt multis in principio diſputauimns. Cũ igitur ſummũ, ardens, incitatum ipſius diuinæ legis ſtudium, non vi legis, ſed numine ſancti ſpiri

tus exiſtat;conſentaneũ eſt,vt hoc ſtudium,non ad legem ipſam;ſed ad ſpiritum ſanctũ, atque fidem illius ope nixam referatur. Quæ ſunt igitur legis opera?ea nempè,quæ ſic ipſius legis vi,& imperio geri poſſunt,vt fides in eis minimè luceat. Porrò autem,ſi per ſe lex ſpectetur, duo ſunt illius munera, quæ ſine vigenti fide poſſunt adminiſtrari. Primum eſt, vim & grauitatem peccati atque ſceleris indicare:alterum, expiandi ſceleris formam apta ſimilitudine depingere;vt perſpecta pénitùs & cognita ſceleris atrocitate,depellendæ illius rationem confeſtim ineas. Hæc autẽ legis munera num potuêre ęgram mentem ſanare,& ab improbitate ad iuſtitiam traducere? minimè quidẽ potuêre. Per legem enim cognitio peccati multò clarior extitit. Clarior autem peccati cognitio non tollit peccatum;immò id multò magis,vt paulò antè diſſeruimus,amplificat.Quid igitur? num piacula lege conſtituta, peccatum expiare potuerunt?nullo modo.Quid ita tandem?quia lex vmbram tantum rerum cæleſtium, non ſolidã & expreſſam diuinæ virtutis effigiem continebat.Vmbra autem & obſcura ſimilitudo, non tantam vim habet, vt puros & caſtos efficiat ad Deum adeuntes.Rectiſſimè igitur à Paulo poſitum,& efficaci admodum ratione concluſum eſt,neminem legis operibus iuſtum fieri.Nec enim quicquam iuuat,vel peccati deformitatẽ cognoſcere, vel aliquã expiandi peccati rationẽ in vmbra tantũ, & tenui legis ſimilitudine conſtitutam, omni ſtudio conſectari.His autem duobus muneribus,omnis legis vis,ſi eam à fide ſeiungas, terminata eſt; vt facilè liqueat,non lege, ſed fide ſalutem omnem

con-

conſtitui. Fide enim vtrunq; conſequimur. Non modò enim, quantum ſit in flagitio & impuritate dedecus, intuemur; verùm etiam inuictas vires adipiſcimur, quibus nefariæ cupiditati facilè reſiſtamus; &, cùm caſu aliquo prolapſi concidimus, confeſtim ad illũ ſummũ ſacerdotem, qui nos ſanguine ſuo expiauit, confugimus, illiusque ſanctitate à nobis flagitia cuncta depellimus. Hic locus admonet, vt aliquid etiã de legis vetuſtate, & interitu diſſeramus. Eſt enim in hac diſputatione mirabilis rerum contextus. Sic enim alia ex alijs nexa & continuata ſunt, vt niſi omnia, quantum res inſtituta deſiderat, attingas; non facilè poſſis inſtitutum munus ad optatum finem perducere. Quid igitur de legis duratione dicendũ? an parũ multis in locis ſcriptura diuina teſtificatur, legem Domini eſſe ſempiternam? Num obſcurum eſt illud Domini ipſius teſtimonium, quo aſſerit, cælum poſſe diſſolui, & ſolem, & aſtra concidere, terram & aquas inflammari, vniuerſamque naturam incendio conſumi: legem autem Domini, nec diſſolui, nec côuelli, nec mutari poſſe? Quid enim aliud eſt diuina lex, quã mens & ratio ſummi illius rectoris, omnia ſempiterno imperio continentis? Quòd ſi per legem intelligas rationem, atque normam, quam primùm in animi natura, deindè in tabulis inſcripſit, ad quam ſunt omnia humanæ vitæ ſtudia referenda; ea certè Chriſti aduentu euerſa non eſt: ſed inſtaurata, atque renouata, multoque diuinius illuſtrata. Non enim venit in mundum filius Dei, vt legem, quam tulit, diſſolueret; ſed, vt illam potius abſolueret, atque perficeret. Quid eſt igitur, quod Paulus multis in locis ait, legem

eſſe Chriſti cruce deletam; noſque extincta lege eſſe iam Chriſti beneficio ex illius dominatu, in libertatem vindicatos? Num fieri poteſt, vt, quod æternum eſt, fine aliquo terminetur atque deleatur? minimè quidem, quod æternum eſt. Legis autem vis, quã Paulus exterminatam eſſe dicit, ea ſola eſt, quæ duobus illis muneribus, quæ paulò antè dixi, continetur. Diſſerit enim cùm Iudæis, nimium pertinaciter legis ſcriptum retinentibus. Nec enim in dubium veniebat, an legis mens atq; ratio, quæ multis antè ſeculis nata eſt, quàm eſſet ſcripta lex vlla, ſeruari deberet; ſed de ſcripto legis, an eſſet illi ſemper in omnibus adhærendum. Probat igitur Paulus, vim atque ſententiam legis æternam eſſe, illiusque cultum in fide conſiſtere. Contrà verò, ſcriptum à fide vera & conſtanti ſegregatum, nunquã fructum attuliſſe; & poſt euangelium conſtitutum, mortiferum eſſe cæpiſſe: legemq; propterea mortalem dicit, & interituram; quòd Chriſti virtute id, in quo lex ipſa vigebat, ſit compreſſum & extinctum. Nam, cùm primum legis munus ſit, officia deſcribere, & peccati vim & immanitatem oſtendere, ipſumque peccatum minimè euertere atque profligare poſſit: conſequens eſt, vt nihil aliud poſſit in animos noſtros inuehere, quàm curam, angorem, ſolicitudinem, metum, horrorem, & cruciatum. Nec enim libidinem reſecat, ſed ſcelus libidine conflatũ vlciſcitur: non cædem expiat, ſed authorem cædis interimit: non periurium, non ſacrilegium euertit, ſed in eos, qui hęc ſcelera concipiunt, ſeueriſſimè vindicat: non vlla denique animis inuſta vulnera ſanat, ſed vulneratos capitis condemnat. Lex, inquit, iram

ope-

operatur. Alibi item, ſcriptam legem, adminiſtrationem mortis appellat. Cũ enim id non eximat, quod eſt extremo ſupplicio vindicandum; euenit neceſſario, vt necem inferat. Id autem eſt, quod ait literam occidere. Literam enim appellat, legem ſcripto tantum, quod vult, ſanciẽtem. Cùm igitur in eo poſita eſſet ſcriptæ legis vis, vt ſcelera, quæ ſanare nullo modo poterat, capite damnaret; & ita impeditas ſcelere conſcientias perterreret, & metu & angore conficeret: rectè dicitur, extinctã eſſe per Chriſtum: quandoquidem peccata penitus extirpando timorem ſuſtulit, animoſque metu legis oppreſſos, omni metu atque ſolicitudine liberauit. Habet enim hoc fides in Chriſtum, pellit timores, demit ſolicitudines, animos quietos & tranquillos efficit. Hoc enim habet cognitum & conſtitutum, nullam ſceleris pœnam eſſe illis ſubeundam, qui Chriſto coniuncti ſunt, qui non ſecundum carnem ambulant, vt Paulus inquit, ſed ſecundum ſpiritum. Hi enim, cùm & fide ſanati ſint, & fide vitam dirigant, omniaque ſtudia ſua Chriſti ſpiritu moderentur: tantùm abeſt, vt illis extremi ſupplicij metus impendeat, vt ſemper animis erecti ſint, & futuræ gloriæ expectatione gaudia maxima percipiant. Secundum hanc igitur rationem, qua lex metum & horrorem incutiebat, ſatis conſtat, eam eſſe Chriſti virtute ſublatam. De illo altero legis officio, quod in adumbranda Chriſti ſanctitate verſabatur, nihil attinet dicere. Iam enim oſtendimus, quod per ſe ſatis manifeſtum erat, omnes imagines, cùm veritas imaginibus expreſſa perſpicitur, eſſe ſuperuacaneas. Vt enim ſolis radijs omnis caligo pellitur, nebu-

nebula diſſipatur; vmbra penitus euaneſcit: ſic neceſſe fuit aduentu Chriſti diſcuti mentis caliginem, peccata omnia diſſolui, rerum vmbras & imagines exterminari. Ad hanc duplicem legis vim reſpiciebat Ioannes, cùm diceret: Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: vt gratiam omnia peccata delentem, terrori legis opponeret; veritatẽ autem res ipſas diuinas explicantem, atq; propalam collocantem vmbris & imaginibus. Sic etiam Paulus inquit, legem, quæ quidem erat inſtar vmbrę, interuentu corporis, nempè Chriſti, deletam eſſe. Hac igitur tantum ratione, qua lex peccati vim indicando terrorem incutiebat, aut veræ ſanctitatis rationem adumbrando, res occultas ſignificabat; cùm eſſet mortalis & interitura, fuit oportuno tempore conſumpta: vt iam nullum vſum habere poſſit in his, quos Chriſtus ſecum copulauit, atq; ſpiritus ſui muneribus ornauit & inſtruxit. Ipſa verò legis mens & ratio, quæ iuſtitiam omnem continet, quæ virtuti præmia ſempiterna proponit, quæ naturam vniuerſam regit, atq; fidem immortali gloria afficit; deleri non poteſt. Verbum enim Domini in æternum manet. Fides autem in hanc legis vim ſempiternam reſpicit; ea verò, quę nouit eſſe iam vetuſtate conſumpta, minimè curãda putat; cùm tota ſit ſtudio immortalitatis inflammata. Satis explicatum arbitror, quomodo vniuerſa lex ad fidem excitandã atq; confirmandam referatur. Aut enim, quid ſit in vita gerendum, quibus ſtudijs animus informandus, quibus in rebus beatę vitę ſumma conſiſtat, aperte docet, vt fidem faciat, & ad officium incitet: aut ſignis &

figu-

figuris mentes hominum ad humanæ ſalutis fidem erudiebat. Oſtendimus, quæ ſint opera fidei, quę rurſus opera legis, authore Paulo nominanda. Sed dubium occurrit, de officio illo, quod legis metus exprimit, ad quod genus reuocandum ſit. Nec enim ex cupiditate naſcitur. Nam dum is, qui metuit, manus à meleficio continet, cum nefaria certè cupiditate pugnat. Nec tamen eſt ad fidem referendum. Fides enim hæc, quam oratione perſequimur, non effectum tantum cupiditatis, ſed ipſam cupiditatem acerrimè coercet: at qui metu tantùm à flagitio abſtinet, animum adhuc ægrum & exulceratum gerit, & nefaria cupiditate deuinctum. Ergò, cùm opus hoc neque ſit à cupiditate profectum, neq; ex laudabili & prædicanda fide natum; ſed metu tantùm legis coactum & expreſſum: conſequens eſt, vt opus legis poſſit appellari. Omnia igitur actionũ humanarũ genera, quæ gens Hebræa ſuſcipiebat, ad tria principia referri poſſunt. Nam vel erant à cupiditate nefaria profecta; vel metu atque formidine legis expreſſa, vel conſtanti atq; diuina fide adminiſtrata. Opera cupiditatis ſunt flagitioſa, peſtilentia, æterniſq; ſupplicijs, niſi reſipiſcimũs, vindicãda. In operibus autem legis, neq; animi ſanitas, neq; veræ religionis ſanctitas eminet; ſed imbecillitatis potiùs, & ægritudinis argumentum. Non tamen ſunt abijcienda, niſi ſint cum fide pugnantia. Opera verò fidei ſola ſunt honeſta, laudabilia, iucunda, ſalutaria, diuinis pręmijs, & æterna gloria cumulanda. Non enim ope humana, ſed diuina perficiuntur: non humana atque terrena, ſed ſupera & cæleſtia ſpectant: non opes ſibi propo-

nunt fluxas & caducas, ſed immortales atque ſempiternas. Hæc cupiditatem opprimunt, crimen & ſcelus extingunt, iuſtitiæ ornamenta conſequuntur, hominum mentes cùm diuina mente conglutinant, easq́ue ſummis & æternis immortalis vitæ muneribus afficiunt. Opera cupiditatis mortiferum vulnus infligunt; opera legis inflictum vulnus minimè ſanant, quin etiam interdum aſperius refricando, grauius exagitant: ſola opera fidei non tantum vulneris ſanitatem, ſed cęleſtẽ dignitatem adipiſcuntur. Ergò, cùm cupiditas exitium inferat, cùm nullum legis inſtitutum, nulla diſciplina per ſe poſſit nos ab interitu vindicare; cùm legis finis ſit ipſa fides, omnisq́ue illius inſtitutio, ſiue in vitæ præſcriptione, ſiue in ſacrorum religione conſtituta ſit, ad vnam fidem, quaſi ad rem vnam omnium maximè ſalutarem, referatur; nullaq́ue ſit alia ratio numinis placandi, diuinęq́; gratiæ retinendę, æterniq́ue pręmij conſequendi: conſtat profectò, illos ſolos eſſe beatos, atque ſempiterna laude florentes, qui cùm fide viuunt: reliquos omnes, quamuis ſint in hominum vulgus cõmẽdati, & ſpęcie quadã gloriæ popularis inſignes, eſſe tamen coopertos flagitijs, ſceleribus inquinatos, in extremaq́; miſeria conſtitutos, ſempiternisq́ue pœnis obnoxios.

LIBRI TERTII FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER QVARTVS.

INcidit autem quædã minimè, vt arbitror, aliena hoc loco dubitatio, quæ dijudicanda eſt, vt cõmodiùs omnem hanc de fide quæſtionem concludere liceat. Legimus enim, multos olim homines extitiſſe, in omni genere laudis excellentes, eximijsque maximarum virtutũ ornamentis excultos, qui nullam fortaſsè vnquàm diſciplinam diuinæ legis acceperunt. Quid ergò ſtatuemus? eos fidei viribus excitatos fuiſſe, vt non inania ſimulachra virtutis, ſed ſolidám & expreſſam virtutis effigiem animo atque mente conciperent? vix credibile eſt, cùm fides hæc, quam oratione complectimur, ſit firma mẽtis aſſenſio, verbis diuinis adhibita, eos fuiſſe hac fide ſtabilitos, ad quos nunquam legis diuinæ fama peruenit. Nũ natura tantum duce, quam vnam in vita maximè ſequebantur, veram virtutem aſſecuti ſunt? Sed, vt iam aliqua ex parte demonſtratum eſt, & paulò poſt magis aperiemus, non tanta eſt naturæ vis, vt per ſe

poſſit

poſſit ad veram honeſtatem aſpirare, aut partam honeſtatem ad extremũ vitæ ſpiritũ retinere. Ergò, aut illi non veram virtutem coluêre; ſed in illius tantum imaginibus puerili ſtudio conſectandis fuerunt occupati: aut, ſi veræ virtutis compotes extitêre, nullo modo id abſque fidei munere & beneficio cõſecuti ſunt. Si enim verè nobiſcum virtutis ipſius vim & rationem cogitare voluerimus, planè intelligemus, neminem vnquã vllo modo, qui fide diuina caruerit, fore illius cõpotem. Nullum enim opus, nullum conſilium, nullus conatus, nulla denique mẽtis agitatio, per ſe eſt vel in vitio, vel in laude ponẽda: ſed pro fine, quem ſibi quiſque proponit, aut pro modo & ratione, qua finem conſequi ſtudet, eum, qui aliquid agit atque molitur, vel laudandum, vel vituperandum exiſtimamus. Omnis igitur veræ laudis ratio eſt à debito fine, & ab optima vitæ ratione petenda. Ergo, qui vitæ finem ignorat, in vera laude verſari non poteſt. Si igitur ad recti finis notitiam fides neceſſaria eſt; efficitur planè, abſque fide neminem virtutem conſequi poſſe. Videamus igitur, in quo ſit illud ſummum bonum, & vltimum omnium rerum expetendarum, optimusq; vitæ finis collocandus; vt ſic tandẽ intelligamus, ſitne opus fide ad perfectam intelligentiam illius capiendam. Primùm quidẽ igitur, ſi fieri poteſt, illa opinio conuellenda eſt, quam quidam, ne ab Ariſtotele in re aliqua diſſentirent, attulerunt, nempè, duplicem eſſe rectum finem hominis; vnum naturæ illius accommodatum, de quo vnum Ariſtotelem exiſtimant præclarè locutum fuiſſe: alterũ ſupra hominis naturam, quem ſuſpicantur

nemi-

neminem vnquam Philoſophorum comprehẽdere ratione potuiſſe. Hos autem, qui ita diſputant, in errore nõ mediocri verſari arbitror. Quoquo enim modo rectum finem hominis intelligas, non duplex, ſed ſimplex, & vnicus intelligendus eſt. Vnum eſt enim ſummum hominis bonum, vna naturæ perfectio, vnum extremum & vltimum, quò ſunt omnia vitæ conſilia dirigenda; idemque humanæ naturæ maximè congruens & cõſentaneum. Hoc autem vel ex noſtræ naturæ præſtantia, vel ex noſtri deſiderij magnitudine, & immenſitate perſpicitur. Nam ſi naturam humanam ſpectes, quid ratione melius, quid ingenio admirabilius, quid virtutis indole præſtantius? quid in omni hac rerum pulchritudine, quam intuemur oculis, mente diuinius? quid eſt denique in toto mundo, quod ad naturam diuinam propius accedat? Præclarè quidem Ariſtoteles nihil cenſet eſſe magis humanæ naturæ magnificentiæ accommodatum, quàm diuinam mentem contemplari. In eo enim munere omnem pietatis ſanctitatẽ, omnẽ officij religionem, in eo ſummam omnium, quã animus capere poteſt, voluptatem ſitam eſſe decernit. Id autem ex eo euenire, quòd ſit magna nobis cum natura diuina ſimilitudo. Indè fit, vt omnes ad maximarum rerum intelligentiam & ſapientiam, & virtutis elegantiam & pulchritudinem nati & apti ſimus: quæ munera naturam diuinam maximè attingunt. Quòd ſi tanta eſt in humana mente dignitas, vt neque cæli totius amplitudo ſit cum illa comparanda; quid tandẽ eſſe poterit in omni natura, quod naturã noſtrã perficiat, niſi diuinæ mentis cũ noſtra mente cõiunctio? Et

illius enim benignitate profluximus; illius imaginem gerimus:ad illam ſpectandam atque fruendam nati ſumus: & idcircò fit,vt in nulla re alia, quàm in vno Deo poſsit animus noſter inſiſtere.Cùm igitur aliquid aliud tanquam ſummũ bonum,errore mentis aſciſcit,nullum ex eo ſolidum fructum capit: experiundo ſentit, quàm inaniter omne vitæ ſtudium in falſa boni ſpecie conſectanda conſumpſerit.Moleſtia igitur &cura conficitur,& eximia ſolicitudine res alias atq; alias, quibus ſitim ſuam ſedare poſsit, ſine vllo fructu conquirit,& vſque adeò ſibi totus tandem diſplicet,vt animi mœſtitia contabeſcat. Vnde colligitur nullum alium eſſe finem humanæ naturæ,conuenientem,niſi numen diuinum. Nec enim aliundè petendum eſt vitæ extremum, quàm vndè vitæ principium duximus. Naturæ ſiquidẽ perfectio eſt,eò,vndè primùm fluxit,conueniens & apta conuerſio.Cùm igitur à Deo orti,& ad ſimilitudinem illius expreſsi & effecti ſimus, mentiſq; præſtantia & altitudine ſpeciem illius referamus;poteritne aliquis alius finis naturæ noſtræ conueniens excogitari? Quid autem de infinita humanæ naturę cupiditate dicendum?Nonne ſatis argumenti eſt, quàm inſtructi ſimus à natura ad immenſa bona perfruenda, quòd nemo poſsit in his bonis,quæ vulgus hominum ſitienter appetit,acquieſcere? Nec enim auari modum pecunię cupiditati præfiniunt:nec ambitioſi in honorum ſtudio terminis vllis contineri poſſunt:neq;, qui voluptatibus dediti ſunt,voluptatibus ipſis finẽ vllum conſtituunt:nihil denique eſt in omni rerum natura, quod hominis mentem explere & ſatia-

ſatiare poſsit, cùm ſemper immenſa & infinita deſideret. Neque ſolùm ea ſibi parare, ſed parta retinere, atque perpetuò conſeruare miſerè cupit. Interitum igitur anxiè reformidat, & mortis illata mentione perhorreſcit. Vndè colligitur, omnes homines ardentiſsimæ cupiditatis ſtudio flagrare. Indè autem & procreandæ ſobolis mira libido, & propagandi nominis acre ſtudiũ in hominibus exiſtit: vt ea videlicet ratione mortẽ, quam ſummo odio perſequuntur, effugiant: & ſe ſe, quo quo modo poſsint, ab interitu vindicent. Nec enim exiſtimant eos morte omninò deleri, qui vel filium alìquem ſui corporis & animi effigiem, vel diuturnam ſui nominis memoriã, poſt mortẽ in vita relinquunt. Vndè concluditur, oẽs eſſe æternitatis appetẽtes, diuinæq; naturæ ſtudio vehemẽter incẽſos. Qui.n. honores immẽſos atq; ſempiternos: qui voluptates ſtabiles, & nunquàm interituras exoptat, qui deniq; expetit opes infinitas, & cupiditate omnium ſimul bonorum incitatur: nónne perſpicuum eſt, eum Dei conditionem poſtulare, diuinumque ſtatum concupiſcere? Sed, cùm temeritate quadam mentis elati, falſa & fallentia bona pro veris intuemur. & quidquid primùm ſpecie, vel vtilitatis, vel ſuauitatis, vel honeſtatis ſenſus noſtros allicit, furenter arripimus: euenit, vt illud æternitatis ſtudium in res fluxas & caducas, & in ludibria vitæ conferamus: quæ, cùm non poſsint vllo modo animis noſtris ſatisfacere, intelligimus tandem, fruſtra nos ſtuduiſſe vel pecuniæ, vel honorib. vel volup luptatibus, vel reliqua eiuſmodi ſomnia fuiſſe cõſectatos. Ergò cũ nihil ſit rebus humanis, quod

animis quietem afferat, & ardentem cupiditatis ſitim extinguat: imò, quò affluentius hauriuntur, eò cupiditatem acrius irritant, & ea ratione animos vehementius excruciant: nónne liquet, omne humanę mentis ſtudium amore diuinitatis inflammari? Quòd ſi ineptè perſeueras in eo, vt aſſeras, hominis finem ſecundum humanæ naturæ rationem non alium eſſe, quàm honeſtatem; eodem argumento te premam. Ipſa enim honeſtatis appetitio, cùm nullum modum habeat, neque ſibi laudis terminum vllum præſcribat; ſatis indicat, omnem animi impetum ad ſtudium veræ atq; ſempiternæ dignitatis impelli. Cùm autem ſempiterna dignitas in Deo tantùm ſit poſita; ſequitur, vt, qui dignitatem expetit, eamque cupit eſſe ſempiternam, quod omnibus hominibus natura contingit, Deum expetat. Sed, quemadmodum is, qui natura flagrat ęternarum diuitiarum cupiditate, aut voluptatibus ſempiternis affluere cupit, illum animi impetum errore quodam mentis in opes fallaces, & in voluptates inanes confert: ita, qui naturæ lege & præſcriptione incitatur ad æternæ dignitatis ſtudium, furore quodam præcipiti rapitur ad inaniſſimæ dignitatis & gloriæ cupiditatem. Sic autem euenit, vt, quaſi ſomnio deluſus, dum honeſtatem ſequitur, in ſempiternum dedecus incurrat. Quid enim eſt aliud animi dignitas, quàm animi præſtans & eximia pulchritudo, ex diuina ſpecie & pulchritudine luculenter expreſſa? Ex quo ſequitur, eum tantum fore dignitatis participem, qui Deum intuetur, totumq; ſe ad exemplar illius effingit. In quo nequeo ſatis admirari Platonem in Conuiuio, de veræ dignitatis amplitu-

plitudine, ſub perſona Socratis, luculentiſſimè differentem. Illic enim Socrates, cùm de amoris natura multa, eaque pręclara dixiſſet, ait tandem, Diotimam quandam fuiſſe, ſingulari prudentia fœminam, atque ſacrorum antiſtitem, cuius in oratione ſe fuiſſe dicit ad amatoriam diſciplinam, quæ veræ pulchritudinis intelligentia continetur, admodum diligenter inſtitutum. Hoc autem amoris principium à Diotima conſtitutum aſſerebat. Primum quidem, cùm omnis amor ad honeſtam ſpeciem & formã referatur, euenire, vt corporis honeſta ſpecies animaduerſa, protinùs amorem excitet, amorem verò animos repentè cõiungere. Ex ea autem familiaritate, & coniunctione, & animorum quaſi congreſſu, pulchritudinem & elegantiam ſplendidæ & ornatæ orationis oriri. Tum ſimili venuſtate in multis corporibus animaduerſa, communem ipſius pulchritudinis notionem in animis informari, ſummamq; amoris vim ab vno corpore pulchritudinis participe, ad vniuerſæ pulchritudinis ſpeciem atq; naturam transferri: ita, vt, quantum quiſq; in pulchritudinis ipſius cognitione, & amore progrederetur, tantum de illo amore, quo corpus vnum venuſtum amabat, remitteret. Inde autem gradũ fieri ad animi pulchritudinem, amoremque vehementius incendi, animosq; arctiore quodam vinculo copulari, & ex ea coniunctione multiplicẽ honeſtatis fœtum exiſtere. Deinde ipſam honeſtatis ſpeciem & formam, quæ cunctis animis pulchris, pulchritudinis cauſam attulit, mentis intelligentia comprehendi, & animos ad ſe vehementiùs amandam allicere, ſtudiaque dignitatis

& pulchritudinis acriùs excitari, ſcientiamq; tãdem ipſius pulchritudinis effici; quæ tanquam gradibus, animos ad ſummæ & altiſsimæ, atque ſempiternæ pulchritudinis contemplationẽ perduceret, quæ neq; turpitudinis contagione maculari, neque temporibus immutari, neq; vllis ſordibus illini, nec augeri, nec imminui, neq; ſenio & vetuſtate conſumi poteſt, cùm ſit ſemper vna, & eadem, ſibiq; ſimilis, nullam in omni æternitate mutationem ſubiens, mentes, in ea defixas eximio atque ſempiterno lumine colluſtrans. Finẽ igitur hominis, atque totam vitæ beatę rationem, illius præcellentiſsimæ dignitatis, & pulchritudinis contemplatione contineri. Fieri enim minimè poteſt, cùm animus in diuinam illam ſpeciem intentus, illius pulchritudinem, quantùm poteſt, acerrimè contemplatur; quin ad amorem illius exardeſcat, illi coniungatur, ſeſeque totum ad illius imitationem accommodet, atque tandem in ſe ſimilem quodammodo dignitatis & pulchritudinis formam concipiat. Concludit igitur eo in loco Socrates, eos tantùm fore magnos homines, & ampla dignitatis & honeſtatis ſpecie florentes, qui diuinam illam honeſtatis ſpeciem puris animis intuentur. Animis ſiquidem impuris eam inſpicere nefas eſſe confirmat. eos autem, qui humi ſtrati ſunt, & cæleſtia minimè contuentur, neque poſſunt ipſius pulchri naturam aſpicere; quamuis aliqua honeſtatis ſpecie teneantur, nullo modo cenſet veram honeſtatem, ſed inaniſsimam illius imaginem colere, vaniſsimoq; glorię ſimulachro delectari. Inde autem fieri, vt, qui popularẽ gloriã ſequitur, & ad honeſtatem, quę hominum

minũ errante opinione cõtinetur,aſpirat,quietus eſſe nõ poſsit cùm nullã vnquàm verę gloriæ ſuauitatem guſtârit:ſed quò magis ad honeſtatẽ enititur,eò maiorib. ſæpenumerò ignominiæ ſempiternę notis inuratur; atq; ita turpitudinis conſciẽtia, pœnas erroris & amentiæ perſoluat. Hæc quidem igitur;eſt etiã doctiſsimi illius viri ſententia neminẽ vnquam ad veram & ſolidam dignitatem eſſe peruenturum,qui non priùs mentem caſtam, & purã,& veriſſimæ laudis cupiditate flagrãtem, in illam præſtantem & eximiam,& ſempiternam pulchritudinem intenderit, è qua ſemper omnis decoris & dignitatis ratio manat & fluit. Qui igitur hanc intueri non poſſunt, quamuis omnibus viribuş ad honeſtatem aſpirent,nunquam ſolidam & expreſſam illius effigiem, ſed ſimulachrum inane compræhendunt;falſaque ſpecie capti, dum honeſtatis veſtigia ſe perſequi putant, in deformitatem inſignem & dedecus animi ſempiternum, veſana & præcipiti mente rapiuntur. Idcircò fit, vt, quamuis ad breue aliquod tempus laude ſibi circumfluere videantur; nunquam tamen ex ea ſolidum tranquillitatis & conſtantiæ fructum excipiant: ſed quò magis in ore hominum ſunt, eò grauioribus moleſtijs aſſiduè conflictentur. Nihil enim fictum & inane poteſt quietem animis afferre, diuturnamq; voluptatem efficere. Ergò, quemadmodum nec in falſis opibus eſt vllo modo finis humanæ vitę ponendus,ita nec in adumbrata dignitatis imagine. Cùm autem vera dignitas in diuinæ tantùm dignitatis imitatione ſit poſita;conſequens eſt,vt qui veram dignitatem appetat, Deum appetat. Qui

dicunt igitur, beatæ vitæ rationem totam eſſe in dignitate reponendam, eam in Deo planè collocant, aut planiſſimè delirant: ſiquidem conſtat, veram animi dignitatem à Deo ſegregari non poſſe. In quamcunque igitur oram te ratione con feras, vt veſtigijs omnibus ſummum hominis bonum inuenias, ſemper tibi cæleſte atque ſempiternum numen occurret. Ex quo fit, Deum ſolum eſſe ſummum illud & altiſſimum bonum, humanæ naturæ aptiſſimum. Id enim ſolũ animos noſtros omnibus veris bonis cumulare poteſt. Nam, ſi opes exquirimus; is nobis veras & immenſas opes elargitur. Si voluptates appetimus, is eſt, qui piorum animos non futili & inani, ſed vera & ſtabili voluptate perfundit. Si dignitatem tibi proponis, ille eſt inexhauſtus atque perennis virtutis fons, ſummum dignitatis exemplum, totius elegantię & venuſtatis origo, noſtrique decoris & honeſtatis architectus. Si ſecuritas beatum animi ſtatum confirmat (nec enim in metu & ſolicitudine beatus eſſe quiſquam poteſt) tum demum omni metu liberabimur, cùm in illius ſummi atq; præpotentis Domini tutela fuerimus. Si poſtremo rectè poſitum à multis eſt, ſummum hominis bonum eſſe, naturæ congruenter viuere, tũ certè vitam noſtræ naturæ congruẽtem agemus, cùm Deũ intuebimur, illum amabimus, illum ſequemur, totosque nos ad illius exemplum accommodabimus. Quid enim aliud eſt in vita, quod noſtrę naturæ ſit aptum, conueniens, & conſentaneum? Nunquid ad ludũ, ad iocum nati ſumus? nunquid ad inania ſimulacra virtutũ inaniſſimo ſtudio conſectanda procreati? nullo modo: quin potius ad gra-

grauitatis,& conſtantiæ magnitudinem,ad veriſſimæ virtutis & honeſtatis excellentiam,ad cæleſtium atque diuinarum rerum intelligentiam: ad omnia denique ſumma, atque ſempiterna, atque adeò ad ipſam diuinitatẽ ficti & informati ſumus, naturæque ipſius diſciplinis mirabiliter inſtituti. Ob id igitur euenit,vt nihil infra Deum ſit, quod nos explere & ſatiare poſſit, animoſque noſtros ſtabili atque ſempiterno gaudio afficere. Ergò,ſi naturæ humanæ dignitatẽ atque præſtantiam mente conſideres, conſtat, nullo modo duplicem eſſe illius finẽm,ſed vnum tantùm;qui quidem in ſolo Deo conſiſtit, ad quem omnes natura duce vehimur,tanquam ad illud extremum & vltimũ,quod ſolum poteſt animos noſtros omnibus bonis affluentes,& quietos efficere. Nunc autem conſequens eſt,vt videamus,nũ poſſimus ad hunc ſummum naturæ bonum, ipſius naturæ tãtum opibus innixi,peruenire. Minimè verò. ſic enim nobis Deus diuini ſtatus appetitum dedit, vt diuinitatẽ ipſam minimè tribueret. Dei enim proprium eſt, ſua tantum virtute niti, neque ope alterius indigere. Homines autem,vt non ſua ipſorum opera,ſed diuina formati & figurati ſunt;ita non ſua tantũ opera,ſed diuina,id,quo naturæ inſita cupiditate rapiuntur,vllo modo conſequentur. Vt enim,quãuis oculos acres & vigentes habeamus,nullo modo poterimus ſolis ſplendorem, clariſſimamque illius ſpeciem videre, niſi prius ille lucem oculis ipſis offerat:ita neque Dei ſpeciem & pulchritudinem contemplari poterimus,niſi prius ſimus illius diuinæ lucis radijs clariſſimis illuſtrati. Niſi igitur is,qui noſtros animos effinxit, eoſdẽ ſuæ

lucis radijs accendat; in tenebris & caligine verſabimur, illiusque mentem & conſilium, rationē, ornatum, ſpeciem, & pulchritudinem minimè contemplari, neque vera, recta, ſimplicia planè videre poterimus, ſed inanibus quibuſdā viſis pulſi & agitati, & vmbris & imaginibus eluſi, pro veris & ſolidis bonis, temeritatem & mēdacium, vaniſſimaq; ſimulacra virtutis & honeſtatis amplexabimur. Mentis enim noſtræ lux ſummum illud bonum eſt, in quo ſolo tota veritatis ipſius claritas, omniſque beatæ vitæ ratio conſiſtit. Vt igitur abſceſſu ſolis neceſſe eſt oculis caliginem offundi, rerumque aſpectum adimi: ita diuinæ lucis abſentia mentes noſtrę tetris tenebris obruuntur, aſpectumq; veritatis ipſius amittunt. Mortifera igitur ſuis capitibus intenta tela non vident; vmbras autem extimeſcunt: puras & liquidas voluptates aſpernantur, noxias & peſtilentes aſciſcunt: opes ſempiternas negligunt, in falſis inexplebili cupiditate coaceruandis omne vitę ſtudiū conſumunt: veriſſimæ gloriæ dignitas quanta ſit, ne ſuſpicione quidem attingunt: temerariæ & inſanæ multitudinis omnes rumuſculos aucupantur; in omni denique vita præceps furor & amentia dominatur. Accedunt deinde graues curæ, & ſolicitudines, & multiplices animorū motus, qui ex imbecillitate corporis oriuntur. Ita enim eſt animus corpori totus immerſus, & ex illius natura colligatus, vt nihil poſſit inſpicere, quod ad ipſum corpus referatur: vſq; adeò, vt tunc etiam, cùm interdum nititur à corpore cogitationem abducere, ſubitò corporeæ ſpecies occurrant, quæ illum rurſus ad corpus reuocent, & cum illius natura conglu-

glutinent. Sic autem neceſſe eſt, animum omnia bona corporis cupiditate metiri. Quamuis igitur quaſi per caliginem, verum aliquod viſum mentis oculis aliquando vſurpare valeat; non poterit tamen illud apprehendere, cũ ſit vndique innumerabilibus malis obſeſſus, & corporeis vinculis alligatus. Hinc enim libido violento quodam lenocinio animum labefactat: inde metus horribili aliqua ſpecie extrinſecus iniecta debilitat. Quid, cùm voluptas animum blandicijs emollitum omni munere mentis & rationis ſpoliat? quid, cùm dolores admoti eum diſcerpunt, atque dilaniant? quid referam immanem honoris, gloriæ, diuitiarum cupiditatem? quid odium, inuidiam, iracundiam, & alias eiuſmodi peſtes, quæ animum exedunt & conficiunt, oratione recenſeam? Num poterit humana ratio tenebris incluſa, tantis, tam immanibus, tam importunis hoſtibus per ſe reſiſtere? at ipſa ratio eſt, quæ miniſtrat libidini, quæ ſeruit flagitio, quæ denique eſt ipſius cupiditatis effrænatæ mancipium. Quomodo igitur id, quod eſt ægritudine confectum, ſalutarique auxilio deſtitutum, & imperio turpiſſimæ cupiditatis addictũ, poterit ipſius cupiditatis immanitatẽ profligare? valentius enim malũ eſt, quã vt poſſit humanis viribus & ratione depelli. Ergò tantiſper, dum animus fuerit à luce diuina relictus, illiusque auxilio deſtitutus, nullo modo poterit tantam vim mali arcere, veramque virtutem adipiſci. Quomodo enim prudentiam, quæ eſt bonorum & malorum ſcientia, is valebit aſſequi, qui ita eſt tenebris oppletus, vt pro ſalutaribus noxia & mortifera concupiſcat, & in peſtem ante

oculos

oculos poſitam impetu cæco rapiatur? Iuſtitiam verò, quomodo obtinebit is, qui vitæ legem ignorat, qui iuris fontem non videt, qui ſummam totius æquitatis regulam non percipit, qui denique in diuinam mentem, qua omnis iuſtitiæ ratio continetur, non reſpicit? In fortitudinis autem laude quomodo vigebit is, qui humana deſpicere nequit, neque mortem & dolorem contemnere: cùm totus ita pendeat è corpore, vt ſummum malum in illius dolore & cruciatu ponendum ſtatuat? Iã verò, quod ad modeſtiam, & vitæ totius ornatum & concinnitatem attinet, quis non videt, fieri non poſſe, vt aliquis modum, & ordinem, & conuenientiam in vita conſeruet, qui ordinis & totius honeſtatis rationem, atque normam & regulam, ad quàm ſunt omnia conſilia dirigenda, non cernit? Deus enim ſolus eſt vitæ modus, ad quem omnia redigenda ſunt in quibus futurum eſt, vt aliquod pulchritudinis & venuſtatis veræ lumen eluceat. Cùm igitur omnis animi recta conſtitutio in lumine diuino, in illa ſumma totius æquabilitatis ratione, in illo cæleſti & inuicto præſidio, in illo ſummo pulchritudinis exemplo ſita ſit; fieri nequit, vt, qui ſeſe à Deo diſiungit, rectè moribus & vita conſtitutus eſſe poſſit. Sic igitur euenit neceſſariò, vt ratio, aut voluptatum blanditijs effœminata langueſcat, aut doloris magnitudine cruciata ſuccũbat; aut alia quauis eiuſmodi perturbatione cócitata ſcelus aliquod immane concipiat: &, quãuis interdum ſuę naturæ memor ad aliquam partem laudis aſpiret, cùm tamen fractum & irritũ conatum ad honeſtatem conferat, ipſius libidinis impetum eã ab officio reuocantis

diu

diu ferre atq; ſuſtinere non poſſit. Vt enim ægrotus, cùm ad aliquod ſani hominis atque valentis officium enititur, quamuis ſe erigere & efficere aliquid conetur, tamē in ipſo conatu concidit, neque poteſt, quod malè inchoauit, ſtrenuè vllo modo perficere: ſic qui animo ægri ſunt (:vt ſunt omnes qui Dei lucem non aſpiciunt:) quamuis enitantur aliquando ad aliquod veræ laudis officiū; in medio ipſo conatu franguntur. Sed inquies, eſſe nobis impreſſam & inſculptam legis diuinæ ſcientiā, quæ vetat delinquere, & ſtudium honeſtatis impellit. Verum hoc quidem eſt; ſed quemadmodum de lege quam Deus in tabulis lapipeis incîdit, ſtatuendum eſt; ita eſt de hac inciſa in animis noſtris dicēdum: eam ſeruari à nobis non poſſe, quandiu ſumus in cupiditatis nefariæ dominatu. Tandiu autem in illius poteſtate ſumus, quandiu ope diuina minimè liberamur. Cū enim ſit animus corpori incredibili amore deuinctus, & ab ipſius coniunctione diſtrahi & diuelli per ſe nequeat, omnem vitę rationem ad corporis obſequium reuocet, opus eſt. Benè igitur Plato, omnem viam vel Reipublicæ ſalutaribus inſtitutis moderandæ, vel animi rectè conſtituendi in Philoſophia, quæ continet ſtudium ſapientiæ, ponit. Sapientiam enim in cognitione boni conſtituit. Bonum autem, illam eximiam præcellentemq́ue naturam appellat, qua omnia ſuſtinentur, & vigent. Illius ſiquidem numine fit, vt omnia gignantur, conſeruentur, alantur, augeantur, ad vltimumq́ue naturæ perueniant. Ergò, cùm illud optimum præſtantiſſimumq́ue numen omnē lucem in ſe ipſo contineat; euenit, vt illi tantùm vera

vera cernant,quorum mentes illius clariſſimo lu mine collucent,illudq́ue,quantum poſſunt, vita &'moribus imitantur. Inde igitur ait pietatem, inde vitæ conſtantiam, inde virtutis decus eximium,inde animi excellentis altitudinem exiſtere;& reliqua veriſſimæ laudis ornamenta,quibus animi puri,& integri, diuinarumq́ue rerum ſtudio flagrantes excoluntur. Itaque omnem beatæ vitæ ratione in vna virtute locat:virtutem verò in diuinæ tantum virtutis imitatione conſtitutam eſſe decernit: ita,vt,qui in Deum non reſpicit, nullo modo poſſit veræ virtutis laudibus abundare. Omnes igitur homines, qui à Deo auerſi ſunt, nec illam clariſſimam & iucundiſſimam lucem aſpiciunt,dicit eſſe tenebris immerſos, & erroribus innumerabilibus implicatos:ita vt ſit illis duriſſima flagitiorum omnium ſeruitus neceſſariò patienda,extremaque miſeria ſubeunda. Facit enim ſtultorum hominum vitam (omnes enim ſtultos eſſe cenſet,quorum oculis nondum eſt diuinum lumen Dei ipſius benignitate prælatum) ſimilem ſubluſtri domicilio,ſub terra extructo,in quod per ſpeluncæ in altitudinem depreſſæ oſtiũ, ingreſſus pateat: nec aliam lucem accipiat,quàm eam tantùm, quæ per ſpeluncæ illius anguſtias in domicilium illud penetrare poſſit. Fingere autẽ iubet animis,magnam hominum vinctorum multitudinem,ab ſpeluncæ aditu auerſam, quæ ſemper illic in vinculis habitârit: neque poſſit vllo modo propter catenas,quibus eſt alligata, oculos in ipſius ſpecus oſtium conuertere, allatamq́ue intrò lucẽ reſpicere.Hos autẽ cẽſet nihil cernere, nihil ſentire poſſe,niſi tantùm vmbras,quæ ex homini-

minibus & iumentis; propter ſpecum ſupra terram tranſeuntibus, efficerentur. Ergò, cùm neque ſolis vnquam lucem oculis aſpexerint, neque veros homines, veraque animantia viderint; neceſſariò euenire credunt, vt nihil illo domicilio clarius, nihil vmbris illis verius exiſtiment: ita, vt, ſi quis ex his locis, quæ incolimus, in ſpecum illum demiſſus eis dicat, intra antrum illud nihil veri, nihil ſolidi cerni, ſed inanes tantum vmbræ ob eorum oculos circumquaque volitare, ſtultus & inſanus exiſtimetur. Hanc autem ſimilitudinem ad hominum imperitorum vitã transferebat. Omnes enim ita ſunt, quaſi quodam ergaſtulo, compagibus craſſi & caliginoſi corporis incluſi, rebusque terrenis addicti; vt non poſſint caput attollere, aſpectumque in diuinam lucem conuertere. Sunt enim cupiditatibus infinitis ita conſtricti, vt nequeant vllo pacto quidquam intueri, niſi quod ad corporis voluptatẽ, & emolumentum referatur. Cùm autem omnia, quæ corpore conſtant, ſi ad diuina atque ſempiterna referantur, ſint vmbræ tantum, & inania quædam viſa, plurimum à veritatis ipſius ſoliditate diſtantia: conſtat, omnes mortales, quandiu ita vincti detinentur, non poſſe verum contueri, ſed vmbris aſſuefactos illarum conſuetudine delectari. Ita igitur fieri, vt cùm mendacio & vanitate gaudeant, non queant veris bonis frui: ſed, quò magis, vt bona ſibi comparent, enituntur; eò grauioribus malis, & ærũnis acerbioribus opprimantur. Vnicum igitur in tantis malis remedium arbitratur, nempè diuino beneficio vinculis illis eximi, ex abditis illis ſedib⁹ in ſupera loca euadere, ſolis & ſiderũ lucẽ aſpice-

re

re,veramq; rerum faciem,non obſcuras & inanes rerumimagines intueri: quod fieri cenſet,cùm aliquis diuino munere &beneficio,omni flagitioſa cupiditate liberatus,totum ſe dat ad bonum illud ſummum, animo puro, & integro, & libero contemplandum &imitandum.Vidit igitur vir ille Græciæ ſapientiſſimus, ſingulari Dei beneficio nobis opus eſſe,ad vitę finem conſequendum,animumque rectis diſciplinis excolendū, nefariamque cupiditatem acerrimè comprimēdam,& abſque illius ope veræ virtutis munus extare non poſſe.Quò magis admiror, quid in mentem venerit quibuſdam viris pijs & eruditis aſſerere, poſſe nos,ſi velimus,abſque ſingulari Dei præſidio,naturam,officiorum omniū magiſtram, ſequi,præſcriptiſque rationis obtemperare, omnibusque diuinæ legis iuſſis obedire. Quinetiam ſummum illud omnium præceptum,quo lex vniuerſa continetur,quod præſcribit, vt Deum ſupra res omnes diligamus,aſſerūt poſſe ab illis obſeruari,qui nondum ſunt ſingulari Dei auxilio præmuniti. Excogitârunt igitur, duplicem eſſe in Deum charitatem:vnam,inſitam in nobis, qua naturæ tantū admonitu Deum rebus omnibus anteponendum ducimus : alteram ſupra naturam, ad quam fidei vigentis viribus excitamur. Naturalem igitur ſine Dei ſingulari ope conſtare poſſe ; eam verò, quæ fide incenditur,non poſſe.Quod quidem bona illorum venia dixerim, nimis inconſideratè dictum exiſtimo. In eo enim primùm grauiter errant,quod exiſtimant,aliquam eſſe inDeumcharitatem, quę fide munita non ſit: aliquam rurſus, quæ non ſit humanæ naturæ conueniens. Eſt enim om-

omnis charitas cum fide coniuncta. Deum enim amare non poſſumus, niſi prius firmam animis noſtris informationem ſapientiæ, & bonitatis illius habeamus. Quod enim eſt incognitum, amorem excitare non poteſt: neque eſt quidquam, quod ad amorem alliciat, niſi præclara ſpecie dignitatis antecellat. Omnis autem firma & ſtabilis informatio animi, vel ſenſu fit, vel ratione, vel fide. Deus autem qualis ſit, neq; ſenſu informari à nobis poteſt, cùm ſit mens pura ab omni corporis cõcretione ſegregata; neq; ratione, cùm illius maieſtas & amplitudo ingenij noſtri anguſtijs contineri nequeat, & vis illius ſempiterna humanæ mẽtis imbecillitate compræhendi non poſſit. Reliquum igitur eſt, vt qui illius bonitatem animo cõpræhenſam tenet, fide contineat. Si igitur Deum nemo amare poteſt, niſi priùs quoad fas eſt, illius virtutem & bonitatem animo compræhendat; quod abſque fide fieri nequit: Deum certè nemo complecti amore poterit, abſque fide. Præterea omnis charitas in Deum pietas eſt: pietate verò omnis ſanctitas & religio continetur: ſanctitas porrò abſque fide extare non poteſt: ergo neque charitas in Deum à fide ſegregari vnquam poterit. Fides enim in officio maximè cernitur: qui autem Deum maximè diligit, omnium maximo & præſtantiſſimo officio fungitur: qui igitur Deum diligit, fide perfungitur: Deinde, verus amor officijs & operibus comprobatur: omnia autem diuini amoris officia, ſunt in vna obedientia collocanda: obedientia verò fides eſt: quicunque igitur eum ſupra omnia diligunt, fideles exiſtimandi ſunt. debitum enim officium

tuentur. Hinc autem ſequitur; omnes, qui rectam rationem ſequuntur, Deum debita fide venerari. Eſt enim recta ratio lex diuina, mentibus humanis inciſa, à flagitijs omnibus auocans, & ad omnia officia virtutis impellens. Quod enim Deus olim cùm legem dabat Hebræis, præſcripſit in tabulis lapideis; idem omnino à primordio generis humani in hominum mentibus inſculpſit. Vndè colligitur, legis diuinæ vim humana prudentia contineri. Qui igitur præſcripto rectæ rationis obtemperat; Dei iuſſis obtẽperat: qui autem Deo obtemperat, fidem colit: qui igitur rectam rationem ſequitur, fidem colit. Poſtremò, iuſtitiam nemo poteſt obtinere, niſi ſit veræ fidei auxilio ſingulari præmunitus. Iuſtitia verò in obſeruatione legis diuinæ conſiſtit. Eſt enim iuſtitia nihil aliud, niſi ornatus animi, diuina lege perfectus, ſuiſque numeris omnibus abſolutus. Hæc autem eſt illa iuſtitia, quæ non iactatione & leuitate fertur; ſed veritatis ipſius lumine cõfirmatur: quę non oſtentationi ſeruit; ſed ſolidum eximiæ virtutis fructum capit: neq; erranté hominum opinionem ſequitur; ſed ad firmũ & ſtabile mentis iudiciũ omnia perpẽdit. Qui igitur in omnibus vitæ conſilijs rectæ rationi paret, veræ iuſtitiæ laudibus ornatus eſt. Quod cũ abſq; fide fieri nulla ratione poſſit; cõſequens eſt, vt qui rectã rationem in omnibus vitæ conſilijs obſeruat, fidelis exiſtimetur. Quòd autem omnis veræ iuſtitię ratio in diuinæ legis obſeruatione ſit poſita, Paulus apertè ſignificat: cùm ait; non eos, qui legem auribus accipiunt; ſed, qui ea, quæ lege ſancta ſunt operibus exequuntur, eſſe iuſtos apud Deum. Oſtendit

dit deinde, legis diuinæ vim eſſe mentibus humanis inſculptam; & eos, qui eam naturæ legem ſequuntur, eſſe circumciſos, hoc eſt, iuſtos exiſtimandos. Quoquo igitur modo accidat, vt homo Deum ſupra omnia diligat, hoc eſt, illum omnibus rebus anteponat, legemque illius, quæ tota eſt in prudentia cóſtituta, diligenter obſeruet; authore Paulo & fidelis, & iuſtus habendus eſt. Valde igitur errant, qui aliquam charitatis in Deũ rationem, munere fidei, diuiniq; iuris ſpoliant. Alterũ autem erratũ, quod ſequitur, non eſt leuius exiſtimandum: quòd exiſtimant, eam charitatem, quã à naturali charitate ſegregãt, quam videlicet Chriſti fide conſequimur, ad naturæ munus minimè pertinere. Sapientiùs profectò multò magnus ille Baſilius ait, omnia amoris diuini ſemina in humanæ mentis naturam ſparſa eſſe: ita, vt vnũ tantũ munus nobis efficiendum ſit; nempè id, quod diuino munere nobis innatum eſt, perpetuò colere, vt tãdem adultum, atque perfectũ poſſit vberrimos ex ſe fructus multiplicis virtutis effundere. Vt enim rationibus vtamur viri illius ſanctiſſimi, quem vnũ meritò õnis Græcia ſemper admirata eſt; quid eſt magis ſecundũ naturam, quàm illos diligere, à quibus orti ſumus? quàm elegantiã virtutis admirari? quàm poſtremò eos quos in nos valdè beneficos eſſe conſpicimus, grata voluntate proſequi? Ergò, cùm Deus ſit generis humani parens & conditor: cùm ſit virtutis & decoris, & dignitatis & pulchritudinis inexhauſtus fons & principium; cùm illius munere & beneficio non modò conditi & cõſeruati, verũ etiam innumerabilibus donis & muneribꝰ ornati & inſtructi ſimus: quid magis

eſt humanæ naturæ conſentaneum, quàm ardenti ſtudio & amore erga parentẽ illum optimum incendi? Quod ſi neque naturæ, neque fidei ratione poteſt duplex charitatis in Deum ratio prudenter excogitari; ſequitur, charitatem vnam ab alia, non genere & ratione, ſed gradibus & magnitudine debere diſtingui. Quod igitur de vna aliqua ſingulari charitate in Deum dicitur, vniuersè de omni genere ſtatuendum eſt, non poſſe Deum à nobis abſque ſingulari illius ope diligi: quam cũ nemo poſſit abſque fide conſequi, nemo certè vnquam ſine fide Deum amare poterit. Nam, quæſo, quomodo is, qui nondum eſt ſingulari Dei ope ſanatus, cæleſtique luce completus, diuinaque virtute ſtabilitus, Deum plus rebus omnibus amare poterit? Num voluptates omnes, ne Deum offendat, aſpernabitur? num iracundiam, odium, inuidiam continebit? num iniquitati & iniuriæ cum fortunarum ſuarum omnium periculo ſumma ope reſiſtet? num denique omnia vitæ commoda, num honores & imperia, num omnes humanas opes, ſi ſuſpicatus fuerit, earum cupiditatem Deo inuiſam fore, contemnet, atque deſpiciet? Quid enim aliud eſt Deũ ſupra omnia diligere, niſi Dei voluntatem rebus omnibus anteferre? Aut igitur ſtatuis, eum, qui Deum magis rebus omnibus diligit, pecuniã, voluptatẽ, opes & imperia præ diuina volũtate contemnere: aut nihil omninò dicis. Quæro igitur, num is, quem ſtatuis poſſe natura tantum adiutum, rebus omnibus Deum anteponere; ſitne iam è dominatu cupiditatis ereptus, an maneat adhuc eiſdem cupiditatis ipſius indomitæ vinculis alligatus? Si eſt in dominatu cupidita-

tis po-

tis poſitus, id certè tantum efficiet, quod cupiditas imperabit: quæ cùm ſit natura diuinę legi contraria & inimica; reſtat, vt omne ſtudium hominis imperio illius addicti cum lege diuina pugnet. Nullo igitur modo Deum corporis commodis & emolumentis anteponet; immò, vt cupiditati corporis obſequatur, omnia Dei pręſcripta contemnet. Si autem iam cupiditatis iugum à ſe repulit, in libertatemq́; vindicatus eſt, quæro rurſus, num id diuino munere, an viribus & opibus ſuis aſſecutus ſit. Si diuino beneficio dicas, falſum igitur eſt, quod aſſerebas, eum naturæ tantùm præſidio firmatum, Dei legem ſeruare. Niſi enim is, diuino auxilio fultus, cupiditatis iugũ à ceruice ſua depuliſſet, Dei legem ſeruare minimè potuiſſet. Si verò ſtatuas, eum viribus & induſtria tantum ſua cupiditatem omnem reſecaſſe, libertatemque obtinuiſſe; ſummum in te ſcelus admittis. Pelagij nãque veſtigijs ingreſſus, gloriam diuinę gratiæ debitam ad humanam induſtriam transfers. Nihil enim potuit vires cupiditatis exſcindere, niſi gratia diuina. Aliter enim quid eſt, cur tantoperè Paulus fidẽ exornet? cur humanæ miſeriæ imbecillitatem exaggeret? cur diuinæ gratiæ immenſas opes efferat; ſi abſq; fide poteſt humana natura, & abſque vllo Dei ſingulari ſubſidio cupiditatem elidere, omnes animi labes repellere, turpitudinis & impuritatis fibras omnes extirpare? Nec enim is vllo modo eſt, qui decernat, tantam ineſſe in humana natura vim, vt ea per ſe poſſit rectè moribus atque vita conſtitui. Nunquã enim diſtinctionem illam adhibuit; vt diceret, aliã eſſe rectam animi conſtitutionem naturæ congruentem, quæ tamen

in cęlum dux eſſe non poſſet: aliam verò ſupra naturam, quę cæleſtem gloriam meritis vitæ conſequitur. Nondum enim tãtum in terris acumen extiterat, neque tanta in diſputando ſubtilitas, vt ſine vlla graui cauſſa, quæ ſunt coniuncta, diſtinguere, ret; vt ij faciunt, qui duplicem hominis finem ponunt, duplicem in Deum charitatem, duplicem poſtremo hominis ſtatum, prudentia & mente fundatum, rectaq; ratione ſtabilitum. Nam ſi Paulus diſputauiſſet, multos mortales abſq; fidei adiumento pietatem coluiſſe; moderatèq; vixiſſe, in omnique genere virtutis excellentes extitiſſe; addidiſſet tamen, ea veræ virtutis ornamenta nullum eis penitus fructum, qui ad gloriam ſempiternam valeret, attuliſſe. tum certè dicerem, Pauli mẽtem cum horum hominum mente congruere, qui aliam virtutem veram quidem eſſe ſtatuunt, ſed ęternæ glorię præmio indignam: aliam verò, cui ſit præmium æternæ gloriæ conſtitutum. Sed nunquam id poſuit in oratione Paulus: quin potius omne genus humanum, gratia diuina vacuum, erroris & amentiæ conuincit; neminemque excipit, qui non ſit omnibus libidinum maculis inquinatus, ſummisque ſceleribus auaritiæ, crudelitatis, immanitatis aſtrictus. Principium autem humanæ labis & ruinæ ab illo ſummo ſcelere ducit, quo homines fidem Deo debitam nefariè prodiderũt; leuiſſimiſq; opinionibus inflati, præcipitiq; ingenij confidentia, in turbulentiſſimos errores inciderunt: ex quo intelligi vult, neminem abſque fide vnquam ſapienter, rectè, conſtanter, & moderatè viuere potuiſſe. Quod etiam eueniſſe confirmat omnibus Iudæis, qui legis confidentia tumebant;

neq; totam veræ pietatis rationem in diuina benignitate collocabant. Eos enim ſimiliter ait fuiſſe flagitijs omnibus coopertos, & ſumma immanitate crudelitatis efferatos, acres in ſcelere, & ſuorum ſanguinem perpetuò ſitientes. vndè colligit, illos fruſtra in diſciplina legis enutritos fuiſſe. Sic autem premit hunc locum, vt demonſtret, neque rationem hominibus, neque Philoſophiam Gręcis, neque legem quidem diuinam Hebræis vllum ornamentum veræ virtutis attuliſſe: eſſeque proinde omnibus, qui laudem & dignitatem charam habent, ad vnum Deum confugiendum. Vt autem id magis inculcet, docet quanta ſit naturæ imbecillitas, quanta rurſus cupiditatis immanitas: ita; vt, quamuis ratio cum lege diuina conſentiat, eam tamen cupiditas facilè quocunque ruere incipit, conſtrictam abripiat. Huius autem miſeriæ effugiendæ rationem, vnam penitus eſſe dicit, quæ diuina gratiæ ſingularique illius præſidio continetur. Tum confirmat, id, quòd lex propter imbecillitatem naturæ præſtare nullo modo poterat nempè, vt homines caſtos atque ſanctos efficeret, Dei filium in humana forma & habitu latentem perfeciſſe. Is enim ſolus eſt, cuius numine & beneficio libidinem frangere, & omnem cupiditatis importunitatem reprimere, perfectumq; virtutis officiũ tueri facilè poſſumus. Hæc eſt Pauli mens & ſententia, vt in ſola Dei gratia, quæ fide cõparanda eſt, omnem rationem elidendæ & cõprimendæ cupiditatis ſitam eſſe conſtituat, nullamq; aliam viam illius extinguendæ atque delendæ eſſe doceat. Et tamen erit quiſquam tam auerſus, nõ dicã à ratione, verum etiã à Pauli mente, atq; adeò

à diuino ſpiritu in Pauli pectus incluſo, vt affirmare audeat, natura tantum fieri poſſe, vt homo non modò virtutes omnes adipiſcatur, verùm etiam Deum eximiè diligat? & in cupiditatis regno pietatis maieſtas & amplitudo dominetur? At quã aptè id colligant, operæprecium eſt animaduertere. Natura inquiunt, ſtatutum eſt, vt proprio quiſque bono commune bonum præferat. Vt igitur manus ſeſe opponit, vt vulnus, quod capiti infertur, excipiat, & pernicie ſua corporis totius vitam tueatur: ſic natura quiſque incitatur, vt morte ſua patriæ ſalutem redimat, & in omni loco cõmune bonum ſuis commodis anteponat. Cùm autem nullum bonum ſit Deo maius, neque quod latius pateat: omnia ſiquidem ſempiterno illius numine, & immenſa benignitate ſuſtinentur: conſequens eſt, vt quilibet natura incitetur ad Deum ſummè diligendum. Rectè ſanè, ſed meam adhuc cauſam agis. Naturę enim legem explanas, nõ mihi legis obſeruandę facultatem vllam largiris. Hæc igitur eſt naturę lex, hęc iuris diuini ſanctio, vt patriæ ſalutem propriæ ſaluti præferamus, nihilque ardentius, quã Deum, amemus. Sed ita turbat animũ cupiditas, tantisq; erroribus complet, vt totum hominẽ à ſtudio communis boni, & cultu pietatis abductum, ad corporis obſequium traducat. Non igitur tunc humani generis ſocietatẽ conſeruabit, nec, vt Deo placeat, elaborabit; ſed corpus tantum reſpiciet, vſque adeò, vt futilis etiã & inanis voluptatis gratia, & generis humani ſalutem, & numinis diuini ſanctitatem contẽnat atque deſpiciat. Eſtenim libido legis diuinæ contemptio, & ſocietatis humanæ diſtractio, & iſtius

ami-

amicitiæ,quã lex naturæ præſcribit, interitus atq; diſſolutio.Libidine autem ducimur omnes antequam ſimus Dei gratia ſani. Quid, inquiunt, mirum, nos naturæ tantum admonitu rebus omnibus poſthabitis Deum ſummè diligere, quando fieri etiam poſsit,vt natura tantum admoniti, amicos ſummè diligamus.Primùm quidem id falſum eſt,vt quiſquam,naturę tantum præſidio fultus,aliquid aliud,niſi ſeipſũ ſummè diligat. Deindè,vt id fieri aliquando poſsit, nõ tamen efficitur,vt homo addictus libidini,Deum pòſsit ſummè diligere. Amici enim videntur à nobis;& amicitiæ inter homines inſtitutæ, ad ſenſus maxima ex parte referuntur: Deus autem oculis cerni nõ poteſt.Cùm ſit igitur ab oculorum aſpectu remotus,quamuis ſit ſummè diligendus,minimè tamẽ amabitur ab hominibus in terram abiectis atque demerſis,omniaque ſenſu metientibus. Vndè Ioannes ex odio hominum inter homines aptè colligit,Deũ ab hominibus amari nullo modo poſſe.Qui,inquit, non diligit fratrem ſuum, quem videt;quomodo Deum,quem non videt,poteſt diligere?Loquitur cum hominibus, terræ penitus affixis, qui ita ſunt addicti ſenſibus, vt nequeant vllo modo mentem à contagio corporis, & à conſuetudine oculorum abducere,quibus cenſet,lõgè facilius eſſe homines,quàm Deum amare.Hos enim corpore vident;Deum verò, cæcitate mentis impediti,non vident.Si igitur homines, quos vident, immani odio perſequuntur; quomodo Deum amabunt, quem nunquàm aſpexerunt, & cuius leges, & ſanctiones, eorum cupiditatibus acerrimè aduerſari conſpiciunt? poterítne fieri,

vt non ſit Deus in odio ſummo apud eos, qui toti ſunt in cupiditatis quodammodo naturam conuerſi, cùm cupiditas ſempiternas inimicitias cum diuina mente gerat? Ita ſanè inquiunt: non quidē, vt ſummum bonū (nam id non in Deo ſed in corporis voluptate, & emolumento conſtituunt) ſed vt naturæ principiū: nempè, quia ſentiunt diuina natura contineri ſuam; euenit neceſſariò, vt, quāuis ſint ſceleſtiſsimi, magis tamen Deum, quàm ſe diligant. Mira diſputandi ſolertia, quæ homines minimè malos in tam leues & ineptas ſententias incidere compellit. Dum enim, quod temerè conſtituunt, tueri fortiſsimè perſeuerant; nihil eſt tam abſurdum, nihil tam optimæ philoſophandi rationi contrarium, quod affirmare dubitent: velut in hac diſtinctione perſpicitur. Primum enim amor, cùm ſit voluntatis præcipuum munus & officium; voluntas autem ſemper in bonum neceſſariò reſpiciat: ſequitur, vt amor ad bonum ſemper neceſſariò referatur. Summus igitur amor in ſummum bonum ſemper intuetur. Si igitur contendis, Deum abſq; gratia illius ab improbis hominibus ſummè diligi; neceſſariò confirmes opus eſt, Deum ab illis neceſſariò ſummum bonū exiſtimari. Quod cùm non facis, tu teipſum in eos laqueos induis, quib. explicari non poſsis. Inepta namq; & implicata diſtinctio eſt, quæ ſublata boni ratiōe, qua omnis amoris ratio nititur, non modò amorem, ſed ſummum etiam amorem conſtituit. Deinde teipſum iugulas, cùm ais, Deū ab improbis ſummè diligi, vt propriæ naturæ principium. Qui enim aliū propter ſe diligit, magis profectò ſeipſum diligit. ad ſe namq; ipſum amo-

morem illum refert. Vt enim tyrannus, cum ciues incolumes eſſe propter commodum ſuum cupit: (cernit enim euerſa ciuitate, ſe funditus interiturũ:) non ciuitatẽ; ſed ſeipſum amat: ita, qui propter naturæ ſuæ conſeruationem, Dei numen charum habet; non Deũ, ſed ſeipſum amat. Seipſum igitur ſummè diligit; nõ Deum. Verus enim amor, non ſuum emolumentum & commodum; ſed illius, quem amat, reſpicit. Ex quo fit; vt qui voluptate & emolumentis ducitur, vt aliquem amet: nõ illum, ſed ſeipſum amet. Sed hoc minus ad rẽ. Nec enim quæſtio eſt, an ſceleſti aliqua ratione Deum ament; ſed an poſsit homo natura tantum & ratione inſtructus, Deum, vt ſummum bonum, amore ſummo complecti, & ita iuſsis illius omnib. obtemperare. Hæc namq; eſt huius legis, quæ Deum ſummè amare pręcipit, mens & ſententia, vt Deũ, tanquam ſummum bonorum omnium, tota mente, omnibusque viribus animi complectamur. Quod, qui aſſerunt abſq; diuina gratia fieri poſſe, cum Hieronymo & Auguſtino, cum alijs antiquis patribus, cum Paulò, atq; adeò cum euangelio pugnant. Illud enim tenendum eſt, in regno cupiditatis, hominis mentem excæcari, animumque turbari & tumultari, atque præclara interdum conantem à ſtatu detorqueri; ita, vt nullo modo poſsit quiſquam vel illud ſummum bonũ acriter intueri, vel animum recte moderari, ſtatumq; ſuum à flagitio & impuritate, ab animi peſte atq; pernicie tutum & incolumem conſeruare. Regnum autem cupiditatis excindi nõ poteſt, niſi per Dei filium. Ergò, abſq; ſingulari illius ope, nemo poterit aliquid cum vera laude moliri; quem-

quemadmodum inquit ille:Sine me nihil poteſtis facere. Ad illius autem opem comparandam, fides neceſſaria eſt: ad omnia igitur morum atq; virtutum ornamenta conſequenda, fides inprimis neceſſaria eſt. Sublata igitur fide, nullo modo poteſt humana natura in aliqua vera laude verſari. Sed occurrit hic vir quidam pius, & in primis eruditus, qui moleſtiſsimè fert, eſſe quoſdam pietate quidem præſtantes, ſed in tantum errorem deductos, vt naturam, quam Deus tam admirabili conſilio condidit, abijciant, atque quaſi capite damnent; cùm ſic ſtatuunt: illam, niſi fuerit ſingulari Dei præſidio fulta, non poſſe vllum veræ honeſtatis munus exequi, ſed potius omni in flagitio volutari. Et oratio grauis eſt, & authoritas illius minimè negligenda. Quo igitur argumento ſententiæ inuidiam propulſabimus? eodem certè, quo Paulus depulit orationis inuidiam, cũ legis confidentiam perpetua diſputatione depriméret. Legem, inquit, euertimus per fidem? non: ſed legem ſtabilimus. Sic & nobis hoc in loco dicendum, non fide euerti naturam; ſed firmari potiùs, atque conſtitui. Quod enim aliud eſt, vel legis, vel naturæ firmamentum? Ergò cùm dicimus hominis naturam non poſſe ſua ipſius vi munus & officium tueri, ad extremumq́ue peruenire: nõ naturam euertimus; ſed, in quo ſit naturæ ipſius lumen & robur, explicamus. Vt enim ſi quis dicat, nullo modo poſſe vitem ſuaues fructus afferre, niſi acceſſerit ars agricolarum, quæ illam circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculetur: non vitem, vt inutilem, damnat; ſed artem illius colendæ tradit: ita, qui dicit, hominis natu-

ram

ram nihil abſq; Dei gratia poſſe, non naturam dānat, ſed in quo ſit illius cultus atq; virtus, oſtendit. Cultus enim animi, eſt ſpiritus ſancti diſciplina: ea enim iacentem animum erigit, & extollit, atq; ad ſuum vltimum perducit. Parum autem animaduertunt homines, quantum argumentum humanæ dignitatis in hac colligatione, qua tota mens hominis ex diuina mente nexa & apta, cōſiſtat. Vt enim omnia Dei numine & volūtate procreata ſunt: ita eiuſdem prouidentia conſeruantur, & permanent. Sed quò res quæque præſtantiorem locum obtinet in natura, eò pluribus diuinæ prouidentiæ opib. fulcitur, atq; ſuſtinetur. Sic fit, vt rebus inanimis hoc tātum largiatur, vt ſint: plantis autem, non tantum, vt ſint: ſed, vt alantur, & augeſcant, & maturitatem adeptæ, fructus & ſemina profundant: animātibus præter hęc dedit motum, ſenſum, & appetitum: homini verò, animantium reliquorum principi, vltra hæc omnia, largitus eſt mentem & rationem, qua & Deū parentem agnoſceret, ſeque cum omnibus hominibus iure conſociatum intelligeret, & ſic in pietatis atque iuſtitiæ ſtudium incumberet. Ergò, quò magis excellit homo rebus omnibus, quæ ſub aſpectum cadunt: eò magis neceſſarium fuit, naturam illius maioribus opibus atq; præſidijs ſuſtentari. Cùm igitur Deus in omnem naturam intentus ſingulis rebus præſens adſit, ſecundū id, quòd cuiuſque rei natura & conditio poſtulat: conſentaneum fuit, vt homini, quem reliquorum animantium naturis præfecit, non communem, ſed ſingularem, longeque præſtantiorem opem afferret, qua poſſet expetitum ſtatum adipiſci. Ea au-

tem eſt lux diuina,qua circumfuſus homo, facilè cernit,Deum eſſe ſibi ſequendũ,omneſq; beatę vitæ rationes in illius benignitate collocandas. Vt enim non ſatis eſt oculos vigentes habere, niſi ſplendore ſolis omnia diluceſcant:ſic fruſtra mẽtem & rationẽ habemus,ſi lux à nobis diuinę mẽtis abſcedit;in tenebris enim & caligine verſabimur.Sic igitur eueniet,vt,qui ſe rectà ingredi putat,longè aberret,& omnibus in locis offendat,et in multa furenter incurrat,atq; tandem cum ſumma pernicie concidat, & in ruina miſerrimè conteratur.quò enim res præſtantior eſt, eò caſus illius & interitus eſt calamitoſior. Qui igitur dicit,non poſſe hominem abſq; Dei præſentiſsimo numine ſtatum ſuum tueri, non hominis naturã abijcit:ſed,quàm altum gradum in vniuerſa natura teneăt,oſtendit:docet enim,tam inſignem eius eſſe naturam, vt ea ſine diuina mente regi nõ poſſit. Quòd autem homo ſine hac ope diuina rectè officio fungi nequeat,illud eſt ſatis efficax argumentũ,quòd omnes virtutes recta ratio gubernat. Vbi igitur recta ratio animũ non rexerit,ibi profectò mens vires efficaces habere non poteſt, vel ad verum videndum,vel ad rectè agendũ: vbi autem cupiditas in homine dominatur,ingens caligo mentis oculis offunditur,& animus ipſe frangitur, atq; debilitatur:ita, vt nequeat, vel verum aſpicere,vel,quod quaſi per caliginem videt,atq; rectum eſſe ſtatuit, exequi. Vnde illud Naſonis, Video meliora,proboq;,deteriora ſequor. Cupiditas autem dominatu pelli nõ poteſt,niſi per diuinum ſpiritum.Ergò,neque recta ratio abſq; diuino ſpiritu conſtare poteſt. Cuius cùm nemo

par-

participes eſſe poſsit abſq; fide;ſequitur,vt nemo poſsit eſſe prudens abſque fide. Vbi verò prudentia non viget, nulla vera virtus exiſtit. Vbi igitur fides mentem non inſtruxerit, nulla vera virtus eniteſcet. Vt igitur ea, quorum cauſa hęc diſputatio hoc in loco inſtituta fuit,oratione concludamus; aut illi, qui maximas artes excoluerunt,magnamq́; aliquam hominib. vtilitatem attulerunt,atq; hominum fama & celebritate in laude vixerunt, fide fuerunt illuſtrati, aut nullo modo virtutem,ſed inane ſimulachrum virtutis coluerunt,multis flagitijs,quaſi ſordib.&illuuie fœdatum, maximisq́; turpitudinum maculis inuſtum.Aut enim ad veram honeſtatem omnia referebant:aut ad rumorē populi colligendum. Si veræ honeſtati dediti fuerunt, cū ea tota ſit ex diuinæ honeſtatis,& pulchritudinis ſplendore ducta:ij certè fuêre diuinis opibus ornati & inſtructi,veræq́; virtutis laude præcellentes:quod quoniam ſine fide conſequi non poterant,eorum virtutem ad fidem referendam cenſeo. Sin autem nō veram honeſtatem; ſed falſam illius imaginem conſectati ſunt, nullo modo virtutem nouēre, ſed virtutem ſimulātes,incluſas libidines, & execranda flagitia, fronte & ſupercilio contexêre. Sit Socrates,aut Plato,aut Xenocrates, aut quiuis alius doctrinæ gloria præſtans, & in egregia laude verſatus: aut illi nullam omninò partem veræ honeſtatis attigerunt: ſed in illius vmbra perſequenda ſtudium conſumpſerunt:& ita,cùm eſſent cooperti flagitijs innumerabilibus, virtutem ementiti ſunt, cùm occultè ſcelera infinita conciperent:aut ſi vera laude viguerunt,id nullo modo

modo,niſi diuino motu, & impulſu, ſingularîq; præſentiſsimi numinis ope conſecuti ſunt. Præclara eſt enim illa Ciceronis vox, neminem vnquàm virum magnum ſine aliquo afflatu diuino fuiſſe.Diuinæ verò mentis auxilium, cùm non alia ratione,quàm fide comparetur : qui tum viri boni extiterunt, fide profectò fuerunt illuſtrati. Aliter enim nullo modo virtutem conſequi potuiſſent.Ergò,inquies,nemo tunc potuit ad virtutem peruenire. Quî potuiſſent enim credere, cùm nemo illis Dei diſciplinam tradidiſſet? Satis magnam diſciplinam ex magnificis naturæ operibus, quæ intuebantur oculis, capiebant ad fidem firmandam. Cæli enim enarrant gloriã Dei,& opera manuum eius annunciat firmamentum. Num parum ad Dei cognitionẽ nos inſtruit immenſus aſtrorum fulgor,Solis atque Lunæ, & reliquorum errantium ſiderũ admirabilis in varia & multiplici conuerſione conſtantia,dierum & noctium viciſsitudines, & temporum aptiſsimæ ad moderandam vitam varietates? Quid ipſius cæleſtis naturæ tanti motus, atque conuerſiones,admirabili inter ſe ratione concinentes, ad omnium rerum,quæ cæli ipſius complexu continentur,ſtatum atq; naturam conſeruãdam? Quid ætheris ardor,aeriſq; natura,ætheris ardore temperata?quid terras,quid maria,quid rerum omnium varietatem, & multitudinem oratione commemorem? Quid poſtremò admirabilem ſiue in rebus ſingulis fabricam & artificium;ſiue in vniuerſis ordinem & conuenientiam, omnibus naturæ partibus vno conſenſionis vinculo aptiſsimè colligatis,atq; tanquam ex diuerſis ſonorum inter-

teruallis pro certa ratione diſtinctis, ſuauiſsimam harmoniam efficientibus? Num parum liquet, hanc vnam eſſe naturæ vocem, vndique ad animos permanantem, & clariſsimo quodam ſonitu aures omnium complentem, & teſtificantē, eſſe vim quandam mentis atque rationis immenſam & ſempiternam, cuius numine atq; ſapientia cuncta & à principio facta ſint, & deindè regantur atque moueantur? Quid, quòd non ſolùm naturæ vocibus, atque inſitæ rationis ſenſu, verùm etiam interno diuini ſpiritus motu, & impulſu, homines illi incitari poterant in pietatis ſtudium? Impium enim facinus eſt, exiſtimare genus humanum aliquo tempore ſic fuiſſe diuina ope deſtitutum, vt nullo modo poſſet ad eum finem, cuius potiundi atque fruendi gratia conditum fuerat, aſpirare. Nec enim erat hoc Dei ſapientiæ, neque bonitati conſentaneum. Qui enim minimarum etiam rerum naturas non negligit, ſed omnibus inexplicabili prouidentia conſulit, quomodo hominis excellentem naturam negligeret? Negligeret porrò, ſi illi auxilium neceſſarium ad conſequendum vitæ finem minimè conferret. Neceſſarium verò auxilium illius interna vocatione, & oblato præſidio continetur. In omnibus igitur ætatibus hominibus non modò beneficijs eos alliciendo, atque minis & ſupplicijs abſterrendo, verùm etiam interius mentem ad officium excitando, excitatamque muniendo, proſpexit. ſic enim per omnia tranſit ac permeat, vt nullam omninò naturam operei cuique conuenienti deſtituat. Idcircò Solomon diuinam ſapientiam inducit in plateis, in compitis, in omni

deniq; conuentu, & celebritate, hominum cœtibus occurrentē, maximiſq; vocibus cunctos mortales ab amentia deterrentē, & ad ſe amandā, parandam, atq; fruendam, euocantem. In quo quidē intelligimus, quantum in omni ætate Deo ſummo ſtudium humanæ ſalutis extiterit. Liberum tamen ſemper fuit hominibus, vel diuinę ſapientiæ vocibus auſcultare, vel illas aſpernari. Aliter enim Deus immenſæ ſuæ æquitati, atq; benignitati minimè conſtitiſſet. Nulla enim ratio eſt, aliquem Deo coniungi, niſi ſit illi amicus. Amicus porrò illius eſſe nemo poteſt, niſi fuerit illi ſimilis. Diuina autem ſimilitudo tota eſt in veræ virtutis ſtudio, & exercitatione conſtituta. Virtus autem nulla eſſe poteſt, niſi ſit voluntaria. Nemo igitur Deo coniungi vllo modo poteſt, in cuius voluntate ſitum non ſit, vel illius diſciplinam & imperium ſequi, vel ingratè repudiare. Cùm aũt beata vita tota ſit in diuina coniunctione poſita; ſequitur vt aſtricta voluntate, nemo poſsit vitam beatam adipiſci. Cùm igitur & diuina diſciplina ſemper eluxerit, & in hominum poteſtate fuerit poſitum, vel illam fide complecti, vel perfidia reijcere, efficitur, fidem etiam atque pietatem, tēporibus illis priſcis, non modò apud Hebræos, ſed etiam apud alias nationes floruiſſe. Ergò, quemadmodum fide multi erant ad omnem honeſtatis excellentiam incitati: ita maxima pars hominum infidelitate cęca, in omne ſcelus incōſiderato impetu ferebatur. Præclarè enim Plato in legibus ſtatuit, omne facinus cũ temeritate & impudentia ſuſceptum, ab impietate in Deum oriri. Nec enim exiſtimat, aut ſacrilegiũ, aut periurium

rium aut aliud eiuſmodi ſcelus ab eo ſuſcipi poſſe, qui Deum putat eſſe omnia diligenter intuentem, & animaduertentem, & iuſto iudicio cuncta moderantem. Nam, qui hominum conſcientiam, qui poſſunt aut opibus vinci, aut præſtigijs eludi, aut muneribus deliniri, valdè metuit; non illum præpotentem Dominum, omnia prouidentem, & iuſtiſsimo imperio gubernantem, extimeſceret? Sed illud inquit, eſſe in cauſſa: eos aut nullam eſſe omninò vim diuinam exiſtimare: aut ab ea res humanas minimè curari: aut poſſe iudicium illius hoſtijs & muneribus à ſeueritate ad gratiam inflecti. In quo etiam loco Phyſicos accuſat, quòd impietatis auctores ſe prębuerint. In naturæ enim explicatione, nihil ad diuinam mentem, ſed ad vim mentis expertem, motus temerè cientem, & ad caſum & fortuitum materię concurſum omnia referebant: ita, vt argumentis ſuis ineptè & impiè concluſis, omnem penitùs religionem, quantum in illis fuit, de hominum vita ſuſtulerint. Pietate igitur in Deum atque fide conſtituta, ius & officium, & honeſtatem, omnemque virtutis præſtantiam conſtitui atq; confirmari putat. Proindè hoc eſſe ſummum illius officium, qui Reip. princeps eſſe ſtudet, vt religionis atque ſanctitatis diſciplina ciuium animos imbuat. Hæc quidem Platonis ſententia, quàm planè diuinam arbitror, facit indicium, fidem neque ab eo, neque ab alijs, qui idem ſentiebant, fuiſſe neglectam. Ergò, ſi vel ille, vel quiuis alius ab eodem ſenſu minimè abhorrens, aliquid in vita cum vera laude geſsit, totum id eſt ad fidem referendum. Credebant enim Deum eſſe, atq; virtutem diuino præmio remune-

rari:in qua ſententia, vt Paulus auctor eſt, fidei ſumma conſiſtit.Hæc autem erat illa fides,quæ tũ ſolùm exigebatur, antequam eſſent homines ad clariorẽ notitiam de diuina mente, & imperio, atq; de præmijs virtuti & pietati propoſitis erudi ti.Si igitur tunc aliquis vel Philoſophus,vel Reipublicæ princeps,vel quiuis alius extitit,qui, nõ dolis & fraudibus, virtutis opinionem & gloriã captaret,ſed veræ virtuti ſtuderet, qualem Poëtæ ferunt fuiſſe Amphiaraum,de quo ait Aeſchylus: qui non credi,ſed eſſe iuſtus expetit, & diligẽter arua mentis excolens, virtutis ampla fundit ex ſe germina;hi,qui tali mente fuerunt,hunc certè ſta tum non aliter,quàm fide conſecuti ſunt. Omnes ſiquidem, qui naturæ operib.admoniti,rationem ad ſtudium pietatis contulêre;in fide permanſêre,atq; iuſtitiam adepti ſunt. Quocirca mirandũ non eſt,fuiſſe à quibuſdam honeſtatem cultã egre giè, omnemq́; vitam in illius ſtudio conſumptã. Hoc enim ſtatuendum eſt,nihil ſine fide geri poſſe,quod ſit in vera laude ponendum.Sed dubium interim occurrit, de illo genere officiorum, quod neque à conſtanti fide proficiſcitur, neq; à nefaria cupiditate naſcitur.Nam,quæ à flagitioſa cupiditate oriuntur,veluti ea,quæ vel inanis glo riæ cauſſa,vel pecuniæ, vel potentiæ comparandæ, vel libidinis explendæ fiunt; quamuis ſpeciem habeant amplam & illuſtrem,eſſe tamen liquet in flagitijs numeranda. Ad flagitium enim referuntur.Sed de illis dico,qui,quamuis ſint adhuc ſcelerib. impediti,à ratione interdum reuocati,multa egregia conantur.Nũ omnia,quæ moliuntur iſti,ſunt,vt impura & inquinata reijcienda?mi-

da? minimè profectò. Sed eſt ſtatuẽdum,etiam ab illis edi aliquid poſſe, quod ad aliquod officij genus,minimè tamen perfectum & abſolutum, reuocandum ſit. Eſt enim aduertendum, à quo fonte profluat officium, vt ſic tandem de illius æſtimatione rectum iudicium faciamus. Conſiderandum autem eſt,nunquam ſic eſſe in improbis oppreſſam & extinctam rationem, vt non interdũ aliquod lumen illius appareat.Sic homo flagitioſus,impurus,omni ſcelere contaminatus: is tamẽ & virtutem admirabitur, & ſceleris ſui conſcientia torquebitur,& inſpecta aliorum virtute,inuidia contabeſcet,maleficiaq́; ſua cęlare & occultare contendet;& quantùm poterit, elaborabit, vt virtute & ſapientia pręſtans exiſtimetur.Ergò,& virtutem laude,& ſcelus odio dignum exiſtimat: quod quidem naturæ iudicium minimè vituperandum eſt.Adde,quòd immenſa Dei benignitate officij ſui identidem admonetur. Nunquam enim ſpiritus ſanctus intermittit ſceleſtos ab impietate deterrere, & ad officium adhortari. Nemo igitur eſt tam perditus atq; profligatus, cuius animum interdum nõ pulſet diuinus ſpiritus, futuriq́; iudicij metus vehementer exterreat. Sic igitur improborum animi in contrarias partes diſtrahuntur: dum aliò rapit cupiditatis immanitas,aliò ratio atq; numinis metus impellit. Quãuis igitur ſit aliquis teter, & infamis; aliquando tamen rationem ſequi nititur, & Dei iudicium metuit.Tunc igitur non eſt ille conatus vitio tribuendus, ſed inconſtantia vituperanda eorum, qui,victi libidine,ab illo conatu depellũtur. Aeſtu enim cupiditatis abducti, in omne flagitium

feruntur,& ruunt, *Non aliter* (vt Virgilij verbis vtamur)

Quàm qui aduerſo vix flumine lembum
Remigijs ſubigit,ſi brachia fortè remiſit:
Atq; illum in præceps prono rapit alueus amni.

Eſt tamen ille conatus inchoatum quoddam & imperfectum officium nominandum, minimeq; vituperatione dignum;cùm ſit à vera ratione,& à fide etiam profectum. Cogitur enim interdũ improbus atque ſceleratus confiteri, res humanas à Deo animaduerti:ideoq; interdum à ſcelere abſtinet, & aliquid rectum, quamuis non omninò rectè gerat. Neque enim rectè quidquam fieri poteſt, niſi ab eo, qui vera & abſoluta fide inſtructus & ornatus exiſtit. Idcircò ſolum fidei opus perfectum officium dici & haberi conuenit. Id enim ſolum,quod fide perficitur,cùm diuini numinis ſpiritu, & ab animo in DEVM conuerſo & intento fiat,& ex illius voluntate, & ad gloriam illius dirigatur, rectè, & cum veriſsima laude ſuſcipitur.Vt igitur ad tria principia,cùm de lege diſſerebam, omnia actionum genera reuocabam,(alia enim ſunt opera fidei, alia verò legis:quædam poſtremò cupiditatis) idem hoc in loco cenſeo faciendum. Alia enim ſunt veræ & perfectę fidei opera, alia mediocris rationis,alia flagitioſæ cupiditatis exiſtimãda. Prima quidem ſalutaria:altera verò non improbanda, ad iuſtitiam tamen inducendam per ſe parum conferentia:reliqua omnia, cùm ab immoderata cupiditate proueniant, ſunt dira, mortifera, exitioſa, & maximè deteſtanda.Cùm igitur neque in natu-

ra,neq; in lege,neq; in ratione, neq; in vllius diſciplinæ inſtitutis ſit aliqua via qua ad beatam vitam aſpiremus;niſi tantum in Dei bonitate,& beneficientia,quam quidem non vllis humanis ſtudijs, ſed fide conſequimur:intelligendum eſt,omnem animi noſtri conatum eſſe ad fidei conſtantiam &amplificationem conferendum.Illa ſiquidem ad iuſtitiam peruenimus, ſalutem aſſequimur,immortali gloria cumulamur.Atque vt magis illius excellentiam complecti mente & ratione poſsimus,animaduertendum eſt, non modò fide omnia diuina munera comparari: ſed fidem etiam eſſe in Dei muneribus habendam. Nec enim poterit exiſtere fides, niſi Dei verbum antecedat,excitans,erudiens, & ad credendum impellens.Sed,quò Dei verbum clarius eſt, atq; magnificentius, maiorumq́; rerum diſciplinam tradit; eò fides eſt altior atq; conſtantior adhibenda. Sic enim fit,vt fides,quę naturæ diſciplina potuit excitari, non ſit vllo modo comparanda cum ea, quam viri diuini,Dei lege inſtructi atq; ad Chriſti intelligentiam eruditi,egregiè præſtiterunt. Quæ tamen, quamuis eſſet admiranda, poſtquam ipſum Dei filium, iuſtitiæ doctorem nacti ſumus, diuinamq́ue ex illius ore diſciplinam hauſimus;par eſt,vt fides ſit modò longè clarior, omniq́ue mentis robore & conſtantia munitior. Seipſam igitur erigat,opus eſt, & in ſublime feratur, & euecta longiſsimè in cælum penetret, atque pedibus ipſius ſummi doctoris,& monitoris aſsideat, qui ſolus poteſt nos ad ſummam Dei notitiam perducere.Deum,inquit Ioãnes, nemo vidit vnquã: vnigenitus filius Dei, qui eſt in ſinu

patris,ipſe enarrauit.Si igitur naturæ Dei gloriã enunciantis voces aſpernari, facinus execrãdum eſt:ſi Moſen & reliquos Dei miniſtros contemnere atq; deſpicere,capitale fuit omnib. qui eorũ diſciplinam à ſe cum ſumma temeritate & amentia repulêre:quantum tandẽ, atq; quàm atrox & immane ſcelus erit,ipſum Dei filium non audire,fidẽ dictis illius non adiungere, imperiumq; illius detrectare? Videte,inquit Paulus, ne recuſetis de cælo loquentem.Si.n.illi non effugerunt, qui recuſabant eum,qui in terra diuina oracula aperiebat: multò minùs nos effugiemus, ſi de cælo loquentem aſpernamur. Alibi inquit idẽ; Fides ex auditu:auditus autem per verbũ Dei. Omnis igitur fidei vis & ratio,eſt ad diſciplinam illius referẽda.A primordio enim generis humani is omnes mortalos inſtituendos & erudiendos ſuſcepit:&,qui ſeſe in fidem illius tradiderunt, ad cæleſtium atq; diuinarum rerum cognitionem inſtruxit.Nec.n. abſq; diſciplina illius poſſet quiſquam officium ſuum tueri, atq;ita ſalutem adipiſci. Cùm enim ſemel animus ſeſe cupiditate nefaria deuincit,ſic eſt totus in illius poteſtate,vt nequeat oculos ab his rebus auertere,ad quas eũ ipſa cupiditas inflammat.Sic fit,vt præceps ad exitium feratur, cum proiecta quadam temeritate & amentia. Nunquam igitur vllo modo ſeipſum ab impuritate & flagitio remoueret, niſi diuinis vocibus reuocatus fuiſſet, atque ad diuinæ lucis aſpectum conuerſus. Vnde illud; Conuerte me, Domine, & conuertar ad te.eadem ipſa fides eſt in officio noſtro numerãda. Poſſumus enim, ſi velimus, Dei vocibus aures occludere; beneficen-

ficentiam aſpernari;oblatam lucem contemnere; in flagitijs obſtinatè perſiſtere. Aliter enim nunquam ſcriptum fuiſſet:Hodiè, ſi vocem Domini audieritis,nolite obdurare corda veſtra. Ergò, vt fatendum eſt,fidem ſine Dei præſentis ope & auxilio conſtare non poſſe,ita neceſſariò aſſerendum eſt,ipſam conſtantem mentis aſſenſionem, quam fidem appellamus,ex qua omnia officia ducũtur, eſſe voluntariam. Poſſumus enim non modò non aſſentiri;ſed etiam ſcelere & impietate cum Deo pugnare.Fides igitur eſt ſimul & donum Dei, & hominis officium exiſtimãdã.Eſt munus & ſacrificium Deo gratiſſimum,qua ira illius auertitur, numen infenſum admirabili ratione placatur, & aditus nobis in cælum aperitur. Oſtendimus eam eſſe in firma mentis aſſenſione, in veritate & officio,& obedientia, in alacri & incenſo legis diuinæ ſtudio ponendam.Docuimus,illa erigi ſpem, incendi & inflammari charitatem, excitari diuinæ legis ſtudium,totumq́; animum ad opera diuina molienda atque perficienda ardore incredibili concitari.Sic igitur euenit;vt omnia quæ cum fide ſuſcipimus,exitus fœlices habeant.Nihil eſt tã arduum atque munitum,quod non viribus expugnemus; nihil tam difficile & impeditum,quod nõ explicemus;nihil tã abſtruſum & abditum, quod non ſcrutemur,& inſpiciamus. fides enim in bello victoriam,in periculo ſalutem,in morbo ſanitatem,in egeſtate diuitias, in mœrore ſolatium, in omni denique difficultate, bonorum omnium copiam & facultatem conſequitur. Eſt enim in Dei verbum ſemper intenta;id intuetur,id reſpicit,id vitæ regulam habet, id ſingulari ſtudio & mira-

mira animi contentione & alacritate perſequitur. Verbum autem Domini omnipotens eſt. illo enim cæli cohærẽt, & permanent, immutabiliq́ue ſplendore collucent. Verbo domini, inquit ille, cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius ſidera ſtabilitatem ſuam conſeruant. Vnde colligitur; omnia rectè procedere ijs, qui Dei verbo vitam inſtituunt. mẽti enim lucem præfert, animo robur inuictum ſuppeditat, hominisq́ue vitam diuinis opibus atque præſidio communit. Ergò, qui fidem ritè colit, cùm Dei verbum audiat, atque ita ſit viribus diuinis ſtabilitus, non tantum omnes res humanas virtute ſuperat, verùm etiam cum manibus inferis ita congreditur, vt ſemper decus & gloriam reportet. Hæc eſt, inquit Ioannes, victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Contrà verò, cùm fides aut omninò concidit, aut certè langueſcit; tunc omnia ſunt aſpera, difficilia, atque nimis grauia, & calamitoſa. franguntur enim vires, animus ipſe concidit, mens caligine circumfunditur, nec vllum reperit in rebus aſperis lenimẽtum, nullum in calamitate ſolatium. Cùm laborant homines, minimè proficiunt: cùm pugnant, turpiſſimè vincuntur: cùm ad decus aſpirãt, ignominia afficiuntur: cùm ſalutem ſibi afferri putant, intereunt. Cur? niſi quia ſingulari Dei patrocinio, quem à ſe perfidia abalienant, deſeruntur, atque ita hoſtium prædę & direptioni relinquuntur. Idcircò Moſes infidelem populum maximis vocibus à pugna deterrebat: Nolite aſcendece, inquit: non enim eſt Dominus vobiſcum, ne corruatis coram inimicis veſtris. Amalecites, & Chananæus ante vos ſunt, quorum gladio

dio corruetis,eò, quòd nolueritis obedire Domino, nec erit Dominus vobiſcum. Quid illi interim ad hæc? ſanctiſſimi viri voces aſpernati, ad pugnam ſe parant. Sed cùm primùm appropinquãtes hoſtes conſpicati ſunt, terga verterũt, eorumq; gladijs fœdè cõciſi perierũt.Sic igitur euenit;vt,qui claram & inſignem ſibi victoriam peperiſſent,ſi pugnare voluiſſent,eo tempore,quo fuerant ad pugnam Dei imperio conuocati,cum Dei iniuſſu manum cum hoſte conſerere voluerunt, confeſtim fuſi,fugatiq; ſint, magnaq; eorum pars ferro & vaſtitate conſumpta. Vt igitur beatiſſimi ſunt,qui nihil abſq; Dei numine & imperio moliuntur: ita miſeri ſunt, qui à Deo auerſi, opibus ſuis innituntur.Vnde illud Iſaiæ:Væ filijs deſertoribus,dicit Dominus, qui conſilium capiũt, ſed non ex me:qui præſidium ſibi comparant,ſed non ex ſpiritu meo, vt peccatum peccato accumulent. Proficiſcuntur, vt deſcendant in Aegyptum, & os meum non interrogârunt, vt firmẽtur robore Pharaonis, Aegyptiq; auxilio tegãtur. Sed quàm laboris mercedem hac ſolicitudine miſeri & amentes homines aſſecuti ſunt? dedecus, ignominiam,peſtem,exitium,vaſtitatem,& reliqua mala, quibus infideles homines perfidiæ pœnas exoluunt, quæ idẽ Propheta in eodẽ loco diuinitùs explanat.Idem paulò inferiùs ab eiuſdẽ perfidiæ inſectatione minimè diſcedens, ait: Vę ijs,qui deſcẽdunt in Aegyptũ ad conquirendum auxiliũ: qui equis nituntur; & quadrigis fidunt; eò, quòd multæ ſunt: & equitibus, quòd robuſti; & ad ſanctũ Iſraelis non reſpiciunt, & Dominũ ipſum minimè quærũt.Sed & is ſapiens eſt, & adduxit malũ,

& quod

& quod prædixerat,exitu tandem præſtitit. Inſurgit enim contra cœtum hominum improborum, & contra auxilium eorum , qui vana operantur. AEgyptus;homo , & non Deus;equi eorum; caro, & non ſpiritus . His quidem verbis diuinus ille vir amentiam eorum coarguit , qui humanis opibus ſe aliquid efficere poſſe confidunt, nec Dei opem valdè implorandam putant, ideoq; operam ſuam , atque omne vitæ ſtudium ſine vllo fructu conſumunt.Contra verò,qui ſapienter vitam inſtituunt,ſic eam Dei fide moderantur; vt nihil audeant,niſi de ſummi Dei ſententia,decernere ; nihilque omninò,niſi ex illius imperio,conſilio, & præſcriptione moliri.Semper itaque ſeipſos excitant,ad Dei verbum mente cōcipiendum ,nec aliud in vita meditari ſuſtinent, quàm vt ductum & imperium ſummi illius ducis &moderatoris alacres & expediti ſequantur:vſque adeò, vt ne licita quidem, & communi more atque lege conceſſa aggredi velint,qui ſumma fide ornati ſunt, niſi prius in Dei numen inſpiciant , ipſumque authorem & monitorem habeant.abſque ductu enim illius ſe loco moueri minimè tutum arbitrantur. Vndè vox illa Moyſis,qua veniam atque pacē expoſcit,Deumque pro ſalute populi ſibi commiſſi veneratur: Si tu ipſe,inquit, non præcedas, nō educas nos de loco iſto. Intelligebat enim vir excelſus, tolerabilius fuiſſe in vaſta illa ſolitudine incommodis omnibus vexari,atque ſenio,fœdiſque morbis intabeſcere , quàm viam aliquam,in qua Deus non eſſet ductor,inire. Illo enim duce, non ad incertū euentum omnis vitæ labor impēditur;ſed ad certiſſimam vitæ felicitatē omne ſtudium

lium deſtinatur:neque mens furore cæca ſe in mi
eriam præcipitat; ſed,lumine diuini ſpiritus il-
uſtrata,ad immortale atque ſempiternum decus
& gloriam ſumma felicitate cōtendit. Hæc enim
ides,cùm neque argumentis humanis effecta, ne-
ue ornamentis exculta , nequeviribus inſtructa
t:eſt tamen omni demonſtratione certior,omni
ultu elegātior , omni robore valentior.Reliqua
nim poſſunt aut ingenio labefactari , aut defor-
nitate maculari,aut viribus expugnari,aut vetu-
ate corrūpi:at fidei lumen neque obſcurari,nec
eformari , nec inquinari, nec peruerti vnquam
oterit.eſt enim in illa ſummum quoddam vincu
um ad animos hominum cum diuina mente ar-
tiſſimè copulandos.Is igitur, qui DEO coniun-
tus eſt,quod tandem poterit adire aut dignitatis,
ut vitæ periculum,cùm Deum ſalutis vindicem,
elicitatis effectorem,vitæ tutorem habeat ? Eſt
nim fides piorum, Dei fide atquę veritate ſubni-
a.Fides autem Dei concidere nunquam poterit.
ic fit, vt veram fidē nihil vnquam in omni æterni
ate fallat.Qui igitur diuini promiſſi magnitudi-
em conſiderauerit,nullo vnquā in loco de fidei
ructu ampliſſimo dubitabit. Omnia , inquit ille,
uæ orantes petitis,credite,quòd accipietis. Hac
gitur fiducia erecti & alacres, omnia nobis de
umma illa benignitate,immenſaq; potentia pol-
cemur, eaque fide incitati,libenter inſtituta,pręcepta,
diſciplinamque illius ita retinendam puta-
us;vt ab ea deflectere,ſummum facinus arbitre-
ur, Et ita fit,vt omnis rectè viuendi ratio , ſum-
aque officiorum omnium religio in fide poſita
coſtituta ſit.Hoc tamen animaduertendum eſt,
neque

neque in fide quidem hac cæleſti atque diuina, quæ tantis opibus inſtructa & ornata eſt, quæ omnem religionem atque ſanctitatem continet, quā à charitate & obedientia minimè ſegregandam ducimus, tantam vim eſſe, vt ea per ſe poſſit iuſtitiam efficere. Nullū enim opus, nullum officium, nullū ſtudium poteſt vllo modo diluere crimen, ſcelus extinguere, omneq; tetri facinoris veſtigium abolere. Quamuis enim ſit animus promptus & expeditus ad obediendū, quamuis ſibi imperatū munus alacriter exequatur, aut ſaltem, quod idé valet, paratus ſit ad illud ſtatim, cùm primùm licuerit efficiendū: non tamen eo ſtudio, obedientia, & alacritate poteſt vllo modo per ſe criminū præteritorū maculas impreſſas & inuſtas eluere. Cū. n. Deo paremus, debito officio fungimur, quod abſque infando ſcelere præterire nō poſſumus. At cū crimine aliquo Dei infinitā maieſtatem violamus, vim ſceleris infinitam concipimus, æternis cruciatibus iure atque meritò puniendam. Quocirca fieri non poteſt, vt vllis benefactis Domini offenſionem redimamus. Nam, ſi ſeruis noſtris, cùm penſum operis non abſoluūt, iuſtè iraſcimur, &, cùm rurſus operam ſuam nauant, non nos obſtrictos arbitramur, vt ea de cauſa putemus eſſe debitam operam flagitioſè prætermiſſam, alia opera ſimiliter debita compenſandam: quid tandem eſt exiſtimandum, cùm nos homunculi ſummum illum Dominum, à quo ſumus tantis affecti beneficijs, non modò officiorum negligentia, ſed fœdis etiā factis offendimus? Adde, quòd cùm ſerui officio funguntur, nec eos ſingulis horis admonemus, nec vllas vires illis damus, neque eorum laboré

ope

pe noſtra ſubleuandũ ſuſcipimus. At, cùm Deo
aremus,omnia,quæ agitamus animo, molimur,
fficimus;illius numine perficiuntur;ita,vt magis
nt Dei ipſius opera,quàm noſtra reputanda.Poſ-
ımus igitur ſemper nos ipſos ſeruos inutiles re-
utare,non modò,quia debitum officium præſti-
mus,cùm eſſemus ſerui, ſed etiam,quòd ea, quæ
eſſimus,illius numine & ope geſſimus.Non igi-
r ex operibus, quæ fecimus nos, ſed ſecundum
am miſericordiam ſaluos nos fecit. Quod etiã
operibus,q̃ fide vigente & incitata peragũtur,
telligendũ eſt. Hoc eſt autem,quod fides ipſa cõ
etur:aliter enim fides non eſſet fides,ſi ſe nixa a-
quid ſibi tribuendum exiſtimaret.Fides enim in
oc maximè perſpicitur,quòd omnẽ ſalutẽ & dig
tatem in clementia tantum diuina cõſtituit. Er-
,ſi fides vera ſentit atque decernit, non eſt exi-
mandum,illius vi & efficientia expiari crimen
inſitum ſcelus aboleri.Deus enim ſolus eſt, qui
llis noſtris meritis,ſed ſua tantũ bonitate inui-
us, in filio ſuo,qui factus eſt nobis iuſtitia,ſan-
tas, & redemptio,hoc eſt,quĩ nobis iuſtitiæ,ſan
tatis,atq; libertatis cauſam attulit,omnia ſcele-
noſtra condonat,noſque ſanctitatis opibus exi
è cultos ſibi cõiungit. Non igitur fides noſtra,
l Dei filius noſtram iuſtitiam efficit,veniam no
impetrando, & ſcelerum maculas nobis im-
eſſas abſtergẽdo. Cur igitur ſacræ literæ iuſti-
m atque ſalutem in fide ponũt? Quia Dei filius
eos tãtum iuſtitię ſuę munera confert,qui fide-
ſunt.non enim gratiam ſuam obtrudit inuitis;
recipit in amicitiam rebelles, non ſanat ægro
ſalutare remedium repellentes. Vbi igitur
fides

ſides non viget,ibi nullus omninò relinquitur di uinæ gratiæ locus.Vt igitur, cũ ægrotus vitã ſuam ſpectato Medico committit,nec ab illius præſcripto recedit,dicimus obedientiã illi ſanitatem attuliſſe,non quòd ſanitatẽ effecerit; ſed quia,ſi Medico non paruiſſet, nullum ex medicina fructum percepiſſet:ſic ex fide iuſtitiam oriri dicimus,non quòd ipſa fides per ſe iuſtitiã gignat, ſed quia nun quã ad eos iuſtitia perueniret, niſi fuiſſemus antè fide mitigati, atque ad iuſtitiæ ſatum accipiendũ obediẽtia molliti. Vt enim in agris ſemen ſpargi non conuenit,niſi fuerint primùm aratro prociſi, atq; ſubacti,omniq́ue diligentia præparati ad ſemen excipiendum: ſic animi,niſi ſint antè nouati, & iterati,fide nullo modo poterunt diuina gratia conſeri,vt iuſtitiæ ſemẽ in ſe ipſi cõcipiant. Fides enim præparat animum ad iuſtitiam, idoneumq́; reddit,in quem ſummus ille bonorum omniũ ſator,iuſtitiæ ſementem faciat. Vt autem poſſis melius animo complecti,omnem iuſtitiæ ſplendorẽ eſſe ad gratuitam Dei liberalitatẽ, & beneficentiã referendum, complectere animo,atque pone ante oculos effrænatam mentem,impetu cæco, & incõſiderato in præcipitem locum ſe concitantem, & in exitiũ ſponte ſua ruentem.Conſidera deinde Dei clementiam, illam ab exitio reuocantem,opemq́; ſuam benignè pollicentem, omnibuſq́; modis ad ſe allicientem, & inuitantem.Cogita deindè,animũ ope diuina cõuerſum in eum,cuius monitu & auxilio fuit ab illa peſte ſeductus,obſecrãtem,vt errori prætęrito ignoſcat,ſibiq́; auxilio ſit, ne in ſimilem deinceps errorem rapiatur:tũ,ſummum illum Dominum,cuius impulſu fuit conuer

ſus,

ſus, & excitatus, & in viam deductus, & ad precādi ſtudium incenſus, non ignoſcere modò, ſed etiā ſe vię ducem profiteri, illiq́ue vires largiri, quibus curſum omnē, ſi velit, ſine caſu & ruina conficiat. Num parum liquet, & præparationē animi, & præparationis incrementum, & iuſtitiæ donū, omnesq́; tandem iuſtitiæ fructus eſſe ad diuinam benignitatem reuocandos? Primùm enim mentis aſſenſio vocibus diuinis excitatur. eam verò aſsēſionem charitas repentè conſequitur. Non poteſt enim mens in tā amandā atq; iucundā ſpeciem cōuerſa, non amore incendi. Amor autē animum alacrem reddit ad obediendum. Benignitas autē diuina, amorem illū ſibi debitum, & obedientiam, iuſtitię dono remunerat. Charitas enim impetrat veniam omniū peccatorum. Quocirca ipſe Dominus ait, magis eis crimina condonari, qui magis diligunt. Dimiſſa ſunt, inquit, ei peccata multa, quia dilexit multū. Et alibi inquit, nos mundos fore, ſi fuerimus in egētes benefici. Ex quibus locis perſpicuum eſt, ea tantum fide, quę charitatem operatur, iuſtitiam conciliari. Non quòd charitas iuſtitiā efficiat: ſed quòd, vt antè diximus, ad gratuitū iuſtitiæ donum accipiendum animū præparat. Sic fit vt charitas iuſtitię munus antecedat. Quod quidem mirum videri poteſt, rem minus acutè conſiderantibus. Multa enim ſunt, quæ illos in contrariam ſententiā trahant: nam primùm, charitas in Deū non aliter, quàm gratia diuina conſiſtit. Eſt enim Dei gratuitum munus atque beneficiū. Quocirca videtur eſſe conſequens, eam nō antegredi, ſed ſequi iuſtitiam. Deinde qui charitatē habet, in Deum conuerſus eſt: peccatū autem, eſt auerſio à

Deo:ſic igitur fit,vt nunquã vllo modo poſſit charitas cum peccato ſimul habitare.Ergò, nunquàm charitas exiſtit ante iuſtitiam.Poſtremò,qui charitatem habet, Deo gratus eſt:Deo autem gratus eſſe non poteſt abſque iuſtitia:ergò ſemper charitas eſt coniuncta iuſtitię.Quod ſi verum eſt,nullo modo fieri poteſt,vt antecedat iuſtitiam.Sed, vt ad ea reſpondeamus, fatemur equidẽ, charitatem eſſe à diuina gratia profectam:ſed illum primum motũ quem ſpiritus diuinus affert animis, cùm eos ad ſalutem vocat,in gratijs numeramus. Eum autem conſequitur prima diuini amôris inſtitutio. Amor tamen perfectus & abſolutus ille ſolus exiſtimandus eſt,qui ſemper eſt cùm perfecta iuſtitia coniunctus. Hæc eſt autem illa charitas,quæ,vt Ioannes ait,timorem deponit. Sed,vt in illo primo conuerſionis motu iuſtitiã inchoari cẽſemus; ita etiam amoris fundamentum inſtitui. In quo verò aiũt,charitatẽ cum peccato intelligi nõ poſſe;animaduertendum eſt,peccatum triplici ratione in nobis ineſſe.Primùm enim, ſi rectè definitur peccatũ,vel opere, vel oratione, vel cogitatione contra Dei legem concepta;tantiſper id inſidet in nobis,dum vel animo flagitium agitamus: vel aliquod verbum impurum emittimus: vel opus aliquod nefariũ edimus.Vbi verò,vel actio, vel oratio,vel impura mẽtis agitatio effluit;peccatũ cõfeſtim euaneſcit.Alia ratione diciturpeccatũ in nobis hęrere,nempè,cũ poſt flagitiũ ſuſceptum mẽs à Deo auerſa tenebris obducitur, nec in Deum tãquã in ſummũ bonũ reſpicit;ſed tota eſt è rebus caducis atq; terrenis miſerrimè colligata. Eſt igitur tunc peccatum illa ſeruitus deteſtanda, qua domi-

natu cupiditatis opprimimur,illaq; praua con
utio, peruerſusque habitus animi legi diui-
contrarius. Si ad hunc modum peccatum intel-
as,fieri non poteſt,vt cum incẽſa fide & charita
eccatum habitet.Eſt præterea peccatũ peccati
nus animis inflictum, & macula penitus inu-
: ſummaque mentis imbecillitas, & morbus,
ſum'impediti,quò minus ad perfecta munera
itatis excitemur:ac poſtremò illa diuini iuris
igatio,qua ſumus pœnis ſempiternis obnoxij.
m enim flagitium ſuſcipimus, mortiferum re-
ntè vulnus accipimus, & ſtatus animi ſtatim di-
itur, &impotentior cupiditatis dominatus ex-
tur,& ad idem peccatum ſæpius iterandum in-
amur,iudicijque diuini laqueis irretiti deti-
nur. Secundum hanc peccati rationem, non
urdum eſt aſſerere, peccatum tantiſper in no-
cum charitate ſimul ineſſe,dũ morbo percul-
eniã neceſſariò flagitamus. Intelligimus enim
adhuc in morbo eſſe,nec vllũ habere in legi-
atq; iure perfugiũ, quamuis officio debito a-
ua ex parte fungamur. Nã qui hominem iugu-
it,quamuis eum facti pœniteat, & multis ho-
ibus ſe benignum & facilem præbeat, nullo
do poterit ea benignitate & facilitate, pœna,
iam tenetur,apud conſtantem & ſeuerum iu-
em liberari. Quãuis igitur iam ad officium re-
it,adhuc tamẽ relinquitur ei,qui poteſt igno-
e, clementiæ locus.Hoc modo ſtatuendum eſt,
ritatis inſtitutę rationem,peccatum per ſe de-
are non poſſe. Diuinam maieſtatem violaſti,
s diuinæ vincula perfregiſti, tetra facinora cõ
ſti:nunc verò cùm ſuſcepta flagitia lamẽtaris,

ſeruiq́ue fidelis officio fungi cupis: num ea mentis cōuerſione & egregio ad pietatem conatu, iudiciū poteris, quo iam teneris aſtrictus, quaſi pari & æquali criminis admiſſi cōpenſatione, redimere? nullo modo. Quāuis igitur ſis ea luce circūfuſus, vt facilè deſpicias eā perniciem, quā in te ipſe machinatus es: quāuis te lachrymis & lamētis dedas, eò, quòd diuinam maieſtatē ſcelere violâris; quamuis omne vitę ſtudiū ad diuinā legem cōferre ſtatuas: nullum tamē adhuc habes in iudicijs & lege perfugium. Ad clementiam igitur confugiendum eſt, dicendumq́; : Sana me, Domine, & ſanabor: &, amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: &, aſperges me Domine hyſopo, & mundabor. Hæc autem cùm proferebat Dauid, animo certè perculſo & abiecto præ doloris magnitudine, quem ex admiſſi ſceleris recordatione capiebat, & incenſa atque inflāmata fide proferebat. Ergò, cùm charitate eſſet incenſus, tamen ſe gratia indigere fatebatur, quæ antè cōcepta crimina deleret. Ergò etiam cum inſtitutæ charitatis ratione poteſt intelligi inuſta illa macula, & ſtatus ille pœnis obnoxius, cuius recordatione ſe quiſque fidelis ſupplicem ad Chriſti pedes abijcit, atque cum lachrymis etiam interdum erratorum veniā, & valetudinis firmitatē poſcit; nè rurſus cupiditate oppreſſus, ſe eiſdem flagitijs inquinet. Nam, quod attinet ad poſtremum argumentum, de amore, quo Deus eos, qui ſunt charitate in illū incenſi, proſequitur: certū eſt, Deum omnia opera ſua diligere. Nihil enim eorū, quæ fecit, odio habere poteſt, cū omnia bona ſint: ita, vt in ſcelestis etiam hominibus, cùm ſcelus odio perſequatur,

tur,naturam tamē charā habeat. Sed quò eſt opus illuſtrius,& magnificentius, eò eſt illi gratius.Sic fit,vt &naturā diligat;&fidem,quę charitatem incitat,amet:ſummū tamen illum amorē in opus omnium perfectiſſimum,nempè in iuſtitiā abſolutā conferat. Non eſt igitur omnis in Deum amor iuſtitiæ in nobis iam penitus inhærentis argumentū.Hoc tamē ſtatuendū eſt,cùm charitas illam maturitatem aſſequitur, quæ eſt iuſtitia afficienda; nullū eſſe inter illam charitatis oportunitatem,& inductā iuſtitiæ formam ſpacium aliquod temporis interiectum.Cùm primū enim animus excitatur ad criminis odium,& ad iuſtitiæ atque ſanctitatis amorem,cùm primū ſe ſupplicem abijcit, & veniam petit,atque ita ſe cōparat, vt omnia diuinæ mentis præſcripta atque iudicia conſeruet:ſtatim abſq; vlla mora ſanitatem recipiet, & diuinū iuſtitiæ beneficium conſequetur.& ita fiet,vt charitas illa non temporis interuallo,ſed ratione tātum atq; natura antecedat:iuſtitia verò eodē temporis momento conſequatur.Quoquo igitur modo res accidat,ſemper ante iuſtitiā charitas exigitur,quæ ſimul cū fide excitari incipit, atq; operibus,aut ſaltē operandi ſtudio paulatim intenditur & adoleſcit:donec oportunitatē illā, & ſimplicē iuſti atque puri amoris rationem aſſequatur, quæ eſt protinus abſq; vlla ſpatij intercapedine, iuſtitiæ opibus excolenda.Hac autē ratione planū eſſe arbitror,quomodo iuſtitia in nobis oriatur. Primū enim inchoatur in nobis,dum fidē Dei verbis adiūgimus, & ad conſpectū illius excitamur. Tūc enim illa prauitas animi,qua à Deo auerſi ferebamur,extinguitur.In Deum enim noua quadam voluntate

lũtatis propẽſione reſpicimus. Nec. n. fieri poteſt, vt illius benignitatẽ nobis oblatam ſtudio & amore minimè complectamur. Illa prima igitur amoris inſtitutio, peccatũ conuellit, ea ratione, qua diximus, per peccatum nobis inhærens, intelligi animũ à Deo auerſum. Deindè, cùm eo pietatis inſtitutæ ſtudio concitati, ſanitatem, & veniam flagitamus, eã repentè conſequimur: & ſic fit, vt crimen in nobis omninò deleatur. In primo igitur illo diuinæ clementiæ fructu, eſt prima iuſtitiæ ipſius inſtitutio: in poſtremo autem, quo præteritis erratis ignoſcitur, criminumq́; omnium maculis abſterſis diuina munera cõferuntur, iuſtitię perfectio & abſolutio. Ex quo etiã perfecta & abſoluta charitas exiſtit, quæ Deũ ad ſe multò magis allicit. Vt igitur primam illam iuſtitiæ inſtitutionẽ charitatis initium cõſequitur: ſic iuſtitiæ perfectioni charitas abſoluta cõiungitur. His ita conſtitutis, conſequens eſt, vt de iuſtitię dignitate & elegantia diſſeramus, quod ſequenti libro faciemus.

LIBRI QVARTI FINIS.

HIERO.

HIERONY=
MI OSORII LVSI-
TANI EPISCOPI SIL-
VENSIS,

DE IVSTITIA
LIBER QVINTVS.

INgredięti mihi ad explicandam iuſtitię vim & rationẽ, vota in primis facienda cẽſeo, vt ſpiritus ille immẽſus atq; ſempiternus per cuiusq; rei naturã pertinẽs, cuius afflatu atq; numine omnia ſuſtinẽ r & cõſeruantur, humanæq; mẽtes ſenſibus diui- s afficiuntur, cunctas animi mei labes repellat, entiǽ; lumen præferat, atq; vires ingenio largia- r, quò poſſim ipſius iuſtitiæ decus, vtilitatem, & nplitudinem, & mentis acie contueri, & literis ngruenter explanare. Aliter enim nullo modo terit quiſquã, non dico conſequi oratione atq; lo, ſed nec cogitatione, quanta ſit in illa vis, quã cellens ornatus & elegantia, ſuſpicari. Nam im- ris pura atque ſancta contrectare nefas; diuina- e munera ingenio humano cõprehendi nõ poſ- it. Ergò, cùm nihil poſſit in muneribus diuinis cogitari, aut purius ipſius iuſtitiæ ſanctitate, maius Dei ſimilitudine & coniunctione, quæ

diuino iuſtitiæ munere & beneficio continetur: fas certè non eſt, quenquam cum aliquo flagitij contagio ad tantum opus tractandum accedere. Quocirca erat profectò, cur non modò hominum prudentium reprehenſionem; ſed multò etiã magis diuini numinis offenſionem pertimeſcerem, cùm id munus ſuſcipere auſus ſum, ad quod pro dignitate perſequendum, atque verbis exornandum, opus erat inſigni aliqua puritate cum diuino ingenio, & admirabilis oratiõis copia & facultate coniuncta, à quibus animi diuitijs me plurimum abeſſe confiteor. Sed neſcio, quomodo, dum legimus aliquid, aut ſcribimus; commouetur animus ſtudio, atque ijs rebus, quas tunc cogitatione comprehendit, afficitur, & pro rei cuiuſque ratione, quam mente concipit, immutatur. Vt igitur inquinatur plerumque animus legendo flagitia literis conſignata, ad hominum labem & maculam ſempiternam: ſic, dum ſtudium ad diuina conuertimus, legendo aut ſcribendo, amore diuinæ virtutis incendimur. Mirum igitur non eſt, ſi animus in fidei illius præſtantiſſimæ conſideratione defixus, altior effectus eſt, atque ad cupiditatem rerum cæleſtium acrius exarſit, & humana contemnens, omne repentè ſtudium ad diuina cõuertit. Licet enim, nec modò licet, ſed opus etiam eſt, hominem Dei fide ſubnixum, ſempiterna atque diuina moliri. Et, quanquam hoc mihi in principio operis inſtituti propoſui, vt omnem meam diſputationem in iuſtitię ſplendorem & magnificentiã, tanquam in finem dirigerem: longius tamẽ progreſſum, atque diligentius rei magnitudinẽ conſiderantem, iniectus quidam timor frãgere, &

debilitare facilimè potuiſſet;niſi me fides ipſa,cuius admirabilem vim ſumus, quoad fas fuit,oratione perſecuti, cõfirmaret, &ad inchoati operis perfectionem incenderet.Non enim ingenio freti, quod quàm ſit exiguum, perſpicimus; non eruditionis confidentia, cuius quantum nos pœniteat,dicere vix poſſumus:ſed illius fiducia,qui cæcis aſpectum, infantibus eloquentiam,imbecillis robur inuictum elargitur, qui nunquam ſupplicum preces & vota repudiat,experiar partem aliquam tantæ dignitatis, quanta in iuſtitia conſiſtit,explicare.Omnis autem de iuſtitia quæſtio in quatuor partes diuidenda eſt:quæritur enim, quid ſit iuſtitia,quæ ſit illius origo, per quem ad homines perueniat, & ad quos tãdem perueniat. Vt autem hinc capiamus exordium, animaduertendum eſt,iuſtum id eſſe, quod eſt iure atq; lege definitum.Lex autem ſumma &perfectiſsima eſt, mens,& ratio præpotẽtis Dei, omnia ſupera,media,infima ſempiterno imperio regẽtis,& in ſuis quæq; locis ſingula diſponentis,cunctaq; ſummo conſenſionis vinculo conſtringentis, eoque nodo ex alijs alia connectentis, vt ex diſsimilimis naturis certa quadam ratione atque numero colligatis, vna facies appareat. Ex quo admirabilis vniuerſæ naturæ ſplendor & decus exoritur, vnde totum hoc, quod cælum cingit, atq; continet, cum ipſa cæleſti natura coniunctum, & mundi nomen obtineat, & à Græcis κόσμος, id eſt, ornatus appelletur. Omnis autem ornatus tunc exiſtit, cùm ſingulæ cuiuſque rei partes certa ratione dimenſæ,atque terminatæ ſuis locis continentur,&ad explendam totius corporis formam ap-

tiſsimè conferuntur. Cùm igitur ſingulæ vniuerſitatis partes ſint certis ſedibus diſtributæ, atque modo quodam præfinitæ, nihilq́; inſit in illa confuſum & immoderatè iactatum, nihil turbidũ & inquietum, ſed ſummus in illa ordo, & admirabilis omnium partium conſenſus eluceat: rectè vniuerſæ naturæ, quam tam illuſtri ſpecie decoratam cernimus, eſt mundi nomen impoſitum. Atque fuit quondam hæc communis multorum ſententia, qui omne ſtudium ad explicationem naturę contulerunt, fuiſſe à ſempiterno tempore infinitam & interminatam omnium rerum congeriem, in qua nihil erat ordinatum, atque cum aliqua alia natura conſentiens, ſed omnia commixta, perturbata, atquę confuſa, ex quo ſumma diſſenſio atque pugna conſiſteret. Quod quidem neceſſariò euenire ſentiebant, dum ardor per frigida confuſus, eorum naturam diſturbaret: rurſus frigida ardori permixta, eum prorſus extinguere niterentur, humida ſiccis eſſent infeſta, ſicca rurſus liquorem contaminarent, & tetrum atque lutulentum redderent, & cuncta deniq; tenebris & caligine demerſa, & vehementer inter ſe pugnantia, turbido & confuſo motu fluitarent, nullamq́ue propriam ſedem, aut formam ab aliarum rerum impetu & peſtifera contagione ſecretam & liberam retinerent. Hanc autem confuſam rerum molem Chaos appellabant, quo nomine intelligebant vaſtam atque incultam naturam inaniter agitatam, cèrta forma & ſpecie vacantem. Diuina deindè mente & ratione omnem confuſionem ſublatam fuiſſe, & litem prorſus extinctam. Eam enim curam adhibuiſſe, vt ſingulas naturas ab aliarum

liarum colluuione ſecerneret, atque in conuenientibus rei cuique ſedibus omnia tandem collocaret. Sic factum eſſe, vt leuia ſummam regionem capeſſerent, grauia proprijs librata ponderibus, in medium mundi locum niterentur, in eaque tanquam in naturali ſede inſiſterent; cælum admirabili celeritate conuerſum omnia contineret. Tum, aquis vnum in locum conglobatis, terras extitiſſe; tum aërem, ab æthere ſeiunctum, eiuſdemque ætheris ardore temperatum, terrenæ & humidæ naturæ circumfuſum fuiſſe: tum fines rei cuique circunſcriptos, atq; ab eadem mente & ratione terminatos: tum denique, rebus omnibus, in locis ſuis aptè diſpoſitis, & alijs ab aliorum turbulento incurſu liberatis, formas eſſe datas, & ſingulis propria munera diſtributa. Cælum enim innumerabilibus aſtris diſtinctum, omnia clariſsima luce colluſtrare: terram herbas, fruges & plantas effundere: fontes erumpere: flumina labi: terras & maria vario animantium genere compleri cœpiſſe: omnemque naturam miro coniunctionis fœdere ad animantium vitam tuendam conſenſiſſe: eſſe namque admirabilem illam naturæ continentiam, qua ſumma infimis per media coniunguntur: quo ſocietatis & amicitiæ vinculo omnia continentur. Sic igitur fieri, vt, quæ ſuis locis mota ſtatum ſuum tueri non poſſent, & aliorum ſtatum turbido impetu facilè diſsipârent: nunc in naturalibus locis manentia, & ſe ipſa conſeruent, & rebus alijs ſalutem & incolumitatem afferant. Incredibilem itaque naturæ communionem exiſtere, dum aliæ res alijs ſtabilitatem dant, & ipſæ viciſsim aliorũ

natu-

naturis fulciuntur atq; ſuſtinentur, atque alia ex alijs identidem oriũtur. Mẽtis igitur ſempiternæ legem eſſe ſtatuunt, quæ terras ab aquis diſcretas eiſdem aquis certa quadam ratione connectit, quæ aërem cum æthere continuatum his etiam duabus naturis adiungit, quæ efficit, vt omnia tandem ad numerum conueniant, ad varias atque multiplices formas gignendas, quæ ſalutari ſolis atque lunæ & aliorum ſyderum fulgore conſtantiq; in omni æternitate rerum cæleſtium motu atq; viciſsitudine gubernat; omniaque vno conſenſionis fœdere conſtringit. In quo quidem, quamuis aliquantulum aberrent à coniectura (materiam enim illam rudem & impolitam, ex qua omnia ficta putant, ab æterno tempore fuiſſe ſtatuunt) pleraq; tamen ab illis præclarè dicta eſſe conſtat. Sapienter enim viderunt, omnia diuina lege, conſilio, mente, & ratione fuiſſe deſignata, eademq; lege vniuerſam naturam regi. Quod quidem nobis eò pleniùs dicendum, & conſtantius aſſeuerandum eſt, quò noſtra cognitio, quam de rebus diuinis accepimus eſt illuſtrior. Non enim coniectura tantum ducimur, vt pleriq; ex illis, ſed oraculis diuinis inſtructi exploratè cognoſcimus, diuina mente fuiſſe omnia à principio procreata, & in omne tempus ab eadem mente regi, moueri, & ſalutaribus inſtitutis temperari. Quis, inquit, Iſaias, aquas manu menſus eſt, & cælos palmo direxit, & vniuerſum terræ puluerem reuocauit ad numerum, & montes examinauit ponderibus, & colles trutina ponderauit? Apud Solomonem verò diuina ſapientia clamat, lege ſua fuiſſe cælum perfectum; ætherem in ſuprema

mun-

mundi regione firmatum; terram in media mundi ſede ſtabilitam, extructos in ſublime montes, depreſſas in altitudinem valles, aquis fines conſtitutos, omnia tandem admirabili ratione diſpoſita & collocata. Quocirca non incommodè ſcriptum eſt, vniuerſam naturam pondere, numero, & menſura contineri. In naturæ igitur fabrica clariſsimam iüſtitiæ imaginem licet intueri. Primùm enim in eo, quòd quælibet mundi pars ſuis ſe regionibus continet, nec in alienas oras inuadit. Deindè, quòd nulla eſt, quæ noceat reliquis: immò ſic alias ſuſtinet, & aliarum ope ita ſuſtinetur; vt, ſi vna ſit ab alijs auulſa, nulla poſsit ſtatum atque naturam ſuam conſeruare. Poſtremò, quòd admirabili quodam vinculo alia ex alijs ita nexa & continuata ſunt, vt vna natura ex tam multis effecta ſit. Quæ res impulit olim homines ingenio præſtantes, vt omnia vnum eſſe dicerent. Hæc autem omnia efficit lex diuina, cui omnis natura eſt obediens atque ſubiecta. Omnis igitur ordo, modus, & conuenientia, omnis ornatus, & apta diſsimillimarum inter ſe rerum connexio, omne coniunctionis & ſocietatis firmamentum, diuina lege continetur. Tunc igitur erit omnis iuſtitiæ ornatus in nobis, cùm lex diuina dominabitur. Nec enim ira rationem dominatu pellet; neq; libido eandem conſtrictam imperio continebit; nec vlla alia perturbatio mentis ſtatum labefactabit, ſed ſingulæ partes animi ſuis quæque finib. tenebuntur; nec longius euagabuntur, quã ratio ipſa permiſerit: & omnes denique legitimo rationis imperio obedientes, ad animi totius ſtatum conſeruandum mirificè conuenient. Ratio

enim

enim in diuinam legem intuens lucem accipiet, & vires aſſequetur, quibus facillimè poſsit omnes animi partes moderari, atq; motus inanes reprimere. Inde igitur omne decus atque dignitas efflorescet: inde omnis tranquillitas atque regij ſtatus firmitas exiſtet. Quocirca, cùm Deus in principio cœlum, & terram, & maria, & omnia denique, quæ cœli complexu & ambitu continentur, tam admirabili lege & ratione deſignauit atque conſtituit; quaſi in ea tantæ fabricæ molitione, id tantum muneris & operis habuiſſet, dum homini domicilium aptum, illiusq; ſplendori & dignitati conueniens ædificaret, atq; illi quaſi quoddam gymnaſium ad exercendam iuſtitiam efficeret: omne tandem conſilium ad hominem creandum & informandum, quaſi admirabile quoddam iuſtitiæ documentũ contulit. Sic enim Moyſes ſummum illum rerum opificem loquentem inducit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Vt autem oſtendat, perfectam & abſolutam imaginis huius vim & rationem eſſe in iuſtitia ſitam; eſt enim diuinæ legis atque rationis effigies animis noſtris impreſſa, cuius vis ea eſt, vt vetet delinquere, & recta præſcribat, & ad imperandum maximè apta ſit: vt igitur huius imaginis naturam eſſe in iuſtitia poſitam demonſtraret, adijcit: Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtijs terræ. Quo in loco cernimus, hominem eſſe ad imperium natum, quod iuſtitiæ tãtùm munere regi & adminiſtrari poteſt. Eſt autem intelligendum, cùm fuit homini cunctorum animantium imperium commiſſum; fuiſſe conſequenter illi imperium in eam partem animi, quæ

rationis expers eſt, nec multum à beſtiarum natu-ra diſtat, eadem ratione tributum. Tunc igitur demum homo Dei ſimilitudinem incontaminatam retinet, cùm huius regiæ virtutis munere fungitur, & ſibi ipſi pro dignitate imperat, hoc eſt, cùm ratio, quæ eſt ad naturam diuinam apta, ferinos animorum motus, atq; corporis cupiditatem, quæ inſtar immanis belluæ ruere & turcari ſolet, conſtrictam imperio continet, totumq́ue animum excitat ad diuinæ legis ſtudium. Eſt igitur iuſtitia conſtans rationis æquitas & moderatio, ex lege diuinæ mentis apta, omne turpitudinis conſortiũ repellens, & animi partes in proprio cuiuſq; munere continens: vel ſtatus animi diuina præſcriptione fundatus, omni flagitio vacans, atque diuinæ naturæ ſimilitudinem propiùs attingens: vel excellens animi cultus, ex lege diuinæ mentis & rationis exoriens, omnibus motibus turbidis atque turbulentis contrarius. Vt igitur Chaos illud à Philoſophis excogitatum, iniuſtitiæ confuſionem, & inordinatam atque infinitam turbulenti ſtatus agitationem exprimit: ita naturæ modus atque conſtantia, totiusq́ue mundi pulchritudo, iuſtitiæ ordinem & conuenientiam declarat. Continet enim iuſtitia omnem ordinem, pulchritudinem, elegantiam, & decus; omnem denique dignitatis excellentiam: affert animis pacem & tranquillitatem, & diuinam in omni vita conſtãtiam: floret opibus, & facultatibus, ſummisq́ue præſidijs & ornamentis in omni genere redundat. Vt enim in Republica tum honeſtatis laude florentem ſtatum dicimus, cùm Principes rectæ legi parentes, ſuam cuique tribuunt dignitatem,

nec

nec vllo modo permittunt, vt quiſquam munus ſibi aſsignatum deſerens, alienum impudenter vſurpet: aut re ſua familiari minimè contentus, opibus alienis manum afferat: ſic in animo omne iuſtitiæ decùs exoritur, cùm ratio in diuina mente defixa reprimit iracundiam, & libidinem coercet, & ſingulas animi partes terminis circumſcribit, ne poſsint aliquid aliud, quàm quòd ſibi eſt præſcriptum, moliri, & in mentis ſtatum furenter inuadere. Et perindè atque ciuitates rectè legibus conſtitutæ, pace & otio cũ dignitate fruuntur: ſic animus iuſtitiæ particeps in honeſtiſsima pace & tranquillitate verſatur. Atque vt ciuitates pace & otio conſtitutę facilè florent opibus, & varijs vitæ ornamentis atque præſidijs abundant: ſic, vbi recta ratio omnes animi motus inconſideratos lege diuina reprimit, vt mira tranquillitas adſit, atque ſecuritas; euenit, vt animus repentè diuinis opibus illuſtretur, inuictoq; prę ſidio muniatur. Et, ne rem valdè perſpicuam multis definitionibus obſcuremus; ſatis ſit admonere, iuſtitiam eſſe ſummam diuinæ legis obſeruationem. Hæc eſt enim iuſtitiæ regula, hæc vitæ norma, ad quam ſolam omnia officia dirigenda ſunt. Cùm igitur lex diuina ſanciat, ne in ſe quiſquam dedecus admittat, ne ſe flagitio polluat, ne vitam ſcelere contaminet; ſed totum ſeſe ad virtutem atque bonitatem Dei imitandam conferat: cumque iuſtitia nihil ſit aliud, quàm habitus excellens animi lege diuina conformatus: ſequitur, omnem vitæ puritatem & continentiam, omnem clementiam & benignitatem, omnem egregiæ mentis altitudinem, humanarumq; rerum contéptio-

ptioné, omnem pietaté, ſanctitatem & religioné, omnem deniq; virtutum omniũ conſenſionem, cõplexu iuſtitiæ contineri. Hæc enim omnia diuina lege præſcripta, definita, & conſtituta ſunt. Eſt igitur, vt vno verbo dicam, omnis iuſtitia in Dei ſimilitudine cõſtituta. Hoc enim lex illius ſanxit, atq; præſcripſit, vt illi ſimiles efficiamur. Eſtote, inquit, ſancti, quoniam ego ſanctus ſum. Vnde autem iuſtitia in nos perueniat, ita perſpicuum eſt, vt oratione non indigeat; maximè, cùm id magna ex parte demonſtratum ſit. Nam, ſi iuſtitia eſt diuinæ legis effectus, atque ipſius Dei ſimilitudo; vnde aliò potuit ad nos, quàm à mente diuina permanare? Si enim corporis ſenſus, ſi communis ſpiritus, ſi omnia vitæ ſubſidia in Dei muneribus habenda ſunt; ſi nihil eſt in nobis, quod ad vitæ tutelam pertineat, quod non à Deo ſumpſerimus; multò profectò magis hoc donum omnium maximum, & ampliſsimum eſt ad illius gratiam & benignitatem referendum. Nam reliqua omnia quamuis à Deo donata ſint; apparet tamen, vnde beneficio diuino aſſumpta ſint. Humorem enim ab aqua, calorem ab igni, ſpiritum ab aëre, corporis ſoliditatem à terra ſumpſimus: iuſtitiam verò non aliunde, quàm à ſolo Deo totius iuſtitiæ fonte, vnde animum traximus, haurire potuimus. Indè fit, vt cùm in alijs vitæ muneribus ſic Deum authorem veneramur; vt naturam etiam ab illo conditam admiremur; iuſtitiæ tamen donum, atque munus, nullo modo ad naturam, ſed ad ſolam illius gratiam & benignitatem referamus. In illo nanque eſt non modò ipſius ſummæ iuſtitiæ ſpecies & exemplum, quod intueri, quod

perſequi,quod omni ſtudio imitari conuenit: verùm etiam vis illa,quæ nos ad virtutem illius imitandam exſuſcitat, atque ad iuſtitiám perducit. Ab illo enim & lucem accipimus,qua iuſtitiæ claritatem videamus: ab illo vires habemus, quibus ad illius dignitatem aſpiremus: ab illo denique robur inuictum conſequimur, quo omnia iuſtitiæ contraria, & inimica repellamus. Qui igitur fore confidit, vt ipſe ſine Dei præſentis ope, ſuo tãtùm ſtudio & exercitatione iuſtitiam adipiſcatur;eſt ſimul & ſingulari amentia præditus,& immani ſcelere aſtrictus.Quid enim amentius,quàm rerum etiam minimarum Deum cauſam eſſe confiteri; rei autem omnium maximæ cauſam ingenio ãtque viribus humanis aſsignare? Quid magis ſceleſtum & impium, quàm diuinam ad ſe gloriam quempiam transferre, ſibiq́ue diuinitatem tribuere? Qui enim diuinarum rerum in ſe cauſam ponit, ſe Deum planè facit. Iuſtitiæ autem ſplendore & claritate nullum munus poteſt animo cogitari diuinius.Quis igitur poteſt facere,vt ait Iob,mundum ex immundo;niſi ille ſummus iuſtitiæ architectus, totiuſq́ue æquitatis atque dignitatis origo? Sic enim inquit ille apud Iſaiam: Ego ſum ille, qui deleo iniquitates tuas propter me:& peccatorum tuorum non recordabor. In quo autem ait, Propter me, planè docet, non meritis hominum,ſed diuina clementia humanas mentes ſanari, atque ex impuris puras, & ſanctas effici.Quid enim eſt in nobis,quòd vel iuſtitiam efficere, vel effectam tueri & conſeruare poſsit? Num natura? at generis noſtri princeps, in quo vis naturæ clarius cerni potuit; non multùm

tùm poſt ortus ſui primordium, cùm eſſet omnibus naturæ opibus inſtructiſsimus, turpiſsimè lapſus eſt. Num legis diſciplina?at ipſi ſummi legis interpretes, Moſes & Aaron, quibus lex à Deo tradita eſt vniuerſo populo promulganda, cùm eſſent ſanctitatis homine præſtantes, & ipſius legis ſtudio incenſi; tamen peccauêre. Cùm igitur nec in natura, nec in lege ſit iuſtitię cauſa: conſequens eſt; vt omnis noſtra iuſtitia ſit ad diuinam benignitatem & gratiam reuocanda. Quocirca Dominus in eo loco, vt humanum faſtum & elationem comprimeret, atque omnes mortales peccaſſe conuinceret, & eſſe ſeueritati diuini iuris obnoxios; addit continuò: Redige mihi in memoriam, & iudicio contendamus ſimul; narra, quid habes, quo te iuſtum eſſe demonſtres. Pater tuus primùm peccauit, interpretes tui deſciuerunt à me, & principes ſanctos meos contaminatos oſtẽdi. Hac igitur oratione pronũciat ipſe Iuſtitiæ parens, nec in natura, neq; in lege; ſed in illius tantũ benignitate eſſe omnem vim & rationem iuſtitiæ conſtitutam. Nec enim natura primum parentem in iuſtitia continere potuit; neque lex ſummum illum legis interpretem integrum à crimine conſeruauit. In Dei igitur tantùm clementia eſt omnis ſpes iuſtitiæ collocanda. Quæ fuit autem tanta numinis placatio, vt Deum hominibus ab illo tanto interuallo diſtantibus, & ab eiuſdem inſtitutis impiè diſsidentibus, ita conciliaret, vt homines ornamentis diuinis afficeret? Cuius opera tandem potuit (hoc enim erat in quadripartita diuiſione tertiũ) iuſtitiæ ſplendor hominum mentes illuſtrare? omnes enim peccauêrunt, omnibus

bus fuerunt grauiſsimæ criminum maculæ penitùs inuſtæ, omnes tandem miſerrimè prolapſi ſunt. Qui igitur integri atque valentes per ſe ſtatum ſuum diu tueri nequeunt, quomodo mortiferis morbis impediti è malis emergent? quibus remedijs amiſſam ſanitatem recuperabunt? quomodo tandem ſempiterni numinis offenſionem obliterare poterunt? Num poteſt humanæ medicinæ remediũ, curandis corporib. inuentũ, animi vulneribus adhiberi? Num offenſio diuini numinis humanis ſtudijs atque muneribus compenſari? Quibus autem muneribus? Num exiſtimamus, illum pecudum ſtrage delectari, hoſtiarumq́ue ſanguine deliniri? At id Deo indignum eſt, illiusq́ue immenſæ maieſtati minimè decorum. Num principes aliquot viros aduocatos adhibebimus, quorum gratia & auctoritate illum nobis propitium reddamus? Sed omnes reges maximi, omnes nationum rectores, & principes, vniuerſum denique genus hominum coram illo pro nihilo reputandum eſt. Quocirca Moyſes in Deuteronomio vt ſtultam hominum confidentiam refutaret, ait: Dominus Deus veſter, ipſe eſt Deus Deorum, & Dominus Dominorum, Deus magnus, fortis, atque metuendus, qui non reſpicit hominum dignitatem, neque munera. Sed dices fortaſsè, vnam reliquam fuiſſe viam iræ diuinæ auertendæ, & humani ſceleris expiandi, quæ in ſanctorum precibus atque votis ſita eſt. Hoc quidem non leue pondus apud Deum habere confitendum eſt. Tantum enim tribuit piorum hominum ſanctitati, vt eorum precibus remittat puniendi ſeueritatem, & hominibus, quibus erat infenſus, facilè

place-

placetur. Vnde ſcriptũ eſt: Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & exaudiebat eos. Item alibi: ſtatuerat perdere eos, niſi Moyſes electus ab eo, ſtetiſſet in muri ruina, vt repri-meret impetum eius. Eſt autem eo in loco ſimilitudo ſumpta à viris fortibus, & amore patriæ vehementer incenſis: qui cùm murus tormentis hoſtium atq; machinis deijcitur, ſeſe in ea parte, quę ruinis maximè ſtrata eſt, pro muro opponunt, ad hoſtium impetum ſuis corporibus excipiendum, vt cum certo vitæ periculo perniciem à patria depellant. Non aliter enim ſe geſsit Moyſes. Nam cùm Iudęorum propugnaculum, quod in fidei religione conſiſtebat, eorundem rebellione diſiectum eſſet, nihilque impediret, quò minus ira diuina in homines omni firmo præſidio nudatos inuaderet, eoſque ad internecionem deleret: Moyſes ſtudio communis ſalutis inflammatus, ſeſe diuinæ iuſtitiæ telis obiecit, & expoſuit: neque recuſauit, quin ſupplicio ſuo omniũ impietatem lueret. Sic igitur fuſis cum ardentiſsima ſuorum charitate precibus, numinis ipſius impetum repreſſit. Nullum enim ſacrificium offerri Deo poteſt, hominum charitate magnificentius. Summum autem atq; perfectiſsimum charitatis officium in eo poſitum eſt, vt nos ad mortem pro aliorum ſalute libenter offeramus, & ſanguinem patriæ ſine vlla cunctatione, cùm opus ita fuerit, largiamur, nullaque, quantumuis dira, ſupplicia recuſemus. Hoc vnum virtutis officium, omnium maximum atque præſtantiſsimum, cùm omnes honeſtatis numeros in ſe contineat; mirum non eſt & homi-

num memoria conſecrari, & multis in locis Deum propitium efficere. Idcircò Deus hoc vnum maximè officium & munus exigit ab ijs, qui præſunt alijs, & Rempublicam imperio atque diſciplina moderandam ſuſcipiunt. Itaque conqueritur apud Ieremiam, quòd nullum reperiret Hieroſolymis, cuius ſtudio in communem ſalutem valdè propenſo, & ad ſanctiſsimas preces & vota cōnuerſo, ab euertenda ciuitate deduceretur. Apud Ezechielem verò pſeudoprophetas inſectatur, quòd non ſeſe iræ numinis in populum ſæuientis interpoſuiſſent: quod quidem magno argumento erat, eos non veros Prophetas fuiſſe. Vult enim clementiſsimus ille Dominus, vt ſint, qui ſe pro omnibus offerant: qui dum aliorum ſaluti cōſulunt, propriam vitam negligant: qui ſummo ſtudio & contentione non ſibi tantùm; ſed omnibus veniam efflagitent: qui etiam ad caput ſuum pro omnibus deuouendum animo ſemper parati ſint. Sic igitur fit, vt hac ſuorum ſanctitate & religione, quæ in ſumma charitate conſiſtit, ſeſe ab hominibus ſtatim euertendis ſæpè contineat. Hoc igitur ſtudio Moyſes, hoc Samuel, hoc Dauid, hoc multi ſancti homines iram diuinam multis in locis cohibuerunt. Attamen neque Moyſes, neque Samuel, neq; quiſquam alius, quantauis eſſet virtute & pietate præditus, potuit vllo modo cunctum orbem terrarū ſceleris tyrannide liberare, vniuerſumque genus hominnm cum Deo in gratia ponere. Attulerunt illi quidem ſuis in magno aliquo periculo conſtitutis aliquam ſalutis atque libertatis ſpeciem, ad huius tantum vitę ſtatum pertinentem, & exiguo temporis ſpacio cir-

cumſcriptam: ſempiternam verò ſalutem, atque libertatem, quæ ad florentem atque ſempiternum ſtatum animi refertur, minimè conferre potuerunt. Erant enim naturâ ſerui, non filij. Seruus, inquit Dominus apud Ioannem, non manet in domo in æternum, filius manet in æternum, hoc eſt, non Moyſes, neq; quiſquam alius potuit in domo Domini ſempiternum imperium & iuriſdictionem adminiſtrare, ſed vnicus tantum filius, paterni nominis hæres, & expreſſa immenſi atque ſempiterni numinis imago. Ergò, cùm Moyſes non filius, ſed ſeruus extiterit, non in perpetuum domum Domini regere potuit, nec eſſe ſempiternæ ſalutis adminiſter, quæ quidem in veræ iuſtitię fructu conſiſtit. Vt igitur opera illius fuerit Iſrael è Pharaonis impotenti dominatu liberatus, non potuit tamen eiuſdem opera peccati vinculis eximi, & dæmonis infeſtiſsimi dominatum fugere, & ſempiternam miſeriam declinare. Idem etiam de reliquis in omni virtute excellentib. viris exiſtimandum eſt. Omnes enim in eadem conditione fuerũt, qua Moyſes, de quo Paulus ait: Et Moyſes quidem fidelis fuit in tota domo illius, veluti miniſter in teſtimonium eorum, quæ dicenda erant. Chriſtus autem tanquam filius in domo eius, quæ domus ſumus nos. Vt igitur aliquot in locis ab ijs, qui non ſempiternam, ſed breui ſpacio definitam iuriſdictionem in domo Domini habuerunt, breuis aliqua lux rebus humanis allata ſit: ſempiterna profectò ſalus eorum ope conſtitui & parari non potuit. Alia igitur multò præſtantiore ſanctitate & religione opus fuit, alijs virtutum omnium meritis multò clarioribus ad genus

ſempiternam in ſuis iuſtitiam atque ſanctitatem perfecit. Ergò, cũ neq; Moyſes, Samuel, neque Helias, neq; quiſquã alius habuerit, quo ſua ipſius debita compenſaret, vitamq́; mortis inſidijs circumuentã redimeret; quomodo tandẽ viuerſum orbẽ terrarum̃ expiare, & in diuinam gratiã reſtituere potuiſſent? Hoc igitur munus Dei tantũ filio aſſignari conueniebat. Nam̃, ſi excellens animi pietas atq; ſanctitas eſt Deo gratiſſima, in Chriſto tantum eluxit diuinum illud admirandæ ſanctitatis exemplum, nullis vnquam terrenis affectionibus inquinatum. Si charitas in homines valet plurimùm apud illum generis humani parentem optimum, adeò nos dilexit Chriſtus, vt in acerbiſſimã mortẽ & intollerandum cruciatum ſeſe pro hominũ ſalute libenter offerret. Si preces ſanctorum hominum Deum flectunt, & à ſeueritate ad clementiam traducunt: hic ſummus totius ſanctitatis architectus, cùm plurimas pro nobis ærumnas pertulit, tum omnẽ vitam, quam infinitis laboribus expoſuit, in precibus conſumpſit: atq; ita patris opẽ nobis cum valido clamore, & lachrymis implorauit, & exauditus eſt propter ſuam ſingularem pietatẽ. Si poſtremò ſacrificium aliquod potuit expiare mentes hominũ, pacemq́; nobis impetrare: huic vni ſolùm ſacrificio tributũ fuit, vt omnia vitia & culpas excluderet, Deumq́; in perpetuum generi humano propitium̃ efficeret. Nec enim pecudum ſanguis aſperſus potuit vllo modo inſitas animi ſordes eluere, ſed ſanguis Chriſti tantum, in conſpectum patris illatus. Chriſtus igitur ſolus maximus atq; ſempiternus ſacerdos, munere ſuó egregiè perfunctus, id perfecit in nobis, qúod nullæ

N 5 ſacro-

ſacrorum ſanctitates, nullæ ceremoniæ, nulla priſcæ legis inſtituta, nulla ſanctorum hominum preces efficere potuerunt. Non enim bruta animãtia, ſed ſui ipſius corpus ſanctiſſimum ad ſacrificium obtulit: non in templi manu facti aditum, ſed in ſummum cæli faſtigium penetrauit: non pecudũ ſanguine populum atque aras aſperſit, ſed proprio ſanguine odium in nos cęleſtis atque ſempiterni numinis extinxit: non odores terrenos incẽdit, ſed ardentiſſimis precibus pro ſalute omnium ſupplicauit: non deniq; vllis muneribus humanis iram patris auertere inſtituit; ſed admirabili obedientia, charitate, ſanctitate, religione, numen illius veneratus eſt. Neque ſibi ipſi veniam (nunquã enim in vita deliquit:) ſed nobis omnibus poſtulauit: neque in eo ſacerdotio adminiſtrando humanam religionem, ſed diuinam virtutem adhibuit. Illius igitur tantum opera fuit & patris numẽ placatum, & iuſtitiæ donum hominibus impertitum. Reſtat nunc, vt videamus, quibus tandem hominibus iuſtitia à Deo per Chriſtũ data ſit. Sed hoc etiam iam ſuperius oſtenſum eſt. Non enim Deus ſanat inuitos, non placitis illius obſiſtentes, non oblatam lucem repudiantes; ſed eos, qui vulneris ſui remedium non aſpernantur, diffuſumq; lumen libẽter accipiunt. Eis igitur tantum donari iuſtitiam conſtat, qui Deo monenti credunt, vocanti præſtò ſunt, imperanti obediunt, medicãti gratiã tribuunt, totoſque ſe illi tradunt, neque ingenio ſuo, ſed voluntate illius omnia vitæ conſilia moderantur: vt autem vniuerſa vnico verbo cõplectar, eis tãtum Deus iuſtitiã tribuit, qui fideles ſunt. Attende enim, qui ſint illi, quibus ſanitatẽ

pol-

pollicetur. Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, & quod rectum eſt corá eo, feceris, & obedieris mandatis eius, cuſtodieriſque ómnia præcepta illius, nullũ morbum eorũ, quos intuli Aegyptijs, inferam tibi. ego enim ſum Dominus Deus ſanator tuus. Ex his verbis planè liquet, his tantum iuſtitiam tribui, qui fidem retinent, hoc eſt, qui Deo obedientes ſunt. Obedientia enim ſanitas cõparatur: ſanitas autem eſt in iuſtitia conſtituta. Sic etiãDauid eos ſanãdos prædicit, qui morbi ſuiſenſum capiunt, atq; dolore perculſi ad Deũ conuertũtur. Similiter apud Iſaiã, Chriſtus ſe miſſum eſſe pronunciat ad eos curandos, qui animis afflicti ſunt, hoc eſt, qui dolore cõfecti, in vnicũ illum vitę medicum reſpiciunt. Sic deniq; apud Ieremiã, & Ezechielem, & reliquos Prophetas, illis tantũ ſalutem, & diuinum iuſtitiæ beneficium pollicetur, qui fuerint diuinis inſtitutis obedientes. Sic item Paulus docet, Chriſtum obediẽtibus ſibi cauſam ęternæ ſalutis attuliſſe. Habemus igitur, quoad eiũs fieri potuit, vniuerſam iuſtitiæ vim penitus explicatam. Nam &, qualis ſit iuſtitia, deſcripſimus; & à quo fonte petenda ſit, oſtendimus &, cuius opera manat ad homines, explanauimus: & ad quos tandem homines emanat, oratione definiuimus. Demonſtratum enim eſt, iuſtitiam eſſe ſtatum animi: diuina lege fundatũ, atque diuinæ virtutis conſtãtiã ſpecie referentem. Dictũ eſt Deũ ſolum eſſe, qui iuſtitiam in nobis efficiat. Hanc autẽ ampliſſimis Chriſti meritis atque ſanctitate tributam hominum generi, docuimus. Poſtremò, nõ omnes, ſed eos tantum, qui ritè fidem colunt, id eſt, qui diuinis præceptis obediunt iuſtitia donari. Nõ alie-

num

num autem hoc loco arbitror, exactius diſtinguere, quid inter fidem atq; iuſtitiã interſit: ſiquidẽ vtriuſque virtutis vis in diuinæ legis cultu & obſeruatione perſpicitur; vt ita vix à ſe inuicẽ cogitatione diſcerni queant. Sed animaduertendum eſt, iuſtitiã ſine fide cõſtare non poſſe; poſse autẽ fidei rationem intelligi, vt iuſtitia non ſit. Cũ enim peccamus, in crimen repentè incidimus, iudicio diuino reſeruatum; quod nullis operibus, quãtumuis pijs, effugere per nos poſſumus; ita, vt etiam cũ fide ad officiũ reuertimur, minimè poſſimus iuſtitiam obtinere. Maximorum enim criminum rei ſumus, atque iudicij laqueis irretiti detinemur; vt, quamuis animus iam ſit in veræ religionis cultum incitatus, non tamen ſit in eo ſtudio & cõuerſione iuſtitiæ ratio collocanda. Iuſtitia enim tunc exiſtit, cùm omnis omninò reatus extinguitur. Eſt igitur neceſſe vt ad Dei clementiam confugiamus, ductique fide ad gratiam aſpiremus, vt opem ſuppliciter imploremus. Quo facto, clemẽtiſſimus ille Dominus cõtinuò preces noſtras exaudiet, atq; id, quod inſtituit, & inchoauit, abſoluet; õnibusq; flagitijs noſtris ſempiterna obliuiõe ſepultis, iuſtitia nos ſua confeſtim informabit. Sẽper itaq; fides antecedit iuſtitiam: continet tamen fides primam iuſtitię inſtitutionẽ. Inchoat enim iuſtitiã in nobis Dominus, cũ numine ſuo pellit animos; cũ fidẽ in nobis excitat; cùm facit, vt ſpiritu ſuo pulſi mala noſtra ſentiamus; cùm nos ad ſe fide cõuertit. Perficit, & abſoluit iuſtitiam, cùm non modò nos ad ſui ſtudium allicit, & inuitat; verùm etiam omnia commiſſa ſcelera condonat. Eſt itaque iuſtitia fidei fructus ampliſſimus, fides autem maximũ iuſti

tiæ fundamentum. Fides enim incipit, quod iuſtitia conſummat: fides ſceleri obſiſtit, iuſtitia omni ſcelere ſoluit: fides ſtrenuè decertat, iuſtitia ſumma cum gloria triumphat: fides vota nuncupat; iuſtitia nuncupata vota perſoluit: fides in eo elaborat, vt animum rectè conſtituat; iuſtitia animũ facillimè regit atque moderatur. Sic igitur fit, vt fides quidem inchoata quædam iuſtitia ſit; iuſtitia verò perfecta & abſoluta quædam fides. Accedit, quòd fides eſt officium noſtrum, non tamen abſq; diuino beneficio preſtitum: iuſtitia verò diuinum munus & beneficium, humanis tamen officijs exercendum, atque conſeruandum. Fidem itaq; Deo offerimus, iuſtitiæ verò gratiam poſtulamus. Fide poſtremò iuſtitiam cõſequimur; iuſtitia autem fidem tuemur, atque miros in illa progreſſus facimus. Vt enim ſublata fide iuſtitia omnis amittitur ita iuſtitia conſtituta, fides fit altior indies atq; vehementior. Hinc facillimè apparet, in quo ſit omnis ſanctitas conſtituta. Eſt autem ſanctitas ſcientia religionis colendæ: ſcientia autem hæc in eo poſita eſt, vt teneamus animo, quibus ſacris immolandum ſit; quid rurſus ſit à Deo poſtulandum, atque flagitandum. Qui hæc duo rectè animo percepta atque comprehenſa tenuerit; is verę religionis ſcientiſſimus haberi poteſt. Quo autem alio ſacrificio numen illius venerari, quod aliud munus voluntati illius acceptum & gratum adhibere poſſumus, præter vnam fidem, Chriſti meritis atque ſanctitate firmatam? Quid rurſus ab illo petendum, quod ſit & illius magnificentiæ magis conſentaneum, & ad noſtrã dignitatem aptius, & ad vitam & immortalitatẽ magis neceſſarium; quàm iuſti-

tiam?Præclarè igitur Oſeas populum ad ſtudium ſanctitatis adhortatur. Sic enim eum excitat ad religionem, vt non vllo modo eam in legis ſacrificijs, ſed in fide ſitam doceat. Non enim ait, parate vitulos, hircos ad aram ſtatuite, agnos & arietes in Dei honorē iugulate. Quid igitur dicit?tollite vobiſcum verba & conuertimini ad Dominum. Hic non planè demonſtrat, omnem religionē in ſancta & fideli precatione conſiſtere, neque ſanguinē pecudum;ſed fide atque precibus ardenti fide ſubnixis, immolandum?Nunc diſcamus ab eodē Propheta, quid à Deo petendum ſit. Adiungit enim: Diciteque ad eum:Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, hoc eſt, confer mihi diuinum iuſtitiæ munus, & hanc meam fidem, qua ad te ſupplex accedo, benignitate tua immenſa & infinita complectere. Atq;, vt oſtendat fide iuſtitiam conſeruari & augeri;admonet, vt in perpetuū fidem voueant, quæ quidem maxima ex parte in acceptis beneficijs animo retractandis, & in gratijs agendis poſita eſt. Addit enim:Et perſoluemus vitulos labiorum noſtrorum, hoc eſt, ſacra, quę nobis voti damnatis, peragenda ſunt, non vitulorum cæde; ſed laudum tuarum aſſidua prædicatione peragenda ſunt. Hi enim ſunt vituli tibi gratiſſimi; hæc ſacrificia magnificentiſſima. Breui itaque oratione vir diuinus omnē nobis rationem verę & abſolutę religionis explanauit. Docuit enim fide ſupplicādum; iuſtitiam verò poſtulandam, iuſtitiæ rurſus donum atque beneficium fidei opibus conſeruandum, & augendum; vt ſic fides iuſtitiam pariat; iuſtitia fidem amplificet; & ſic alterū alterius incremento roboretur; & vtrunque tandem ad ſummum

mum peruentat. Hæc ſunt illa ſacra ſanctiſſima, quibus initiari; hæc ſacrificia, quibus pacem expoſcere; hæc munera, quorum gratia vota ſuſcipere conuenit. In hoc enim omnis religio ſita eſt, vt fide pro obtinenda iuſtitia ſacrificemus. Vt autem omnis religionis intelligentia in fidei atque iuſtitię cognitione cõſiſtit: ſic omnis impia fraus, omnis impura ſuperſtitio ex eo eſt, quòd neque cum fide ad Deum adeunt homines; neque iuſtitiã, ſed opes fluxas & interituras à Deo flagitant. Duplici igitur ratione impuri & impij ſunt. Aut enim, quãta ſit diuinæ naturæ vis atque maieſtas, quantaque & quàm ſalutaris benignitas, ignorant: aut ſummũ bonum non in ipſo Deo; ſed in rebus caducis ponendum exiſtimant. Nam, ſi illud in Deo ſitũ eſſe iudicarent, nihil optarent ardentius, quã id, quod eos cum Deo arctè coniungeret: id autem iuſtitia eſt. Vtroque igitur modo Deũ honore diuino ſpoliant. Nã, qui aut diffidenter & timidè, aut nimis confidenter & impurè cũ muneribus terrenis per fraudẽ ſæpenumerò quęſitis, ad aras accedũt; prauam certè opinionem de diuina bonitate & clemẽtia, aut iuſtitia & æquitate concipiunt. Qui rurſus aliud, niſi Deum ſummè concupiſcit, atq; non pro iuſtitia, ſed pro rebus caducis tantum immolandum putat; is certè Deo cui ſupplicat, diuinitatem eripit. Id enim, quod ſummè & ardẽter expetit, illi anteponit. O deplorandã cæcitatẽ, & amentiam hominum, omnẽ operam, curam & ſolicitudinem, omnes rationes & cogitationes, omnes denique preces & ſacrificia in res inaniſſimas conferentium. Quid enim miſerius, quàm pro ijs rebus parandis immenſos labores excipere; quæ

neque

neque inopiam ſubleuant, neque curas eximunt, neque morbos depellunt, neque ſitim cupiditatis extinguunt: immò, dum cupiditatem vehementius irritant, omni tranquillitatis fructu animum ſpoliant, vitamque longè amariorē efficiunt. Hoc diuinum iuſtitiæ donum optandum, hoc amandum, hoc aſſiduis precibus petendum eſt; quod animum omnibus diuinis opib. copioſum & opulentum reddit, quod morbis liberat, quod extrahit ſolicitudines, quod homines Deo ſimiles facit, in quo denique diuinæ gratiæ ſumma conſiſtit. Nec enim aliud eſt gratia illa, qua iuſti ſumus, niſi iuſtitia ipſa gratis conceſſa fidelibus. Quod vt rectius intelligamus, non arbitror alienum, gratiæ nomen explicare, maximè cùm nullo modo eam à iuſtitia ſecernendam exiſtimem: & eos, qui aliam gratiam excogitant, illorum bonavenia dixerim, in maximo errore verſari cenſeā. Primùm igitur hæc vox ſignificat fauorem & benitatem alicuius, nullis aliorum meritis, ſed ſpontè tātum & volūtate ſua, ad benignè faciendū propenſam. Significat deindè ipſius benignę voluntatis effectum; nempè beneficium gratuitò collatū. Declarat præterea gratiæ nomen accepti beneficij memoriam, cùm ſtudio reddendi; atque, quoad eius fieri poterit, referendi coniunctam. Eſt poſtremò alia huius verbi notio, qua dicimus aliquod eſſe gratum; hoc eſt, aſpectu iucundum, amorem quaſi quadam venuſtate concilians. Hanc autem variam & multiplicē nominis huius vim, cùm ad diuina ſignificanda transferimus, ſemper nobis iuſtitia occurrit. Nam, cùm gratiæ nomine diuinum fauorem & clementiam intelligimus, nullis

noſtris

noſtris meritis ad munera gratis danda incitatam, hæc certè Dei clementia, in iuſtitiæ beneficio hominibus tributo maximè perſpicitur. Deindè, cùm ex ipſa gratia mirabiles, atque varij, & multiplices effectus exiſtant (omnia namque vitæ cõmoda in gratijs numerari poſſunt) præcipuè tamẽ ſpiritus ſancti munera gratis hominum generi conceſſa, hoc vocabulo deſignantur. Diuiſiones, inquit, Paulus, gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Sed cùm nullum à ſpiritu ſancto donum aut maius & amplius iuſtitia, aut iucundius & ſalutarius acceperimus; congruum fuit, iuſtitiam potiſſimum inter omnia diuina munera hoc nomine gratiæ appellari. Si verò illum verbi vſum conſideres, quo gratia ponitur pro memoria accepti beneficij: vnde fit, vt ingratos eos nominemus, qui beneficij memoriam deponunt, paremq; voluntatem non reddunt, cùm poſſunt: gratia profectò eſt ad ipſius partæ iuſtitiæ munus & officiũ maximè referenda. Nihil enim eſt magis ſecundum iuſtitiam, quàm gratus animus, accepta beneficia ſecũ recogitans, eaque, vbi primùm poteſt, quibus in rebus poteſt, omni ſtudio rependens, aut ſaltem gratiarum agendarũ ſtudium non intermittens. Si poſtremò animũ referas ad illam nominis ſententiam, qua diximus, gratam oculis venuſtatẽ declarari; omnis certè venuſtas & elegantia eſt in iuſtitia ponenda. Nihil enim refert, quàm grati ſimus hominum oculis; neque enim ſunt in ſenſibus humanis vera & conſtantia pulchritudinis & honeſtatis iudicia. fit enim plerumque, vt falſa venuſtatis imagine capti, deformia atq; turpia perpulchra iudicent. Illud igitur animaduertendũ eſt, in

quo ſunt omnia, quàm grati nempè, quàm amabi-les, atque iucundi ſimus illi ſummo formarum ſpectatori, qui non vanum corporis nitorem; ſed ſplendidum animi cultum, & admirabilem mentis elegantiam intuetur. Nihil autē Dei oculis omni ex parte gratum eſſe poteſt, præter iuſtitiam. Quoquo igitur modo gratiam intelligas, ſemper iuſtitia animis obuerſatur. Aut enim fontem iuſtitię perſpicis, aut ipſiũs iuſtitię vim & rationem, aut iuſtitiæ munus & officium, aut eiuſdem iuſtitiæ decus & elegãtiam. Has vocabuli huius notiones mihi planè perceptas arbitror: illius autē gratiæ vim me penitus ignorare confiteor, quàm multi non à charitate ſolùm, verùm etiam ab omni virtutis ratione ſeiungunt, eaq; charitatem informari contendunt. Eos autem ipſos, qui de gratia ita diſputant, eius ipſius gratiæ, cuius authores ſunt, vim ignorare, illud eſt maximo argumento, quòd eam non nominant, ſed qualitatem quandã nomine vocantem inducunt. Si enim quæras ab illis, quid gratia ſit, multam operam in diſtinguendo ponunt, & rectè ſanè: omnis enim nominis vis multiplex diſtinguēda eſt. Sed diſtinctionē videamus. Gratia, inquiũt, primũ eſt fauor, amore, quo quiſque eſt affectus in aliquem, excitatus: eſt deindè fauoris ipſius effectus, nempè gratis donatũ beneficium: eſt poſtremò grata accepti beneficij commemoratio. Optimè. Sed ego primam gratiæ rationē Dei clementiam appello, è qua noſtra iuſtitia omnis emanat: altera, quamuis latè pateat, iuſtitiã tamen præcipuè ſignificari video: tertia verò ipſius iuſtitiæ ſummum atque præſtantiſſimum officium deſignari non ambigo. nihil eſt enim, in quo

ſe iu-

ſe iuſtitia clarius oſtentet, quàm in authore atq; parente iuſtitiæ colendo, ſummisq; laudibus atque omni vitæ ſtudio celebrando. Sic enim fit, vt iuſtitia eò, vndè profecta eſt, reuertēs, abſoluta quadā conuerſione finem atque perfectionem conſequatur. vt enim à Deo profluxit; ſic ad Dei gloriam eſt, tanquam ad debitum finem referenda. Si ergò, cùm gratiā nominamus, ſtatim nobis occurrit vel iuſtitiæ origo, nempè immenſa Dei benignitas, & clementia: vel iuſtitiæ ipſius vis & ratio, opera diuinæ benignitatis effecta: vel iuſtitiæ ſtudium omnium præclariſſimum: quid opus fuit aliam exquirere gratiam à iuſtitiæ ratione ſeiunctam, quā nemo prorſus intelligeret? Nō inquiunt, eſt veriſimile, vt Deus ijs, quos ſpiritus ſui muneribus informare inſtituit, minus conſulat, quàm rebus ijs, quæ natura tantum cohærent, & permanent. Sed res, quæ natura tantum conſtant, ſic à Deo cōſtitutæ ſunt, vt non tantum à cauſa extrinſeca mouerentur, verùm etiam inſita propriæ formæ cupiditate, atque propenſione, eum finem motus appeterent, ad quem cauſa extrinſecus illata diriguntur: aliter enim motus ille minimè naturalis eſſet. ergò & ijs, quæ ſpiritu diuino regendæ ſunt, opus fuit aliqua diuina forma, qua ſpontè ducerentur eò, quo illas ſpiritus diuinus impelleret. Hoc quidem rectiſſimè dictum puto, ſed eam formā iuſtitiam eſſe defendo. In ea enim eſt ſolida & expreſſa diuinæ mētis effigies; quæ facit, vt ad ōnia ad quæ nos ſpiritus ſanctus ſingulari præſidio impellit, ſpōtè etiam noſtra cū voluptate ducamur. Quid igitur opus fuit, gratiā à virtute ſecernere? ſi enim propriū virtutis munus eſt, eū, in quo ineſt,

perficere: cùm gratia mentem maximè perficiat, ad ſummumq́ue perducat: virtus, vel maximè ducenda eſt. Nam, ſi gratiæ nomine Dei clementiam intelligis; gratia Dei ipſius virtus eſt: ſi diuinæ clementiæ beneficia; inter ea iuſtitia præſtantiſſimũ locũ obtinet: ſi animum gratum atq; beneficij memorem; in eo virtus omnis ſita eſt. Quid igitur conuenit, gratiã ab omni virtute ſeparare? Ita ſanè, inquiunt: vt enim rationis lumen eſt à virtutibus induſtria & exercitatione quæſitis natura diſtinctum: eæ autem virtutes ſunt, quibus homo ad finem humanæ naturæ conſentaneum dirigitur: ita conſequens eſt, lumen gratiæ ab ijs virtutibus ſeparari, quarum diuinam vim Spiritus ſanctus animis diffundit. Hæc illi omnia more ſuo, nos noſtro dicimus: & hac quidem concluſione effectum putant, quod volunt: in qua tamen, difficilè dictu eſt, quàm multa vitia ſint. Primùm enim in eo grauiter errant, quòd ita diſputant, quaſi ſit aliqua virtus, quæ à clementia diuina non fluxerit. Virtutes enim, quæ non à Deo ortæ ſunt, & ad Deum referuntur; nõ virtutes, ſed flagitia ſunt. Deindè, quòd ſtatuunt lumen rationis ſine Dei gratia conſtare poſſe: ratio enim per ſe neque vitæ finem intueri, neque vitæ curſum inſtituere, neque è tenebris emergere poteſt. Semper enim errat quandiu eſt orbata diuino lumine: ita, vt, cũ maximè ad beatam vitam enititur, tum vel maximè ſe in miſeriam ſempiternam præcipitet. Quod eſt igitur rationis lumen: gratia profectò diuina. Vt enim lux ſolis oculorum lumen appellari poteſt; ea namque circumfuſi oculi clarè vident, quæ ante ſolis ortũ erant tenebris inuoluta: ſic &

diui-

diuina gratia ratiõis lumẽ poteſt appellari. Quòd ſi rationis lumen appelles rectam mentis intelligentiam clarè cernentem;ea certè ſine diuina luce extare non poteſt. Recta porrò intelligentia, ſapientia eſt. Sapientia autem non modò maxima virtus eſt, ſed omnes ipſa virtutes gubernat. Nullo igitur modo eſt rationis lumen à vera virtute natura atque ratione ſeparandum. Ille verò communis multorum lapſus. ſtatuunt enim finem hominis humanæ naturæ accommodatum, diuerſum eſſe ab eo, quem appetit, poſtquam eſt gratia diuina informatus. Homo enim, cùm ſit natura diuinæ mentis imago, nihil habere poteſt, quod illius naturã perficiat, & in quo tãdem, vt in vltimo bono, conquieſcat; niſi Deum. Ita concluditur, finem hominis ea ratione, qua homo eſt, ſolum Deum eſſe, ad quem tamen non ſuis viribus, ſed Dei ipſius gratia peruenire poteſt. Cũ igitur homo aliquid ſibi præter Deum, vt vltimum bonum proponit, id non ſecundum naturam hominis facit, ſed ſecũdum humanæ naturæ corruptelam, & prauitatem. Poſtremò, vt poſſemus iudicare, quã eſſet apta comparatio, prius conueniebat explicare, quid eſſet gratia, vt ſic tandem videremus, eandem eſſe gratiæ cum virtutibus, quas appellant infuſas, cognationem, quam habet lumen rationis cum virtutibus ratione acquiſitis. Quomodo enim poſſũ intelligere, quàm aptè hæc inter ſe collata ſint, niſi prius gratiæ rationem perſpectam habuero? Gratiam virtutem eſſe negas. Quid igitur gratia eſt, ſi virtus non eſt? Nam, cùm tantum dicis eſſe qualitatem à virtutis rãtione diſtantem, nihil tu me doces, niſi eandem ipſam qualitatem definias. Doce

igitur,quæ tandem qualitas iſta ſit. Eſt,inquis, vt Auguſtinus author eſt,nitor animi, ſanctum conciliansamorem. Rectè ſanè,iſte tamen animi nitor qualis ſit, explica.mihi enim,qui nitorem animi, qui venuſtatem & elegantiam, qui omnem denique mentis ornatum & pulchritudinem in iuſtitia pono, ſatis eſſe puto nitoris nomen ad gratiam declarandam:tibi verò,qui gratiam à virtutis ratione diſcernis, vberius explicandum eſt, quid iſtius nitoris nomine ſignificatum eſſe velis. Quòd ſi nitoris verbo ſatisfactum quæſtioni putas, perindè facis,atque is, qui interrogatus de eo,quē dixiſſet eſſet egregio cultu nitentem, quali cultu ornatus eſſet, neque purpuram, neque aurum,neque gemmas nominaret, ſed tantum ipſius cultus nomen altero quoque verbo ineptè repeteret. Quæro enim, qui tandem ſit iſte nitor animi, quam vim habeat,quibus in rebus ſitus ſit: quod ſi fecero, aut iuſtitiam proferes, aut nihil omninò dices,ſed tantū iſtius nitoris verbum identidē vſurpabis.Nam, ſi dixeris,eſſe diuinæ formę ſimilitudinem,eadem ratione te premam,& eam ipſam ſimilitudinē,vt explices,à te contendam: atque doceas, in qua tandem re ſimilitudo formæ diuinæ conſiſtat. Et ſic tandem neceſſe erit, ad ipſam iuſtitiam reuoluaris.omnis enim diuinæ formę ſimilitudo eſt in iuſtitia poſita.QuodPaulus in epiſtola,quam ſcribit ad Epheſios,luculenter explanat; Renouamini,inquit,ſpiritu mentis noſtræ, & induite nouum hominem,qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Idem in epiſtola ad Coloſſenſ. demonſtrat omnem diuinę mentis imaginem in iuſtitiæ ſanctitate poſitam eſſe.Si

ſe. Si igitur gratia eſt animi nitor, diuinæ naturæ ſimilitudinem referens: omnis autem hæc ſimilitudo in vera iuſtitia conſiſtit, gratiá certè nihil eſt aliud, niſi iuſtitia. Quod ſi dicas gratiam eſſe, quæ nos Deo gratos efficit, num poteſt aliquid aliud excogitari. quod nos Deo gratos efficiat, præter vnam iuſtitiam? Iuſtus Dominus, inquit Dauid, & iuſtitias dilexit. Idem Dominus apud Ieremiam ait: Ego Dominus, qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terra: hæc enim omnia placent mihi. Item apud Iohannem: Qui miſit me, inquit, non reliquit me ſolum; quia ego, quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Paulus verò, cùm Romanos exhortaretur, vt quilibet exhiberet ſe hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, vt explicet deinceps, quæ Deo placeant; omnia iuſtitiæ munera recenſet. Ex his locis & ex alijs quàm plurimis, quos perſequi eſſet infinitum, facilè liquet, aut iuſtitiã eſſe, quæ nos Deo gratos faciat, aut nihil eſſe. Id enim nos Deo conciliat, quod illi ſimiles efficit: iuſtitia autem eſt, quæ Deo ſimiles efficit. Quod cùm gratiæ propriũ munus ſit, ſequitur, vt ipſa iuſtitia gratia ſit. Cùm autem charitas abſoluta omnem ſit vim iuſtitiæ complexa, multò certè ſapientius feciſſe videntur, qui gratiam à charitate non diſcernunt, quàm ij, qui eam à virtute ratione ſeiunctam eſſe ſtatuunt. Legis namque finis, vt Paulus auctor eſt, charitas eſt, ex corde puro, & conſcientia bona & fide non ficta. Cùm verò conſtet, legis finem eſſe iuſtitiam (ad eam enim ſanciendã omnia legis præcepta referuntur) reſtat; vt iuſtitia omnis in ea charitate ſita ſit, quæ poſt crimẽ venia deletũ, atque diuina clementia ſepultũ, confeſtim

exiſtit. Dei enim clementia fit, vt omnia crimina eorum, qui in illius fide nituntur, omninò deleantur, & ignis diuini amoris illorum animis impli. cetur, atque ita Deo ſummo arctiſſimè coniungantur: quod eſt maximum & ampliſſimum diuinæ benignitatis & gratiæ beneficium. In hoc autem ſanctiſſimæ cōiunctionis fœdere conſtat, eſſe omnem religionem iuſtitiæ conſtitutam. Cùm igitur hoc nomē nō modò Dei benignitatē ſignificet, verùm etiam illius munus atque beneficium: nullūque munus à Deo nobis donatū ſit illuſtrius, nullum amplius & magnificentius; efficitur planè, vt inter omnia diuina beneficia, hoc vnum iuſtitiæ munus præcipuè gratiæ nomen obtineat. Quocirca non poſſum ſatis admirari, quid venerit in mētem quibuſdam hominibus eruditis atq; pijs, aliquid ingenio comminiſci, quod eſſet iuſtitiæ ſplēdore, omniq́ue virtutis elegantia mirabilius. Nam illud ridiculum, in quo aſſerunt, gratiā eſſe iuſtitiæ formam. Putes iuſtitiam eſſe rudem materiam, & impolitam, noua quadam forma concinnandam: aut aliquid in animo diſcipatum & fluctuans, quod ſit ratione aſtringendum? In quo quidem minimè vident, omne, quod in materiæ rationem cadit, infinitè ferri, & eſſe ſemper in motu, ſine modo, ſine conſtantia, ordinis totius expers, & immoderatè iactatum. Infinita igitur inanium rerum cupiditas, effrænata iracūdia, turpidæ & inconſideratæ animorū commotiones ſunt, quæ forma indigēt, & materiæ inſtar obtinēt, & ratiōe deuinciendæ ſunt: non iuſtitia, quæ eſt ipſe rerū modus, lex atque ratio, qua diſſipata colliguntur, diſſoluta coniungūtur, diſſidentia cōponuntur, inordina-

dinata deniq; in ordinem adducuntur, ita, vt ex flagitioſa commotionum infinitate, ad vnam rationem & conſonantiam redacta, vnicus, idemq; omnium ſuauiſsimus concentus exiſtat. Quòd ſi rurſus in iuſtitia eſſet aliquid ſolutum, & vagum; ſi quippiam inconſideratè commotum atq, turbatum, tunc iuſtitiæ formam requirerem. Cùm verò iuſtitia ſit ipſa forma, eademq; omni laude excellens atq; planè diuina, animos numero atq; ratione deuinciens; non video, cur hac minimè contenti, aliam ſine vlla grauiore cauſa formam excogitemus. Sic enim & ipſius gratiæ quam effingunt, eſſet alia forma rurſus inueſtiganda, & ſic infinitè progrediendum. Quòd ſi hoc abſurdum eſt, abſurdum etiam eſt id vnde hoc concluditur, nempe gratiam eſſe aliquid natura atque ratione à iuſtitia ſegregatum. Si igitur iuſtitia eſt ſummum et altiſsimum diuinæ gratiæ beneficium, ea nanque ad Dei ſimilitudinem proximè accedimus, & omni ſtudio ad immortalitatem rapimur, ſi ea continet in ſe omnem pulchritudinis & honeſtatis excellentiam, ita vt nos Deo gratos, amabiles atque iucundos efficiat: ſi mentem diuina quadam ſpecie informat, & omnes animi partes ordine, lege atq; ratione conſtringit; ſi hæc omnia rectè gratiæ, quæ nobis per Chriſti virtutem & gratiam ineſt, attributa ſunt: ipſa profectò iuſtitia gratia putanda eſt: & non alia gratia ingenio fabricanda.

LIBRI QVINTI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA Liber Sextvs.

QVALEM vim habeat iuſtitia, quomodo in diuinæ legis ſanctiſſimo cultu ſita ſit, & à Deo ad homines, qui Chriſtum fide venerãtur, propter excellentem illius in omni genere ſanctitatem peruenerit: quemadmodum denique ſummum diuinæ gratiæ munus & beneficium in illa conſiſtat, ſatis explicatũ arbitror. Nunc igitur conſequens eſt, vt non vniuersè, ſed ſigillatim illius decus, & elegantiam, & opes immenſas aliqua ex parte referamus. Quãuis enim diuina munera non poſsint intelligentia humana comprehendi; tantùm abeſt, vt iuſtitia, qua nihil eſt in muneribus diuinis amplius, & illuſtrius, & vberius, & magnificẽtius, poſsit aliqua facultate ſplendidæ orationis explanari: conſentaneũ tamen eſt nobis, qui diuina ſuſpicimus; maximè verò, poſtquã ſemel ſumus tantarum rerũ tractationem ingreſsi, nihil omittere, quod quidẽ ad illius explicationem pertinere videatur. Nec enim

enim verum eſt illud contritum nimia vetuſtate prouerbiũ:Mortalibus mortalia tantũ curanda eſſe;neq; ea,quæ ſupra nos ſunt, eſſe nobis vllo modo ratione perquirenda.Scelerata profectò ſententia, malorumq́; omnium ſeminarium continens. Qui enim ita ſe abijcit,vt infima tantum,quę infra ſe poſita eſſe videt, ad ſe pertinere putet; neceſſe profectò eſt,vt quaſi quædam immanis bellua cupiditate indomita rapiatur, & in omni flagitio & turpitudine volutetur; neq; aliud in vita ſibi propoſitum eſſe putet,quàm vt effrenatam libidinem expleat,omneq́; vitę ſtudium in corporis cultũ et cura conſumat.Quamquam,qui ſe mortalem exiſtimat, animiq́; vitam cum corpore ſimul extingui;tantaq́; mentis cæcitate laborat, vt naturæ ſuæ dignitatem non cernat, neque inter ſe & brutum aliquod animal quidquam intereſſe putet : æquũ eſt, vt prouerbium illud ſemper in ore habeat, mortaliaque tantum, & caduca omni ſtudio conſectetur. Nobis verò, quos non ratio tantum, & natura, ſed multò magis laudabilis & prædicanda fides erexit, atque ad cæli conſpectum, & ad noſtram ipſorum cognitionem acriter excitauit, quid aliud in vita faciendum eſt, cùm nos immortales,diuinoque ſemine generatos eſſe ſentiamus; quàm vt mortalibus rebus abiectis & repudiatis,de immortalibus atque diuinis noctes & dies,cum incredibili voluptate, cogitemus:& quantulamcumq; dicendi facultatem adepti erimus, eam omnẽ ad æternitatis ipſius ſtudium conferamus?Non enim ad paſtũ,vt pecudes;ſed ad immortale decus & gloriam nati ſumus:neq; naturę perfectio nobis è terra eſt; ſed è cælo petenda:neſ[illegible]

tam

tam eſt nobis,quæ ſit corporibus noſtris cum terrena mole coniunctio; quàm quæ ſit animis cum diuina mente cognatio perpetuò cōſiderandum. Non igitur conuenit, in diuinum iuſtitiæ ſplendorem ſolitò acriùs intuentē,aut mollitia langueſcere,aut defatigatione frangi,aut deniq; difficultate ſuſcepti muneris impediri; quò minùs opes illius conetur in omnium conſpectu proponere, earumq́ue cupiditate multos incendere. Nam,etſi inſtitutum à nobis munus perficere nequeamus; ipſe tamen conatus egregius eſt,præmioq́;,vt ſpero,tandem afficiendus: ſiquidem non ingenio noſtro,ſed Chriſti gratia & benignitate confidimus. Hac igitur fretus,timorem, quo eram antè perculſus,omittam: & iuſtitiæ laudes dicere aggrediar. Vt igitur hinc principium ducamus, quanta luce completi ſint, qui iuſtitia culti ſunt, explicari nō poteſt.Nec enim communi tantùm luce fruuntur; quam animantibus cunctis aſtra cælis infixa diffundunt: ſed ipſius diuinæ lucis radijs illuſtrantur,quam ſolæ beatiſsimæ mentes aſpiciunt. Solem illum nulla vnquam vmbra noctis obſcurat, cùm facilè omnem caliginem immenſo fulgore diſpellat:neque ad occaſum commeat:ſed eodem ſemper ſplendore intuentium aſpectum lætificat. Nec enim diurna conuerſione oblatam mortalibus lucem definit;ſed eandem perpetuò ſuæ lucis vſuram fidelium nationi largitur. Dies igitur ille nunquam nocti cedit;ſed eodem ſemper ſplendore omnia cum diuini luminis amplificatione colluſtrat. In hac igitur luce, quam Chriſtus erat ortu ſuo terris allaturus, Iſaias, multis ante ſeculis mente defixus, incredibiliter exultat; diuinoque

ſpiritu concitatus vniuerſum piorum hominum cœtum, magnis vocibus inclamat, dicens: Surge, & illuminare, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. In quo quidem apertè ſignificat, Solem, quo erat humanum genus illuminandum, eſſe Dei vnicum filium, qui idem patris gloria nominatur. Hic exoriens diſsipauit peſtilentis erroris caliginem, fugauit noctem & tenebras, ſuorumq; mentes clariſsima luce compleuit: ita, vt, cùm reliquis hominib. teterrima quædam nox offuſa ſit, quæ diuinarum rerum aſpectum adimit; ipſi tamen omnia clarè perſpiciant. Quod quidem idem vir diuinus explicat, adiungens: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Deindè, poſt multa in eandem ſententiam adducta, ait tandem: iuſtos homines non Solis, non Lunæ, non ſyderum luce; ſed clariſsimo ſplendore diuinæ mentis vſuros. Nec enim ſenſibus vitam inſtituunt; ſed fide omnia vitæ conſilia moderantur. Conſequens igitur eſt, vt non tam in communem aſtrorum lucem; quàm in ſempiternam diuini luminis claritatem reſpiciant: neq; in vmbras rerum & imagines, quę corporum natura continentur; ſed in ipſam veritatem æternæque naturæ conſtantiam aciem mentis intendant; omniaque illorum conſilia ad immortalem referantur. Prædicit igitur futurum, vt ſol eccleſiæ nunquam occidat; neque dies vllo temporis ſpatio termineturr; cùm ſol ſit ipſe Deus, ſummus atq; ſempiternus, ſempiternum diem imménſitate & æternitate ſuæ claritatis efficiens. Quid igitur beatius, quàm lucem hãc ſempiternam atque

que diuinam mentis oculis vſurpare? Etenim, ſi, qui tenebris incluſi multis annis ſolem aſpicere nequiuëre, cùm multa incommoda ſubierint; nullum tamen æquè dolentius paſsi ſunt, atque lucis ipſius abſentiam; ijdemque cùm ſubitò tenebricoſo carcere liberati, in lucem reſpiciunt, ipſius aſpectu ſatiari non poſſunt: quid tandem illis euenturum ſuſpicamur, qui teterrimis ignorantię tenebris emerſi, mentis oculos in Solem illũ ſempiternum ſubitò conuertunt, iucundiſsimoq; ſtatim maximarum rerum atque diuinarum ſpectaculo perfruuntur? Lux inquit ille, orta eſt iuſto, & rectis corde lætitia. Quod enim gaudium, quæ voluptas animo tanta cogitari poteſt, quæ ſit cum tanta felicis animi voluptate comparanda? Flagrat enim mens hominis inexplebili cupiditate vera cernendi; vſq; adeò, vt multi ſeſe corporeis voluptatib. omninò priuauerint, patrimonij magna conſumpſerint, regiones innumerabiles peragrando confecerint, multisque in locis ſummum vitæ diſcrimen adierint, vt poſſent tandem aliquando animum ſuum ſapientiæ diſciplinis excolere. Sed quid tandem tam multis ingenijs ad verum inueniendum acerrimè concitatis, tantis laboribus exhauſtis, tum multis rebus ad veritatem facilius indagãdam temporis longinquitate diligenter obſeruatis, ad ſummam ſapientię profectum fuit? parum admodum profectò. Qui enim ſe ſapientes exiſtimabãt, & eo nomine ſeſe inſolẽtius efferebant, erant aliorum ſcriptis facilè redarguti, & ignorationis & inſcitiæ conuicti. Nec enim fuit quidquam ab hominibus ope diuina nudatis adeò feliciter inuentum, aut ita diligen-

ter

ter explicatum, aut ea animi firmitate conſtitutum, quod non aliorum argumentis omninò labefactatum concideret. Quæ res impulit homines acutiſsimos, vt affirmarent, nihil ſciri, nihil comprehendi & percipi poſſe, omnemque veritatem eſſe penitùs ab humana cognitione remotam. Proindè ſolos eos minimè deſipere, qui ſe nihil ſcire profitebantur. Quòd ſi aliquid fuit commodè ab illis excogitatum, qui ſe ſtudio ſapientiæ dediderunt; nullum tamen id emolumẽtum, ad vitæ beatæ rationem conferebat, ita, vt ſine vllo fructu fuerit ab eis omne ſtudium in philoſophia conſumptum. Cùm enim ſpe beatæ vitæ ſeſe ad artium ſtudia contuliſſent, in ſumma tamen miſeria verſabantur. Erant enim & erroribus pernitioſis imbuti, & curis moleſtiſsimis implicati, & flagitijs innumerabilibus impediti. vt autem nihil aliud eorum animos cruciaret, ipſum certè deſperare omnem veritatem, cuius deſiderio capti vitam omnem in ſtudio conterebant, erat certè moleſtiſſimum. Vt enim ſi prægnans mulier fœtum, quem diu aluo continuit, viuum edere nequeat, eam in ipſo nixu magnis doloribus ſine fructu cruciari neceſſe eſt, ſummumque vitæ periculum adire: ſic mentem ſtudio veri cognoſcendi grauidam, intra quam concepta veritatis ſemina perfectè informari non poſſunt, opus eſt magnis doloribus implicari, in ſummumque diſcrimen ſalutis adduci, cùm in ipſo pariendi conatu ſemper abortione miſerrimè conflictetur. Eſt enim menti propoſita veritatis ipſius informatio. Hanc igitur dum comprehendit, beata eſt: dum illius fructu priuatur, miſerrima. Omnes igitur, qui ſine diuina luce in ſtu-

in ſtudio ſapientiæ verſati ſunt, miſeri & ærumnoſi ſunt exiſtimandi: cùm nunquam eò peruenerint, quò ardentiſsimè cupiebant. Ex quo neceſſariò eueniebat, vt eſſet eorum vita multis curis & moleſtijs affecta. Nam, etſi aliqui inani quadam ſpecie deluſi, pro veris falſa probarent, & quaſi voti compotes, lætitia geſtirent, non diu tamen in ea voluptate permanebant. Nihil enim fictum, vanaq́; ſpecie ſimulatum diuturnam voluptatem poteſt efficere: immò, quò vehementius initio animum pulſat, lętitiaq́; afficit, eò grauiùs in fine moleſtia confectum debilitat. Ergò & eos, qui difficultate fracti veritatem ſe inuenire poſſe diffidebant, & qui inaniter elati ſe iam ſapientiam comprehendiſſe credebant, neceſſe erat eximia ſolicitudine conturbari. Quid enim moleſtius, quàm id, quod pulcherrimum eſſe ducis, quod omniũ maximè expetendum, ad quod tandem conſequẽdum immenſos labores excepiſti, nunquam adipiſci; ſed quò magis omnes animi conatus eò cõparas, vt illo potiaris, eò longius te ab illius aſpectu remotum cernere? Quod illis neceſſariò eueniebat, qui ſuo ingenio nixi, lucem diuinam minimè requirebant. Vt igitur Iudæi, cùm omnem vitam in iuſtitiæ ſtudium conferrent, iuſtitiæ fructũ non tulerunt: quia non fidei ſanctitate, ſed adumbrata religione nitebantur: ita pleriq; Philoſophi, cùm in ſapientiæ ſtudium totos dies incumberent, nullum ex philoſophia fructum ſapientiæ perceperunt, quia ingenij confidentia præcipites omnem fidei atq; pietatis ſanctitatem nefariè & impiè contempſerunt. Quid igitur felicius, quàm in tam cæcis tenebris, & horrenda terra-

rum

rũm caligine exiſtere repétè lucem, qua circumfuſi, poſsimus ſupera atq; cęleſtia cōtueri, ipſamque Dei mentem, quæ continet omnem iuris regulam, animi mōderationem, vitæque totius ornatum, aſsiduè contemplari? Neq; enim iuuat terras inani quodam ſtudio metiri; ſed in cælum mēte conſcendere, diuinæ ſapientiæ arcana perſcrutari, opes ſempiternas inſpicere. Hoc eſt autem illud veriſsimæ ſapientiæ ſtudium, quod non inſolenter oſtentat ingenium, vaniſsimaque ſpecie eruditionis mentibus humanis craſſas ignorantiæ tenebras offundit: ſed quod animum diuinarum rerũ cognitione mirabiliter inſtructum, in ampliſsimo dignitatis & imperij gradu conſtituit. Cùm autem hanc cœleſtem atque diuinam ſapientiam hi ſoli conſecuti ſint, qui iuſtitia ornati ſunt: ſoli profectò ſunt verè ſapientes exiſtimādi. Iam verò ſanitas ipſius animi, quanti tandem exiſtimanda eſt? Vt enim tum valet corpus noſtrũ, cùm ea, ex quibus natura concretum eſt, ita congruunt inter ſe, vt nihil redundet, quod immoderata vi & impetu reliquarum partium conuenientiam diſturbet: ſic animus tum rectè valere putandus eſt, cùm omnes illius partes inter ſe mira quadam temperatione conſentiunt, & quaſi nodo quodam diuini ſpiritus moderatione circundatæ colligantur. Quod quoniam iuſtitiæ munus eſt, ad iuſtitiæ moderationem & ordinem eſt omnis animi ſalus & firmitas referenda. Huius ſanitatis ſpem certiſsimam oſtendit Iſaias, cùm magnis vocibus omnes homines ad iuſtitiæ ſtudium adhortatur. Tunc, ait, erumpet quaſi ſplendor auroræ lumen tuum, & ſanitas tua repentè germinabit.

Hanc autem lucem, & animi firmitatem libertas diuina conſequitur. Vt enim error, inſcitia, verorumq; bonorum ignoratio, mentem libertate ſpoliat, & libidinem in animi dominatu conſtituit: ita veritatis cognitio animos dominatu libidinis oppreſſos in libertatem reſtituit. Si vos, inquit Dominus, manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Quæ autem ſit vera libertas, pro qua ſit vſque ad extremum vitæ ſpiritum omni contentione dimicandum, docet, oſtendens eã in animi erecti & excelſi conſtantia, omne peccati imperium inuicta virtute repellentis eſſe cõſtitutam. Hanc autem libertatẽ lux illa diuina largitur, quam iuſtitia noſtris animis, cùm in illam fide reſpicimus, ſtatim affert. Quomodo enim flagitioſi amoris gratia ſeruiet libidini & impuritati, qui veræ dignitatis ſpeciẽ admiratur: &, quod eſt conſequens, ad illius ſempiternæ pulchritudinis cupiditatem exardeſcit? Quomodo futilis & inanis voluptatis cauſa poterit à naturę ſtatu deijci, qui ſtabili atque ſempiterna voluptate perfunditur? Quomodo terreſtrium diuitiarum cupiditate libertatem abijciet is, qui in cæleſtes atq; diuinas opes ſemper intuetur? Quî poterit is dolore frangi, qui ita mente viuit & viget, vt omnem corporis ſenſum repudiet? Quomodo tandem ſuccumbet formidini is, qui, vt iuſtitiæ præmium aſſequatur, è corpore excedere concupiſcit? Ergò, dum animus illuſtri mentis acie veræ dignitatis eximium decus & elegantiam cernit, dum veræ & liquidæ voluptatis dulcedinem guſtat, dum opes immenſas atque ſempiternas admiratur: facilè ina-

inanem ſpeciem dignitatis contemnit, inſidioſa nefariæ voluptatis blandimenta repellit; omnes denique res humanas aſpernatur. Hinc igitur animi magni & animoſi, res vehementer arduas, plenasque laborum atque periculorum, abſque vlla formidine gerentes, exiſtunt. Nec enim modò veritatis ipſius luce circumfuſi ſunt, qui iuſtitiā ſanctiſsimam habent, verùm etiam diuino quodā robore circumſepti, quo facillimè omnia ſuis opibus intenta pericula propulſent. Neque enim poteſt diuina virtus humana improbitate ſuperari, neque viribus vllis impediri, quo minus clariſsimam victoriam de cunctis hoſtibus ſuis obtineat, atque tandem magna cum gloria de omnium ruina & interitu triumphet. Ergò ratio, quæ cùm eſſet in tenebris, libidini miniſtrabat, quæ ſeruiebat impuritati & flagitio, quæ erat cupiditatis effrenatæ mancipium, vbi primùm iuſtitiæ lucem aſpicit, ſanitatem recuperat, peccatiq; iugum à ſe repellit, inuictasque vires adepta, non modò in ſumma libertate verſatur, verùm etiam bellorum omniū victrix exiſtit. Nihil eſt igitur hominis iuſti mente magnificentius: eſt.n. cæleſti luce ſplendida ſempiternis opibus firma, diuinis viribus inuicta, immortali gloria ampla, clariſsimarumque victoriarum monimentis mirabiliter illuſtrata. Iam verò de fructu tranquilliſsimæ pacis, qua iuſti potiuntur, quis poterit pro dignitate diſſerere? eſt enim fructus iuſtitiæ pax. Ergò, quēadmodum iuſtitia vera ſempiterna eſt; ita & hic iuſtitiæ fructus ampliſsimus eſt neceſſariò ſempiternus. Quod Dauid olim fore, temporib. Chriſti, prænunciauit: Et erit, inquit, in diebus illius

iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Vſitata apud Hebræos loquendi conſuetudine ſignificat, pacem illam, quam Chriſtus erat numine ſuo terris allaturus, fore ſempiternam. Quamuis igitur ij, qui ſeſe ad Chriſtum adiunxerunt, bellis aſsiduis attentari videantur: ipſi tamen intra ſe iucundiſsima pace & otio perfruuntur. Cernere autem licet, quantis, & quàm peſtiferis bellis exagitati ſint, qui diuinæ legi non obtemperant, vt melius cernere valeamus, quàm ſecura ſit eorum vita, qui iuſtitiæ perſcripta non deſerunt. Primùm igitur, cùm lex atq; ratio præſcribat, vt quælibet pars animi ſeſe intra regionem contineat ſibi à natura datam, neq; cancellos lege circundatos egrediatur: contra ius & fas omne fit, vt ſingulæ partes animi rationis expertes, ſpreto rationis imperio, iuſtitiæq; moderatione ſublata, non modò finem & modum tranſeant, verùm etiam rationem ipſam impetu cæco & furibundo de omni mentis ſtatu deturbent. Ergò cùm immenſa cupiditas vinculis ſoluta ruere incipit, & impetum in rationem facit; eam vndique machinis admotis oppugnat, tormentiſque omnibus verberat, mortiferisq; vulnerib. impoſitis, illã in varias partes verſat, torquet, exagitat, ita, vt nihil incõſtantius, aut miſerius excogitari poſsit. Vt enim nauis ſine gubernaculo in ſalo fluctuans, eſt omnib. vẽtis expoſita, ita, vt cũ primùm ſęua quædam tempeſtas excitatur, neceſſe ſit eam vi tempeſtatis iactari, vſq; eò dum vel vadis allidatur, vel fluctibus obruatur: ſic, cùm ratio eſt à gubernaculis deiecta, legiſq; imperium repudiatum, nulla poteſt animus habere conſtantiam, cùm ſit immodicis per-

turbationibus agitatus, & turbidæ tempeſtatis impetu delatus, in exitium pręceps amentia feratur. Eſt enim iniuſtitia mentis cæcitas, rationis perturbatio atq; confuſio, turbulenta tempeſtas, animũ perpetua iactatione cõcutiens, aſsiduisq; terroribus obiectis exanimãs. Sic fit, vt ancipiti bello diſtractus animus, cùm tam importunis hoſtibus repugnare diu nequeat, & modò in hanc partẽ, modò in illam variæ atq; multiplicis cupiditatis impetu deferatur; acerbiſſimo angore crucietur. Ex hoc autem inteſtino bello aliud externum bellũ exoritur. Omnes enim hoſtiles diſſenſiones inter homines excitatæ, ex impotenti dominatu cupiditatis oriũtur. Quemadmodum Iacobus inquit: Vndè & bella, & lites inter vos? Nunquid non ex cupiditatibus, quæ bella concitant in membris veſtris? Nec enim immanis & fera libido ſolum, animum cuiuſque inteſtino bello lacerat & conficit; ſed excurrit etiam foras, vt vel iniurijs innumerabilibus generis humani ſocietatem violet; vel oculos hominum deformitate turpitudinis offendat; & odia maxima contra ſe concitet. Hinc igitur turbulenta diſsidia, hinc cædes & inſidiæ, hinc hominum ſtrages, hinc rerum publicarum euerſiones, diraque rerum humanarum exitia naſcuntur. Quod enim eſt tantum bellorum incendium, quod non vel ambitio, vel auaritia, vel libido, vel iracundia, cum magna hominum pernicie excitare plerunq; ſoleat? Sed ex omnibus bellis, illud vnum eſt omnium maximè funeſtum & calamitoſum, ex quo reliqua omnia oriuntur; nempè perpetuum hominis iniuſti cum diuina mente atque voluntate diſsidium. Cùm enim Dei

legẽ tranſgredimur, illius numen oppugnamusq; quo fit, vt illius iram in nos noſtro ſcelere cõcitemus. Quod malũ igitur tantũ comprehendi cogitatione poteſt, quod ſit cum hac tanta calamitate conferendum? Nam, cùm homo impietate prolapſus, illum Dominum, qui omnia poteſtate infinita complectitur, cuius ope cuncta bella facilè depellebat, non modò à ſe alienet, verùm etiam acrem ſibi aduerſarium conſtituat, quodnam tandem habere poterit vita malorum perfugium? Si enim ſe ipſum reſpicit; animi ſtatum cernit agitatum ſeditionibus, conciſum vulneribus, deformatum flagitijs, aſsiduaq; iactatione conuulſum. Si oculos in res humanas conijcit; eas certè aſpicere animo æquo non poterit, cùm alijs inuidiat, alias timeat, alijs iratus ſit, alias oderit, aliarum inani deſiderio contabeſcat. Si cælũ ſuſpicit; eſſe vim diuinã omnia contuentem & animaduertentem, pœnasque de ſcelere & improbitate repetentem animo atq; mẽte recogitat: quòd quidem fieri neceſſe eſt. Nemo enĩ adeò ſceleratus & impius eſt, qui non Deum eſſe putet, illiusq; ſæpenumerò iudicium metuat. cùm igitur eſſe numen putat, horret & tremit, nullaq; in ſede conſiſtit: cùm ſemper animo anxio atque ſolicito ſcelerum pœnas extimeſcat. Omnes igitur belli diriſsimi curas & acerbitates complectitur iniuſtitia. Quòd ſi tanta ſolicitudo vexat improbos; quanta tandem erit ea ſecuritas, quam habent omnes iuſti? Nec enim ſibi ipſi odioſi ſunt, cùm ſecum intra ſe mirificè conſentiant; nec homines oderunt, cùm generis humani ſocietatem ſanctiſsimè colant: neque humanas opes extimeſcunt, cùm ſe diuinis firmatos eſſe con-

ſiderent. Neq; poſtremò (quod caput eſt) iram illius Domini in ſe incitari perſpiciunt, cui ſunt ſanctiſsimo atque ſempiterno fœdere copulati. Quocunque igitur animum conferant, quacunque ſint in ſede atque regione locati; quieti ſemper ſunt, & in ſumma tranquillitate verſantur. Quòd ſi quidpiam contra illos inſurgat, non tantam vim habet vt eorum pacem turbet. Vt enim, cùm pauci latrones in fines munitiſsimæ ciuitatis excurrunt: non ciuitati pacem eripiunt, ſed tantum admonent eſſe fines diligentius tuendos: ita, cùm vel motus aliquis intrinſecus excitatur, vel aliqua ſpecies horribilis extrinſecus obuerſatur, vt animum oppugnet diuinò præſidio ſeptum; non pacem eripit, ſed animaduerſionem tantum excitat & diligentiam, ad omnes hoſtium conatus repentè frangendos, totumque bellum in ipſo ſtatim initio profligandum. Animus interim fiducia cæleſtis præſidij, quod ſibi ſemper adeſſe ſentit, elatus, non trepidat, neque tumultuatur vnquàm, neque vllo motu à mentis ſtatu deducitur. Hæc eſt illa vera pax, quam non hominum fraudulentæ conuentiones afferunt, non fœdera vana ſanciunt; non humanarum legum perſcripta conficiunt: ſed quam ſummus ille pacis author, qui cælum terris amore ſummo coniunxit, numine ſuo facit, atque confirmat. Pacem meam, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Mundus enim, hoc eſt, hominum flagitioſa atque impura multitudo, rebus terrenis addicta, poterit quidem inſidioſo pacis nomine bella pernicioſa moliri; veram autem pacem, à qua plurimum

ſemper abſuit, non poterit vllo modo conferre. Cùm itaq; ſe otium adeptam putat, tum vel maximè diro & crudeli bello laceratur. Contrà verò, Dei filius, cuius ſpiritu continetur ſuma atq; ſempiterna veri amoris coniunctio, cùm ſolus poſsit cupiditatem, in qua omnium bellorum ſeminarium exiſtit, virtute ſua in nobis comprimere; ſolus poteſt animi noſtri partes diſsipatas colligere, & diſsidentes vno rationis vinculo conſtringere, mentemque inteſtina peſte liberatam, cum ipſo Deo coniungere. Cùm autem omne, quod diſsidet, imbecillum ſit; quod verò fidei conſpiratione conſentit, valdè robuſtum: neceſſe profectò eſt; vt animus iuſtus, cùm & ſecum ipſe congruat, & ad amandos & iuuandos homines ſit egregiè propenſus, Deoque pacis & amoris ſempiterno fœdere deuinctus, inuicto quodam ſit & ſempiterno robore munitus. Vt autem pace & otio conſtituto, videmus moderatum & concordem ciuitatis ſtatum affluere multis opibus, & potentia indies augeri; ſic neceſſe eſt in tam ſtabili animorum concordia, augeri maximè virtutis opes, cumulari animi diuitias, creſcere gratiam mentis atque potentiam, & omnia, quæ pertinent ad diuinum animi cultum, quotidiè magis amplificari. Hinc etiam exiſtit diuina quædam ſpecies, atque pulchritudo, ad amorem incredibiliter alliciens: quod minimè tamen mirandum eſt. Nam, ſi pulchritudinis imago, quæ cernitur in corpore mortali, multisque maculis inuſto, quodam tamen inani lepore atq; venuſtate delectat, amoremq; ſæpè cóciliat: quid tandem efficiet vera pulchritudo immortalis animi, nullis ſordibus inquinati, & ornamen-

namentis diuinis exculti, cùm primùm fuerit animaduerſa? Quis enim candor, quod lumen, quæ partium conuenientia tanta poterit excogitari, quæ ſit cum excellente hominis iuſti decore & elegantia conferenda? Illius enim cãdor è claritate diuinæ lucis exoritur: illius venuſtas diuinę legis moderatione conficitur. Nihil eſt igitur in animo iuſto triſte, obſoletum, & horridum; nihil atrũ & infuſcatum, nihil parum clarum & nitidum, nihil inter ſe diſcrepans, nihil non certo numero & ratione dimenſum, nihil non diuina mente & moderatione temperatum. Tanta igitur pulchritudine ſplendet, quanta nulla vnquam conſequetur oratio. Omnis enim ratio pulchritudinis non ſolum in luce & candore, ſed etiam in ordine atque modò, ſummaque partium conſenſione conſiſtit. Id enim tantum eſt ſpecie iucundum, & oculos ad ſe rapit, quod eſt aptum & cohærens, & in quadam partium varietate, ita certo numero & ratione cõpoſitum, vt vnum maximè fiat. Contrà verò, quidquid eſt ineptum & diſcrepans, nec ratione coniunctum, deformitate ſua oculos offendit & animos à ſe abalienat. Vt enim in fidibus, cũ imæ ſummis, mediæ vtriſque reſpondent, vnus idemque ſuauiſſimus concentus elicitur: ſic in formis, cùm omnes partes inter ſe ita conueniunt, vt nulla ſit ab alijs diſſentanea, tum demum illa vna ſpecies atque venuſtas elucet. Cùm igitur in ordine, modo, & conuenientia ſit honeſtas omnis atque pulchritudo; ſummus autem ordo totus ſit in diuinæ legis moderatione poſitus; ea autem legis diuinæ moderatio atque temperatio, cùm omnes partes mundi contineat; tum vel maximè in hominis

iuſti mente dominetur: quid tandem poterit eſſe ſpecie illa pręclarius? Nec. n. eſt tantus ſplẽdor in aſtris, non tã iucundam harmoniam efficit cælorum multiplex, atque mira ratione tẽperata conuerſio; nihil deniq; eſt in vniuerſa natura, quã oculis intuemur, tanto lepore conſentiens: vt ſit vlla ex parte cũ iuſtitię ſpecie & pulchritudine comparandũ. Eſt enim iuſtitia, viua quædam diuinæ formæ & pulchritudinis imago, ad ſpeciem ſummi illius exẽplaris informata, Deiq; ipſius manibus excellenti opere perpolita, omnibus amabilis atque iucunda. Nihil enim eſt amandum, nihil oculis gratum, nihil elegans atque decorum, præter vnam iuſtitiã. Ex quo fit, vt iniuſti & improbi à nemine amari poſſint. Qui enim ſibi ipſi infeſtus & inimicus eſt, quomodo tandem poterit ab alijs diligi? In tanto autem odio ſunt apud ſeipſos iniuſti, vt ſecum viuere nullo modo poſſint. Eſt enim iniuſtitia comes odioſa, acerba, & inuiſa, inſitæ turpitudinis offenſione animũ ſemper excrucians. Ea igitur de cauſa ſeipſos fugiunt iniuſti; cum alijs contrahũt, cum alijs loquũtur, ſemper aliena curant; quia neq; ſecũ loqui, neq; ſua curare poſſunt; adeò toti ſunt propter ſtatus ſui odium à cura & ſtudio ſui remoti. Indè autem fit, vt ſemper noua moliantur, bella infinita ſuſcipiant, multiſque ſe laboribus exponant, vt ſe à cura atq; cogitatione ſui remoueant. Tantiſper enim ab aſſidua ſolicitudine & acerbitate reficiuntur, dum, bellis externis implicati, ab inteſtinis ſeditionibus aliqua ex parte conquieſcunt. Tam aſſiduis enim pœnis agitantur, vt pro ſingulari remedio illius ſolicitudinis; quæ animos eorum noctes &

dies exedit, magnam & turbulentam tempeſtatẽ optare plerunq; videantur, vt miſeriæ ſuæ memoriam interdum deponant. Id autem facit, vt maxima certamina ineãt, inimicitias cum omnibus hominibus perſequantur, omniq́ue ſtudio contẽtiones & bella ſuſcipiant; & peſtem non modò reliquis hominibus, ſed ſibi etiam aſſiduè machinentur. Quin etiam multi vſque eò ſunt odio ſui progreſſi, vt ſibi manibus ſuis vitam eriperent. Quòd ſi tanta eſt iniuſtitiæ turpitudo, vt ijs etiã, in quibus inſidet, vehementer inuiſa ſit; reliquum eſt, vt omnibus ſit odioſa, deteſtabilis, & execranda non minus, quàm aliqua furia ad omnium mortalium peſtem atque perniciem hydris inſtructa & armata. Si igitur tãta eſt iniuſtitiæ deformitas, vt ſuos etiam quaſi quoddam monſtrum & immane portentum exterreat, eamq́ue mortales diris omnibus execrentur; quid tandem erit omnibus iuſtitiæ aſpectu iucundius? Eſt igitur iuſtus & ſibi iucundus, & improbis admirandus, & bonis egregiè charus, & tanto cum iuſtis omnibus amore cõiunctus, vt nihil poſſit animo fingi copulatius. Sunt enim inter ſe moribus & vita ſimillimi. Vt autem diſſimilitudo diſiũgit animos, ita ſimilitudo coniũgit: Idcircò autem fit, vt nulla poſſit eſſe inter iniuſtos ſtabilis atque firma coniunctio, cũ nullus ex eis aliorũ ſimilis eſſe poſſit. qui enim à ſe ipſo diſſidet, quomodo tandẽ aliorũ ſimilitudinem retinebit? Eſt.n. ſimilitudo vnica formę ratio in diuerſis rebus elucẽs, cuius vis tãta eſt, vt diuulſa etiã atq; diſſoluta cõglutinet. Vbi igitur vna ratio diuerſas res minimè cõſtrīxerit, ibi nulla prſus ſimilitudo extare poterit. Improbi autẽ & iniuſti

nullam

nullam certam æquabilem vitæ regulam habent, ad quam ſeſe omnes ſimiliter applicare poſſint, cùm infinita cupiditate iactentur, & ſingulis horis commutentur, & ſine vlla conſtantia in res varias & diſſimiles atque inter ſe valdè repugnantes impetu cæco rapiantur. Qui igitur nullum modũ habent, neque ſecum ipſi conueniunt, neque ijdẽ ſibi ipſis momento temporis eſſe poſſunt; quî fieri poteſt, vt idem cum alijs ſentiant, eandemque ſimilis vitæ rationem diu conſeruent? Nulla igitur eſſe poteſt inter iniuſtos conſtans amoris coniunctio, nulla fidelis ſocietas, nullum ſanctum & religioſum icti fœderis ſacramentum. A iuſtis enim hominibus tantum coli ſanctè poteſt amicitia: ſoli namque ſunt inter ſe ſimiles, & moribus atque vita mirificè congruentes. Omnis enim ſimilitudinis ratio eſt in diuinæ iuſtitiæ ratione conſtituta. Vt enim, cùm eodem annulo quàm plurima ſigilla imprimuntur, nihil eſt, quod inter ea interſit niſi ꝙ alia quidẽ leuius, alia verò altius imprimũtur; ita, cũ diuinus ſpiritus iuſtitiæ formã mẽtibus humanis inſculpſit, vna propemodũ omniũ facies apparet. ſic autẽ fit, vt quilibet homo iuſtus, cũ alium eadẽ iuſtitiæ pulchritudine nitentẽ intuetur, ſe ipsũ cernat in illo: eaq; de cauſa nihilo ſeſe plus quã illum diligat: ſecus enim, ſe ipſum quodãmodo ſibi anteferret. Hinc exiſtit illa ſumma ſtudiorũ, & voluntatum, rerumque omnium ſtabilis atque firma conſenſio, ſanctiſſimique amoris conſpiratio, dum ex multis animis vna iuris diuini ratione deuinctis, vnaque ſummi cuiuſdam amoris cõiunctione implicatis, vnus animus fit, vna mens, vna ratio, vnus ſenſus, vna voluntas. Multitudinis

nis, inquit Lucas, credentium erat cor vnum, & anima vna: neque quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Nec enim ſanctiſſimæ illius ſocietatis ratio patiebatur, vt, quorum animi erant cõiuncti, res eſſet diuiſa. Hac igitur communione & ſocietate, quæ iuſtitiæ ſanctitate coniungitur, quid vel ad dignitatem aptius, vel ad oblectationem iucundius, vel ad incolumitatem tutius, vel ad ſempiternum decus elegantius? Sapienter quidem doctiſſimi viri tradiderunt, omnem vitæ iucunditatem fideli amicitia contineri. Hæc enim res ſecundas exornat, aduerſis perfugium atque ſolatium præbet, in periculis præſidium, in otio dignitatem, in omni denique fortuna ſummum oblectamentum totius vitæ complectitur; vſque adeò, vt nihil eſſe poſſit abſque fideli amicitia in hominum vita iucundum. Cùm autem nulla poſſit contrahi vera & ſtabilis amicitia, niſi veræ virtutis ſpecie: hanc autem nemo poſſit habere, niſi iuſtitiam colat: ſequitur, vt omnes homines, qui iuſtitiæ expertes ſunt, amariſſimam vitam agant, ſemperque ſint de omnium rerum ſuarum ſtatu cum incredibili animi conſternatione ſoliciti: &, quo magis eos amicitiæ cupiditas torqueat, illius etiam ſimulatam ſpeciem admirantur, illaq; frui deſiderant. Cuius tamen exempla docti homines olim, non tam ex communi vita, quàm ex fabulis ſumebant. Adeò enim rarum & inſolitum eſt veræ amicitiæ ſimulachrum, vt illius penuria cogantur homines eruditi Pyladem & Oreſtem in ore ſemper habere: & ſi qui præterea Poetarum carminibus celebrantur, eo amore inter ſe deuincti, vt mi-

nimè fugerent ſceleris, & furoris, & amentiæ ſocietatẽ. Quid igitur iucũdius, quàm in tãta fidelis amicitiæ penuria omnium repentè bonorũ familiaritatibus implicari, illisque amore fideliſſimo atq; cõſtantiſſimo deuinciri? Particeps, inquit ille, ſum omnium timentium te, & custodientiũ præcepta tua. Seſe participem, ſocium, & conſortem piorum hominum profitetur, neque aliquem excipit eorum, qui Deum ſanctè colunt, quem non æquè atque ſeipſum amet, illiuſque bonis non minus, quàm ſuis efferatur. Cùm autem iuſti opibus ſummis affluant, ſummisq; bonis atque ſempiternis abundent; ſequitur, vt illorum ſocietas ſit celeſtiũ bonorũ communio, diuinarũ diuitiarũ fidele commerciũ, hæreditatis ſempiternæ conſortiũ. Ex quo fit, vt in hac ſocietate ſit multis modis omnium multiplicata iucunditas atque lætitia. Quo enim maior eſt iuſtorum numerus, eò magis vniuſcuiuſque gaudium creſcere oportet, cùm ex ſingulorum bonis non minorem, quàm ex ſuis ipſius voluptatem quiſque percipiat, & ſic neceſſe ſit ſingulorum gaudium infinitis acceſſionibus amplificari. Porrò autẽ cùm tanta ſit inter iuſtos amoris conſenſio & conſpiratio, intelligi oportet, multò magis eſſe vnumquemq; illorum Deo amore ſummo coniunctum. Nam, ſi tantam vim habet ad animos conglutinandos, eandem vitę regulam ſequi, iiſdem opibus circumfluere, eadem ſpecie dignitatis informari: quantum tandem magis valebit ad eximiã amoris coniunctionẽ, illam ſummã iuſtitiæ normã, & immenſam ſpeciem diuinæ atque ſempiternæ pulchritudinis puris animis intueri? Ex ea enim coniunctione, quæ nobis cùm Deo eſt, orta

orta eſt illa,qua homines hominibus amoris vinculo conſtringuntur. Quid enim aliud verum amorem excitare poteſt, niſi diuinæ iuſtitiæ atque virtutis imago,quam in bonorum animis elucere perſpicimus?Ea namque ſola rapit ad ſe animos, ſuique cupiditate mirabiliter incendit.Ergò,quo magis illa forma diuina in mentibus humanis eluxerit, eò magis animos ſui cupiditate inflammabit.Sic igitur fiet,vt , cùm propter diuinæ virtutis effigiem boni diligantur à bonis;& quò effigies illa eſt expreſſa luculentius, eò magis amorem conciliet; ſummus amor ipſius diuini numinis,è quo dignitas omnis emanat , admiratione concitetur,animique in illud ſummum ipſius virtutis & iuſtitiæ decus mente defixi protinus inflammentur.Deum igitur inflammato ſtudio ſequuntur, de illo ſemper cogitant, illius bonitatē mente concipiunt,de illo cum incredibili iucunditate ſermones habent,cū illo perpetuò loquuntur,omnis denique eorum vita ad gloriam illius deſtinatur,tantoq; illius amore flagrant, vt illius gratia vitam in tormentis abijcere concupiſcant. Cùm autem Deus à bonis eximiè diligatur,multò tamē ipſi magis ab eo diliguntur. Vt.n.amor,quo filij parentes amant, nullo modo cōparandus eſt cum eo, quo parentes filios proſequuntur:ita infinitis propè partibus excellit hominū pietati charitas illa, qua optimus ille pater vnumquemque ſuorū amplectitur . Nam, vt artifices excellentes operib⁹ ſuis delectātur,ita ſummus ille totius honeſtatis architectus, cùm animum diuina virtute florentem perſpicit,opus ſuum agnoſcit , eumq; eximio amore proſequitur, & illud intuēs,ſūmo,

vt ita dicam, gaudio cumulatur. Quocirca diuinã ſapientia profitetur apud Solomonem, homines à ſe in delicijs haberi. Admirabile eſt igitur illud amoris vinculum, quo Deo homines caſti & integri copulantur. nulla enim eſt amicitia maior, nulla voluntas coniunctior. Summa autem amicitia cum Deo conſtituta, quid tandem deeſſe generi hominum poteſt, vel ad opes & facultates, vel ad animi iucunditatem, vel ad vitæ ſecuritatem, vel ad honeſtatis ſempiternæ decus & elegantiã? Cùm enim in Deo ſit ſumma fides, & infinita potentia, neque fidei negligentia, neque virium imbecillitate adduci vlla ratione poterit, vt res amicorum negligat, atque deſpiciat. Vnde colligitur, nullum omninò malum poſſe iuſtis hominibus interuenire: aliter.n. Dei fides vacillaret. Quòd ſi hoc fieri nunquam poterit, vt Dei fides labatur & concidat, nullo modo fieri poteſt, vt Dei amicus malis opprimatur. Quid enim quæſo? quod in hominibus eſt valdè vitioſum, id ſummæ illi bonitati tribuemus? Quid autem magis in communi etiam vita hominum vituperandum eſt, quàm amicos negligere; & eos, cum quibus amoris fœdere iuncti ſumus, non ope ſumma tueri? Quid magis ſceleſtum & impium, quàm ijs, quos in fidem recepimus, non ſtudio, opera, gratia, & facultate conſulere? an hoc non eſt fidem prodere, ius diuinum violare, ſcelus immane cõcipere? Quod igitur in hominibus ſcelus eſt, odio ſempiterno digniſſimum; id ad ſummam illam virtutem omnis incõſtantiæ & imbecillitatis expertẽ transferemus? Nullo modo id cadere poteſt in ſani hominis rationẽ. Eſt enim amicitia omnium rerum cũ

chari-

charitate & beneuolentia fidelis ſocietas atque firma conſenſio. Amicitiæ igitur nomen occidit, & fides indigniſſimè violatur, quoties homines ab ijs, qui ſe eorum amicos eſſe profitentur, in calamitate aliqua deſeruntur. Qui igitur tam felix eſt, vt in Dei amicis ſit, is neque inopia premi poterit, neque morbis intabeſcere, neq; in exilium pelli, neque telis mortiferis ſauciari, neque clade aliqua & vaſtitate conſumi. Cùm enim eget, abundat: cùm corpore langueſcit, valet animo: cùm vulnus corpore excipit, omnia tela à mente depellit: cùm extingui videtur, tum demum vita fruitur. Nec enim flores illius ſtatus in terreſtriũ bonorum abundantia, ſed diuinorum affluentia conſiſtit: neq; illius vita corporis & animi coniunctione, ſed diuini ſpiritus, à quo nunquam diſtrahi & diuelli poteſt, præſenti numine cõtinetur. Nullo igitur modo, quandiu hæc ſpiritus diuini cum humana mente coniunctio manet, poteſt ſtatus hominis iuſti alicuius mali incurſione diſſipari. Cælum enim concidet, terra incendio cõflagrabit, mare ardoribus exuſtũ funditus interibit, omnis denique natura delebitur: at Dei fides ſemper inuiolata permanebit. Sic enim apud Iſaiã iuſtos alloquitur: Tollite oculos veſtros in cælum, & terrã ſubter aſpicite. Cæli enim inſtar fumi diſſipabuntur, & terra vt veſtimentum atteretur, & qui eã incolũt, ſimiliter interibunt: ſalus autẽ mea ſemper manebit, & iuſtitia mea nunquã concidet. Si igitur ſaluti, quã Deus amicis ſuis affert, pernicies afferri nunquam poteſt, vt ex hoc loco perſpicitur: ſi Dei iuſtitia, quę fide illius continetur, ſempiterna eſt: ſequitur, vt, qui tã magnificum illius

promiſſum conſecuti ſunt, nullis ſint malis expoſiti; ſed tuti & incolumes in Dei tutela & præſidio lateant. Qui enim illos tangit, tangit vt Zacharię verbis vtar, pupillam oculi Domini. Huius igitur amicitiæ fiducia fretus Dauid, ait: Cuſtodi me, Domine, vt pupillam oculi.

Cùm igitur Dei amici violantur, quanquã illi violari non poſſunt: neque enim fas eſt, neq; vnquam conceſſum fuit, vt iuſtitiæ noceret iniuria; ſed loquendi conſuetudine ducti, dicimus interdum, violari iuſtos, cùm aliquod incommodum eorũ corpora ad maiorem animorum gloriam & decus attingit: cùm igitur in hac vita aliquod incommodum iuſti ſubeunt, Deus ipſe læditur; cùm oppugnantur, numen illius oppugnatur; cùm eorũ vita petitur, tela in ipſum cæli rectorẽ iaciuntur. Fieri enim nequit, vt, quorum animi coniuncti ſunt, nõ ſit etiam eorum cauſa coniuncta. Qui igitur iuſtum laudat, Deum laudat; qui illi maledicit, Deo maledicit; qui illum telis inſequitur, Deum inſequitur. Sic fit, vt, quoties hominem caſtum & integrum improbus aut vita priuat, aut contumelijs onerat, aut incommodis afficit; toties ſe parricidij, ſacrilegij, & omni deniq; impietatis immanitate contaminet, iramq; in ſe diuinam ita concitet, atque ſi numen ipſum impio bello laceſſeret, ipſique Deo peſtem inferre conaretur. Tanta eſt ſummi illius Domini in tuendis amicis conſtantia; & tã fida in conſeruanda ſuorum ſalute & dignitate cuſtodia. Sed ex omnibus muneribus quibus Dei amici in hac vita afficiuntur, nullum tamẽ eſt, quod magis contineat eximij cuiuſdam amoris indicium, quàm omnium conſiliorum

ſocie-

ſocietas atque communio. Quid enim eſſe poteſt ad dignitatem præclarius, quàm diuinis conſilijs intereſſe; cæleſtia arcana percipere; familiari Dei colloquio frui? Etenim, ſi apud homines in maximo honore ſunt ij, cum quibus Reges maximi conſilia ſua communicant; quanti tandẽ æſtimandum eſt, eſſe quenquam conſilij diuini participem? multò enim magis eſt conſilia participare cum alijs, quàm dona atque beneficia conferre. Hæc enim ab arca plerunque: illa ſemper à mente depromuntur. & in dandis beneficijs inopia tantũ interdum accipiẽtis, & mediocre quoddam meritum ſpectari ſolet: in conſilijs autem cõmunicandis, ſumma quædam atque ſingularis fides exigitur. Ideò plerunq; fit, vt ſummi principes multis beneficia & munera largiantur; paucis autem conſilia committant. Attamen, quò pluris eos faciunt, quos in conſilium adhibent; eò maioribus & amplioribus illos ornamentis afficiunt. Cũ igitur aliquẽ cernimus in regũ conſilium delectũ eſſe; nõ dubitamus, quin is ſit breui omnibus regijs muneribus egregiè locupletandus, magniſq; honorũ titulis illuſtrãdus. Quod multò magis eſt de diuina magnificẽtia, & benignitate exiſtimandũ. Ab hominibus enim abeſt plerunq; fides; nunquã verò diſcedit imbecillitas. Sic autem euenit, vt multis in locis aut nolint omninò, aut nõ poſſint amicos ſuos honeſtare. Quod quidem in illã ſempiternam fidẽ & infinitam potẽtiam cadere nullo modo poteſt. Is igitur, quem ſummus ille rerum omnium Dominus, qui omnia poteſtate immenſa cõplectitur, in tã amplo dignitatis gradu locauerit, vt ei mentem ſuam aperiat, & cũ eo cõſilio-

rum ſuorum arcana communicet; dubitandum non eſt,quin ſit in magnis principibus habendus, omnibuſque terrarum regibus longè anteponendus. Qualis fuit ille,de quo Deus ait: Num cælare potero Abrahamũ,quæ geſturus ſim? Negat ſummus ille Dominus,ſibi fas eſſe quidquam ab homine ſibi amiciſſimo ſecretum habere: & quaſi timeat,ne ſanctiſſimum ius amicitiæ illa debiti officij prætermiſſione violetur,oſtendit, ſe conſilia ſua homini ſanctiſſimo diligenter explicaturum. Sic etiam Dauid hunc ſe maximum diuinæ amicitiæ fructum excepiſſe cõfitetur,quod diuinæ ſapientiæ myſteria penitus abdita,Dei ipſius benignitate percepiſſet. Alibi verò teſtificatur, ſecreta diuina eſſe pijs omnibus explanata. Dominus item ipſe hoc idem multò clarius teſtimonio ſuo confirmat: Diſcipulis enim ſuis ait, eos non tam ſeruos illius,quàm amicos eſſe numerandos,cùm eis omnia conſilia ſua detexerit. Quid igitur amplius hac cęleſti atque ſempiterna iuſtorum hominum dignitate cogitare poſſumus? quid ad opes ſempiternas vtilius? quid ad laudẽ illuſtrius? quid ad honores & imperia magnificentius? Huc accedit,quòd homines iuſti, Deoq; ſimiles & amici,nunquam,quandiu in hac vita manent, in vno gradu virtutis inſiſtunt. Neque enim maximi, ſtudioque diuinitatis inflammati, mediocri virtutis laude cõtenti eſſe poſſunt. Cùm enim iuſtitiæ dulcedinem animo incluſam contineant, cùm virtutis honeſtatem & amplitudinem mente concipiant, cùm iucundiſſimo illius aſpectu ſatiari non poſſint; quotidie magis ſtudio incenduntur. In eo igitur laborant, vt ad altiorem gradũ aſcendant,

dant, totoſque ſeſe ad clariorem imitationem diuinæ pulchritudinis effingãt. Sic autem fit, vt quo propius ad Dei ſimilitudinem accedunt (neque enim irritus eſſe poteſt eorum conatus, qui fide nixi ad amplitudinem diuinæ laudis aſpirant) eò magis ipſi Deo, quem animis intuentur, cuius in ſe lumen recipiunt, quem omni vitæ ſtudio ſequuntur, arctiore vinculo copulenter, & ita maioribus diuinæ ſapientiæ muneribus indies augeantur; & ampliora ſummæ dignitatis ornamenta cõſequantur: Maximum igitur & ampliſſimum, veriſſimæque dignitatis pleniſſimum nomen eſſet hoc, quod obtinent omnes iuſti (Dei nanque amici nominantur, & ſunt) niſi aliud multò clarius, multoque præſtantius, & admirabilius obtinerent. Nec enim Dei tantùm amici, verùm etiam filij dicuntur. Singulari nanque ratione eorum pater eſt, qui iuſtitiæ diuinæ munerib⁹ exculti ſunt. Si enim pater is habendus eſt, qui ſibi ſimilem formã & ſpeciem gignit; cũ Deus in animis hominum piorum ſui ſpeciem incluſerit, cũ in nobis ſuę formæ ſimilitudinem, quæ iuſtitiæ ſanctitate cõtinetur, ingenerârit: quem alium verius poſſumus patrem appellare? Non igitur tam eos, qui corpora noſtra beneficio illius genuerunt; quàm hunc, qui diuinam hanc in nobis formam procreauit, quandiu partum iuſtitię beneficium fide & officio retinemus, generis principem & parentem agnoſcimus. Hic nobis ſator eſt, hic altor, hic educator, hic vitæ cuſtos, hic ſalutis vindex, hic dignitatis auctor & amplificator. Ad hanc igitur tantam dignitatem nihil iã poteſt accedere. Quid enim maius, & amplius, & admirabilius animo cogitari

poteſt,quam hominem miſerum,&abiectum, humo repentè excitari, ad cæleſtium dignitatem vocàri;agnatione diuina contineri, ſummumque naturæ Dominum amplè & elatè patrem appellare? Quòd ſi filij Dei ſumus;non humanis opibus firmati, ſed diuinis exculti & exaggerati ſumus. Nō igitur timebimus vnquam,neque tumultuabimur in rebus aſperis, neque debilitati ignauia,concidemus: ſed omnes res humanas, cùm mentem ad præſidia,quibus ſtipati ſumus, & ad animi noſtri ſingularem præſtantiam, vimq; diuinam contulerimus, pro nihilo reputabimus, neque erit vlla res vnquam tanti,propter quam diuinarum rerum ſtudium deſeramus. Neque enim poſſunt terrena cæleſtibus,caduca ſempiternis; humana diuinis exitium importare. Sic fit, vt neque poſſit bonorum vita extingui,neque laudes obteri, neque opes euerti, neque ſtatus labefactari. Conueniant igitur vndique homines amentes & ſcelerati,de iuſtorum hominum peſte conſilia ineant,arma expediant,inſidias parēt,exercitū inſtruant,tela cōtorqueant:ſint tanta immanitate ſceleris efferati, vt, quemadmodum Poëtę tradunt Aloidas feciſſe,manibus magnum reſcindere cœlum cogitent:nunquam tamen his tam feris impiorum conatibus, pòterit bonorum ſtatus exſcindi. Neque enim poteſt diuina virtus humana improbitate deleri:immò, quò vehementius oppugnatur,eò eſt clarioribus gloriæ inſignibus illuſtrata, & maiore quodam præſidio & robore munita. Ad reliqua autē gloriæ inſtrumēta, quibus Dei filij,quandiu ſunt incluſi mortali corpore,redundant, illę ſummæ &ampliſſimæ digni-

tatis

tatis cumulus accedit, quòd intelligũt, eſſe ſe iam ius cæleſtis illius hæreditatis adeũdæ ipſius optimi patris benignitate cõſecutos. Quos enim fecit filios, eoſdem ſibi hæredes inſtituit, & ad diuinitatis patrimonium euocauit. Spiritus, inquit Paulus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Argumentum admodum neceſſaria ratione concluſum. In ſtirpe enim diuina nihil eſt adulterinũ; aut vitio procreatum; nulla dedecoris offenſio, nulla patris iniuria poteſt interuenire, quæ diuinam progeniem patrijs bonis excludat. Omne namq; ius agnationis diuinę fide & pietate cõtinetur; quibus ſublatis, amittitur. Hac igitur agnatione permanente, ius ſempiternæ illius hæreditatis amitti non poteſt. Licet igitur iam, neque ſolùm licet; verùm etiam oportet, elato animo cõfirmare, cæleſtis regni patrimonium eſſe omnibus pijs debitum. Sunt enim filij Dei, nati, vt inquit Petrus, nõ ex ſemine mortali, ſed immortali; & idcircò ſecundum ipſius patris optimi leges, legitimi hæredes inſtituti. Nunquã enim ille eos, quos ſpiritu ſuo genuit, quandiu in debita fide permãſerint, abdicabit. Hęredis autẽ nomen certũ ius hæreditatis cernendæ cõtinet. Quod autẽ eſt alicui certo iure conſtitutũ, id ei planè debitũ eſt. Sic autem fit, vt iuſtis hominibus regnum illud immortale, non ſolũ vt merces & præmium, ſed etiam, vt legitimum patrimoniũ, patris ſapientia & benignitate fundatũ, optimo iurę debeatur. Si .n. æquitatis ratio poſtulat, vt ſeruis opera ſua egregiè fũctis merces Domini benignitati cõſentanea perſoluatur; ſi leges amici

tiſque præſcribunt, vt omnia bona ſint amicis communia; ſi iure ſtatutum eſt, vt legitimi filij, in paternorum bonorum poſſeſſione collocētur: num obſcurum eſt, iuris ſempiterni rationem flagrare, vt ſummus ille omnium Dominus, qui bonorum amicus, & pater eſt, vel ſeruis diligentibus, vel amicis fidelibus, vel filijs chariſſimis, ſempiternæ gloriæ fructum largiatur? Quocirca pleno ore aſſeuerandum eſt, maximarum virtutum meritis aſcenſum in cælum dari; ſempiternique regni ſedes, eſſe iure atque merito ſanctis & caſtis hominibus attributas. Quod tamen non ſic eſt accipiendum, vt ſtatuamus, vllis hominum operibus Dei numen obligari, aut eſſe parem & æqualem meriti cuiuſquam & prēmij propoſiti rationem. Quid enim habet homo, quod non à Deo acceperit? quid abſque numine illius & ope perficiet? quo tandem munere poterit aliquando, aut illi gratiam referre, aut operæ ſuæ penſum proinde atque debet abſoluere? Nunquid non ſerui natura ſumus, eaque lege nati, vt corpus & animum, & vires, & ingenium, & opes, & omnia denique vitæ conſilia ad cultum illius Domini, à quo habemus omnia neceſſariò cōferre debeamus? In quo quidem munere & officio maximè debito, ſi quid eſt perfidia violatum, aut errore mentis offenſum, aut negligentia prætermiſſum, inexpiabile ſcelus admittitur, ſēpiterno cruciatu digniſſimum. Vt autem ſit aliquis, qui in vita nihil offendat, ſed ſumma fide & diligentia aſſignatum ſibi munus exequatur: quomodo tādem poterit Deū ſibi reddere factis ſuis obnoxiū. Nec enim poteſt vniuerſum genus hominum vnum in

locum

locum collatum, ſummoq; religionis & ſanctitatis ſtudio conſpirans, quidquam efficere, quod Deum quaſi quodam nexu iuris obliget, aut ad illius fructum aliqua ex parte referatur. Nec enim indiget re aliqua mens illa beatiſsima ad naturæ ſuæ ſtatum perficiendum, quæ ſit ab hominibus exigenda; maximè, cùm omnes homines in illius conſpectu poſiti, neq; exigui quidem pulueris inſtar obtineant. Neq; illud commodè dici poteſt, eos, qui diuina gratia fulciuntur, eiuſdem gratiæ vi cæleſte regnum, quaſi par & æquale virtuti ſuæ præmium poſſe ſibi lége vendicare. Nec enim cōferenda ſunt exigua ſummis, obſcura clariſsimis, breuia ſempiternis. Omnis autem ille ſtatus animi, gratia diuina conſtitutus, quo in cęlum via munitur, quamuis ſit omnibus diuinis exaggeratus, nullo modo eſt cum illo ſempiterno gloriæ ſtatu comparandus: ſummum enim eſt in diuinis muneribus & donis diſcrimen, ita, vt alia alijs exæquari nulla ratione poſsint. Videmus hîc, vt Paulus ait, per ſpeculum in ænigmate: tunc autem aperta facie gloriam Domini intuebimur; & ita in illius ſimilitudinem omni ex parte conuerſi, diuinitatis ipſius cultu veſtiemur & exornabimur. Quantum igitur imagini corpus, ſimilitudini veritas, breui vitæ curriculo æternitas antecellit; tantum præmij illius magnitudo, veritatis & gratiæ huius, quam in hac vita conſequimur, magnitudinem ſuperat. Vt igitur lucernæ lumen fulgore ſolis obruitur: ſic huius ſtatus opes, quāuis ſit diuinæ gratiæ magnitudine florentiſsimus, cùm in illum gloriæ ſempiternæ ſplendorem inciderint, euaneſcent. Cùm igitur illa ſit æqualitas

tas inter hanc gratiam, quã in hac vita retinemus, & illam coronã, quam ſperamus, neq; poſsint hominum excellentium præclara merita cum præmij illius ſempiterni immenſitate conferri: cumque iuſtitia, qua fruimur, ſit diuinum munus & beneficium, nullo modo noſtris meritis aſcribendũ, ſed ad diuinam clementiam reuocandum: quod tamen vt diximus, non tãtum eſt, vt poſsit ad præmium ſibi conſtitutum aliqua ratione comparari: reſtat, vt nemo poſsit cum Deo iure contendere, aut illum meritis, quamuis excellentibus, obligare. Quomodo igitur dicimus, regni cæleſtis atque ſempiterni patrimonium eſſe pijs & iuſtis hominibus debitum? Quia diuina ratio poſtulat, vt Deus ſummus in dandis beneficijs, non tam meriti pondus, quàm immenſam ſuam benignitatem & ſempiternam fidem reſpiciat. Benignitatem verò ſuam tuetur, cùm multo maioribus & amplioribus præmijs pietatem, quàm merita erat, admodum benignè remunerat: Fidem autem ſuam liberat, cùm id, quòd magnificè promiſit, abundè perſoluit. Promiſit autem omnibus qui cum iuſtitia vixerint, opes immenſas, voluptates eximias, regnum immortale, decus maximum, gloriam ſempiternam. Neq; ſolùm promiſit, ſed iuſiurandum etiam ſuum interpoſuit, & clariſsimas illas æterni regni ſedes pijs omnibus fœdere ſanctiſsimo pactus eſt. Suæ igitur bonitati & clementiæ, ſuę fidei, ſuęq; veritati hoc debet, vt eos, qui illum fide & pietate venerantur, præmijs ſempiternis atque diuinis afficiat. Inde fit, vt in ſanctis literis, cùm diuina clemẽtia in nos meritis laudibus effertur, Dei clementia cum ipſius fide coniungatur,

tur,quale eſt illud: Miſit Deus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam.Item illud:Ampla eſt benignitas tua, & fides tua cælos pertingit. Et: Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam.Et:Omnes viæ Domini miſericordia & veritas:Et alia eiuſmodi innumerabilia,quæ perſequi eſſet infinitum. Ex his enim locis ſatis liquet, Dei clementiã cũ illius fide ſemper eſſe cõiunctam.Ex clementia enim Dei fides illius exiſtit, & rurſus fide clemẽtia illius ſancitur. Bonitas enim illum adegit, vt fidem ſuam interponeret: rurſus data fides animos hominum maiore quadam clementiæ illius fiducia confirmat. Omne igitur hæreditatis æternæ ius, omne piorum hominum meritum eſt ad ipſius ſummi patris benignitatem atque fidem referendum. O maximum & admirandum diuinæ bonitatis argumentum. O ampliſsimum & ſtupendum diuinæ gratiæ munus,& in omni æternitate prædicandum beneficium. Summus ille Dominus,cuius immenſa poteſtate omnia continentur, cùm eſſet omni lege ſolutus, ſeipſum quaſi quibuſdam legum nodis aſtrinxit: cùm à nemine quidquam acceperit, quaſi aliquid magnum accepiſſet, ita ſe hominum meritis obligari voluit: qui nihil cuiquàm debet, multorum tamen hominum ſe debitorem conſtituit. Quod igitur maius & amplius diuinæ clementiæ teſtimoniũ, quòd illuſtrius & clarius diuinæ benignitatis argumentum animo cogitari poteſt? Non igitur, qui meritis ſanctorum hominum cælũ tribui dicunt,Dei gratiã labefactãt, vt quidam homines imperiti dictitãt; ſed admirandũ gratiæ ipſius effectum debitis laudibus illuſtrant. ij enim ſumus,

qui

qui omnia ſanctorum merita ad Dei benignitatē & gratiam referenda exiſtimemus: ita vt ſit perpetuò dicendum: Non nobis Domine non nobis; ſed nomini tuo da gloriam. Qui igitur Chriſti ſanguine expiati, & à Deo adoptati ſunt, cùm iā nullum ſit eis cum corporis flagitio & impuritate commertium; ſed ſumma cum ſpiritu diuino coniunctio, diuinæ agnationis iure conſtanter hæreditatem illam ſibi deſtinatam expectant, atque ad illa virtutis diuinæ præmia ſibi propoſita incenſis & inflammatis animis aſpirant. Hac igitur ſpe confirmati, maxima gaudia percipiunt, & incredibili magnitudine iucunditatis efferuntur. vt enim angor & cruciatus animi eſt aſsiduus iniuſtitiæ comes, ita ſemper iuſtitia eſt cum voluptate coniuncta. Quis autem explicare dicendo poterit ſolicitudinem & cruciatum, quo torquentur improbi? Eos enim & maleficiorum conſcientia perterret, & iudiciorum metus exanimat, & ſupplicioꝝum formido de mente deducit. Cùm verò nullis firmis opibus ſepti ſint, totique ex inanitate pendeant, multis perturbationibus agitantur, & deſperatione franguntur, eximiaque mœſtitia contabeſcunt. Nullum enim habent in rebus aduerſis leuamentum, nullum in mœrore ſolatium, nullum in calamitatis impendētis metu perfugium. Vt enim, ſi aliquis tranfixus eſſet venenato telo, quòd è corpore euelli non poſsit, nullum temporis punctum dolore vacuum haberet: ſic, vbi iniuſtitię mortiferū venenum in viſcera penetrat, & in præcordijs inhęret, animoq; mortiferum vulnus imponit: nihil eſt, quod miſerum hominem valeat è ſummis angoribus & aſsidua dolorum

acer-

acerbitate liberare. Cùm enim totius miſeriæ fontem intra pectus habeat; euenit, vt nunquam vim moleſtiæ à ſe dimouere poſsit, ſed quocunq; pergit, acerbo dolore & ſolicitudine conflictetur. Ex quo fit, vt neque domi quietem, neque foris oblectamentum inueniat; & odio domus in foro curſitet, & offenſione fori domum repetat; vt vrbanarum rerum moleſtia confectus, rus ſe concipiat, ruris faſtidio in vrbē rurſus confugiat; vt nocte diem requirat, die verò noctem deſideret; vt in negotio otium exoptet, in otio negotij inſana cupiditate teneatur. Neq; enim domus, neque ciuitas, neque celebritas, neque ſolitudo, neq; lux, neque tenebræ, neq; labor, neq; requies illis iucunda eſſe poteſt, qui gerunt animum vulneribus iniquitatis & iniuſtitiæ conciſum. Quòd ſi tanta eſt impiorum anxietas & ægritudo, tantaque dolorum vis & acerbitas aſſiduè eorum vitam conſequitur, quid tandem erit de iuſtorum hominum voluptate incredibili iudicandum? Nec enim eos amentia vexat, neque ſolicitudo conficit, neque dolor vllus excruciat. Ad Deum enim adiuncti ſunt, in illius tutela deliteſcunt, inuicto illius præſidio muniuntur; ita, vt nullum vnquam malum eos attingat. Cùm igitur expertes omnium malorum ſint (carent enim omni ſceleris & improbitatis contagio, veriſq; bonis affluunt: omnium ſiquidem virtutum laudibus abundant) neceſſe profectò eſt, eos ſummo quodam gaudio & voluptate compleri. Nam ſi voluptas eximia affluentium vndique bonorum ſenſu & cogitatione perficitur: tunc enim eximiè gaudemus, cùm nos in bonis valdè expetendis eſſe putamus, quæ

volup-

voluptas erit cum ea comparanda, quã iuſti ex cõſideratione bonorũ, quib. egregiè cumulati ſunt, mente percipiunt? Cernunt enim, ea non eſſe falſa, fluxa & inania, non turpitudinis vllius contagione maculata, non admixtione vllius amaritudinis & acerbitatis infecta, ſed vera, cõſtantia, & ſempiterna, omne flagitij & doloris cõſortium à ſe longè repellentia. In diuina enim luce verſantur, ſumma libertate potiuntur, incorrupta ſanitate ſunt, inuictis viribus excellunt, & pace diuinitus conſtituta, florent opib. & dignitate, & imperio, ſummiſq; cæleſtis pulchritudinis ornamentis: atq; poſtremò, quod bonorũ omniũ caput eſt, ipſi Deo coniuncti, ſumma illius familiaritate, õniumq; bonorum diuinorum copia cum admirabili ſuauitate perfruũtur. Securi igitur & elati, & confidentes, omnia humana contemnunt atq; deſpiciunt. His enim ſe opibus firmatos animaduertunt, quæ neq; inſidijs eripi poſſunt, neque aperto Marte comminui, neq; ſenio & vetuſtate corrũpi, neq; vlla deniq; calamitate peruerti, cùm ſint immortales atq; diuinæ. Non enim eos fallit, eſſe ſe ad tam altum honoris gradum euectos, vt non ſolùm præpotentis Dei miniſtri ſint, quod inſigne ſummi cuiuſdam honoris eſſe videbatur, neq; ſolùm Dei amici nominẽtur, quod dignitatis faſtigium tantum eſt, vt nemo prorſus illud optare vnquam auderet, ſed etiam, quod ſummam diuinæ benignitatis admirationem efficit, Dei filij ſint, & ab ipſo ſummo rerum omnium Domino bonorum omnium hæredes inſtituti. Hæc qui ſecum dies & noctes cogitauerit, quo tandem gaudio cumulabitur? quanta lætitia exultabit? quos

dies

dies feſtos agitabit? quo cantu & ſymphonia perſonabit? Hęc nimirum eſt illa iucunda celebritas, ad quam Dominus homines fideles inuitat. Erat enim lege ſancitum, vt ſeptimo quoque menſe, quo tempore omnes fructus terræ cōduntur, (annū enim Hebræi ab initio veris numerabant,) cuncti ſimul arborum pomis, & frondibus, & omni deniq; lętitiæ ſignificatione dies illos celebrarēt. Hoc priſcæ legis inſtitutum, quis non videt ad animi lætitiam pertinere, ampliſsimis iuſtitiæ muneribus excitatam? Nec enim annona, quæ corrūpi facilè poteſt, & ad corpus tantū breuiſsimo tēporis ſpatio ſuſtentandum condi ſolet, veram dat lætandi materiam; ſed vberrimi iuſtitiæ fructus, ad æternitatem intima mente reconditi. Horū recordatione non ſeptem dies, vt olim; ſed perpetuum vitæ curſum numero ſeptenario deſignatum, in voluptate conficere decet: neq; modò ſertis tātum & frondibus; ſed choreis & cantibus eſt tantæ lætitiæ ſempiternæ cauſa celebranda: vſque adeò, vt ſit etiam præ nimia lætitia inſaniendum, & in ſumma quadam voluptate bacchandum. Salutaris inſania, ſapiens furor, prudens & felix amentia, quæ ſic hominem ſpiritu concitat, humanitateque, vt ita dicam, ſpoliat, vt eum in diuino quodam dignitatis gradu conſtituat. Quid enim ſalutarius, quàm è corpore ægro, mortali, & caduco, morbiſq; infinitis obnoxio agitatione mentis excedere? Quid ſapientius, quàm ſpretis atque repudiatis humanis ſenſibus, diuino tantum ſenſu commoueri? Quid illa mente felicius, quæ ſeipsā deſerit, & extra ſe rapitur, vt omni vinculo ſoluta, facilius in cælū euolet, vt poſsit opes diuinas

acrius

acrius & acutius intueri? Deſerit enim ſe mens quodammodò, dum ſibi diffidit, dum nihil in ſe ponit, dum quod non ipſa per ſe iudicat, ſed quod mens diuina probat, amplectitur; dum nihil ingenio ſuo, ſed omnia verbo diuino moderatur; dum poſtremò omnibus opibus humanis interdum deſtitui atque nudari cupit, vt diuinis multò clariùs & magnificẽtius illuſtretur. Sic fit, vt cæleſtiũ rerum cupiditate nõ terrã modò deſerat, neq; tantũ ſeſe à corporis cõtagio ſeiũgat, omneſq; sẽſus corporis aſpernetur: verũ etiã à ſe ipſa diſcedat, vt multò liberiꝰ aſpectu diuinę pulchritudinis, quoad fas eſt, in hac vita iucũdiſsimè perfruatur. In eo igitur ſpectaculo defixa admiratur, & obſtupeſcit, & amore incenditur, ardore cupiditatis inflammatur, tantamq; lætitiam ex diuinæ coniunctionis fructu percipit, vt ſaltet, & choreas ducat, & cantus & carmina perpetuò moduletur. Nam tunc etiam, cùm corpus ne tãtulum quidem cõmouetur; ipſa mens intus canit, atq; tripudiat, omneq; ſtudiũ ſuum in Dei laudes conſumit. Non igitur immeritò tam ſępè iuſti in ſanctis literis ad lætitiam vocantur. Quale eſt illud: Lætamini iuſti in Domino. &: Lætetur cor quærentium Dominũ. &: Lætetur mons Sion. &: Videbunt iuſti & lætabuntur. Idẽ porrò Dauid à Deo contendit, vt hanc ſibi lætitiam ſcelere amiſſam reſtituat. Ait enim: Redde mihi lætitiam ſalutis tuæ. Vt enim propter ſcelus animo conceptum lætitiam amiſerat, & in luctu & ſqualore verſabatur: ita recuperata iuſtitia, ſe in gaudio ſummo fore confidebat. Idem alibi, cùm tantæ ſuauitatis guſtũ ſentiret, exclamans, ait: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Do-

mine? Tum illud quàm præclarum? Inebriabuntur vbertate domus tuæ; & de torrente voluptatis tuæ potum dabis eis. Non potuit magis explicare voluptatis illius magnitudinem, quam iuſti hauriunt, dum accepta bona recogitant: & magnificentiam & claritatem illius ſummi Domini, cui ſunt amore coniuncti, mentis oculis intuentur; & ſpiritu illius ſuauiſsimè paſcuntur: & ad firmam ſpem cæleſtis hæreditatis ipſius diuini ſpiritus aſſiduis vocibus excitantur. Hæc eſt illa ambroſia, quæ immortalitatẽ tribuit. Hoc nectar illud, quo qui ebrij ſunt, intimis animi ſenſibus hilarati omnem vitam in ſuauitate ſumma traducunt. Nec enim bonorum voluptas puritate tantum, & conſtantia; verùm etiam magnitudine intemperantium hominum voluptatem longè ſuperat. Quare deſinant homines admirari, eſſe quempiam in vita, qui reſpuat omnem corporis voluptatem; & cuncta vitæ blandimenta reijciat. Nemo enim poteſt aſpernari voluptatem, cùm ea ita ſit in natura penitus implicata, vt repelli non poſsit. Facillimè tamen poterit, qui veræ voluptatis ſuauitatem guſtauerit, futilem & inanem non tantum negligere; ſed odio etiam, cùm opus ita fuerit, maximo perſequi: cùm intelligat illam malorum omnium eſcam continere: hanc verò, quam efficit iuſtitia, eſſe cum bonis omnibus copulatam. Illa nãque errore mentis aſciſcitur: hæc iudicio ſanæ & integræ mentis exquiritur. Ad illam turbulento motu quodammodo recuſãtes & inuiti rapimur: in hac, libera voluntate & ſtudio conſtanter impellimur. Illa cũ maximè videtur ſuauitatis ſpecie blandiri protinus euaneſcit: hæc nunquàm a-

nimi ſenſibus illudit. Illa mentem eripit: hæc mẽtem diuini ſplendoris radijs illuminat. Illi ſemper eſt faſtidium finitimum: hæc ita explet animũ, vt nunquam iniucunditatem vllam efficiat. Illa poſtremò, cùm momento temporis effluat, nihil aliud, quàm impreſſum & inuſtum dedecus, & grauiſſimam pœnitendi cauſam, & doloris inſignẽ materiam relinquit: hęc verò ſtabili iucunditate ita ſenſus intimos afficit, vt animum omnib. ſimul gloriæ ornamentis illuſtret. Illa igitur, cũ exigua eſt, tum futilis & inanis, & cum vitæ peſte ſummo impuritatis flagitio ſæpè coniuncta; hæc ingens & ſempiterna, ſalutis præſidium, & amplisſimæ dignitatis ornamentum in ſe continens. Tantum igitur eſt inter vtranque diſcrimen, quãtum nemo poſſit explicare dicendo. Vt autem nihil aliud eſſet, quod iuſtorum animos oblectaret; illa certè ſpes immortalitatis, ad quam inflammatis ſtudijs rapiuntur, tantam vim habet, vt facilè animum ab omni ſenſu doloris abducat; & mira quadam ſuauitate prolectet. Vt enim iniuſti aſſiduo metu ita cruciantur, vt quietem capere nõ poſſint; nam in ſomnis etiam animos eorũ horribiles ſpecies exagitant; & propoſitæ malorum, quæ ſunt eis ſubeunda, formidines, illos mente conſiſtere minimè patiuntur: ſic iuſti firma ſpe immortalis gloriæ, quam iam animo proſpiciũt, erecti, ſemper in voluptate verſantur; vſque adeò, vt ne in ſomnis quidem viſum illis obijciatur, ꝙ eos exterreat: immò pleraque omnia tranquilla, & cum ipſius animi æquitate & conſtantia valdè congruentia. Quis igitur alius eſt voluptatis hortus, per illũ, quem Deus ab initio conſeuit, adumbratus;

bratus;niſi animus iuſtus diuinis virtutibus Dei ipſius manu conſitus, & ſempiternis fructib. onuſtus? Ab huius enim finibus ſummus ille cultor omnes cupiditatis furibundos impetus, quaſi beſtias immanes arcet, ne vaſtitatem plantis inferant: hunc diuina lege ſepit, & ſanctiſſimis inſtitutis, quaſi quodam muro circundat: hunc angelorum præſidio circumuallat: ad huius fœcunditatem perpetua ſpiritus ſui munera, tanquam perennes aquas inducit: hunc conſerit arboribus in ordinem ſummum diſpoſitis: hunc veſtit frondibus: hunc exornat floribus: hunc auget fructibus: hunc diligentiſſima cultura amœnum & ſpecioſum, & fructuoſum reddit. Hunc igitur, vt à primordio generis humani deſignaret, hortum illũ fecit, in quo hominem in principio collocauit. Nec enim aliud Paradiſus ille ſignificabat, quàm iuſtitiæ amœnitatem, & ſpeciem, & vtilitatem, & diuina quædam iuſtitiæ ornamenta, quibus fuit humani generis princeps importuni hoſtis inſidijs ſpoliatus. Cuius caſum & ruinam, vt quanto ſtudio prouidendum ſit, ne in ſimilem miſeriam incidamus, iuſtitiæque fructum amittamus, deinceps oratione perſequemur.

LIBRI SEXTI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER SEPTIMVS.

NVllum eſt tantum ingenium, quod poſsit verbis explicare, quantis opibus ornatus extiterit ille primus humani generis parens, ex cuius ſtirpe omnes orti ſumus. In illo namque fuit conſtitutus finis omnium operum diuinorũ quæ oculis intuemur. Illius enim alendi & conſeruandi cauſa ſummus architectus terras, atque maria, ſolem, lunam, & ſydera, & omnia cæleſtia opera, vniuerſamque mundi huius naturam molitus eſt: ſub illius ditionem & imperium animantia cuncta ſubiunxit: in illo denique ſolum ex omnibus animantibus formam & imaginem ſuæ mentis atque virtutis impreſsit. Si igitur recens illa naturæ conditio omni vitio vacauit: habuit enim ille primus mundi flos atque iuuenta rerum omnium formas maximè vigentes, illuſtrique admodum ſpecie nitentes: quid de illo præcellenti opere exiſtimandum eſt, in quo ſimilitudo diuinæ virtutis mirabili-

biliter eluxit, & cuius cauſa maximus ille rerũ opifex, omnia fabricatus eſt? Fuit igitur ille generis noſtri princeps excellenti ſpecie & pulchritudine: fuit inſtructus ſenſibus maximè vigentibus & acutis: vires habuit præſtantes & eximias: omni denique corporis habitu diuinæ in ſe mentis præcipuam curam & ſolertiam declarauit. Nõ enim vitium vllum inhærere potuit in eo corpore, quod non traxit ex affectione alicuius materiæ vitiatæ aliquid, quod eius ſpecimen inquinaret; ſed fuit è terra puriſsima, omnia tunc integra & incorrupta pariente, diuinis manibus informatum, & ſic rebus omnibus conſtitutum, vt eſſet aptiſsimum rationis atque mentis domicilium. Animus verò illius quantis ornamentis atque præſidijs in omni genere redundaret, quanto ingenij acumine, & quàm admirabili ſolertia præcelleret, in quanta demum naturæ cognitione vigeret, illud eſt magno argumento, quòd vbi primùm editus in lucem fuit, ſtatim nomina animantib. cũctis impoſuit. Quod profectò non feciſſet, niſi rerum omnium naturam diuina quadam mente perſpectam & cognitam habuiſſet. Sed ex omnibus opibus, in quibus florebat, nihil eſſe potuit iuſtitia magis regium, nihil amplius & magnificentius, nihilque poſtremò beatius. Hac quidem fuit illa ſumma Dei benignitate egregiè cultus, maximiſq; ſpiritus diuini muneribus mirabiliter honeſtatus. Nec enim fas eſt arbitrari, omnia tunc in illo primo ortu perfectiones propriæ cuiuſque naturæ conſentaneas habuiſſe, ſolumq; hominem aliarum rerum principem perfectione ſua caruiſſe. Caruit autem perfectione ſua, ſi gratia diuina

caruit, ex qua iuſtitia omnis emanat. Quod ſi fuiſſet, dici profectò non potuiſſet: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Nec illud itẽ affirmare licuiſſet: Delectatus eſt Dominus operibus ſuis. Delectari namque Dominum ſuis operibus, eſt ea approbare, & quaſi in earum perfectione conquieſcere. Non poteſt autem approbare, niſi quod bonum eſt. In homine autem nihil boni eſſe poteſt, ſi abeſt ab illo iuſtitia. Si igitur homo ita conditus fuit, vt omnia dignitate antecelleret, & opificem illum ſummum delectaret: inſigni certè iuſtitia cultus, & eximio virtutis & honeſtatis ſplendore illuſtratus fuit. corpus igitur animò facilè parebat: animi verò totus dominatus erat in mente: mentem porrò nihil impediebat, quò minus in diuinam mẽtem reſpiceret, ſeque totam ad illius imitationem formaret. Ergò, cùm ſic fuiſſet Deo coniunctus, ex illius benignitate diuinas opes ſibi comparabat, quibus ſtatum atque naturam ſuam facillimè tueretur, & diuinæ vitæ ſtatum exprimeret. omnibus enim rebus ornatus & copioſus, eam vitam degebat, qua nihil poterat in terris beatius excogitari, nihil ad vitæ cæleſtis conditionẽ cum facilitate conſequẽdam accommodatius. Fuit autem ei munus aſſignatum horti cuiuſdam, quem Deus manu ſua conſeuerat, colendi atque cuſtodiendi: qui quidem quamuis eſſet arborib. denſiſſimis atq; proceriſſimis plenus, magis tamen erat cultus myſterijs, quàm arborum atque plantarum amœnitate iucũdus. Significabat enim hortus ille omnium munerum diuinorum complexionem, quib. affluentes animi, florẽtes atque beati ſunt. Inter alias autẽ

arbo-

arbores duæ fuêre rerum magnarum ſignificantes: quarum altera quidem vitam in perpetuum prorogabat:altera verò erat peſtem & exitium allatura,non quidem natura ſua, ſed per occaſionē; quemadmodum lex, quæ fuerat ad ſalutem data, fuit Hebræis exitioſa. Et illa quidem arbor vitæ, hæc autem arbor ſcientiæ boni & mali nominabantur. Non neceſſe autem eſt intelligi, eam vim fuiſſe natura arboribus inſitam; vt vna vitam, altera cognitionem daret; ſed erant ſigna quædam res maiores indicantia. Arbor enim vitæ, eſt ipſa mens diuina,ſummiq́ue patris ſapientia,cuius numine vita,lux,ſalus,& dignitas hominum continetur. In arbore autem ſcientiæ boni & mali inerant humani ſenſus, & prudentiæ ſignificatio, quæ ipſa in magnis Dei beneficijs numeranda eſt: ad ſalutem enim conceſſa eſt, non ad perniciem, hac enim res peſtiferas arcemus, & ſalutares arripimus. Sed dum homines muneribus diuinis abutuntur, euenit, vt quæ ſunt ſalutaria, ad hominum peſtem & exitium conferantur, & quò quæque res præſtantior eſt,eò eſt abuſus illius calamitoſior. Cùm igitur nihil ſit in hominis natura ratione præſtantius, nihil eſt, quod maiorem vim malorum in res humanas importet, cùm ea homines improbi vtuntur. Vnus autē ſolùm eſt rectus rationis vſus,vt nunquam in ſe, ſemper autē in diuinam mentem & voluntatem reſpiciat, vt minimè iudicio ſuo nitatur, ſed ex diuino præſcripto omnia moderetur;vt intelligat, eſſe ſe diuinæ voluntatis & rationis adminiſtram, neq; licere ſibi in vita præcipuè dominari,ſed ſemper fide dirigi, diuinoq́ue imperio gubernari debere:

aliter enim ſeſe neque vitę curſum tenere, neq; ad beatitudinem vllo modo peruenire poſſe, ſed in miſeriam ſempiternam impetu quodam cęco ruere. Vt autem hoc Deus homini magis imprimeret, & aliquo ſigno diligentius ſuæ ſalutis admoneret, vetuit, ne fructũ arboris ſcientiæ comederet. Fore enim, ſi ſecus faceret, vt in mortem repentè incideret. Quod cùm ſanxit, illud profectò ſanxit, nè vitam propria prudentia alendam atq; ſuſtentandam putaret, nè opinione propriæ cognitionis inſoleſceret, nè acumine & ingenio ſuo niteretur; ſed legem diuinã iudicio ſuo ſemper anteponeret, totumq; ſe diuino ſpiritui regendum traderet atque committeret. Illo primum fœdere inter Deum & homines facto, fides ſancita fuit. Eo namque Deus hominem aſtrinxit, vt diuinæ moderationi rationem ſubderet, neque proprio ingenio; ſed diuino ductu & imperio vitam inſtitueret: ipſoque viciſsim homini immortalitatem, ſi à fide non diſcederet, pactus eſt. Fide itaque erat colendus & cuſtodiendus hortus ille. Sic enim ſcriptum eſt; Tulit Dominus Deus hominem, & collocauit eum in paradiſo, vt coleret & cuſtodiret eum. Cultus autem & cuſtodia omnium munerum diuinorum fide continetur. Cùm enim Deo paremus, & opera ſancta molimur, & iuſtitiæ munus exequimur; & ſi quid ſe fundit, quod ſtudio pietatis & honeſtatis officiat, amputamus, & ſuccreſcentes interdum vitiorum ſpinas, & vepres euellimus, & cupiditates edomitas atque compreſſas habemus, & virtutem diuina benignitate hauſtam ad hominum vtilitatem dirigimus, atque poſtremò omnem vitam in diuinæ

legis

legis ſtudio conſumimus: tunc Dei hortum colimus. Hortus enim Dei eſt animus, conſeptus & cõſitus diuinis iuſtitiæ plantis; odorum, qui è virtutum floribus afflantur, fragrantia, fructuumq; vtilitate & copia mirificè delectans. Cùm rurſus omnia optimo illi parẽti accepta referimus, nihilque ineſt in nobis boni, quod non ad immenſam illius bonitatem reuocemus, cùm illũ laude perpetua celebramus, omnemque vitam ad gloriam illius conferimus; cùm ingrati animi crimen & ſcelus exhorremus, & Deo gratias & gloriam tribuimus, eumque caſtiſſimis votis & precibus veneramur: tunc hortum cuſtodimus. Vt enim ingratis omnia bona pereunt: ſic grati atque memores diuinorum beneficiorũ omnia conſeruant. Fide igitur erat homini colenda atque conſeruanda iuſtitia. Fidei autem pactio atque fœdus ſub illis arborum ſignis factum eſt, partim vt illarum admonitu fortius animo memoria illius infixa permaneret, & acrius, & attentius de illo noctes & dies mens humana cogitaret: partim vt haberet ſtatim fidei ipſius exercendæ materiam. Cùm enim fides potiſſimum in obedientia cernatur, lege opus fuit, cui homo parere diſceret, atque ita vitæ meritis in cœleſtes ſedes aſcenderet. Hic erat ſtatus hominis felix & florens, omnibuſque rebus opulentus, è quo fuit hoſtis importuniſſimi dolis exturbatus. Cùm enim videret ille perennis hoſtis generis humani, qui propter infidelitatẽ fuerat ex altiſſimo cæli domicilio deiectus, hominem eſſe in tanto honore, flagrauit inuidia, rationemque iniuit, quemadmodum illum eodem letho interimeret, quo ipſe interijſſet. Vt igitur dæmon violata

fide concidit,ſic adegit dolis hominem, vt violata fide concideret. Ad mulierem igitur primũ in ſerpentis ſpecie latens, machinas ſuas admouit. callidè enim vidit eam propter infirmiorem naturã facilius labefactari poſſe, atq; per ruinas illius nõ fore difficilem aditum ad viri ipſius exitium. Cùm igitur primum legis diuinæ ſenſum calumniando peruertiſſet, inuidiamque in Deum ex præſcriptione illa concitâſſet, mulierem cupiditate vetitæ arboris incendit. Non moriemini, inquit. Scit enim Deus, quòd vbi primum ex eo fructu comederitis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Hòc cùm dixit hoc planè videtur dixiſſe: non eſt, cur vllo metu impediti, vobis non ampliſſimum gradum gloriȩ proponatis. Quid autem prȩſtantius, quàm nõ habere aliũdè ſuſpenſas viuendi rationes, ſed in proprijs tantùm animi præſidijs omnia bona collocare? Neq; enim eſt, cur vitȩ veſtrȩ prȩſidium in Deo conſtitutum habeatis. Non enim alienis opibus ad ſtatûs veſtri cuſtodiam indigetis: ſatis enim eſtis inſtructi ratione ad bona ſequenda, malaque omnia repellenda. Veſtrum igitur iudicium in cõſilium adhibete, neque velitis numinis diuini moderationem expectare. Nec enim vobis decorum eſt, neque præſtantia veſtra dignum, aliundè pendere, ſed alta quædam moliri, vobiſque tantum ipſis innixos ad ſummum decus aſpirare. Quòd ſi Deus id vobis, nè faceretis, interdixit; callidè id excogitauit, nè illi ſimiles eſſetis, qui non pendet aliundè, neque alicuius inſtitutis viuit, ſed ſua tantum ſapientia nixus, omnia moderatur. Sequitur autẽ: Et vidit mulier, quòd eſſet arbor ſuauis

guſtui,& ad aſpectum venuſta, & valdè expetenda, nempè, quæ intelligentes faceret. Iam hîc cernere licet, ſenſim labare fidem, excitari cupiditatem, illabi perniciem ad infauſtæ mulieris euerſionem. Quæ ſi cùm ſerpente ſermonem minimè contuliſſet, ſed, vbi primùm fidem ſuam tẽtari ſen ſit, hoſtem à ſe repuliſſet; eas profectò calamitates quas hauſit, facillimè vitaſſet. Cùm verò aures illi dedit, mortiferum illud venenum, quod ei truculẽta belua porrexit, bibere confeſtim inſtituit. Quid enim? antè non licebat oculos in arborem conuertere, illiusq́ue pulchritudinem & vtilitatem notare? licebat ſanè, ſed illius cupiditatẽ fides facilè continebat. At poſt peſtiferum illum teterrimæ ſerpentis afflatum, cùm ſimul & fides labefactari, & cupiditas vinculis laxari cœpiſſet, tum demum fuit mulieri adeò iucundus arboris aſpectus, tum illius fructum ſic ardẽter appetiuit, vt eſſe ſibi vſum illius diuina lege interdictum, mortis inſtar putaret. Credidit enim eſſe præclarum arbitratu ſuo viuere: &, quantum per ſe ingenio valeret, experiri, omneſq́ue benè atque beatè viuendi rationes in animo ſuo ponere. Decerpit igitur fructum, & comedit, illecebriſq́; ſuis maritũm ad eaſdẽ mortiferas epulas inuitat. Hæc fuit ſtirps atque ſemen omnium malorum: hoc peccati funeſtum & calamitoſum principium: hinc mortis imperium natum fuit, quod terrarum orbem violenter oppreſſit. Nam cùm primùm fuiſſet fœdus illud ſanctiſſimum hominum ſcelere violatum, fuerunt ſtatim ab ipſa vita diſtracti, & mortis immanitati prædæ relicti. Vterque autem eorum ſe omni cultu, quo anteà ſplende-

bat,

bat,nudatum animaduertit; ſequitur enim conti nuò:Et aperti ſunt oculi amborum:cumque vidiſſent ſe eſſe nudos,conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſubligacula. Antequam facinus illud capitale conſciſcerent; veſte, qua corpora contegerēt,haudquaquàm indigebant. Nec enim vllā cæli intemperiem metuebant,neque vllam turpitudinem habebant,ad quam operiendam veſtimenta requirerent. Animum verò gerebant diuinis iuſtitiæ ornamentis ſatis eleganter excultum. At poſt admiſſum ſcelus,cùm animorum nuditatem vidiſſent,& quod in ſceleris ſuſceptione occæcati cupiditate cernere non poterant,turpitudinem quæ ex animorum confuſione, in corpora etiam redundabat,animaduertiſſent: cùm animos non poſſent, vt tegerent ſaltem corpora turpitudine affecta,curauerunt.Amiſſa enim iuſtitia, cùm animus orbatus diuino præſidio, incitatæ libidinis impetu fuiſſet à gubernaculis deiectus, & miſeris modis agitatus, extitit repente ex illa fœda animorum perturbatione,in corpore vtriuſque inſigne dedecus & turpitudo;cuius offenſionem vitare cupientes, obſcœnas corporum partes folijs arborum contexêre,O anxiam & inanē ambitionis humanæ curam, miſerum & ſolicitū occultandi atque cælandi dedecoris ſtudium. Cùm enim veram honeſtatem retinere nequimus,illius fallacē imaginem conſectamur; & omni cura prouidemus,vt dedecus nobis impreſſum ab omnium cōſpectu remoueamus.Sed quid prodeſt? quamuis enim oculos hominum vitemus,noſtræ conſcientiæ teſtimonium effugere certè non poſſumus: & ita fit, vt in quamcunque regionem deferamnr,

aſſiduo

áſſiduo ſemper angore & cruciatu conflictemur. Quod illi ſtatim experti ſunt. Tanto enim mentis errore affecti fuêre ex ſceleris conſciētia, vt latebras omnes circumſpicerent, quibus ſe à conſpectu Dei omnia prouidentis, & animaduertentis, omneſque ſenſus animi perſpicientis occultarēt. Cùm enim ex vehementi auræ ſpiritu, Deum aduentare ſuſpicati eſſent, exanimati metu ſe confeſtim in denſam & opacam ſyluam abdiderunt. In ſummi tamen iudicis conſpectu, quem nihil latere poteſt, conſtituti, criminis ſui pœnas pendere cœperunt. Nam Paradiſi finibus eiecti, multiſque doloribus implicati, atq; tandem morte circumuenti ſunt. Nec enim eam tum ſolùm vitam amiſêre, quæ diuini ſpiritus fœdere & coniunctione continetur; ſed illius etiam mortis acerbitati addicti fuêre, quæ corpori interitum affert. Stultum enim eſt opinari, tum demum mortem vim ſuam adhibere, cùm finem interimendi facit, cùm autē interimit, vim illius non ſentire. Vbi primū in hāc vitam ingredimur, ſtatim nos mors penè à tergo inſequens inuadit: ipſamque vitam quotidiè cōficit, atque conſumit, donec totam exhauriat. Nunquā enim in eodem ſtatu manemus, ſed per ſingula momenta labimur, & occidimus: ita, vt quidquid ætatis noſtræ præterfluit, ſit ſubitò vi & atrocitate mortis extinctum. Sic igitur miſeri homines, dum officium produnt, & à debita obedientia deſciſcunt, diuinamque legem negligunt, & ſuis cupiditatibus obſequūtur, à beatis ſedibus excluſi, & ab ipſa vita ſegregati, violentiaq; mortis oppreſſi, miſeram & ærumnoſam vitam in curis triſtiſſimis, in laboribus immenſis, in lachrimis &

luctu

luctu conſumpſerunt. Qui enim modò tãtas opes habebant, & in locis amœniſſimis inambulantes, rebus omnibus ad vitæ cultum neceſſarijs abundabant, & diuino colloquio fruebantur, ad cæleſtemque dignitatem proximè accedebant: repentè ex tam alto gradu præcipitati, ornamentiſque omnibus exuti, in terram vaſtam, & incultam, ſeptam & veſtitam vepribus atque dumetis; multiſque ferarum luſtris noxiam & infeſtam; eiecti ſunt, in qua multo ſudore atque labore victum ſibi quærerent, amiſſaſque diuitias lamentis aſſiduis deplorarent. Vidimus, quibus dolis & machinis primus homo ex ampliſſimo illo atque florentiſſimo iuſtitiæ ſtatu deciderit. Nunc conſequens eſt, vt videamus, quomodo morbi ſui vitium in omnem poſteritatem infuderit. Locus planè obſcurus atque difficilis, in cuius tractatione tanta eſt doctorum hominum varietas & inconſtantia, vt in nulla re ſit inter illos maior diſſenſio. Sed nè aliquid, quod ad præſentem materiam pertinere videatur, intactũ relinquamus, diuino freti auxilio explicare aggrediemur, quomodo genus humanũ crimine parentis fuerit in eiuſdem peccati atque miſeriæ ſimilitudinem deuolutum. Nec enim dubium eſſe poteſt homini ſanctarum literarum non ignaro, vniuerſum genus humanũ fuiſſe per crimen illud in peccato prolapſum, atque in dominatum mortis incidiſſe. Eſt enim mors peccati ipſius ſtipendium. Sed, vt hoc intelligi rectè poſſit, eſt nobis opus lectoris prudentia. Vt enim confitemur, inhærere omnibus, qui ſeminis propagatione ab Adamo orti ſunt, peccatum, iniquitatem, & iniuſtitiam: ita crimen, aut ſcelus, aut deni-

que

que culpã vllam à primo parente in ſobolem trãſmitti poſſe negamus, niſi ponatur culpa pro pœna, quo ſenſu nomen hoc ab antiquis vſurpatum aliquando fuiſſe non ambigimus. Vndè illud apud Plautũ in Captiuis: Me hic valere, & tu te audacter dicito; Tyndare,inter nos fuiſſe ingenio haud diſcordabili;neque te commeruiſſe culpam, neq; me aduerſatum tibi. Sed hoc minus ad rem. Satis enim nobis eſt,eſſe in cõſuetudine ſermonis Latini, vt culpa vim criminis,quamuis leuis,obtineat.Hoc igitur ſit in primis à nobis põſitũ,in omnibus hominibus cõmuni conditione natis, antequam ad eam ætatem perueniant,in qua vti ratione poſſint, nullã omninò hærere ſingularem culpam, eſſe tamen quemlibet ſingulari peccato alligatum. Hoc mirum fortaſsè videbitur,qui fieri poſſit,vt quiſquam non ſuo,ſed alieno crimine ſit iniuſtus,ſingulariquè peccato aſtrictus. Deindè, quomodo non pugnent hæc inter ſe; nempè vacare aliquem crimine, peccato autem non vacare. Sed hoc planum fiet,ſi de vtraque re ſeparatim diſputabimus. Primùm igitur docebimus,crimen à primo parente conceptum,in ſobolem deriuari minimè potuiſſe: deindè peccatum, ab illo in vniuerſum genus hominum deductum fuiſſe. Atque imprimis ea opinio euellenda eſt, quæ in ſcholis inueterauit: nempè vniuerſum genus humanum, illo crimine primi parentis ſic obligatum fuiſſe, vt ſingulis hominibus ſingulare crimen adhæreat. Sic enim originis peccatum interpretantur,vt à crimine diſtingui non poſſit. Omne enim, quod vocatur in iudicium, crimen eſt. Qui igitur ſtatuunt,hoc peccatum eſſe diuino

diuino iudicio vindicandum, id certè crimen exiſtimant. Aſſerunt igitur vniuerſam naturam humanam in illo primo homine cōſtitiſſe, ita vt peccatum & crimen, quod ille commiſit, ſit non tam hominis vnius, quàm vniuerſæ naturæ crimen. Cũ igitur naturæ peccatum ſit, mirum nō eſſe, peſtem illam eſſe ad omne genus humanum ſeminis corrupti propagatione tranſmiſſam. Quæ ſit autem huius peccati ratio; nihil inter eos ſanè conſtat. Sunt enim, qui inſitam naturæ cupiditatem, ad flagitia propenſam, in hominibus vſitata generandi ratióne prċcreatis; peccati vim & rationem habere confirment: hanc autem criminis ſacro fonte aboleri; ipſam verò cupiditatem relinqui. Hanc igitur cupiditatem, antequam ad baptiſmum perueniatur, eſſe id, quod omnibus crimini dandum ſit. Et huius ſententiæ Auguſtinum authorē habent. Sunt item, qui magis (meo quidem iudicio) ad veritatem accedunt, aſſeuerātes, ipſum carere iuſtitia, qua fuit præditus Adam; & quam, ſi ille non peccaſſet, omnes in matris etiam vtero à Deo aſſumpſiſſent, eſſe id, quod originale peccatum appellādum ſit. Nec aliud apud illos eſt hoc peccatum, quàm priuatio iuſtitiæ, quæ debuerat innaſci omnibus, ſi parentes in officio minimè deliquiſſent. Sunt, qui alia cōfingant in hac quæſtione, minimè digna prudentium hominum approbatione: quare illorum commemoratione ſuperſedendum ſtatuo. Qui autem Luthero dediti ſunt, meras Tragœdias loquuntur; & hoc peccatum habent incredibile furoris & amentiæ fundamentum. Huius enim peccati naturæ attribuũt neceſſariam quandā, quæ vitari nullo modo

poſſit,

poſſit, malorum omnium peſtem, flagitiorumque omnium ſementem. Hinc inuictam illam flammã, & incendium cupiditatis erumpere, quæ nunquã, vt aſſerunt, poteſt vllo pietatis ſtudio reſtingui; hoc fornacem appellant, perpetuò flammas euomentem, atque coniectis ignibus omnia populantem. Indè fieri neceſſariò dicunt, vt quidquid ex ſe hominis natura fundit, quidquid agitat, atque molitur; quamuis ſit iam is, qui aliquid agere inſtituit, ad Chriſtũ fide adiunctus; etiam cùm ſe excitat ad aliquod ſanctũ opus in Dei gloriam perficiendum, nihil aliud poſſit eſſe, quàm dirũ & capitale facinus, vi & natura ſua niſi per diuinam clementiam ſtetiſſet, ſempiternis ignibus vlciſcẽdum. Sed communem horum omnium ſententiã expendamus. Magna enim res eſt, & attenta conſideratione digniſſima. Si enim vniuerſa naturã aſtricta eſt eo peccato, quod in ſe admiſit Adã; dubium non eſt, quin illud peccatum, quo natura alligati ſumus vniuerſi, non leue peccatũ ſit; ſed ſcelus dirum atq; facinus deteſtabile, & execrandũ, & perpetuis cruciatibus, igneq; ſempiterno puniendum. Nam, ſi tunc omnes illo ipſo peccato in parente damnati ſumus, cùm illud nefarium facinus extiterit: quî fieri poteſt, vt nõ ſimus in ipſo ſtatim ortu, infanda & incredibili atrocitate ſceleris aſtricti; eaque de cauſa perpetuis pœnis iurè atque meritò cruciandi? Videndum igitur eſt, quàm rectè ſit ea opinio conſtituta. Vniuerſa, inquiunt, humana natura, in primi parentis perſona conſtitit. Ergò, quidquid ille tunc in ſe admiſit, omnes admiſerunt. Fuit igitur illud, quod eis neceſſariò confitendum eſt, ſi ſibi conſentanea di-

citur: ipſi verò propriè volunt crimen illud omnibus adhæreſcere. Deindè, natura humana non corpore tantum, ſed prçcipuè animo conſtat. In animo autem, nõ in corpore eſt, cum delinquimus, ipſius ſuſcepti criminis ſedes atque quaſi domicilium. Porrò autẽ, animum nõ ex parentis illius ſemine qui peccauit, ſed à Deo ſumpſimus. Cùm igitur illa tantum pars noſtri, & ea non propriè, ſed tanquam in cauſa fuerit, in Adamo, quæ peccare non poteſt: quanam tandem ratione confirmant, illud crimen ab vniuerſa natura ſuſceptum fuiſſe? Minimè quidem dubium eſt, nomen vniuerſitatis eſſe multiplex. Abutimur enim illo interdum ad ſignificandam non vniuerſam multitudinem rerum, quç in vnam definitionem cadũt, ſed eam tantum, quæ tunc vnum in locum cogi poteſt veluti cum dicimus, vniuerſos ciuçs aliquid ſciuiſſe, non omnes intelligimus, quibus ciuis definitio poteſt accommodari; ſed eos tantum, qui tunc adeſſe potuerunt. Si ad hunc modum vniuerſi nomen intelligis; fateor vniuerſum genus hominum in duobus illis hominibus conſtitiſſe. Secundum hanc igitur ſententiam dici poteſt vniuerſam naturam tunc peccaſſe: ſed, quemadmodum nos vniuerſitatis ratione contineri minimè potuimus; ita par eſt, vt illius criminis culpam minimè ſuſtineamus. Deindè, quomodo poteſt in alicuius mentem & ſenſum penitus intrare, cum natura criminis ea ſit, vt nullo modo poſſit eſſe, niſi ſingulari atque libera voluntate ſuſçeptum, vniuerſa natura crimine aliquo damnetur? Num crimen illud diuerſi cuiuſdam generis extitit? Num diſſimili via atque ratione commiſſum ab ea, quâ

reliqua omnia committuntur? Quæro deindè, ſi, cùm Adam peccauit, iã Cain & Abel in lucem editi fuiſſet, num diſpar atq; diſſimilis ob id, quod iã filios genuiſſet, fuiſſet illius peccati conditio? minimè profectò. Neque poteſt aliquid excogitari, cur non omnia peccatum illud conſequerentur, quæ deinceps conſecuta ſunt. Tam enim fuiſſet procreatus Seth, ex quo genus omnes ducimus, ex ſanguine illo corrupto, ſi ante illum fuiſſent fratres illius generati; quàm fuit, cùm pater eorum, antequam filios gigneret, in ſcelus incurrit: tamen tunc falſum fuiſſet aſſerere vniuerſam naturam in vno homine conſtitiſſe. Erant enim tunc Cain etiam & Abel in vniuerſitate illa numerandi. Pręterea ſi naturæ illud crimen fuit, & idcircò omnibus commune, non vnum crimen fuit, ſed quàm plurima, atque propemodum infinita. Veluti cùm vniuerſa ciuium multitudo vim ſummis magiſtratibus infert, illud facinus, crimen vnum propriè appellari non poteſt: quilibet enim ciuis in ea ſceleris conſenſione ſingulari ſe crimine obligat. Si igitur vniuerſi in primi parentis impietate crimen admiſimus, nõ fuit illud vnũ, ſed innumerabilia. Illa igitur tam multa crimina quam ſedẽ habuerunt, ſi nondum erant ij nati, quibus erant obijcienda? Num ſolus Adam crimina propè infinita ſuſtinuit? Magnã profectò & incredibilem hominis infœlicitatem narras, ſi ſolus tam graui & intoleranda ſarcina oppreſſus fuit. Quòd ſi ille crimine ſuo tantũ, nõ aliorũ culpis oneratus fuit, de reliquis omnibus criminibꝰ quid factum eſt? fueréne in aliquam cellam penariam congeſta, vndè quiſque, vbi primùm animũ hau-

hauriret,peculiare crimen promeret? An alicui megeræ credita,vt,vbi fœtum in matris aluo animari ſenſiſſet,ſtatim ei crimē quaſi colubrum ſubderet?Quid præterea? eáne ſceleris natura eſt, vt tanquam volucris nidum,ſic ſedem mutet,& à loco in locum migret? Quòd ſi hæc vehementer abſurda ſunt; & illa etiam, ex quibus hæc efficiuntur,abſurda putanda ſunt. Vnū igitur illud crimen fuit;non multa. Ergò, neque ab vniuerſa natura ſuſceptum eſt,neq; commune ſed ſingulare tantum; & vnius tantum hominis exiſtimandū. Nec enim dici poteſt,illud vnum in plura diſtributū,omnibus cōmunicari potuiſſe. nec enim corpus erat, vt infinitè ſecari atque diuidi poſſet. Quod ſi dicant appellari crimen illud commune, quod in omnes contagiōe peruaſerit,vt peſtem vnius ciuis,communem totius ciuitatis peſtem licet appellare,quòd contagio ſuo totam ciuitatem inficiat:id planè doceri velim, quomodo crimen ab vno homine ſuſceptum, totam illius poſteritatem infecerit.Quæro enim,fuerítne crimen illud inexpiabile?an expiari potuit? Si dicis inexpiabile,magnum & dirum conuitium immenſæ Dei potentiæ atque benignitati facis, cùm ſtatuis aliquod eſſe crimē,quod virtute & clementia illius deleri nequeat.Si verò expiari potuit,ergò Adam tot ſuſpirijs atque lamentis, tam acerbo vulneris ſui ſenſu,tam pijs precibus,in quibus illum verſatum fuiſſe credendum eſt, veniam impetrauit. Crimen igitur illius euanuit. Quomodo ergo ex crimine illo, quod extinctum atque ſepultum erat,iſta tā multa crimina nata ſunt? Sed demus id, quod exiſtimare nefas eſſe puto, primum parentē

veniam non obtinuiſſe: quî potuit ſcelus ſuum ad poſteros ſeminis propagatione tranſmittere? aut quando primùm ſcelus in liberis inhæſit? Num ſtatim, vt ſemen in locis inſedit, vt ex eo homo fingeretur, in eis criminis ipſius peſtis inualuit? At fieri nequit, vt crimen hæreat in ea re, quæ ſenſu & ratione caret. Num poſtquam homo figuratus & animatus eſt? Magnum dicis facinus; ſi corpus, quod, dũ erat informe, omni criminis vitio vacauit, ſceleſtum eſſe repentè cœpit, cùm primùm imagine diuinæ mentis informatum fuit. Quòd ſi corpus nec in primò conceptu, neque in vltima figuræ ſuæ perfectione, potuit vllo modo ſcelere imbui; quomodò tãdem animum cõtagio ſuo ſceleſtum reddidit? Præterea, ſi à primi parentis ſtirpe nobis crimen ingeneratum fuit; cur non itidem ab alijs parentibus, & eò maximè, quòd illos cognatione propius attingimus, criminum omnium turbam & colluuionem aſſumeremus? Nunquid minus fuimus in parentum reliquorum ſemine, quam in primi parentis natura? Immò multo magis, quò propius ab his abſumus. Ergò; velimus, nolimus, eſt omninò nobis omnium ſcelerum, quæ parentes noſtri commiſêre, hæreditas adeunda. Vt enim te in omnia vertas, & multa diligenter excogites, nunquam rationem vllam reperies, quare reliqua peccata non poſſint ad filios ſeminis propagatione tranſmitti, illudque ſolum ad omnes tranſmiſſum ſit. Ergò, quodcunque pater ſcelus in ſe cõcipit, eſt omninò poſteritati luẽdum. Quòd ſi tãta vis eſt in ſemine ad animos ſcelere imbuendos, quid eſſet infante puero deteſtabilius: ſiquidẽ omnibus ſceleribus, quæ à primordio

dio generis humani parentes illius ſuſcepêre,miſerandum in modum oppreſſus & contaminatus eſt?Nefas eſt igitur arbitrari, aliquod ex ſemine crimen in ſobolem diffundi. Non enim,vt corporis morbus,ſic animi vitium in filios ex ſtirpe redũdat.Corpus enim, cũ corporeo ſemine procreatum ſit, quod quidem ſolum eſt à parentibus deductum;mirum non eſt,ſi naturam illius ſequitur, à quo eſt generatum .Animum verò non à parentibus,ſed à Deo ingeneratum habemus . Qui enim primo illi corpori manibus ſuis figurato mentem inſpirauit: idem, poſtquam humana corpora illius beneficio in vtero formantur, & ad animum capiendum omnibus membris apta ſunt, animos imagine ſua impreſſos eis ſtàtim inſpirat. Quod ſi dicant,ex corrupta corporis affectione flagitium in mentem redundare;id credibile fuiſſet,ſi flagitiũ eſſet naturalis tantũ imbecillitas & ægritudo, quæ ſępenumero ex corpore ad animũ permanat. Nõ enim mediocrem vim habet ea cõiunctio,quę eſt animo cũ corpore ad ea,quæ poſſunt eſſe vtriq; communia participãda . Vt enim dolor corporis animũ affligit;ita corpus ipſum animi curis intabeſcit.Si crimẽ igitur & flagitiũ eſſet vel in dolore p ſe,vel in voluptate,vel in alicui⁹ naturę imbecillitate conſtitutũ;veriſimile fuiſſet, ex ea corporis natura animũ neceſſariò ſcelus & crimẽ cõtrahere:ſed tantũ abeſt, vt naturæ imbecillitas crimẽ ſit vt inſit etiã in ea ſæpiſſimè ampliſſima laudis & gloriæ ſeges. Magnũ enim laudis inſtrumentum eſt in hac naturæ imbecillitate,virtutem retinere. Ex his liquido perſpici poteſt , nullum omnino crimẽ hominib⁹ innaſci. Nã ſi crimẽ aliquod eſſet

natura ſuſceptum ante rationis vſum, illud profectò aut à corpore aut ab animo proueniret. In corpore crimen inſidere nōn poteſt: animo autem ſi in primo illius ortu crimen affinxeris, non tu primo parenti, ſed ipſi Deo animi conditori dedecus inuris. Hoc igitur eſt conſtituendum, nullum ſcelus potuiſſe in genus humanum ſanguinis propagatione transfundi. Nunc reſtat, vt illam alteram partem videamus, nempe quomodo peccatum ex primo parente ad omnem propaginem illius deductum ſit, & ideò omnes homines iniuſtitiæ labe contaminatos naſci, & iure, quandiu iniuſtitia non liberantur, ab hæreditate cæleſti penitus excludi. Quod vt rectius intelligi poſſit, animaduertendum eſt, inter culpam & peccatum intereſſe. Nam vbi culpa eſt, ibi peccatum neceſſariò exiſtit non tamen contrà ſequitur, vt, vbi peccatum ſit, ibi continuò culpa ſit. Peccatum enim propriè, eſt omnis error, & imprudens declinatio à recta via, quamuis id non culpa aberrantis eueniat, veluti cùm is, qui Latinè loqui ſtudet, ignoratione Grãmaticæ, cuius ſcientiam tenere non potuit, barbarè loquitur: aut cùm is abſurdè canit, qui nunquã artem Muſicam didicit: aut cùm is, qui aliquò feſtinat, locorum inſcitia ex ea regiõe, quam curſu petit, ſe lõgè diuerſum ducit. Ij quidem omnes peccant: peccati autem culpa carent. non enim voluntate ſua peccant. Sic etiam, qui aliquid contra valetudinem ſuam facit, Medicinæ ignoratione, in culpa fortaſsè nõ eſt. Hoc autẽ multò magis apparet in verbo Græco ἁμαρτάνειν, quod eſt peccare. Valet enim idẽ ἁμαρτάνειν, quod ἀποτυγχάνειν, id eſt, aberrare, & propoſitũ minimè cõſequi: ſiue

id in-

id inſita, ſiue vi extrinſecus illata, ſiue imbecillitate, ſiue quauis alia ratione contingat. Velut, cū aliquis vi tempeſtatis iactatus ad eum portum appellere nequit, quem nauigando petebat, aut cùm quis imbecillitate impeditus, non collineat, quãuis totum diem iaculetur. Sic item ἁμαρτία apud Græcos, qua voce peccatum declaratur, omnem errorem ſignificat, atque, vt paulò antè diximus, aberrationem ab eo fine, quem nobis propoſuimus. Indè fit, vt hoc commune peccati nomen præcipuè in crimen & ſcelus conueniat. In ſcelere enim eſt ſumma quædam aberratio, & extrema cæcitas atque dementia. Cùm enim homines ſcelera committunt, longiſſimè ſe diuerſos abducũt ab eo fine, in quem reſpiciunt. Illi enim, vt beati ſint, flagitia ſuſcipiunt; illis autem perditis conatibus, ſe ipſi in ſummam miſeriam detrudunt. Cũ igitur propriè peccare ſit aberrare, propoſitumque minimè tenere, & ita voti compotem nunquã fieri; ſequitur, vt in omni homine diuina gratia nudato, quamuis nondum per ętatem poſſit voluntate ſua delinquere, peccatum hęreat. Eſt enim omnis homo diuini ſtatus appetens, & ad ſimilitudinem Dei arripiendam valdè propenſus. Eò namque conatus omnes comparat, vt Deo ſimilis euadat: ſed naturæ imbecillitate, inſitoque furore & amentia fit; vt, quò magis ad diuinum ſtatum aſpirat, eò ſe longiùs à Dei ſimilitudine diſiungat, & beatæ vitæ cupiditate inflammatus, in peſtem & exitium feratur. Cùm igitur omnis hominum natura, quandiu eſt ope diuinæ gratiæ nudata, ſemper aberret à fine, & in ſumma quadam ignoratione verſetur: peccatumque nihil ſit aliud,

quàm ſummus error,atque dementia; rectè omnis ſtatus animi, diuina gratia deſtituti, peccatũ nominatur. Deindè, peccatum, vt ait Ioannes, non eſt aliud,niſi iniquitas. Eſt enim in iniquitate error, omnium qui fingi mente & cogitatione poſſunt,maximè turbulentus & pernicioſus. Iniquitas autem eſt ab æquitatis regula in alterutrã partem declinatio, atque mentis inflexæ & obliquæ peruerſio:æquitatis autem regula omnis eſt in diuina mente & deſcriptione conſtituta. In ea namque ſola eſt ſapiens rerum omnium moderatio: rectum & conſtans iudicium: fides atque veritas ſempiterna. Omnis igitur animus à lege diuina diſsidens, cum ſit ab ipſa æquitate penitus auerſus,iniquitati alligatus eſt. Ergo,& ſingulari peccato conſtrictus, ſiquidem valdè propriè peccatũ appellatur,illud cum Dei lege diſſidium. Omnis autem homo, qui Dei gratia fultus non eſt, à Dei lege,natura diſſidet, & eſt à præſcriptione diuinę mentis auerſus. Eſt enim corpori ita deuinctus,vt corporis ipſius cupiditate omnem vitam inſtituat. Corporis autem cupiditas cum diuina lege pugnat: & ita neceſſariò fit,vt omnis,in quo Dei gratia non viget,omni cupiditatis impetu in flagitia feratur;atque paratus ſit ad Dei legem, quoties eã inſitæ libidini obſtare viderit, nefariè conculcãdam. Omnis igitur homo diuina gratia deſtitutus,eſt ſingulari peccato contaminatus. Eſt enim iniquus & iniuſtus. Omnis autem iniquitas, peccatum eſt. Eſt namque iuſtitia non tam egregium naturæ munus, quàm ſummum & ampliſſimum diuinæ clementiæ beneficium. Ergò,cum puer infans,antequàm ſacro fonte ablutus ſit, Dei gratia

careat; nempè, quæ non ſit illius naturæ tributa, ſed Chriſti meritis atque virtute conceſſa per fidem: reſtat, vt puer ille ſit iniquus, & iniuſtus, & idcirco peccato proprio & peculiari contaminatus. Quamuis enim tunc nullum in ſe crimen poſſet admittere; ſic affectus eſt, vt ſi tunc valeret ratione, totum ſe cupiditati daret, & inſtigante libidine Dei legem perfringeret. Ergò, tum quia propter errorem mentis & imbecillitatem nullo modo poſſet aſſequi finem, quem ſibi proponeret: tum, quia cupiditate ductus cum Dei lege bellum gereret; peccato conſtat eſſe prorſus infectum. Satis enim eſt, vt ſit ita animo & corpore cõſtitutus; vt, cùm adoleuerit, neq; ſeſe ad veræ iuſtitiæ normam applicare poſſit, neque officium ſuum tueri; ſed Dei legem auerſetur, odiumq́ue diuini numinis in ſe concitet. Iniuſtitia enim, quemadmodũ & iuſtitia, non tam eſt ex actione; quàm ex animi habitu iudicanda. Nec refert, quod ad hanc diſputationem attinet, vtrum hic habitus à natura ſit, an ſtudio comparatus. Sufficit enim, vt ſit ſic natura affectus animus, vt iuſtitiam oportuno tempore colere nequeat. Sic igitur fit, vt quilibet puer infans, antequã ſit diuina gratia ſanatus, proprio peccato alligatus ſit, licet nihilomninò mali in vita geſſerit. Siquidẽ peccatum, eſt omnis auerſio à diuinæ ęquitatis norma. Sed quærendũ eſt, num diuerſa cõditio fuiſſet hominis abſque gratia nati, ſi ex alio principio ortũ habuiſſet? minimè certè. Mortalis.n. fuiſſet, eiſdemq; morbis obnoxius, quæ mortalem naturam neceſſariò conſequũtur. Ergò, eadem ſolicitudine voluptatem appeteret, dolorem, formidaret, amore, odio, ſpe, metu, lętitia,

colendi, protinus amiſit. Ob id igitur dicimus, primum parentem noſtro peccato,quo aſtricti naſcimur,cauſam & principium attuliſſe, propagationeq; illius ad nos diffuſum eſſe:quia dũ peccauit, illud præſidium gratiæ diuinæ illius naturæ conceſſum amiſit; per quod potuiſſemus à peccato hoc,quod naſcendo cõtrahimus, immunes extiſtere. Illius igitur crimine peccatum naſcendo contraximus:illius ſcelere iniuſti nati ſumus; & ita ruina illius concidimus.Crimen igitur in illo hæſit: peccatum verò in omnes peruaſit. Omnes ſiquidem illius crimine iuſtitia nudati ſunt. Hoc igitur diſcrimen eſſet inter noſtram conditionẽ, & illius,quem finximus aliundè oriri: quòd hæc noſtra labes eſt pœna quædam, ſceleri & crimini primi parentis irrogata: illa naturalis fuiſſet, ipſamq; naturam gratia nudatam neceſſariò conſequens.Sed intelligendum etiam eſt,peccati nomẽ multifariàm intelligi.Nam & fons,vndè flagitiorum omnium flumen erumpit, & omne id, quod à peccato manat & fluit,peccatum ſæpè nominari ſolet.Ob hæc igitur omnia,rectè hæc animi praua conſtitutio peccatum appellatur, vel quia eſt mẽtis affectio diuinæ legi contraria;vel quia à peccato parentis ad nos vſque dimanauit; vel poſtremò quia nos ad omne tetrum &impurum facinus impellit. Cùm enim libidinis intemperantia in homine dominatur; quod neceſſe eſt euenire omnibus,qui præſidio diuino ſepti non ſunt;in omnem ſcelerum atque flagitiorum gurgitẽ cunctos mortales abripit.Poteſt igitur fortaſsè peccatum hoc omnibus innatum,ad hunc modum haud incommodè definiri;perturbatus animi ſtatus, ob defe-

ctum

ctum iuſtitiæ, crimine primi parentis amiſſæ, ad omnia flagitiorum genera ſolicitans. Hæc enim definitio & vim ipſius peccati deſcribit, quę eſt in iniquitate, & perturbatione ſtatus humani ſita; & originem peccati complectitur. Docet enim fuiſſe primi parentis rebellione ſuſceptum. Deindè, quid ex ſe gignat, oſtendit. Eſt enim malorum omnium ſeminarium. Deindè eos à peccato liberat, qui ſunt iam Dei gratia & benignitate iuſtitiam adepti. Illi enim quamuis eis interdum cupiditas moleſta ſit, à iuſtitia, ſi permanent in fide, minimè deſeruntur. Deindè in eos minimè conuenit, qui ſemel expiati, iuſtitiam rurſus & animi pacem amittunt. Illi enim iam non parentis crimine, ſed proprio ſcelere opibus iuſtitiæ nudati, & exſpoliati ſunt. Præterea nihil abſurdi continet. Nec enim ponit aliquid eſſe peccatum, quo non perempto, ſed permanente, in eademque natura vigente, peccatum tamen perimatur: quemadmodum illis dicendum eſt, qui peccatum hoc innatum cupiditate definiunt. Neque crimini dat eis, qui nihil per ętatem committere potuerunt, quòd ſint vitiato ſanguine procreati. Præterea naturam nõ damnat, quod quidem non mediocre ſcelus exiſtimo. id enim in Dei contumeliam redũdat; ſed, quantùm natura ope diuina indigeat, oſtendit. Neque poſtremò cõtinet aliquid, quod ſit cõtra diuini iuris æquitatẽ. Sed dicet fortaſsè aliquis, quid iuris habet, vt ego criminis alieni pœnas luã? Minimè quidem, inquam, alieni, ſed illius, quod ſpõte tua ſuſcepiſti. Immò, inquiet, alieni. Parentis enim crimine iuſtitia priuatus ſum. Verum: ſed illa iuſtitia nõ erat in natura tua; ſed in diuina gratia

conſti-

cõſtituta,ea lege generis tui principi conceſſa, vt imperium illius, à quo tantum donum acceperat, nullo modo cõtemneret. Ergò, cum ille fœdus ruperit, dono illo, quod ſibi atq; liberis ſuis vtendũ acceperat, meritò ſpoliatus fuit. Vt enim, ſi maximus quidẽ Rex infimæ conditionis hominem, nõ meritis illius, ſed propria tantum liberalitate impulſus opibus ſummis afficeret, atq; maximis honoribus augeret: iſq;, in quem Rex tanta munera cõgeſsiſſet, ab eo deficeret, eaque cauſa eſſet bonis omnibus euerſus, nulla fieret iniuria generi illi' in priſtinis ſordibus, & mendicitate relicto: ita neque tibi fit iniuria, cum ea dignitate cares, quę naturæ tuæ nõ debetur; fuitque iure parenti tuo detracta. Quid igitur plectuntur alieno crimine qui nihil ipſi cõmisêre? Non plectuntur quidem. Nullas.n. peccati huius pœnas exoluent. A cæli aditu arcẽtur? Si arcentur, meritò quidẽ arcẽtur. Aſcenſio.n. in cęlũ, eſt gratię tributa, nõ naturę gratia deſtitutæ. Atqui à cæli aditu prohiberi, ſummũ ſupplicium eſt. Eſt quidem ſentientib': nõ ſentientibus autem, nullũ. Illi autẽ ſolum eam iacturã dolẽter patientur, qui, cũ poſſent ad tantas opes peruenire, opẽ ſibi à Deo clemẽter oblatã repulêre; diuinaq; iuſtitiæ munera animo ingrato & impio contẽpsêre: non ij, qui id per ætatẽ ne ſuſpicari quidẽ potuêre. Satis explicatũ arbitror, quomodo peccatũ à primo parente profluens, omnẽ illius poſteritatẽ infecerit: nunc conſequens eſt, vt videamus, quib. tandẽ gradibus idẽ peccatũ hominum genus in omnẽ peſtem & exitiũ deduxerit. Primò quidẽ igitur, cũ mẽs humana, diuinę mentis abſceſſu, cęcis quibuſdã tenebris incluſa ſit, paulatim naturæ

tuæ

ſuæ obliuiſcitur, dignitatiſque memoriam depo-nit: ita vt nihil cernat, nihil amet, nihil expetat, nihil ad ſe pertinere putet; niſi quod ad corporis naturam referatur. Corporis igitur cupiditati addicta, illi tantum miniſtrat, illi ſeruit, omnia vitæ conſilia ad illius obſequium conferenda putat: in quo quidem graues perfidiæ pœnas luit. Nam qui vitam Deo non committit, eam deterrimæ cupiditati lacerandam tradit: qui diuinũ imperium recuſat, ſe reddit turpitudinis atque flagitij mancipium; eoq́; tandem deducitur, vt omnes truculentas belluas immanitate ſuperet. Nam cùm ratio & ingenium libidini, aut crudelitati; aut eiuſmodi motibus ferinis ſeruit, atque ad omnia flagitia induſtriam exacuit, tantum neceſſe eſt, omnes belluas feritate vincat, quantum cupiditas inſtructa & armata cupiditatem nudam & inermem ad facinus antecellit. Arma nanque omnia ſiue virtutis, ſiue cupiditatis; ſunt in rationis ſolertia, & ingenij acumine conſtituta. Idcircò, cùm ingenium ad ſuſcipiendum aliquod nefarium facinus adhibetur, eò maiorem perniciẽ infert, quò eſt ad excogitandum ſolertius. Vt igitur inter homines ſceleſtos & improbos, qui magis ingenio & induſtria valet, is eſt multò rebus humanis infeſtior: ita neceſſe eſt homines, naturæ importunitate feros & immanes, eò feris omnib. immaniores eſſe, quòd ſunt rationis & cõſilij participes. Sic igitur fit, vt nulla ſus lutulentior, nulla vulpes fraudulentior, nulla leena truculẽtior, nulla tigris immanior homine, cupiditati corporis penitus addicto, queat vllo modo reperiri. Atque primùm quidem is, cùm non in ſempiternum

hum tempus ſpectet, ſed tãquam brutum aliquod animans ad id tantum, quod præſens adeſt, & animum fallaci quadam ſpecie ſuauitatis allectat, impellitur, neque cælum ſuſpicit, neque diuina conſiderat: Nam, etſi metu numinis ſæpè commouetur, & vexatus incommodis diuinum in rebus afflictis præſidium requirit; corporis tamen ſenſibus impeditus, quanta ſit illius maieſtas, ſuſpicionè minimè attingit. Indè igitur impura & omni ſcelere contaminata ſuperſtitio exorta fuit; quæ fuſa per omnes gentes, eos multò arctioribus facinorum omnium vinculis aſtrinxit. Nam cùm homines ſint à natura ea religione imbuti, vt non credant vitam abſque diuino præſidio ſuſtentari; cũ Deum inueſtigarent, mentemque à ſenſibus auocare non poſſent, ſemper illis Deũ quærentibus corporeæ ſpecies occurrebant: quibus tandem effectum eſt, vt Deo corpus atque membra tribuerent. Itaque principio, cùm toto cælo diffuſa, atq; clariſſimo ſplendore micantia ſydera viderent, illis honores diuinos inſtituerunt, gloriamque Deo debitam ad opera illius tranſtulerunt. Deindè, cũ terreni corporis grauitate depreſſi, non poſſent diu fulgorem aſtrorum contemplari, Deosq; ſibi in terra quærerent; tyrannis adulari; homineſq; ſceleſtiſſimos in Deos reponere cœperunt. Indè etiam multi eò amentiæ proruperunt, vt amores atq; delicias ſuas religioni conſecrarent: quin etiam multi dedecus atq; flagitium, flagitiorumque pœnas; nempè contumeliam & impudentiam, pauorem & pallorem, atque adeò furias ipſas ſcelerum vltrices, demiſſo corporis habitu venerati ſunt. Iamverò quanta religione quadrupe-

des & immanes quędā belluæ cultæ fuerint, eſt explicatu difficilè. Sic igitur factum eſt, vt animal illud regium & excelſum, ad imperium & gloriam natum, dum patris ſummi ſalutare imperium repudiat; dum ſeſe per ſummum ſcelus ab illius cultu retrahit, atque libidinis & intēperantiæ ſeruus efficitur: eò tandem deducatur, vt non modò ſyderum atque impurorum hominum ſimulacris, verùm etiam flagitiorum, & immanium belluarum ſignis ſupplicandum putet. Sic euenit, vt lęta exultaret improbitas, & hoſtis humani generis erectus, & alacer toto orbe terrarū volitaret, vniuerſumque genus hominum non modò cupiditatis indomitæ vinculis alligatum, verùm etiam impuriſſima ſuperſtitione conſtrictum in perpetua ſeruitute cōtineret. Hanc autem teterrimæ ſuperſtitionis amentiam, ſimilia ſacra conſecuta ſunt. Tantus enim furor hominum mentes oppreſſit, vt non ſatis placari poſſe numen crederent, niſi delubra omnia flagitio, dedecore, turpitudine, immanitate contaminarent. Quod quidem tamen non abſque ratione fiebat. Qui enim flagitijs diuinitatē tribuebāt, quo alio cultu illa quàm flagitijs honorarent? Qui tyrannidi, qui feritati, qui furijs immolabant, quomodo niſi cum furore & immanitate illis ſatisfacerēt? Virgines itaq; in Deorum honorem proſtituebant, humanoque ſanguine aras aſpergebant, filios etiam immaniſſimè iugulabant: nullum deniq; erat tam dirū facinus, quod non in ſacrorum illorum procuratione ſuſciperent. Cùm igitur religio, quæ ſi ritè fuiſſet inſtituta, potuiſſet facillimè frāgere libidinem, & omnes homines in humanitatis officio cōtinere;

ſic

ſic inſtituta fuiſſet, vt non modò licentiam daret omnium flagitiorum & ſcelerum; verùm etiã ad omnẽ nequitiã atq;ſcel⁹ mortales incitaret:quódnam tam ſceleſtum & immane facinus cõcipi mẽte & cogitatione poteſt,in quod non humanum genus effrenata mente prorumperet? Ergò, cùm religio ſcelere ſuſcepta ſcelus augeret & amplificaret;neceſſe tandem erat exterminari pudorem, leges atque iura perfringi, fidem extingui, humanitatem ſepeliri, rationem obſcurari, omnia tenebris circumfundi, ſolamq; in terris tetram & impuram libidinem cum omnium rerum humanarum incredibili vaſtitate dominari. Sic tandem neceſſe erat;animum hominis, tantis monſtris obſeſſum,moleſtijs innumerabilibus implicari,curis triſtiſſimis intabeſcere,vitã in cruciatu conſumere,atque tandem in ſempiternum exitiũ amentia præcipitem ferri. Ab illo igitur peccati principio omnis vitæ peſtis extitit, quæ tantũ ſceleribus multiplicatis inualuit, vt omnia perturbaret atq; commiſceret,rationisque lumen extingueret,hominesque ſempiternis tenebris atque ſempiterno cruciatu damnaret. Hactenus vidimus quomodo peccata omnia ab illo peccato, quo ſe conſtrinxit primus illi noſtri generis author, extiterunt,in omneque genus humanũ impetum fecerunt,eumque conciſum vulneribus, & confectũ ſupplicijs omnibus in ſempiternam miſeriam coniecerunt.Nunc par eſt vt animũ cõuertamus ad aliũ generis principẽ & authorem, qui nos iacentes excitauit, & carcere mortis concluſos in lucem atque libertatem reſtituit.Nec enim clementiſſimus ille Dominus ita ſcelere hominũ

irrritatus fuit,vt protinus humani generis ſanādi atque liberandi curam abijceret Aliud igitur eſſe nobis voluit naſcendi principium,aliam generis ſtirpem,aliud nobilitatis exordium; vt tandē, quod fuerat culpā primi parentis amiſſum , eſſet alterius parentis meritis atque virtute recuperatum.Qui quidem non in mundi florentis integritate,non in horti vllius amœnitate,non in magna diuitiarum affluentia conſtitutus;ſed contrà , in ſumma terrarum perturbatione, in rerum humanarum flāma & incendio,inopia premi, & labore vexari,& dolore cruciari,& morte exſtingui ſuſtinuit,vt hæc omnia incommoda pro omnium ſalute ſubeundo, nos ex incommodis omnibus eriperet,atq; ſecum in cælum elatos, in ſempiterno regni cæleſtis patrimonio collocaret. Tanta enim caligo hominum mentes excæcauerat, humanosque ſenſus oppreſſerat, vt niſi ipſe Dei filius in terris exoriens radijs ſuis erroris caliginem diſcuſſiſſet,nullo modo humanum genus è tantis malis refici atq; recreari potuiſſet.Vt enim iniuſtitiæ & iniquitatis exemplo conciderat:ita opus erat , vt ipſius iuſtitiæ & æquitatis exemplo in oculis poſito reuiuiſceret. Ergò,vt idem ipſe qui genus humanum condidit, in ſummam miſeriam prolapſum erigeret(neque enim conueniebat,vt aliū libertatis atque ſalutis vindicem haberemus, quàm eundem ipſum,cuius benignitate conditi fueramus)voluit vnicus Dei filius ſanctiſſimæ virginis aluó contineri, humanamque formam induere,& in hominis habitu deliteſcens, cum hominibus viuere,nō modò vt pœnis,quas pro nobis excepit iram diuinā à nobis auerteret,ſuoq; ſanguine pro-

fuſo mentes noſtras expiaret, ſed vt exemplum nobis iuſtitiæ ad imitandum proponeret, vt veſtigia illius perſequentes, poſſemus illi coniungi, & munera atque beneficia ſanguine illius parta retinere. Vtrunque enim opus erat, vt & nobis meritis excellentibus patrem conciliaret, & nos ſecum ſimilitudine vitæ coniungeret, Nec enim poteſt ex illo in nos virtus influere, neque diuinæ gratiæ munus ab eo ad nos vſque permanare, niſi fuerimus veſtigijs illius ingreſſi. Filijs enim ſuis, non extraneis, opes immenſas in cælo comparauit. Filij autem illius ſunt, qui diuini ſeminis propagatione ab illo gignuntur, & fidei ipſius ſtudio in corpus illius inſeruntur. Qui igitur fidem Chriſti, hoc eſt, admirabilem illius obedientiam intuetur, ad illiusq́ue exemplum vitam dirigit, & quantum poteſt enititur, vt totum ſe ad illā accommodet; hic planè diuino ſemine procreatus eſt, & cum Chriſto cæleſti agnatione, bonorumq́ue omnium ſocietate coniunctus. Sapienter igitur Paulus hoc vnum à nobis requirit, vt Chriſti obedientiam ſemper in oculis habeamus. Sic enim ad Hebræos ſcribens ait: Conſiderate Apoſtolum, & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, quòd fidelis eſt ei, qui ipſum conſtituit, quemadmodum & Moyſes in vniuerſa domo eius. Facit deindè vtriuſq; contentionem Paulus, vt oſtendat quantis partibus Chriſti dignitas dignitati Moyſis ipſius excellat. Moyſes enim ſeruus erat, & tanquam ſeruus iuriſdictionem in domo Domini breuis æui ſpacio definitam habebat: at Chriſtus tanquam verus Dei filius ſempiternam. Sed quo maior & amplior eſt Chriſti dignitas, eò eſt

obedientia illius admirabilior. Cũ enim eſſet hæres & Dominus paterniq́ue ſplẽdoris imago, rerũq́ue omnium moderator, ſerui formam geſſit; eoq́ue ſe demiſit, vt non patri modò, ſed hominibus etiam miniſtraret. Et Moyſes quidem, & alij viri virtute excellentes, non ita rectum vitæ curſum perpetuò tenere potuerunt, vt non interdum de via deflecterẽt, & iram in ſe diuinam prouocarent. At ſolus Dei filius is fuit, quem nunquã vis vlla potuerit à patris voluntate deducere. Is ſolus igitur potuit obedientia rebellionis humanæ perfidiam compenſare. Hoc enim eſt illud vnicum ſacrificium, quod Deus reſpicit, cuius magnificentia flectitur, cuius ſuauitatem odoratur, cuius ſanctitate propitius fit, quod à ſolo Chriſto potuit ritè procurari. Vndè obedientiæ huius ſalutaris ampliſſimum fructum legimus in Pſalmis ſub Ieſu Chriſti perſona luculenter explicatum: Sacrificium, inquit, & oblationem noluiſti; aures autem perfodiſti mihi, hoc eſt, non vllis legis ſacris & inſtitutis, ſed obedientiæ fide atque ſanctitate placaris. Fruſtra igitur homines, qui tibi parêre recuſant, ſunt in ſacris peragendis occupati. Vt igitur gratiſſimo tibi ſacrificio numen tuum hominum generi infenſum placari poſſet, in me ſummũ perfectæ & abſolutæ obedientiæ exemplum conſtitutũ eſſe voluiſti. Quod vt clariùs ſignificaret, oſtẽdit, aures ſuas eſſe perfoſſas; quod quidem olim erat apud Hebræos ſempiternæ ſeruitutis authoramentum. Addit deindè in eandem ſententiam: Holocauſtum & hoſtiam pro peccato non poſtulâſti; tunc dixi, ecce venio. Quaſi diceret, cùm præſentirem te non operibus legis;

gis;ſed fide delectari;nec ſacrificia,ſed obedientiam requirere;me repentè ad obedientiã promptum atque paratum exhibui:& confeſtim accurri,vt te præſtolarer , & quid mihi præſcriberes, attentis auribus exciperem.Exaggerat deindè huius obedientiæ magnitudinem:In volumine libri ſcriptum eſt de me. Huc legis, inquit, volumen reſpicit,in hunc finem omnia ſanctorum hominũ ſcripta conferuntur , hoc vnum oracula diuina ſuſpiciunt;vt obedientiam meam laude celebrẽt, eamque omnibus conſpiciendam & imitandam proponant. Vim autem obedientiæ continuò perſequitur:Facere voluntatem tuam Deus meus volui : & lex tua in medio cordis mei. Docet, non auribus tantùm corporis ; ſed multò etiam magis intimis animi ſenſibus imperium Dei accipi debere.Ita vt lex,menti penitus impreſſa & inſculpta, mentem ipſam incendat, & incitet ad diuinæ voluntatis ſtudium:vſq; adeò,vt nihil expectet ardentius,neque in re aliqua ſe gerat vehemẽtiùs ;quàm in ijs,quæ à Deo ſunt imperata,faciendis. Deindè,ſtudium ſuum eſſe valdè ad obediendum incitatum, eo argumento probat;quòd magnis vitæ periculis propoſitis, à diuina diſciplina hominibus explicanda auerti, aut retardari minimè potuiſſet;neque viam,quę in cælum ferebat,occultaſſet.In hoc enim à patre miſſus fuerat , vt viã in cælum monſtraret.Annũciaui,inquit,iuſtitiam tuã,in eccleſia magna , ecce labia mea non prohibebo,Domine tu ſciſti . In hac autem muneris ſui explicatione commoratur,vt magis inobediẽtiæ ſuæ ſummam animis inculcet.Docet enim,omnia ſe præſtitiſſe, nec aliquid prætermiſiſſe, ꝙ ad

veræ iuſtitiæ rationem, munere diuino ad ſalutẽ & immortalem gloriam hominum generi opera illius conceſſam, explicandam, atque in omnium conſpectu proponendam, aliqua ex parte pertineret, quamuis exploratum haberet, in ea tam clari & egregij muneris perfunctione, fuiſſe ſibi ingentes moleſtiarum atque dolorum tempeſtates omninò ſubeundas. In eandem ſententiam inquit apud Iſaiam: Dominus aperuit mihi aurem, ego autem imperium non recuſo, neque refugio. Quāta autem alacritate imperium patris exequeretur, oſtendit in eo, quòd ſeſe ad omnes ignominias & cruciatus inuicto animo perferendos obtulit, dum Dei iuſſis obediret. Corpus, inquit, meũ exhibui percutientibus, genas meas vellentibus, faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus. Hanc eandem obedientiam Paulus meritis in cælum laudibus extollit: Factus eſt, inquit, obediẽs, vſq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Clarum perfectæ obedientiæ argumentum, quæ non in rebus facillimis ſtrenuè peragẽdis ſui ſpecimẽ præbet; ſed in horribilibus, atq; maximè metuendis. Nemo igitur vnquam inuentus eſt, qui, ſi vtrumuis ſibi liberum fuiſſet, mortem vellet oppetere: ſed, cùm calamitate aliqua preſſus in vitæ odium veniſſet, aut in ſummo rerum omnium diſcrimine popularis famæ præmium ſpectaſſet, aut morbo aliquo mentem amiſiſſet; aduentanti iam morti, quæ nunquam procul abeſt, paululùm proceſſiſſet obuiam: vt paucis antè diebus moreretur, quàm eſſet ei à natura definitum. At Dei filius, qui mortis atque vitæ poteſtatem habet, nulla alia neceſſitate compulſus, quàm arden-

ardentiſſimo ſtudio ſatisfaciendi patris voluntati; mortem, & cruciatum, & extremam ignominiá ſubiuit. Itaque multis in locis teſtatur, nullo modo ſuam ſibi, hoc eſt, humanæ naturæ voluntaté, ſed patris tantùm eſſe ſequendam. Et cùm appropinquante morte vehemens ille timor eſſet iniectus (non enim ſatis habuit, ſi ſupplicia ſolùm ſibi conſtituta pateretur, niſi etiam eorum timore antè torqueretur) Pater, inquit, non mea voluntas, ſed tua fiat. Hoc erat illius votum, hoc deſiderio flagrabat, hoc ſitiēter appetebat; vt, dum patri obtemperaret, omnes dolores exciperet. Vndè inquit alibi; Cibus meus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, qui miſit me, & perficiam opus eius. Omnis igitur Chriſti vita fuit in perfectiſsima obedientia cōſumpta. Hinc iam clarè liquet, quātùm inter vtriuſque parentis vitam & ſtudium interſit. Ille primus, cùm eſſet naturæ opibus egregiè præmunitus, primum hoſtis congreſſum non ſuſtinuit; ſed ſtatim illius importunitati ceſſit. Hic in ſumma naturæ imbecillitate, hoſtem latè dominantem, orbemque terrarum imperio continentem, vniuerſumque genus hominum opibus ſuis obſidentem, inuicta virtute profligauit. Illū vxoris blanditiæ facilè pellexerunt, atque in capitalem fraudem coniecerunt. Hic neque hoſtiū minis cedere, neque naturæ blandimentis deliniri, neque difficultatibus vllis impediri potuit; quò minus omni ſtudio, alacritate, & cōtentione, quæ ſibi fuerant à patre imperata, perficeret. Ille igitur rebellione cunctā progeniem euertit; hic obedientia ſingulari ſtatū vniuerſi generis inſtaurauit. Et ille quidē naturam humanam ex ampliſſi

mà dignitate, in miſeriam & ignominioſam ſeruitutem coniecit: hic contrà, eandem naturam afflictam & oppreſſam, è tenebris & ſeruitute in clariſſimam lucem atque libertatem vindicauit. Itaque ſeruus Domini imperium ſceleratè contempſit: fili⁹ verò ſerui fideliſſimi officio perfunctus, nihil niſi ex voluntate patris adminiſtrauit. Factũ eſt igitur, vt, quæ fuerant propter rebellionem & impietatem collapſa; obediētia atque pietate rurſus inſtaurata, renouata, nouiſque luminibus illuſtrata fuiſſent. Sic enim ſe pro nobis ad mortē obtulit, vt nos è mortis ipſius faucib. ereptos, immortalitatis muneribus atque donis afficeret. O verè piacularem hoſtiam, ſalutare ſacrificium, admirabilem placandi numinis rationem; quæ tam excellenti obedientia perfecit, vt ab exilio in cæleſtem patriam ipſius ſummi patris voce reuocati, laudes illius læti caneremus: & qui fueram⁹ rebellione bonis omnibus euerſi, eſſemus tandē obedientia reſtituti. Si igitur Abraham hoc per fidem aſſequutus eſt, vt pater multarum gentium fieret; quātò magis ille, cuius obedientia aliorum omnium laudibus obſcuritatem attulit; & cuius meritis atque virtute fuimus in diuinæ naturæ ſimilitudinem atque formā conuerſi? Ille enim verè nos generat, qui nos ſimilitudine ſuæ claritatis illuſtrat: qui ſuam formam animis noſtris inſculpſit: qui nos munerib. ſuis alit: qui mentes noſtras ornamentis ſuis informat, & veſtit: qui poſtremò nos ſecum bonorum omnium communione conſociat. Si ſcitis, inquit Ioannes, quòd iuſtus eſt; ſcitote, quòd omnis, qui facit iuſtitiam, ex ipſo natus eſt. Huius igitur ſanctiſſimi patris ſemine procreati, di-

ti,diuinam formam induimus,nobiſque nominis & gloriæ immortalitatem pollicemur.Sic igitur, quæ à natura ſumere minimè potuimus;ea facillimè ex Dei gratia & benignitate, Chriſti meritis atque virtute conſecuti ſumus. Nam, qui tenebris incluſi,amentia oppreſſi,vi mortis extincti,in ſordibus atque luctu iacebamus; repentè Chriſti beneficio in lucem reſpeximus,diuiniſque ſenſibus excitati,in beatam & immortalé vitam omni munerum diuinorū copia cumulatā ingreſsi ſumus. Ex his, quæ hactenus adducta ſunt,habem⁹ explicatam duplicé originis atque natalium rationem. Duplicem.n.parentem habemus:Vnum ex quo ſecundū naturam orti: Alterum, ex quo ſecundum ſpiritū generati ſumus. Ille nobis rebellionis author extitit; hic obedientiæ & pietatis exemplū. Illius crimine in exiliū miſſi; huius ſanctitate in patrias ſedes reuocati ſumus.Illius;nō noſtro ſcelere, peccati labem naſcendo contraximus: huius virtute,non meritis noſtris, ad iuſtitiam peruenimus. Per illius peccatum mortis diritas inuecta fuit; huius officio immortalitatis opes inuectæ. Vt igitur primus homo nobis laborum, & dolorum, & ærumnarum, atque mortis cauſam attulit: ſic hic generis diuini princeps pacem, & otium, & voluptatem, & immortalem vitam nobis attulit. Per hominem, inquit Paulus, mors; per hominem exſurrectio ex mortuis. Et paulò inferiùs; Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo Dominus ipſe de cælis. Deindè, nos ad illius obedientiæ exemplum adhortatur. inquit enim: Sicut geſtauimus imaginem terreni, geſtemus & imaginem cæleſtis.

Sed quorſum vtriuſq; parentis exemplum in medium attulimus? vt videlicet vtriuſque ratione, quantum ad iuſtitiæ tractationem conferre videbatur, explicata, melius cerneremus, quomodo diuinæ iuſtitiæ munera de manibus elabantur: quomodo rurſus amiſſa recuperentur; quàm acri ſtudio colenda, qua diligentia retinenda, quib. opibus ſepienda, atque vallanda ſint. Quod quidem totum in hoc poſitum eſt, vt, quidquid habemus à primo parente, penitùs abdicemus atq; relinquamus, noſque totos ad ſecundi parentis ſimilitudinem & imitationem transferamus. Ex illo enim habemus inſitam cupiditatis inſaniam in exitium temerè præcipitantem: ex hoc autem fidei excellẽtis altitudinem, nos ad immortales opes euocantem. Illius non labes in terram demerſit: huius verò exemplũ in cælum euexit. Ab illo corpus mortale & caducum, terrenis rebus affixum, ad flagitia propenſum, ad rebellionem concitatum habemus: ad hoc, diuinam mentem, rerum cæleſtium cupiditate flagrantem, ſtudioque diuinæ legis atque ſanctiſſimæ religionis incenſam. Qui igitur vitam & ſalutem charam habet, qui gloriam immortalem ſpectat; qui ſtabiles atque ſempiternas voluptates exquirit, opus eſt, vt, quantum poſſit, ſeſe à terreni parentis imitatione ſeiungat, totumque ſe ad cæleſtis exẽplum formet, & fingat. Abſtrahat igitur mentem à corporis impuritate, totumque animum à ſenſibus terrenis abducat; vt extincta corporis rebellione, quàm habet à terreno principio hæreditariam, Chriſti obedientiam imitetur, illiuſque legibus vitam inſtituat. Obedientiæ verò ſpecimen non in rebus facillimis;

limis; ſed in arduis & laborioſis, atque adeò in cruce perſpicitur. Cùm enim nobis imperatur aliquid, quod poſſit iucundo motu ſenſus noſtros afficere, tunc nos non imperium ad laudem, ſed cupiditas ad voluptatem allicit: vt magis ſit illud opus cupiditati naturæ, quàm obedientiæ tribuẽdum. Quæ eſt igitur obedientia laudabilis atque prædicanda? ea, quæ ſic animum ad parendum excitat, vt omnes labores contemnat, atque deſpiciat, & omnes contentiones ita pro iuſtitia ſuſcipit, vt nulla pericula aut ſupplicia recuſet: quæ denique illum ſequitur, quem obediẽtia ad mortem & crucem vſque perduxit. Vt igitur fidei & obedientiæ documenta dare poſsimus; ſunt excipiendi labores, adeunda pericula, perferendi dolores, perpetua dimicatio pro dignitate ſubeunda. Nunquàm enim inſita penitus in natura cupiditas, quæ perpetuò nobiſcum pugnat, otium vllũ tribuit, aut inducias nobis eſſe patitur. Nũc enim vim intentat, nunc inſidias comparat; aliquando autem ſimul vtrumque molitur. Quodam enim violento lenocinio vtrumque facit, vt & animum blanditijs emolliat, & labantem impellat, impetuque in terram deijciat. Omnibus igitur, qui Chriſti obedientiam imitari cupiunt, eſt perpetua cum corpore ſuſcipienda contentio. Hæc eſt enim illa crux, ad quam nos vocat Imperator noſter; quam omnibus tollendam atque ſubeundã proponit, qui veſtigijs illius inſiſtere velint, atq; clariſſimam iuſtitiæ coronam adipiſci; aliterenim negat, ſibi quidquam cum hominibus futurum. Nemo enim ſub illius vexillis ſtipendium facere poteſt; niſi corporis in ſe rebellionem vi

ſalu-

ſalutaris crucis extinguat, & ita fidem, & obedientiam exſuſcitet. cùm enim effrenata cupiditas cum Deo ſempiternas gerat inimicitias, nobiſq; medijs eſſe non liceat (aut enim corporis factio ſequenda, aut ſub Chriſti ſpiritu militandum eſt) nullo modo poſſumus ad Chriſtum adiungi, niſi corpus ipſum crucis ſtudio confixerimus, atque à nobis omnes impuritatis labes forti & inuicto animo repulerimus. Sic autem iuſtitiæ fructum excipiemus, & præmium virtuti propoſitum cũ laude ſempiterna conſequemur. Quod cùm niſi magno & aſſiduo labore confici nulla ratione poſſit: ſequitur, vt ſemper in iuſtitia ſit elaborandum, neque ſtudium vnquàm in illius cultu remittendum. Sic enim Chriſtum ſequimur, ſic mortem illius exprimimus, ſic vitam illius diuinam imitamur, ſic denique in cælum, via nobis ab eodem Chriſto munita, contendimus: aliter enim ab illa hæreditate cæleſti pœnitùs excludemur. Si enim, vt Paulus inquit, cum Chriſto labores pertulerimus, cum Chriſto etiam regnabimus. Erit igitur regni atque gloriæ prorsùs expers, qui laboris particeps eſſe non vult. Quid, quod otium amplexari non licet? ita enim ad laborem nati ſumus, vt nemo illum poſſit effugere. Quæ enim ſolicitudo vexat auaros? in quærenda enim pecunia laboribus infinitis confecti, in cuſtodienda triſtiſſimis curis implicitі, in illius amiſſione grauiter afflicti atque mœrentes ita viuunt, vt nihil eorum vita poſſit acerbiꝰ excogitari. Quid, qui ſunt amatorijs leuitatibus dediti? quibus attriti laboribus, exhauſti vigilijs, confecti curis incedunt? Quid ambitioſi? quos labores excipiunt?

unt? quibus ſe periculis exponunt? quo æſtu popularis inſaniæ in diuerſas ſæpenumerò partes anicipiti mente rapiuntur? atque, ne plura recenſeã, certè conſtat, omnem vitam hominum eſſe laborib. infinitis exercitam, atque turbulentiſſimis tẽpeſtatibus agitatam. Quòd ſi aliquis eſt, qui poſſit quietam vitam & ab omni ſtrepitu populari remotam ſequi, is tamẽ ceſſare non poteſt. Nam aut rebus ruſticis intentus eſt, aut artem aliquam exercet, in qua labore aſſiduo confligitur: & interim aliorum inuidia laborat, quos videt in inſana hominum celebritate verſari. Ergò, cùm laborem nemo declinare poſſit, vtrùm tandem melius eſt? inani ſpe rerum inaniſſimarum ad laborem infinitum, nulla veræ iucunditatis dulcedine tẽperatũ incitari: an potiùs non dubia ſpe, ſed planè explorata ſempiternæ fœlicitatis laborem ſingulari ſuauitate refertum ſuſcipere? Vtrum nefariã cupiditatem, & popularem amentiam cum inſigni flagitio & dedecore ducem habere: an potiùs Dei vnicum filium noſtræ ſalutis parentem & authorem cum tanta dignitate propoſita ſequi, laboremque illius imitari? Atque poſtremò, vtrum fluxas & interituras opes, quę momento temporis euaneſcunt, intueri: an potiùs immortales atque ſempiternas opes ſemper inſpicere? Quod ſi homines amentiſſimi in rebus fluxis, & caducis ſibi parandis tantum laborem plerunq; ſine vllo fructu ſuſcipiunt, vt defatigatione frangantur; quãtum tandem ſtudium eſt hominib. diuina fide cõcitatis adhibendum, vt immortales & diuinas opes, atque ſempiternam gloriam ſibi comparent?

Aliter

Aliter enim magnam infidelitatis ſignificationẽ dabunt. Magnum enim argumentum eſt, eum, qui non omnem animi conatũ comparat ad cæleſte illud iuſtitiæ præmium conſequendum, minimè fidem Dei verbis adiunxiſſe. Quod certè ſi feciſſet, facilè diuinas opes vitæ huius ludibrijs anteponeret; hiſque neglectis, ad illas inflammato ſtudio ſemper aſpiraret. Nemo enim magni facit ea, quorum ſtudium negligit. Qui igitur in iuſtitiæ ſtudio non elaborat, ſatis oſtendit, ſe neque iuſtitiæ pulchritudinem oculis aſpexiſſe, neque coronæ illius magnificentiam, quæ eſt iuſtitiæ propoſita, animo conſideraſſe. Nam ſi id feciſſet, omne profectò vitæ ſtudium in illius cultu poſuiſſet. Neque ſolùm nos præmium iuſtitiæ debet incendere; verùm etiam malorum recordatio, è quibus erepti ſumus; in ſtudium illius acriter incitare: aliter enim, ingrati animi crimen cum magna ſalutis noſtræ iactura ſuſtinebimus. Vt igitur, qui magnum aliquod vitę diſcrimen adierunt, & ope alicuius erepti ſunt, diſcriminis illius recordatione perhorreſcunt; eumque habent clariſsimum, cuius opera liberati ſunt: ſic & nobis faciendum eſt, vt mortis acerbitatem, è qua fuimus erepti, formidemus, & noſtræ ſalutis authorem ardenter amemus: atq; ita tandem fiet, vt vel magnitudo periculi, vel liberatoris noſtri benignitas nos in ſtudio vigilantes efficiat. Non igitur vllo modo eſt otio diffluendum, ſed acre ſtudium adhibendum ad iuſtitiæ partæ cuſtodiam: ſecus enim, vt ingrati atq; ſcelere nefario conſtricti, pœnas acerbiſſimas luemus. Ingratus autẽ eſt is, qui neq; beneficij magnitudinẽ ponderat; neque, è quantis malis ere

ptus

ptus ſit, mente conſiderat; neque, quid ſuo conſeruatori debeat, animo ſæpè recogitat. Magnitudinem accepti beneficij non videt, qui in illo tuendo non omnem diligentiam adhibet: malorũ, quæ perpeſſus fuit, obliuiſcitur is, qui ad eadem mala ſponte ſua recurrit; quid conſeruatori ſuo debeat, non reputat animo, qui voluntatem illius offendit. Eſt igitur & negligentia in bonis, & temeritas in periculis, & obliuio in beneficijs ſcopulus execrandus, ad quem omnia bona franguntur. Atque haud ſcio, an ob eam ipſam cauſam fuerit vtilius nobis in peccati ſordibus, atque in naturæ mendicitate natos eſſe, quàm in bonorum illorũ, quæ primus parens amiſit, affluentia. Tunc enim fortaſsè cuiuſuis animus in tantis vitæ præſidijs, quaſi in proprijs naturæ muneribus, inſoleſceret, neque in eorum authorem debito ſtudio atq; pietate reſpiceret. Nunc autem, dum priſtinas labes recordamur; & morbos, quibus eramus oppreſſi & impediti, memoria continemus: faciliùs in Deum, cuius gratia ſanati ſumus, grati eſſe poſſumus. Sic igitur melius atque tutius opes à Deo tributas conſeruabimus. Fides enim eſt, quæ munera diuina conſeruat & continet: obliuionis autem perfidia eſt, quæ omnia bona conuellit. Quandiu igitur grati ſumus, bonis partis euerti non poſſumus: at cùm mollitia langueſcimus, & quaſi ſomno conſopiti memoriam diuini muneris atque beneficij deponimus; & antiquo ſerpenti nos ad rebellionem incitanti aures præbemus: extrudimur repentè; & in priſtinam miſeriam multò grauiore clade cumulatam recidimus: quod nè nobis eueniat, non aduigilabimus? non indu-

ſtriam acuemus? non in ſpecula manebimus, & cõtra omnes hoſtium conatus armabimur? Neq; nos ipſius iuſtitiæ ſplendor, nec exemplum eorum, qui pro iuſtitia tuenda ſanguinem profuderunt, incitabit? mirum enim eſt, quanto mentis ardore, & quàm acri virtutis impetu incredibilis hominum multitudo per omnes flammas cucurrerit, & omnes cruciatus vltrò atque libenter adierit, vt iuſtitiæ decus & gloriam retineret. Cernebant enim profectò illius ſplendorem & magnificentiam, & ea de cauſa ſeſe pro Chriſto, cuius beneficio fuerãt in illius poſſeſſione locati, ad mortem incenſis & inflammatis animis offerebant. neque ſolùm homines ſapientiæ gloria præſtantes, neque viri fortes diuturna conſuetudine pericula contemnentes; verùm etiã pueri, atque virgines, crucis incredibili cupiditate flagrabãt. Tãtus erat ardor mentis ad iuſtitiæ claritatem. Quæſtiones vbique exercebantur, lictores, virgæ, ſecures, aliorum hominum oculos horrore perſtringebãt: cruces, ignes, equulei, noua & exquiſita ſupplicia parabantur, omnes orbis terrarum regiones piorum ſanguine redundabant; nullis tamen terroribus, nullis minis atque ſupplicijs potuit ſanctorum hominum natio debilitari metu, aut frangi dolore, atque à iuſtitiæ poſſeſſione depelli. Chriſtum enim intuebantur, atque in iuſtitiæ illius amplitudine, vndè noſtra omnis iuſtitia dimanat, defixos oculos habebant; & ideò nec vulnera, neque ignes ſentiebant. facilè nanque dolores omnes amor Chriſti, atque iuſtitiæ dulcedo mitigabat, omneſque illorum cogitationes à ſenſu doloris auertebat; maximè, cùm in cælum

ſemper

ſemper reſpicerent, & de præmijs iuſtitiæ ſempiternis perpetuò cogitarent. Quid igitur? ſtatum illum, quem vt homines diuina virtute firmati tuerentur, cruciatus atrociſſimos expetiuerunt, infinitaſque procellas atque tempeſtates forti & innuicto animo ſubierunt; nos eiſdem diſciplinis inſtituti, & ad eandem gloriam cōuocati, eiſdemque cincti præſidijs, ignauia noſtra dilabi patiemur? Quòd ſi parùm nos clarorum hominum decus ad virtutis ſtudium accendit; non nos tandem truculenti hoſtis immanitas excitabit? Aeſtuat enim inuidia, ardet furore, & eximio dolore cōficitur, dū videt hominem iuſtitiæ munerib. ornatum, diuinæ formæ ſimilitudine nitentem, ampliſſimiſq; in omni genere bonis affluentē. Quamuis igitur ſit æterno ſupplicio mactatus, non tantum ex ſuis malis, quantum ex hominis amplitudine dolorem capit: ferendum enim non putat hominē eſſe locatum in ea dignitate, è qua ſe deiectum cōſiderat. Inſidias igitur ponit, dolos machinatur, tela comparat, quibus hominem ſauciet, omnibuſque tandem bonis euertat. Idcircò Petrus magnis nos vocibus è ſomno ſuſcitat, atque admonet, vt vigilemus. Nam aduerſarius, inquit, veſter Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. His quidem ille verbis nos adhortatur ad noſtræ ſalutis ſtudium: & nos interim & vitæ noſtræ periculum negligemus, & tanti monitoris authoritatem repudiabimus? quæ hæc tanta ſegnities eſt? quod tantum flagitium? Hoſtes vigilant, vt nobis peſtem & exitium machinentur: nos, vt vitam atque ſalutem noſtram tueamur, non excitabimur? illi nos armis adoriuntur;

nos ad eorum impetum reprimendum non arma tandem capiemus? illi nullum nobis à bello vacuum & liberum ſpatium concedunt; nos quaſi pace conſtituta copias dimittemus? interituque noſtro ſpolium illis dabimus? ſupplicioque noſtro crudelitatem eorum ſatiabimus? iucundiuſque erit noſtrum hoſtibus importunis exitium, quàm nobis noſtri ſtatus incolumitas? Neque pulchritudo iuſtitiæ, neque dignitatis amplitudo, neque virtutis præmium, neque fides Imperatori data, neque commilitonum exemplum, neq; hoſtium immanitas, neque metus exitij nos tandem admonebit; vt alijs rebus neglectis, omni mente in iuſtitiæ ſtudium incumbamus? Certè ſi diſpulſis illis tenebris, quæ aſpectum noſtræ mentis impediunt, illius dignitatem clarè cerneremus; ea per ſe facilè poſſet nos ad ſe pellicere: cùm omnia cõplexu ſuo contineat, quorũ cupiditate ducimur. Si enim lux eſt oculis iucunda, ſi grata libertas, ſi vires expetendæ, ſi dignitas conſectanda, ſi gratiæ Regum maximorum acquirendæ ſunt, ſi denique vita vacua dolore, referta voluptatibus optanda eſt: vna profectò iuſtitia nobis omni ſtudio parãda eſt; omniq; pręſidio ſepienda. Ea ſiquidem lucẽ porrigit, libertatem oſtendit: ea vires inuictas, opes ingentes, decus eximiũ, firma præſidia cõfert; ſummiq; Regis gratiam conciliat: ea poſtremò cũctam ex animo moleſtiã dimouet, illumq́; perpetua voluptate perfundit: iuſtitiaq́; tandem efficit, vt homines aſtrorum claritatẽ ſplendore virtutis exprimant. Quod oraculo diuino legimus olim fuiſſe ſignificatum. Hoc enim Deus Abrahamo pronunciauit: Suſpice, inquit, cælum, & numera

ſtellas

ſtellas, ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Quod non ſolùm ad multitudinem; ſed multò etiam magis ad præſtans illud, & eximium ſplendorem, & ordinem referendum eſt. Vt enim ſydera admirabili ſplendore fulgentia, certo quodam numero & ratione conuerſiones ſuas efficiunt, & inter ſe mirificè concinentia quaſi choros agunt, rerum omnium parentem & Dominum ſuauiſſima naturæ ſymphonia celebrant: ſic; qui fidem viri illius ſanctiſſimi ſequuntur, diuina quadam luce ſplendẽt; ordinemque vitæ conſeruant; & ſtudiorum omnium mira conſenſione conſpirantes exultant; omniaque illorum ſtudia ad ſummi patris laudem & gloriam conferuntur. Contrà verò, cùm ſerpẽtis oratione perſuaſi, datam fidem violamus, & huius ampliſſimi ſtatus magnificentiam euertimus, noſtramque ſalutem venalem habemus, eamque impuræ cupiditati, precio flagitioſiſsimæ voluptatis, vel inaniſſimæ vtilitatis addicimus: repentè tenebris & caligine circumfuſi, omnibus flagitiorum notis inurimur, & dolorib. infinitis, & aſſiduo animi cruciatu conficimur, atque poſtremò ad ſempiternam peſtem contento ſtudio properamus. Si igitur nos ſatis fides erigit, & excitat ad tãtas opes animo contuendas, ſi vitæ ſplendorem, ſi gloriam ſempiternam, ſi regni cæleſtis hæreditatem expetendam ducimus; ſi peſtem & exitiũ ſempiternum fugiendum eſſe decernimus: non eſt vnquàm à iuſtitiæ ſtudio & acerrima contentione vacandum: illiuſq; dignitas eſt nobis multo labore, atque ſudore contra omnes hoſtium minas retinẽda. Neque enim leuia aut ludicra petuntur præmia. Id enim agitur, vt aut ſemper beati ſimus, &

diuinitate quadam potiamur: aut in miſeriã ſempiternam præcipites exturbemur. Qui autem exiſtimat ad diuinas illas opes abſque labore perueniri poſſe, & mentis expers eſt, & Chriſtianæ pietatis ignarus. Qui enim diuinũ ſtatum per otiũ ſe aſſequi poſſe confidit, cùm ne minima quidẽ emolumenta parari ſine labore poſſint, eſt amentiſſimus. Qui verò cum Chriſti diſciplina pugnat; eſt rerum diuinarũ rudis, & impio ſcelere alligatus. Quid autem magis cum Chriſti diſciplina pugnat quàm otioſis ſpem gloriæ immortalis oſtendi: cùm Chriſtus ipſe non aliter, quàm cruce patere aditum ad illam denunciet? Nos igitur ad labores eximios, ad contentiones aſſiduas incitat: &, vt ſemper in noſtri cuſtodia vigilemus, adhortatur. Vigilate, inquit. Et iterũ dico, vigilate. Et, beati ſunt ſerui illi, quos, cùm venerit Dominus, inueniet vigilantes. Multiſque in locis nos ad omne virtutis certamen accendit, atq; ſtudio charitatis inflammat: Otioſis verò atque dormientib9, interitum ſempiternum denunciat. Idque multò magis exemplo vitæ, quàm diſciplina nobis demonſtrauit. Non enim vt otio ſe traderet, & delicijs affueret, naſci in terris voluit; ſed vt vitam in ſumma laborum perfunctione conſumeret, atque crucis acerbitatem ſuſtineret. Vt igitur tandem hæc omnia concludamus; iuſtitia eſt hortus amœniſſimus, ſpiritu diuino conſitus atque dimenſus, ſuaues atque ſempiternos fructus proferens. In hoc autem horto ſumus Chriſti beneficio locati, vt illum fide tueamur, atque aſſiduis pietatis operib. excolamus. Hinc nos hoſtis noſter conatur eijcere: quod facit, dum nos impellit, vt relicto diuinę

mentis

mētis imperio,cupiditatem noſtram ſequamur,& officium pium atque debitum, ad noſtram vitam tuendam maximè neceſſarium,negligamus: quod dum facimus, terreni parentis exemplum imitamur, & à Paradiſi finibus extrudimur, & in grauiſſimam omnium calamitatem incidimus. Si verò ſerpentis congreſſum arcemus, fidemq́ue datã omni ſtudio conſeruamus, neque vnquàm ingenio noſtro; ſemper autem ſpiritu diuino vitã inſtituimus,atque omnia ſtudia noſtra ad Dei numē & gloriam dirigimus, & in ſtudio pietatis elaboramus: illius parentis diuini formam retinemus, qui ſalutari obedientia nos ab exilio reuocauit, & eò, vndè per rebellionem fueramus expulſi, pietate Deo gratiſſima reduxit. Quandiu igitur hunc ducem & magiſtrum ſequimur, atque ſub huius Imperatoris ſigno militamus, nullo modo pietatis ſtudium remittimus. Claris autem pietatis operibus augeſcit fides, amplificatur iuſtitia, mens diuino lumine ſplendet, & eam longè lateq́ue diffundit. Contrà verò, in otio fides langueſcit; iuſtitiæ ſplendor amittitur: diuini ſpiritus lumen abſcedit: & tetra nox confeſtim offunditur. Pio labore & induſtria cæleſtem parentem ſequimur, & cum illo cæleſte regnum adipiſcimur: ignauia autem, & languore, terreni parentis vitam imitamur, & illius exemplo omnibus ruinis oppreſſi concidimus. Qui igitur, neſcio quam fidē, ſuis inculcant, eamq́ue ſolam ad ſalutem ſufficere diſputant; egregiam ſanè operam antiquo illi ſerpenti nauant. Id enim eorum diſputatione perficitur, vt operum ſtudium penitùs extinguatur. At, inquies, eos ſæpenumerò ſuos auditores ad

charitatis ſtudium cohortari. Non video, quid interdum inuidiæ deteſtandæ cauſa ſe dicere ſimulent; ſed quid ex eorum decretis neceſſariò conſequatur. Hoc autem planè conſequens eſt; ſi ſola fides ſufficit, ſi omnis actio, quam ſuſcipimus, non modò eſt inutilis, ſed etiam neceſſaria quadam peccati contagione maculata; vt omnes iſtam fidem, quam commenti ſunt; amplexi, operum ſtudium penitùs omittant. Eſt igitur eorum ſententia non minùs, quàm teterrimi illius ſerpentis oratio, venenata, atque peſtilens afflatus, execranda, aureſque penitùs, nè in ſe tam ſceleratam vocem admittant, occludendæ. Aliter enim exterminabimur, omniumque malorum tempeſtatibus obruemur. Sed dicet aliquis, ecquis poterit contra tantas opes ſtatum ſuum tueri? Nam, ſi naturam humanam reſpicias, nihil eſt in terris imbecillius; ſi hoſtium vires nihil eſt illis immanius. Nihil quidē facilius. Nec enim noſtris copijs; ſed diuinis firmati, bella omnia profligabimus. Diuina verò præſidia ſemper parata ſunt, quoties ea nobis adeſſe cupimus, eaq; fide imploramus. In nobis igitur eſt, vel hoſti victoriam cōcedere; vel eius impetum inuicta virtute reprimere. Liberum, inquam, liberum nobis eſt, vel vinci turpiſſimè, vel cum inſigni gloria ſuperare: fremant, quātum volent, homines perditiſſimi; noſque omni libertate ſpoliatos eſſe contendant; retinendæque iuſtitiæ poteſtatem nobis diuina benignitate cōceſſam impudentiſſima oratione conentur eripere; ſeſeq; furibunda contentione diſrumpant, vt magiſtri omniū, quos terra ſuſtinuit,
amen-

amentiſſimi atque perditiſſimi placita tueantur, noſque ſempiterna quadam neceſſitate conſtrictos eſſe contendant. Fruſtra enim litigabunt. Non enim cùm hominibus; ſed cùm diuina lege & æquitate, cùm ſempiterna mente & ratione, cum Dei ipſius voce atque teſtimonio pugnam nefariè capeſſunt. His igitur diuinis armis eſt nobis eorum furori & audaciæ reſiſtendum, vt planius ſit, nihil penitus eſſe poſſe, quod nos inuitos à iuſtitiæ ſtudio deducat.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER OCTAVVS.

HOſtis ille perennis hominum, cuius fraude fuit homo in principio dignitate õni deiectus; & in inſigni miſeria deſtitutus,cum multa ſemina peccati in terris ſparſiſſet, vt ſcelerũm omnium ſylua ſuccreſcente , iuſtitiæ ſegetes interirent:tum in nulla re magis elaborauit , quàm vt prauam opinionem de numine atque mente diuina mẽtibus humanis inſereret . Sic enim cernebat euenturum , vt religione vel extincta penitus, vel peſſimis rationibus inſtituta,omnem iuſtitiæ fructum inuecta calamitate perueerteret:atq; ita victor toto orbe terrarum impune volitaret; humanumq; genus immani tyrãnide oppreſſum,&tetris tenebris incluſum,perpetuò cõtineret.Nam,cùm religio ſit iuſtitiæ fundamentum; euerſa fide , & religione,neceſſe eſt omnem iuſtitiæ ſplendorem extingui. Hoc autem vnum eſſe peſtiferi Dæmonis ſtudium,illa prima congreſſio facilè declarat , qua miſe-

miſeros homines oppugnauit. Cur, inquit, eripuit vobis Deus lege ſua libertatem comedẽdi ex omni fructu Paradiſi? Nã potuiſſet, quod erat multò leuius, dicere: cur vnius tantum arboris liberũ vſum vobis interdixit, cùm reliquarum omnium poteſtatem concideret? Vt enim inuidioſam, atq; difficilem eſſe legem perſuaderet, non eam vnius tantum arboris prohibitione definit; ſed ipſius prohibitionis nomine generatim poſito, qua videbatur hominis libertas impediri, vti primum voluit, vt mulieri moleſtè ferenti ſe fructu ſpecioſæ arboris arceri, facilius fidem faceret, Deum illa lege non hominum ſaluti proſpexiſſe, ſed diuinam illis ſcientiam inuidiſſe. Quod quidem non modò tunc molitus eſt, ſed quoties hominem in ſcelus inſtigat, toties illius animum ad odiũ diuinæ legis accendit, atque perſuadere nititur, legem eſſe odioſam, atque difficilem, minimeque ferendam, quaſi libertati contrariam, & vtilitatis atque ſuauitatis inimicam. Nullum itaq; crimen ſuſcipitur, niſi priùs praua quædam opinio de mente diuina ſit animis perditorum hominũ opera & ſtudio Dæmonis inculcata. Atque ea primùm ſenſim irrepit: deindè, cùm animo aſſentiente concipitur, atque penitus inhæret, adoleſcit, tũ alias atq; alias ex ſe fundit opiniones, impias atque turbulentas, vt quidquid reliquum eſt religionis in vita, extirpet, & tollat funditus, omnẽque viuendi rationem conturbet. Hinc enim impurus error inoleuit, atque nefaria ſuperſtitio orta fuit, qua homines non ſe ad naturam diuinam accommodare; ſed Deum ad ſe transferre, atque ad impuræ cupiditatis obſequium traducere co-

nati ſunt. Nō itaque ſolum humanam formam atque figuram; verum etiam humanos mores & flagitia diuinę naturæ tribuebant. Hinc innumerabilis extitit Deorum inter ſe nefariè diſſidentium multitudo: hinc infinita crimina religione conſecrata ſunt: hinc honores diuini brutis etiā animātibus inſtituti: hinc denique inceſta ſacrificia, diræ preces, funeſtæ ceremoniæ, vota nefaria, infinitaque ſcelera proruperūt, quę diuinam iram incitarent, vniuerſaſque terras ſupplicio diuino cō ſumerent. Sic enim eueniebat; vt, cùm homines Deo, quod eum non decebat, affingerēt, ipſi ſe dedecore omni corrumpeērt, atque humanitate penitus exuti, & in feritatem conuerſi, ſemetipſos in ſempiternam miſeriā præcipites exturbarent. Sed ex omnibus prauis opinionibus quas de Deo hominum perditorum vita recepit, nulla tetrior & immanior, nulla peſtilentior, nulla vel rebus humanis infeſtior, vel in Deum ſceleratior extitit ea, quę tollit penitus omnem hominis libertatem & cunctas humanas aſſenſiones & actiones ſempiterna quadam neceſſitate deuincit. Tollit enim leges, euertit iudicia, eripit mentem, ſenſus extorquet, mores corrumpit, omnemque ordinem vitę perturbat. Tum Deo bonorum omnium authori ſcelerum cauſas affingit, eumque iniquitatis, crudelitatis, & amentiæ condemnat. Vt autem melius, quantum ſit in hac opinione ſceleris poſſit exiſtimari: animaduertendum eſt, non eam potuiſſe ſtatim ab exordio generis humani in hominum nocentium mentes influere, ſed poſt peccatum multis acceſſionibus progreſſu longiſſimi tēporis amplificatum, vt facilè appareat in hac ſcelera-

lerata ſententia ſummi atque extremi ſceleris rationem,ad quam vix quidquam poſſit addi conſiſtere. Vt enim in reliquis rebus nihil poteſt ſtatim eſſe perfectum;ſed neceſſe eſt,vt initium fiat ab aliquo rudimento, atque paulatim ad ſummum perueniat:ita neque ſcelus potuit ſtatim ad ſummum faſtigium impietatis euadere. Ille itaque calumnię parens,ſcelerumque omnium ſeminator, qui tantam ſtatim in principio malorum ſementem fecit,cùm facilè genus hominum in omnes errores impuliſſet, hanc vnam ſceleſtiſſimam opinionem ab initio ſuadere non potuit. Qui igitur homines cupiditate obcæcatos,eo amentiæ deduxit,vt honores Deo debitos ad beſtiarum immanium ſimulacra deferrent, & in terram abiecti, à mutis ſignis veniam atque pacem poſtularent;nō tamen eos adducere in eam opinionem potuit; vt crederent , non eſſe ſibi liberum aliquid in vita moliri,ſed inuitos homines trahi,atque ad res omnes fatali quadam neceſſitate conſtringi. Nihil eſt enim,quod tam pugnet cũ ratione, aut quod tam legib⁹ diuinis & humanis aduerſetur. Nō tamen ea difficultate impeditus fuit, quo minus experiretur,priſcis etiam temporibus,quid in ea re poſſet efficere,aut quouſque progredi in ea ſentẽtia ſuadenda. Et primò quidem imperitam multitudinẽ flagitijs corruptã, omniumque iudicio conuictã tentare cœpit. Cùm enim natura quilibet ſtudeat à ſe crimen remouere,omnes , quorum aliquot ſcelus erat manifeſtò deprehenſum,cũ in alios nō poſſẽt,vt ſaltẽ in vim aliquam,aut neceſſitatẽ culpam omnẽ conijcerent, omni ratione pugnabant. Sic igitur & naturæ imbecillitatẽ & immanes cupidi-

pidi-

piditatis vires accuſabāt. Eoq; tandē deuentū fuit, vt libidini etiā & impuritati diuinitatē tribuerēt, vt facilius probarent ſibi ignoſci oportere, ſi cupiditate victi, flagitium aliquod admiſiſſent, quādo nemini conceſſum ſit Deo repugnare. Hinc igitur Veneri atq; Cupidini, & reliquis flagitijs tēpla dedicata ſunt, eorumque ſacra incredibili ſuperſtitione conſtituta. Acceſſit ad hanc opinionē magis confirmandam Chaldæorum ars atque diſciplina, quæ diuturna aſtrorum obſeruatione ſciētiam effeciſſe putabatur, qua ex ortu cuiuſque hominis cum certa cæli affectione coniuncto, quid ei euenturum eſſet in vita, quo genere lethi eſſet moriturus, præſentiri atque prædici poſſet. Cùm igitur impuri atque ſcelerati homines vaniſſimam ſcientiam oſtentarent, & ad ſuum quæſtum abuterētur, multitudinis inſcitia factum eſt, vt multitudo, partim quòd eſſet imbuta ea ſuperſtitione, vt facilè quibuſuis ſomnijs fidem adhiberet; partim quòd conſcientia ſceleris oppreſſa libenter cauſam ſui criminis in cæleſtem naturam conferret, Aſtrologos in ſummo honore haberet, ad eosque de rebus omnibus referendum putaret. Hac itaque ratione perſuaderi paulatim cœpit hominibus, nihil eſſe in hominis poteſtate, neque quidquam ſecus euenire, quàm ſit in cuiuſq ortu immutabili ſyderum lege, atque rata cæli conuerſione definitum. Hunc errorem auxêre etiam Poëtæ Parcarum nomine, hanc eandem neceſſitatem exaggerantes, easque tres ſorores eſſe fingunt, nocte procreatas, quas interdum Fata appellant, interdum verò Fatorum adminiſtras faciūt. Illis autem hoc munus aſſignant, vt neant in cuiuſ-

cuiuſlibet natali die fatũ, quod ſit ei, qui eſt in eadem hora genitus, obeundum. Vndè Homerus ſępenumerò, cùm aliquẽ in prælio cecidiſſe memorat, ait eum nece Fatum expleuiſſe, quod ei Parcæ neuerãt eo tempore, quo illũ mater pepereat. Hoc enim illis tribuit, vt cuiuſlibet vitam vel fœlicem vel ærumnoſam; immutabilibus decretis efficiãt. Vndè illud Maronis:

Talia ſæcla ſuis dixerunt, currite fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Ipſi tamẽ Poëtæ vi naturę victi, cũ multa præter Fatũ fieri confitentur: tum nemo eorũ fuit tam audax & immanis, vt noſtrorũ ſcelerum cauſam ad Deũ apertè reuocaret. Quin etiã apud Homerum conqueritur Iupiter de hominum temeritate & amentia, qui mala, quæ ipſi ſibi per ſummum ſcelus arceſſunt, à Deo hominibus afferri dicunt. In quo planè docet, cauſam miſeriæ noſtræ in nobis eſſe, neque ad aliam cauſam vllo pacto referendam. Subſequuti ſunt quidam Philoſophi vim Fati confirmantes, idque ſtatuerunt eſſe ſempiternam ſeriẽ cauſarum omnia gignentium, & ea, quę in ſe ex æterno tempore continebant, ratis temporibus explicantium, quarum ignoratione fieri dicebant, vt multa fortuitò euenire putarẽtur, cùm nihil omninò poſſit accidere, quod non eſſet certa lege fixũ, & cauſis immutabilibus ab æternitate conſtitutum. Ij tamen, cùm veritatis vim ſuſtinere non poſſent, cogebantur ſæpè fateri, hominum actiones atque conſilia eſſe in eorum poteſtate. Et, cùm neceſſitatis illius vim diuinã eſſe dicerẽt, nè impia fraude obligari viderentur, ſi Deo flagitia noſtra tribuerent, Fati nomen amplexi, Dei

nomen

nomen reticebant. Qui tamen aliorum Philoſophorum diſputatione vexati, atque tandem exploſi & eiecti ſunt. Ergò neque inanis vulgi ſolicitudo, nec Chaldæorum præſtigiæ, neque Poëtarum concinnitas, neque Philoſophorum argutiæ potuerunt id penitus obtinere, ad quod Satanas eos incitabat. In illorum enim operis Dæmonis infeſtiſſimi conatum, non perfectionem tanti ſceleris intuemur. Alios igitur ſibi proditores emēdos eſſe putauit, quorum opera facilius hanc quaſi rationis arcem occuparet, atque firmo præſidio vinciret. Hi autem fuerunt hæretici, genus hominum arrogans, elatum, dirum, funeſtum, exitioſum, opinione doctrinæ tumidum; multisque erroribus excæcatum, in ſimulatione pietatis ſceleſtum, in ſanctitatis ſpecie ſacrilegum, obtentu benignitatis immane, pacem oſtendens, bellum comparans, otij & tranquillitatis inimicū, ad turbulenta diſſidia concitatum, honoris & lucri gratia nouis rebus ſtudens, nullius iudicio cedens, et in inſtituto ſemel errore inſigni contumacia perſiſtens. Per Marcionem igitur per Valentinū, & Manichæū, & alios eiuſmodi viros impios & ſceleratos id maiore quodam apparatu tentauit, qui vim ſempiternæ neceſſitatis aſſerebant. Ij tamen eouſque prouecti ſunt, vt nihil eſſe in noſtra poteſtate pertinaciſſimè defenderent, non vt noſtræ miſeriæ cauſam optimo rerum omnium conditori tribuerent. Quamuis enim eſſent flagitijs omnibus cooperti, & inſigni ſcelere impietatis aſtricti; non tamen auſi ſunt tantum & tam nefandū ſcelus ſuſcipere. Hoc igitur impulit eos, vt ex cogitarent duo rerum principia: quorū vni

rerum omnium bonarum cauſam & originẽ aſſignabant: alteri autẽ malarũ. Et cùm in hominis natura duplicem vim atque mentẽ ineſſe dicerent; vna, qua ad honeſtatem & decus aſpiramus: altera, qua in flagitium & turpitudinem proni ſumus: illam neceſſariò recta & laudabalia moliri ſtatuebant: hanc verò in ſcelera omnia neceſſitate compelli; ita vt tam bona, quàm mala neceſſariò à nobis ſuſcipi pertinaciter affirmarent. Hi tamen nec multos ſectatores habuerunt, eorumq; diſciplina breui ſpatio tẽporis obſoleuit. Fuit poſt multa ſecula id cũ maiore quodã in bonitatẽ diuinam cõuitio tentatum per Vuiclefum, & Abailardum, & alios eiuſmodi Diaboli ſatellites, qui perſuadere conati ſunt, nihil omninò hominum facultati relictum eſſe; ſed omnia à Deo tantum fieri: homines pati, nõ agere; trahi, nõ deliberare; eſſeque tãtum inſtrumẽta quædã, quæ Deus verſat, vt vult; & quę quocunq; ei libet, impellit, & vndè libet deducit; & pro arbitratu ſuo, quaſi ſerram aut ſecurim; ita mouet; & agitat, vt illi nihil omninò conferãt ad actionẽ, ſed tantũ vim extrinſecùs illatam à Deo patiantur. Sed ij neque tanta impudentia & audacia id facinus aggreſſi ſunt; neque tanto conatu diſcipulos ſibi quęſierunt; neque eorum contagio ad tam multos emanauit. Ita igitur ignoti vulgo ſunt, vt vix eorum nomen extet. Eſt igitur, quod gloriari poſſit Lutherus, ſibi vni fuiſſe ab exordio generis humani palmam hanc ſceleris impudentiſſimi reſeruatam; in eoque facinore, quo nullum tetrius & immanius excogitari poſſit, ita ſe geſſiſſe; vt poſt tantam impiorum hominum in varijs ætatibus multitudinem, poſt tam peſtilen-

tes ſectas ad hominum perniciem inſtitutas; conſtet vnum Lutherum extitiſſe, per quem id, quod, antiquus hoſtis fruſtra ſæpè tentauit, tandem cum tanta multorum ſtrage atque ruina perficeret. Neque enim in naturæ tantum imbecillitate, vt flagitioſi; neque in aſtra, vt Babylonij; nec in Parcas, vt Poëtæ; nec in Fati nomen, vt Philoſophi; neque in aliquam ſempiternam vim noxiam atque peſtiferam, vt Manichæi: ſed in ipſum optimum atque ſanctiſſimum rerum omnium parentem miſeriæ humanæ cauſam coniecit. Et hoc non obſcurè, vt plerique; nec cum mediocri pernicie, vt magiſtri: ſed cum proiecta audacia & impudentia, palàm & apertè, ſcriptis, & concionibus inculcauit, & innumerabilem hominum multitudinem mortifero veneno peſtilentiſſimi erroris infecit. Et quo minus ferendus ſit huius veſani hominis in maximo omnium ſcelere principatus, ſic accedit ad euertendam pietatem, & veram animi religionem penitus exterminãdam; vt interim diuinæ gratiæ, quam nefariè oppugnat, aſſertor & vindex haberi velit: &, cùm Dei gloriam, quantum poteſt, infringit; illius etiam ſe patronum impudentiſſimè profitetur. Sentẽtiã autem illius videamus. Ait itaque, pòſt primi hominis peccatum humanam voluntatem ſic impeditam & alligatam fuiſſe, vt nihil queat edere, præter iniquitatem, & ſcelus; adeò, vt etiam, cùm ſe ad gratiam præparat, ſcelus in ſe capitale concipiat. Non eſſe in nobis quidquã agere, aut moliri; ne cogitatiões quidem noſtras in nobis eſſe ſitas: ſed id tantum velle nobis, animo agitari neceſſariũ, in quod nos vis diuina cõpellit, ita vt etiã ſcelera, quæ machina-

namur & efficimus,Deo nos commouente & agitãte, faciamus. Illum ſolum omnia moderari, nos inſtrumenta tantum vel clementiæ vel ſeueritatis illius exiſtere. Ad hanc autem ſententiam confirmandam teſtimonia quædam è ſacris literis ad libidinẽ ſuam à recto ſenſu detorquet. Quale eſt illud Ieremiæ: Domine, nõ eſt hominis via eius; neque viri; vt dirigat greſſus ſuos. Item illud: Omnia propter ſe creauit Deus, etiam impium ad diẽ malum. Tum illud Pauli: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum; &, cuius vult, miſeretur; &, quem vult, indurat. Et illud, quod ſcriptum eſt de Pharaone: In hoc ipſum excitaui te; vt oſtendam in te virtutem meam. Tum illud, quod ait Ioſeph fratribus ſuis: Vos cogitaſtis de me malũ; et Deus vertit illud in bonum. Neque illud item prętermittit, quod Iacobus ait: nempè apud Deum nullam eſſe mutationem, aut viciſſitudinis leuiter impreſſum veſtigium. Illud etiã adducit, quod Dominus aſſerit, ne folium quidem arboris in terram abſq; voluntate patris decidere, multaque alia colligit in hanc ſententiam, è quibus aſtruere nititur, nihil in rebus humanis cõmutari, nihil variari poſſe; cùm ſint iam omnia ab æterno tempore Dei volũtate fixa & conſtituta. ad quod etiã adducit illud: Certa ſtant omnia lege. Illudque pręclarum, in quo ſentẽtiam ſuam corrigit, Malè, inquam, dixi, quòd liberum arbitrium ante gratiam ſit res de ſolo titulo: ſed ſimpliciter debui dicere; liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re: quia nulli eſt in manu ſua quidpiã cogitare, aut boni aut mali; ſed omnia, vt Vuicleſi articulus habet, Conſtantiæ damnatus, de neceſſita-

ceſſitate abſoluta eueniunt. Vt purè, vt Romanè loquitur? credas Ciceronis eſſe germanũ. Sed quibus verbis ſententia egregij hominis illuminata ſit, minimi faciendum puto: ipſam ſententiam expẽdamus. Poſt peccatum, inquit, liberum arbitriũ res eſt de ſolo titulo. Hoc, quod ait, poſt peccatum, quale tandem eſt? Num Deus, antequam Adã peccaret, nihil certi cõſtituerat? nihil deſignarat? nihil omninò definierat? Poſtquàm igitur Adam deliquit, tum demum vti iure ſuo cœpit. Vbi eſt acumen tuum Luthere? vbi illa in diſſerendo ſolertia, quam tibi multi concedunt? Velim enim mihi dicas argumenta illa quibus Deum, omnia, tam bona, quàm mala in omnibus operari dicis, non à ſempiterna, vt aſſeris, lege depromuntur? Num diuina mens, antequam Adam rueret, mutari poterat, atque ab vna in alienam ſententiam conuerti: poſt illud autem Adami facinus, tum demum firmum & ſtabile conſilium de rebus humanis inire cœpit? Tum ſcientiam illam, quam neceſſariã cauſam rerum etiã peſſimarum aſſeris, aſſecutus eſt? Anteà videlicet nihil prouiderat, nihil ſtatuerat, nihil ad ſe pertinere putauerat. Non intelliges tandem, eadem argumenta, quibus vteris, eandẽ vim ante hominis caſum habuiſſe? Si igitur illa vera ſunt: neceſſariò peccauit Adam. Fuit enim inſtrumentum tantum diuinæ voluntatis, neque quidquam egit; ſed motus à Deo, cui repugnare nõ poterat, & impulſus & attractus eſt. Idem contra illos dici poteſt, qui nonnullam nobis libertatem, quaſi præuaricatione concedunt: & dum ſententiæ, quam tuentur, inuidiam extenuare volũt, paululũ à magiſtro deſciſcunt. Aiunt enim, minimè

mè verùm eſſe,eripi omninò libertatem. Nam in communi vita,& in rebus ad ciuilem ſtatum pertinentibus,ſe planè confiteri poſſe,quemlibet id, quod velit,eligere, atq; munus ciuile tueri:in rebus autem, quæ ad immortalem gloriam conferuntur,nihil omninò præſtare poſſe. Quid enim? cœtus hominum iure humano ſociati, non fuerũt à Deo ab æterno tempore prouiſi? Num poſſunt aliqua ratione vim illam ſempiternã,quæ cõtinet omnia,deuitare?An folium arboris, quod in terram cadit,non abſque illius volũtate & præſcriptione cadit?hominum mores,inſtituta ciuilia, rerumq́ue publicarum commoda, erunt ab illius rectione & voluntate ſegregata? An peccata & ſcelera in hominibus effici ſine Deo non poſſunt; actiones verò ciuilẽ ſtatum continẽtes, ſine numine illius adminiſtrari poſſunt?Et,qui in rebus peſtiferis ſe præbet(vt ipſi dicant,opus eſt) inexorabilem, neque ab ijs efficiendis deduci poteſt; res honeſtas atq; ſalutares ad communem vitam ſpectantes hominum poteſtati reliquit? vbi illa igitur argumenta de immutabili vi atque ſempiterna Dei voluntate õnia coercente,& continente, atq; pro arbitratu ſuo moderãte? Si igitur illa argumẽta, quibus vtuntur,vera ſunt;ſi decretis cõſentanea dicere ſtudent: neceſſe eſt, vt fateantur, non modò poſt peccatum,ſed etiam ante peccatum; non in rebus tantum diuinis, ſed etiam humanis: omni nos libertate penitus orbatos; ita, vt nihil neque ante Dei gratiam, neque poſt gratiam,neque in rebus terrenis, nec in cæleſtibus, poſſit aliquis quidpiam cogitare, vel aſſentiri,vel efficere,vel conari,vel quacunque ratiõe

ad aliquid agendum moueri, eſſeque ſemper men tem aſtrictam, voluntatem alligatam, ſenſus oppreſſos, omnemque penitus facultatem ereptam; vſque adeò, vt neque ingredi, neque quieſcere, neque dormire, neque vigilare, neque cibum ſumere, neque à cibis abſtinere, neque iocari, neque feriò loqui, neque denique nugarum aliquid meditari; niſi nos ad ea omnia diuina vis impellat & trahat. Omnia ſiquidem maxima, minima, mediocria à Deo prouiſa ſunt; ita, vt ſempiterna illa lege ſolui non poſſint. Fruſtrà igitur Lutherus illam ſibi latebram, in quam confugeret, cùm vrgeretur, adhibuit, dicens, peccatum eſſe extinctam libertatem; quaſi antè peccatum retineri potuiſſet. Stultè item illius ſectatores ea neceſſitate, qua res etiã minutiſſimas aſtrictas eſſe volunt, inſtituta ciuilia liberant. Nam velint nolint, fateantur neceſſe eſt, omnia ſine vlla exceptione fatali neceſſitate contineri. Ea autem neceſſitate conſtituta, omnium rerum perturbatio conſequetur, & magna vitæ confuſio. Silebunt enim artes, iacebunt ſtudia, omniſque vis animi penitùs interibit. Neq; enim pater liberos rectis diſciplinis inſtituet, neque vxorem in officio continebit, neque laſciuientem familiam imperij ſeueritate deuinciet. Quid enim proficiet? ſi enim ſic ſtatutũ eſt, vt ij officiô fungantur, ſiue id curet, ſiue non curet; officio certè ſuo fungentur: ſin aliter eſt ab æterno tempore deſignatum, id iam fixum atque ratum eſt, mutarique vlla ratione nõ poteſt. In rebus autem ruſticis, quid aratorem moneas, vt terram proſcindat, iteret, atque molliat, in eademque iam benè ſubacta & ſtercorata ſemen ſpar

gat,

gat;ſi nihil eſt in illius poteſtate? neque enim, ſi definitum eſt, vt ille eſuriat, id induſtria cuiuſquam immutari poteſt. Eſuriet enim certè, quamuis ſe aſſiduo labore conficiat. Si verò ſtatutum eſt, vt is frugibus abundet, ſiue terram colat, ſiue nō colat, frugibus abundabit. Quid, qui nauigare vult? num probum nauigium, bonum gubernatorem requiret, ſecundum ventum expectabit; ſi nulla induſtria poteſt id, quod ſemel ſtatutum eſſe dicunt, euitare? Quid miles: num loricam induet? ſcutum geret? galea munietur, ſi intellexerit arma ſibi nulli vſui futura? ſi enim ſtatutum eſt, vt ille in acie conciſus intereat, ſiue armatus, ſiue inermis ſit, prorſus interibit; ſin aliter eſt illa immutabili lege deciſum, incolumis euadet. Nolet igitur armis inutilibus onerari. Quid Imperator? num exercitum in armis cōtinebit? locum caſtris occupabit? hoſtium conſilijs occurret? aciem ſciēter inſtruet? ad pugnā milites adhortabitur? ſi nihil ſe, neq; virtute, neq; cōſilio, neq; vſu, neq; vigilātia iuuari cognouerit? Iam verò Reipublicæ princeps quo animo Rempublicam capeſſet? Si enim definitum eſt, vt ciuitas intereat; nullo conſilio prouideri poteſt, quo minus intereat. Contrà verò, ſi ſtatus illius ciuitatis eſt immutabili lege fundatus; nullius ſcelere, nullius amentia, nullius deſidia poterit vnquam diſſipari. Quomodo autem ſupplicio nocētes afficiet, aut ſalutares ciues præmijs honorabit; ſi hoc ſemel in animum induxerit, neque improbum ſponte ſua crimen ſuſcipere, neque bonum ciuem voluntate quenquam fieri? In quem igitur finem feruntur leges? exercentur iudicia? coercentur ſupplicio facinora? vir

tutes laudibus extolluntur; ſi nihil eſt in cuiuſquã voluntate ſitum? Nihil eſt igitur in vita laudandum, nihil vituperandum, nulla cautio, nulla prouiſio, nullum conſilium, Omnes igitur, qui leges ſcripſerunt, ſtulti atque dementes ſunt exiſtimandi: operam enim & ſtudium ſine vllo fructu conſumunt. Probè dicis, inquies, nemo enim ex illis magis videt, quid in vita gerendũ ſit, quàm talpæ terræ viſceribus incluſæ. Sit ita ſanè. Fateamur omnes illos vecordi mente concitatos, ſeſe ad leges ferendas, atque Rempub. omni ſtudio conſeruandam dediſſe. Etiamné iſtum cæcæ mentis errorem & inconſideratam temeritatem ad ſummam illam atque ſempiternam ſapientiam transferes? Deum etiam errare atque deſipere dices, cùm leges dedit? cùm honeſtati præmia ſempiterna conſtituit? cùm violatam religionem extremo ſupplicio ſanxit? cùm metum hominibus incuſſit? cùm ad ſtudium pietatis incitauit? Quorſum enim legem tanta cura præſcriberet, minis à flagitio deterreret, præmijs ad honeſtatẽ alliceret; ſi nihil eorũ, quę lege ſanciebat, erat in hominũ poteſtate futurum? In quem finem volebat, vt in eorum animis, quos lege inſtituebat, lex ſemper inhæreret; ſi ab illis obſeruari non poterat? Num, vt melius cernerent, & voluntatis humanæ ſeruitutem, & colendæ pietatis difficultatem, & ita ſpem omnem tuendi officij atque retinendæ honeſtatis amitterent? At nec id ipſum eſt in noſtra manu poſitum; ſiquidem verum eſt, quod aſſerunt, ne cogitatiões quidem, & animi inductiones, & aſſenſiones eſſe liberas. Nihil igitur magis potuit humanum genus deſperare, omnem prorsùs honeſtatem poſt ac-

cep-

ceptam legem;quam poterat ante legem. Temerè igitur Deus legem tulit, ſi ob eam cauſam tulit. Quid,quòd apertè multis in locis pronunciat, ſe ideò legem tuliſſe,vt eam homines ſeruarēt,eiuſdemque decretis vitam inſtituerent? Quid,quòd ſignis & monimentis voluit eos eſſe legis ſemper admonitos,vt ea, quæ erant lege ſancita, perficerent? Vndè & ex fimbrijs veſtium vittas appendi iuſſit,legis memoriam repræſentantes, quas cùm viderint,inquit,recordentur omnium præceptorum Domini,vt faciant ea:neque ſequantur cogitationes ſuas,& oculos, qui per res varias animos vitiare ſolent;ſed memores præceptorum Domini faciant ea,ſintque ſancti Deo ſuo. Quid igitur? num Deus legem iocum putauit, humanumque genus luſit,ea facere præcipiens, quæ nullo modo poſſent homines exequi? Num ea cauſa Aegyptū afflixit atque vaſtauit, Pharaonem voraginib. maris rubri ſubmerſit, Hebræos à plagis innumerabilibus incolumes conſeruauit, gentemq; in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutā cæleſti pabulo nutriuit,ſuamque præſentiam fulguribus,tonitruis, incendio, ingenti fragore,& ſtrepitu horrifico, tubæ clangore declarauit,vt tandem, cùm homines ea ſpecie perterritos ad officium excitaret, ea facienda præſcriberet, quæ ipſi nullo modo poſſent abſoluere? O feſtiuum Deum, ſi ludendi generis humani cauſa tantam operam in gente illa tuenda & inſtituenda conſumpſit. Hoc enim perindè eſſet,atque ſi quis hominem pedibus captum in ſtadio currere;aut cæcum ea,quæ in longinquis oris fierent,acriter ſpeculari iuſſiſſet.Nunquid,vt riſum captaret, atque vrbanus & facetus habere-

tur, tam multa, atque tam admiranda opera molitus eſt? Quid, quod non riſu, ſed ſupplicio delinquentes in officio proſequitur? ita, vt, qui in hac opinione ſunt, non modò leuitatem diuinæ maieſtati, verùm etiam iniquitatem ſempiternæ iuſtitiæ tribuant? Quid enim magis cum iuſtitia & æquitate pugnat; quàm dare aliquem pœnas eo nomine, quòd non perfecerit ea, quæ nullo modo poterat inchoare? Fingamus enim cogitatione (velint enim, nolint homines perditiſſimi, liberum nobis eſt cogitare quidquid velimus) fingamus igitur animis dominum lautum atque moroſum ei ſeruo, quem habet manicis & compedibus ita deuinctum, vt ſe commouere loco nequeat, domo abeuntem præcepiſſe, vt ei prandium videret, cibos opiparè condiret, ædes mundaret, menſam inſterneret, & aulea etiam intenderet: hunc, ſi hæc feriò homini conſtricto præcepiſſet, non inſanum atque demẽtem putaremus? Sed, ſi idem dominus domum poſteà reuertens, eundem ſeruum, qui ſe nullo pacto vinculis eximere potuit, vt ea, quæ iuſſus fuerat, pararet, flagris conſcindat, & excruciet, eò, quòd imperium non fuerit exequutus: eum, qui tam crudeliter ſeruum miſerum accipit, hominem putabimus, an potiùs truculentam belluam in humana ſpecie latentem? Illum igitur furorem & immanitatem, qua nulla videtur eſſe truculentior, audebit quiſquam ſummæ illi bonitati tribuere? Stupet animus, & eximio horrore cõcutitur: corpus verò totis artubus contremeſcit, quoties venit in mentẽ nobis, fuiſſe aliquẽ, non dico ſacris initiatũ, non ſanctis literis inſtitutũ, non denique Chriſtianum appellatum; ſed

ſed hominē certè rationis & ingenij participem, tanto furore percitum, vt illi ſummo, & optimo, & ſapientiſſimo rerum omnium Domino, conditori atque moderatori duplicē ſceleris immaniſſimi rationem tam impudenter aſcriberet: Vnū, quòd nobis vt inſtrumentis vtatur ad nefaria facinora patranda: alterum, quòd pœnas ab innoxijs repetat: eoſq;, qui nihil ipſi commisére, ſed vi tantum illius ad ſcelus impulſi fuére, ſupplicijs ęternis excruciet. Vtrum autem ſit cogitare ſceleſtius, explicare non poſſum. Tu in illum bonorum omnium principium ſceleris noſtri cauſam cōferes? tu illum authorem omniū malorum eſſe ore impio atque ſacrilego confirmabis? & ea, quæ, cùm audimus eſſe ab homine nefario cōmiſſa, vix credimus, tu in illam ſummam benignitatem atque immenſam virtutem reijcies? Etiámne illa, quæ in Tragœdijs, cùm nō aguntur, ſed per nuncios referuntur, ita videntur horribilia, vt ſpectatores ſceleris atrociſſimi illata mentione perhorreſcant, tu in Deum referenda diſputabis? Thyeſtes Atrei fratris genialem lectum adulterio contaminauit. Atreus ipſius Thyeſtis filios innoxios obtrūcauit, ipſiq; patri comedendos appoſuit. Sol, nè tantū ſcelus aſpiceret, Orientem verſus contrario curſu equos incitauit. Si ea, quę dicis vera ſunt, nec Thyeſtes adulter, neq; Atreus vllo modo parricida nominandus eſt, nec vllum crimen in familia Pelopidarum inhæſit. Nec Clytemneſtra quidē eſt accuſāda, quòd adultera fuit, quòd viri interfectrix, quòd filio necem machinata; neq; vlla cauſa fuit, cur Oreſtem, poſtquam matrem exſtinxit, furiæ vexarent: ſiquidem omnia iſta tetra facinora

ad Deum, authore Luthero, referenda ſunt. Nihil enim egerunt, ſed acti à Deo fuerunt. Medea, libidine furens, patriam, parentes, & propinquos deſerit, vnicum fratrem dilacerat, mẽbra illius diſpergit, vt patrem inſequentem luctu remoretur. Eadem poſt aliquot annos proprios natos interfecit, nouam mariti ſponſam crudeliſſimè necat, regiam diris facibus inflammat, totamque Theſſaliam cæde & incendio permiſcet. Etiámne hæc tanta ſcelera, Deo ipſo Medeam mouente, impellente, concitante, dices fuiſſe conflata? Fabulæ sũt, inquies? fabulæ quidẽ, ſed quid refert: quaſi minora his, quæ in theatris recenſentur, ſint ea ſcelera quæ furore hominum perfecta fuiſſe ſcimus. Cain ardens inuidia & ſcelere, fratrem vnicum pietate atque religione præcellentem, à quo verbo nunquàm violatus fuerat, manu ſua crudeliſſimè necauit. Qua cæde parentes miſeros graui luctu afflixit; illo primum ſanguine tellus imbuta fuit. Illúdne etiam tam nefarium & crudele facinus Deo impellente commiſſum fuiſſe dices? Cùm progreſſu temporis vitia quotidiè magis ex libidinis ſtirpe pullularent, vniuerſæque terræ fuiſſent omni ſcelere corruptę; fuit tandem omne genus hominum, paucis exceptis, ingenti eluuione conſumptum. Hæc igitur flagitiorum omniũ colluuies, quæ fuit aquis vltricibus abſumpta, ad Deum impulſorem (vt Lutherus aſſerit) & actorẽ reuocanda eſt. Quod etiam de quinque ciuitatibus, quæ cæleſti incendio conflagrarunt, illi eſt aſſeuerandum. Poſſum hic Pharaonis immanitatem, Hebræorum impudentiſſimam rebellionem; poſſum multorum inceſta, & ſacrilegia nefandá

comme-

commemorare; poſſum innumerabiles cædes & parricidia ſceleratorum hominũ recenſere, qualis fuit Abimelech,qui dominandi cupiditate prę ceps ſeptuaginta fratres vna die concidit: qualis fuit Iezabel,mulier omnium ſceleſtiſſima;quæ,vt veram religionem ex animis hominũ deleret,pro delectamento habuit, incredibile ſanctorum hominum multitudinem trucidare,qualis itẽ Athalia,quæ,vt impunè regnare poſſet, omnem prolẽ regiam interemit. Quid dicã de Manaſſe;qui vniuerſam Hieroſolymam ſanctorum atque diuinorum hominum impia & nefanda cæde funeſtauit? Multos eiuſmodi ſceleribus teterrimis inquinatos prætereo.Quæ omnia facinora(ſi Lutherus vera prædicat)ſunt illi ſanctiſſimo Domino, qui ea perfecit, non hominibus, per quos illa perfecit, aſſignanda. Sed veniamus ad illam cædem omnium teterrimam, atque ad facinus diriſſimum, omniumque maximè deteſtandum. Quod enim maius animo ſcelus excogitari poterat, quàm id, quod fuit à Iudæis in Chriſti nece cõmiſſum? Homines in diuina lege nutritos, & ad ſpem ſalutis per vnicum Dei filium conſtituendæ diuinis oraculis excitatos,in tantum furorem & inſaniã prorupiſſe,vt in illius cædem conſpirarent,quem excellenti vitæ ſanctitate,diuinæ iuſtitię ſplendore, mirabilibus ſignis cum oraculis olim editis mirificè congruentibus,operibuſq; planè diuinis, eſſe verum Dei filium poterant exploratè cognoſcere?Illi igitur necem attulerunt;qui,vt hominibus vitam daret,ſeſe à cæli faſtigio in terras demiſit, honeſtatis gloriæ totius architectum indigniſſimis contumelijs affecerunt, conciſumque plagis

in

in crucem immaniſſimè ſuſtulerunt. Etiámne hoc tã dirum & inhumanum facinus, tam audax & immane ſcelus, tam atrox, tam deteſtabile & execrãdum furoris, amentiæ, ſceleris, impietatis exemplum per homines, Deo impellente & inſtigãte, atque adeò facinus illud patrante, editum fuiſſe contendes? ſummamq́; illam clementiã & æquitatem ad perditorum hominum ſocietatem aggregabis? neque ſolùm in ſcelere immaniſſimo ſociũ & adiutorem; verùm etiam principem, & cædis ipſius effectorem Deum extitiſſe confirmabis? & impiorum hominũ nequitiam, impuritatem, inuidiam, odium, furorem, audaciam, crudelitatem ad Deum transferes? neque interim numen illius extimeſces? neque iudicium formidabis? neque ſempiterna ſupplicia pauebis? Sed operam ludimus, cùm, vt hominem impudentiſſimum tanti ſceleris pudeat, laboramus, & omnium mortaliũ audaciſſimum ab amentia deterrere conamur. id enim aſſerit, id prædicat, id audaciſſimè confirmat; illud tantum ſcelus, quod eſt omnem impietatem complexum, ab ipſo Deo fuiſſe conflatum. In qua quidem ſententia confirmanda diuinorũ hominum teſtimonijs abutitur. Quale eſt illud Petri, quo dicit, Dei conſilio decretum ita fuiſſe, vt Chriſtus illa ſupplicia ſubiret. Alia item colligit, quibus ſententiam ſuam conatur aſtruere. In quo nihil aliud agit, quàm vt ſuis tenebras offundat: pijs autem, quanta ſit oppreſſus amentia, demonſtret. Nec enim intelligit, alia quidem à Deo fieri: alia verò tolerari. Bona quidem tantum efficit; mala autẽ tolerat, atq; ſuſtinet. Eorum autem, quæ facit, alia certa quadã lege colligauit, vt ſemper vna

ratio-

ratione fluerent. Sic omnis ſyderum cõuerſio immutabili quadã ratione definita eſt: ſic in reliquis naturæ partibus ſtatũtum eſt, vt antegreſſis cauſis, certi effectus neceſſariò conſequantur. Alia verò libera eſſe voluit, qualia ſunt omnia, quę tam angelis, quàm hominibus imperauit. Diuinæ enim benignitatis & æquitatis ratio poſtulabat, vt omnes, qui eſſent mentis participes, eſſent in eligendi libertate cõſtituti. Erant enim ad beatam vitam creati; beatam autem vitam fas non eſt eos adipiſci, qui iuſtitiam non colunt, nec veræ virtutis laudibus abundãt. Virtus autem nulla eſſe poteſt, niſi liberè & ſpontè colatur. Sic fit, vt ſublata rationis libertate, omnis Dei benignitas interclusa ſit. Cui enim liberum non eſt, vel honeſtatem, vel flagitiũ colere; ſed vi tantum extrinſecùs illata ad aliquid agendum trahitur; is iuſtus eſſe nequit; ſi non iuſtus, neque Deo ſimilis eſſe poteſt. Ergò neque amicus vllo modo, neq; claritatis illius particeps exiſtet. Nec enim fas eſt eum, in quo non ſimilitudo diuinæ virtutis elucet, cum ipſo Deo ſimilitudine beatæ vitæ coniungi. Si igitur hominibus eligendi libertas eripitur, omnis beatæ vitæ ſpes eripitur. Deindè, quæ ratio diuinæ æquitatis extaret, ſi pro ijs, quæ non ſponte noſtra, ſed extrinſecùs agitati ſuſcipimus, nos ipſe Deus aut præmio afficeret, aut pœna? Si igitur eligendi libertatem non habemus; aut neque præmio, neq; pœna quenquã afficit, aut eſt iniuſtus? Præmia autem, atq; ſupplicia ſcimus eſſe à Deo conſtituta; & de iuſtitia & æquitate illius dubitare non licet; ex quo efficitur, omnium hominum voluntatem eſſe liberam. Qui igitur voluntatis humanæ libertatem tollit, Deo beni-

benignitatem & iuſtitiam detrahit; atque, vt re-
ctiùs dicam, Deo ipſi, quantum eſt in ſe, diuinita-
tem eripit. Siquidem benignitas & æquitas Dei,
non Dei ſunt accidentia (nulla enim eſſe poſſunt:)
ſed in naturam illius includuntur: ita; vt nihil ſit
aliud Dei virtus, quàm ipſemet Deus. Qui igitur
Dei clementiam atque iuſtitiam impia oratione
labefactat, Deum de mundo tollit: qui autem ho-
minibus libertatem eripit, Dei clementiam & iu-
ſtitiam labefactat; quo fit, vt Deum quodammodo
diuinitate ſpoliet. Neque periculum eſt, ne conti-
nuò cum Pelagio faciamus; ſi libertatem nobis à
Deo donatam defendimus. Neq; enim inde ſequi-
tur, noſtris meritis, & non diuinæ clementiæ eſſe
noſtram ſalutem tribuendam. Is enim nos ab illo
penitùs auerſos in viam reuocauit: is mentes no-
ſtras illuſtrauit: is ad fidẽ incitauit: is animos re-
pentè ſanauit: is denique iacentes, atque in terra
defixos excitauit; atque in cælum tandem euexit:
Ita, vt, non ſolùm iuſtitia; ſed fides, atque mentis
ipſius ad iuſtitiam accipiendam præparatio ſit in
illius munerib. habenda. Nec enim nos ad illum
prius adiuimus, quàm ipſe nobis accurreret; atq;
ad ſocietatem bonorum omnium conuocaret. Nõ
igitur meritis noſtris obligatus; ſed bonitate tan-
tum ſua ardenter incitatus, nobiſcum cæleſtia bo-
na communicat: ita, vt, cùm nobis promiſſa præ-
mia perſoluit, non tam officia noſtra, quàm opera
ſua in nobis remuneret. Hoc tamen ab illo didi-
cimus, eſſe in nobis ſitum; omnem illius benefi-
centiam aſpernari; imperium repudiare; lucem
repellere, opem reijcere. Ego, inquit, ſto ad oſti-
um, & pulſo. Non ait, repagula conuello; fores
effrin-

effringo, violenter irrumpo; ſed pulſo tantùm aſſiduè, & ad aperiendum inuito. Si quis igitur aperuerit, Chriſti ſpiritum mentis hoſpitio recipiet; & cum illo epulabitur. Is igitur illius numine vitam diriget, voluntateque ſua ductum illius & imperium ſequetur, atque illius ope fultus, & præſidio munitus ad cæleſtes opes aſpirabit. Hæc autem ſunt, quæ Deus facit: quæ autem non facit, ſed tollerat, peccata ſunt. Ex ea enim libertate, quam didicimus, conſequenter euenit, vt quidam Chriſti ſpiritum fide amplexi, pietatis munus, ipſius Chriſti numine commoti, alacriter exequantur; alij verò benignitatem illius repudient, & in flagitijs omnibus ſponte & voluntate ſua volutentur. Hæc igitur nullo modo poſſunt Deo impellente fieri. Sic enim Deus ſibi ipſi repugnaret, & immenſa bonitas flagitium & prauitatem ſubeundo à ſe diſſideret. Tollerat tamen, vt dico, vt ex illis malis bona quædam eliceat: & ita rurſus inordinata in ordinem reducat, atque ad legis ſempiternæ rationem reuocet. Sic autem fit, vt nihil præter illius voluntatem poſſit accidere. Mala enim non facit; ea tamẽ in ordinem reducit, atque ſibi tandem ſeruire compellit. Ordinatione, inquit, tua perſeuerat dies: quoniam omnia ſeruiunt tibi. Neque enim vllo modo ſumma bonitas mala permitteret, niſi bona noſſet ex noſtris malis educere. Inde autem euenit, vt, cùm omnium conatus liberos eſſe permittat, aliorum effectus prohibeat, alios exitum ſuum cõſequi patiatur; prout ordini ab eo cõſtituto cõuenire perſpicit. Multi enim multa conantur, quæ tamen nõ poſſunt ad exitum deducere. Multi verò ſcele-

rà,quæ moliuntur animo,vt cogitauerant,ita perficiunt: atque vnum & eundem inſtituti facinoris effectum aliquando impediri, rurſus autem permitti cernimus: veluti cùm Iudæi necem Chriſto machinarentur, multis in locis voluerunt illum ad mortem ducere:nemo tamen illum apprehendit,quia nondum venerat hora eius. Cùm autem fuit noſtræ ſalutis rationi commodius;tum,quod iam pridem liberè deſtinârant, liberè etiam exequuti ſunt.Quocirca Dominus ipſe ait:Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Et Pilato item dicit;Non haberes aduerſum me poteſtatem vllã, niſi tibi datum eſſet supernè. Cùm igitur vtilius fore vidit,& conuenientius, tum demum ſceleris perficiendi poteſtatem impuro homini conceſſit.Non itaque Deus Pilatum in ſcelus induxit;ſed ſcelus illud nefarium,gratia ſummi cuiuſdam boni,tolerauit. Conatus igitur animi ſemper liber eſt,effectus autem non ſemper. Hæc autem tolerat Deus aut gratia illius, qui fraudem concipit; aut aliorum gratia.Si enim Deus ſtatim, vbi quiſque primùm ſcelus admitteret,de illo, qui delinquit, ſupplicium ſumeret,neque ei pœnitendi ſpatium concederet:omnis profectò ſpes ſalutis fuiſſet hominibus intercluſa. Omnes enim multis in locis deliquimus, multiſque ſceleribus aſtricti fuimus: quocirca omnibus fuiſſet ſupplicium ſempiternum ſubeundum. Ideò igitur crimina noſtra tolerat,vt ſint,quibus aliquando poſſit ignoſcere, atque iuſtitiæ munus impertire. Interim tamen nunquàm noſtræ ſalutis ſtudium intermittit,nunc minis abſterrendo, nunc beneficijs alliciendo,nunc plagis impoſitis erudiendo, atque

cre-

crebris vocibus mentem internè pulſantibus euocando. Idcircò Paulus, cùm de iuſtitia nobis per Chriſti fidem conceſſa diſſerit,ait nobis gratis eſſe donatam iuſtitiam per gratiam Dei, per redemptionem,inquit,quæ eſt in Chriſto Ieſu, quē propoſuit Deus propitiatorium per fidem,in ſanguine ipſius,ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, per dimiſſionem peccatorum,quæ Deus tolerauit,ad oſtendendam iuſtitiam ſuam in hoc tempore. Vt igitur Paulus ait,ideò multorum flagitia clementer paſſus eſt, vt eſſent, quibus opportuno tempore clementiùs ignoſceret;atque, nè deinceps ruerét, firmiore quodam præſidio ſtabiliret. Quorum autem communis boni gratia crimina tolerantur, ij ſunt, qui ad extremum in ſcelere perſiſtūt: ita,vt neque monitis,neque minis, neque plagis, neque vllis terroribus velint ad officium reuerti; ſed inſtituta contumacia perpetuò ad contemptum diuinæ legis obdureſcunt. Hi ſunt, quos Deus, vt Pauli verbis vtar, ad pœnitentiam vocat;ij autem ſecundum animi duritiem & impœnitens cor,iræ diuinæ theſauros ſibi coaceruant. Et hoc eſt,quod alibi dicit, eſſe aliquem adeò induratum, hoc eſt,clementer ad pœnitentiam vocatum, neque ſtatim ad externum ſupplicium adductum; qua clementia importunus homo ad maioré imperij diuini contemptū abutitur, vt ita prorſùs à clementia deſertus, in grauiſſimam diuini iudicij ſeueritatem incurrat: quæ tamen peruicacia multis eſt vtilis futura.Vt enim Reipublicæ rectores,in eum, qui inſanabili ſcelere cōſtrictus eſt,atrociſſimi ſupplicij exemplū edunt;vt eo perterriti ciues, manus à ſcelere omni contineāt;

vt ſic vnius interitu ſalutem ciuitatis vniuerſæ cõſtituant: ſic Deus, cùm improbum hominem, & nimium in ſcelere pertinacem, cuius immanitas occaſione diuinæ clementiæ magis atque magis aucta & amplificata fuit, inſigni aliquo iudicio peruertit; omnem iram ſuam, vt ita dicã, in illius ſupplicio profundit: vt intelligant homines, eſſe numen cæleſte, atque vim diuinam pœnas ab improbis & ſceleratis ſeueriſſimè repetentem, iuſtiſſimoque ſupplicio facinora vindicantem; eoque metu à flagitio deterriti, ſeſe ad ſtudium pietatis applicare tandem incipiant. Fit etiam prætereà, vt explicatis iuſtitiæ atque ſeueritatis opibus, magis ipſius Dei claritas eluceſcat; maioreque gloria triumphent ij, qui imměſa illius benignitate perfruuntur. Sic igitur euenit, vt omnia in piorũ hominum gloriam mirificè redundent. Hoc autem, vt Paulus oſtendat, adducit illud, quod Deus de Pharaonis exitu prædixit: In hoc, inquit Domin⁹, excitaui te, vt oſtendam in te potentiam meam, vt annuncietur nomen meũ in vniuerſa terra. Quo in loco animaduertendum eſt apud Hebræos, *Baabur zoth heematheiha*. quod eſt, ideò te conſiſtere feci, atque ſtare permiſi. quod ſeptuaginta ad hunc modũ verterunt, ἕνεκεν τούτου διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν. quod tantundě eſt, ac ſi diceret, Ad hunc vſq; diem te ſuſtinui, meq; continui, nè te ſtatim extinguerem. Ad hanc autem ſententiã fuiſſe hũc locum à Paulo adductum; id, quod paucis interiectis exponitur, facilè declarat; nempè Deum, vt explicaret iuſtitiam ſuam, atque potentiam inſignem redderet, admirabili quadã tolerãtia ſuſtinuiſſe vaſa iræ, ad interitũ reſeruata, vt ea ratione

alio-

aliorum ſaluti proſpiceret, opeſq; ſuæ clementiæ vaſis miſericordiæ (ſic enim appellat homines ad gloriam deſtinatos) magnificè capiendas atque fruẽdas exhiberet. Nuſquàm igitur dicit Pharaonem à Deo concitatum; ſed clementiſſimè toleratum, in eum finem, vt ſuæ iuſtitiæ magnitudine in multorum oculis conſtituta, multi facilius à flagitio reuocarentur, eiſque omni ex parte diuini numinis maieſtas clarius innoteſceret. Neq; Paulus igitur, neque quiſquam alius vir diuino ſpiritu motus vnquàm dixit, Deum in improbis peccatũ & ſcelus efficere, ſed peccati effectum non impedire, multaque diu pati atque ſingulari cõſilio ſuſtinere. Quare non eſt, cur homines perditi, quoties permiſſionis vocabulum audiunt, quaſi imperitia conſiliorum diuinorum ab hominib. excogitatum irrideant. Authore enim Paulo, atque adeò ſpiritu ſancto in Pauli præcordijs incluſo, videmus ſcelus à Deo non effici, ſed patrandi ſceleris facultatem ſingulari conſilio permitti. Neque eſt, quod hic inculcent aut Pharaonis cor induratum, aut impios homines cupiditatis immanitati traditos, aut multorum mentes excæcatas, multoſque mortales, quod etiam Prophetæ teſtificantur, in errorem peſtiferũ inductos. Ad hęc enim omnia vna reſponſio eſt, fieri non poſſe, vt ſit ad iuſtitiæ ſemen in ſe concipiendum cor alicuius emollitũ, aut animus contra vim cupiditatis armatus, aut mens veritatis ipſius radijs illuſtrata, niſi ſpiritus diuinus adſit, qui hæc omnia in nobis efficiat. Illius enim appulſu miteſcit animus, vt facilè poſſit in illo diſciplina diuinæ legis inſculpi: illius præſidio cupiditatis impetũ facillimè repellit: il-

lius ſplendore illuſtratus omnia pſpicit, quæ erant anteà craſſis tenebris occultata. Diuini igitur ſpiritus abſceſſu obdureſcit animus, & nudus atq; inermis cupiditati dilacerandus relinquitur, & tetris tenebris, atque atra caligine circumfunditur. Cùm ergò Deus crebrò pulſat animum, atque à vitæ prauitate ad ſe reuocare contendit, homoque, in inſtituto ſcelere perſiſtens, inuitantis Domini clementiã repellit: euenit, vt quotidiè magis ab ea Dei clementia deſeratur, atque duritie, flagitio, cæcitate præceps in peſtem multò effrenatius incitetur. Non igitur quòd Deus ea mala efficiat, ſed quòd abſentiam illius conſequantur; ita, vt qui iuſtiſſimo illius iudicio ſunt omni ei° propemodum ope deſtituti, toti cõtinui ſunt in eorũ malorũ poteſtate futuri, dicũtur à Deo indurar[i] motib. turpiſſimis agitari, atque penitus excæcari. Quare deſinant homines amentes & perditi ſcelu[s] inſtitutum immani ſacrilegio cumulare, & ad Dei gloriam impugnandam è ſanctis literis perperàm intellectis, tela corripere. Non igitur, vt eò reuertar, vndè ſum digreſſus, Deus Pontifices incitauit, aut Iudam inſtigauit, aut milites & reliquos tanti ſceleris miniſtros impulit; vt Chriſtum crudeliſſimo mactarent ſupplicio, maledictiſque omnibus atque conuitijs inſectarentur: ſed Satanas, cui omnes illi homines impuri ſeruiebãt. Sed illud tantum malum Deus ipſe tolerauit, vt tantum ex eo fructum gloriæ Chriſti atq; communis ſalutis eliceret. Præclarè enim Ioſeph fratrib. ſuis ait: Vos cogitâſtis de me malum, Deus autem vertit illud in bonũ. Mala cogitatio non Dei, ſed Dæmonis impulſu ſuſcepta fuit: Deus autem, cui tandem

dem

dem omnia ſeruiunt, ex illo malo ſalutem vniuerſæ illius gentis eduxit. Ideò non dicit: Eam mentem vobis iniecit Deus, vt mihi peſtē moliremini; ſed dicit, nefariū cōſilium, quod de mea pernicie, non illius impulſu, ſed improbitate veſtra crudeliter iniuiſtis, Deus ad omnium ſalutem tranſtulit; Sic fit, vt Satanas etiam ea ſponte ſua moliatur, quę ſint tandem ad Dei gloriam conferēda. Plenū ſceleris conſilium, immane facinus & execrandum fuit in Chriſti nece & cruciatu ſuſceptum: at infinita Dei ſapientia factum eſt, vt ex ea nece vita noſtra atque ſalus exiſteret. Non igitur, non, inquam, effecit Deus, vt Iudas Chriſtum proderet, Pontifices accuſarent, Pilatus iniuſtè condemnaret, milites virgis cæſum, atque ſpinea corona redimitum in crucem tollerent. Contineat ſe tandem furor, & immanis audacia comprimatur, numenq́ue tandem extimeſcat, atque formidet tanti ſceleris affectionem ad ſummam illam puritatem atque iuſtitiam trāsferre. hoc enim grauius eſſet, quàm ipſum Dei filium cruci iterum affigere. Si enim multò dirior eſt omni cruce ſempiterni ſceleris infamia; ſi multò grauius eſt, Deo criminis maculam aſpergere, quàm omnes mortales omnibus conuitijs inſectari: multò profectò deteſtabilius eſt, Deo notam iniquitatis inurere conari, quàm illius filium in hominis ſpecie latentem, in crucem tollere. Qui enim Chriſtum in crucem egerunt, nomen illius tunc minimè cernebant: at qui Deo maledicunt, immenſum illius numen atque potentiam negare non poſſunt. Quæ igitur tanta dementia eſt? quis tantus animi ſtupor? quæ tanta temeritas & audacia? quæ tam impu-

dens horrẽdi & deteſtandi ſceleris officina? Ideóne ætatem in ſanctis literis contriuiſti, vt Dei ſanctitatem oppugnes? ideò religionem aliquando ſimulaſti, vt religionem funditùs euertas? ideò te ſtudioſum diuinæ gloriæ profiteris, vt eam nefando conuitio deformes? Quid habes deindè, quo diuinum iudicium in improbis ſempiterna pœna afficiendis ab iniquitate tuearis? Cùm enim conſtat hominem occiſum eſſe, quis in iudicium vocandus eſt? iſne, qui hominem interfecit? an gladius, quo interfecit? Fuítne vnquàm aliquis adeò mentis expers, vt gladium, aut ſiccàm, aut quoduis aliud cædis inſtrumentum in crimẽ vocaret, eò, quòd illo quiſpiam ad hominis cædem vſus eſſet? Quis enim adeò demens eſt, vt ipſi, qui cædẽ fecit, ignoſcat, & ſupplicium in telum excogitet? Si igitur nos nihil agimus, nihil efficimus; ſed inſtrumenta tantum nuda ſumus, quibus Deus, vt ei libet, vel ad bonum, vel ad malũ vtitur; ita, vt nihilo plus ad actionem aliquam cõferamus, quàm aut ſerra, aut ſecuris: iniuſtè hominibus iraſcitur; iniuſtè crimen vlciſcitur, iniuſtè ſcelus hominũ ſupplicio vindicat. Poteſt enim Iudas, vt de hoc in primis loquamur, dicere: Non mea culpa eſt, quòd te prodidi, atque immaniſſimis hoſtib. triginta numis argenteis addixi; ſed tua Domine, cuius volũtati obſiſtere nequiui. tu enim mihi humanitatẽ eripuiſti, tu me in ſcelus impuliſti, tu me in illã fraudem conieciſti; vt, amore pecuniæ occęcatus, vitam atque ſanguinem tuum venalem hoſtibus importunis proponerem, atq; tandem te illis ad necem traderem. Sic item Pilatus, ſic Scribæ & Phariſæi à te poſſunt arripere, quo cauſam ſuã

facillimè tueantur. dicent enim: Tu nobis Domine tenebras offudiſti; tu nos in eũ errorẽ induxiſti, vt in tẽpeſtem machinaremur, atq; in ipſam cædẽ vi tua atq; numine concitaſti. Cur igitur in nobis opus tuum damnas, noſque miſeros nullo ſcelere obligatos, in perpetuum cruciatum abripis? Quid milites? ſi nos, inquient, in crimen vocamur, quòd te virgis cęcidimus, quòd furẽter illuſimus, quòd te maledictis omnibus inſequuti ſumus, quòd tandem cruce confiximus; virgæ etiam, & ſpinea corona, & crux denique ipſa, quæ tota ſanguine tuo conſperſa fuit, atque adeò claui, quibus fuiſti confixus, accuſandi ſunt. Neque enim magis iſta noſtra culpa fuit, quàm virgarum, quàm ſpinarum, quàm clauorum, quàm crucis ipſius, quàm haſtæ denique, quæ in ſanctiſſimo latere tuo vulnus altè impreſſit. Nos enim nihil egimus, ſed illius tantũ cędis inſtrumenta fuimus. Tu illam cędem edidiſti: tu nos ad furorem & inſaniam redegiſti: tu manus noſtras ſanguine tuo cruentâſti. Hæc denique omnes impij atque ſcelerati poſſunt afferre, quibus crimen à ſe remoueant, illudque in iudicẽ ipſum reijciãt. Sic igitur nullus erit adulter, nullus homicida, nullus ſacrilegus, nullus flagitio & ſcelere pollutus, pręter eũ, qui eſt de illorum vita ſentẽtiã laturus; ita, vt is, qui mala omnia ſolus machinatus eſt, omniumq; ſcelerum cauſam ſuſtinet, ſibi parcat, & innoxia inſtrumenta ſupplicio ſempiterno conficiat. Sed, inquiunt quidã, non eſſe obſcurum, eſſe hanc ſententiam hominibus parum in rebus diuinis exercitatis inuidioſam: neque enim facilè poſſe quempiam rationem illius perueſtigare: quin etiam rationẽ eſſe multis impe-

dimento,quo minùs homo doctrinę huius in ſe lumen recipiat.Eſſe igitur opprimēdam fide rationem,vt tum demum Euangelij huius lumen appareat. Optimè. nemo enim in veſtram ſententiā diſcedet,niſi priùs omnem mentem amiſerit. Fatemur, inquiunt: eſt enim ratio vniuerſa in cruce necanda, vt tum demum Euangelij lux poſſit exoriri. vigēte enim ratione, vis Euangelij cōprehendi non poteſt. O Euangelium infauſtum, ô lumen tenebricoſum, ô crucem vitæ perturbatricem, ô remediū, quod rebus communibus attuliſtis, peſtilens atque mortiferum: ſiquidem illi locus eſſe non poteſt, niſi ratio, in qua viget diuinæ mentis imago,& quæ lege diuina impreſſa eſt,extincta atque deleta fuerit. Iſta crux, quam in ore ſemper habetis, nō Chriſti eſt,ſed Satanę. Chriſtus enim in cruce non rationē extinxit,ſed libidinem rationi repugnantem, vt ea deleta, ratio extincta reuiuiſceret. Veſtra autē crux rationem contrà delet,vt rurſus libidinē in dominatu conſtituat. Sed, vt ſententiam inuidia liberetis, huius iudicij cauſam aſſignate. Quomodo iudex ille ſanctiſſimus eos plectit,qui nihil egere,ſed inſtrumēta tātum diuinæ voluntatis extitēre? Nulla,inquiunt, cauſa eſt diuinæ voluntatis aſſignanda. Cur ita tandem? quia cauſa neceſſe eſt,vt maiorē habeat vim, quam id,cuius cauſa eſt. Si igitur aliqua cauſa diuinam voluntatem antegredi potuiſſet; ſequeretur,aliquid eſſe diuina volūtate præſtantius. Quid dicam? contemnūne nos, nempè quos exiſtimēt facilè captioſis argumentis inductos à ſententia depelli? an eos furere, qui facilibus rationibus ſe egregiè munitos eſſe confidūt? falſum enim eſt,om-
nem

nem cauſam eſſe effectu ſuo potiorem. Nam & materia rei cuiuſlibet,& artificis inſtrumenta, & alia multa, ſine quibus opus aliquod effici non poteſt, numerantur in cauſis,quæ nullo modo ſunt cũ operis abſoluti præſtantia conferenda.Si illã principem cauſam intelligis,quæ rem quamlibet efficienter antecedit;fateor eam eſſe præſtantiorẽ effectu,& ſic nulla eſt cauſa efficiens diuinæ voluntatis inueſtiganda,cùm nulla penitùs eſſe poſſit. Eſt tamẽ cauſa mouens,vt ita dicam, & impellens Deũ ad aliquid volendum. Ea autem eſt illius ſapientia,atque rerum omnium prouidentia. Vt enim in nobis opus eſt,vt volũtatem iudicium mẽtis antecedat (nihil enim appetimus quod nõ prius appetendum eſſe iudicemus): ita & in Deo ſcientia voluntatem anteit,non tempore tamen, ſed natura atque ratione. Nihil enim ſine ſumma ratione vult: aliter enim ſapiens non eſſet.Qui igitur dicunt,Deum aliquid ſine cauſa moliri, Epicuri impietatem, &aliorum Phyſicorum ſimiliter dilirantium errorem ſequuntur, pro Deo enim temeritatem in naturã inducunt. Videte igitur, quantum inter piorum hominum ſententiã,& iſtã ſceleratam opinionem interſit. Vos voluntatis diuinæ cauſam nullam eſſe defenditis:nos contrà Deum nihil ſine cauſa,hoc eſt,ſine ſummo conſilio & ratione feciſſe ſumma fiducia confitemur: & eos, qui ſecùs ſtatuunt,impios & ſceleratos iure atque meritò reputamus. Deo enim ſapientiam detrahũt.qui enim ſine cauſa vult,quod vult, nullo modo ſapientia, ſed temeritate & amentia ducitur.Ergò, qui ſic omnia in diuina voluntate ponunt,vt eam rerũ ſelectione ſpolient; ſapientiam

entiam diuinam planè tollunt. Quibus autẽ gradi bus potuiſſet authore Paulo, genus humanum ad Dei cognitionem aſcendere, niſi cauſis rei cuiuſlibet inueſtigandis? vt videlicet, cùm in ſingulis re bus admirabilem naturæ ſolertiam & artificium inſpiceret, & totius mundi fabricam ratione com prehenderet, omniumq́ue rerum ordinem, conue niẽtiam, vtilitatẽ, & pulchritudinem notaret; intelligeret tandem, omnia cauſa & conſilio fuiſſe condita & conſtituta; vniuerſamq́ue naturam non temerè ferri, ſed diuina mente & ratione gubernari. Tantum enim abeſt, vt Deus maiores res ſine cauſa creârit; vt ne formicas quidem ſine admirabili ratione condiderit. Et tu interim, cùm in formicæ corpore, victu, & inceſſu, cauſam & rationẽ ſolertiæ diuinæ liceat inſpicere; in iudicio de homine, cuius cauſa Deus reliqua omnia finxit; Deum nullam vel illius in perpetuum euertẽdi, vel opibus ſempiternis egregiè cumulãdi, cauſam ſubeſſe diſputabis? eademq́ue ratione, qua ini quitatem & immanitatẽ Deo tribuis, ſapientiam & rationem illi totam in ſummis reb⁹ eripies? ita, vt non ſolum homines ratione orbare; verùm etiam Deum mente & ratione ſpoliare coneris? Quid, quod tecũ ipſe pugnas? dicis enim, eos, quos Deus æterno decreto damnandos cenſuit, inexplicabili iudicio fuiſſe ex omni æternitate temporis improbatos? Vbi enim iudicium eſt, ibi nulla poteſt ineſſe temeritas. Ergò & ratio decreti extabit: aliter enim iudicium non eſſet iudicium. Quę igitur cauſa eſſe poteſt vel aperta, vel occulta, cur ego damner eo nomine, quòd Deus me fuerit ad meũ interitũ abuſus: quodq́ue me commouerit, & agitaue-

tauerit,& vi ſua,quocunq; illi libitũ fuit,vehemẽter impulerit?Ede igitur cauſam,aſſigna rationẽ, quare Deus in homine,non hominis opus (neque enim homo aliquid, vt affirmas, geſſit,) ſed opus planè ſuum ſupplicijs ęternis vindicãdum putat: aut te prorſus amentem eſſe confitere? Nam,cùm dicis,nihil omninò ab homine geri: omnem cauſam illius improbandi,quam ſubeſſe ſuſpicari poteram,licet eam explicare nõ poſſem,omninò tollis. Quare non eſt, cur eã inexplicabilem eſſe contendas, quando nulla prorſus eſſe poteſt.Si autem iudicij diuini cauſam extare nõ cenſes, cur ratione conuictus,illius cauſam interdum explicas?At quam cauſam, & quantæ tandem æquitatis plenã aſſignant?Eam enim primùm à ſtirpe criminis illius repetunt,quo ſe primus parẽs obligauit, nosque ſecum in calamitatem impulit. Tunc enim aiunt libertatem penitus amiſſam, tunc opes euerſas,tunc omne iuſtitiæ lumen extinctum,tunc animum dominatu cupiditatis oppreſſum, tunc omnem naturam humani generis immutatam;ita, vt, quæ primùm bona fuerit,nunc nihil ſit aliud, quã omnium flagitiorũ & ſcelerum perennis quidam fons,& origo. Nũc igitur,quamuis peccata vitare minimè poſſim,tamẽ,quia libertas culpa mea fuit amiſſa(omnes enim illo primo ſcelere alligati fuimus,idemque peccatum ſeminis propagatione cõtraximus,) meritò nunc pœnas me daturum aſſerunt,non illius tantùm criminis, ſed aliorum etiã in quę neceſſariò deducor, quando in hanc neceſſitatem meo ſcelere incidi. Videamus quàm acutè diuinam æquitatem hac ratione tueãtur. Primũ enim fruſtra cauſam noſtræ prauitatis ab illo pecca-

cati

cati ſeminario repetunt. Si enim vera Lutherus trā dit; etiā illud ſcelus, Deo primū hominē ad facin⁹ adigente, ſuſceptū fuit. Non enim maiorē vim habet nunc vis illa ſempiterna, quā in primordio humani generis habebat: neq; magis poterat ille volūtati ſempiterni numinis obſiſtere, quā nūc poſſumus. Quare tanta vi fuit Adā in peccatum illud copulſus, quanta nos ſumus, cū peccamus. Fruſtra igitur ſeſe in latebrā illius peccati conijciūt. Deinde, crimē illud nō fuit noſtra, ſed primi parētis volūtate ſuſceptū: quare ius non eſt, vt nos id crimen perpetuo ſupplicio luamus. eſt. n. diuina lege ſancitum; nè pœnæ pro peccatis parentū ab eorum filijs repoſcantur. Poſtremò fas nō eſt, vt officij illi⁹ rationem reddā, quod præſtare non potui. Sū cæcus: & tu, vt videā poſtulas? Meritò, inquis: tuo nāque vitio cęcus es. Rectè diceres, ſi illo tantū me crimine dānares, propter quod oculis priuat⁹ ſum. Nūc, quādo eo ſupplicio minimè cōtentus, nouis me ſupplicijs laceras, quòd oculorū officio nō ſū gar, cùm tu mihi iā primùm oculos effodi iuſſeris te non modò iniquū, ſed etiam ſæuū, inhumanū & truculentum fateare neceſſe eſt. Finge me crimen cōmiſiſſe, propter quod crura mihi lege ſuffracta ſunt. Si mihi princeps, qui eò me ſupplicio affecit, imperet, vt in ſtadio curram, palmamq; omnibus præripiam: deindè me capite damnet; eò, quòd id non effecerim, hominē appellabis? an potius tyrānū immanem & importunum, diuturna conſuetudine crudelitatis efferatum? Quid ſi, cùm claudus, & viribus omninò deſtitutus, ad currendum tamē eniterer; magna quadam vi me tenuit, ne currerē: quid ſi etiam excogitauit, nè niti quidem ad curſum

ſum poſſem? quid ſi à principio me coegit id crimen admittere, propter quod mihi poſtea crura fracta ſunt? Si igitur Deus hominũ naturã propter illud primũ crimen luce deſtituit, viribus ſpoliauit, & in omnem fraudẽ coniecit? quomodo poteſt ab hominibus officij rationẽ exigere, maximè cùm non ſolùm reliqua crimina, quæ poſtea in ſe humanũ genus admiſit, ſed illud etiã, ex quo reliqua omnia nata ſunt, violẽto quodã numinis impulſu cōmiſſa ſint? quid igitur toties illius peccati mentionem repetis? quid hominis illius miſerijs inſultas? Cur humanæ naturæ ſcelus obiectas? cur non apertè optimũ & ſanctiſſimũ Dominũ, vt authorem illius etiã ſceleris, & totius erroris humani, criminaris? Aut enim id tibi faciendũ eſt, vt Deum iniquitatis inſimules, aut alia diuini iudicij cauſa excogitanda. Sanè, inquit, alia ſiquidem poteſt aſſignari.. Mirum quidem eſt, te, qui cauſam illius extare negabas, tam multas repente cauſas in medium afferre. Effice igitur, vt eam nobis exponas. Deus, inquit, vt gloriæ ſuæ conſuleret, atque iuſtitiæ ſuę opes explicaret, cùm ab omni æternitate quoſdã ad gloriã ſempiternã deſtinaſſet; alios abſque vllo delectu à communi maſſa ſecreuit, quos peccati neceſſitate deuinciret, atque tandem æternis tormentis cruciaret. Hoc, per ipſum Deum, cuius immenſa maieſtas hoc tam execrando conuitio violatur, quale tandem eſt? Tu tibi in mea pernicie, abſq; vllo meo ſcelere, gloriam quæres? meoq; ſanguine, abſque vlla graui cauſa, ludes? ob idque tantum, vt gloriam aucuperis, me ſempiterno cruciatu conficies? Quis vnquam Epicurus tam ad ſe omnia retulit, vt ſua
cauſa

cauſa innumerabilem hominũ multitudinẽ vellet extinctam?Quid,quod non vlla vera gloriá crudelitatem & immanitatẽ conſequitur?Eſt enim gloria,fama celebris maximarum virtutũ,meritis excellentibus excitata. Eſt igitur gloria benignitatis atq; iuſtitiæ comes,non immanitatis &iniquitatis. Quas igitur opes iuſtitiæ Deus explicare poſſet,ſi tanto ſeipſum iniuſtitiæ crimine colligaret? Iúſne eſt, vt,cùm me ad facinus adegeris,atq; in omne flagitiũ & ſcelus compuleris;eiũſdem ſceleris,quod tu perfeciſti,ipſe,qui nihil feci, ſed tantũ à te attractus ſum; acerbiſſimas pœnas exoluã? Carnificina hæc quidem eſt,&immanitas,non iuſtitia,Luthere:&ea carnificina,qua nemo vnquam quamuis eſſet omni diritate teterrimus,ſe vllo pacto cruentauit.Memoriæ proditum eſt,cùm Annibal foſſam humano ſanguine redundantem aſpexiſſet, dixiſſe;ô pulchrũ ſpectaculũ. Voleſius item qui ſub Auguſto proconſul Aſiam prouinciam obtinuit,cùm vna die trecentos homines ſecuri percuti iuſſiſſet,ô rem regiam exclamaſſe. Quis, cùm hæc audit,non illos homines execratur? non eorũ nomen odit?non eis perpetuũ cruciatum apud inferos exoptat?Quod enim magis ferũ & inhumanum facinus,quã hominũ ſupplicio delectari? At ij neq; homines miſeros in eam cauſam induxerãt, ob quam eos poſteà trucidarent:neque eos ſempiternis ſupplicijs,ſi poſſent,affeciſſent. Illam igitur ſæuitiam,cuius tenue veſtigium cùm in hominibus impuris intuemur, obſtupeſcimus;in illã ſummam benignitatem conferes?eamq; illi crudelitatem attribues,quæ ne in homines quidem ſceleſtiſſimos cadere vnquã potuit?Et tamen inquies,gloriam

riam ſuam illuſtrat:quaſi Dei gloria ſit in ſæuitia conſtituta. Gloria extare non poteſt,vbi æquitatis lumen non lucet.Aequitas locum habere non poteſt, vbi quis pœna minimè dignus pœnā extremo ſupplicio pendit.Pœna autē prorſus indignus eſt, qui aliūdè actus, & attractus eſt. Imò,inquit Caluinus,pœna dignus eſt,quoties voluntas adeſt,quāuis ea volūtas neceſſaria ſit. Multū enim intereſt, inquit,inter neceſſitatē & coactionē. Nemo enim volēs cogitur.Qui igitur vult peccare, quāuis neceſſariò velit,peccat:non is,qui cogitur & efficit, quod nō vult. Idcirco fit,vt meritò puniātur à Deo qui peccant. Quāuis enim ad flagitiū compellantur,id tamen flagitium volentes admittūt.O acutū hominē,qui tam cōmodè excogitauit, quomodo ſententiæ abſurditatem defenderet.Itaq;breui diſtinctione totum negociū confectum putat.Sed libenter ex eo quærerem,quid appellet coactionē. Equidē cogi hominē puto,quoties vis illi extrinſecus adhibetur,quę illum aliquid facere,aut adire cogat.Veluti ſi aliquē imbecillum hominem rapias,& in ignem conijcias. Hic tamen qui nolens ad exitiū rapitur,ſimplici tantū neceſſitate obſtrictum video. Adhuc enim volūtas illius libera eſt. Sed ſi habeas eā vim,vt non modò corpus illiꝰ vexes,& raptes,& quocunq; velis,abducas,verū etiā volūtatē illius ita deuincias,vt nihil velle omnino poſſit,niſi quod tibi libuerit;ita, vt ſi tibi ita viſum fuerit,in exitiū ſpōte ſua ruat: tunc eū duplici modo colligatū dicā.Siquidē,nō modò conſtrictū corpus,ſed etiā mentē gerit. Multò igitur minꝰ ab illo officiū requirā,quā ſi libero illiꝰ animo corpus tantū haberet ferreis vinculis alligatū.dupli-

ci enim neceſſitate cogitur. Duplici igitur coactione, vt tuo verbo vtar, vndiq; tenetur aſtrictus: Si ſimplex igitur coactio ſatis eſt, ad reum omni crimine liberandum, multò æquius eſt, vt duplex adhibita omni ſcelere ſoluat. Quæ enim ratio eſt, vt ei, qui furés voluit aliquem violare, crimini des, ſi tu primum venenis mentē atq; ſenſum illi penitus eripuiſti? Si igitur Deus me cogit, vt velim aliquid ſceleris machinari: non ego vllo modo, ſed ipſe, qui me furere cogit, ſceleris cauſam ſuſtinere debet. Mihi quidem, qui certum & conſtitutum id habeo, quod eſt in natura vniuſcuiuſque penit' inciſum, nempè, liberā eſſe vniuſcuiuſq; volūtatē; nihil eſt planius, quàm omnes qui volētes ſunt ſceleris alicuius adminiſtri, iure atque merito cruciandos. Tibi verò, qui non modò voces diuinas audire contemnis, ſed omne prorſus iudicium naturæ repudias, volūtatemq; aſſeris eſſe oppreſſam & impeditam, neque aliquid velle poſſe, niſi id tātum, ad quod eam diuinus quidam motus impellit: neceſſariò confitendum eſt, neminem eſſe nocentem, niſi eum ſolū, qui miſeris hominibus, duplici atque maximè miſeranda neceſſitate colligatis, ad eorum perniciem abutitur. Nullę igitur argutiæ poſſunt ſceleratam hominis impuri ſententiam tueri, nec eum teſtimonia illa ſubleuant, quibus vtitur. Quale eſt illud Ieremiæ: Scio Domine, quòd non eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt ambulet, & dirigat greſſus ſuos. In quo quidem loco planè docet vir ſanctus, non eſſe in hominis poteſtate poſitum, vt proſperos actionum ſuarum euentus conſequatur. niſi enim DEVS nos ſingulari ope ſua protexerit, ſpirituque ſuo deduxerit,

xerit, nullo modo poterimus ad optatum finẽ peruenire. In eo verò, quod aſſerit Salomon, Deũ omnia propter ſe creâſſe, etiam impiũ in diẽ peſſimũ, oſtẽdit, impiorum hominum cruciatus eſſe ad Dei gloriam referendos: & Ita fieri, vt etiam ea quæ cũ voluntate diuina pugnant, ad voluntatem illius & gloriam reuocentur. Quòd ſi improborum ſupplicium Dei gloriam illuſtrat; illius certè bonitatem & æquitatem illuſtrat, è qua gloria omnis emanat, quod fieri minimè potuiſſet, ſi homines neceſſitate ſempiterna compulſi in ſempiternam peſtem & exitium raperentur. Iam verò in Pharaonis, & in aliorum hominũ ſimili ratione furentium immanitate, ſiue cæcitate, ſiue duritia, iam vidimus, nullo modo fuiſſe vim perditis & profligatis hominibus illatã: quin potius Dei clemẽtiam multis in locis oblatam, quam illi ingratè & impiè repulerũt: ita vt in eorum interitu, ſimul & illorũ ſcelus horreamus; & iudicij diuini æquitatẽ debita prædicatione celebremus. Quomodo autem hæc & alia quàm plurima teſtimonia, quibus aduerſarij abutuntur, intelligenda ſint, magna ex parte eſt iam à nobis ſuperiùs explicatũ. Ex quibus facilè apparet quàm ſint diuinarũ rerum ignari ij, qui ſibi tãtum arrogant, vt reliquos omnes intolerando faſtidio contemnant. Sed libenter ab illis audierim, cur Chriſtus hanc diſciplinam ijs, quos diuinæ ſapientiæ muneribus inſtruxit, quibus arcana ſua patefecit, quos ſecum ſanctiſſimo fœdere conſociauit, quos denique ad orbem terrarum ſplendore veræ pietatis illuſtrandum ſpiritus ſui facibus inflammauit, minimè tradiderit? Cur, quæſo, hæc tanta myſteria diſcipulis ſuis ſanctiſſimis, atque chariſſi-

riſſimis,quibuſcum omnia noſtræ ſalutis conſilia familiariſſimè communicauit, cælata eſſe voluit? Num,vt ea Luthero homini ſceleſtiſſimo, & impuriſſimo,maturis temporibus explicanda reſeruaret, maioreque ſapientia miniſtrum libidinis, quàm honeſtatis magiſtros erudiret? Nunquam enim Chriſtus eas iudicij ſui cauſas expoſuit,quas homo ingenioſus poſt multa ſæcula commentus fuit: ſed alias multò certè magis æquitati ſuæ conſentaneas. Illum igitur audiamus, non implicatè & obſcurè, ſed planè atque dilucidè iudicij ſui cauſas aperientem. Ait enim futurum,vt dicat improbis: Ite maledicti in ignem æternum. Plena horroris vox,grauis & dira ſententia,terribile atque tremendum ſupplicium. Sed tantæ ſeueritatis rationem videamus. Num eam cauſam affert, quod lues quædam tabifica naturali contagio ad eos permanârit, eaque de cauſa ſint crimine primi parentis infecti? minimè verò. Num illud fortaſſe,eos fuiſſe iam inde ab omni æternitate ſempiterno exitio deuotos,vt eſſent videlicet,in quorum ſupplicio Deus ſine vlla graui cauſa iram effunderet? nihil horum. Quid igitur dicit? Eſuriui, & non dediſtis mihi cibum: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: peregrinus eram, & non hoſpitio recepiſtis me: nudus, & non operuiſtis me: infirmus & vinctus, & non viſitaſtis me. Delinquere igitur in officio, charitatis ſtudia contemnere, generis humani ſocietatem violare, egentes & afflictos in calamitate deſpicere, eſt,quod homines in ſempiterna ſupplicia deducit, nō ſempiterna neceſſitas. Hoc enim eſſe in noſtra poteſtate ſitum, ipſius diuini iudicij ſeueritas apertè declarat. Nunquam

enim tam ſeuerè in crimina vindicaſſet ſumma illa ſapientia, niſi vidiſſet homines nullo modo fuiſſe ad flagitium & impuritatem adactos,ſed ipſos liberè & ſpontè flagitia ſuſcepiſſe, atque in peſtem voluntate ſua irruiſſe. Aliter enim nunquam dixiſſet,interitum noſtrum à nobisipſis prouenire. Nunquam item illud: Ite in ignem, quem vobis ipſis incendiſtis. Nunquam tam crebrò nos ad reſipiſcendum inuitaſſet. Nunquam certam ſpē ſalutis ijs, qui vellent ad officium reuerti, tam multis in locis oſtendiſſet. Neque enim: vt apud Ezechielem inquit,mortem expetit hominum;ſed omnibus ſalutem offert, atque præſens auxilum pollicetur. Non delector,inquit,morientis interitu: reuertimini,& viuite. Nos igitur, nos ipſi exitium nobis afferimus: nos ſcelere & amentia noſtra in peſtem incurrimus,nec eſt,cur noſtræ calamitatis cauſam ad Deum, non ad noſipſos referamus. Nobis enim optio data eſt,vtrum velimus vel vita ſempiterna frui, vel morte ſempiterna deleri. Quocirca Moyſes cælum atque terram inuocat, clariſſimaque voce perditorum hominum impietatem refutat,atque vtrunque in poteſtate noſtra ſitum demonſtrat: Obteſtor, inquit,hodiè cęlum & terram, quòd propoſuerim vobis vitā & mortem, benedictionem & maledictionem. Quid aliorum Prophetarum teſtimonia colligam, quibus deus teſtificatur, ſe omnium ſalutem procurare,nec ſe quidquam prætermittere, quod ad eorum vitam tuendam pertineret, ſed homines perfidia & improbitate ſua corruere? Quale eſt illud Iſaiæ: Nunc,inquit, viri Ieruſalem, & habitatores Iuda,eſtote iudices inter me & vineam

meam, quid eſt, quod debui facere vineæ meæ, & non feci ei? Non recuſat, quò minus, ſi fuiſſet ab illo quidquam in vineæ ſuæ, hoc eſt, in hominum cultura, prætermiſſum, inclementer agere putetur, cùm eos, qui peccauerunt, vlciſcitur. Longum eſſet, ſi vellem reliqua omnia conſectari. Illud igitur tantùm adducam ipſius Chriſti teſtimonium, quod de hominum improbitate, benignitatem illius ingratè repudiantiũ, cõqueritur: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, ſicut gallina congegat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Cernis hic immenſam Dei benignitatem, homines ad ſalutem euocantem? cernis rurſus hominũ ſcelus & improbitatem, cum diuina clementia certantem? Et tamen alias humanæ ruinæ cauſas inquires? & tamen ſcelere infando numen diuinum violabis? & tamen omnia deteſtãda facinora in ſummam illam æquitatem conijcies? & tamen humanæ impuritatis labem, nequitiam, turpitudinem ad illum ſanctiſſimum Dominum reuocabis? & tamen illi temeritatem, ſæuitiam, crudelitatem immanem, importunamq; naturam affinges? O mõſtrum, ô portentum, omnium, quæ vnquam in terris extitêre, truculentiſſimum & immaniſſimum. Quæ te tanta amentia vexat, tantum ſcelus exagitat, tantus morbus excruciat, vt tibi totam mentem & ſenſus eripias? Túne ſanctiſſimo numine tam inſigne conuitium facere auſus es? Tu illi totius æquitatis, ſalutis authori, bonorum omnium principio, tantum dedecus inurere conatus es? Non numen illius timebis? Non iudicium illius horrebis? Non ad cæli conſpectum trepidabis? Sed primùm quidem temeritas atque

libi-

libido te præcipitem egêre, deinde impietatis ſcelus & audacia te concitauêre, vt bellum contrà cælum ſuſciperes; omnia pudoris ſepta reuelleres; diuina iura conculcares: pietatis ruinas ederes; diuinum numen, quòd in te fuit, infando conuitio maculares. Quare minimè mirandum eſt, quod accepimus, te etiam antè, quàm è vita diſcederes, peſtiferi Dæmonis incurſu ſæpenumerò vexatum & excruciatum fuiſſe, atque terroribus obiectis frequenter exanimatum. Neque enim fieri poteſt, quin tãtum ſcelus furor immanis & acerbum oppreſſæ conſcientiæ ſupplicium repentè cõſequatur. Nullum enim ſcelus fuit poſt homines natos atrocius, nullum dirius, nullum peſtilentius. Simul enim omnem vitæ ſtatum perturbat; & Deo ſcelerum omnium cauſas aſſignat. Et admiramur fuiſſe aliquem tanta ſtupiditate atque feritate præditum, qui Deum eſſe negaret, omnemque vim diuinam impia oratione conuelleret. At quãtò impurior Lutherus, qui Deum fingit, non modò natura maleficum & iniuſtum; ſed immanem etiam atq; truculẽtum, pœnas de ſceleribus, quorum ipſe molitor & effector fuit, ab alijs, qui nihil omninò commisêre, nimis crudeliter exigentem. Multò enim tolerabilius eſt, Deum non putare; quàm iniquitati & ſcelere affinem putare. Si igitur ſummum illum Dominum, omnia poteſtate & numine ſuo continentem, colendũ omni religione & ſanctitate cenſemus; ſi rectiſſima atque ſanctiſſima illius iudicia metuimus; ſi omnẽ ſceleris & impietatis contagionem exeeramur; ſi peſtem à nobis auertere, ſi cladem arcere, ſi ſempiternum exitiũ vitare cupimus: eſt omnis impuri ho-

ri hominis amentia repellenda oratio illius deteſtanda,ſcelerisq; illius contagio ſummoperè vitãda, nè mẽtes noſtras veneno mortifero peſtilentiſſimi erroris inficiat,aut aliqua certè leuiſſima flagitij nota commaculet,idq́ue ſtatuẽdum, quod eſt Dei maieſtati decorum,quod illius iuſtitiæ & æquitati conſentaneum, quod etiam cum eiuſdem ſapientia congruens,& benignitati illius accommodatum,quod denique omnes Dei leges & inſtituta , omniaq́ue oracula ſumma conſenſione teſtificantur, nempè , liberum eſſe nobis omnibus vel opera pia atque ſancta moliri,vel flagitium & impuritatem ſuſcipere, tetriſq́ue criminibus alligari.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER NONVS.

TEmeritatem & impudentiam eorum, qui libertatem humanæ voluntatis oppugnant, iam ſatis conuictam arbitror. Sed occurritur nobis à quibuſdam, prædeſtinationis nomine: in cuius explicatione non tantùm aduerſàrij, ſed multi etiam ex noſtris nobis moleſti interdum ſunt. Statuunt enim, eſſe iam ab æterno tempore definitum, vt alij perpetuò crucientur: alij verò ad immortalitatem atque beatam vitam deducantur. Cùm autem decreta diuina non poſſint vllis rationibus immutari; eſſe iã ratum & fixum id, quod eſt cuilibet euenturum. Neque enim poteſt veritas ſempiterna in falſum conuerti; neque diuina ſapientia rebus vllis incidentibus variari. Eſſe igitur iã cuilibet id neceſſariò perferendum, quod eſt ex æternitate præfinitum. In quo quidem non video cur non ſanctorum ferè omnium veſtigia ſequar, qui de hac quæſtione copioſiſſimè diſputauerũt. Vt enim à Clemente, & Origene, & Euſebio, ad

Hieronymum vſque peruenias; aut, vt verius dicam, ab Apoſtolorum temporibus ad Auguſtinũ vſque ſeriem hominum clariſſimorum oratione recenſeas, omnes videbis in hac ſententia fuiſſe, vt Deus ab æterno tempore, ſecundum quòd nouerat euenturum, id, quòd erat in hominum poteſtate relinquendum: ita de ſingulis hominum perſonis ſtatuiſſe. Verbi gratia, præuidit Iudam eſſe Chriſtum proditurum: & idcircò Iudam multò antè, quàm naſceretur, improbauit, & exitio ſempiterno deſtinauit. Similiter proſpexit in Petro fidẽ, ob quam illi miſericordiam tribuere à tẽpore ſempiterno cõſtituit. In hac eadem ſententia fuit Auguſtinus, vt illius ſcripta declarant: ſed aliquando tandem à reliquis omnibus, atque à ſe ipſo diſceſſit. Cùm enim eſſet illi cum Pelagio acre certamẽ inſtitutum; qui hominum meritis tantum tribuebat, vt vix illum gratiæ diuinæ locum relinqueret: veritus eſt, nè, ſi fateretur, prænotionem rerum futurarum iudicijs diuinis cauſam attuliſſe, cogeretur fateri, præuiſa merita cauſam diuinæ clementiæ dediſſe. Vt igitur id vitaret incommodum, hæc inuertit, vt diceret, non quia fidelis erat futurus Petrus, electum fuiſſe, ſed ideò fidelẽ fuiſſe, quia fuit electus. Vndè ſequitur, Iudam, verbi gratia, non ex æterno tempore improbatum fuiſſe, quòd erat Chriſtum nefariè proditurus: ſed ideò Chriſtum prodidiſſe, quia decreto diuino fuerat improbatus. Cùm autem multi poſt illum nefas eſſe ducerent, à viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo diſſentire: neque tam rationum momenta ponderarent, quàm authoritatem ſequerentur; neque, quid alij viri non minore doctri-

na & authoritate præditi dixiſſent, acutè animaduerterent: effectum tandem eſt, vt nulla ſit in ſcholis ſententia, neque maiore contentione, neque minore rationum præſidio defenſa. In eo igitur perſeuerāt, vt dicāt: quia Iudas improbatus fuit, ideò nefarium fuiſſe: nō contrà, quia nefarius erat futurus, anteà improbatum fuiſſe. Si quæras, cur fuerit improbatus, non aliud dicunt, quàm id, quod ab aduerſarijs etiam dicitur; nullam diuinæ voluntatis cauſam eſſe; callidè quidem, & nimis acutè. Dum enim leuem plagam repellunt, grauiſſimum vulnus accipiunt: & dum ſuburbana tuguria defendunt, in arcem hoſtes admittunt. In eas enim difficultates delabuntur; vt eam neceſſitatē, quam negant, eſſe confirment inuiti. Non vident enim, humani arbitrij libertatē tolli funditùs, ſi in ea ſententia perſiſtant. Nam ſi Iudas non propter ſuū ſcelus fuit improbatus, ſed quia improbatus antè fuit, ideò ſceleratus extitit: ſcelus & exitiū Iudæ non ex ipſo, ſed ex diuina voluntate fluxit. Nec enim Iudas id vitare potuit, quod erat iā diuina voluntate definitū. Ergò in fraudem illā neceſſariò incidit. Vt igitur omnia circumſpicias, nullam rationē reperies, qua poſſis vllo modo voluntatis humanæ libertatem tueri. In quo quidem valdè admirandum eſt, quid illis in mentem venerit vereri, nè cum Pelagio facerent, ſi cum Baſilio, vel Ambroſio, vel Hieronymo, vel Chryſoſtomo, vel alijs viris ſanctiſſimis atque doctrinæ gloria præſtantibus idem ſenſiſſent. Num ex eorum ſententijs efficitur, hominum meritis eſſe Dei gratiam tributam? nullo modo. Nec enim dicunt, Deum aliquid in hominibus prouidiſſe,

propter

propter quod vllis eorum meritis, aut vllo iuris præſcripto cogeretur eos in gratiam ſuam recipere. Tunc enim gratia non eſſet gratia. Aliquid tamen in Paulo prouidit, quod in multis alijs minimè futurum prouidit: quod, vel aduerſario teſte, conuincam. Quid enim? nónne fateris inexplicabili iudicio Paulum electum fuiſſe, Phariſæos autem reliquos improbatos? At, in iudicio ratio ſubſit, opus eſt: & electionis nomen aliquid eſſe in re ſelecta declarat, propter quod electa ſit. Vt igitur id non poſſim explicare, quid Deus in eligendo Paulo ſecutus ſit: id tamen poſſum aſſerere, aliquid in Paulo præſenſiſſe, quod in multis alijs non præſenſit: & ideò Paulo clemẽter ignouit, reliquos autem Pauli diſſimiles, iuſtiſſimo iudicio peruertit. Vt tamen aliquam rationem aſſignemus, ſtatuendum in primis eſt, omnes improbos iuſto iudicio damnandos. Iuſtum autem iudiciũ tum de vnoquoq; fit, cùm id, quod eſt ab improbo liberè ſuſceptum, iuſtitiæ ponderibus examinatur: non cùm illius crimen aliundè fluxiſſe perhibetur. Non igitur propter id, quòd Deus hominem exitio deſtinauit: ſed quia homo ſcelera exitio digna conflauit, iudicio capitis accerſitur. Nam quæſo, cùm extremo tempore Chriſtus contra impios ſententiam proferet, vtrúmne cenſes illos propter impietatis ſcelus eſſe damnandos? an propter iudicis ſentẽtiã ſcelere impietatis alligandos? Nõ puto te adeò amentem eſſe, vt ſtatuas, nõ ſcelus cõmiſſum damnationis cauſam allaturũ ſed potiùs ipſam ſententiam ſcelus, quod nullum ante damnationem fuerat, effecturam. Scelus igitur antegreſſum eſt, iudicium deindè conſequutũ.

Quod igitur de extremo iudicio ſtatuis, idem de primo illo atque ſempiterno iudicio eſt tibi neceſſariò confitendum. Apud Deum enim nihil inter præteritum atque futurum intereſt, cùm illi omnia præſentia ſint, æuique totius æternitatem ſit infinita mente complexus. Primùm igitur vidit, impurum hominem obſtinato animo in flagitio permanſurum, atque clementiam illius omninò repudiaturum, quàm illum decreto ſuo improbaret. aliter enim in hominis iudicio non de homine, ſed de voluntate propria iudicaret. Quod ſi fieret, iniquitas in illius iudicio verſaretur. Ergò futuri criminis prænotio iudicium illud Dei anteceſſit; quo ſceleratos, antequàm geniti eſſent, improbauit, atque ſempiterno exitio deuouit: anteceſſit, inquam, non tempore, ſed cauſa, vt ita dicã, & ratione. Quia igitur erant contumaciter ſcelus amplexuri, atque aures vocibus diuinis vſque ad extremum ſpiritum occluſuri; ideò fuerunt anticipato Dei iudicio damnati. Quamuis enim eorũ peccatum ad futurum tempus pertineret; tamen quaſi iam eſſet opere tranſactum, ſemper ad Dei iudiciũ reuocari potuit. Quia igitur, vt vno verbo dicam, erant infideles futuri, & Dei clementiã aſpernaturi; ideò fuerũt ad ſempiternum ſupplicium reſeruati: non tamen è contrario. Iuſtè igitur diuino iudicio improbati ſunt. Nouerat enim diuina mens, fore, vt hi mallent ſempiternis tenebris ſepeliri, quàm intra mentem ſuam diuinum lumen admittere. Quod ſi fuerit nobis firmè conſtitutum, iam licebit intueri rationem, cur Deus aliquem ad gloriam, antequàm aliquid, vt Paulus inquit, vel boni, vel mali poſſit efficere, clementiſſimè

tiſſimè deſtinârit. Prænouit enim eos non ſemper perfidiam ſuam, tanquàm molē aliquam, oppoſituros; ſed tandē à ſe impedimēta omnia repulſuros, vt ita luce diffuſa, quid ſequendum eſſet, perſpicuè cernerent; atque oblata ope cōfirmati, ad ſempiternum decus aſpirarent. Quia igitur futurum erat, vt non opem atque gratiam diuinam ad extremum vſque repellerent, & diuinam clementiā aſpernarentur: ideò fuerunt à Deo digni reputati, in quos opes benignitatis ſuæ cōgereret. Omnibus enim immenſa illa benignitas conſultum eſſe vult. Sed, cùm neminem rationis participem cogat, ſed tantùm admoneat, & inuitet; euenit, vt alijs benignitatem ſuam tribuat, ijs nempè, qui eam non aſpernantur: ab alijs verò eā remoueat, qui videlicet eam à ſe ſponte ſua reijciunt. Vt enim, cùm ſol omnia quæ ſunt aperta, clariſſima luce colluſtrat, liberum eſt cuilibet, vel radios illius intra ædes ſuas admittere, vel feneſtris clauſis, & omnibus rimis diligenter obſtructis, tenebris immergi: ita, cùm diuinus ſpiritus lumen illud gratiæ ſuæ diffundit, omneſque mortales ad ſalutem vocat; eſt in vniuſcuiuſque poteſtate, vel lumen illud mente recipere; vel obiectis perfidiæ molibus, omnes mentis aditus, nè ad ſe lumen illud perueniat, obturare. Qui igitur diuinis monitis aſſentitur, ſeque illis audientem præbet; is eſt diuinæ clementiæ particeps, illiuſque radijs illuſtratur: qui verò ea contumaciter repudiat, quod etiam eſt in cuiuſlibet poteſtate ſitum, is iuſtè dānatur. Cùm autem vtrumque ſit ab infinito tēpore prouiſum, non ſine cauſa alij ſunt ad beatitudinem, alij ad miſeriam deſignati. Vrgent tamen

quidam,

quidam,& nihil remittunt. Id enim ipſum, quod aſſerimus, nempè, eſſe cuiuis liberum, diuinis mo nitis aſſentiri, non homini, ſed Deo tantùm eſſe tri buendum. Verbi gratia, ſi poſitum fuerit, eodem ſpiritus appulſu fuiſſe Iudam vocatum, quo Petrus; tum, quòd Petrus ſe ſpiritu duci permiſerit, Iudas autem ſpiritui reſtiterit, id à Deo tantùm eſſe. Diſtinctionem itaque miram adhibent. Aſſerunt enim, alijs quidem auxilium à Deo ſufficiēs, illud quidem, ſed minimè efficax afferri; alios autem efficaciter adiuuari. Ea igitur de cauſa fieri, vt electi quidem, diuino impulſu commoti, pietatem colant, improbati verò in impietate perſiſtant. Quamuis enim improbi ſufficiens auxilium habuerint; ita, vt, ſi vellent, abſque vllo dubio ſeruarentur: tamen vim illam efficacem auxilio diuino defuiſſe; quæ ſi adfuiſſet, planè diuinæ vocationi aſſentirentur, atq; ita iuſtitiam obtinerent. Vocari igitur illos ad ſalutem, non negant: ſed efficaciter vocari, id planè negant. Itaque concludūt, hoc totum, quod quidam Deo aſſentiatur, alius verò minimè aſſentiatur, à Deo effici; qui alium voluit efficaci ope ſtabilire, alium verò ope illa efficaci deſtituit. Quo quid dici poteſt abſurdius? primùm enim, ſi ita futurum eſt, vt nullo modo aſſentiar Deo, niſi Deus ipſe, vt aſſentiar, efficiat; tota mihi ad eligēdum libertas eripitur. aut enim hoc mihi liberum eſt, aut nihil omninò eſt. Deinde, quid appellent ſufficiens auxilium, non prorſùs intelligo. nam ſi hoc, quod vnus diuinæ vocationi aſſentiatur, alius non aſſentiatur, hoc nullo modo ex cuiuſque electione prouenit, ſed à Deo tantùm, qui efficit, vt hic vellet aſſentiri, alius

verò nollet,fateantur neceſſe eſt, neminem aſſentiri poſſe,animumque ad obediendum inducere, niſi Deus illius voluntatem omninò impellat, atque obedire cogat.Ergò niſi mens mea ad aſſentiẽdum efficaciter fuerit impulſa,auxilium mihi allatum ſufficiens non erit. Ridiculè igitur appellant auxilium ſufficiens id, quo iuuari nullo modo poſſum.Si velis,inquiunt,iuuabit.Quid refert? velle enim nõ poſſum, niſi Deus efficaciter,vt velim,efficiat.Si igitur non facit,vt velim, cùm ego ſine ope illius velle non poſſim, auxilium illud nullo modo ſufficiens eſt.Quorſum igitur attinet à Deo vocari,qui Deum non poteſt audire ſine illius ope,eademque omninò ope deſtituitur? Hoc enim non eſſet miſeros homines ad ſalutem vocare, ſed eorum miſerijs illudere. Quod ſi ita eſt, cur non Lutherum ſequimur,libertatem humanæ voluntatis funditùs euertentem? cur non Caluinum audimus,diſcrimen illud inter neceſſitatem & coactionem inaniter afferentem?Qui .n. nobis Deo aſſentiẽdi, vel nõ aſſentiendi libertatẽ tollit, libertatem omninò tollit,voluntatemq́; ipſam arctiſſimis vinculis aſtringit.Qui rurſus Dei auxiliũ ſufficiens,minimeque tamen efficax inducũt; nos neceſſariò peccare, non tamen ad peccandum cogi,quia non inuiti peccamus,affirmant.Fateantur enim neceſſe eſt,nos quidem poſſe,ſi velimus, officium tueri;non poſſe tamẽ velle vllo modo, niſi Deus efficaci,vt dicunt, ope ad volendum impellat.Quod cùm nõ facit,efficitur,vt neceſſariò peccent, qui peccant: quamuis non inuiti peccent: quia non poſſunt velle pietatis officio perfungi, eò,quòd efficaci ope deſeruntur. Inconſideratè

igitur

igitur homines minimè mali ea dicunt, quib. poſitis, atque conſtitutis, hoſtium impietas atq; perfidia confirmatur. Neque tamen illam vocationẽ, qua improbi atque in ſcelere obſtinati, à Deo vocantur, efficacem dicimus; ſed per impios ſtetiſſe dicimus, quò minùs efficax eſſet. Certè enim potuiſſent velle, potuiſſent aſſentiri, potuiſſent animum ad obediendum inducere: quod ſi feciſſent, iuſtitiæ diuinæ abſque vllo dubio compotes extitiſſent. At Deus eſt, qui dat velle, & perficere, vt Paulus affirmat. Optimè. Niſi enim me is ſpiritu ſuo impuliſſet, niſi mentem meam crebris conſilijs & monitis incitâſſet, nunquàm ego quidquã præclari voluiſſem. is tamen benignitatis ſuæ munera non contumacibus & obſtinatis elargitur. Fecit igitur, vt vellem, qui ſi mihi non opes ſuas clementer obtuliſſet, non potuiſſem earum deſiderio teneri: & tamen liberum & integrum mihi reliquit, vel illius benignitatem grata voluntate proſequi, vel contumaciter aſpernari. Ergò, inquies, licet noſtram ſalutem nobis ipſis adſcribere. Minimè, inquam, licet. Nec enim ſalutis noſtræ cauſa fuit in nobis, ſed in diuina clementia, quæ nullis noſtris meritis, nos infinitis morbis oppreſſos, maximiſque difficultatib. impeditos repentè ſanauit. Multum enim intereſt, vtrum aliquid eiuſmodi ſit, quod vi ſua quidquam efficiat; an eiuſmodi, cum quo aliquid effici neceſſe ſit. Deus autem ſolus efficit ſalutem noſtram: eam tamen non abſque noſtræ voluntatis inductione vnquàm efficiet. Cauſa autem propriè in eo tantùm, qui efficit; nõ in eo, ſine quo opus commodè fieri non poteſt, ponenda eſt. Neque periculũ eſt, nè ſtatim di-

tuihum iuſtitiæ beneficium meritis humanis aſſignemus. Primùm quidem fides illa, atq; voluntatis inductio maxima ex parte ad Dei munus atque beneficium reuocanda eſt. Deinde nihil ex ſe meretur illa fides, niſi ſecundum Dei clementiam & benignitatem, quæ illam reputat ad iuſtitiam: non quòd fides per ſe iuſtitiæ præmio digna ſit, ſed quia magnificentiſſimus ille rerum omnium Dominus, qui non ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam fidem remunerat, fidem quaſi dignam iuſtitia in gratiam recipit, eamque iuſtitiæ cultu cõfeſtim exornat. Non igitur dicendum, vt quidam olim aſſerebant, primam fidei inchoationem à nobis eſſe: ſtabilitatem verò & incrementum eſſe ad Dei benignitatem referendum: ſiquidem omne fidei principium fuit diuinis vocibus excitatum. fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Nec dicendum rurſus cùm alijs, fidem à Deo ſumi, illius verò firmitatem & amplificationem ſtudio & induſtria noſtra cõtineri. Deus enim eſt, cuius ope & benignitate fidem & officiũ tuemur; & fidei muneribus atq; beneficijs augemur, ita, vt neque qui plantat, ſit aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Is igitur eſt, qui fidẽ non tantum à principio excitat, ſed excitatam tuetur & amplificat. Hoc tamen dicimus, neque fidei initium, neq; illius progreſſionem in nobis abſque libero conſenſu voluntatis effici, aut effectum ſtabiliri. Poſſumus enim ſemper, vbi velimus, omnem Dei opẽ aſpernari. Quod cum non facimus, cùm opem à Deo oblatam grata voluntate proſequimur, nullo modo ea fide Deum nobis aſtringimus, vt ea ratione dicamus meritis noſtris fuiſſe illius beneficia tributa. Neque ipſa fides ſibi

quidquam aſſumit, neque ſe ipſa nititur atque cõfidit (ſic enim fides non eſſet, ſed temeritas & confidentia nominanda) ſed omnia in Dei bonitate ponit, illius ope & gratia nititur, in illius mentem reſpicit, illius fiducia concitatur, atque diuino ſpiritu, tanquam alis ſubnixa, in cælum euolat. Itaque initium fidei atque progreſſio illius, & amplitudo, cùm tota ſit diuina gratia & ope firmata, Deum non aſtringit ipſa per ſe, quin potius ipſa diuinæ gratiæ eſt omnibus modis alligata. Fingamus enim cogitatione, hominem quendam in latrones incidiſſe, à quibus ſpoliatus, atque vulneribus conciſus ita ſit, vt vitam omninò deſperet. Interueniat autem caſu aliquis Medicinæ gloria pręſtans, qui remedijs ſalutaribus facilè queat hominem ſaucium, & animam iam propemodùm efflantem, in priſtinam ſanitatem reſtituere, nihilque aliud ab illo requirat, quàm vt ſe curari permittat, multiſque argumentis authoritatem ſuam conſtituat, atque doceat, omnem ſpem recuperandæ ſanitatis in illa arte, quam ſe tenere profitetur, eſſe reponendam. Id ſi ægroto perſuaſerit, atque confeſtim ei ſalutare remedium adhibeat: quo tandem beneficio Medicus ei aſtrictus eſt, qui ſanari voluit? Nullo certè. Immò, qui fuit illius ope in ſanitatẽ reſtitutus, illi vitam debet, eritque ſceleſtiſſimus iudicãdus, ſi in optimum Medicum ingratus extiterit. Quid, ſi princeps ditiſſimus hominẽ inopem & egentem opibus ſuis locupletare ſtudeat; num dicemus, principẽ illum eſſe homini illi obligatum, quòd opes, quibus indigebat, minimè aſpernatus ſit? Minimè certè, quin potiùs egens homo omnia vitæ ſtudia illi debet, cuius opi-

bus indigentiam ſuam ſubleuatam cernit. Ergò, cùm in nobis liberam aſſentiendi facultatem relictam dicimus, non continuò gloriam gratiæ diuinæ præripimus: ſiquidem omnes opes atque facultates, omnia bona, quibus affluimus; Deo nos ad ſalutem abſque vllis noſtris meritis clementiſſimè vocanti, lucemque ſuam porrigenti, & auxilium pollicenti, & magnificentiſſimè conferenti, accepta referimus. Itaque in noſtra ſalute clemẽtiam illius, non ſtudium noſtrum extollimus: in impiorum interitu nõ iudici iniquitatem affingimus, ſed ſanctiſſimi iudicij ſanctitatem celebramus. Quid enim iuſtius, quàm homines, qui prę libidine ſalutem ſuam prodidêre, Deum contempsêre, aures ſuas vocibus illius occlusêre, & cum benignitate ſummi illius Domini vſque ad extremum certauêre; tanti ſceleris atque tantæ contumaciæ pœnas expendere? Ergò hæc futura impiorum hominum in ſcelere pertinacia, omnibus antè ſeculis à Deo prouiſa, fecit, vt Deus eos iuſtiſſimè multò antè, quàm naſcerentur, improbaret. Cõtrà verò, huius impedimenti remotio Dei clemẽtiam allexit, vt eos, qui non erant perpetuò contra illius gratiam & benignitatem obſtinatis animis pugnaturi, clementer eligeret. Non igitur dicimus Deum nobis aliquo iuris nexu obligatum fuiſſe. Quis enim dedit ei prior & retribuetur ei? Quibus igitur ſalutem confert, clementiſſimè cõfert. Hoc tamen dicimus, poſſe nos nobis ipſis deeſſe, poſſe inuitantis liberalitatem aſpernari, poſſe vel oblatam gratiam repudiare, vel iam acquiſitam abijcere. Quocirca Paulus ad Hebræos ſcribens admonet, ne deſint ipſi gratię Dei. Vtrum autem

tem horum facturi ſumus, fuit à Deo ab æterno tépore prouiſum. Id igitur eum impulit, vt alios à principio beatos, alios miſeros eſſe vellet: neque ea diuinæ mentis prouiſio, conſilijs humanis vllam neceſſitatem affert. Vt enim, cùm video hominem amentia præcipitem in exitium ſponte ſua ferri; non ideò furit ille, quia furentem illum cerno, ſed ideò cerno furenté, quia ante oculos meos furit: ita, cùm Deus hominem omnibus antè ſeculis peccaturum nouit, nó ideò peccat homo, quia fuit peccatum illius à Deo pręuiſum: ſed ideò pręuidit Deus peccatum illius, quia is homo erat peccaturus. Quòd ſi dicas cum Caluino, Deum futura præuidere non poſſe, niſi quæ fuerint ab illo deſignata, ita, vt, ſi peccata prænouit, ſit aſſerendũ, peccata illius cõſilio deſignata fuiſſe, non ſolum Deum iniquum facis, verùm etiam diuinitate ſpolias. Nihil enim tam videtur eſſe diuinum, quàm futura prænoſcere. Vndè ſcriptum eſt apud Iſaiã: Annunciate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quòd Dij eſtis vos. Ea autem, quæ cauſis neceſſarijs continentur, non tam futura, quàm præſentia ſunt. Quocircà Aſtrologi cùm defectus ſolis atque lunæ multò antè prędicunt, non diuinãt. Si igitur Deum nihil aliud præuidere, quàm qđ ipſius immutabili decreto cõtinetur, aſſeris: Deo nihil plus tribuis, quàm Aſtrologis: quo quid dici poteſt amentius? Quòd ſi non intelligis, quomodo Deus immenſa & infinita ſapientia omnia, quæ ſunt euentura, ſiue illa ſunt vi illius efficienda, ſiue benignitate illius toleranda, atque rurſus ad conſilij ordinem reuocanda, præſentiat: mirum non eſt, quando neque illius naturam potes

mente comprehendere, neque quanta ſit illius maieſtas, quanta vis atq; prouidentia, ſuſpicari. Sunt tamen, qui nimis imperitè rationem hanc totã exagitent. Hic enim ſequi dicunt, vt Dei præſcientia à rebus pendeat. Quid hic pendere appellent, neſcio. Num vim illam intelligendi, atque omnia prouidendi, à reb. futuris ſumi? nemo tam excors eſt, qui illud ſecum ſtatuat. Siquidem nè nos quidẽ ipſi, cùm inſitam intelligentiam in res aliquas oblatas intendimus, eam vim ab ipſis reb. ſumimus: ſed illam intelligentiam, quam habemus, in earum rerũ explicatione exercemus. Si diuinã præſcientiam dicimus, non à rebus futuris ſumi; ſed in ea tantum, quæ futura ſunt, intendi: ita vt, ſi futura non ſint, nullo modo ea futura prouideat? Quemadmodum neque quidquam iudicaret, niſi aliquid eſſet iudicio illius examinandum: neque aliquid denique prouideret, niſi futurum eſſet aliquid prouidentia illius dirigendum. Si hoc pendere aliundè appellant; appellent ſanè, quo velint nomine: dummodò intelligant, nihil abſurdi in hac ſententia contineri. Fatemur enim, Deum futura non præuidere, niſi quia futura ſint. Ergò inquies, id non poteſt non euenire: neceſſariò igitur eueniet: ſecùs enim veritas illa ſempiterna poſſet in falſum conuerti. Vidit, verbi gratia, Deus Iudã peccaturum: peccabit igitur Iudas neceſſariò. Pugnant enim hæc inter ſe, prænouit Deus Iudam peccaturũ, & Iudas non neceſſariò peccabit. Si enim liberè peccabit, erit igitur in illo non peccare. Ponamus igitur nõ peccare, cùm vtrumuis illi liberũ ſit, ſi igitur non peccauerit, falli poterit diuina præſcientia. Quod ſi fieri non poteſt, vt aliquid

quid Deum fallat;eueniat opus eſt omninò, quòd Deus futurum eſſe præſenſit. Efficitur itaque omnia neceſſariò euenire.Hæc qui ſic colligunt, minimè vident ſe contra Dialecticam diſciplinam argumẽtari.Sic enim traditur,ſublato eo,quod conſequẽs eſt,tolli etiam,quod antecedit.In reciprocis igitur enunciationibus cùm altera alteram mutuò conſequatur, vna perempta, & alteram perimi atque tolli neceſſe eſt.Veluti hominem eſſe, & rationis eſſe participem,reciproca ſunt: mutuò enim ſe conſequuntur. Si enim homo eſt, rationis particeps eſt. Si igitur è contrario rationis particeps non eſt,homo certè non eſt. Cùm igitur Iudam peccaturum, & Deum id peccatum ex æternitate omni prouidiſſe, ſint reciproca(ſi enim Iudas peccaturus erat, id peccatum fuit antè præuiſum:& ſi fuit præuiſum,erat peccaturus)efficitur, vt,ſi peccaturus non fuit, nec antè à Deo peccatũ illius præuiſum fuerit. Si liberè, inquis, peccauit Iudas, potuit non peccare. Rectè ſanè. Ponamus non peccare. vt lubet, inquam, dummodò etiam id ponas,quod conſequens neceſſariò eſt: nempè Deũ minimè eum peccaturum prouidiſſe. At,inquit,iam inter nos erat conſtitutum,Deum id prę.uidiſſe? Erat quidem: ſed ita, ſi ille eſſet peccaturus.Sunt enim hæc connexa,& ita copulata, vt ſeiungi nequeant: nempè, quod futurum eſt, eſſe prouiſum: & quod prouiſum antè fuit, eſſe futurum:ita tamen (quemadmodum antè diſputauimus) vt illa prouiſio non neceſſitatem inferat; ſed, quorſum res caſura ſit, neceſſariò prænoſcat. Quoties igitur aliquid futurum negas; toties id, quod eſt conſequens, negare neceſſe eſt:

nempè id ipſum fuiſſe antè à Deo cognitum, nempè minimè futurum. Quod igitur tibi dabã, nempè Deum id antè cognouiſſe, ea lege dabam, vt tu etiam mihi cõcederes, fore, vt Iudas, cùm vtrunque in illius poteſtate fuiſſet, mallet tamen officium prodere, quàm debitam fidem tueri. Cùm igitur ſtatuis, Iudam maluiſſe permanere in fide; ſtatuas etiam opus eſt, non in illo perfidiam, ſed fidem fuiſſe præcognitam. Quod autem Dei præſcientia, decretum illius ſempiternum natura atque ratione ſemper antecedat, ita vt neque antè approbet, neque improbet quemquam vllo modo, quàm aliquid in ijs, de quib⁹ ſtatuit, antè proſpiciat: non tantum ſanctorum hominum authoritate, ſed ſacrarum etiam literarum teſtimonio confirmari poteſt. Paulus enim, Quos præſciuit, inquit, & prædeſtinauit. Vides, quomodò præſcientiam anteire, conſequi autem prædeſtinationẽ demonſtrat? In eadem verò Epiſtola ait: Vt ſecundum electionem Dei, propoſitum maneat, non ex operibus, ſed ex vocante; dictum eſt ipſi, quòd maior ſeruiat minori. Loquitur autem de Rebecca, quæ geminos filios aluo continebat. Hic etiam electionem oſtendit propoſitum, hoc eſt anticipatum illud Dei iudicium, quo aliquẽ deſtinat ad æternam gloriam, ſemper antegredi. Licet enim doceat, non meritis hominum gratiam Dei conciliari (non enim, quòd electi aliquid in vita præclari geſſiſſent, fuerũt in gratiam Dei recepti, ſed poſtquam recepti fuerunt, tunc multa præclara geſſerunt) licet igitur doceat, omnia debere gratiæ diuinæ tribui: oſtendit tamẽ, Deum elegiſſe, in quos gratiæ ſuæ opes conferret. Ea autem ratione interdum

terdum fidelium nationem electionem appellat, quòd ſint à communi hominum multitudine ſelecti. Quod, inquit ille, quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus: electio autem eſt conſequuta. Vndè etiam paſſim omnes ſanctos appellat electos. Qui electos eſſe dicit, aliquid profectò in illis fuiſſe ſtatuit, quod in improbis non fuerit, ob quod facti ſunt clementiæ diuinæ participes. Electio enim rei alicuius, abſque aliquo diſcriminis in re ipſa conſiſtentis iudicio, conſtare non poteſt. Quid autem DEVS in eligendis hominibus ſequutus ſit, idem Paulus aperit, dicens: Quid dicemus? quòd gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam: iuſtitiam autem, quæ ex fide eſt. Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus legis. Quo in loco planè videmus, DEVM in hominibus eligendis fidem præuidiſſe; in ſceleratis autem perfidiam, arrogantiam, contumaciſque animi peruicaciam. Petrus item, cùm in principio Epiſtolę ſuæ ſalutem adſcribit fidelibus, eos electos eſſe dicit, ſecundum Dei præſcientiam. In quo planè demonſtrat, Dei prænotionem, ipſius præfinitionem, aut (vt iam trito more loquamur) prædeſtinationem anteire. Ideò enim decreto ſuo aliquid de hominibus, qui nondum nati ſunt, antè definit: quia quid ab illis gerendum ſit, antè cognoſcit. Sed quid aliorum teſtimonia conquirimus, cùm huius ſententiæ authorem ipſum Dei filium habeamus? Nunquid id obſcurè pronunciat? nunquid inuolucris & ambagibus obſcuritatem rebus clariſſimis affert aliquando, & non potius apertiſſimè, quid de

hoc ſtatuendum eſſet, exponit? Cùm enim in ſuorum conſpectu futuri iudicij rationem conſtituit, futurum ait, vt mittat electos in ſempiterni regni poſſeſſionem, quod paratum eſt, inquit, vobis à conſtitutione mundi. Per conſtitutionem mundi, non tam mundi huius naſcentis exordium, quàm ipſius deſignatio, mente diuina concepta, intelligenda eſt. Quæ, cùm ſempiterna ſit, nihil aliud eſt, eſſe regnum alicui à conſtitutione mundi paratum, quàm à ſempiterno tempore conſtitutum. Sed rationem, cur Deus ab æterno tempore quoſdam elegerit, & ad regnum immortale deſtinarit, conſequens eſt, vt ab eodem ſummo iudice attentiſſimis mentibus & auribus audiamus. Eſuriui enim, inquit ille, & dediſtis mihi cibum: ſitiui, & dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & hoſpitio excepiſtis me: nudꝰ, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: carcere incluſus, & veniſtis ad me. Quia ergò pater vidit fore, vt hi Chriſtum fide cóciperent, eaque fide tandem vehementiùs incitati, omnia benignitatis officia, cùm in omnes homines, tum vel maximè in Chriſti fratres atq; membra conferrent: ideò à ſempiterno tempore regnũ illius ſempiternum atque florentiſſimum deſignauit. Sequitur autẽ: Tũc dicet ijs, qui à ſiniſtris eius erunt; diſcedite maledicti, in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius. Hic ſimiliter videmus eſſe iniuſtis ſupplicia æterno Dei conſilio definita. Si rationem exquiris, eam adducit, quòd fuerint in eum inclementes & inhumani; quod nullum illius nomine in miſeros & afflictos officium benignitates & clementiæ contulerint. Mentis igitur impiæ rebellio, duri & contumacis ani-

animi peruicacia,cum diuina lege pugnans, & eminens inde crudelitas &immanitas,diuina mente præcognita, fuit in cauſa, cur iam ab æterno tempore Deus eos ſempiterno exitio deuouerit. Quid igitur? num grauiorem aliquem authorem deſideras?audis diuinę vocis oraculum: audis veritatis ipſius ſempiternæ teſtimoniũ: audis ipſum Dei filium iudicij ſui rationẽ ſuis diſcipulis aperientem:& tamen,hac diſciplina relicta, alias rationes exquires? alias cauſas excogitabis. & ingenij tui acumen temerè iactabis? in eosque te laqueos indues, quibus expediri nullo modò poſſis? Cùm igitur hæc ſententia non modo ſit recta ratione,ſanctorumq; hominum teſtimonio munita;cùm etiam ſit nõ ſolùm Apoſtolorũ authoritate comprobata; verùm etiam ipſius Chriſti clariſſima voce atque ſententia confirmata:ita tamen erimus imbecilli,vt propter inanes quoſdam Pelagij timores,&laruarũ etiã formidines,illam tueri formidemus? Quid enim habet illa cõmune cum Pelagij impietate? Num aſſerit,hominem abſq; Dei gratia poſſe vitam ſuam rectè conſtituere? Num in cælũ poſſe quenquã abſque diuina ope conſcendere? Num Deũ ad homines euocandos, clementiſſimè ſubleuandos, aliquot hominum meritis aſtringi potuiſſe?Minimè quidem.Quid igitur? nè ab ijs opinionibus,quæ quaſi dictata redduntur, diſcedamus, Chriſti ſententiam ſequi non audebimus? & hominum conſcientias curis triſtiſſimis afficiemus; perplexiſque opinionibus nullum exitum habentibus multorũ animos implicabimus? Quid enim magis poſſit mentem miſeri hominis affictare, non reperio; quàm illa cura, quæ ſæpenumerò ani-

animos quorundam hominum peruagatur ; dum cogitant, ſeſe, ſi iam ſunt exitio deſtinati, non poſſe id effugere; ſed velint, nolint, eſſe iam ſibi ſubeũdam peſtem ęterna neceſſitate definitam: cùm facile ſit hac communi ſanctorum, atque adeò Chriſti ſentẽtia, poſſe quemlibet, ſi velit, ſibi omnia de diuina benignitate & clementia polliceri? Omnes enim poſſumus, Dei ope prę muniti, vitare ſcelus, et pietatem omni mente colere, & ſic beatis annumerari. Obijciunt tamen quidam quęſtiones innumerabiles, qualis illa eſt de Tyrijs, & Sidonijs, qui quidem, teſte Chriſto, ſi diuina illius opera vidiſſent, vitæ flagitia multis lachrimis expiaſſent: Itẽ de pueris infantibus, qui ſine luſtratiõe è vita diſcedunt: de ijs etiam, qui in extremis atque vltimis gentibus poſiti ſunt, ad quos nunquam Euangeliũ penetrauit. hos omnes diſputant, non perfidia ſua (neque enim vnquam Euangelium fama & auditione perceperunt; vt ea cauſa dicamus eos interijſſe, quòd Euangelio reſtitiſſent) ſed ideò tãtum, quòd fuerint à Deo improbati, perijſſe. Quibus omnibus vt breuiter ſatisfaciam, ita reſpondebo. Tantáne eſtis confidentia, vt iam vobis omnia diuina conſilia compræhenſa putetis? Sic enim argumentamini, quaſi ſit neceſſe, ſi cauſæ vllę ſint diuinorum conſiliorum, eas vobis cognitas eſſe. Ex eo enim, quod vobis cognitæ non ſunt, cauſas ſubeſſe negatis. Nam quid hoc aliud eſt? multi ſunt, qui intereunt: huius interitus cauſam non teneo: nulla igitur cauſa eſt, cur intereant. Eſt igitur eorum interitus ad æternum decretum abſque vlla cauſa referendus. Sed libenter audierim, vtrúmne ſit æquius, ex illis diuini iudicij cauſis, quas mente cõ pre-

prehenſas teneo, colligere ea etiam, quorum cauſas non aſſequor, non ſine cauſa & ratione conſtitui? an potius ex eo, quod aliquam diuini iudicij rationem ignoro, eas etiam rationes, quas à Chriſto didici, vniuerſas negare? Exempli gratia, corruit turris Siloë, atque ruina ſua ſceleratos homines oppreſſit. Vt autem è Chriſto didicimus, turris illa non abſque Dei conſilio corruit, voluit enim Deus homines illos ſceleſtos cōterere, vt illa ſui iudicij ſignificatione reliquos ſimili ſcelere coniunctos à flagitio reuocaret. Si modo corruat domus aliqua, quæ ſatis firma videatur, multosque mortales obruat, eſſétne magis piæ rationi conſentaneum, ſi alterutrum eſſet neceſſe, ſuſpicari, has etiam ædes non abſque diuino iudicio corruiſſe, quamuis iudicij diuini rationem nō teneas, an ex hac mea inſcientia colligere, contra Chriſti teſtimonium, neque illam quidem turrim Siloë diuino iudicio cōcidiſſe? Hoc enim perindè eſſet, atque ſi aliquis, eò quòd vim herbæ vnius ignoret, concludat, neque in alijs herbis aliquam vim ad morbos hominum pellendos ineſſe. Quo quid fingi poteſt ſtultius? inſcitiam tu pro argumento ſumas, ad omnia, quæ ſunt fortaſſe alijs comperta, omninò labefactanda? &, quaſi eſſet neceſſe, ſi aliqua cauſa ſubeſſet, eam tibi perceptam eſſe; ita omnia, quorum cauſam non vides, temerè & importunè negabis? Iſto enim modo naturā propè vniuerſam conuelles. Nec enim milleſimam naturæ partem ex cauſis intelligis. Ergò, ſi earum rerum quas contrectas manibꝰ, & oculis intueris, cauſas ignoras; me coges, vt tibi omnium conſiliorum diuinorum cauſas explanem? ita enim vrges, quaſi

ſit

ſit mihi neceſſe confiteri, ſi rationem alicuiūs iudicij diuini reddere nō poſſim; eorum etiam, quorum rationem didici, cauſam nullam prorſus extare. Vide, quantum inter tuam & meam ſententiā interſit. Tu ex cauſis, quas ignoras, eas etiam, quas noſſe facillimè potes, euertis. ego contrà ex ijs cauſis, quas noui, ea etiam, quæ non intelligo, non ſine cauſa euenire confirmo. Nihil enim diuina ſapientia molitur ſine ſummo conſilio, æquitate, ratione. Cùm igitur aliquid à Deo geri perſpicis, cauſam indagato, ſi potes: ſi non potes, ab eo tamen nihil ſine cauſa fieri, tecum ipſe conſtitue. Fateor igitur me neſcire, quod neſcis: neque ſum curioſus in diuinis rebus temerè perſcrutandis: video me certis finibus circumſcriptum, quos tranſilire minimè liceat. Non eum ſapientiæ gradum aſſecutus ſum, vt cum Moyſe poſſim in montem Dei conſcendere. Terret me vox illa Domini, extremo ſupplicio ſanciētis, ſi qui iniuſſu illius ad verticem montis euadere nituntur. Hoc vnum tamen ſcio, nihil à Deo ſine ſumma ratiōe fieri. Vt tamen aliquid dicam, Tyrij & Sidonij non fuerunt ope diuina deſtituti: potuiſſent enim naturæ operibus admoneri, & diuinis vocibus animum pulſantibus ad pietatis ſtudium incitari. Si igitur damnati ſunt, merito damnati ſunt. Diuino ſiquidem ſpiritui, qui eos ad ſe vocabat, obſtitere. Certè inquies, ſi Chriſtus apud eos verſaretur ope firmiore ſtabiliti, à vitijs omnibus emerſiſſet. Fateor equidem. Cur igitur, inquis, eo tempore, quo gentes illi ſe adeò ad illius diſciplinam dociles prębuiſſent, non apud eas potius, quàm poſtea apud Iudæos, diuinam virtutem ſuam operibus

bus indicauit? Quia nondum maturum tempus ad uenerat: & ratio diuini conſilij poſtulabat, vt magis vniuerſo generi humano, quàm paucis ciuitatibus eſſet Chriſti aduentu conſultum. Eo igitur tempore aduenit Chriſtus, in quo genus hominum erat maioribus malis impeditum, &, quod magis opportunum fuit ad vniuerſum genus è Diaboli tyrannide liberandum. Nam de pueris primùm dicã, ignorare me, an diuina clementia valde eis proſpexerit, cùm eos immatura, vt videbatur, morte de medio ſuſtulit. Deindè, nullum eis ſupplicium, vt iam ſuperiùs diximus, irrogari. Illorum item ſalutem, quibus Euangelium enunciatum non eſt, deſperandam non arbitror. Si enim crediderint, Deum eſſe & ſe inquirentes remunerari, & hac fide vitam omnem direxerint: certè maiore quodam lumine illuſtrabuntur, & ad gloriam diuinam tandem Chriſti præſidio aſpirabunt. Quomodo, inquies, abſque Ieſu nomine ſalutem poterunt adipiſci? Nec enim eſt aliud nomen ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Rectè: omnes enim, qui à mundi primordio ſalutem ſunt adepti; in quibus hi etiam annumerandi ſunt, Chriſti meritis, atque virtute conſeruati ſunt, neq; ſine illius illuſtratione ad beatam vitam peruenêre. At dices, ſi gentibus illis fuiſſet Chriſti myſteriũ apertè nunciatum, floreret apud eos vera pietas, atque religio, multoque plures ex illis ſeruarentur. Credibile quidem eſt: ſed illam culpam tu in deſidiam noſtram potius quam in aliam ſuperiorẽ cauſam conferto. Deindè ſtatue, illos nõ eſſe diuino auxilio penitus orbatos; ita vt, ſi velint, (velle aũt eis liberũ eſt) iuſtitiã tandem fide obtinere nõ poſ-

poſſint: Poſtremò, cùm maturitas temporis, Dei conſilio definita appropinquauerit; erit tunc fortaſſe melius vniuerſi genti conſultum, quod nunc iam fieri videmus. Cernimus enim Aethiopiam, Indiam vniuerſam, Sinarum oras extremas, innumerabilesque alias nationes, ad Chriſtum ſtudio inflammato confluere, omneſque regiones crucis inſignibus illuſtrari. Hæc cùm dico, non mihi videor oracula fundere, neque de Chriſti ſententia omnia pronunciare. Quare omnes meos ſenſus Eccleſiæ ſubmitto, quæ eſt firmamentum atque columna veritatis. Vt tamen hæc non ſint, illud certè quod Chriſtus ipſe me docuit, ad extremum tenebo: nempè liberum eſſe mihi, dedecus vitare, præclara moliri, honeſtatem amplecti, ſtudio pietatis & religionis inflammari. Neque, ſi omnia non aſſequor, continuò ſequitur, Deum abſque vlla cauſa, niſi tantum, quia libuit, aliquem perdere ſtatuiſſe. Id enim de Deo ſuſpicari, eſt impium facinus, & vehementer execrandum. Fieri quidem neceſſe eſt, vt multa in poſterum ſpectet diuina ſapientia, quare ſic potius, quàm alio modo res ipſas moderari ſtatuat; quæ tamen ingenio conſequi minimè valeamus. Fieri tamen non poteſt, vt aliquid is ſine cauſa conſtituat. Nec enim habet vllum temeritas cùm diuina mente commercium. Quare perditorū hominum contagium penitus arceamus; & libertatem, quam Deus eſt nobis elargitus, ita retineamus, vt nulla vnquam impia vox & oratio, nos ab eiuſdem poſſeſſione depellat. Longiùs fortaſſe elatus ſum in hac quæſtione explicanda, quā muneris inſtituti ratio poſtulabat. Sed, cùm iuſtitiæ colendæ facillitatem explanare voluiſſem, omnia

impe-

impedimenta, quæ mihi vel ab aduerſarijs impiè, vel à noſtris imperitè opponebantur, repellenda putaui: Nunc reſtat, vt breuiter oſtendam, quàm prompta & expedita ſit iuſtitiæ diſciplina, nec ſolùm eſſe in nobis, quod planè demonſtratum arbitror; flagitia omnia vitare, libidiniſque ipſius impetum recta ratione comprimere; verùm etiam iuſtitiæ ſplendorem & dignitatem facillimè tueri: Immanis eſt & fera cupiditas: multùm valet ad conturbandos animos iracundiæ furor: voluptatis autem blanditiæ, mirum, quantum poſſunt ad mentis aciem obſcurandam: doloris verò faces, totum animi ſtatum excindunt: Infinita ſunt vndique pericula miſeris hominibus intenta; hominis autem natura eſt fragilis, & imbecilla, leuiq; flatu in varias partes iactata, minimis etiã malorum fluctibus frequenter obruitur. Quomodò igitur, inquies, in tanta virium humanarum imbecillitate, contra tantas & tam immanes opes poterimus diuinum iuſtitiæ ſtatum adipiſci, aut partũ perpetuò retinere? Si vires tuas conſideres, nullo modo: ſed ſi diuinas opes, quæ, ſi velis, tibi ſemper aderunt, animo complectare, nihil erit facilius. Pone me, inquit ille, iuxta te; & cuiuſuis manus pugnet contra me. Sit quantumuis immanis & fera libido, ſint hoſtes crudeles & importuni, maximiſque exercitibus conſtipati, bella vndique contra nos furibundi homines atque perditi moliantur; ipſeque inferorum manium princeps omnes copias ſuas educat: quid tandem poterunt ijs nocere, qui fuerint diuino auxilio præmuniti? ſi dicas igitur, te non poſſe tuis viribus hoſtibus valentiſſimis obſiſtere, confitebor: ſi diuinis, non

ſolùm negabo, ſed te etiam impietatis ſimul & amentiæ conuincam. Etenim, ſi Rex quidam maximus, cui ego ſubditus eſſem, mihi ſoli nudo & inermi præciperet, vt vrbem hoſtium munitiſſimam intra paucos dies expugnarẽ: is certè furioſus eſſet habendus, cùm id mihi præcepiſſet, quod exequi nullo modo poſſem. Sed ſi is mihi machinas, tormẽta, commeatum, vim, exercitum, copias aſſignâſſet, eaſque mihi opes tribuiſſet, quibus non vnam modò vrbem, ſed regna etiam, & imperia, & nationes vniuerſas poſſem, ſi liberet, excindere: id ſi exequi neglexiſſem, non ille amens & iniquus vllo modo; ſed ego ignauus & improbus eſſem meritò iudicandus. Ita cùm mihi Deus ea præcipiat, quæ meis, hoc eſt, naturæ tantum opibus præſtare non poſſum, atque diuina præſidia pollicetur, fidemque dat, ſe præſentem fore, atque pro me certamen initurum; hoſteſque meos, ſi mihi deeſſe nolim, in fugam facilè conuerſurum: id ſi ego tantis opibus inſtructus facere recuſem; non ille iniquus, quaſi difficilia præſcripſerit, ſed ego nefarius ſum exiſtimandus, quòd Domini imperium contempſerim. Hoc præceptum, inquit Moyſes, quod ego præcipio tibi hodiè, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neque in cælo ſitum, vt dicas, quis è nobis in cælum poteſt aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? neque vltra mare poſitum, vt dicas, quis traijciet mare, vt illud ad nos vſque deferat, vt poſſimus audire, & facere, quod præceptum eſt? prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Hoc, quod ait præceptum, eſſe cordi infixum, iam non eſt legis ip-

ſius

ſiuſ lapidibus inciſę; ſed fidei pręcordijs inſculptæ officium & munus. Si enim fidem diuinis promiſſis adhibemus, præſidium repentè diuinum conſequimur, quo facillimè omnia, quæ ſunt nobis imperata, faciamus, atque ita ſalui ſimus. Si cõfitearis, inquit Paulus, ore tuo Dominum Ieſum, & corde tuo credideris, quòd Deus ſuſcitauit illum à mortuis, ſaluus eris. Quomodo ſaluus? nũquid alia eſt ad ſalutem via munita, quàm ea quæ diuina lege continetur? nulla prorſus. Fremant, quantum velint, homines petulantes & improbi; atq; clamoribus etiam, ſi lubet; diſrumpantur. Nemo enim, nemo inquam, mentis & rationis compos ſalutem conſequetur, niſi legem ſeruauerit: aut certè, quòd idem valet, ad eam ſeruandam animo promptus atque paratus extiterit. Sed quia nemo poteſt ſine Dei præſidio nefariam cupiditatem, quæ Dei legi eſt inimica, repellere, atque diuinis inſtitutis obedire; præſidium verò diuinum fide tantum conſequimur, atque ita facillimè præcepta legis obſeruamus: ideò dicitur, nos fide ſaluos fieri. Fides enim facit, vt Dei legem in animo inciſam habeamus, atque ita ſempiternum ſalutis fœdus cum Domino faciamus. Ergò, cùm habemus Dei legem intimis animi ſenſibus incluſam, euenit, vt compreſſa cupiditate, extincta libidine, ſublata cõtumacis animi prauitate, fiat repẽtè animus ipſe ſpiritus diuini ſacrariũ, & omni mente in ipſius diuinæ legis ſtudium incitetur; atque, vt vno verbo dicam, iuſtitię diuinæ magnificentiam & decus comprehenſum animo contineat. Quid enim aliud eſt iuſtitia, quã ſtatus animi ita lege diuina conſtitutus, vt nihil

inſit in illo Dei moderationi contrarium? Fide igitur firmati & ſtabiliti, promiſſum à Deo auxilium obtinemus, quo facillimè Dei legem ſeruamus, atque ita ſalutem conſequimur. Quocircà rectè dicitur, fide tantum poſſe legem diuinam impleri: non quòd inaniter credendo, nihilque honeſtum & pręclarum animó moliendo, poſſit vllo modo legi ſatiſfieri; ſed quia fide, promiſſi diuini compotes: illiusque præſentis auxilij participes efficimur; atque ita vires inuictas aſſequimur, quibus omnia legi contraria repellamus, & inflammatis animis ad ipſius legis diuinæ ſtudium rapiamur. Si igitur crediderimus, vt Paulus ait, ſalui profectò erimus. Non enim cupiditatem, non libidinem, non flagitia infinita venerabimur: non animum diuerſis & inter ſe repugnantibus curis diſtractum geremus: ſed vnum Deum intuebimur: illum amabimus: ad illius gloriam omnia noſtra ſtudia dirigemus: opibusque illius quotidiè magis inſtructi, & inuictis præſidijs ſtipati, omnes hoſtium arces munitiſſimas expugnabimus. Eo namq; amoris fœdere Deo coniuncti ſumus, vt nullo pacto, quandiu in fide permanemus, ſimus ab illo deferendi: ſed potius cæleſtibus copijs perpetuò firmandi, atq; ſempiternis bonis mirificè locupletandi. Cùm igitur in nobis iuſtitia ſit, & præter hoc ampliſſimum Dei munus, ſimus perpetuò Dei cuſtodia muniti, facilè poſſumus hęc omnia munera indies amplificata tueri, atque conſeruare. Multò enim hæc magis in noſtra poteſtate ſunt, quæ in Dei benignitate ſita ſunt, quàm ſi in nobis ſolum atque in natura fuiſſent. Nos enim, cũ ſimus amentes & imbecilli, facilè no-

ſtra bona profundimus: & ſemel amiſſa recuperare non poſſumus. At, quæ in Dei benignitate ſunt poſita, facilè illius ope conſeruamus; & elapſa de manibus facilè benignitate illius recipimus. Vt enim patrimonium ſapientiſſimi patris induſtria gubernatum, multò ſecurius eſt, quàm ſi fuiſſet omninò in filij prodigi manibus atque conſilio relictum (patris enim prudentia non modò retineri, ſed etiam augeri poteſt: filij autem temeritate diſſipari facillimè; atque in libidine & flagitio conſumi neceſſe eſt:) ſic magis noſtra ducenda ſunt ea, quæ ſunt in Dei benignitate conſtituta, quã ſi in noſtra ſolùm induſtria & conſilio poſita fuiſſent. Nos enim nobis deeſſe poſſumus: at Dei benignitas nobis, quoties fidem amplexabimur, deeſſe non poterit. Non enim tam communis eſt ſolis claritas oculis animantium, non tam latè patet aëris in omnes partes diffuſi natura, nõ aqua, non ignis denique tam eſt omnium mortalium vſibus expoſitus; quàm eſt gratia diuina omnibus qui illam adipiſci & conſeruare voluerint, parata. Cælum nanque citiùs euaneſcet, quàm poſſit gratiæ diuinæ fructus fidei denegari, aut ſplendor illius & dignitas aboleri. Si igitur frui lumine ſolis eſt magis in noſtra manu, quàm his opibus vti, quæ aut à natura habemus, aut induſtria conſecuti ſumus (: illa enim aut morbo, aut aliqua vi nobis eripi poſſunt: ſol autẽ viuis eripi non poteſt:) multò certè magis eſt in noſtra manu ex gratia diuina ſempiternos fructus excipere, quàm naturæ muneribus vti: adſit modò vera atque germana fides, nullum erit tantum malum, quod nõ facilè vitemus, nullum tantum bonum, quod non adi-

adipiſcamur, Si enim ſumus morbis oppreſſi, ſanabimur; ſi vincti, liberabimur; ſi mœrentes, exultabimus; ſi pauperes, abundabimus; ſi exules, reſtituemur; ſi mortui, reuiuiſcemus; ſi notati ignominia, decus & gloriam conſequemur; ſi verſamur in bonis, in eorum tandem ſecura poſſeſſione collocabimur. Quacunque tandem cõditione ſimus, ſemper nobis Dei benignitas accurrit, ſi eã fide requirimus, & pia prece flagitamus: & ita aut amiſſam iuſtitiam recuperamus, aut muneribus illius quotidiè magis augemur. Sic fit, vt nulla ſit poſſeſſio firmior. Nititur enim diuina promiſſione, quæ neminẽ vnquàm fefellit, neque fallere vnquam poterit. Hanc autem promiſſionem fides ſpectat, huius fiducia nititur, in ea cõ quieſcit. Ideò ex fide, inquit Paulus; vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio. Qualis tandem eſt iſta promiſſio? vt qui cum fide Chriſti ad Deum acceſſerint; & ſcelere ſoluãtur, & execratione, qua fuerant deuincti, liberentur, & Dei legem habeant in animis inſcriptam, & ſpiritus ſancti numen comprehenſum animo contineant, & vitam nullo flagitio contaminent: ſed eam Dei lege moderentur; vt, quemadmodum eſt apud Ezechielem, in Dei præceptis ambulent, & opera ſancta & præclara perficiant, vt denique iuſti ſint. Huc enim omnia diuina promiſſa referuntur, vt animos omniũ hominum certa ſpe iuſtitiæ confirment. Non ſunt igitur iuſtitiæ parandæ cauſa terræ penitùs eruendæ, maria omnia tranſmittenda, regiones vltimæ peragrandæ. Praſtò enim eſt, quoties illius ſuauitate frui concupieris. Nec enim ſolùm iuſtitiam, ſed ipſius iuſtitiæ parentem tecum ſemper, ſi volueris, habe-

habebis. Nec enim nos ad illum prius accedimus, quàm ipſe ad nos adueniat, in animisq; noſtris iã gratia illius liberatis ſtabilem ſedem ſibi cõſtitutat. Cùm igitur immenſa Dei potentia nullis finibus poſſit ratione aliqua circumſcribi, cùm illius benignitas tam latè pateat, vt omnibus obuia ſit, vniuerſumque genus hominũ ad ſe alliciat & inuitet, omnibus denique clementiæ ſuæ fructũ pol liceatur; quis poteſt ambigere, quin ſit iuſtitiam obtinere facillimum? Nõ enim viribus humanis, ſed diuinis ad eam enitimur: & quò natura eſt infirmior, eò faciliùs poſſumus ad iuſtitiam peruenire. Minùs enim efferimur, & inſoleſcimus: minùs nos ipſos diligimus: minus nobis aſſumimus, quò magis noſtræ naturæ imbecillitatẽ cognoſcimus: & ita facilius nobis ipſi diffidentes, toti è diuina clementia pendemus, & multò conſtantius in fide permanemus. Quò autẽ fides eſt acrior & vehemẽtior, eò maius & amplius auxiliũ nobis à Deo cõparamus. Habem⁹, vt, inquit Paulus, theſaurũ iſtũ in vaſis fictilibus; vt hæc tã excellens vis ſit Deo, & nõ nobis, attributa. Eſt igitur nobis vtilis infirmitas naturę: ſiquidẽ illius cognitiõe fides acriùs excitatur; & animus ita fit indies ope diuina robuſtior. Quocirca idẽ Paulus ait, ſe tũc eſſe fortiorem, cùm ſe infirmiorem agnoſcit. Illud autem oraculũ mirificè amplexatur, quo dicit, Dominum ſe his verbis alloquutum fuiſſe: Paule ſufficit tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Magnis itaque vocibus teſtificatur Paulus ſe omnia poſſe, non naturæ viribus, ſed ope illius, qui mentes hominis fidelis inuicta virtute corroborat, atque confirmat. Quid illud?

pónne ſatis magno argumento eſt, eſſe nobis egregiam colendæ & exercendæ iuſtitiæ facultatem diuina gratia tributam; quòd nemo vnquam ſe totum ad illius ſtudium applicuit, quin intra breue tempus & exiguum, ex illa maximos fructus aſſequeretur? Nullum enim ſtudium, nulla cura, nullus conatus exitus tam felices habet. Quot millia pecuniæ cupiditate flagrant, & illius cauſa immenſos labores excipiunt? Quotus autem quiſque diuitias aſſequitur? Quid, qui voluptatibus ſeruiunt? Quid, qui honores ambiunt? Quid, qui aliquid aliud in vita terrenum & caducum ſitienter appetunt? Quid illi etiam, qui artium ſtudia conſectantur? Nunquid alicui conatus adeò feliciter ſucceſſit, vt ad id, quod vellet, quemadmodum vellet, aliquando tandem perueniret? Imò, quò maioribus vigilijs, atque labore franguntur; minus ſæpenumerò votorum compotes euadant. Sic etiam ſunt res humanæ: inani quadam ſpecie homines impellunt, eiſque falſa ſpe erectis & concitati illudunt. Sic enim cupiditatẽ incendunt, vt incenſam minimè reſtinguant; ſic ſe hominibus offerunt, vt ſe ſequentes effugiant; & cũ maximè contingi manibus, atque apprehendi videntur, elapſæ protinus euaneſcũt; neque quidquam aliud, quàm dolorem animis inuſtũ relinquũt. Cùm igitur ex hominũ infinito propè numero, pauci admodum, id, quod vniuerſi cupiũt, aſſecuti videntur; & idcirco vulgò beati reputantur, ipſi tamen experiundo ſentiunt, ſeſe ſine vllo fructu vitam in maximò & aſſiduo labore contriuiſſe: omnium igitur hominum, qui rebus terrenis addicti ſunt, & cæleſtia non ſuſcipiunt, labores

ina-

inanes exiſtũt. At qui fluxis & interituris reb. abiectis, ſe totos conferũt ad iuſtitiæ cultum, inaneque iuſtitiæ ſimulacrum ſpernunt, vt veræ fructũ conſequantur, eaq; de cauſa, neglectis hominum ſtudijs, diuinis tantum opib⁹ innituntur: mirũ eſt, quàm ſubitò commutentur; vt vno temporis momento, ex impuris caſti, & ex ſceleratis pij, ex auaris benigni, ex ferocibus manſueti, ex ignauis ſtrenui fiant. Quantos autem progreſſus faciãt, quàm admirabiles fructus ex iuſtitiæ cultu percipiant, explicari non poteſt. In diuinæ nanque legis ſtudium ingreſſi, non tam currunt, quàm aduolant, vt in cæli aditum intromiſſi, Dei ſuauitate perfruantur. Efferuntur, inquit Iſaias, alis, vt aquilæ; neque in curſu aliqua ex parte debilitati frangũtur. Quid illud? nónne ſatis indicat, quàm ſit facilis iuſtitiæ cultus, quòd neque teneræ puerorũ ętati, neque infirmo virginum ſexui ſit aditus ad amplitudinẽ illius interclusus? Multos enim legimus ineunte ætate ſic fuiſſe iuſtitiæ ſtudio incenſos, vt illius tuendæ gratia nullum cruciatum recuſarent. Sic igitur efficitur, nihil eſſe iuſtitia facilius. Nã, qui in reb. alijs inaniſſimis parandis fruſtrà ſudamus, atque laboramus, & ſine vllo fructu totã vitam conſumimus: in re vna omnium maxima quęrenda, nunquàm operam perdimus: ſed, cùm primum ad illam ritè aſpiramus, ſtatim nobis occurrit, menteſq; noſtras opibus diuinis exornat. quod quidem minimè mirandum eſt. Nam ad reliqua omnia, quæ ſunt fluxa, falſa, fallentia: proprijs viribus & induſtria nixi contẽdimus: ad diuinę verò iuſtitiæ fructum, nullo modo, niſi diuino auxilio confidẽtes, enitimur. Quid autem de illius amplifica-

ficatione dicendum? nullis enim finibus Dei clementia terminatur: nullis ſpatijs benignitas illius includitur: nullũ eſt vltimum, in quo multùm in iuſtitiæ ſtudio progreſſus, tandem poſſis inſiſtere. Reliquum eſt igitur, vt quantũ velis, exoptes; quãtum optaueris, poſcas: quantum popoſceris, te impetraturum confidas: & cùm magnũ aliquem iuſtitiæ gradum adeptus fueris, ad altiorem repentè contendas; neque vllis bonis contentus ad maiora & altiora nitare, & ſemper immenſa & infinita concupiſcas. Explebit enim cupiditatem tuã clementiſſimus ille Dominus, & quò ardentius ſitieris, eò bibes affluentius. Dilata, inquit ille, os tuum, & implebo illud. Vndè Dauid mentẽ ſuam excitat ad tantæ magnificentiæ atque liberalitatis laudes egregiè cõcinendas: illumq́; optimum parentem perpetuò celebrandum, qui deſiderium, quãtumuis magnum & infinitum, replet. Quamuis igitur aliquid amplum & magnificum conſequare, cùm ſemper aliquid in reb. diuinis amplius occurrat (: neq; enim fieri poteſt, vt in reb. infinitis finem aliquãdo reperias:) ſemper aliquid erit noui, quod optes, quod obſecres, quod adipiſcare. Sic igitur eueniet, vt ſemper exoriâre, & alijs atq; alijs munerib. exornatus, nouis gaudijs exultes, & recenti voluptate quotidiè cumuleris. Quod adeò verum eſt, vt Paulus, in cuius mente Chriſtus ſanctiſſimum domicilium ſibi conſtituit, fateatur, ſe nunquàm in gradu aliquo iuſtitiæ conquieſcere; ſed muneribus partis minimè contentum ad maiora contẽdere, atque nouis quotidiè opibus illuſtrari; & cum magna quædam ornamenta fuiſſet conſequutus, maiora ſtatim cõcupiſcere. Si igitur nihil

nihil eſt iuſtitia præclarius, nihil vtilius, nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil in vniuerſa natura magnificentius; ſi ea Deũ hominibus coniungit, & homines ſplendore diuinæ pulchritudinis informat; ſi nõ poſſumus ab illi⁹ ſtudio ſegregari, quin in extremam miſeriam & in hoſtium immanium tyrannidem incidamus; ſi poſtremò conſtat, nihil eſſe facilius, quàm illius vtilitate, iucunditate, & amplitudine frui: quid obſtat, quò minùs omnes noſtras cogitationes, omnia ſtudia, officia & conſilia, omnes animi vires ad ſtudium illius conferamus? Quid enim amentius, quàm in rebus inaniſſimis, iiſq; in caſu & temeritate ſitis, omne vitæ ſtudium fruſtrà ponere: in re autem omnium præclariſſima, quæ prompta, atque parata eſt omnib. eam inuenire cupientibus, nullam operam nauare? Vt autem melius, quantus ſit illius ſplendor, & quàm excellens decus, intelligi poſſit, atque mente cerni, nihil eſſe pulchrius & amabilius; deinceps, quod iam magna ex parte fecimus, de illius vtilitate & amplitudine diſſeremus.

LIBRI NONI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA

Liber Decimvs.

Vàm ſit iuſtitiæ ſtudiũ facile & expeditum omnibus, qui diuina clementia nixi, toto animo ſunt in diuinam illius ſpeciem cõuerſi, ſummumque illius ſplendorem & magnificentiam admirantur; ſatis explicatum arbitror. Vt autem magis nobis infixũ ſit, in nulla re eſſe flagrantiori ſtudio, maioreque virium omnium contentione elaborandum; operæ pretium arbitror, eius pulchritudinem clarius intueri, fructuſque illius ampliſſimos memoria replicare. Iuuat enim, ea, quæ cæleſti ſpecie antecellunt, non ſemel tantùm aſpicere; ſed mentis aſpectum identidem ad eorum conſiderationem reuocare; mirabilemque illam formam & venuſtatem in mente defigere: vt de illa noctes atque dies acriùs & attentiùs cogitantes, illius cupiditate vehementius inflammemur. Eſt igitur iuſtitiæ ratio nobis in primis oratione repetenda. Eſt autem iuſtitia nihil aliud, quàm ſtatus animi Dei lege conſtitu-

ſtitutus,atque ad numen illius expreſſus, diuinas opes conſeruans,& continens. Lex autem ea eſt diuinæ mentis moderatio, & rationis omnia imperio ſempiterno continentis æquabilitas, vno ſocietatis & coniunctionis vinculo vniuerſam naturam deuinciens. Huius autem moderationis & ordinis veſtigia minimis etiam in rebus impreſſa cernimus: nihilq; omninò poſſe ſine præſcriptione illius ſtatum ſuum incolumem ab interitu conſeruare,perſpicimus. Summa nanque vis eſt, & in omnes partes diffuſa in ordine atque modo rerũ omnium, incredibilis in numerorum ratione, & in naturæ ipſius æquabilitate concinnitas. Ea nanque efficit in corporis conſtitutionẽ ſanitatem, in membrorum apta compoſitione pulchritudinẽ, in modulatis vocibus harmoniam, in conuenienti corporis motu venuſtatem, in hominum cœtu iure deuincto concordiam, in omnibus denique rebus,quoties adhibetur, inſigne decus & elegantiam. Neque ſolum decus eximium numero, lege, & moderatione conficitur; verùm etiam omnium rerum ſalus,naturęque totius ſtabilitas,ea tantùm vna facillimè conſeruatur: ita, vt non modò omnis dignitas, ſed etiam vtilitas, vniuerſæque naturæ conſtantia in rationis & legis æquabilitate cõſiſtat. Contrà verò, quæ ab ea lege deferuntur, omnia perturbata, & confuſa ſunt, ſine lumine, ſine ordine, ſine venuſtate; fœda, turpia, flagitioſa, peſtiferiſque morbis oppreſſa, & impedita. Illa igitur auribus, oculis, animis aſpernamur; eorumq; tactum, & congreſſum refugimus. Eadem lex efficit vniuerſi cæli ornatum, clariſſimam ſyderum ſpeciem & ſplendorem, & in diſſimillimis atque

con-

contrarijs orbium cæleſtium conuerſionibus; ad vnam tamẽ rationem & ordinem reuocatis, admirabilẽ concentum & conuenientiam. Hæc eadẽ aquas dimenſa eſt: terramq́; rationis ponderib. ita librauit, vt, modico calore tepefacta, & cum anima & humore rata quadam portione confuſa, herbas, fruges, arbores, animantia cuncta profũderet: Hæc ſupera infimis, calida frigidis, leuia grauib⁹; humida ſiccis; & reliqua omnia, quæ ſunt inter ſe pugnantia, medijs certa quadam ratione cum extremis aptè conuenientibus, eo nodo cõſtrinxit, vt mirificè inter ſe, quę ſunt diſiuncta, cõſentiant. Eadem poſtremò rationis temperatio cælũ terræ cõiungit; vniuerſamque naturam admirabili amoris conſenſione conglutinat: Mundumque omnem varijs atque propemodum infinitis formis completum ita connectit, vt vnam naturam, vnumque ornatum ex innumerabilibus formis & ornamentis efficiat. Hic igitur rerum omnium modus, hæc naturæ conſenſio, quæ Dei lege perficitur, eſt, quæ res gignit, alit, auget, ornat, & veſtit, atque conſeruat; ita, vt neceſſe ſit, tamdiu rem quamlibet in ſtatu ſuo permanere, quandiu eo legis vinculo continetur; cùm autem id diſſoluitur, interire. Sed, quò res præſtantiorem locum obtinet in natura, eò eſt in illa vis legis ipſius illuſtrior. Cùm igitur nihil ſit in toto mundo, mente & ratione præſtantius; eueniat op⁹ eſt, cùm legem diuinam accipit, eaque ſtatum ſuum regit & temperat, vt nihil poſſit illa cogitari præclarius. Ea nanque omnia, quæ ſingulis in rebus diſperſa vi ipſius legis efficiuntur, in hominis mente, cùm ea legi diuinæ paret, coniunguntur; & ſumma atque perfecta ſunt. eſt

enim

enim tunc & valetudine firma, & viribus inuicta; & ſpecie præcellens, & claritate ſplendida, & gloria florentiſſima, tantaq; ſibi ipſi conſpiratione cōſentiens, vt ex omnibus animi partibus modulatè ſonantibus ſuauiſſimum concentum efficiat. Nulla enim ſymphonia eſt cum iuſtitiæ concentu vlla ex parte comparanda. Iuſtitia verò tunc exiſtit in nobis, cùm lex eſt in mentibus noſtris diuinitùs impreſſa. Quamuis enim lex communibus omnium ſenſib. infixa ſit (nemo enim eſt tam ferus & immanis, qui non turpitudinem odio, & honeſtatem amore dignam exiſtimet) cùm tamen animus inſana cupiditate corporis inflammatus, ipſius inſitæ legis imperium recuſat, non ita propriè dicitur, in eo legem inſcriptam eſſe; ſed in illo tātùm, qui non modò communi ſenſu legis afficitur, ſed qui eam omni ſtudio ſequitur, neque ab illius preſcriptione deflectit. Parùm enim iuuat communis ille ſenſus naturæ, qui prorsùs conuelli non poteſt; ſi, quoties ad actionem ventum eſt, mens cupiditatis immanitate victa, iudicium ſuum ſeruare nequit, ſeque ſtatim libidini cōſtringendam dat, & contra legis ipſius imperium, flagitio & turpitudine ſuccumbit. Tunc igitur valdè propriè legem animis noſtris impreſſam & inſculptam eſſe dicimus, cùm tanta lux eſt in mente, tantaque vis, vt totum animum facilè imperio contineat: cū videlicet non modò ratio clarè cernit, quid in vita ſequendū ſit: verùm etiam voluntas veræ dulcedinis ſuauitate vehementer illecta, rationi paret, eāque ſequitur, & corporis voluptate contempta in ſempiternæ voluptatis ſtudium acriter incitatur. Tūc enim temeritate vinculis legis alligata, & omni

omni cuſtodia ſepta, nihil inſurget in animo, quod menti tenebras offundat, eamque ab attentiſſimâ cæli conſideratione deductam, in terram deprimat. Ergò, cùm lex diuina ita colluſtrat animum, vt non modò mentem erudiat, ſed etiam totã voluntatem ad ſe rapiat, omneſque partes animi ſibi conſentientes efficiat; tunc veriſſimè dicitur, Dei legem eſſe in mentibus humanis inſcriptam. Hoc eſt autem, quod Deus apud Ieremiam ſe effecturũ pollicetur: futurum nanque ait, vt fœdus ſempiternum cum hominibus feriat, idque in eorum animis ad ſempiternam memoriam conſignet. Ponam, inquit, legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam. In cuius igitur animo lex diuina ita fuerit ſpiritu illius inciſa, vt omnes animi partes ſui ſtudio incendat; hic demũ iuſtus eſt, ſpirituq; diuino fruitur. Solus enim poterit omnia iuſtitiæ munera proſequi, & ita Deo ſemper amore coniungi. Quod vt rectius intueri poſſimus, par eſt, vt iuſtitię munera perſequamur, aliud rurſus exordium ab illius definitione capientes. Eſt igitur iuſtitia, conſtans & ęquabilis animi prudentis affectio, ex diuina mente apta, ſuam cuique dignitatem tribuens. Qui igitur id, quod ius & æquum poſtulat, vnicuique diſſoluit, & rebus ſingulis id, quod illis debetur, attribuit, nemini nemque defraudat; is planè veris iuſtitię ornamẽtis præditus eſt. Eſt igitur animaduertendũ, quid Deo, quid nobis ipſis, poſtremò quid hominibus debeamus: vt clarius poſſit intelligi, omnem vim iuſtitiæ perfecta functione officiorum omnium contineri. Omnia autem officia ſunt in tres partes diſtributa: alia nanque ad Dei cultum, alia deindè

ad animi ornatum, alia poſtremò ad hominum ſocietatem conferuntur. Primùm igitur Deo debetur integra fides, deindè metus & reuerentia, poſtremò ſingulare quoddam amoris & pietatis ſtudium. Vt autem de fide primùm loquamur: cui vitam credere, cuius authoritate confidere mens humana poterit, niſi tantum illius, qui ſolus natura verus, & immutabilis eſt, ex cuius immēſitate nihil potuit vnquam decerpi, ad cuius maieſtatem nihil poteſt accedere, cùm ſemper immenſus, ſemper omnipotens, ſemper bonus, ſemper idem, ſibique ſimilis in omni æternitate permaneat, nullum principium, neque finem habens, cùm ſit omnium rerum principium & finis, mutationis totius expers; & omnia commutans; ſemper immobilis & quietus, & omnia mouens, atq; verſans, in ſempiterna naturæ conſtantia beatiſſimus. Cùm igitur omnis aliarum rerum natura continenter labatur, & fluat; ita, vt propriè nunquàm ſit, cùm ſemper verſetur in motu: ſolus Deus natura ſemper eſt. Neque enim quidquam ex illo præteritum tēpus exhauſit; neque ad illum quidquam futurum tempus apponet; neque tempus præſens illi fluit: neque denique ſpatio vllo concludi poteſt, cùm omnium ſeculorum æternitatem ipſe contineat. Ego, inquit ille, ſum, qui ſum. Vt igitur illius natura eſt expers totius varietatis & incōſtantiæ: ita ſolus eſt in omni ſermone veriſſimus, in fidei conſeruatione ſanctiſſimus. Humanum ingenium à diuina mente ſegregatum, eſt fallax & fraudulentū. Angelus ille rebellis, cùm primū ſeſe à Deo deſiunxit, in veritate non permanſit, ſed ipſius mēdacij pater extitit. Ex quo ſequitur, omnia, quæ ſunt

tatē illius non metuit, aut à fide penitùs abhorret, aut mentis expers eſt. Qui.n. Deum prẹſentem eſſe non cernit, rerumq́; omnium prouidentē, iuſtiſſimoq́; iudicio ſingula ponderantē; hic à debita fide prorſus alienus eſt. Qui verò hæc ita eſſe iudicat, non tamen Dei numen exhorret; & cū minima metuat, diuina iudicia, quæ ſunt omnium maximè pertimeſcenda, nō formidat, neq; ſentit denique, quàm horrēdū ſit, vt Paulus ait, incidere in manus Domini: hic eſt certè ſummo ſtupore & immanitate mētis oppreſſus. Vt igitur vtrunque malū declinemus, eſt à nobis Deus ſanctiſſimi timoris religione colēdus. Apud Moyſen.n. hoc à nobis afflagitat, vt illū perpetuò metuamus, illiuſq́; timore ita deuincti ſimus, legeq́; illius, quaſi compedibus & manicis alligati, vt ne tātulum quidem vnquā ad ſuſcipiendū aliquod flagitium moueamur. Vtinam, inquit, talē mentē habeant, vt timeant me, & cuſtodiant præcepta mea in omni tēpore, vt benè ſit eis, & eorū filijs in perpetuū. Cùm igitur Deus oſtēdat, ſe id magnoperè velle, vt timor illius ſit ſemper animis noſtris iniectus: nū obſcurū eſt, magnā religiōis partē in metu numinis illius eſſe cōſtitutam? Iā verò, quanta charitas illi debeatur, eſt explicatu difficillimū. ſi.n. bonitatem, & honeſtatē, omnemque virtutis excellentiam per ſe diligēdā & amandā arbitramur; ſi accepta munera & beneficia multùm valent ad amorē alliciendū: quomodò non amore illius inflammabimur, totoſque nos ad cultum illius omni impetu animi conferemus? Eſt.n. ille bonitas & pulchritudo ſempiterna, perēnis virtutis fōs, laudis & honeſtatis origo, omnē dignitatis excellentiā numine ſuo cōtinens;

ita, vt quælibet res tantùm habeat bonitatis & venuſtatis, quantum ex fonte illius benignitatis hau rire potuit. Si igitur, qui lumen aliquod venuſtatis, quantumuis exiguum, ab illo ſummo & immẽſo ſplendore dignitatis acceperunt; ſunt propter illam tenuem & obſcuram ſimilitudinem diuinæ pulchritudinis, quæ lucet in illis, amabiles atque iucundi: quo tandem amore eſt illa præcellentiſſima virtutis & honeſtatis pulchritudo complectenda? Porrò autem beneficia, quæ in nos contulit, nemo, quamuis excellenti ingenio, memoriaque diuina præditus exiſtat, poterit vllo modo enumerando percenſere. Quoties enim cælum aſtris diſtinctum & ornatum aſpicimus, quoties terram veſtitam arboribus & frugibus intuemur, quoties multitudinem & varietatem beſtiarũ animaduertimus, quoties denique totam naturam tãta cõſenſione ad conſeruationem ſalutis & vtilitatis noſtræ conſpirantẽ mente concipimus: toties opus eſt illius ſummæ bonitatis recordemur, quæ nos tantis opib. in omni genere locupletauit. Nobis enim, noſtriſq; vſibus cęlũ, terras, maria & omnia, quæ cæli cõplexu continẽtur, effinxit. Noſtrũ verò corpus aptũ & habile formauit, ad rationis obſequium; acutiſq; ſenſibus inſtruxit; omniq; ratione muniuit ad ſalutis noſtræ cuſtodiã. Animis enim noſtris ingenium, & ſolertiam, & acumẽ attribuit, in illis denique ſimilitudinem & imaginẽ ſuam impreſſit, menteſq; noſtras ad rerum diuinarum ſtudium excitauit, vt tandem aliquãdo illius aſpectu iucundiſſimo æuo ſempiterno frueremur. Quid hic commemorẽ, quomodo nos ſceleris tyrannide oppreſſos in libertatem vindicârit, filijſq;
ſui

ſui ſanguine animos noſtros expiârit, omnibuſq́; ſpiritus ſui muneribus illuſtrauerit, diuinaque in nos ornamenta congeſſerit? Adde, ſi lubet, ſanctiſſimum adoptionis ius, adde cæleſtis illius hæreditatis amplitudinem; adde ſpiritus diuini, quo nos regit, moderationem, & inuictum illud præſidium, quo à nobis omnia capitib. noſtris impendētia mala propulſat. Hunc igitur ſummū cōditorem, & Dominum, & optimū parentem, qui nos tā ta bonorum diuinorum copia cumulauit, non ardenter amabimus? non in animis ſemper habebimus? Non laudes illius perpetuò concinemus? nō omnes curas & cogitationes, non omnia vitæ conſilia ad cultum illius conferemus? non deniq; præ amore illius vitam negligemus, & aſpernabimur? Capitale profectò, diriſſimumq́; in nos ſcelus admittimus, & iniquitatis impia fraude obligamur, cùm hoc maximè debitum officium, quod Deus à nobis præcipuè requirit, ipſi non præſtamus. Omnis enim pietas, omnis ſanctitas, omnis religio, hac numinis ſempiterni charitate cōtinetur, ita, vt qui Deum non amat, ſummæ impietatis & ſceleris vinculis aſtringatur. Si enim qui homines fraudat, ſe ſcelere alligat, quantū tandem iniuſtitiæ ſcelus cōcipiet is, qui Deum debito cultu honoris ſpoliat? Spoliat autem Deum honore debito, qui neq; illi fidem adhibet, neque numen illius extimeſcit, neque poſtremò, quod omnium officiorū caput eſt, amore ſummo benignitatem illius amplectitur. Triplicem enim hanc à nobis penſionem exigit, vt illi cōfidamus, illum metuamus, illū amemus. Vt enim triplicem in Deo rationē mente cōcipimus; nam & beatiſſimę illius naturæ æternitatē, deinde

numen cum imperandi & regendi ſcientia cõiunctum,poſtremò ſummã illius benignitatem ratione complectimur:ita fuit conſentaneum,vt eũ triplici munerũ ratione coleremus.Sic enim fide præcellentem illius naturã,metu numen illius & imperium,amore bonitatem & beneficentiam veneramur.Hæc igitur tria nobis imperat, hæc requirit,hæc efflagitat,ad hunc ſanctiſſimum cultum omnes illius leges & inſtituta referuntur.Quod vt melius poſſit intelligi, primum diuinæ legis caput audiamus.Ego,inquit,ſum Dominus Deus tuus,qui eduxi de terra Aegypti, & è domo ſeruitutis.His quidem ille verbis,cùm & naturã,& imperium ſuum referat, beneficiumque libertatis à ſe tributum commemoret,nihil agit aliud, quàm vt admoneat atque præſcribat, ſe ſolum eſſe fide colendum;&, vt ſanctiſſimum iudicem, metuẽdum; &,vt liberatorem & conſeruatorẽ,amandum.Legis igitur exordium ita fidẽ ſancit, vt metum incutiat;& amorẽ,beneficij illata mẽtione, cõciliet. Quæ verò ſequuntur,partim ad timorẽ proponuntur,partim ad excitandũ amorẽ conferuntur.Prohibet enim, nè quiſquã ſibi Deos fingat,aut vlla ſiderum,vel animantium ſigna conſecret, honoribuſq; diuinis afficiat.Neque enim honorẽ ſibi debitum ad vllam cæleſtẽ formam transferri permittit;tantùm abeſt,vt muta ſigna cõſecrari, diuinoſque illis honores inſtitui patiatur. Quòd ſi quiſq̃ ſecus fecerit, ſe ſceleris vindicẽ, & vltorem fore pronunciat.Ego enim,inquit,ſum Dñs Deus tuus fortis,& improbis infenſus, qui pœnas de parentum ſcelerib.à filijs expeto,in tertiã & quartã ętatem,eorum nempe hominum, qui me odio perſequuntur.

quuntur. Docet, eos tantùm fore ob parentum ſcelera pœna diuina cruciandos, qui paternorũ ſcelerum imitatores extiterint. Par enim eſt, vt, qui parentum ſceleratorum veſtigijs inſiſtunt, eadem ſupplicia ſubeant, tantoq; acrius puniantur, quãtò magis hæreditariam illam improbitatẽ ſceleris acceſſione cumulauerint. Fit enim plerunque, vt impiorum hominũ poſteritas ſemper aliquid addat ad maiorũ ſuorum impietatẽ, in eoq; laboret, vt parentes ſuos ſceleris immanitate longè ſuperet. Tertia autẽ, & quarta ætate pœnam circunſcribit, partim vt doceat, ſe multò magis ad miſericordiam tribuendam, quàm ad pœnam inferendam eſſe propenſum, eaque de cauſa, cùm pœnam ętate quarta terminet, miſericordiam in multa ſęculorum millia diffundi teſtificatur: partim vt oſtendat, genus eorum, qui ſcelera ſceleribus accumulant, tandem fore penitùs extirpandũ, eorumque nomen de hominum memoria tollendũ. Cùm enim parentum ſcelerib. minimè contenti ad teriora indies facinora concitẽtur, eiſdemque improbitatis veſtigijs ad ſceleris ſummum tandem perueniant; iuris diuini ratio flagitat, vt illud genus extinguatur, & deleatur, neque vltra quartã, verbi gratia, hominũ ætatẽ duret; nè exemplo ſuo totum humanum genus contaminet, atque, quaſi quadam peſtifera cõtagione, corrumpat. Hoc quidem igitur ad metum numinis impietate offenſi proponitur. quod autem cõtinuò ſequitur, ad excitandum illius amorem pertinet. Dicit enim, miſericordiam ſuam erga piorum hominũ nationẽ fore ſempiternam. Sequũtur duæ leges, quarũ vna à periurio deterret, ſeque tanti ſceleris vindicem

fore profitetur:altera ad pietatis officium,& diuini amoris ſtudium adhortatur.Nè aſſumas,inquit, nomen Dei tui vanè, hoc eſt,nè periurio nomen illius violato. Addit deinde, neque enim ille tantũ ſcelus dimittet impunitum. Lex autem,quæ ſequitur,tanta fuit religione perſcripta,tantiſque in locis atq; tam ſæpè repetita, vt facilè appareat, in ea eſſe aliarum legum robur atque firmamentũ.Quęnam tãdem ea eſt? illa nempe,quæ ſabbathi otium ſanxit,nullumque opus, nè à ſeruis quidem & ancillis,illa die patrari permiſit.Quid igitur? adeóne eſt Deo ceſſatio iucunda, vt ea de cauſa noluerit quidquam aliud eſſe tanta diligentia præſcriptum,& tam ſæpè in ſanctis literis vſurpatum?ceſſatio quidem minimè Deo grata eſt: illud tamen munus eſt illi omnium gratiſſimum, quod ſine aliorũ vacatione commodè obiri non poteſt. Quodnam tandem illud eſt? acceptorum beneficiorum recordatio, frequens & aſſidua diuinæ beneficentiæ commemoratio,ingenium ad ea munera, quæ accepimus,animo recolenda,alacriter incitatum, totus denique animus ad Dei laudes referendas, omnique mente celebrandas incenſus. Hoc namq; noſtrum potiſſimum munus & officium eſt,vt nunquam memoriam tantæ benignitatis intermittamus; Deoque, qui tantis nos donis ornauit, immortales gratias habeamus, & debitam gloriam tribuamus. Sic enim & accepta beneficia tuebimur, & amplioribus muneribus & donis augebimur. Vt enim diuinæ opes ingratis elabuntur, & excidunt: ita grati atque memores eas facillimè conſeruant, maioraque indies & ampliora virtutis ornamenta conſequuntur. Nihil igitur eſt

nobis

nobis tanta cura & ſtudio prouidendum, quàm vt diuina beneficia ſemper in memoria noſtra penitùs inſideant, neque ea vnquam ex animis noſtris effluere patiamur, omneque vitæ ſtudium in diuinæ bonitatis prædicatione ponamus. Sed quia vitę curis diſtentus animus & infinitis occupationibus impeditus, ab hoc diuinæ laudis ſtudio ſæpè deducitur, neque facilè in tanta rerum humanarum turba & colluuione hoc officium tueri, atq; ſuſtinere poteſt: nè paulatim eos Dei obliuio caperet, & negligétia religionis omnibus ſimul bonis euerteret, commodum fuit, ſeptimo quoq; die inſtaurari atque renouári numinis memoriam, Deique ſummi benignitatem illius mentione crebriùs repetita, vehementius animis inſculpi. Vt igitur hòc fieri commodè poſſet, opus erat, vt illo die ab omnibus curis & publicis & domeſticis vacarent, vt tota méte in ſtudium religionis & ſanctitatis incumberent. Idcircò fuit olim capite ſancitum, ſi quis ex Hebræis ſabbatho aliquod opus efficeret, niſi quod ad religionis cultum pertineret. In vnũ autem locum omnes conueniebant; vt, cùm omnes in Dei bonitate debitis laudibus celebranda, vna mé te atque vna voce conſpirarent, quilibet eorum multitudinis ipſius conſentientis oratione concitatus; ipſius Dei amore vehementius incéderetur. Triplicis autem beneficij memoriam neceſſe erat illa die replicari. Primum erat rerum omniũ procreatio; alterum deindè gentis vniuerſę liberatio: tertium poſtremò ſanctitatis & religionis inſtitutio. Vt igitur agitarent animis, quàm admirabili vi, ſapientia, & bonitate Deus cælum, terram, & maria, & vniuerſam denique naturam effecerit; quanta de-

ta deindè benignitate gentẽ illius fidei cõmiſſam è duriſſima ſeruitute liberârit; quibus poſtremò ſacris illam ſibi deuinxerit, & ad omnia munera ſanctitatis inſtruxerit: ſabbathũ, hoc eſt, quietẽ & otium, (id enim hæc vox apud Hebræos ſonat) die ſeptimo conſecratum fuit. Et quia primùm beneficium, quod animis occurrebat, illo præſertim tempore, quo nondum homines maius vllum facilè cogitare poterant, erat vniuerſę naturę cõſtitutio; cõſentaneum rationi fuit, vt illum potiſſimum diem feſtum agerent, quo primùm natura perfecta, ſuisq; numeris abſoluta, omnibus muneribus ſuis perfectè fungi cœpit. Ob id igitur, cùm Deus ſeptimæ diei otium ſanciret, eam rationẽ appoſuit, quod ſex diebus cælum, & terram, & omnia, quæ cæli ambitu coercẽtur, effeciſſet; & ſeptimo tandẽ die ab illa prima rerum omnium molitione conquieuiſſet, quaſi admonens, vt parẽti & cõditori rerũ omnium gratias agerent; illumq; ob tam admirandã fabricam aſſidua prædicatione celebrarẽt Alibi verò iubet eos eſſe memores libertatis, quam fuerant ope diuina cõſequuti: in cuius beneficij memoriam præſcribit, vt omnibus ſabbathis ferias agant: neque ipſi ſolum, verũ & ſerui & ancillæ, atque adeò boues & iumenta, ſummo otio fruantur, neq; aliquid deniq; eo die ſeruiat. Parũ enim conueniat, vt eo die, qui erat libertatis memoriæ conſecratus, aliquid ſibi ſeruire ſinerent. Mẽmento, inquit, quòd & ipſe ſeruieris in Aegypto, atq; inde eduxerit te Dominus præſenti numine ſuo, firmoq; præſidio & inuicto. | Adiungit autem continuò: Idcircò pręcepit tibi, vt obſeruares diẽ ſabbathi. Quomodo autẽ eo etiam die ſanctitatis &

tis & religionis beneficium erat animo retractan dum, alio capite legis fuit diligentiſſimè præſcriptum. Videte, inquit, vt ſabbathum meum cuſtodiatis. Signum enim eſt inter me & vos, vt ſciatis, quòd ego ſum Dominus, qui ſanctos efficio vos. Cùm igitur ſabbathũ ob eam cauſam otio ſancto conſecrare præcipiebat, vt naturæ operibus admoniti, & partæ libertatis monimentis quàm plurimis excitati, & ſacris ſanctiſſimis incredibili religione procuratis inſtituti, intelligerent illũ ſummum Dominum eſſe naturę totius opificem, generis humani liberatorem, totiuſq; puritatis & ſanctitatis authorem, eum, laudibus ſummis efferrẽt: nõne liquet, ſabbathi legem ſummum ſtudiũ pietatis, amoriſque diuini fuiſſe complexam? Non is igitur ſabbathũ ritè colit, qui vnum diem nimis ſuperſtitiosè colendo, pietatis maxima munera & officia negligit: ſed qui totam ætatem in diuina bonitate celebranda conſumit. Neque enim ſolùm eſt ſeptimo quoq; die laudibus diuinis vacandũ; ſed omnis vita ad hoc vnũ ſanctiſſimum ſtudiũ conferenda. Semper enim ſabbathũ obſeruat, qui fidem ritè colit, quemadmodum Iſaias ait: Cuſtodiens ſabbathũ, nè polluat illud, cuſtodiens manus ſuas, nè quidquam mali faciat. Hinc certè planum fit, Iſaiæ mente & ſententia verum ſabbathum innocẽtia contineri, quod alibi multò vberiùs explanat. Sic enim inducit Deum cum populo ſuo loquentem: Si auerteris pedem tuum ſabbatho, ne obſequaris voluntati tuæ, in die ſancto meo, illumque iucundum & ſanctum habueris, & ita Dominum colueris, vt nullo modo vijs tuis ingrediaris, neq; tuę ipſi⁹ cupiditati obſequa-

ris,neque verba tua pronuncies,tunc percipies voluptatem à Domino.Locabo enim te in ſummo dignitatis faſtigio,& in patriæ hæreditatis poſſeſſione conſtituam.Hactenus quidem ille, è cuius ſententia poterit exploratè cognoſci, omnem ſabbathi ſanctitatem eſſe in vna fide collocandam. Qui enim vacat à ſcelere, cui eſt otium à libidine; qui cupiditate ſuæ reſiſtit,vtDei iuſſis obtemperet;qui ſenſus ſuos repudiat vt Dei mentem inſpiciat; qui ſeipſum deſerit,vtDeo coniungatur: is ſabbathum ſanctiſſimè colit. Quod quoniam fidei munus & officium eſt;ſequitur,vt omnes, qui Chriſti fidem ſanctiſſimam habent, ipſiuſque Domini veſtigia perſequuntur; ſabbathum ritè cuſtodiant.Cùm autem fides perpetuò retinenda ſit, neceſſariò colligitur, omnem fidelis hominis vitam eſſe ſabbathũ nominandam. Cùm igitur priſcum illud ſabbathum,quod perpetuitatem fidei, & ſummam iuſtitiæ pacem adumbrabat; fuerit totum Dei gloriæ conſecratum:reſtat, vt nõ ſeptimũ quemque diem tantùm, ſed omnem vitam ad illius gloriam deſtinemus; &, quantum conniti animo,labore contendere,induſtria conſequi,atque,vt rectius dicã, quantum fidei excellentis viribus excitati poterimus; tantum ad bonitatem illius celebrandam cõferamus, & ſic tandem fiet, vt amoris diuini facibus inflammemur. Hæc igitur prima diuinæ legis capita ad ſummam iuſtitiæ partem, quæ tota in religione conſiſtit,conferuntur. His cùm paremus, debitum honorem Deo perſoluimus. Quanquam enim Deo nemo poteſt gratiam referre, eum tamẽ illi gratiam debitam ob accepta beneficia perſoluere dicimus, qui ea præſtat, quæ Deus à nobis

exi-

exigit.Id autem ſolùm exigit,quod pro noſtra tenuitate & imbecillitate efficere poſſumus. Poſſumus autem,illius ope firmati, primùm quidem fidem omnibus illius dictis & promiſſis adiungere: deindè ſanctiſſima illius iudicia pertimeſcere:poſtremò,quod omnem rationem beatę vitæ complectitur,amore illius incendi & incitari.Hæc autem illa ſunt tria munera,quę Deo debita eſſe diximus, quibus à nobis perpetuò colẽdus & obſeruandus eſt,ſi volumus iuſtitiæ decus & amplitudinem retinere.Nunc autem, quid nobis ipſi debeamus,explicandum eſt. Hoc autem totum eſt à primo illo pietatis & iuſtitiæ munere colligatum. Neceſſe enim eſt, vt, qui ſemper in Deum intuetur,illius in ſe lumen recipiat, ſeque totum ad illius ſimilitudinem accommodet. Etenim, ſi tales plerunque euadimus, quales ij ſunt, ad quorum nos ſtudium adiungimus (fieri enim vix poteſt,vt eorum mores & ſtudia non imitemur, quos laude dignos exiſtimamus:) multò certè magis, qui ſeſe ad Dei ſtudium & amorem applicant, ſimilitudinem illius arripient.Multò enim maiore motu animi concitantur,qui ſe ad Deum amandum, quàm qui ad homines obſeruandos conferũt. Qui enim in Dei ſtudium incitati ſunt, tota mente in amorem virtutis ſummæ atque ſempiternæ rapiuntur: qui verò hominibus dediti ſunt, inſtabili & incerto iudicio plerunq; ſimulachrum inane virtutis ipſius admirãtur.Et homines quidẽ, quantũuis clari & ſpectati, nullam vim ad ſe ſequendos & imitandos ſuppeditare poſſunt: at Deus mentẽ illuſtrat,ingenium acuit,animum roborat, eumq; format & fingit,vſque eò, dum formæ ſuæ ſimilitudi-

tudinem in illo non ſqualore & illuuie fœdatam, aut aliqua flagitij contagione maculatam; ſed claram & nitidam, & diuino quodam ſplendore fulgētem, imprimat. Hinc igitur exiſtit illa diuina vitæ conſtantia, ille cultus animi, illa morum grauitas, illud honeſtatis decus, illa mentis altitudo, rerumq́ue humanarum contemptio, illaq́ue poſtremò totius virtutis concinnitas & pulchritudo, quę ſui admiratione defixos eorum oculos tenet, qui illam aſpiciunt. In hoc igitur ornatu animi conſeruando officium noſtrum collocari debet, ſi cupimus nobis ipſis, quod nobis debemus, exoluere. Aliter enim nos ipſi animi noſtri ſtatū nefariè prodimus: neque ſolùm in nos ipſos iniuſti, ſed in Deum ſcelerati ſumus. Vt enim ſi ſummus quidā princeps villam magnis ſumptibus ædificaret, marmore parietes, auro laquearia, & ōnes fores obduceret, pulcherrimiſq́ue pauimentis atria, cellas, intercolumnia, & ædes denique vniuerſas cōſterneret, ſi hortos etiā, & pomaria ſingulari ordine & diligētia cōſereret, in quibus ſe, quoties commodū eſſet, oblectaret, eaq́ue omnia villico ſuo colenda & cuſtodienda cōmitteret, ſi villicus Domini imperium contemnens, non modò hortum ſuccreſcentibus ſpinis vaſtari ſineret, verùm etiam ſepta reuelleret, & feras etiam immanes ad omnia proculcanda immitteret, & incitaret, ædes etiam illas magnificas inflammaret: quænā tandem ſatis digna pœna poſſet à Domino in ſerui illius vel deſidiam, vel ſcelus & immanitatē conſtitui? Sic & nos, cùm ad Dei ſedem & domicilium, manibus illius ædificati ſimus, & quaſi conſepti agri, diuinis virtutū omnium plantis admira-

mirabili ratione & diligentia conſiti,& in noſtri ipſorum cuſtodia conſtituti; ſi deſidia, & ſcelere noſtro Dei ipſius viridarium &hortum flagitiorũ ſpinis & veprib⁹ obrui ſinimus, neq; ſtatim,quod illius amœnitati &fertilitati officit, amputamus: ſi legis diuiuæ metum,quo quidem,quaſi ſepimento,vallati ſumus,ſenſim labare, atq; tandem ruere patimur;ſi cupiditatis immanitatem ad omnẽ virtutis cultum vaſtandum in animos noſtros immittimus;ſi poſtremò regiæ diuinæ magnificentiá ſummumq́ue diuini operis artificium, quod in florenti animi ſtatu perſpicitur, furore noſtro conuellimus,atque coniectis vitiorum facibus inflãmamus:quo tandẽ exhauſto ſupplicio,pœnas tãto ſceleri debitas perſoluemus ?Cùm igitur honeſtatem,cũ dignitatem,cùm animi moderationem, cũ omnium virtutum decus, & ornamentum retinemus,& florentem animi noſtri ſtatũ ſumma diligentia conſeruamus:non modò nobis ipſi conſulimus, ſed etiam ipſi Domino operam damus . Munus enim nobis aſſignatum,vt fideles ſerui,diligẽter exequimur . Quàm diu verò homo ſtatum ſuũ tuetur,& omnia virtutis ornaméta, diuina benignitate parta conſeruat;cùm ſit Dei hortus iucũdus, & amœnus, fanumq; ſanctiſſimũ, mentisq; diuinæ ſacrariũ;nullis ſcriptis legibus indiget; cùm ſummam illam legem pectore incluſam contineat. Facillimè igitur videbit(quod erat in tripartita officiorum diuiſione poſtremum) quid hominibus debeat:idq́ue benignè & non grauatè præſtabit. Primùm quidem igitur in parentes ſuos, quorum opera fuit in vitam ingreſſus, nunquã ingratus exiſtet;ſed eos præcipuo quodã ſtudio colet, & obſer-

obſeruabit, & omni pietate proſequetur. Deindè eos in parẽtum numero habebit, qui præſunt Reipub. animoq́ue patrio omnium ſaluti & incolumitati proſpiciunt. Tum illis etiam, quaſi parentibus, pietatem prę̨ſtabit, à quibus magnum aliquod beneficium accepit: &, quò beneficium amplius eſt, eò magis elaborabit, vt gratiam referat; atque vicem eò maiore cumulo rependat, quò magis in æqualibus donis beneficus exiſtimãdus eſt, qui primum contulit beneficium, eo, qui alterius benignitate prouocatus, acceptum donũ pari & ę̨quali dono remunerat. Benignitate igitur certabit, &, nè in hoc præclaro certamine vincatur, obnixè contendet. Nullum enim maius eſt cõcordiæ vinculum gratia atque remuneratione. Id autem impulit olim Atheniẽſes, vt fanum Gratijs in media vrbe dedicarent. In quo ſignificabant, omnem ciuilis ſocietatis rationem Gratiarum quaſi quodam numine contineri. Gratia nanque parit gratiã, & animos alios ex alijs nectit, & vniuerſos deniquè ciues, cùm optima fide tribuitur, beneuolẽtia non mediocri conglutinat. Eſt igitur in gratis animis magnum quoddam iuſtitię̨ munus, & ſummum totius Reipublicæ firmamentum. Idcircò Deus in primo legis capite, quod ad hominum inter homines conuictũ & ſocietatem pertinet; propoſito præmio, mortales ad remunerationem allicit, & inuitat. Parentes, inquit, colito, vt diu viuas in terra, quam Dominus Deus dabit tibi. Conſentaneũ rationi videbatur; vt, qui gratus eſſet in eos, per quos vita communi frueretur, in ea ipſa vita diutiſſimè ꝑmaneret, & ad immortalis vitæ prę̨mium fieret plerunque etiam hæc vitæ mortis acceſſio.

ceſſio. Vndè colligitur, nũquam memorem & gratum animum præmio carere, ſed eodem genere bonorum à Deo augeri, & cumulari; quorum memoriam conſeruat. Hæc igitur dum ille, qui Dei legem non modò mente & ratione, ſed etiam ſummo ſtudio & volũtate complectitur, animaduertit; non tantum parentes, verùm & Reipub. tutores & conſeruatores, & eos, quorũ vel diſciplinis excultus, vel præſidio & vigilãtia defenſus fuit, vel à quibus denique magnum aliquod beneficiũ accepit, libenter & ſtudiosè venerabitur. Deindè, quod eſt conſequens, patrio animo vxorem, liberos, & familiam vniuerſam, ſuæ fidei & patrocinio commiſſam tuebitur. Tum cognatos & propinquos, & ciues, quib⁹ ſe neceſſitudine ſanguinis & communione iuris implicatum eſſe conſiderat, charos habebit. Excurret deindè lõgius; &, cùm in generis humani principiũ intuebitur, & animaduerterit vnam eſſe omnibus ſtirpem, vnam & eandem naturæ rationem, vnum denique omnibus conditorem, & Dominum, omnibus ex æquo conſulentem, & prouidentem, & cunctos homines ad præmium immortalitatis euocantem: non dubitabit quemlibet hominem, quamuis externum & peregrinum, & plurimum à ſuis moribus abhorrentem, ciuem tamen, & propinquum, atque adeò fratrem appellare. Qui autem hoc animo eſt in externos; quã tãdem charitate eos proſequetur, cũ quibus eſt ſacrorũ religione, fidei ſanctitate, diuinæque agnationis iure coniũctus? Nihil enim poteſt excogitari, quod fortiori vinculo conſtringat animos, quàm eiſdem ſanctiſſimæ religionis ſacris initiari, eiuſdem ſpiritus afflatu concitari, eiſdem

bonis affluere, eundem parentem & conſeruatorem agnoſcere, & vna denique ſempiterni iuris ſocietate contineri. Cùm verò quilibet Chriſtianus, ſi verè hoc nomen vſurpat, neque diuinū genus ementitur, tanto amore ſingulos Chriſtianos complectitur: quanto tandem ſtudio pro vniuerſis laborabit? Quàm libenter pro Chriſti Eccleſia capitis certamen adibit? quanta animi magnitudine vitam, cùm opus ita fuerit, pro illius ſalute profundet? Hęc enim nobis patria eſt, hæc ciuitas, hoc natale ſolum, pro cuius defenſione eſt nobis perpetuò dimicandū, ſi cupimus huic ſanctiſſimæ matri debitam pietam preſtare; illiuſque veſtigia perſequi, qui pro Eccleſiæ ſanctitate mortem ardenter expetiuit. Sed non eſt mirandum, eum eſſe amore totius Chriſtianæ Reipublicæ, quæ omnes omnium neceſſitudinum ſanctitates complexa eſt, vehementer inſlammatum, qui nullum hominem alienum putat, omniumque mortalium propter naturæ vinculum ſe debitorem eſſe profitetur. Qui autem ſic in ſingulos homines animatus eſt, quomodo tandem adduci poterit, vt alicuius ſanguinem, & vitam petat? vt alterius pudicitiæ labem inferat? vt pecunia aliquem defraudet? vt denique nomen cuiuſdam falſa infamia deformet? Facillimè igitur ijs præceptis, quæ continuò ſequuntur, obtemperabit, nempè: Nè occidito: nè mœchus eſto: neuè alienum in rem tuam nefariè conuertito: neque fratris tui nomen falſa infamia maculato. Intelligendum autem eſt, hac lege non ſolùm facinoris effectū prohiberi, verùm etiam facinoris initia reſecari. Hęc enim eſt, vt ipſe Legiſlator apud Matthæum interpreta-

pretatur, legis mēs & ſentētia, vt ita ſe quiſq; à cędæ contineat, vt odium & iracundiam refrenet; ita libidini obſiſtat, vt oculorū etiam petulantiam coerceat: ita manus ab opibus alienis abſtineat, vt ſua potiùs ad aliorum fructum conferat. Neque enim illud eſt ſilentio prætereundum, ea lege quà prohibetur crudelitas, humanitatem & clementiā præſcribi: qua verò iubetur obuiā ire libidini, caſtitatem & puritatem ſanciri: qua verò deterremur à furto & latrocinio, ad liberalitatem & beneficium omnes incitari. cùm lex vetat, nè labem aliorum nomini falſo teſtimonio inferamus, id etiam præcipere, quantum poſſimus, hominū famæ & dignitati conſulamus. Et, quia omne ſceleris & iniuriæ ſeminarium, in nefariæ cupiditatis impetu conſiſtit; poſtremò loco iubemur omnes libidines compreſſas & edomitas habere, vimq; ipſius effrenatę cupiditatis extinguere, omnesq; iniuriarum radices extirpare. Idcircò ad maiorem legis explicationem additum eſt: Nè proximi tui domum, nec vxorem, neq; ſeruū, neque ancillā; neque bouem, aut aſinum, aut aliquid aliud nefariè concupiſcito. Nullo igitur modo eſt cedendū libidini, ſi legem ſeruare cupimus, ſed eſt omnis illi' impetus & inconſiderata temeritas rationis imperio cōſtringenda: nè ſimul & noſtri animi ſtatum perturbet, & in aliorum perniciem erūpat: Omnis autē legis ſumma, quod ad ius humanę ſocietatis attinet, in hoc conſiſtit, vt ea hominib. tribuamus, quæ nobis ab ipſis tribui cupimus. Hanc eſſe legis mentem, huc Prophetarum omniū ſcripta dirigi, Chriſtus ipſe, qui legem dedit, & Prophetas erudiuit, affirmat. Charitate igitur, queādmo-

dum Paulus ait, omnis legis perfectio continetur. Reddite,inquit,omnibus quod eis debetur, cui tributum,tributũ;cui vectigal, vectigal;cui timorem,timorem;cui honorem,honorem. Nemini quidquã debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Oſtendit reliqua omnia debita eiuſmodi eſſe, quę poſſint facillimè diſſolui:ſolam charitatẽ ita ſemper nos omnes aſtringere,vt nequeamus vllo modo vinculis illi⁹ iucũdiſſimis expediri. Qui enim pecuniã ſoluit,eã minimè debet: charitatem verò quãuis omnibus impẽdamus,eã nihilominùs debemus.Nã eam ad tribuendam non tam ſingulariũ hominum meritis,quã naturæ neceſſitudine ſempiternoque legis diuinæ iure ſumus aſtricti. Nullum igitur tempus eſt, in quo poſſimus hoc ſempiterni iuris nexu ſolui, atque quaſi ære alieno liberari. Vt autem magis doceat, quomodo lex omnis ſit in charitate collocanda, conſequenter adiungit: Qui enim alterũ diligit, perfectè legẽ ſeruauit,ſiquidem illud:Nõ mœchaberis, non occides, non furaberis,non falſum teſtimonium dices, nõ concupiſces,& ſi quod aliud præceptum eſt, hac oratione in ſumma comprehenditur:Diliges proximum tuũ,ſicut te ipſum. Dilectio proximi malũ non operatur.Perfectio itaque legis, eſt dilectio. His quidem verbis Paulus admodum luculenter explicat, quod ſit illud officium, quod omnibus hominibus debeamus, cuius egregia functione, iuſtitiæ vis & ratio cõtinetur.Tria ſunt igitur ea, ad quæ ſunt omnia iuſtitię munera reuocãda, pietas, honeſtas,& humanitas.Pietate Deũ veneramur:honeſtate animum excolimus: charitate & humanitate genus humanum nobis iure deuincimus. Is igitur

gitur eſt iuſtus,qui religione pius, virtute honeſtus,charitate benignus eſt.Is enim ſol⁹ omnia vitæ munera diuina lege moderatur, & ſuã rei cuique dignitatẽ tribuit;in quo eſt, vt antę diximus, omnis iuſtitiæ ratio conſtituta.Itaque colligitur, omnem iuſtitiam religionis,& dignitatis, & humanitatis ſtudio contineri.Vt autem ex pietatę in Deum omnis animi dignitas exoritur:(omnis enim recta animi conſtitutio ope diuina cõficitur: hanc autem pij tantùm, qui ſe ad Dei imitationem conferunt,aſſequuntur:) ita ex animo benè conſtituto,benignitas atque iuſtitia in homines exiſtit.Neq; enim quiſquã poteſt malum alteri machinari,niſi ſit ipſe prius bonis omnibus euerſus.Omnis enim iniuria,ſiue vi, ſiuę fraude comparata ſit, naſcitur ex impetu & commotione animi nefariæ cupiditatis magnitudine perturbati, & ab omni conſtantia deducti,peſtiferiſque morbis perculſi & abiecti. Quandiu igitur animus ſtatum ſuũ tenuerit,tantum abeſt,vt alicui nocere velit, vt potiùs omnibus prodeſſe ſtudeat, vt hac benignitate Deum maximę veneretur. Eſt enim charitas & beneficentia ſacrificium ſanctiſſimum,Deoq́; gratiſſimum.Omnia igitur iuſtitię munera à pietate in Deum,quaſi à capite fluũt:& ad eam rurſus admirabili cõuerſione referũtur. Cùm autem,vt dictum eſt, tres ſint iuſtitiæ partes;nempè,religionis ſanctitas, animi dignitas, & ea, quæ ſola plerunque commune iuſtitiæ nomen aſſumit,quæ videlicet iuris æquabilitate,atque morum benignitate,hominum inter homines ſocietatem continet: prima ſacerdotes facit,poſtrema verò Reges. Qui igitur animum gerit moribus egregiè conſtitutum;

tum;& ſanctus quidã ſacerdos,& magnus Rex exi ſtimandus eſt.Prmũ enim,ſi is ſacerdos eſt,qui ſciẽ ter rem diuinam facit,& hoſtijs Deũ placat,numẽque illius purè & caſtè veneratur; cur eum ſacerdotem minimè appellabimus, qui Deum fide colit,qui ſacrificia laudis immolat, qui vitæ ſanctimonia litat, qui denique ſeſe hoſtiã ad aram ſtatuit? Se enim ipſum immolat, atque in Dei honorem cædit, dum cupiditatem reſecat,& corporis petulantiã comprimit,omneſq́; peccati ſenſus extinguit,animũque à corporis contagio,quantũ poteſt auocat, vt nihil eum impediat, quò minus in terris manens cæleſtem vitam incenſo mentis ſtudio meditetur.Hæc autẽ ſunt ſacrificia diuinæ maieſtati decora;hæc munera diuinæ menti gratiſ ſima, nempè,quæ nixa Chriſti meritis & ſanctitate,pacem à Deo facillimè conſequũtur. Sacrificiũ inquit,laudis honorabit me. Tũ alibi:Inuoca me in die afflictionis & exaudiã te, & honorabis me. Tum etiam:Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ. Illud itẽ in quo vir ſanctus docet,ſuffimẽta fragrantiſſima, quorum odor in intimum cæli aditum penetrat, eſſe in iuſtorum hominum precibus aſſiduis conſtituta. Dirigatur,inquit,oratio mea,ſicut incẽſum munus in conſpectu tuo. Eleuatio manuum mearũ ſacrificium veſpertinum.Hæc igitur ſacrificia ſanctiſſima qui procurant,& in eo laborant,vt Deũ fidei donis & muneribus,veræq́;religionis ſanctitate,non ſibi tantũm,ſed etiam vniuerſo generi humano propicium efficiant,ij profectò caſti & religioſi ſacerdotes habendi ſunt.Si verò Rex is magis cenſendus eſt, qui regio animo & diſciplina præditus eſt,eo,qui ſeruit libidini & impuritati,quã-

uis multis rationib. imperet: certè multò magis regis nomẽ in quemlibet hominem iuſtũ conuenit, quàm in principem maleficum, & iniuſtum, potentia ſua ad ſuorum peſtem & exitium intemperanter abutentem. Vt enim fas non eſt, eum Muſicum nominari, qui totum diem canit, ſi abſurdè canit; ſed eum, qui canẽdi artem tenet, quamuis tacitus ſedeat: ita neque rex appellãdus eſt, qui ſtultè nimis imperãdo Reipublicæ ſtatum labefactat, ſed is, qui regnandi ſcientiam adeptus eſt, quamuis nullo publico munere fungi videatur. Eſt autem omnis regia diſciplina in vna iuſtitia collocanda: ex quo efficitur, eum, qui iuſtitiam colit, eſſe in dignitate regia locatum. Diuinam itaq; mentem & rationem ſemper intuetur, omnia vitæ cõſilia ad legem illam ſempiternam dirigit: officiorum omnium momenta æquitatis diuinæ trutina perpendit: atque poſtremò nihil niſi de ſupremi Regis ſententia ſancit atque præſcribit. Sibi igitur pro dignitate imperat, omnes affectiones ſuas regit & temperat; & alias quidam partes animi continendo, alias verò ſapienter excitando, totum animum ſibi inter ſe conſentientem efficit, & florentem opibus, omniumque diuinorum bonorũ affluentia beatum. Hic igitur, qui animi ſui ſtatũ diuina lege componit, eſt, qui alios poteſt legitimo imperio moderari: non is, qui, quantum id munus eſſet, ne ſuſpicari quidem potuit, & quaſi ad ludum, ita ad tractandam Rempublicã acceſſit. Qui enim ſibi ipſi nõ imperat, quomodo alijs imperabit? qui ſuam cupiditatem minimè coercet, quomodo aliorum intemperantiam reſecabit? qui bellis inteſtinis agitatur, quomodo ciuitatis

pacem & otium conſtituet? qui eſt libidinis effre-
natæ mancipium, quomodo libertatem aliorum
defendet? qui nunquàm è mendicitatis ſordibus,
emerſit, quomodo ciues ſuos opibus locuple-
tabit? qui curis anxius, infelix, & ærumnoſus
qui denique (vt vno verbo dicam) miſerrimus
eſt, quomodo ciues florentes ac beatos efficiet?
Cùm igitur ciuitatis otium, libertas, dignitas, o-
pulentia, ſecuritas, atque beatus denique ciuita-
tis ſtatus Regi propoſitus eſſe debeat: liquet certè,
eum regnũ adminiſtrari non poſſe, qui neque pa-
cem, neque libertatem, neque honeſtatem, nec o-
pes vllas animi poſſidet, eſtque omnibus ſimul
malis implicatus. Quòd ſi nequam homo & iniu-
ſtus, eſt regio nomine indignus; ſequitur, vt iuſtus
eo iudicetur eſſe digniſſimus. Licet enim ſit ab om
ni publici muneris functione remotus; id tamen,
quod ad regium officium pertinet, diligenter ex-
equitur. Quantum nanque animo contendere, ſtu
dio niti, diligentia conſequi poteſt: tantum in
omnium fructum & vtilitatem confert, omnemq;
mentem in publica ſalute defigit, eaque tandē cha
ritate vniuerſum genus amplectitur, vt pro ſalu-
te omnium mori cupiat. Nullum igitur locum, cũ
adeſt opportunitas, vel accuſandi, vel caſtigãdi,
vel admonendi, prętermittit: nullumque pro iuſti
tiæ defenſione periculũ recuſat; ſanguineque ſuo
cupit omnium ſalutem conſtitui. Sic enim ſequi-
tur maximi illius Regis exemplum; qui, vt ſuos è
mortis ipſius faucib⁹ eriperet, crucem ſpontè ſua
ſubiuit. Cùm autem ad hanc laudẽ Reges ſpectare
debeãt; vt, commodorum ſuorũ, cùm opus ita fue-
rit, obliti; vniuerſæ Reipublicę incolumitati pro-
ſpi-

ſpiciant:qui tandem erunt Reges exiſtimandi? Illíne,qui commodorum ſuorum cauſa ciues euertunt?an qui vitã negligunt,vt omnium vitam tueantur?qui ſcelerum exemplis ciues ſuos corrumpunt?an qui virtutis exemplis eos ad omne genus honeſtatis erudiunt? qui miſeros homines ab humanitate ad feritatem transferunt? an qui ſtudio diuinæ virtutis imitandæ multos mortales incendunt?qui poſtremò homines à Deo alienãt?an qui homines cum Deo coniungunt? omnis enim beatæ vitæ ratio in hac coniunctione, quæ nobis eſt cum Deo,continetur.Rex autem,ſi verè Regis nomen obtinet,cùm id ſpectare debeat,vt ciues beati ſint:ſequitur,vt nihil ſit tãta cura & ſtudio prouidendum, quàm vt omnes ciues, Deo pietatis cultu,fideique ſanctitate deuinciat. Nihil igitur tam pertinet ad Regis officium,quàm inſtaurandæ ſanctiſſimæ religionis ſtudium. Non igitur hi ſunt habendi Reges, qui religionem negligunt; ſed qui religionem ſanctiſſimè colunt.Illi enim perimũt, hi conſeruant:illi à Deo diuellunt,hi Deo adglutinant: illi in ſempiternam miſeriam detrudunt, hi ad ſempiternam gloriam deducunt. Illi igitur, quos iuſtitiæ furor exagitat, tyranni truculentiſſimi ſunt exiſtimandi: hi verò, qui iuſtitia florent,Reges optimi iudicandi. Semper enim erunt ciuibus ſuis ſalutares, maximè autem, cùm tam præclarè cum hominib. actum fuerit,vt perindè,atque digni ſunt,in Reipublicæ adminiſtratione collocentur.Nacti enim materiam animorũ ſuorum prudentiæ & magnitudini cõſentaneum, diuitias ſuas explicabunt, regiamque virtutem multò, quàm anteà magnificentiùs in publicam

lutares accerſit, infima deſpicit, ſupera concupiſcit, tenebras odit, lucem amat, in illamq́ue curis omnibus intẽtus nunquam à iuſtitiæ via deflectit. Is igitur ſolus liber eſt, cupiditatis enim tyrannide liberatus, nihil agit, nihil molitur, nihil decernit inuitus; ſed cum ſumma iucunditate omnia facinora præclara ſuſcipit. Rex item ſolus cenſendus eſt. ſolus enim tum ſe, tum alios regere poteſt; & communem ſalutem, cùm ei commiſſa fuerit, imperio & moderatione ſua ſtabilire. Pulcher etiam is ſolus eſt, in cuius animo nihil diſcrepans & diſſentaneum inueniri poteſt: ſed admirabilis omnium partium inter ſe conueniẽtia; cuius oratio cum mente, cum oratione verò vita conſentit; qui diuino lumine ſplendet, & clarioribus indies ornamentis afficitur; cuius denique tam honeſta & liberalis ſpecies eſt, vt animi decore & dignitate, diuinę pulchritudinis ſpeciem repræſentet. Quid autem de gaza dicam, quam iuſti non habent in arca, ſed in animo, & in cœlo cõditã? Nullo igitur modo poteſt aut latrocinijs diripi, aut calumnijs auerti, aut fluctib. obrui, aut tempeſtate corrumpi, aut infidelitate comminui, aut vetuſtate conſumi. Quid denique vel ad emolumentum, & fructum, vel ad vitę decus & ornamẽtum illis deeſſe poteſt, qui ſunt ipſi bonorum omnium authori, totiuſq́; honeſtatis principio, ſempiterno fœdere copulati? In hoc autẽ fœdere, quo mentes puræ & caſtæ cum diuina mente coniunguntur, omnis iuſtitiæ ratio cõſiſtit: ita, vt nihil ſit aliud iuſtitia, quàm Deo coniungi; nihil aliud iniuſtitia, quàm ab illius cõiunctione diuelli. Vnum ſiquidem eſt totius iuris initium, vnus æquitatis

& illu-

& iuſtitiæ fons, vnus denique rerum modus atque menſura, qua cuncta formanda, & metienda ſunt, & ad quam omnia, quæ in aliquam ordinis rationem includuntur, ſunt neceſſariò reuocanda; nempè, mens illa beatiſſima, quam eandẽ legem ſempiternam appellare licet, omnia imperio ſempiterno deuinciens. Non igitur poteſt alia iuſtitiæ regula, legumq́ue omnium principium aſſignari, quàm illud præcellentiſſimum Dei numen, natura ſimplex, virtute multiplex, vi[illegible]. infinitum; quod omnia coercet, & continet, admirabiliq́ue ratione regit atque moderatur. Vndè colligitur, omne iniuſtitiæ fundamentum eſſe in ſuperbia, & infidelis animi contumacia ponendum. Nec enim aliud eſt iniuſtitia, quã rebellis animi diſtractio, qua ſeſe ab illo iuris fonte diſiungit, tantaq́ue dementia deprauatur, vt exiſtimet poſſe ſe abſq; Dei gratia & ſingulari illius ope conſiſtere. Omnia igitur mala mentem illius hominis miſeri, qui ſeſe à diuina gratia detrahit, protinus inſequuntur. Lux enim eripitur; nox offunditur; cupiditas incitatur; furor inuadit; amentia vexat; & animum curis cõfectum, dilacerat; & pro decore & dignitate, flagitium, dedecus & turpitudo dominatur. Nec enim eſt interim, cur in tantis malis quiſquã naturę imbecillitatem accuſet. quamuis enim nulla eſſet nobis cum corpore ſocietas, nullum cum terreſtri natura commercium, quamuis humana mens eſſet ab omni concretione mortali ſecreta & libera, ita vt nullis morbis corporis impediri poſſet, quò minus verum inquireret; nullo tamẽ modo per ſe poſſet officio fungi, ſtatumq; ſuum tueri, & incolumem à clade & interitu conſeruare.

Nulla

Nulla enim erat mentibus illis, quæ à cœli faſtigio deciderunt, cum corporea aliqua mole cõiunctio: quæ tamen, cùm primum in ſe ipſis omnia poſuerunt, vaniſſimiſque cogitationibus inflatæ ſuſpicatę ſunt, ſeſe ope diuina minimè indigere, naturæque præſidijs innixæ, Dei pręſidium neglexêre; confeſtim corruerunt, atque ſupernè cadentes, multò ſeſe grauius afflixerunt, quàm ſi ex minore dignitatis gradu concidiſſent. quò enim mens acrior eſt, & maiores à natura opes habet: eò, cùm eſt ſingulari Dei ope & patrocinio deſtituta, maiore quadam ruina opprimitur, & grauiores amẽtiæ pœnas exoluit. Vt enim in fabulis Polyphemũ ab Vlyſſe excæcatum cernimus, multò grauius offendere & ad rupes allidi, quàm ſi natura fuiſſet imbecillior: ſic mens & ratio, quò eſt altior, atque natura vehementior; eò, cùm eſt lumine diuinæ mentis orbata, impetu magis furibundo fertur, multoque vehementius ad facinus incitatur, maioremque ſibi peſtem comparat. Quod eò magis de mentis cæcitate aſſerendum eſt, quòd corporis cæcitas mente iudicatur: mentis verò cæcitas nullo ſenſu ab eadem mente percipitur. Eſt enim ereptum illud ipſum iudicium, quo erat illi de ſua ipſius cæcitate iudicandum: ſic fit, vt, quò magis quiſque mentis cæcitate laborat; eò magis ſibi ſapientiam arroget, & prudentiæ nomine inſolentius efferatur. Vt igitur, ſi fieri poſſet, vt aliquis orbatus oculis, id non ſentiret, & ea de cauſa ducem, à quo regeretur, minimè flagitaret; quò eſſet natura robuſtior, ſeque vehementius incitaret, eò maiore impetu præceps in exitium raperetur: ſic mens orbata diuino præſidio, cùm cæcitatem

tem ſuam non conſideret, ſibique acumen & ſolertiã inſolẽter aſſumat, quò eſt illius natura præſtantior, eò eſt impetus illius amẽtior, & calamitoſior. Hoc in omnibus euenire cernimus, vt quò quiſque magis valet ingenio, & induſtria, eò, cùm ſe ad flagitium applicat, eſt amentior, & improbior, & communib. rebus infeſtior. Quò igitur magis Angeli natura humanæ antecellit, eò furor illius immanior extitit, & caſus, & ruina grauior, & exitium dirius atq; funeſtius. Parum igitur iuuat præſtans vis naturæ, ſi Dei præſidium abſit, diuinumque lumen deficiat. Abeſt autem ab omnibus, qui non in Deo, ſed in ſe præſidia vitæ conſtituunt, eaque confidentia præcipites ſeſe ab illius moderatione remouent, exiſtimantes, eſſe ſe naturæ opibus ſatis inſtructos, ad ſuum ſtatum conſeruandum. Nõ eſt igitur naturæ fragilitas nobis exitioſa, ſed nimius amor noſtri, quo nos ipſos amplectimur, vſque eò, dum à Deo deſciſcamus, gloriamq; illi debitã ad nos ipſos impudenter & impiè transferamus. Vt enim Angelis, qui præcipites amentia conciderunt, naturæ præſtantia ſalutem afferre non potuit, cùm primum ſeſe à Deo diſiũxerunt: ita neque nobis naturę imbecillitas perniciem afferre poterit, ſi Dei voluntati fuerimus affixi, neque vnquam nos ab illius ductu & imperio ſeiunxerimus. Inuictum enim robur aſſequemur, quo facillimè cuncta nobis obſtantia repellamus, & officijs omnibus cum laude perfungamur. Nõ eſt igitur vllo modo cunctandum, profiteri, nullam mentem & rationem, quamuis vegetam, & acrem, omnibuſque naturæ præſidijs inſtructiſſimam, luce tamen & gratia diuina vacuam, poſſe offi-

officium ſuum tueri, & veræ iuſtitiæ munus exequi, & ſtatum animi conſeruare. Cùm enim Deus ſit mentium lux, cùm ſit veritas ſempiterna, cùm denique ſit iuſtitiæ fons, totiuſque vitæ modus atque moderatio, ſequitur, vt, qui ſe ab illo ſegregant, ſint continuò tenebris oppleti, falſis opinionibus inflati, immoderatè in omnes partes agitari, & plurimum ab omnibus iuſtitiæ laudibus abhorrentes. Vnde concluditur, omnem iuſtitię vim in eo poſitam eſſe, vt Deo ſemper adglutinemur, neque aliquid in vita ſequamur, quod non ſit illius voluntate & imperio comprobatum. Conſtat enim, eum, qui in ſe ponit aliquid, quod ad ſummam beatæ vitæ pertineat: qui diſciplinam aliquã profitetur, quæ non à diuina mente hauſta, & delibata ſit, qui denique humanis præſidijs ſe egregiè munitum fore confidit, aliundeque omnia vitæ ſubſidia comparat, eſſe nefarium & iniuſtum. Quod vt rectius poſſit intelligi, ipſius iuſtitię magiſtrum in medium afferamus. Vide, quo argumento iuſtitiam ſuam confirmat. Non poſſum, inquit, ego à me facere quidquam, hoc eſt, non poſſum ego ius & fas omne delere, iuſtitiæ ſanctitatẽ violare, quidquam contra iuris diuini præſcripta moliri: atque (vt vno verbo ſenſum illius explanem) non poſſum, inquit, ego iniquitatem vllam ſuſcipere: ſuſciperem porrò, ſi aliquid facerem, quod non eſſet patris mente, voluntate, numine, ſententia conſtitutum. Ex quo quidem loco ſanè liquet, eum, qui à ſe promit aliquid, hoc eſt, qui ſenſum ſuum, non patris illius optimi voluntatem ſequitur, eſſe iniuſtitiæ ſcelere contaminatum. Adiungit deinde: Sicut audio, iudico, & iudi cium

cium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Hîc planè docet, id eſſe verum iudicium; quod patris mente & ſententia continetur: illud veriſſimum iuſtitiæ munus, quod ad voluntatem illius dirigitur; ita, vt, qui id, quod à Deo non accepêre, temerè pronunciant, aut proprium ingenium ſequuntur, neque in Dei mentem & voluntatem reſpiciunt; ſint omnes mendaces, & fraudulenti, omnibuſque iniuſtitiæ ſceleribus alligati. Tum addit: Si ego teſtimonium perhibeo mihi ipſi, teſtimonium meum non eſt verum. Docet omne maximarum rerum teſtimonium, quod non eſt patris authoritate confirmatum, eſſe fallax, & inane, ex mēdacio & fraude compoſitum. Paucis deinde interiectis, inter verum Regem; atque Tyrannum importunum inſigne diſcrimē apponit. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, hūc accipietis. Coarguit eorum furorem & amentiam, qui vero Rege neglecto & repudiato; immanem Tyrannum ceruicibus ſuis imponent. Rex autem verus, & in omni genere regiæ virtutis excellens; is eſt; qui nunquam ſeſe iniuriæ vllius contagio maculauit; ſed omnia iuſtitiæ munera ſemper obiuit. Nunquàm enim oculos à patris mente deiecit, & leges omnes de ſententia illius ſanxit; & ex voluntate illius regnum ſemper adminiſtrauit; omniaq; munera & officia ad illius voluntatem direxit. Contrà verò Antichriſtus, qui eſt ſcelere & immanitate ſua exitium multis mortalibus allaturus; erit totus ex omnium ſcelerum colluuione, & ex iniuſtitiæ importunitate concretus: quod quidem ex

eò cognoſcitur, quòd à ſe ſumet omnia, mentem ſuam conſulet: ingenio & opibus ſuis fretus tyrannidem occupabit, & omnia, quæcunq; faciet, ad gloriam ſuam referet, atq;, vt nomen ſuum clarum & illuſtre reddat, ſcelera infinita ſuſcipiet, in eoque vehementer elaborabit, vt ſe Deo anteponat. Illum igitur iam ſtudio & voluntate ſequuntur, & imaginem illius gerunt, qui ſuam inconſideratam temeritatē, diuinis inſtitutis anteferunt; neque in Dei nomen, ſed in ſuam ipſorum gloriam intuentur: qui omnes, quantum in illis eſt, improbi Tyranni, humanoque generi peſtilentes & pernicioſi ſunt. Contrà verò, illi ſolùm benefici & ſalutares ſunt exiſtimandi, qui omnia præclara facinora, vt Deo obediant, moliuntur; ad illiuſque gloriam dirigunt omnia vitæ conſilia. In quo Regem illum imitantur, qui venit, vt ille ait, in nomine Domini. Ecce, inquit alibi, relinquetur vobis domus veſtra deſerta: dico enim vobis, quòd me non videbitis poſthac, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Denunciat illis exitium & vaſtitatem, qui imperium illius detrectarunt, eoſq; tantiſper ait ab ope diuina deſerendos eſſe, dum in ea improbitate permāſerint. Neque enim, inquit, me, in quo ſolo eſt omnis veſtræ ſalutis ratio conſtituta, præſentem habebitis, donec fateamini, eſſe me Regem illum, quem Dauid diuino inſtinctu & afflatu venturum prænunciauit: non, vt ſe contra patris imperium in principatu locaret; ſed vt omnia ad patrem, tanquam ad ſummum bonorum omnium principium & cauſam, dirigeret. Idem inquit alibi, Eum, qui venit ad me, non eijciam foras:

quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatẽ meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Tum etiam illud: Qui à ſemetipſo loquitur, propriàm gloriam quærit: qui autem quærit gloriam eius, qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in eo non eſt. Alio item in loco: Si, inquit, ego gloriam mihi aſſumo, gloria mea nihil eſt. Multa alia in hanc ſententiam illius teſtimonia colligi poſſunt, è quibus efficitur, omnem iuſtitiam in eo eſſe poſitam, vt nihil à nobis ipſis ſumamus, ſed omnia ad ſummi patris voluntatem & mentem referamus. Nam & Chriſtus ipſe, ſi aliquid deſignaſſet animo ſecus, quam ſibi fuerat à patre imperatum, nõ modò filius Dei habendus non eſſet, vt illius oratio declarat, ſed ne iuſtus quidem eſſet vllo modo reputandus. Huc enim pertinet, quod inquit: Mea doctrina non eſt mea: & ego, quæcunque audiui à patre meo, hæc loquor; vt cùm intellexerimus, ne filio quidem vnico, eadem omninò maieſtate & imperio prædito, fas eſſe quidquam ſtatuere, quod non ſit patris ſententia deſignatum, & conſtitutum, clariùs cernamus, omnem iuſtitiæ rationem in patris ſummi moderatione cõſiſtere: vſque adeò, vt, quiſquis aliquid ingenio ſuo abſque reſpectu ad patrem, & abſque illius ope molitur, in nefarium ſcelus incurrat. Hæc quidem filius de ſua ipſius perſona differit. Porrò autem de ſpiritu ſancto ſermonem inſtituens, ait: Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed; quæcunque audiet, loquetur. Vide, quo argumento probat, diuinum ſpiritum eſſe veritatis magiſtrum; eo nempe, quòd nihil ex

ſe loqueretur, neque aliquid enũciaret, niſi quod ſibi eſſet à patre & filio, è quibus ex omni æternitate temporis emanat, inexplicabili ratione communicatum. Vt igitur filij iuſtitia ex eo perſpicitur, quòd nihil poſſit aſſumere, quod non ſit patris ſententia definitum, vt ſpiritus diuini veritas & ſanctitas, eo teſtimonio confirmatur, quod nihil hominibus explanet, niſi quod ab ipſo ſapientiæ & bonitatis fonte perceperit: ita noſtra iuſtitia & ſanctitas, in eo toto conſiſtit, vt nihil in vita, niſi de illius ſummi Domini ſententia, ſtatuamus. Quidquid enim ille non præcipit, quidquid non eſt illius voluntate conſtitutum, ſcelus eſt, quamuis ſit interdum populari fama glorioſum. Contrà verò, quidquid ille ſtatuit, quamuis primo aſpectu, tetrum & inhumanum facinus eſſe videatur: eſt tamen officium iuſtum, & debitum, & neceſſarium, in ſempiternaque laude & gloria ponendum. Quid enim videtur eſſe ad laudem præclariùs, quàm eos, quos vi belli ſubegeris, miſericordia conſeruare? At Saul, cùm Amalecitarum Regem, quem prælio fuderat, ſupplicem & abiectum excitauit, ſcelus nefarium commiſit: quia contra Dei imperium ſe benignum videri voluit. Quid contrà videtur immanius, quàm filium nullo crimine infamem iugulare? At Abraham, cùm, vt Deo obediret, vnicum filium animi ſui effigiem, in quo ſpem poſteritatis ſuæ collocârat, manibus ſuis immolandum ſuſcepit: iuſtitiæ laudem ſempiternam conſequutus eſt. Hic igitur vnus tantùm eſt habendus officiorum omnium delectus, hoc notandum iuris & iniuriæ diſcrimen: hæc iuſtitiæ & æquitatis regula ſeruanda: vt quid-

quid intellexerimus eſſe diuina mente & ratione ſancitum, quamuis illius cauſam minimè teneamus, iuſtum & ſanctũ, & pium exiſtimemus. Quidquid verò cum illius mente & ſententia pugnat, licet videatur eſſe iuſtum, & pium, ſceleſtum tamen & immane facinus arbitremur: ita ſemper in omnib. vitæ conſilijs & legẽ & numen illius ſummo ſtudio conſulamus: quemadmodum vir ille ſanctiſſimus ait: Conſilium meum ſanctiones tuæ. Quocircà Deus apud Prophetas ſæpè cum impijs hominibus expoſtulat, quòd non Domini mentẽ inquirerent, quòd ſpiritum illius minimè conſulerent, quòd ingenium ſuum, quòd cogitationes & conſilia ſua ſequerentur, nec in Dei voluntatem reſpicerent, neque illius opem implorarẽt. Itaque ſummum iuſtitiæ facinus in hac amentia & improbitate ponit, qua homines, non quid Deus præſcripſerit; ſed, quod illis rectum eſſe videtur, operibus exequuntur. At verò apud Iſaiam, cùm illius iuſtitiæ ſanctitatem, qua erat eccleſia exornanda, prædiceret, nomen illi imponit *hebſiba*, hoc eſt, voluntas mea in ea, vt doceat omnem eccleſiæ ſanctitatem in eo ſitam eſſe; vt in ea nihil aliud, quàm Dei ipſius voluntas dominetur. Vt enim omnis iniquitas & iniuſtitia, ex voluntate noſtra fluit (tunc enim ſcelere iniquitatis alligamur, cùm ipſi nobis obſequimur): ſic iuſtitia tunc in nobis effloreſcit, cùm noſtra voluntate neglecta, omnem vitam ad Dei voluntatem accommodamus, neque ſenſus noſtros, ſed ſpiritum Chriſti ſequimur, ita, vt poſſit quilibet cum Paulo dicere: Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hoc autem fit, cùm oppreſſis huma-

nis

nis ſenſibus, & extincta cupiditate, ſenſibus diuinis afficimur, & incitatione quadam mẽtis ad cœlum aſpiramus. Omnis igitur iuſtitia, in fidei perfectione conſiſtit. Fides enim hoc vnum munus in vita ſuſcipit, vt cupiditati interitum afferat, vt ſpiritus tantùm Chriſti in animo dominetur, atque ita tandem animus ipſe cum Deo arctiſſimo vinculo coniungatur, vſque adeò, vt ex animis humanis atque diuina mente fiat vna voluntas, & ſtudiorum omnium ſumma conſenſio. In hac autem animorum noſtrorum cum Deo coniunctione, omnem iuſtitiæ ſanctitatem, omnemq́ue beatæ vitæ rationem cõtineri, ſanctiſſima illa Chriſti precatio declarat, qua pridie illius diei, quo erat morte afficiendus, pro fructu mortis ſuæ patrem veneratus eſt. Pater, inquit, ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. Quàm cupiat nos eſſe Deo coniunctos, & nobiſcum inter nos amore cõſentientes; ſatis hac oratione perſpicitur. Idcircò à patre contendit, vt noſtri amoris coniunctio, diuinæ naturę coniunctionem, quoad eius fieri poteſt, imitetur. Deindè poſt pauca, docet, illud ardentiſſimum charitatis ſuæ deſiderium, non eſſe tantùm Apoſtolorum, cum quibus vixerat, amore & ſtudio definitum, ſed in nos omnes extendi. Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui crediturì ſunt per ſermonem eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Vt autem magis oſtendat, omnem rationem noſtræ dignitatis, cuius conſtituendæ gratia in crucem ſublatus fuit, hoc animorum noſtrorum vinculo contineri: in eadem ſententia perſeuerat.

Ait enim: Ego claritatem, quã tu dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnũ ſumus, ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum: & cognoſcat mundus, quòd tu miſiſti me, & dilexiſti eos, ſicut & tu me dilexiſti. Vtrunq; ſimul docet, & eos, qui Deo ſunt pietate cõjuncti, eſſe iã ornamenta diuina cõſequutos, & nihil aliud eſſe, quòd Dei gloriã apud homines clariùs illuſtret, q̃ omniũ ſanctorum hominũ in amore cõſenſus & cõſpiratio. Cùm n. quilibet eorũ ſit Deo eximio quodã amore deuinctus, neceſſariò fit, vt ſint inter ſe illo cõmuni amoris diuini vinculo colligati, tantoq; fœdere cõſentientes, vt nihil cogitari poſſit in vita copulatius. Ex ea autem animorũ cum mente diuina conſenſione omnis diuinæ virtutis claritas emanat, & bonorũ omnium affluentia, quam intuentes homines obſtupeſcũt. Deumq; debita laude venerãtur. Cùm igitur, vt iã huic vltimę parti finem imponamus, omnia Chriſti vota eò pertinerẽt, vt è corpore excedentes, ad Deũ adiungeremur, omneſque ab eo ſuſcepti labores ad eum finẽ ſpectarent, vt nos iuſtos efficeret: ſatis conſtat, omnẽ iuſtitiam in hoc ſanctiſſimo vinculo cõſiſtere, quo ſummo illi Domino, optimoq; parenti deuincti ſumus, atque nodo ſanctiſſimo colligati. Ex hac autẽ animorum cũ diuina mentę colligatione, ſumma tranquillitas & quies repentè naſcitur, omniumque curarum laxamentum. Vt enim, cùm variam & infinitam, eandemque immanem & importunam cupiditatem ſequimur, quieti eſſe nõ poſſumus: ſic, cùm corporis cupiditate liberati, in vnum illud tantùm ſtudium incumbimus, vt Deo coniungamur; feliciſſima laborum omnium requiete perfruimur. omnibus enim bonis, quorum cupiditate incendimur, & infinitos labores excipimus, & vitam in diſcrimen adducimus, & cum aſſiduis moleſtijs conflictamur; tum demũ circumfluimus. Lucem nanque diuinam aſpicimus: opes ingentes habemus: eximijs voluptatibus abundamus: excellenti ſpecie & forma præcellimus: regiam poſtremò dignitatem adipiſcimur, ita: vt nullum bonorum genus ſit, quod homo præterea in hac vita deſideret; maximè, cùm eos, quos eximie diligit, eiſdem bonis afluere conſpiciat, & ea de cauſa multis partibus amplificato gaudio triumphet. Rectè igitur in ſanctis lite-

ris requietis nomine, iuſtitia declaratur. In ea nanq; operis diuini perfectio, atque ſumma conſiſtit, ita vt in ea Deus ipſe quaſi conquieſcat. Non quidem ita, vt iuſti ab illius procuratione deſerantur, aut aliquid in vita abſq; illius ope moliantur: ſed quemadmodum ſeptimo ab orbo condito die quieuiſſe dicitur Deus, non quò i vllam inſtituti muneris vacationem habuerit, ſed, quòd nihil illis diebus prætermiſiſſet, quod ad mundi perfectionẽ & ornatum pertineret, ita, vt nihil aliud quies illa deſignet, quàm operis abſolutionem: ita poſt iuſtitiam in animis informatam, quieſcere Deum non incommodè dici poteſt, eò, quòd opus omnium pulcherrimum, in ꝙ reliqua omnia conferuntur, admirabili quodam artificio, & excellenti opere fecerit, & expolierit. Vt enim poſt ſex illos dies nullum opus, quod ad corpoream naturã pertinet, nouum inſtituit, nec vllam formam finxit, cuius non antè cauſas atq; ſemina creauiſſet, cùm nihil ad mundi vel ſtabilitatem vel ornatum deſiderari poſſet: ſic poſt iuſtitiam in animis effectam, nõ opus eſt, vt Deus nouam aliquam ſpeciem ingeneret, ſed, vt eam, quã formauit, tueatur atque conſeruet, maioribuſq; indies ornamentis afficiat. Vt igitur artifices excellentes, cùm opus, in quod plurimum operæ & ſtudii contulerũt, abſolutum vident, relaxantur animis, & cura omni atque ſollicitudine liberati quieſcunt, eximiamque voluptatem percipiunt: ſic, cum Deus in hominis mente iuſtitiæ formam perficit & abſoluit; ab illa molitione (vt ita dicam) operis conquieſcit, & perfectione illius mirificè delectatur. Eſt enim illa requies, animique remiſſio, nihil aliud; niſi operis abſoluti comprobatio. Si igitur quieuit die ſeptimo, quòd mundum à ſe perfectè conditum animaduerterit: multò profectò magis quieſcit, plenioreque voluptate perfunditur, cùm opus omnium maximũ, cuius cauſa reliqua omnia molitus eſt, expletum conſiderat. Si enim rationem inquiras, cur cœlum aſtris diſtinxerit, & ornauerit, cur terrã aquis cinxerit, omniique genere arborum & frugum cõſeuerit, cur aërem terris & aquis circumfuderit, & animantia cuncta creauerit, & totum hoc denique admirandum opus fabricatus ſit; non aliam reperies, quàm bonitatem illam eximiam, atque præcellentem, quæ illum

ſalutem conferent. Tunc igitur reuiuiſcet innocentia, emerget libertas, virtus excitabitur, omnes opes auctæ & amplificatæ ſummam communibus rebus tranquillitatem afferent. Quod ſi aliquid fuerit aut inteſtino ſcelere intra ciuitatem tumultuatum, aut aliqua vis externa muris appropinquauerit, ijs armis tecti erunt, vt à ſuis facillimè perniciem depellant. Nam, cùm multùm poſſit hominum conſenſus & conſpiratio in communi ſalute defendenda, tum contra opes, diuinæ voluntatis conſenſione ſtabilitas, ſempiternoque diuini amoris fœdere cõfirmatas, quis poterit in acie ſtare? Sic igitur eueniet, vt nũquàm poſſit illis afferri pernicies, qui ſeſe totos iuſtorum hominũ moderationi commiſerunt, eiſque fidem præſtãt, quam à principio dederunt. Hi enim & ſacerdotij religione Deum hominibus placant: & rurſus homines ad Deum ſanctis inſtitutis & legibus adiungunt. Hac autem Dei cum hominibus coniunctione permanente, neceſſe eſt, vt omnes ſint & à malis tuti, & bonis omnibus affluentes. Veriſſimè quidem fuit olim dictum à Stoicis, ſolum ſapientem eſſe liberum, regem, pulchrum, lautum, copioſum, & opulentum; quamuis, quis eſſet ille ſapiens, minimè vidiſſent. Sapiens enim eſt is, qui non humanis diſciplinis, ſed diuinis inſtructus eſt. Is enim ſolus ſummam & altiſſimã bonorũ omnium cauſam videt, & viam beatæ vitæ non ignorat, & omnes rationes immortalis gloriæ conſequendæ tenet, & in diuinam mentem ſemper intuetur, & ad ſempiternam legem officia omnia dirigit. Cùm igitur mentem diuino lumine illuſtratam gerat; res peſtiferas arcet, ſa-

lutares accerſit, infima deſpicit, ſupera concupiſcit, tenebras odit, lucem amat, in illamq́ue curis omnibus intẽtus nunquam à iuſtitiæ via deflectit. Is igitur ſolus liber eſt, cupiditatis enim tyrannide liberatus, nihil agit, nihil molitur, nihil decernit inuitus; ſed cum ſumma iucunditate omnia facinora præclara ſuſcipit. Rex item ſolus cenſendus eſt. ſolus enim tum ſe, tum alios regere poteſt; & communem ſalutem, cùm ei commiſſa fuerit; imperio & moderatione ſua ſtabilire. Pulcher etiam is ſolus eſt, in cuius animo nihil diſcrepans & diſſentaneum inueniri poteſt: ſed admirabilis omnium partium inter ſe conueniẽtia; cuius oratio cum mente, cum oratione verò vita conſentit; qui diuino lumine ſplendet, & clarioribus indies ornamentis afficitur; cuius denique tam honeſta & liberalis ſpecies eſt, vt animi decore & dignitate, diuinę pulchritudinis ſpeciem repræſentet. Quid autem de gaza dicam, quam iuſti non habent in arca, ſed in animo, & in cœlo cõditã? Nullo igitur modo poteſt aut latrocinijs diripi, aut calumnijs auerti, aut fluctib. obrui, aut tempeſtate corrumpi, aut infidelitate comminui, aut vetuſtate conſumi. Quid denique vel ad emolumentum, & fructum, vel ad vitę decus & ornamẽtum illis deeſſe poteſt, qui ſunt ipſi bonorum omnium authori, totiuſq; honeſtatis principio, ſempiterno fœdere copulati? In hoc autẽ fœdere, quo mentes puræ & caſtæ cum diuina mente coniunguntur, omnis iuſtitiæ ratio cõſiſtit: ita, vt nihil ſit aliud iuſtitia, quàm Deo coniungi; nihil aliud iniuſtitia, quàm ab illius cõiunctione diuelli. Vnum ſiquidem eſt totius iuris initium, vnus æquitatis

& iuſtitiæ fons,vnus denique rerum modus atque menſura,qua cuncta formanda, & metienda ſunt, & ad quam omnia,quæ in aliquam ordinis rationem includuntur,ſunt neceſſariò reuocanda;nempè,mens illa beatiſſima, quam eandẽ legem ſempiternam appellare licet, omnia imperio ſempiterno deuinciens. Non igitur poteſt alia iuſtitiæ regula, legumque omnium principium aſſignari,quàm illud præcellentiſſimum Dei numen, natura ſimplex,virtute multiplex, viribus infinitum: quod omnia coercet,& continet, admirabilique ratione regit atque moderatur. Vndè colligitur, omne iniuſtitiæ fundamentum eſſe in ſuperbia,& infidelis animi contumacia ponendum,Nec enim aliud eſt iniuſtitia, quã rebellis animi diſtractio, qua ſeſe ab illo iuris fonte diſiungit, tantaque dementia deprauatur,vt exiſtimet poſſe ſe abſq; Dei gratia & ſingulari illius ope conſiſtere. Omnia igitur mala mentem illius hominis miſeri,qui ſeſe à diuina gratia detrahit, protinus inſequuntur. Lux enim eripitur; nox offunditur; cupiditas incitatur;furor inuadit; amentia vexat; & animum curis cõfectum,dilacerat; & pro decore & dignitate,flagitium, dedecus & turpitudo dominatur. Nec enim eſt interim, cur in tantis malis quiſquã naturę imbecillitatem accuſet. quamuis enim nulla eſſet nobis cum corpore ſocietas, nullum cum terreſtri natura commercium, quamuis humana mens eſſet ab omni concretione mortali ſecreta & libera,ita vt nullis morbis corporis impediri poſſet, quò minus verum inquireret; nullo tamẽ modo per ſe poſſet officio fungi, ſtatumq; ſuum tueri,& incolumem à clade & interitu conſeruare.

Nulla

Nulla enim erat mentibus illis, quæ à cœli faſtigio deciderunt, cum corporea aliqua mole cõiunctio: quæ tamen, cùm primum in ſe ipſis omnia poſuerunt, vaniſſimiſque cogitationibus inflatæ ſuſpicatę ſunt, ſeſe ope diuina minimè indigere, naturæque præſidijs innixæ, Dei prędidium neglexêre; confeſtim corruerunt, atque supernè cadentes, multò ſeſe grauius afflixerunt, quàm ſi ex minore dignitatis gradu concidiſſent. quò enim mens acrior eſt, & maiores à natura opes habet: eò, cùm eſt ſingulari Dei ope & patrocinio deſtituta, maiore quadam ruina opprimitur, & grauiores amẽtiæ pœnas exoluit. Vt enim in fabulis Polyphemũ ab Vlyſſe excæcatum cernimus, multò grauius offendere & ad rupes allidi, quàm ſi natura fuiſſet imbecillior: ſic mens & ratio, quò eſt altior, atque natura vehementior; eò, cùm eſt lumine diuinæ mentis orbata, impetu magis furibundo fertur, multoque vehementius ad facinus incitatur, maioremque ſibi peſtem comparat. Quod eò magis de mentis cæcitate aſſerendum eſt, quòd corporis cæcitas mente iudicatur: mentis verò cæcitas nullo ſenſu ab eadem mente percipitur. Eſt enim ereptum illud ipſum iudicium, quo erat illi de ſua ipſius cæcitate iudicandum: ſic fit, vt, quò magis quiſque mentis cæcitate laborat; eò magis ſibi ſapientiam arroget, & prudentiæ nomine inſolentius efferatur. Vt igitur, ſi fieri poſſet, vt aliquis orbatus oculis, id non ſentiret, & ea de cauſa ducem, à quo regeretur, minimè flagitaret, quò eſſet natura robuſtior, ſeque vehementius incitaret, eò maiore impetu præceps in exitium raperetur: ſic mens orbata diuino præſidio, cùm cæcitatem

tem ſuam non conſideret, ſibique acumen & ſolertiã inſolẽter aſſũmat, quò eſt illius natura præſtantior, eò eſt impetus illius amẽtior, & calamitoſior. Hoc in omnibus euenire cernimus, vt quò quiſque magis valet ingenio, & induſtria, eò, cùm ſe ad flagitium applicat, eſt amentior, & improbior, & communib. rebus infeſtior. Quò igitur magis Angeli natura humanæ antecellit, eò furor illius immanior extitit, & caſus, & ruina grauior, & exitium dirius atq; funeſtius. Parum igitur iuuat præſtans vis naturæ, ſi Dei præſidium abſit, diuinumque lumen deficiat. Abeſt autem ab omnibus, qui non in Deo, ſed in ſe præſidia vitæ conſtituunt, eaque confidentia præcipites ſeſe ab illius moderatione remouent, exiſtimantes, eſſe ſe naturæ opibus ſatis inſtructos, ad ſuum ſtatum conſeruandum. Nõ eſt igitur naturæ fragilitas nobis exitioſa, ſed nimius amor noſtri; quo nos ipſos amplectimur, vſque eò, dum à Deo deſciſcamus, gloriamq; illi debitã ad nos ipſos impudenter & impiè transferamus. Vt enim Angelis, qui præcipites amentia conciderunt, naturæ præſtantia ſalutem afferre non potuit, cùm primum ſeſe à Deo diſiũxerunt: ita neque nobis naturę imbecillitas perniciem afferre poterit, ſi Dei voluntati fuerimus affixi, neque vnquam nos ab illius ductu & imperio ſeiunxerimus. Inuictum enim robur aſſequemur, quo facillimè cuncta nobis obſtantia repellamus, & officijs omnibus cum laude perfungamur. Nõ eſt igitur vllo modo cunctandum, profiteri, nullam mentem & rationem, quamuis vegetam, & acrem, omnibuſque naturæ præſidijs inſtructiſſimam, luce tamen & gratia diuina vacuam, poſſe offi-

officium ſuum tueri, & veræ iuſtitiæ munus exequi,& ſtatum animi conſeruare. Cùm enim Deus ſit mentium lux, cùm ſit veritas ſempiterna; cùm denique ſit iuſtitiæ fons,totiuſque vitæ modus atque moderatio, ſequitur, vt, qui ſe ab illo ſegregant,ſint continuò tenebris oppleti,falſis opinionibus inflati, immoderatè in omnes partes agitari,& plurimum ab omnibus iuſtitiæ laudibus abhorrentes.Vnde concluditur,omnem iuſtitię vim in eo poſitam eſſe, vt Deo ſemper adglutinemur, neque aliquid in vita ſequamur, quod non ſit illius voluntate & imperio comprobatum.Conſtat enim, eum, qui in ſe ponit aliquid, quod ad ſummam beatæ vitæ pertineat:qui diſciplinam aliquã profitetur,quæ non à diuina mente hauſta, & delibata ſit, qui denique humanis præſidijs ſe egregiè munitum fore confidit,aliundeque omnia vitæ ſubſidia comparat, eſſe nefarium & iniuſtum. Quod vt rectius poſſit intelligi, ipſius iuſtitię magiſtrum in medium afferamus. Vide, quo argumento iuſtitiam ſuam confirmat.Non poſſum, inquit,ego à me facere quidquam, hoc eſt, non poſſum ego ius & fas omne delere, iuſtitiæ ſanctitatẽ violare, quidquam contra iuris diuini præſcripta moliri:atque (vt vno verbo ſenſum illius explanem)non poſſum,inquit, ego iniquitatem vllam ſuſcipere: ſuſciperem porrò, ſi aliquid facerem, quod non eſſet patris mente, voluntate, numine,ſententia conſtitutum. Ex quo quidem loco ſanè liquet, eum, qui à ſe promit aliquid, hoc eſt, qui ſenſum ſuum,non patris illius optimi voluntatem ſequitur, eſſe iniuſtitiæ ſcelere contaminatum.Adiungit deinde:Sicut audio,iudico, & iudi

cium

cium meum verum eſt, quia non quærò voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Hîc planè docet, id eſſe verum iudicium, quod patris mente & ſententia continetur: illud veriſſimum iuſtitiæ munus, quod ad voluntatem illius dirigitur; ita, vt, qui id, quod à Deo non accepêre, temerè pronunciant, aut proprium ingenium ſequuntur, neque in Dei mentem & voluntatem reſpiciunt; ſint omnes mendaces, & fraudulenti, omnibuſque iniuſtitiæ ſceleribus alligati. Tum addit: Si ego teſtimonium perhibeo mihi ipſi, teſtimonium meum non eſt verum. Docet omne maximarum rerum teſtimonium, quod non eſt patris authoritate confirmatum, eſſe fallax, & inane, ex mēdacio & fraude compoſitum. Paucis deindè interiectis, inter verum Regem, atque Tyrannum importunum inſigne diſcrimē apponit. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi aliùs venerit in nomine ſuo, hūc accipietis. Coarguit eorum furorem & amentiam, qui verò Rege neglecto & repudiato, immanem Tyrannum ceruicibus ſuis imponent. Rex autem verus, & in omni genere regiæ virtutis excellens, is eſt, qui nunquam ſeſe iniuriæ vllius contagio maculauit; ſed omnia iuſtitiæ munera ſemper obiuit. Nunquàm enim oculos à patris mente deiecit, & leges omnes de ſententia illius ſanxit; & ex voluntate illius regnum ſemper adminiſtrauit, omniaq; munera & officia ad illius voluntatem direxit. Contrà verò Antichriſtus, qui eſt ſcelere & immanitate ſua exitium multis mortalibus allaturus, erit totus ex omnium ſcelerum colluuione, & ex iniuſtitiæ importunitate concretus: quod quidem ex

eò cognoſcitur, quòd à ſe ſumet omnia, mentem ſuam conſulet: ingenio & opibus ſuis fretus tyrannidem occupabit, & omnia, quæcunq; faciet, ad gloriam ſuam referet, atq;, vt nomen ſuum clarum & illuſtre reddat, ſcelera infinita ſuſcipiet, in eoque vehementer elaborabit, vt ſe Deo antepoñat. Illum igitur iam ſtudio & voluntate ſequuntur, & imaginem illius gerunt, qui ſuam inconſideratam temeritatẽ, diuinis inſtitutis anteferunt; neque in Dei nomen, ſed in ſuam ipſorum gloriam intuentur: qui omnes, quantum in illis eſt, improbi Tyranni, humanoque generi peſtilentes & pernicioſi ſunt. Contrà verò, illi ſolùm benefici & ſalutares ſunt exiſtimandi, qui omnia præclara facinora, vt Deo obediant, moliuntur; ad illiuſque gloriam dirigunt omnia vitæ conſilia. In quo Regem illum imitantur, qui venit, vt ille ait, in nomine Domini. Ecce, inquit alibi, relinquetur vobis domus veſtra deſerta: dico enim vobis, quòd me non videbitis poſthac, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Denunciat illis exitium & vaſtitatem, qui imperium illius detrectarunt, eoſq; tantiſper ait ab ope diuina deſerendos eſſe, dum in ea improbitate permãſerint. Neque enim, inquit, me, in quo ſolo eſt omnis veſtræ ſalutis ratio conſtituta, præſentem habebitis, donec fateamini, eſſe me Regem illum, quem Dauid diuino inſtinctu & afflatu venturum prænunciauit: non, vt ſe contra patris imperium in principatu locaret; ſed vt omnia ad patrem, tanquam ad ſummum bonorum omnium principium & cauſam, dirigeret. Idem inquit alibi, Eum, qui venit ad me, non eijciam foras:

quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatē meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Tum etiam illud: Qui à ſemetipſo loquitur, propriàm gloriam quærit: qui autem quærit gloriam eius, qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in eo non eſt. Alio item in loco: Si, inquit, ego gloriam mihi aſſumo, gloria mea nihil eſt. Multa alia in hanc ſententiam illius teſtimonia colligi poſſunt, è quibus efficitur, omnem iuſtitiam in eo eſſe poſitam, vt nihil à nobis ipſis ſumamus, ſed omnia ad ſummi patris voluntatem & mentem referamus. Nam & Chriſtus ipſe, ſi aliquid deſignaſſet animo ſecus, quàm ſibi fuerat à patre imperatum. nō modò filius Dei habendus non eſſet, vt illius oratio declarat, ſed ne iuſtus quidem eſſet vllo modo reputandus. Huc enim pertinet, quod inquit: Mea doctrina non eſt mea: & ego, quæcunque audiui à patre meo, hæc loquor; vt cùm intellexerimus; ne filio quidem vnico, eadem omninò maieſtate & imperio prædito, fas eſſe quidquam ſtatuere, quod non ſit patris ſententia deſignatum, & conſtitutum, clariùs cernamus, omnem iuſtitiæ rationem in patris ſummi moderatione cōſiſtere: vſque adeò, vt, quiſquis aliquid ingenio ſuo abſque reſpectu ad patrem, & abſque illius ope molitur, in nefarium ſcelus incurrat. Hæc quidem filius de ſua ipſius perſona differit. Porrò autem de ſpiritu ſancto ſermonem inſtituens, ait: Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed; quæcunque audiet, loquetur. Vide, quò argumento probat, diuinum ſpiritum eſſe veritatis magiſtrum; eo nempe, quòd nihil ex

ſe lo-

ſe loqueretur, neque aliquid enũciaret, niſi quod ſibi eſſet à patre & filio, è quibus ex omni æternitate temporis emanat, inexplicabili ratione communicatum. Vt igitur filij iuſtitia ex eo perſpicitur, quòd nihil poſſit aſſumere, quod non ſit patris ſententia definitum, vt ſpiritus diuini veritas & ſanctitas, eo teſtimonio confirmatur, quod nihil hominibus explanet, niſi quod ab ipſo ſapientiæ & bonitatis fonte perceperit: ita noſtra iuſtitia & ſanctitas, in eo toto conſiſtit, vt nihil in vita, niſi de illius ſummi Domini ſententia, ſtatuamus: Quidquid enim ille non præcipit, quidquid non eſt illius voluntate conſtitutum, ſcelus eſt, quamuis ſit interdum populari fama glorioſum. Contrà verò, quidquid ille ſtatuit, quamuis primo aſpectu, tetrum & inhumanum facinus eſſe videatur: eſt tamen officium iuſtum, & debitum, & neceſſarium, in ſempiternaque laude & gloria ponendum. Quid enim videtur eſſe ad laudem præclarius, quàm eos, quos vi belli ſubegeris, miſericordia conſeruare? At Saul, cùm Amalecitarum Regem, quem prælio fuderat, ſupplicem & abiectum excitauit, ſcelus nefarium commiſit: quia contra Dei imperium ſe benignum videri voluit. Quid contrà videtur immanius, quàm filium nullo crimine infamem iugulare? At Abraham, cùm; vt Deo obediret, vnicum filium animi ſui effigiem, in quo ſpem poſteritatis ſuæ collocârat, manibus ſuis immolandum ſuſcepit: iuſtitiæ laudem ſempiternam conſequutus eſt. Hic igitur vnus tantùm eſt habendus officiorum omnium delectus, hoc notandum iuris & iniuriæ diſcrimen: hæc iuſtitiæ & æquitatis regula ſeruanda: vt quid-

quid intellexerimus eſſe diuina mente & ratione ſancitum, quamuis illius cauſam minimè teneamus, iuſtum & ſanctū, & pium exiſtimemus. Quidquid verò cum illius mente & ſententia pugnat, licet videatur eſſe iuſtum, & pium, ſceleſtum tamen & immane facinus arbitremur: ita ſemper in omnib. vitæ conſilijs & legē & numen illius ſummo ſtudio conſulamus: quemadmodum vir ille ſanctiſſimus ait: Conſilium meum ſanctiones tuæ. Quocircà Deus apud Prophetas ſæpè cum impijs hominibus expoſtulat, quòd non Domini mentē inquirerent, quòd ſpiritum illius minimè conſulerent, quòd ingenium ſuum, quòd cogitationes & conſilia ſua ſequerentur, nec in Dei voluntatem reſpicerent, neque illius opem implorarēt. Itaque ſummum iuſtitiæ facinus in hac amentia & improbitate ponit, qua homines, non quid Deus præſcripſerit; ſed, quod illis rectum eſſe videtur, operibus exequuntur. At verò apud Iſaiam, cùm illius iuſtitiæ ſanctitatem, qua erat eccleſia exornanda, prædiceret, nomen illi imponit *hebſiba*, hoc eſt, voluntas mea in ea, vt doceat omnem eccleſiæ ſanctitatem in eo ſitam eſſe, vt in ea nihil aliud, quàm Dei ipſius voluntas dominetur. Vt enim omnis iniquitas & iniuſtitia, ex voluntate noſtra fluit (tunc enim ſcelere iniquitatis alligamur, cùm ipſi nobis obſequimur): ſic iuſtitia tunc in nobis effloreſcit, cùm noſtra voluntate neglecta, omnem vitam ad Dei voluntatem accommodamus, neque ſenſus noſtros, ſed ſpiritum Chriſti ſequimur, ita, vt poſſit quilibet cum Paulo dicere: Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hoc autem fit, cùm oppreſſis humanis

nis ſenſibus, & extincta cupiditate, ſenſibus diuinis afficimur, & incitatione quadam mẽtis ad cœlum aſpiramus. Omnis igitur iuſtitia, in fidei perfectione conſiſtit. Fides enim hoc vnum munus in vita ſuſcipit, vt cupiditati interitum afferat, vt ſpiritus tantùm Chriſti in animo dominetur, atque ita tandem animus ipſe cum Deo arctiſſimo vinculo coniungatur, vſque adeò, vt ex animis humanis atque diuina mente fiat vna voluntas, & ſtudiorum omnium ſumma conſenſio. In hac autem animorum noſtrorum cum Deo coniunctione, omnem iuſtitiæ ſanctitatem, omnemq́ue beatæ vitæ rationem cõtineri, ſanctiſſima illa Chriſti precatio declarat, qua pridie illius diei, quo erat morte afficiendus, pro fructu mortis ſuæ patrem veneratus eſt. Pater, inquit, ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. Quàm cupiat nos eſſe Deo coniunctos, & nobiſcum inter nos amore cõſentientes; ſatis hac oratione perſpicitur. Idcircò à patre contendit, vt noſtri amoris coniunctio, diuinæ naturę coniunctionem, quoad eius fieri poteſt, imitetur. Deindè poſt pauca, docet, illud ardentiſſimum charitatis ſuæ deſiderium, non eſſe tantùm Apoſtolorum, cum quibus vixerat, amore & ſtudio definitum, ſed in nos omnes extendi. Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per ſermonem eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Vt autem magis oſtendat, omnem rationem noſtræ dignitatis, cuius conſtituendæ gratia in crucem ſublatus fuit, hoc animorum noſtrorum vinculo contineri: in eadem ſententia perſeuerat,

 Ait

Ait enim: Ego claritatem, quā tu dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnū ſumus, ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum: & cognoſcat mundus, quòd tu miſiſti me, & dilexiſti eos, ſicut & tu me dilexiſti. Vtrunq; ſimul docet, & eos, qui Deo ſunt pietate cōiuncti, eſſe iā ornamenta diuina cōſequutos, & nihil aliud eſſe, quò Dei gloriā apud homines clariùs illuſtret, q̄ omniū ſanctorum hominū in amore cōſenſus & cōſpiratio. Cùm.n. quilibet eorū ſit Deo eximio quodā amore deuinctus, neceſſariò fit, vt ſint inter ſe illo cōmuni amoris diuini vinculo colligati, tantoq; fœdere cōſentientes, vt nihil cogitari poſſit in vita copulatius. Ex ea autem animorū cum mente diuina conſenſione omnis diuinæ virtutis claritas emanat, & bonorū omnium affluentia, quam intuentes homines obſtupeſcūt. Deumq; debita laude venerātur. Cùm igitur, vt iā huic vltimę parti finem imponamus, omnia Chriſti vota eò pertinerēt, vt è corpore excedentes, ad Deū adiungeremur, omneſque ab eo ſuſcepti labores ad eum finē ſpectarent, vt nos iuſtos efficeret: ſatis conſtat, omnē iuſtitiam in hoc ſanctiſſimo vinculo cōſiſtere, quo ſummo illi Domino, optimoq; parenti deuincti ſumus, atque nodo ſanctiſſimo colligati. Ex hac autē animorum cū diuina mente colligatione, ſumma tranquillitas & quies repentè naſcitur, omniumque curarum laxamentum. Vt enim, cùm variam & infinitam, eandemque immanem & importunam cupiditatem ſequimur, quieti eſſe nō poſſumus: ſic, cùm corporis cupiditate liberati, in vnum illud tantùm ſtudium incumbimus, vt Deo coniungamur; feliciſſima laborum omnium requiete perfruimur. omnibus enim bonis, quorum cupiditate incendimur, & infinitos labores excipimus, & vitam in diſcrimen adducimus, & cum aſſiduis moleſtijs conflictamur; tum demū circumfluimus. Lucem nanque diuinam aſpicimus: opes ingentes habemus: eximijs voluptatibus abundamus: excellenti ſpecie & forma præcellimus: regiam poſtremò dignitatem adipiſcimur, ita: vt nullum bonorūm genus ſit, quod homo præterea in hac vita deſideret; maximè, cùm eos, quos eximie diligit, eiſdem bonis affluere conſpiciat, & ea de cauſa multis partibus amplificato gaudio triumphet. Rectè igitur in ſanctis lite-

ris requietis nomine, iuſtitia declaratur. In ea nanq; operis diuini perfectio,atque ſumma conſiſtit,ita vt in ea Deus ipſe quaſi conquieſcat. Non quidem ita, vt iuſti ab illius procuratione deſerantur,aut aliquid in vita abſq; illius ope moliantur: ſed quemadmodum ſeptimo ab orbo condito die quieuiſſe dicitur Deus, non quòd vllam inſtituti muneris vacationem habuerit, ſed, quòd nihil illis diebus prætermiſiſſet, quod ad mundi perfectionē & ornatum pertineret, ita, vt nihil aliud quies illa deſignet, quàm operis abſolutionem: ita poſt iuſtitiam in animis informatam, quieſcere Deum non incommodè dici poteſt, eò, quòd opus omnium pulcherrimum, in quo reliqua omnia conferuntur, admirabili quodam artificio, & excellenti opere fecerit, & expolierit. Vt enim poſt ſex illos dies nullum opus, quod ad corpoream naturā pertinet, nouum inſtituit, nec vllam formam finxit, cuius non antè cauſas atq; ſemina creauiſſet, cùm nihil ad mundi vel ſtabilitatem vel ornatum deſiderari poſſet: ſic poſt iuſtitiam in animis effectam, nō opus eſt, vt Deus nouam aliquam ſpeciem ingeneret, ſed, vt eam, quā formauit, tueatur atque conſeruet, maioribuſq; indies ornamentis afficiat. Vt igitur artifices excellentes, cùm opus, in quod plurimum operæ & ſtudii contulerūt, abſolutum vident, relaxantur animis, & cura omni atque ſollicitudine liberati quieſcunt, eximiamque voluptatem percipiunt: ſic, cùm Deus in hominis mente iuſtitiæ formam perficit & abſoluit; ab illa molitione (vt ita dicam) operis conquieſcit, & perfectione illius mirificè delectatur. Eſt enim illa requies, animique remiſſio, nihil aliud; niſi operis abſoluti comprobatio. Si igitur quieuit die ſeptimo, quòd mundum à ſe perfecte conditum animaduerterit: multò profectò magis quieſcit, plenioreque voluptate perfunditur, cùm opus omnium maximū, cuius cauſa reliqua omnia molitus eſt, expletum conſiderat. Si enim rationem inquiras, cur cœlum aſtris diſtinxerit, & ornauerit, cur terrā aquis cinxerit, omnique genere arborum & frugum cōſeuerit, cur aërem terris & aquis circumfuderit, & animantia cuncta creauerit, & totum hoc denique admirandum opus fabricatus ſit; non aliam reperies, quàm bonitatem illam eximiam, atque præcellentem, quæ illum

ſalutem conferent. Tunc igitur reuiuiſcet innocentia, emerget libertas, virtus excitabitur, omnes opes auctæ & amplificatæ ſummam communibus rebus tranquillitatem afferent. Quod ſi aliquid fuerit aut inteſtino ſcelere intra ciuitatem tumultuatum, aut aliqua vis externa muris appropinquauerit, ijs armis tecti erunt, vt à ſuis facillimè perniciem depellant. Nam, cùm multùm poſſit hominum conſenſus & conſpiratio in communi ſalute defendenda, tum contra opes, diuinæ voluntatis conſenſione ſtabilitas, ſempiternoque diuini amoris fœdere cõfirmatas, quis poterit in acie ſtare? Sic igitur eueniet, vt nũquàm poſſit illis afferri pernicies, qui ſeſe totos iuſtorum hominũ moderationi commiſerunt, eiſque fidem præſtãt, quam à principio dederunt. Hi enim & ſacerdotij religione Deum hominibus placant: & rurſus homines ad Deum ſanctis inſtitutis & legibus adiungunt. Hac autem Dei cum hominibus coniunctione permanente, neceſſe eſt, vt omnes ſint & à malis tuti, & bonis omnibus affluentes. Veriſſimè quidem fuit olim dictum à Stoicis, ſolum ſapientem eſſe liberum, regem, pulchrum, lautum, copioſum, & opulentum; quamuis, quis eſſet ille ſapiens, minimè vidiſſent. Sapiens enim eſt is, qui non humanis diſciplinis, ſed diuinis inſtructus eſt. Is enim ſolus ſummam & altiſſimã bonorũ omnium cauſam videt, & viam beatæ vitæ non ignorat, & omnes rationes immortalis gloriæ conſequendæ tenet, & in diuinam mentem ſemper intuetur, & ad ſempiternam legem officia omnia dirigit. Cùm igitur mentem diuino lumine illuſtratam gerat; res peſtiferas arcet, ſalutares

lutares accerſit,infima deſpicit, ſupera concupiſcit,tenebras odit, lucem amat, in illamq́ue curis omnibus intẽtus nunquam à iuſtitiæ via deflectit. Is igitur ſolus liber eſt, cupiditatis enim tyrannide liberatus,nihil agit,nihil molitur, nihil decernit inuitus; ſed cum ſumma iucunditate omnia facinora præclara ſuſcipit. Rex item ſolus cenſendus eſt. ſolus enim tum ſe, tum alios regere poteſt; & communem ſalutem, cùm ei commiſſa fuerit;imperio & moderatione ſua ſtabilire. Pulcher etiam is ſolus eſt, in cuius animo nihil diſcrepans & diſſentaneum inueniri poteſt: ſed admirabilis omnium partium inter ſe conueniẽtia; cuius oratio cum mente, cum oratione verò vita conſentit;qui diuino lumine ſplendet, & clarioribus indies ornamentis afficitur; cuius denique tam honeſta & liberalis ſpecies eſt,vt animi decore &dignitate,diuinę pulchritudinis ſpeciem repræſentet. Quid autem de gaza dicam, quam iuſti non habent in arca,ſed in animo,& in cœlo cõditã? Nullo igitur modo poteſt aut latrocinijs diripi, aut calumnijs auerti,aut fluctib.obrui, aut tempeſtate corrumpi, aut infidelitate comminui, aut vetuſtate conſumi. Quid denique vel ad emolumentum,& fructum,vel ad vitę decus & ornamẽtum illis deeſſe poteſt,qui ſunt ipſi bonorum omnium authori,totiuſq; honeſtatis principio, ſempiterno fœdere copulati?In hoc autẽ fœdere, quo mentes puræ & caſtæ cum diuina mente coniunguntur,omnis iuſtitiæ ratio cõſiſtit:ita, vt nihil ſit aliud iuſtitia,quàm Deo coniungi; nihil aliud iniuſtitia,quàm ab illius cõiunctione diuelli. Vnum ſiquidem eſt totius iuris initium, vnus æquitatis

& illa

& iuſtitiæ fons, vnus denique rerum modus atque menſura, qua cuncta formanda, & metienda ſunt, & ad quam omnia, quæ in aliquam ordinis rationem includuntur, ſunt neceſſariò reuocanda; nempè, mens illa beatiſſima, quam eandé legem ſempiternam appellare licet, omnia imperio ſempiterno deuinciens. Non igitur poteſt alia iuſtitiæ regula, legumque omnium principium aſſignari, quàm illud præcellentiſſimum Dei numen, natura ſimplex, virtute multiplex, vir[illegible]. infinitum; quod omnia coercet, & continet, admirabilique ratione regit atque moderatur. Vndè colligitur, omne iniuſtitiæ fundamentum eſſe in ſuperbia, & infidelis animi contumacia ponendum. Nec enim aliud eſt iniuſtitia, quã rebellis animi diſtractio, qua ſeſe ab illo iuris fonte diſiungit, tantaque dementia deprauatur, vt exiſtimet poſſe ſe abſq; Dei gratia & ſingulari illius ope conſiſtere. Omnia igitur mala mentem illius hominis miſeri, qui ſeſe à diuina gratia detrahit, protinus inſequuntur. Lux enim eripitur; nox offunditur; cupiditas incitatur; furor inuadit; amentia vexat; & animum curis cõfectum, dilacerat; & pro decore & dignitate, flagitium, dedecus & turpitudo dominatur. Nec enim eſt interim, cur in tantis malis quiſquã naturę imbecillitatem accuſet. quamuis enim nulla eſſet nobis cum corpore ſocietas, nullum cum terreſtri natura commercium, quamuis humana mens eſſet ab omni concretione mortali ſecreta & libera, ita vt nullis morbis corporis impediri poſſet, quò minus verum inquireret; nullo tamẽ modo per ſe poſſet officio fungi, ſtatumq; ſuum tueri, & incolumem à clade & interitu conſeruare.

Nulla

Nulla enim erat mentibus illis, quæ à cœli faſtigio deciderunt,cum corporea aliqua mole cõiunctio:quæ tamen, cùm primum in ſe ipſis omnia poſuerunt, vaniſſimiſque cogitationibus inflatæ ſuſpicatę ſunt,ſeſe ope diuina minimè indigere,naturæque præſidijs innixæ,Dei pręſidium neglexêre;confeſtim corruerunt,atque supernè cadentes, multò ſeſe grauius afflixerunt, quàm ſi ex minore dignitatis gradu concidiſſent. quò enim mens acrior eſt,& maiores à natura opes habet: eò, cùm eſt ſingulari Dei ope & patrocinio deſtituta, maiore quadam ruina opprimitur, & grauiores amétiæ pœnas exoluit. Vt enim in fabulis Polyphemũ ab Vlyſſe excæcatum cernimus,multò grauius offendere & ad rupes allidi, quàm ſi natura fuiſſet imbecillior:ſic mens & ratio,quò eſt altior, atque natura vehementior; eò, cùm eſt lumine diuinæ mentis orbata, impetu magis furibundo fertur, multoque vehementius ad facinus incitatur, maioremque ſibi peſtem comparat. Quod eò magis de mentis cæcitate aſſerendum eſt, quòd corporis cæcitas mente iudicatur: mentis verò cæcitas nullo ſenſu ab eadem mente percipitur. Eſt enim ereptum illud ipſum iudicium, quo erat illi de ſua ipſius cæcitate iudicandum: ſic fit, vt, quò magis quiſque mentis cæcitate laborat; eò magis ſibi ſapientiam arroget, & prudentiæ nomine inſolentius efferatur. Vt igitur,ſi fieri poſſet, vt aliquis orbatus oculis,id non ſentiret, & ea de cauſa ducem,à quo regeretur, minimè flagitaret, quò eſſet natura robuſtior, ſeque vehementius incitaret,eò maiore impetu præceps in exitium raperetur:ſic mens orbata diuino præſidio, cùm cæcitatem

tem

tem ſuam non conſideret, ſibique acumen & ſo-lertiã inſolẽter aſſumat, quò eſt illius natura præſtantior, eò eſt impetus illius amẽtior, & calamitoſior. Hoc in omnibus euenire cernimus, vt quò quiſque magis valet ingenio, & induſtria, eò, cùm ſe ad flagitium applicat, eſt amentior, & improbior, & communib. rebus infeſtior. Quò igitur magis Angeli natura humanæ antecellit, eò furor illius immanior extitit, & caſus, & ruina grauior, & exitium dirius atq; funeſtius. Parum igitur iuuat præſtans vis naturæ, ſi Dei præſidium abſit, diuinumque lumen deficiat. Abeſt autem ab omnibus, qui non in Deo, ſed in ſe præſidia vitæ conſtituunt, eaque confidentia præcipites ſeſe ab illius moderatione remouent, exiſtimantes, eſſe ſe naturæ opibus ſatis inſtructos, ad ſuum ſtatum conſeruandum. Nõ eſt igitur naturæ fragilitas nobis exitioſa, ſed nimius amor noſtri; quo nos ipſos amplectimur, vſque eò, dum à Deo deſciſcamus, gloriamq; illi debitã ad nos ipſos impudenter & impiè transferamus. Vt enim Angelis, qui præcipites amentia conciderunt, naturæ præſtantia ſalutem afferre non potuit, cùm primum ſeſe à Deo diſiũxerunt: ita neque nobis naturę imbecillitas perniciem afferre poterit, ſi Dei voluntati fuerimus affixi, neque vnquam nos ab illius ductu & imperio ſeiunxerimus. Inuictum enim robur aſſequemur, quo facillimè cuncta nobis obſtantia repellamus, & officijs omnibus cum laude perfungamur. Nõ eſt igitur vllo modo cunctandum, profiteri, nullam mentem & rationem, quamuis vegetam, & acrem, omnibuſque naturæ præſidijs inſtructiſſimam, luce tamen & gratia diuina vacuam, poſſe offi-

officium ſuum tueri, & veræ iuſtitiæ munus exe-qui,& ſtatum animi conſeruare. Cùm enim Deus ſit mentium lux, cùm ſit veritas ſempiterna, cùm denique ſit iuſtitiæ fons,totiuſque vitæ modus atque moderatio, ſequitur, vt,qui ſe ab illo ſegregant,ſint continuò tenebris oppleti,falſis opinionibus inflati, immoderatè in omnes partes agitari,& plurimum ab omnibus iuſtitiæ laudibus abhorrentes.Vnde concluditur,omnem iuſtitię vim in eo poſitam eſſe, vt Deo ſemper adglutinemur, neque aliquid in vita ſequamur, quod non ſit illius voluntate & imperio comprobatum.Conſtat enim, eum, qui in ſe ponit aliquid, quod ad ſummam beatæ vitæ pertineat:qui diſciplinam aliquā profitetur,quæ non à diuina mente hauſta, & delibata ſit, qui denique humanis præſidijs ſe egregiè munitum fore confidit,aliundeque omnia vitæ ſubſidia comparat, eſſe nefarium & iniuſtum. Quod vt rectius poſſit intelligi,ipſius iuſtitię magiſtrum in medium afferamus. Vide, quo argumento iuſtitiam ſuam confirmat.Non poſſum, inquit,ego à me facere quidquam, hoc eſt, non poſſum ego ius & fas omne delere, iuſtitiæ ſanctitatē violare, quidquam contra iuris diuini præſcripta moliri:atque (vt vno verbo ſenſum illius explanem)non poſſum,inquit, ego iniquitatem vllam ſuſcipere: ſuſciperem porrò, ſi aliquid facerem,quod non eſſet patris mente, voluntate, numine,ſententia conſtitutum. Ex quo quidem loco ſanè liquet, eum, qui à ſe promit aliquid, hoc eſt, qui ſenſum ſuum,non patris illius optimi voluntatem ſequitur, eſſe iniuſtitiæ ſcelere contaminatum.Adiungit deinde:Sicut audio,iudico, & iudi

tium meum verum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Hîc planè docet, id eſſe verum iudicium, quod patris mente & ſententia continetur: illud veriſſimum iuſtitiæ munus, quod ad voluntatem illius dirigitur; ita, vt, qui id, quod à Deo non accepêre, temerè pronunciant, aut proprium ingenium ſequuntur, neque in Dei mentem & voluntatem reſpiciunt; ſint omnes mendaces, & fraudulenti, omnibuſque iniuſtitiæ ſceleribus alligati. Tum addit: Si ego teſtimonium perhibeo mihi ipſi, teſtimonium meum non eſt verum. Docet omne maximarum rerum teſtimonium, quod non eſt patris authoritate confirmatum, eſſe fallax, & inane, ex mẽdacio & fraude compoſitum. Paucis deindè interiectis, inter verum Regem, atque Tyrannum importunum inſigne diſcrimẽ apponit. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, hũc accipietis. Coarguit eorum furorem & amentiam, qui vero Rege neglecto & repudiato, immanem Tyrannum ceruicibus ſuis imponent. Rex autem verus, & in omni genere regiæ virtutis excellens, is eſt, qui nunquam ſeſe iniuriæ vllius contagio maculauit; ſed omnia iuſtitiæ munera ſemper obiuit. Nunquàm enim oculos à patris mente deiecit, & leges omnes de ſententia illius ſanxit; & ex voluntate illius regnum ſemper adminiſtrauit; omniaq; munera & officia ad illius voluntatem direxit. Contrà verò Antichriſtus, qui eſt ſcelere & immanitate ſua exitium multis mortalibus allaturus; erit totus ex omnium ſcelerum colluuione, & ex iniuſtitiæ importunitate concretus: quod quidem ex

eô cögnoſcitur, quòd à ſe ſumet omnia, mentem ſuam conſulet: ingenio & opibus ſuis fretus tyrannidem occupabit, & omnia, quæcunq; faciet, ad gloriam ſuam referet, atq;, vt nomen ſuum clarum & illuſtre reddat, ſcelera infinita ſuſcipiet, in eoque vehementer elaborabit, vt ſe Deo anteponat. Illum igitur iam ſtudio & voluntate ſequuntur, & imaginem illius gerunt, qui ſuam inconſideratam temeritatē, diuinis inſtitutis anteferunt; neque in Dei nomen, ſed in ſuam ipſorum gloriam intuentur: qui omnes, quantum in illis eſt, improbi Tyranni, humanoque generi peſtilentes & pernicioſi ſunt. Contrà verò, illi ſolùm benefici & ſalutares ſunt exiſtimandi, qui omnia præclara facinora, vt Deo obediant, moliuntur; ad illiuſque gloriam dirigunt omnia vitæ conſilia. In quo Regem illum imitantur, qui venit, vt ille ait, in nomine Domini. Ecce, inquit alibi, relinquetur vobis domus veſtra deſerta: dico enim vobis, quòd me non videbitis poſthac, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Denunciat illis exitium & vaſtitatem, qui imperium illius detrectarunt, eoſq; tantiſper ait ab ope diuina deſerendos eſſe, dum in ea improbitate permãſerint. Neque enim, inquit, me, in quo ſolo eſt omnis veſtræ ſalutis ratio conſtituta, præſentem habebitis, donec fateamini, eſſe me Regem illum, quem Dauid diuino inſtinctu & afflatu venturum prænunciauit: non, vt ſe contra patris imperium in principatu locaret; ſed vt omnia ad patrem, tanquam ad ſummum bonorum omnium principium & cauſam, dirigeret. Idem inquit alibi, Eum, qui venit ad me, non eijciam foras:

quia deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatẽ meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Tum etiam illud: Qui à ſemetipſo loquitur, propriàm gloriam quærit: qui autem quærit gloriam eius, qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in eo non eſt. Alio item in loco: Si, inquit, ego gloriam mihi aſſumo, gloria mea nihil eſt. Multa alia in hanc ſententiam illius teſtimonia colligi poſſunt, è quibus efficitur, omnem iuſtitiam in eo eſſe poſitam, vt nihil à nobis ipſis ſumamus, ſed omnia ad ſummi patris voluntatem & mentem referamus. Nam & Chriſtus ipſe, ſi aliquid deſignaſſet animo ſecus, quàm ſibi fuerat à patre imperatum, nõ modò filius Dei habendus non eſſet, vt illius oratio declarat, ſed ne iuſtus quidem eſſet vllo modo reputandus. Huc enim pertinet, quod inquit: Mea doctrina non eſt mea: & ego, quæcunque audiui à patre meo, hæc loquor; vt cùm intellexerimus, ne filio quidem vnico, eadem omninò maieſtate & imperio prædito, fas eſſe quidquam ſtatuere, quod non ſit patris ſententia deſignatum, & conſtitutum, clariùs cernamus, omnem iuſtitiæ rationem in patris ſummi moderatione cõſiſtere: vſque adeò, vt, quiſquis aliquid ingenio ſuo abſque reſpectu ad patrem, & abſque illius ope molitur, in nefarium ſcelus incurrat. Hæc quidem filius de ſua ipſius perſona differit. Porrò autem de ſpiritu ſancto ſermonem inſtituens, ait: Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed; quæcunque audiet, loquetur. Vide, quò argumento probat, diuinum ſpiritum eſſe veritatis magiſtrum; eo nempe, quòd nihil ex

ſe lo-

ſe loqueretur, neque aliquid enũciaret, niſi quod ſibi eſſet à patre & filio, è quibus ex omni æternitate temporis emanat, inexplicabili ratione communicatum. Vt igitur filij iuſtitia ex eo perſpicitur, quòd nihil poſſit aſſumere, quod non ſit patris ſententia definitum, vt ſpiritus diuini veritas & ſanctitas, eo teſtimonio confirmatur, quod nihil hominibus explanet, niſi quod ab ipſo ſapientiæ & bonitatis fonte perceperit: ita noſtra iuſtitia & ſanctitas, in eo toto conſiſtit, vt nihil in vita, niſi de illius ſummi Domini ſententia, ſtatuamus: Quidquid enim ille non præcipit, quidquid non eſt illius voluntate conſtitutum, ſcelus eſt, quamuis ſit interdum populari fama glorioſum. Contrà verò, quidquid ille ſtatuit, quamuis primo aſpectu, tetrum & inhumanum facinus eſſe videatur: eſt tamen officium iuſtum, & debitum, & neceſſarium, in ſempiternaque laude & gloria ponendum. Quid enim videtur eſſe ad laudem præclariùs, quam eos, quos vi belli ſubegeris, miſericordia conſeruare? At Saul, cùm Amalecitarum Regem, quem prælio ſuderat, ſupplicem & abiectum excitauit, ſcelus nefarium commiſit: quia contrà Dei imperium ſe benignum videri voluit. Quid contrà videtur immanius, quàm filium nullo crimine infamem iugulare? At Abraham, cùm, vt Deo obediret, vnicum filium animi ſui effigiem, in quo ſpem poſteritatis ſuæ collocârat, manibus ſuis immolandum ſuſcepit; iuſtitiæ laudem ſempiternam conſequutus eſt. Hic igitur vnus tantùm eſt habendus officiorum omnium delectus, hoc notandum iuris & iniuriæ diſcrimen: hæc iuſtitiæ & æquitatis regula ſeruanda: vt quid-

quid intellexerimus eſſe diuina mente & ratione ſancitum, quamuis illius cauſam minimè teneamus, iuſtum & ſanctũ, & pium exiſtimemus. Quidquid verò cum illius mente & ſententia pugnat, licet videatur eſſe iuſtum, & pium, ſceleſtum tamen & immane facinus arbitremur: ita ſemper in omnib. vitæ conſilijs & legẽ & numen illius ſummo ſtudio conſulamus: quemadmodum vir ille ſanctiſſimus ait: Conſilium meum ſanctiones tuæ. Quocircà Deus apud Prophetas ſæpè cum impijs hominibus expoſtulat, quòd non Domini mentẽ inquirerent, quòd ſpiritum illius minimè conſulerent, quòd ingenium ſuum, quòd cogitationes & conſilia ſua ſequerentur, nec in Dei voluntatem reſpicerent, neque illius opem implorarẽt. Itaque ſummum iuſtitiæ facinus in hac amentia & improbitate ponit, qua homines, non quid Deus præſcripſerit; ſed, quod illis rectum eſſe videtur, operibus exequuntur. At verò apud Iſaiam, cùm illius iuſtitiæ ſanctitatem, qua erat eccleſia exornanda, prædiceret, nomen illi imponit *hebſiba*, hoc eſt, voluntas mea in ea, vt doceat omnem eccleſiæ ſanctitatem in eo ſitam eſſe, vt in ea nihil aliud, quàm Dei ipſius voluntas dominetur. Vt enim omnis iniquitas & iniuſtitia, ex voluntate noſtra fluit (tunc enim ſcelere iniquitatis alligamur, cùm ipſi nobis obſequimur): ſic iuſtitia tunc in nobis effloreſcit, cùm noſtra voluntate neglecta, omnem vitam ad Dei voluntatem accommodamus, neque ſenſus noſtros, ſed ſpiritum Chriſti ſequimur, ita, vt poſſit quilibet cum Paulo dicere: Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hoc autem fit, cùm oppreſſis humanis

nis ſenſibus, & extincta cupiditate, ſenſibus diuinis afficimur, & incitatione quadam mẽtis ad cœlum aſpiramus. Omnis igitur iuſtitia, in fidei perfectione conſiſtit. Fides enim hoc vnum munus in vita ſuſcipit, vt cupiditati interitum afferat, vt ſpiritus tantùm Chriſti in animo dominetur, atque ita tandem animus ipſe cum Deo arctiſſimo vinculo coniungatur, vſque adeò, vt ex animis humanis atque diuina mente fiat vna voluntas, & ſtudiorum omnium ſumma conſenſio. In hac autem animorum noſtrorum cum Deo coniunctione, omnem iuſtitiæ ſanctitatem, omnemq́ue beatæ vitæ rationem cõtineri, ſanctiſſima illa Chriſti precatio declarat, qua pridie illius diei, quo erat morte afficiendus, pro fructu mortis ſuæ patrem veneratus eſt. Pater, inquit, ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. Quàm cupiat nos eſſe Deo coniunctos, & nobiſcum inter nos amore cõſentientes; ſatis hac oratione perſpicitur. Idcircò à patre contendit, vt noſtri amoris coniunctio, diuinæ naturę coniunctionem, quoad eius fieri poteſt, imitetur. Deindè poſt pauca, docet, illud ardentiſſimum charitatis ſuæ deſiderium, non eſſe tantùm Apoſtolorum, cum quibus vixerat, amorę & ſtudio definitum, ſed in nos omnes extendi. Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per ſermonem eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Vt autem magis oſtendat, omnem rationem noſtræ dignitatis, cuius conſtituendæ gratia in crucem ſublatus fuit, hoc animorum noſtrorum vinculo contineri: in eadem ſententia perſeuerat,

Ait enim: Ego claritatem, quã tu dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnũ ſumus, ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum: & cognoſcat mundus, quòd tu miſiſti me, & dilexiſti eos, ſicut & tu me dilexiſti. Vtrunq; ſimul docet, & eos, qui Deo ſunt pietate cõiuncti, eſſe iã ornamenta diuina cõſequutos, & nihil aliud eſſe, quòd Dei gloriã apud homines clariùs illuſtret, ꝙ omniũ ſanctorum hominũ in amore cõſenſus & cõſpiratio. Cùm n. quilibet eorũ ſit Deo eximio quodã amore deuinctus, neceſſariò fit, vt ſint inter ſe illo cõmuni amoris diuini vinculo colligati, tantoq; fœdere cõſentientes, vt nihil cogitari poſſit in vita copulatius. Ex ea autem animorũ cum mente diuina conſenſione omnis diuinæ virtutis claritas emanat, & bonorũ omnium affluentia, quam intuentes homines obſtupeſcũt. Deumq; debita laude venerãtur. Cùm igitur, vt iã huic vltimę parti finem imponamus, omnia Chriſti vota eò pertinerẽt, vt è corpore excedentes, ad Deũ adiungeremur, omneſque ab eo ſuſcepti labores ad eum finẽ ſpectarent, vt nos iuſtos efficeret: ſatis conſtat, omnẽ iuſtitiam in hoc ſanctiſſimo vinculo cõſiſtere, quo ſummo illi Domino, optimoq; parenti deuincti ſumus, atque nodo ſanctiſſimo colligati. Ex hac autẽ animorum cũ diuina mente colligatione, ſumma tranquillitas & quies repentè naſcitur, omniumque curarum laxamentum. Vt enim, cùm variam & infinitam, eandemque immanem & importunam cupiditatem ſequimur, quieti eſſe nõ poſſumus: ſic, cùm corporis cupiditate liberati, in vnum illud tantùm ſtudium incumbimus, vt Deo coniungamur; feliciſſima laborum omnium requiete perfruimur. omnibus enim bonis, quorum cupiditate incendimur, & infinitos labores excipimus, & vitam in diſcrimen adducimus, & cum aſſiduis moleſtijs conflictamur; tum demũ circumfluimus. Lucem nanque diuinam aſpicimus: opes ingentes habemus: eximijs voluptatibus abundamus: excellenti ſpecie & forma præcellimus: regiam poſtremò dignitatem adipiſcimur, ita: vt nullum bonorum genus ſit, quod homo prætεrea in hac vita deſideret; maximè, cùm eos, quos eximie diligit, eiſdem bonis affluere conſpiciat, & ea de cauſa multis partibus amplificato gaudio triumphet. Rectè igitur in ſanctis lite-

ris requietis nomine, iuſtitia declaratur. In ea nanq; operis diuini perfectio, atque ſumma conſiſtit, ita vt in ea Deus ipſe quaſi conquieſcat. Non quidem ita, vt iuſti ab illius procuratione deſerantur, aut aliquid in vita abſq; illius ope moliantur: ſed quemadmodum ſeptimo ab orbe condito die quieuiſſe dicitur Deus, non quòd vllam inſtituti muneris vacationem habuerit, ſed, quòd nihil illis diebus prætermiſiſſet, quod ad mundi perfectionẽ & ornatum pertineret, ita, vt nihil aliud quies illa deſignet, quàm operis abſolutionem: ita poſt iuſtitiam in animis informatam, quieſcere Deum non incommodè dici poteſt, eò, quòd opus omnium pulcherrimum, in quod reliqua omnia conferuntur, admirabili quodam artificio, & excellenti opere fecerit, & expolierit. Vt enim poſt ſex illos dies nullum opus, quod ad corpoream naturã pertinet, nouum inſtituit, nec vllam formam finxit, cuius non antè cauſas atq; ſemina creauiſſet, cùm nihil ad mundi vel ſtabilitatem vel ornatum deſiderari poſſet: ſic poſt iuſtitiam in animis effectam, nõ opus eſt, vt Deus nouam aliquam ſpeciem ingeneret, ſed, vt eam, quã formauit, tueatur atque conſeruet, maioribuſq; indies ornamentis afficiat. Vt igitur artifices excellentes, cùm opus, in quod plurimum operæ & ſtudii contulerũt, abſolutum vident, relaxantur animis, & cura omni atque ſollicitudine liberati quieſcunt, eximiamque voluptatem percipiunt: ſic, cùm Deus in hominis mente iuſtitiæ formam perficit & abſoluit; ab illa molitione (vt ita dicam) operis conquieſcit, & perfectione illius mirificè delectatur. Eſt enim illa requies, animique remiſſio, nihil aliud; niſi operis abſoluti comprobatio. Si igitur quieuit die ſeptimo, quòd mundum à ſe perfectè conditum animaduerterit: multò profectò magis quieſcit, plenioreque voluptate perfunditur, cùm opus omnium maximũ, cuius cauſa reliqua omnia molitus eſt, expletum conſiderat. Si enim rationem inquiras, cur cœlum aſtris diſtinxerit, & ornauerit, cur terrã aquis cinxerit, omnique genere arborum & frugum cõſeuerit, cur aërem terris & aquis circumfuderit, & animantia cuncta creauerit, & totum hoc denique admirandum opus fabricatus ſit; non aliam reperies, quàm bonitatem illam eximiam, atque præcellentem, quæ illum

impulit, vt iuſtitiæ fructum hominibus imperti-ret. Vt igitur eſſent in terris homines, qui iuſtitiā colerent, mundum ædificauit, non modò, vt haberent aptiſſimum vitæ domiciliū, verùm etiam in ipſa natura clarum iuſtitiæ ſpecimen atque documentum, in quod intuentes, ſeſe in iuſtitiæ ſtudium incitarēt. Quid legis diuinæ promulgatio? Quid ſanctæ religionis inſtitutio? Quid Reipublicæ vniuerſæ deſcriptio? Quid præmia bonis à lege propoſita? Quid ſupplicia nocentibus & facinoroſis conſtituta? Nónne hæc omnia iuſtitiæ cauſa fuerunt ſancita, ſacriſque monimentis ad hominum ſempiternam memoriam conſignata? Quid de illa diuinæ clementiæ & benignitatis magnitudine dicendum, qua Deus hominum peccata tolerat; neque cùm primùm ſcelus aliquod immane ſuſcipiunt, meritum ſumit de illorum improbitate ſupplicium: quò ſpectat aliò, niſi, vt vel improbos ad iuſtitiam à prauitate vitæ conuertat, vel eorum improbitate iuſtorum hominum virtutem exerceat: vt & improbos ſeuerius vlciſcatur, & probos præmio ampliore remuneret? Sed, vt tandem ad id, quod eſt omnium maximum, veniamus; quid aliud geſſit Chriſtus in vita? cuius rei gratia tantos labores ſuſcepit? cur denique necem & cruciatum expetiuit, niſi vt hominum mentes iuſtitiæ diuinis ornamentis excoleret? Itaque ait, ſe cruciari vehementiſſimè deſiderio balnei illius perficiendi, quo erant omnes hominum ſordes eluendæ. Adiungit deindè, ſe nihil aliud in vita moliri, quàm vt ignem cœleſtem in hominum viſceribus implicaret. Ignem appellat illud ſtudium pietatis, ardore iuſtitiæ

vehe-

vehementer inflammatum. Dicit itaque adeò ſibi gratum eſſe hoc incenſum & incitatũ iuſtitiæ ſtudiũ, vt nihil ſit ſibi præterea poſtulandũ. Si igitur hoc vnum opus egit, hoc ardẽter appetiut, & hu° vnius muneris efficiẽdi gratia labores immenſos pertulit; quænã tandem erit alia requies illius exiſtimanda, quã iuſtitiæ perfectio, & tanti tamq; diuini operis abſolutio? Sic enim inquit apud Iſaiã: Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcã, donec egrediatur, vt ſplendor, iuſtitia eius, & ſalus eius, vt lampas, accendatur. Quo in loco planè demõſtrat, requietẽ illius eſſe in iuſtitia noſtra conſtitutã. Vt enim olim Ioſue cũ multis nationib° ſigna cõtulit, atq; conflixit, ingentes exercitus ad internecionẽ deleuit, quã plurimas ciuitates expugnauit, vt tandẽ populum ſibi commiſſum in quietis ſedib° locaret, atq; laborib° ſummis cũ ampliſſima laude perfunctus à bello gerẽdo cõquieſceret: ſic & Chriſtus, poſtquã humani generis hoſtes inuicta virtute repreſſit, profligauit & extinxit: eos oẽs, qui ſub illius imperio militãt, in ipſius iuſtitiæ poſſeſſione cõſtituit: vt ipſe laboris ſui fructũ quietè percipiat, &, qui in illius fide permanẽt, quietis & trãquillis animis diuinæ gratiæ fructu cum ſumma vitæ iucunditate potiãtur. Quòd non ſolũ vniuersè in omnib°, ſed in ſingulis etiã hominib° exploratè perſpicitur. Cùm.n. Deus hominẽ aut minis exterret, aut prẽmijs inuitat, cũ motũ affert animo, eũq; futuri iudicij cogitatione ſollicitat, cũ ſuorũ opera eũ erudit, & admonet, et inſectatur: in iuſtitia cõſtituenda laborat. Cùm verò homini in pietatis ſtudiũ fide cõcitato iuſtitiæ poſſeſſionẽ cõfirmat: tũc ipſe quodãmodo ceſ-

ſat à labore, quē in iuſtitia inducēda ſuſceperat, & animos eorū, qui tātis opib. exculti ſunt, quietos atq; trāquillos efficit. Nō igitur immeritò iuſtitia diuino beneficio cōceſſa, in ſanctis literis requies Dñi nūcupatur. Idcircò Dauid ait: Surge, Domine, in requiē tuā, tu & arca ſanctitatis tuę. Nec .n. tam laborabat Rex ille ſanctiſſimus, vt arca fœderis, quæ ſtabilē ſedē nō habebat, in tēplo, quod animo deſignarat, tandē locaretur; quā vt ipſe Dñs ſibi ſtabilē ſedē & domiciliū in animis collocaret: quod qui dē erat iuſtitiæ munere perficiendū. Adiungit .n. Sacerdotes tui induant iuſtitiā, & ſancti tui exultent. Videbat enim vir diuinus omnem lętitiæ cauſam in iuſtitię fructu cōſiſtere. Idē alibi, exemplo eorum, qui perfidia ſua conciderunt in ſolitudine neq; ſunt in regionē illam à Deo promiſſam ingreſſi: vehementer homines exterret, atq; ad fidei ſtudiū exhortatur. Sic enim Deus apud illū loquitur: Quadraginta annis perculi gentē illā: & dixi, hi errant corde, & nō cognouerūt vias meas: quib. iratus iuraui eos minimè ingreſſuros in requiem meam. Quē locum Paulus in epiſtola, quā ſcripſit ad Hebræos, diuinitùs explanans, argumēto neceſſario concludit, requietis nomē neq; tam in ſeptimum à natura condita diem cōuenire: neq; tā in illud otium, Ioſue opera in Syriæ regione conſtitutū, quadrare, quā in iuſtitiæ fructū & poſſeſſionē. Nec enim Dauid, cū metum proponit hominib. ne ſcelere ſuo a requie Dñi penitùs excludantur, ſabbathū illud intelligit, quod oēs tam pij quā ſcelerati ſeptimo quoq; die incredibili cæremonia celebrabat: neq; religionē illā intelligit, in qua multi etiā perditi atq; profligati ſedes habuerūt, ſed beatiſſimam

mam illã iuſtitiæ hæreditatẽ & poſſeſſionẽ, in qua quidẽ omnes, qui diuino munere & beneficio locati ſunt, in ſumma bonorũ omniũ abundantia requieſcunt, & tranquilliſſima pace & otio perfruũtur. Relinquitur igitur, vt inquit Paul⁹, ſabbatiſm⁹ populo Dei. Sic enim appellat, nomine ab Hebræa voce deducto, illam animi quietẽ, & otium iucundiſſimum iuſtitia partum. Tũc addit; Qui enim ingreſſus eſt in requiẽ ipſius, & ipſe ceſſauit ab operib. ſuis, quemadmodũ à ſuis Deus. Aſsignat rationem, quare iuſtitia nobis à Deo conceſſa per fidẽ, non modò requies Domini, ſed noſtra etiã requies, appellanda ſit. Deus enim antea magnam (vt ita dicã) moleſtiã capiebat, humanæq; perfidiæ & improbitatis acerbitatem perferebat, multumq́ue in efficiẽda iuſtitia laborabat: à quibus curis omnibus requieſcit, cùm iuſtitam in nobis abſoluit. Nec. n. iã auocat à flagitijs animũ, in quo nullũ reſidet flagitij veſtigiũ, nec iã à ſcelere deterrẽt eum quem videt ſtudio probitatis incenſum: nec cõminatur exitiũ hominib. omni iã crimine ſolutis: nec moleſtiã vllam capit ex vllius vita, quæ tota ex ipſius volũtate gubernatur: neq; poſtremò nouæ alicui⁹ formę dignitatẽ efficit in eo, quẽ iã pulchritudine & claritate ſuę virtutis illuſtrauit. Ceſſat igitur ab his operibus, neq; aliud opus ſuſcipit, quã vt eãdẽ ipsã iuſtitię formã, quã genuit, numine ſuo tueatur, clarioribusq́; & amplioribus indies ornamẽtis afficiat. Sic etiã & nos tũc ab operib. noſtris omninò ceſſamus. Nec. n. ſenſus noſtros in conſilium adhibemus: neque ingenio noſtro confidimus: neque diuinæ præſcriptioni iudicium noſtræ mẽtis anteponim⁹: nec in vias noſtras ingredimur: ne

que vi &impetu multiplicis & infinitæ cupiditatis invarias partes diducimur: neq; poſtremò diuini numinis metu &ancipiti cura cõficimur. Qui .n. totam ſuã vitam &dignitatẽ habet in diuina benignitate repoſitã, illudq́; tantũ ſummũ bonum intuetur, & reſpicit; facilè animũ ab illa nefariæ cupiditatis infinitate retractũ, ad illã vnã curã traducit: vt illi Dño, cuius cõplexu omnia ſũma, & ſempiterna bona continẽtur, amoris eximij indiſſolubili vinculo copuletur. Hęc eſt igitur illa requies quæ ſola eſt ſalutaris atq; iucũda, diuiniſq́; voluptatib⁹ in omni genere referta, ipſiq́; Deo gratiſſima. Quod quidẽ, vt olim lex deſignaret, in ſacrificijs maiore quadã religione &ſanctitate procuratis, dicit Deũ fuiſſe odoratum odorẽ ſuauitatis, aut (vt verbũ è verbo Hebręo vertamus) odorẽ requietis. Sacrificiũ aũt Dño gratiſſimum, &acceptiſſimũ odoriſq́; ſuauitate fragrantiſſimum, eſt iuſtitiæ ſanctitas atq; religio: qua quidẽ requies Dei &hominum cõtinetur. Vt enim Deus moleſtiſſimis curis leuatur (nec .n. iraſcitur, neq; minas proponit, nec ſuppliciũ irrogat) ita homines metu, cura &angore, ęgritudine, tabe, &cruciatu liberãtur, &omni bonorum copia cumulati incredibiliter exultãt. Noſtris .n. vijs ingreſſi, in ſempiternã peſtẽ ruimus: Dñi verò vijs ingreſſi, omnia repẽtè bona cõſequimur. & ita fit, vt quietẽ cùm ſumma iucunditate, & otium cum dignitate, nobis ipſi pariamus. Quid .n. expetit animus? Quę eum cupiditas tenet? Quæ mentẽ humanã cura ſolicitat? Cui⁹ rei gratia verſat in oẽs partes ingenium? In quẽ finẽ laborẽ immẽſum ſuſcipit? nõne, vt aliquãdo à laboribus omnib⁹ requieſcat. Quieſcere autẽ non poteſt, niſi

prius

prius omnib. veris bonis expletus & cumulatus extiterit, vt nulla eum cupiditas deinceps exagitet. Veris autē bonis affluere nō poſſunt, niſi fuerint ad illū bonorum omnium fontē applicati. Deo autē coniungi nequeunt, niſi qui iuſtitiā ſanctē colunt. Sic igitur fit, vt nemo quiet⁹ eſſe poſſit, niſi cū iuſtitia vixerit. In iuſtitiæ igitur cultu omnis beatæ vitę ratio & ſumma cōſiſtit. Si igitur id prętat animo iuſtitia quod nullæ diuitiæ, nullæ facultates, nulla imperia præſtare poſſunt; nempè vt animus ab omni cura & ſollicitudine cōquieſcat, idq́; tandē obtineat, in ꝙ omnia vitę conſilia ab omnibus mortalibus conferuntur: cur non alijs rebus omnibus contemptis & abiectis, omnes curas & cogitationes, omniaq́; vitæ ſtudia vni iuſtitiæ dicamus? Quid enim illa clarius? Quid illuſtrius & magnificentius? Quid bonis diuinis affluētius? Qui enim illa potiuntur, nō modò diuina luce fruuntur, nec ſolùm ſacerdotij ſanctitate, regięq́; dignitatis amplitudine præditi ſunt: verū etiā diuino motu animi ſæpenumerò futura præſentiūt: & res ſumma obſcuritate inuolutas, & ab omni humano ſenſu remotas, clariſſimè cernunt: ita vt Dij quidā ſint inter homines exiſtimandi. Sed quid mirum eos tantis in ōni genere laudib. circūfluere, qui ex hominib⁹ exierūt, & ab ipſo Deo adoptati, in diuinā quodāmodo naturā cōuerſi ſunt? Qui igitur tā multis bonis referti ſunt, quāto gaudio cumulabūtur? Quāta lætitia efferētur? Quos cantus & carmina perſonabunt? Quāta deniq́; in voluptate perpetuò verſabūtur. Quid aūt de ſempiternis illis præmijs, poſt hāc vitam iuſtitiæ cōſtitutis, differā? Nūquid aliquē Pamphiliæ militē ob Remp. interfectum

ctũ ab inferis excitabimus, quẽ Socrates apud Platonẽ facit: qui nobis fabulas ſuas exponat, iuſtitiæq́; præmiũ circũſcribat? Num Africanum illũ, quem Cicero ſomnia ſua narrantẽ inducit, admonebim' vt quæ ſibi per quietẽ viſa ſunt de futura bonorũ gloria, nobis explanet? Minimè gentium. Nõ enim figmentis hominum aut ſomnijs vllis indigemus; cùm ipſius ſempiternæ veritatis voces intimis ſenſibus audiamus, cæleſtibusq́; diſciplinis inſtructi, perfectè cognoſcamus, eſſe omnibus, qui cum iuſtitia vixerint, definitũ in cęlo locũ, in quo ſummis bonis expleti, & Chriſto gloriæ cõmunione coniũcti, ſempiterna gloria, cum immenſa & inexplicabili voluptate perfruãtur. Illic igitur nec ęgritudo gaudiũ contaminabit: neq; decus vlla contagio turpitudinis inquinabit: neq; opes calamitas vlla peruertet: nec ſtatum illũ florentiſſimum vetuſtas vlla conſumet. Abſterſurus enim eſt Dominus, vt inquit Ioannes, omnem lachrymam ab oculis eorum; & mors vltra non erit, neq; luctus neq; clamor, nec dolor erit vltra. Quas lachrymas narrat? Nonne demonſtratũ eſt ſuperius, omnem iuſti vitã in voluptate verſari? optimè. Sed illa voluptas atq; lętitia, quãdiu hac cõpage corporis incluſi, quaſi ferro vincti, detinemur; non poteſt non eſſe cum inſigni aliqua moleſtia coniuncta. Primũ enim cùm corpus ſit innumerabilib. morbis obnoxium, fieri non poteſt, quin animum, cũ corpus ipſum morbo vexatur, aut vulnere ſauciatur, aliquis ſenſus doloris afficiat. Deindè cũ recogitat, ſe aliquando officio functum nõ fuiſſe, ſed multis ſeſe olim flagitiorum maculis inquinaſſe; neceſſe profectò eſt, vt eã tẽporis iacturã dolẽter patiatur.

Tum

Tum illa cura animū iuſti ſæpè ſolicitat, verentē, nè quidquā imprudēs admittat, quod Dei volūtatem, cui maximè placere ſtudet, offēdat. Charitas etiam interdum illum vehementer excruciat, dū cernit, legem diuinam hominum improbitate cōculcari, multoſq; mortales amentia præcipites ad ſuppliciū ſempiternū trudi. Poſtremò, vt nihil ſit aliud, quod illius angat animū; certè illud futuræ gloriæ deſiderium, de qua noctes & dies cogitat, eum in mœrore atque luctu ſæpenumerò verſari cogit. Eſt ille quidem ſummis opibus præditus, nō nego: maximis præſidijs eſt inſtructus, confiteor: habet egregiā gloriandi materiā, benè narras: voluptatem eximiā ex ſpiritus diuini ſuauiſſima coniunctione & familiaritate capit, veriſſimè dictum eſt. Cū tamen animo reputat præmij illius ſempiterni magnitudinē, & intelligit, ea bona quib. affluit, nullo modo eſſe cum illis futuris bonis, quæ ſperat, vlla ex parte cōparāda, ſe planè relegatū putat: atq; quaſi in graui exilio cōſtitutus, gemitu, fletu, & ſingultu, cupiditatē ſuā patriæ illi⁹ ſempiternæ potiūdæ ſæpè ſignificat. Hę tamen moleſtiæ voluptatis eximiæ cōpenſatione mitigātur, & iuſtitiæ ipſius dulcedine facillimè leniūtur: ita, vt nihil poſſit in vita cogitari illis lachrymis & fletu iucundius. Eſſe tamen in ea voluptate aliquid doloris admixtum, eædē ipſę lachrymæ declarāt. Eas igitur omnes clementiſſimus ille pater abſterget, cū filios ſuos mortali corpore exutos, immortali cultu veſtiet, diuiniſq; opib. atq; ſempiternis exornabit. Accedit ad maiorem gloriæ cumulum, quod, cùm extremo tempore corpora nunc ſepulta reuixerint, diuina quædam claritas ex animis in iu-

in iuſtorum corpora redundabit:ita;vt quæ erant craſſa,caliginoſa,caduca,fragilia,ſint repentè admirabili luce collucẽtia,cęleſti virtute firmata;inuictoq; robore munita . Sed de præmijs illis ſempiternis quid attinet diſputare,cùm ea neq; verbis explicari,nec oculis vſurpari,nec cogitatione cõprehendi poſſint?Maiora namq; ſunt,quã vt ea ingenium aliquod , quantumuis magnum & excellens,diuinisq; diſciplinis inſtructiſſimum,aliquã tandem ratione conſequatur.Cùm enim iuſti Deũ intuebuntur, cùm illius ſplendore collucebunt, cùm totam mentẽ habebunt in illa ſumma atque præcellenti ſpecie defixã; erunt ipſi Deo vitę ſplẽdore & claritate ſimillimi.Ex quo fit,vt nemo poſſit eorum diuinam gloriam, non dico oratione & ſtylo conſequi , ſed neque mente & cogitatione complecti. Ea igitur,quę præſtare non poſſumus, omittamus : quæ autem Dei præſidio firmati poſſumus,id ſuſcipiamus:vt aſſiduis precibus ab illo ſummo iuſtitię magiſtro, qui,vt nobis iuſtitiæ diſciplinam traderet,humanam formam induit,contendamus,vt nos iuſtitię regio cultu ornatuque veſtiat:gloriæq; tandem ſempiternæ atque adeò diuinitatis ipſius compotes efficiat.

INDEX COPIOSISSIMVS IN DECEM LIBROS HIERONYMI OSORII LVSITANI, DE iuſtitia cæleſti; omnia, quæ ſcitu digna ſunt, complectens. Quem quò lector facilius aſſequatur, nouerit priorem paginæ faciem a. alteram b. deſignare.

A.

ABimelech 167.a.
Abrahã omnia ſua bona cur reliquerit. 42. a. b. & ſeq.
Abrahami fides. 42.a
Abrahami filij qui numerentur. 43. b
Abraham quid ſignificet. 44.a
Abram cur poſteà Abraham vocatus. 44.a.
Abram quid ſignificet. 44.a
Abraham qua ratione aſſecutus ſit, vt pater multarũ gẽtium diceretur. 149 b.
Academicorum opinio de veritate. 15 a.
actio omnis alicuius boni gratia ſumitur. 16.a.
actionis rerum humanarũ principium quod 16.a.
actionum humanarum genera quæ gens Hebræa ſuſcipiebat, ad quot principia referẽda. 12.a.b.
æquitate extincta, gloria extare non poteſt 177.a.
æquitatis lex, Deus eſt. 34.a.
æquitatis regula in quo conſtituta. 241.b.
ætate tertia & quarta pœnam Deus cur circũſcribat. 204 a.
æther in ſuprema mũdi regione firmatus. 94.a.
ἀκολάσους Ariſtoteles quos appellet. 20 b.
ἀκρατεῖς Ariſtoteles quos appellet. 20.b
ἁμαρτάνειν idem valet, quod ἀποτυγχάνειν. i. aberrare 140.b.
ἁμαρτία apud Græcos quid ſignificet. 141.a.
amentes qui dicendi. 41.a.
amici fideles qui appellãdi 7.b.
amicitia quid ſit 120. b. & ſeq. 117.b.
amicitia à quib. colatur. 118 b.
amicitiæ leges quid pręſcribãt. 124.a b.
amicitia omnis vitæ iucunditas continetur. 119 a.
amicitia vera quã ſit rara. 119 a.
amore diuino nihil ardẽti 18.a

Ff amor

amor perfectus quis existiman dus. 29.b
amor plus valet apud animos, quàm motus 35.a
amor quando excitetur. 17.b
animantibus Deus quid largitus. 12.a
animantium cunctorum imperium cui ſit commiſſum. 95.
Animarum origo cęleſtis eſt. 142.b
animi conatus an liberi. 169 b
animi confirmatio, qua Moſes ſerpentis caudam apprehen dit, quid deſignet. 47 b
animi cruciatus, iniuſtitiæ comes eſt. 126.b
omnis Animi noſtri conat ad fidei amplificationem cõferendus. 84.a
animi cultus quis ſit. 79.a
animi dignitas quę ſit. 65 a 66.b
animi dignitas vnde exoriatur. 207.b
animi durities quid ſit. 12 b
animi fide ſtabiliti quanta ſint luce circumfuſi. 49 b
animi recta conſtitutio qua in re ſita. 70.b
animi rectè cõſtituendi viã Plato in Philoſophia ponit. 71.a
omnis animi ſalus ad iuſtitiam referenda. 116.a
animo ægri qui ſint. 71.a
animũ à Deo ſumpſimus. 138 a 140 a
animus gratus nunquam præmio caret. 209 a
animus humanus quando quieſcat. 222.a.b. & ſeq.
animus generis humani primi parentis quanto ingenij acumine præcelluerit. 131.a
Animus, propter criminis admiſſi conſcientiam iuſto mœrore ductus, Deo ſacrificium eſt gratiſſimum. 36.b.37.a
animus quando potiſſimum recte valeat. 116.b
animus quãto ſtudio enitatur vt quod ſibi vt ſummum bonu proponit aſſequatur. 35. a b
Annibal. 176.b
annum Hebræi ab initio veris numerabant. 128.a
antichriſtum qui ſequantur. 21 72
antichriſtus ex quibus rebus cõcretus. 216.b
Appetitionẽ actio conſequitur 16.a
in Arbore ſcientiæ boni & mali quid inerat 132.a
arboris ſcientiæ fructu homines Deus cur prohibuerit. 132.b
arbor vitæ quid ſit. 132 a
Athalia 167.a
Athenienſes fanũ Gratijs quãobrem dedicârint. 208.b
Atreus 166.a
auari quapœna torqueãtur. 2.b
auaros D. Paulus à fide pœnitus auerſos eſſe dicit. 23 a
auarus ſemper indiget. 10.b
Auguſtini ſententia de perdeſtinatione. 181.b
Authoritas quot, & quibus rebus efficiatur. 39.b
Auxilium mentis diuinæ fide comparatur. 81.a.b
Auxilium ſufficiens quid. 154.a.b
Azimi panes quid deſignent. 52 a

Bea-

B.

Beati qui ſint. 38.b 65.a
Beatitudinem appetere quid ſit. 9.b
beneſici qui exiſtimandi. 217.b
beneficiorum acceptorũ recordatio Deo gratiſſima eſt. 204.a
Benignitas Dei nullis ſpatijs includitur. 197.b
Benignitate diuina nulla poſſeſſio firmior. 195.b
benignitatem ſuã Deus quibus tribuat. 183.b
Benignitatem ſuam Deus à quibus remoueat. ibidem.
Benignitatis ſtudium quis extinguat. 33.b
Bona Deus efficit. 167.b
vera Bona vndè pendeant. 4.a
Boni à bonis quare diligantur. 118.b
Boni ſpecie ſublata, omnis actio tollitur. 16.a
Bonum Plato quid appellet. 71.a

C

CAelum, hominis gratia conditum. 9.a
à Cæli aditu prohiberi, quib. ſit ſupplicium. 144.a
Cain. 166.b
Calorem vndè ſumpſerimus. 97.a
Caluini hæreſis. 187.a
Caluini diſcrimen inter neceſſitatem & coactionem. 184.b
Caluinus quem pœna dignum iudicet. 177.a
Chaldæorum ars. 159.b
charitas à diuina gratia profecta eſt. 89.a
charitas cũ peccato ſimul habitare non poteſt. 89.b
charitas ignauię & inertiæ inimica. 18.a
charitas omnis cum fide eſt cõiuncta. 73.a
charitas impetrat veniam omnium peccatorum 89.b
charitas vna ex alia quomodo diſtinguenda. 74.b
charitate nihil Deo gratius & magnifi. centius. 99.a 211.a
charitatis actiões, nõ legis, ſed fidei opera appellãdæ. 60.a
charitatis officium in quo poſitum. 99.a
charitatis officijs mens expiatur. 37.b
charitatis ſtudio noſtra ſalus continetur. 38.a
charitatis ſtudium quando exiſtat. 26.a
Chriſtiãi nominis dignitas. 4.b
Chriſtianum quid efficiat. 4.b
Chriſti corpus quomodo comedendum. 51.b
Chriſti cupiditate quando non ſimus incenſi. 51.b
Chriſti dignitas dignitati Moyſis quantum excellat. 147.a
Chriſti exemplum quãdo perſequamur. 47.b
Chriſti humilitas. 147.b
ſine Chriſti præſidiò nemo ſalutem adeptus 192.a
Chriſti virtus non poteſt infringi. 51.b
Chriſti vita in obedientia conſumpta fuit. 149.a
Chriſtus in cruce nõ rationẽ, (quod Lutherus vult) ſed libidinem, rationi repugnantem, extinxit. 173.b
Chriſtus mortem cur paſſus. 220.b

Chriſtus quodnam opus in vi-
ta geſſerit. 6.a.
Chriſtus quo tempore aduene-
rit. 192.a.
circuncifio quid ſit. 46.a.b.
circuncifio, quæ animum Deo
ſubdit, quæ ſit. 46 b
Clemens de præſtinatiõe quid
ſentiat. 181.a.b.
clemẽtia Dei infinita eſt 197.b.
clementiæ diuinæ, qui dicãtur
participes, & qui contrà ex-
pertes. 183.b.
clementiã Dei Moyſes quibus
polliceatur. 34.b. & ſeq.
clementiam ſuam Deus quib
polliceatur. 35.b.
Clytemneſtra. 166.a
coluber quid deſignet. 58.a
coluber quale animal ibid.
cõuerſio illa, qua homines ad
Deum conuertuntur, quomo
do fiat. 35.a.
vera Conuerſio quid ſit. 35.a.
corporis cæcitas mente iudica-
tur 259.a.
corporis cupiditas, diuinæ legi
inimica eſt. 141.b
corporis ſoliditatẽ vnde ſump-
ſerimus. 97.a.
corpus à parentibus deductum
eſt. 140.a.
corpus illius naturam ſequitur
à quo generatum eſt. 13.a.
corpus noſtrum quando maxi
mè rectè valeat. 116.a.
credere & obtemperare apud
Græcos nihil differunt 19.b.
credere quid ſit. 17.a
criminis natura q̃ ſit. 138 a
criminis ſuſcepti, cũ delinqui-
mus, ſedes in animo eſt 139 a.
Culpa & peccatum quomodo
differant. 140. b.
cultus diuinorum munerum
fide continetur. 132.b
cupiditas. 78.a
cupiditas Chriſti numine eli-
ditur. 30.b
cupiditas, Deo inimica eſt. 194b
cupiditas cũ mente diuina ſem
piternas gerit inimicitias.
77.b
cupiditas omne ſceleris & iniu
riarum ſeminatium eſt. 210.a
cupiditas per diuinum ſpiritũ
pellitur. 79.b
cupiditatis arma in rationis ſol
lertia & ingenij acumine cõ-
ſtituta ſunt. 144.b
cupiditatis elidendæ & compri
mendæ rationem omnẽ Pau
lus in ſola die gratia conſti-
tuit. 76.a
cupiditatis opera, æternis ſup-
plicijs vindicanda. 63.a b
cupiditatis regnum non poteſt
exſcindi, niſi per Dei filium.
78.a

D.

DEcreta diuina immuta-
bilia ſunt. 181.a
Dei amor erga genus
humanum. 101.a
Dei amicus quis ſit. 81 b
Dei aſpectu ac fructu beatę vitę
ſumma continetur. 39.a
Dei beneficia in genus huma-
nũ innumerabilia ſunt. 219. a.b
Dei benignitas. 179.b
Dei benignitas quàm latè pa-
teat. 195.a
Dei benignitas nullis ſpatijs
includitur. 197.b
Dei benignitate nulla poſſeſ-
ſio firmior. 195 b
Dei benignitatem quomodo
conſe-

consequamur. 4.a
Dei benignitas quanta. 220. b
Dei charitas quantis partib. excellat hominũ pietati. 120.a
Dei clemẽtia infinita eſt. 197.b
Dei clementia Moſes quibus polliceatur. 34.b & ſeq.
Dei filij qui ſint: 53.a 147.a
Dei filiũ audire quid ſit. 7.a
Dei filius à patre quamobrem miſſus. 148.a
Dei glora fide illuſtratur. 6. b
Dei gratia in quo cernatur. 31.a
Dei hortum quando colamus. 132.b & b. ſeq.
Dei hortum quando cuſtodiamus. 133 a
Dei hortus quid ſit. 131. b 133. a
Dei imperiũ intimis animi ſenſibus accipiendum eſt. 148.a
Dei nomen clarum reddere apud homines quid ſit. 6.b
Dei proprium quid ſit. 69.a
Dei requies in quo conſtituta. 221.a
Dei virtus eſt ipſe Deus. 168.b
Deo debita officia quis perſoluere dicatur. 206.b
Deo gloriam quando tribuamus. 50.a
Deo gratias quando agamus. ibid.
Deo omnia ſunt præſentia. 183.a
Deo quanta charitas debeatur. 203 a
Deo quanto fœdere amoris ſimus coniuncti. 203.a
Deo quid debeatur 201.a
Deo qui circuncidantur. 47.a
Deo qui coniungantur 223.a
à Deo quid petendum. 103.b
Deo quod munus gratiſſimum 204.b
in Deo triplex ratio. 203.a
Deum cognoſcere vita æterna eſt. 6.b
Deum debitis honoribus quãdo afficiamus. 6. a b
Deum debito honore qui ſpolient. 203 a
Deum nemo amare poteſt abſque fide. 73.a
Deum præeuntem quando ſequamur 12.a
Deum præuidere quid ſit. 187.a
Deum quieſcere quomodo dicamus. 219. b
Deum ſuis operibus delectari quid ſit. 131.b
Deum ſupra omnia diligere quid ſit. 74.b
Deum toto corde qui quærat. 34.b
Deus à nobis quid exigat 35. b 203.a & 206.b & ſeq.
Deus à nobis non ſacrificia, ſed obedientiam requirit. 147.b
Deus bona efficit, mala verò tolerat. 167.b
Deus clementiam ſuam quibꝰ polliceatur. 35 a
Deus crimina noſtra cur toleret. 169 a
Deus eſt mens pura, ab omni corporis concretione ſegregata 33.b 73 a
Deus fallere non poteſt. 14.b
Deus futura quomodo præuideat. 188.a b
Deus in dandis beneficijs quid reſpiciat. 125.b
Deus in eligendo Paulo quid ſecutus. 182.b
Deus in eligendis hominibus quid

quid ſecutus. 189.a
Deus in terris naſci cur voluerit. 155.b
Deus iuſtitiæ luce quos circumfundat. 37 b
Deus quid iuſtis promiſerit. 125 b
Deus mortem cur ſubierit. 148.b.149.a
Deus naturâ ſempiternus eſt. 201.a
Deus nihil ſine ratione facit. 191.b
Deus nihil ſine cauſa creauit. 174.a
Deus nobis quid ſit. 45.a
Deus Patri gloriam quomodo tribuerit. 6.b
Deus, patris gloria dicitur. 111.a
Deus qualis ſit, neque ſenſu à nobis informari poteſt, neq; ratione. 73 a
Deus quamobrem aliquem ad gloriam deſtinârit, antequã quidquam vel boni, vel mali poſſet committere. 183.a.b
Deus quibus ſe propitium fore confirmet. 38 a
Deus quid approbet. 131.b
Deus quoſdam ab æterno tempore cur elegerit. 189 a
Deus quos ſanet. 101.b
Deus ſanctiſſimi timoris religione colendus. 202.a
Deus ſeptimo ab orbe die cur dicatur quieuiſſe. 219. b. & ſeq.
Deus ſolus naturâ ſapiẽs 40.a
Deus ſolus eſt finis naturæ humanæ aptiſſimus. 68.b
Deus quibus veniam polliceatur. 24.b
Delinquentes Deus ſupplicio proſequitur. 865 b
Dignitas vera in quo poſita. 66.b 68.a
Dignitas ſempiterna in quo poſita. 66 b 68 a
Dignitatem verã qui appetunt, Deum appetunt. 66 b.68 a
dignitatis participes qui ſint. 66.b
diſſenſiones inter homines excitatæ vndè oriantur. 115.a
diſſimilitudo animos diſiungit. 118 a
dolor quando exiſtat. 2.a

E.

Eccleſia quid ſit. 19 b
Eccleſia Chriſti patria noſtra eſt. 209 b
Eccleſia columna veritatis eſt. 192 b
Eccleſiæ ſanctitas in quo ſita. 218 b
in Enuntiationibus reciprocis vna perempta, tollitur & altera. 188 a
Euſebij ſententia de prædeſtinatione. 181 a.b
exemplar, quod Moſi in monte monſtrabatur, Chriſtus erat. 54.b
exilio nihil grauius. 42.b

F.

Fatorũ munus. 159.b 160.a
Fatum quid. 160.a
Fide ad iuſtitiam peruenitur. 54.a
ad Fidei amplificationem omnis animi noſtri conatus conferendus eſt. 84.a
fide cuſtodia omnium diuinorum

rum munerũ cõtinetur. 131 b
fidei complexu omne veræ pietatis ſtudium cõtinetur. 60 a
fide Dei benignitatem conſequimur. 4 a
fide Dei gloria illuſtratur. 6 a
abſq; fide Deum nemo poteſt amore complecti. 73 a 74 b
fidei effectus. 46. b. &. ſeq. 85. b. 39. b
fidei excellentia. 83. b 87 a
fidei incendio committenda ſunt, quæ mentis noſtræ captum ſuperant 51. b
fide incenſa, & in Dei ſtudium incitata nihil ſalutarius. 6. a
fidei In Chriſtum effectus. 62. a
fidei monimentum in qua potiſſimum corporis parte inciſum. 46. a. & ſeq.
fidei munera quæ ſint, & in quot tempora diſtributa 52 a
fidei munere q s fũgatur. 41. a. b
fidei munus quod. 219. a
fidei munus quod ſit. 45 b. 53. a
quod fidei munus Deus à nobis exigat. 35. b
fidei naufragium feciſſe qui dicantur. 23. a
fidei opera æterna gloria cumulanda. 63. a
fidei opera, cuius ope perficiantur. 63 a
Fidei opera quid efficiant. 63. b
fidei opera quotuplicia ſint. 83 b
fidei opus ſolum perfectum officium dicendum eſt. ibidem
fidei pactio ſub quibus ſignis facta. 133 a
fidei ſtudio omnis diuinæ legis cultus continetur. 7. b
fidei ſumma in quo conſiſtat. 82. b
fide variæ ſignificationes. 7 a. b
fidei vis ad cuius diſciplinam referenda. 84. b
fidei vis in qua alacritate certatur. 53. a
fidei vis in quo conſiſtat. 39. b
fidei vis qua in re collocata. 14. a. 53. a
fidei v s quæ ſit. 33. a
Fideles, etiam in maximis rerum humanarum difficultatibus, omnibus bonis affluunt. 53. a, b
fideles qui ſint. 7. b. & 73. a. b
fideles vitam ſuam diuina lege moderantur. 16 b
fidelibus tantum iuſtitiã Deus largitur. 101. b. 102. a
fidelium nationem Deus cur electionem appellet. 188. b. 189. a
fidem Deus quomodo remuneret. 185. b
fidem deferere quid ſit. 7 a
fidem Paulus quomodo deſcribat. 14 a
fidem quando adhibeamus. 39. b
Fidem quando deſeramus. 7. a
fidem quis colat. 12. a. 38. b 73. b
fidem quis frangat. 18. a. 29. a
fidem qui colit, is ſabbathum ſemper obſeruare dicitur. 206. b
fidem ſolã ad ſalutem ſufficere Lutherus contendit. 24. a
fidem ſuam Deus quando libe-

 ret.

ſat à labore, quẽ in iuſtitia inducẽda ſuſceperat, & animos eorũ, qui tãtis opib. exculti ſunt, quietos atq; trãquillos efficit. Nõ igitur immeritò iuſtitia diuino beneficio cõceſſa, in ſanctis literis requies Dñi nũcupatur. Idcircò Dauid ait: Surge, Domine, in requiẽ tuã, tu & arca ſanctitatis tuę. Nec .n. tam laborabat Rex ille ſanctiſſimus, vt arca fœderis, quæ ſtabilẽ ſedẽ nõ habebat, in tẽplo, quod animo deſignarat, tandẽ locaretur; quã vt ipſe Dñs ſibi ſtabilẽ ſedẽ & domiciliũ in animis collocaret: ꝙ quidẽ erat iuſtitiæ munere perficiendũ. Adiungit .n. Sacerdotes tui induant iuſtitiã, & ſancti tui exultent. Videbat enim vir diuinus omnem lętitiæ cauſam in iuſtitię fructu cõſiſtere. Idẽ alibi, exemplo eorum, qui perfidia ſua conciderunt in ſolitudine neq; ſunt in regionẽ illam à Deo promiſſam ingreſſi: vehementer homines exterret, atq; ad fidei ſtudiũ exhortatur. Sic enim Deus apud illũ loquitur: Quadraginta annis pertuli gentẽ illã: & dixi, hi errant corde, & nõ cognouerũt vias meas: quib. iratus iuraui, eos minimè ingreſſuros in requiem meam. Quẽ locum Paulus in epiſtola, quã ſcripſit ad Hebræos, diuinitùs explanans, argumẽto neceſſario concludit, requietis nomẽ neq; tam in ſeptimum à natura condita diem cõuenire: neq; tã in illud otium, Ioſue opera in Syriæ regione conſtitutũ, quadrare, quã in iuſtitiæ fructũ & poſſeſſionẽ. Nec enim Dauid, cũ metum proponit hominib. ne ſcelere ſuo à requie Dñi penitùs excludantur, ſabbathũ illud intelligit, ꝙ oẽs tam pij quã ſcelerati ſeptimo quoq; die incredibili cæremonia celebrabat: neq; religionẽ illã intelligit, in qua multi etiã perditi atq; profligati ſedes habuerũt, ſed beatiſſimam

mam illã iuſtitiæ hæreditatẽ & poſſeſſionẽ, in qua quidẽ omnes, qui diuino munere & beneficio locati ſunt, in ſumma bonorũ omniũ abundantia requieſcunt, & tranquilliſſima pace & otio perfruũtur. Relinquitur igitur, vt inquit Paul⁹, ſabbatiſm⁹ populo Dei. Sic enim appellat, nomine ab Hebræa voce deducto, illam animi quietẽ, & otium iucundiſſimum iuſtitia partum. Tũc addit; Qui enim ingreſſus eſt in requiẽ ipſius, & ipſe ceſſauit ab operib. ſuis, quemadmodũ à ſuis Deus. Aſsignat rationem, quare iuſtitia nobis à Deo conceſſa per fidẽ, non modò requies Domini, ſed noſtra etiã requies, appellanda ſit. Deus enim antea magnam (vt ita dicã) moleſtiã capiebat, humanæq; perfidiæ & improbitatis acerbitatem perferebat, multumque in efficiẽda iuſtitia laborabat: à quibus curis omnibus requieſcit, cùm iuſtitam in nobis abſoluit. Nec.n. iã auocat à flagitijs animũ, in quo nullũ reſidet flagitij veſtigiũ, nec iã à ſcelere deterret eum quem videt ſtudio probitatis incenſum: nec cõminatur exitiũ hominib. omni iã crimine ſolutis: nec moleſtiã vllam capit ex vllius vita, quæ tota ex ipſius volũtate gubernatur: neq; poſtremò nouæ alicui⁹ formę dignitatẽ efficit in eo, quẽ iã pulchritudine & claritate ſuę virtutis illuſtrauit. Ceſſat igitur ab his operibus, neq; aliud opus ſuſcipit, quã vt eãdẽ ipsã iuſtitię formã, quã genuit, numine ſuo tueatur, clarioribusq́; & amplioribus indies ornamẽtis afficiat. Sic etiã & nos tũc ab operib. noſtris omninò ceſſamus. Nec.n. ſenſus noſtros in conſilium adhibemus: neque ingenio noſtro confidimus: neque diuinæ præſcriptioni iudicium noſtræ mẽtis anteponim⁹: nec in vias noſtras ingredimur: ne-

que

que vi &impetu multiplicis & infinitæ cupiditatis in varias partes diducimur: neq; poſtremò diuini numinis metu &ancipiti cura cõficimur. Qui .n. totam ſuã vitam &dignitatẽ habet in diuina benignitate repoſitã, illudq; tantũ ſummũ bonum intuetur, & reſpicit; facilè animũ ab illa nefariæ cupiditatis infinitate retractũ, ad illã vnã curã traducit: vt illi Dño, cuius cõplexu omnia sũma, & ſempiterna bona continẽtur, amoris eximij indiſſolubili vinculo copuletur. Hęc eſt igitur illa requies quæ ſola eſt ſalutaris atq; iucũda, diuinisq; voluptatib⁹ in omni genere referta, ipſiq; Deo gratiſſima. Quod quidẽ, vt olim lex deſignaret, in ſacrificijs maiore quadã religione & ſanctitate procuratis, dicit Deũ fuiſſe odoratum odorẽ ſuauitatis, aut (vt verbũ è verbo Hebręo vertamus) odorẽ requietis. Sacrificiũ aũt Dño gratiſſimum, & acceptiſſimũ odoriſq; ſuauitate fragrantiſſimum, eſt iuſtitiæ ſanctitas atq; religio: qua quidẽ requies Dei & hominum cõtinetur. Vt enim Deus moleſtiſſimis curis leuatur (nec .n. iraſcitur, neq; minas proponit, nec ſuppliciũ irrogat) ita homines metu, cura & angore, ęgritudine, tabe, & cruciatu liberãtur, & omni bonorum copia cumulati incredibiliter exultãt. Noſtris .n. vijs ingreſſi, in ſempiternã peſtẽ ruimus: Dñi verò vijs ingreſſi, omnia repẽtè bona cõſequimur. & ita fit, vt quietẽ cùm ſumma iucunditate, & otium cum dignitate, nobis ipſi pariamus. Quid .n. expetit animus? Quę eum cupiditas tenet? Quæ mentẽ humanã cura ſolicitat? Cui⁹ rei gratia verſat in oẽs partes ingenium? In quẽ finẽ laborẽ immẽſum ſuſcipit? nõne, vt aliquãdo à laboribus omnib⁹ requieſcat. Quieſcere autẽ non poteſt, niſi

prius omnib. veris bonis expletus & cumulatus extiterit, vt nulla eum cupiditas deinceps exagitet. Veris autẽ bonis affluere nõ poſſunt, niſi fuerint ad illũ bonorum omnium fontẽ applicati. Deo autẽ coniungi nequeunt, niſi qui iuſtitiã ſanctè colunt. Sic igitur fit, vt nemo quiet⁹ eſſe poſſit, niſi cũ iuſtitia vixerit. In iuſtitiæ igitur cultu omnis beatæ vitę ratio & ſumma cõſiſtit. Si igitur id pręſtat animo iuſtitia quod nullæ diuitiæ, nullæ facultates, nulla imperia præſtare poſſunt; nempè vt animus ab omni cura & ſollicitudine cõquieſcat, idq; tandẽ obtineat, in ꝙ omnia vitę conſilia ab omnibus mortalibus conferuntur: cur non alijs rebus omnibus contemptis & abiectis, omnes curas & cogitationes, omniaq; vitæ ſtudia vni iuſtitiæ dicamus? Quid enim illa clarius? Quid illuſtrius & magnificentius? Quid bonis diuinis affluẽtius? Qui enim illa potiuntur, nõ modò diuina luce fruuntur, nec ſolùm ſacerdotij ſanctitate, regięq; dignitatis amplitudine præditi ſunt: verũ etiã diuino motu animi ſæpenumerò futura præſentiũt: & res ſumma obſcuritate inuolutas, & ab omni humano ſenſu remotas, clariſſimè cernunt: ita vt Dij quidã ſint inter homines exiſtimandi. Sed quid mirum eos tantis in õni genere laudib. circũfluere, qui ex hominib⁹ exierũt, & ab ipſo Deo adoptati, in diuinã quodãmodo naturã cõuerſi ſunt? Qui igitur tã multis bonis referti ſunt, quãto gaudio cumulabũtur? Quãta lætitia efferẽtur? Quos cantus & carmina perſonabunt? Quãta deniq; in voluptate perpetuò verſabũtur. Quid aũt de ſempiternis illis præmijs, poſt hãc vitam iuſtitiæ cõſtitutis, differã? Nũquid aliquẽ Pamphiliæ militẽ ꝓb Remp. interfectum

ctũ ab inferis excitabimus, q Socrates apud Platonẽ facit: qui nobis fabulas ſuas exponat, iuſtitiæq́; præmiũ circũſcribat? Num Africanum illũ, quem Cicero ſomnia ſua narrantẽ inducit, admonebim' vt quæ ſibi per quietẽ viſa ſunt de futura bonorũ gloria, nobis explanet? Minimè gentium. Nõ enim figmentis hominum aut ſomnijs vllis indigemus; cùm ipſius ſempiternæ veritatis voces intimis ſenſibus audiamus, cæleſtibusq́; diſciplinis inſtructi, perfectè cognoſcamus, eſſe omnibus, qui cum iuſtitia vixerint, definitũ in cęlo locũ, in quo ſummis bonis expleti, & Chriſto gloriæ cõmunione coniũcti, ſempiterna gloria, cum immenſa & inexplicabili voluptate perfruãtur. Illic igitur nec ęgritudo gaudiũ contaminabit: neq; decus vlla contagio turpitudinis inquinabit: neq; opes calamitas vlla peruertet: nec ſtatum illũ florentiſſimum vetuſtas vlla conſumet. Abſterſurus enim eſt Dominus, vt inquit Ioannes, omnem lachrymam ab oculis eorum; & mors vltra non erit, neq; luctus neq; clamor, nec dolor erit vltra. Quas lachrymas narrat? Nonne demonſtratũ eſt ſuperius, omnem iuſti vitã in voluptate verſari? optimè. Sed illa voluptas atq; lętitia, quãdiu hac cõpage corporis incluſi, quaſi ferro vincti, detinemur; non poteſt non eſſe cum inſigni aliqua moleſtia coniuncta. Primũ enim cùm corpus ſit innumerabilib. morbis obnoxium, fieri non poteſt, quin animum, cũ corpus ipſum morbo vexatur, aut vulnere ſauciatur, aliquis ſenſus doloris afficiat. Deindè cũ recogitat, ſe aliquando officio functum nõ fuiſſe, ſed multis ſeſe olim flagitiorum maculis inquinaſſe; neceſſe profectò eſt, vt eã tẽporis iacturã dolẽter patiatur.

Tum

Tum illa cura animũ iuſti ſæpè ſolicitat, verentē, nè quidquã imprudēs admittat, quod Dei volũtatem, cui maximè placere ſtudet, offēdat. Charitas etiam interdum illum vehementer excruciat, dũ cernit, legem diuinam hominum improbitate cõculcari, multoſq; mortales amentia præcipites ad ſuppliciũ ſempiternũ trudi. Poſtremò, vt nihil ſit aliud, quod illius angat animũ; certè illud futuræ gloriæ deſiderium, de qua noctes & dies cogitat, eũm in mœrore atque luctu ſæpenumerò verſari cogit. Eſt ille quidem ſummis opibus præditus, nõ nego: maximis præſidijs eſt inſtructus, confiteor: habet egregiã gloriandi materiã, benè narras: voluptatem eximiã ex ſpiritus diuini ſuauiſſima coniunctione & familiaritate capit, veriſſimè dictum eſt. Cũ tamen animo reputat præmij illius ſempiterni magnitudinē, & intelligit, ea bona quib. affluit, nullo modo eſſe cum illis futuris bonis, quæ ſperat, vlla ex parte cõparãda, ſe planè relegatũ putat: atq; quaſi in graui exilio cõſtitutus, gemitu, fletu, & ſingultu, cupiditatē ſuã patriæ illi' ſempiternæ potiũdæ ſępè ſignificat. Hę tamen moleſtiæ voluptatis eximiæ cõpenſatione mitigãtur, & iuſtitiæ ipſius dulcedine facillimè leniũtur: ita, vt nihil poſſit in vita cogitari illis lachrymis & fletu iucundius. Eſſe tamen in ea voluptate aliquid doloris admixtum, eædē ipſę lachrymæ declarãt. Eas igitur omnes clementiſſimus ille pater abſterget, cũ filios ſuos mortali corpore exutos, immortali cultu veſtiet, diuiniſq; opib. atq; ſempiternis exornabit. Accedit ad maiorem gloriæ cumulum, quod, cùm extremo tempore corpora nunc ſepulta reuixerint, diuina quædam claritas ex animis in iu-

in iuſtorum corpora redundabit:ita;vt quæ erant craſſa,caliginoſa,caduca,fragilia,ſint repentè admirabili lucè collucẽtia,cęleſti virtute firmata;in uictoq; robore munita. Sed de præmijs illis ſempiternis quid attinet diſputare,cùm ea neq; verbis explicari,nec oculis vſurpari,nec cogitatione cõprehendi poſſint?Maiora namq; ſunt,quã vt ea ingenium aliquod, quantumuis magnum & excellens,diuiniſq; diſciplinis inſtructiſſimum,aliquã tandem ratione conſequatur.Cùm enim iuſti Deũ intuebuntur, cùm illius ſplendore collucebunt, cùm totam mentẽ habebunt in illa ſumma atque præcellenti ſpecie defixã;erunt ipſi Deo vitę ſplẽdore & claritate ſimillimi.Ex quo fit,vt nemo poſſit eorum diuinam gloriam, non dico oratione & ſtylo conſequi, ſed neque mente & cogitatione complecti. Ea igitur,quę præſtare non poſſumus, omittamus: quæ autem Dei præſidio firmati poſſumus,id ſuſcipiamus:vt aſſiduis precibus ab illo ſummo iuſtitię magiſtro,qui,vt nobis iuſtitiæ diſciplinam traderet,humanam formam induit,contendamus,vt nos iuſtitię regio cultu ornatuque veſtiat:gloriæq; tandem ſempiternæ atque adeò diuinitatis ipſius compotes efficiat.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS IN DECEM LIBROS HIERONYMI OSORII LVSITANI, DE iuſtitia cæleſti; omnia, quæ ſcitu digna ſunt, complectens. Quem quò lector facilius aſſequatur, nouerit priorem paginæ faciem a. alteram b. deſignare.

A.

Abimelech 167.a.
Abrahã omnia ſua bona cur reliquerit. 42. a. b. & ſeq.
Abrahami fides. 42.a
Abrahami filij qui numerentur. 43. b
Abraham quid ſignificet 44.a
Abram cur poſteà abraham vocatus. 44.a.
Abram quid ſignificet. 44.a
Abraham qua ratione affecutus ſit, vt pater multarũ gẽtium diceretur. 149 b.
Academicorum opinio de veritate. 15 a.
actio omnis alicuius boni gratia ſumitur. 16.a.
actionis rerum humanarũ principium quod 16.a.
actionum humanarum genera quæ gens Hebræa ſuſcipiebat, ad quot principia referẽda. 12.a. b.
æquitate extincta, gloria extare non poteſt 177.a.
æquitatis lex, Deus eſt. 34.a.
æquitatis regula in quo conſtituta. 241.b.
ætate tertia & quarta pœnam Deus cur circũſcribat. 204 a.
æther in ſuprema mũdi regione firmatus. 94.a.
ἀκολάστους Ariſtoteles quos appellet. 20 b.
ἀκρατεῖς Ariſtoteles quos appellet. 20.b
ἁμαρτάνειν idem valet, quod ἀποτυγχάνειν. i. aberrare 140.b.
ἁμαρτία apud Græcos quid ſignificet. 141.a.
amentes qui dicendi. 41.a.
amici fideles qui appellãdi 7.b.
amicitia quid ſit 120. b. & ſeq. 117.b.
amicitia à quib. colatur. 118 b.
amicitiæ leges quid pręſcribãt. 124.a b.
amicitia omnis vitæ iucunditas continetur. 119 a.
amicitia vera quã ſit rara. 119 a.
amore diuino nihil ardẽti 18.a

Ff amor

amor perfectus quis existiman dus. 19.b
amor plus valet apud animos, quàm motus 35.a
amor quando excitetur. 17.b
animantibus Deus quid largitus. 12.a
animantium cunctorum imperium cui ſit commiſſum. 95.
Animarum origo cœleſtis eſt. 142.b
animi conatus an liberi. 169 b
animi confirmatio, qua Moſes ſerpentis caudam apprehendit, quid deſignet. 47 b
animi cruciatus, iniuſtitiæ comes eſt. 126.b
omnis Animi noſtri cônat⁹ ad fidei amplificationem côferendus. 84.a
animi cultus quis ſit. 79.a
animi dignitas quę ſit. 65 a 66.b
animi dignitas vnde exoriatur. 207.b
animi durities quid ſit. 12 b
animi fide ſtabiliti quanta ſint luce circumfuſi. 49 b
animi recta conſtitutio qua in re ſita. 70.b
animi rectè côſtituendi viã Plato in Philoſophia ponit. 71.a
omnis animi ſalus ad iuſtitiam referenda. 116.a
animo ægri qui ſint. 71.a
animũ à Deo ſumpſimus. 138 a 140 a
animus gratus nunquam præmio caret. 209 a
animus humanus quando quieſcat. 222.a.b. &ſeq.
animus generis humani primi parentis quanto ingen'jacumine præcelluerit. 131.a
Animus, propter criminis admiſſi conſcientiam iuſto mœrore ductus, Deo ſacrificium eſt gratiſſimum. 36.b.37.a
animus quando potiſſimum rectè valeat. 116.b
animus quãto ſtudio enitatur vt quod ſibi vt ſummum bonũ proponit aſſequatur. 35.a.b
Annibal. 176.b
annum Hebræi ab initio veris numerabant. 128.a
antichriſtum qui ſequantur. 21.72
antichriſtus ex quibus rebus cõcretus. 216.b
Appetitionẽ actio conſequitur 16.a
in Arbore ſcientiæ boni & mali quid inerat 132.a
arboris ſcientiæ fructu homines Deus cur prohibuerit. 132.b
arbor vitæ quid ſit. 132 a
Athalia 167.a
Athenienſes fanũ Gratijs quãobrem dedicârint. 208.b
Atreus 166.a
auari quapœna torqueãtur. 2.b
auaros D. Paulus à fide pœnitus auerſos eſſe dicit. 23 a
auarus ſemper indiget. 10.b
Auguſtini ſententia de perdeſtinatione. 181.b
Authoritas quot, & quibus rebus efficiatur. 39.b
Auxilium mentis diuinæ fide comparatur. 81.a.b
Auxilium ſufficiens quid. 184.a.b
Azimi panes quid deſignent. 52 a

Bea-

B.

Beati qui ſint. 38.b 65.a
Beatitudinem appetere quid ſit. 9 b
benefici qui exiſtimandi. 217.b
beneficiorum acceptorū recordatio Deo gratiſſima eſt. 204.a
Benignitas Dei nullis ſpatijs includitur. 197.b
Benignitate diuina nulla poſſeſſio firmior. 195 b
benignitatem ſuā Deus quibus tribuat. 183.b
Benignitatem ſuam Deus à quibus remoueat. ibidem.
Benignitatis ſtudium quis extinguat. 33.b
Bona Deus efficit. 167. b
vera Bona vndè pendeant. 4.a
Boni à bonis quare diligantur. 118.b
Boni ſpecie ſublata, omnis actio tollitur. 16 a
Bonum Plato quid appellet. 71 a

C.

Caelum, hominis gratia conditum. 9.a
à Cæli aditu prohiberi, quib. ſit ſupplicium. 144.a
Cain. 166.b
Calorem vndè ſumpſerimus. 97 a
Caluini hæreſis. 187.a
Caluini diſcrimen inter neceſſitatem & coactionem. 184.b
Caluinus quem pœna dignum iudicet. 177.a
Chaldæorum ars. 159 b
charitas à diuina gratia profecta eſt. 89.a
charitas cū peccato ſimul habitare non poteſt. 89.b
charitas ignauię & inertiæ inimica. 18.a
charitas omnis cum fide eſt cōiuncta. 73.a
charitas impetrat veniam omnium peccatorum 89.b
charitas Vna ex alia quomodo diſtinguenda. 74.b
charitate nihil Deo gratius & magnificentius. 99 a 211.a
charitatis actiōes, nō legis, ſed fidei opera appellādæ. 60.a
charitatis officium in quo poſitum. 99.a
charitatis officijs mens expiatur. 37.b
charitatis ſtudio noſtra ſalus continetur. 38.a
charitatis ſtudium quando exiſtat. 26.a
Chriſtiāi nominis dignitas. 4 b
Chriſtianum quid efficiat. 4. b
Chriſti corpus quomodo comedendum. 51.b
Chriſti cupiditate quando non ſimus incenſi. 51.b
Chriſti dignitas dignitati Moÿſis quantum excellat. 147.a
Chriſti exemplum quādo perſequamur. 47.b
Chriſti humilitas. 147 b
ſine Chriſti præſidio nemo ſalutem adeptus 192.a
Chriſti virtus non poteſt infringi. 51.b
Chriſti vita in obediēntia conſumpta fuit. 149 a
Chriſtus in cruce nōn rationē, (quod Lutherus vult) ſed libidinem, rationi repugnantem, extinxit. 173.b
Chriſtus mortem cur paſſus. 220 b

Chriſtus quodnam opus in vita geſſerit. 6.a.
Chriſtus quo tempore aduenerit. 192.a.
circuncifio quid ſit. 46.a.b.
circuncifio, quæ animum Deo ſubdit, quæ ſit. 46 b
Clemens de præſtinatiōe quid ſentiat. 181.a.b.
clemētia Dei infinita eſt. 197.b.
clementiæ diuinæ, qui dicātur participes, & qui contrà expertes. 183.b.
clementiā Dei Moyſes quibus polliceatur. 34.b. & ſeq.
clementiam ſuam Deus quib polliceatur. 35.b.
Clytemneſtra. 166.a
coluber quid deſignet. 58.a
coluber quale animal ibid.
cōuerſio illa, qua homines ad Deum conuertuntur, quomodo fiat. 35.a.
vera Conuerſio quid ſit. 35.a.
corporis cæcitas mente iudicatur 259.a.
corporis cupiditas, diuinæ legi inimica eſt. 141 b
corporis ſoliditatē vnde ſumpſerimus. 97.a.
corpus à parentibus deductum eſt. 140.a.
corpus illius naturam ſequitur à quo generatum eſt. 13.a.
corpus noſtrum quando maximè rectè valeat. 116.a.
credere & obtemperare apud Græcos nihil differunt 19.b.
credere quid ſit. 17.a.
criminis natura q̄t ſit. 138.a
criminis ſuſcepti, cū delinquimus, ſedes in animo eſt 139 a.
Culpa & peccatum quomodo differant. 140. b.
cultus diuinorum munerum fide continetur. 132.b
cupiditas. 78.a
cupiditas Chriſti numine eliditur. 30.b
cupiditas, Deo inimica eſt. 154 b
cupiditas cū mente diuina ſempiternas gerit inimicitias. 77.b
cupiditas omne ſceleris & iniuriarum ſeminarium eſt. 210.a
cupiditas per diuinum ſpiritū pellitur. 79.b
cupiditatis arma in rationis ſollertia & ingenij acumine cōſtituta ſunt. 144.b
cupiditatis elidendæ & comprimendæ rationem omnē Paulus in ſola die gratia conſtituit. 76.a
cupidititas opera, æternis ſupplicijs vindicanda. 63.a b
cupiditatis regnum non poteſt exſcindi, niſi per Dei filium. 78.a

D.

Decreta diuina immutabilia ſunt. 181.a
Dei amor erga genus humanum. 101.a
Dei amicus quis ſit. 81 b
Dei aſpectu ac fructu beatę vitę ſumma continetur. 39.a
Dei beneficia in genus humanū innumerabilia ſunt. 219. a.b
Dei benignitas. 179. b
Dei benignitas quàm latè pateat. 195. a
Dei benignitas nullis ſpatijs includitur. 197. b
Dei benignitate nulla poſſeſſio firmior. 195 b
Dei benignitatem quomodo conſe-

conſequamur. 4.a
Dei benignitas quanta. 220.b
Dei charitas quantis partib. excellat hominũ pietati. 120.a
Dei clemẽtia infinita eſt. 197.b
Dei clemẽtia Moſes quibus polliceatur. 34.b & ſeq.
Dei filij qui ſint: 53.a 147.a
Dei filiũ audire quid ſit. 7.a
Dei filius à patre quamobrem miſſus. 148.a
Dei glora fide illuſtratur. 6.b
Dei gratia in quo cernatur. 31.a
Dei hortum quando colamus. 132.b & b. ſeq.
Dei hortum quando cuſtodiamus. 133 a
Dei hortus quid ſit. 131. b 133.a
Dei imperiũ intimis animi ſenſibus accipiendum eſt. 148.a
Dei nomen clarum reddere apud homines quid ſit. 6.b
Dei proprium quid ſit. 69.a
Dei requies in quo conſtituta. 221.a
Dei virtus eſt ipſe Deus. 168.b
Deo debita officia quis perſoluere dicatur. 206.b
Deo gloriam quando tribuamus. 50.a
Deo gratias quando agamus. ibid.
Deo omnia ſunt præſentia. 183.a
Deo quanta charitas debeatur. 203 a
Deo quanto fœdere amoris ſimus coniuncti. 203.a
Deo quid debeatur 201.a
Deo qui circuncidantur. 47.a
Deo qui coniungantur 223.a
à Deo quid petendum. 103.b
Deo quod munus gratiſſimum 204.b
in Deo triplex ratio. 203.a
Deum cognoſcere vita æterna eſt. 6.b
Deum debitis honoribus quãdo afficiamus. 6.a b
Deum debito honore qui ſpolient. 203 a
Deum nemo amare poteſt abſque fide. 73.a
Deum præeuntem quando ſequamur 12.a
Deum præuidere quid ſit. 187.a
Deum quieſcere quomodo dicamus. 219. b
Deum ſuis operibus delectari quid ſit. 131.b
Deum ſupra omnia diligere quid ſit. 74.b
Deum toto corde qui quærat. 34.b
Deus à nobis quid exigat 35. b 203.a & 206.b & ſeq.
Deus à nobis non ſacrificia, ſed obedientiam requirit. 147.b
Deus bona efficit, mala verò tolerat. 167.b
Deus clementiam ſuam quibus polliceatur. 35 a
Deus crimina noſtra cur tolerat. 169 a
Deus eſt mens pura, ab omni corporis concretione ſegregata 33.b 73 a
Deus fallere non poteſt. 14.b
Deus futura quomodo præuideat. 188.a b
Deus in dandis beneficijs quid reſpiciat. 125.b
Deus in eligendo Paulo quid ſecutus. 182.b
Deus in eligendis hominibus

quid ſecutus. 189.a
Deus in terris naſci cur voluerit. 155.b
Deus iuſtitiæ luce quos circumfundat. 37 b
Deus quid iuſtis promiſerit. 125.b
Deus mortem cur ſubierit. 148.b.149.a
Deus naturâ ſempiternus eſt. 201.a
Deus nihil ſine ratione facit. 191.b
Deus nihil ſine cauſa creauit. 174.a
Deus nobis quid ſit. 45.a
Deus Patri gloriam quomodo tribuerit. 6.b
Deus, patris gloria dicitur. 111.a
Deus qualis ſit, neque ſenſu à nobis informari poteſt, neq; ratione. 73 a
Deus quamobrem aliquem ad gloriam deſtinârit, antequã quidquam vel boni, vel mali poſſet committere. 183.a.b
Deus quibus ſe propitium fore confirmet. 38 a
Deus quid approbet. 131.b
Deus quoſdam ab æterno tempore cur elegerit. 189 a
Deus quos ſanet. 101.b
Deus ſanctiſſimi timoris religione colendus. 202.a
Deus ſeptimo ab orbe die cur dicatur quieuiſſe. 219. b. & ſeq.
Deus ſolus naturâ ſapiẽs 40.a
Deus ſolus eſt finis naturæ humanæ aptiſſimus. 68.b
Deus quibus veniam polliceatur. 24.b
Delinquentes Deus ſupplicio proſequitur. 865 b
Dignitas vera in quo poſita. 66 b 68.a
Dignitas ſempiterna in quo poſita. 66 b 68 a
Dignitatem verã qui appetut, Deum appetunt. 66 b.68 a
dignitatis participes qui ſint. 66.b
diſſenſiones inter homines excitatæ vndè oriantur. 115.a
diſſimilitudo animos diſiungit. 118 a
dolor quando exiſtat. 2.a

E.

Eccleſia quid ſit. 19 b
Eccleſia Chriſti patria noſtra eſt. 209 b
Eccleſia columna veritatis eſt 192 b
Eccleſiæ ſanctitas in quo ſita. 218 b
in Enuntiationibus reciprocis vna perempta, tollitur & altera. 188 a
Euſebij ſententia de prædeſtinatione. 181 a.b
exemplar, quod Moſi in monte monſtrabatur, Chriſtus erat. 54.b
exilio nihil grauius. 42.b

F.

Fatorũ munus 159.b 160.a
Fatum quid. 160.a
Fide ad iuſtitiam peruenitur. 54.a
ad Fidei amplificationem omnis animi noſtri conatus conferendus eſt. 84.a
fide cuſtodia omnium diuinorum

rum munerū cōtinetur. 132 b
fidei complexu omne veræ pietatis ſtudium cōtinetur. 60 a
fide Dei benignitatem conſequimur. 4. a
fide Dei gloria illuſtratur. 6 a
abſq; fide Deum nemo poteſt amore complecti. 73. a 74 b
fidei effectus. 46. b. &. ſeq. 85. b. 39. b
fidei excellentia. 83. b 87 a
fidei incendio committenda ſunt, quæ mentis noſtræ captum ſuperant 51. b
fide incenſa, & in Dei ſtudium incitata nihil ſalutarius. 6. a
fidei in Chriſtum effectus. 62. a
fidei monimentum in qua potiſſimum corporis parte inciſum. 46. a. & ſeq.
fidei munera quæ ſint, & in quot tempora diſtributa 52 a
fidei munere q s fūgatur. 41. a. b
fidei munus quod. 219. a
fidei munus quod ſit. 45 b. 53. a
quod fidei munus Deus à nobis exigat. 35. b
fidei naufragium feciſſe qui dicantur. 25. a
fidei opera æterna gloria cumulanda. 63. a
fidei opera, cuius ope perficiantur. 63 a
Fidei opera quid efficiant. 63. b
fidei opera quotuplicia ſint. 83 b
fidei opus ſolum perfectum officium dicendum eſt. ibidem
fidei pactio ſub quibus ſignis facta. 133 a
fidei ſtudio omnis diuinæ legis cultus continetur. 7. b
fidei ſumma in quo conſiſtat. 82. b
fide variæ ſignificationes. 7 a. b
fidei vis ad cuius diſciplinam referenda. 84. b
fidei vis in qua alacritate cernatur. 53. a
fidei vis in quo conſiſtat. 39. b
fidei vis qua in re collocata. 14. a. 53. a
fidei vis quæ ſit. 33. a
Fideles, etiam in maximis rerum humanarum difficultatibus, omnibus bonis affluunt, 53. a, b
fideles qui ſint. 7. b. & 73. a. b
fideles vitam ſuam diuina lege moderantur. 16 b
fidelibus tantum iuſtitiā Deus largitur. 101. b. 102. a
fidelium nationem Deus cur electionem appellet. 188. b, 189. a
fidem Deus quomodo remuneret. 185. b
fidem deſerere quid ſit. 7 a
fidem Paulus quomodo deſcribat. 14 a
fidem quando adhibeamus. 39. b
Fidem quando deſeramus. 7. a
fidem quis colat. 12. a. 38. b 73. b
fidem quis frangat. 18. a. 29. a
fidem qui colit, is ſabbathum ſemper obſeruare dicitur. 206. b
fidem ſolā ad ſalutem ſufficere Lutherus contendit. 24. a
fidem ſuam Deus quando liberet.

ret, 125.b
fide natura firmatur & conſtituitur. 78.b
abſque Fide nemo prudens eſſe poteſt. 80.a
abſque fide nemo virtutem cōſequi poteſt. 64.b
fide, non lege, ſalutem conſequimur. 60.a
fide nullum ſacrificium magnificentius. 13.a
in Fide omnis rectè viuendi ratio poſita eſt. 8.b
in Fide qui permaneant. 7.b
ex Fide quomodo iuſtitia oriatur. 88.b
fides ad diuinam opem comparandam maximè neceſſaria eſt. 78.b
Fides ad iuſtitiam dux eſt. 4.a
fides apud Hebræos quid ſignificet. 7.b
fides & Obedientia apud Paulū idem ſignificant. 18.b
fides à recta ratione diuelli nō poteſt. 21.a
fides à ſcientia quid differat. 8.a
fides authoritate continetur. ibidem
fides cum charitate ſemper cōiuncta eſt. 17.b
fides cum opinione & ſcientia an conueniat. 8.a
fides, Dei donum eſt. 85.a
fides eſt iuſtitia quædam inchoata. 103.a
fides in cuius animo cernatur. 12b
fides in Deum, Chriſtianum efficit. 4.b
fides hominis eſt officium 85.a
fides in Dei muneribus habenda. 85 284.a
fides in officio cernitur. 71.a
fides in otio langueſcit. 156.a
fides in quo præcipuè ſtudio poſita. 11.b
fides, iuſtitiæ fundamentum eſt. 102.b
fides iuſtitiam antecedit. 102. b
fides, niſi Dei verbum antecedat, exiſtere non poteſt. 84.a
fides piorum, Dei fide ſubnixa eſt. 87 a
fides primam iuſtitiæ inſtitutionem continet. 102.b
fides quæ laudanda. 40.b
fides qua in re conſtituta. 23. a
fides quibus in rebus maximè cernatur. 7. b. 21. a. 49. a. 88. 153.a
fides quid contineat. 17. b
fides quid doceat. 39 a
fides quid præſtet 14.a
fides quid ſignificet. 7.a
fides quid ſit. 7. b 8. a. 39. b 64.a
fides ſine Dei præſentis ope & auxilio cōſtare nōpoteſt. 84 a
fide tantùm poſſe diuinam legem impleri, quomodo intelligendum. 194 b
fides temporibus priſcis etiam apud Hebræos floruit. 81.b
fides vnde. 185
filij Dei ex immortali ſemine nati ſunt. 124.a
filij iuſtitia vnde perſpiciatur. 218.a
filij pro parentum peccatis pœnas non dabunt. 175.b
finis humanæ naturæ vnus eſt. 69. a

finis humanæ vitæ in ſolo Deo conſiſtit. ibid.
finis vitæ humanę in adum brata dignitatis imagine non ponendus. 68.a
fœdus, quod Deus cũ Abrahamo percuſſit, quò pertineat, & quid deſignet. 45.a
fœdus, quod Deus cũ Abrahamo percuſſit, cur ſempiternũ appelletur. 45 b
formæ diuinæ ſimilitudo in quo poſita. 107.b
furioſi qui dicendi. 41.a

G.

Generis humani primus parens quãtis opibus ornatus extiterit. 130.b.
gloria quid. 176.b
gloria, iuſtitiæ comes eſt. ibid.
gloriam Deo quando tribuamus. 50.b
gratia Dei in quo cernatur. 31.a
gratia diuina omnib. quàm ſit parata. 195.a
gratiæ nomen quid ſignificet. 104.b.105.a
gratiæ proprium quid ſit. 108.a
gratia gratiam parit. 208.b
gratia quid ſit. 108.a.b
gratias Deo quando agamus. 50.b

H.

Haeretici, quale hominũ genus. 160.b
hebræi annum ab initio veris numerabant. 128.a
herbarum agreſtis amaritudo quid ſit. 52.a
homine nullum animal calamitoſius. 2.a
homines à natura qua religione ſint imbuti. 145.a
homines ad laborem nati. 152.a
homines ad miſeriam an nati. 3.a
homines in ſempiterna ſupplicia quid deducat. 178.b
homines non ſuo, ſed alieno crimine, ſint iniuſti. 136.b
homines qua lege nati. 163.a
homines quando cogantur. 177.a
homines ſapientię ſtudioſi, num ſapientes appellandi. 15.b
homines ſibi ipſis quid debeant. 20.b
hominibus fides non adhibenda. 10.a
homini, Deo coniuncto, nihil deeſſe poteſt. 5 b
homini Deus quid ſit largitus. 79.a
hominis finis ſolus Deus eſt. 107.a
hominis officium quib. rebus contineatur. 8 b
hominis vltimus finis quotuplex ſit. 65.a
hominis ſummum bonum vnum eſt. ibid.
hominum crimina Deus cur

que vi &impetu multiplicis & infinitæ cupiditatis invarias partes diducimur: neq; poſtremò diuini numinis metu &ancipiti cura cóficimur. Qui .n. totam ſuã vitam &dignitatẽ habet in diuina benignitate repoſitã, illudq́; tantũ ſummũ bonum intuetur, & reſpicit; facilè animũ ab illa nefariæ cupiditatis infinitate retractũ, ad illã vnã curã traducit: vt illi Dño, cuius cóplexu omnia sũma, & ſempiterna bona continẽtur, amoris eximij indiſſolubili vinculo copuletur. Hęc eſt igitur illa requies quæ ſola eſt ſalutaris atq; iucũda, diuinisq́; voluptatib⁹ in omni genere referta, ipſiq́; Deo gratiſſima. Quod quidẽ, vt olim lex deſignaret, in ſacrificijs maiore quadã religione &ſanctitate procuratis, dicit Deũ fuiſſe odoratum odorẽ ſuauitatis, aut (vt verbũ è verbo Hebręo vertamus) odorę requietis. Sacrificiũ aũt Dño gratiſſimum, &acceptiſſimũ odoriſq́; ſuauitate fragrantiſſimum, eſt iuſtitiæ ſanctitas atq; religio: qua quidẽ requies Dei &hominum cótinetur. Vt enim Deus moleſtiſſimis curis leuatur (nec .n. iraſcitur, neq; minas proponit, nec ſuppliciũ irrogat) ita homines metu, cura &angore, ęgritudine, tabe, &cruciatu liberãtur, &omni bonorum copia cumulati incredibiliter exultãt. Noſtris .n. vijs ingreſſi, in ſempiternã pęſtẽ ruimus: Dñi verò vijs ingreſſi, omnia repẽtè bona cóſequimur. & ita fit, vt quietẽ cùm ſumma iucunditate, & otium cum dignitate, nobis ipſi pariamus. Quid .n. expetit animus? Quę eum cupiditas tenet? Quæ mentẽ humanã cura ſolicitat? Cui⁹ rei gratia verſat in oẽs partes ingenium? In quẽ finẽ laborę imméſum ſuſcipit? nóne, vt aliquãdo à laboribus omnib⁹ requieſcat. Quieſcere autẽ non poteſt, niſi

prius

prius omnib. veris bonis expletus & cumulatus extiterit, vt nulla eum cupiditas deinceps exagitet. Veris autē bonis affluere nō poſſunt, niſi fuerint ad illū bonorum omnium fontē applicati. Deo autē coniungi nequeunt, niſi qui iuſtitiā ſanctè colunt. Sic igitur fit, vt nemo quiet⁹ eſſe poſſit, niſi cū iuſtitia vixerit. In iuſtitiæ igitur cultu omnis beatæ vitę ratio & ſumma cōſiſtit. Si igitur id pręſtat animo iuſtitia quod nullæ diuitiæ, nullæ facultates, nulla imperia præſtare poſſunt; nempè vt animus ab omni cura & ſollicitudine cōquieſcat, idq́; tandē obtineat, in ꝗ omnia vitę conſilia ab omnibus mortalibus conferuntur: cur non alijs rebus omnibus contemptis & abiectis, omnes curas & cogitationes, omniaq́; vitæ ſtudia vni iuſtitiæ dicamus? Quid enim illa clarius? Quid illuſtrius & magnificentius? Quid bonis diuinis affluētius? Qui enim illa potiuntur, nō modò diuina luce fruuntur, nec ſolùm ſacerdotij ſanctitate, regięq́; dignitatis amplitudine præditi ſunt: verū etiā diuino motu animi ſæpenumerò futura præſentiūt: & res ſumma obſcuritate inuolutas, & ab omni humano ſenſu remotas, clariſſimè cernunt: ita vt Dij quidā ſint inter homines exiſtimandi. Sed quid mirum eos tantis in ōni genere laudib. circūfluere, qui ex hominib⁹ exierūt, & ab ipſo Deo adoptati, in diuinā quodāmodo naturā cōuerſi ſunt? Qui igitur tā multis bonis referti ſunt, quāto gaudio cumulabūtur? Quāta lætitia efferētur? Quos cantus & carmina perſonabunt? Quāta deniq; in voluptate perpetuò verſabūtur. Quid aūt de ſempiternis illis præmijs, poſt hāc vitam iuſtitiæ cōſtitutis, differā? Nūquid aliquē Pamphiliæ militē ꝓb Remp. interfectum

ctũ ab inferis excitabimus,q Socrates apud Platonẽ facit:qui nobis fabulas ſuas exponat, iuſtitiæq́ præmiũ circũſcribat? Num Africanum illũ,quem Cicero ſomnia ſua narrantẽ inducit,admonebim' vt quæ ſibi per quietẽ viſa ſunt de futura bonorũ gloria,nobis explanet?Minimè gentium.Nõ enim figmentis hominum aut ſomnijs vllis indigemus; cùm ipſius ſempiternæ veritatis voces intimis ſẽſibus audiamus,cæleſtibusq́; diſciplinis inſtructi, perfectè cognoſcamus,eſſe omnibus, qui cum iuſtitia vixerint,definitũ in cœlo locũ,in quo ſummis bonis expleti,& Chriſto gloriæ cõmunione coniũcti, ſempiterna gloria, cum immenſa & inexplicabili voluptate perfruãtur.Illic igitur nec ęgritudo gaudiũ contaminabit: neq; decus vlla contagio turpitudinis inquinabit:neq; opes calamitas vlla peruertet: nec ſtatum illũ florentiſſimum vetuſtas vlla conſumet.Abſterſurus enim eſt Dominus,vt inquit Ioannes,omnem lachrymam ab oculis eorum; & mors vltra non erit, neq; luctus neq; clamor,nec dolor erit vltra. Quas lachrymas narrat?Nonne demonſtratũ eſt ſuperius, omnem iuſti vitã in voluptate verſari?optimè. Sed illa voluptas atq; lętitia, quãdiu hac cõpage corporis incluſi,quaſi ferro vincti,detinemur; non poteſt non eſſe cum inſigni aliqua moleſtia coniuncta. Primũ enim cùm corpus ſit innumerabilib. morbis obnoxium, fieri non poteſt,quin animum,cũ corpus ipſum morbo vexatur,aut vulnere ſauciatur,aliquis ſenſus doloris afficiat. Deindè cũ recogitat, ſe aliquando officio functum nõ fuiſſe, ſed multis ſeſe olim flagitiorum maculis inquinaſſe; neceſſe profectò eſt,vt eã tẽporis iacturã dolẽter patiatur.

Tum illa cura animũ iuſti ſæpè ſolicitat, verentẽ, nè quidquã imprudẽs admittat, quod Dei volũtatem, cui maximè placere ſtudet, offẽdat. Charitas etiam interdum illum vehementer excruciat, dũ cernit, legem diuinam hominum improbitate cõculcari, multoſq; mortales amentia præcipites ad ſuppliciũ ſempiternũ trudi. Poſtremò, vt nihil ſit aliud, quod illius angat animũ; certè illud futuræ gloriæ deſiderium, de qua noctes & dies cogitat, eũm in mœrore atque luctu ſæpenumerò verſari cogit. Eſt ille quidem ſummis opibus præditus, nõ nego: maximis præſidijs eſt inſtructus, confiteor: habet egregiã gloriandi materiã, benè narras: voluptatem eximiã ex ſpiritus diuini ſuauiſſima coniunctione & familiaritate capit, veriſſimè dictum eſt. Cũ tamen animo reputat præmij illius ſempiterni magnitudinẽ, & intelligit, ea bona quib. affluit, nullo modo eſſe cum illis futuris bonis, quæ ſperat, vlla ex parte cõparãda, ſe planè relegatũ putat: atq; quaſi in graui exilio cõſtitutus, gemitu, fletu, & ſingultu, cupiditatẽ ſuã patriæ illi⁹ ſempiternæ potiũdæ ſępè ſignificat. Hę tamen moleſtiæ voluptatis eximiæ cõpenſatione mitigãtur, & iuſtitiæ ipſius dulcedine facillimè leniũtur: ita, vt nihil poſſit in vita cogitari illis lachrymis & fletu iucundius. Eſſe tamen in ea voluptate aliquid doloris admixtum, eædẽ ipſę lachrymæ declarãt. Eas igitur omnes clementiſſimus ille pater abſterget, cũ filios ſuos mortali corpore exutos, immortali cultu veſtiet, diuiniſq; opib. atq; ſempiternis exornabit. Accedit ad maiorem gloriæ cumulum, quod, cùm extremo tempore corpora nunc ſepulta reuixerint, diuina quædam claritas ex animis in iu-

in iuſtorum corpora redundabit: ita; vt quæ erant craſſa, caliginoſa, caduca, fragilia, ſint repentè admirabili luce collucētia, cęleſti virtute firmata, inuictoq́; robore munita. Sed de præmijs illis ſempiternis quid attinet diſputare, cùm ea neq; verbis explicari, nec oculis vſurpari, nec cogitatione cōprehendi poſſint? Maiora namq; ſunt, quā vt ea ingenium aliquod, quantumuis magnum & excellens, diuiniſq́; diſciplinis inſtructiſſimum, aliquā tandem ratione conſequatur. Cùm enim iuſti Deū intuebuntur, cùm illius ſplendore collucebunt, cùm totam mentē habebunt in illa ſumma atque præcellenti ſpecie defixā; erunt ipſi Deo vitę ſplēdore & claritate ſimillimi. Ex quo fit, vt nemo poſſit eorum diuinam gloriam, non dico oratione & ſtylo conſequi, ſed neque mente & cogitatione complecti. Ea igitur, quę præſtare non poſſumus, omittamus: quæ autem Dei præſidio firmati poſſumus, id ſuſcipiamus: vt aſſiduis precibus ab illo ſummo iuſtitię magiſtro, qui, vt nobis iuſtitiæ diſciplinam traderet, humanam formam induit, contendamus, vt nos iuſtitię regio cultu ornatuque veſtiat: gloriæq́; tandem ſempiternæ atque adeò diuinitatis ipſius compotes efficiat.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS IN DECEM LIBROS HIERONYMI OSORII LVSITANI, DE iuſtitia cæleſti; omnia, quæ ſcitu digna ſunt, complectens. Quem quò lector facilius aſſequatur, nouerit priorem paginæ faciem a. alteram b. deſignare.

A.

ABimelech 167.a.
Abrahã omnia ſua bona cur reliquerit. 42. a. b. & ſeq.
Abrahami fides. 42.a
Abrahami filij qui numerentur. 43. b
Abraham quid ſignificet. 44.a
Abram cur poſteà Abraham vocatus. 44.a.
Abram quid ſignificet. 44.a
Abraham qua ratione aſſecutus ſit, vt pater multarũ gẽtium diceretur. 149 b.
Academicorum opinio de veritate. 15 a.
actio omnis alicuius boni gratia ſumitur. 16.a.
actionis rerum humanarũ principium quod 16.a.
actionum humanarum genera quæ gens Hebræa ſuſcipiebat, ad quot principia referẽda. 12.a. b.
æquitate extincta, gloria extare non poteſt 177.a.
æquitatis lex, Deus eſt. 34.a.
æquitatis regula in quo conſtituta. 241.b.
ætate tertia & quarta pœnam Deus cur circũſcribat. 204 a.
æther in ſuprema mũdi regione firmatus. 94.a.
ἀκολάστους Ariſtoteles quos appellet. 20 b.
ἀκρατεῖς Ariſtoteles quos appellet. 20.b
ἁμαρτάνειν idem valet, quod ἀποτυγχάνειν. i. aberrare 140.b.
ἁμαρτία apud Græcos quid ſignificet. 141.a.
amentes qui dicendi. 41.a.
amici fideles qui appellãdi 7.b.
amicitia quid ſit 120. b. & ſeq. 117.b.
amicitia à quib. colatur. 118 b.
amicitiæ leges quid præſcribãt. 124.a b.
amicitia omnis vitæ iucunditas continetur. 119 a.
amicitia vera quã ſit rara. 119 a.
amore diuino nihil ardẽti. 18.a

amor perfectus quis exiſtiman dus. 89.b
amor plus valet apud animos, quàm motus 15.a
amor quando excitetur. 17.b
animantibus Deus quid largitus. 12.a
animantium cunctorum imperium cui ſit commiſſum. 95.
Animarum origo cęleſtis eſt. 142.b
animi conatus an liberi. 169 b
animi confirmatio, qua Moies ſerpentis caudam apprehendit, quid deſignet. 47 b
animi cruciatus, iniuſtitiæ comes eſt. 126.b
omnis Animi noſtri conats ad fidei amplificationem cōferendus. 84.a
animi cultus quis ſit. 79.a
animi dignitas quę ſit. 65 a 66.b
animi dignitas vnde exoriatur. 207.b
animi durities quid ſit. 12 b
animi fide ſtabiliti quanta ſint luce circumfuſi. 49 b
animi recta conſtitutio qua in re ſita. 70.b
animi rectè cōſtituendi viā Plato in Philoſophia ponit. 71.a
omnis animi ſalus ad iuſtitiam referenda. 116.a
animo ægri qui ſint. 71.a
animū à Deo ſumpſimus. 138 a 140 a
animus gratus nunquam præmio caret. 209 a
animus humanus quando quieſcat. 224.a.b. & ſeq.
animus generis humani primi parentis quanto ingenij acumine præcelluerit. 131.a
Animus, propter criminis admiſſi conſcientiam iuſto mœrore ductus, Deo ſacrificium eſt gratiſſimum. 36.b.37.a
animus quando potiſſimum recte valeat. 116.b
animus quāto ſtudio enitatur vt quod ſibi vt ſummum bonū proponit aſſequatur. 35.a.b
Annibal. 176.b
annum Hebræi ab initio veris numerabant. 128.a
antichriſtum qui ſequantur. 21.72
antichriſtus ex quibus rebus cōcretus. 216.b
Appetitionē actio conſequitur 16.a
In Arbore ſcientiæ boni & mali quid inerat 132.a
arboris ſcientiæ fructu homines Deus cur prohibuerit. 132.b
arbor vitæ quid ſit. 132 a
Athalia 167.a
Athenienſes fanū Gratijs quāobrem dedicârint. 208.b
Atreus 166.a
auari quapœna torqueātur. 2.b
auaros D. Paulus à fide pœnitus auerſos eſſe dicit. 23 a
auarus ſemper indiget. 10.b
Auguſtini ſententia de perdeſtinatione. 181.b
Authoritas quot, & quibus rebus efficiatur. 39.b
Auxilium mentis diuinæ fide comparatur. 81.a.b
Auxilium ſufficiens quid. 184.a.b
Azimi panes quid deſignent. 52 a

Bea-

B.

Beati qui ſint. 38.b 65.a
Beatitudinem appetere quid ſit. 9 b
benefici qui exiſtimandi. 217.b
beneficiorum acceptorũ recordatio Deo gratiſſima eſt. 204.a
Benignitas Dei nullis ſpatijs includitur. 197.b
Benignitate diuina nulla poſſeſſio firmior. 195 b
benignitatem ſuã Deus quibus tribuat. 183.b
Benignitatem ſuam Deus à quibus remoueat. ibidem.
Benignitatis ſtudium quis extinguat. 33 b
Bona Deus efficit. 167. b
vera Bona vndè pendeant. 4.a
Boni à bonis quare diligantur. 118.b
Boni ſpecie ſublata, omnis actio tollitur. 16 a
Bonum Plato quid appellet. 71 a

C

Caelum, hominis gratia conditum. 9.a
à Cæli aditu prohiberi, quib. ſit ſupplicium. 144.a
Cain. 166.b
Calorem vndè ſampſerimus. 97 a
Caluini hæreſis. 187.a
Caluini diſcrimen inter neceſſitatem & coactionem. 184.b
Caluinus quem pœna dignum iudicet. 177.a
Chaldæorum ars. 159 b
charitas à diuina gratia profecta eſt. 89 a
charitas cũ peccato ſimul habitare non poteſt. 89.b
charitas ignauię & inertiæ inimica. 18.a
charitas omnis cum fide eſt coniuncta. 73.a
charitas impetrat veniam omnium peccatorum 89.b.
charitas vna ex alia quomodo diſtinguenda. 74.b.
charitate nihil Deo gratius & magnifi.entius. 99 a 211.a.
charitatis actiões, nõ legis, ſed fidei opera appellãdæ. 60.a.
charitatis officium in quo poſitum. 99.a
charitatis officijs mens expiatur. 37.b
charitatis ſtudio noſtra ſalus continetur. 38.a
charitatis ſtudium quando exiſtat. 26.a
Chriſtiãi nominis dignitas. 4 b
Chriſtianum quid efficiat. 4. b
Chriſti corpus quomodo comedendum. 51.b
Chriſti cupiditate quando non ſimus incenſi. 51.b
Chriſti dignitas dignitati Moyſis quantum excellat. 147.a
Chriſti exemplum quãdo perſequamur. 47.b
Chriſti humilitas. 147 b
ſine Chriſti præſidiò nemo ſalutem adeptus 192.a
Chriſti virtus non poteſt infringi. 51.b
Chriſti vita in obediẽntia conſumpta fuit. 149 a
Chriſtus in cruce nõn rationẽ, (quod Lutherus vult) ſed libidinem, rationi repugnantem, extinxit. 173.b
Chriſtus mortem cur paſſus. 220 b

Chriſtus quodnam opus in vita geſſerit. 6.a.
Chriſtus quo tempore aduenerit. 192.a.
circuncifio quid ſit. 46.a.b.
circuncifio, quæ animum Deo ſubdit, quæ ſit. 46 b
Clemens de præſtinatiōe quid ſentiat. 181.a.b.
clemētia Dei infinita eſt 197.b.
clementiæ diuinæ, qui dicātur participes, & qui contrà expertes. 183.b.
clementiā Dei Moyſes quibus polliceatur. 34.b. & ſeq.
clementiam ſuam Deus quib polliceatur. 35.b.
Clytemneſtra. 166.a
coluber quid deſignet. 58.a
coluber quale animal ibid.
cōuerſio illa, qua homines ad Deum conuertuntur, quomodo fiat. 35.a.
vera Conuerſio quid ſit. 35.a.
corporis cæcitas mente indicatur 259.a.
corporis cupiditas, diuinæ legi inimica eſt. 141 b
corporis ſoliditatē vndé ſumpſerimus. 97.a.
corpus à parentibus deductum eſt. 140.a.
corpus illius naturam ſequitur à quo generatum eſt. 13.a.
corpus noſtrum quando maximè rectè valeat. 116.a.
credere & obtemperare apud Græcos nihil differunt 19.b.
credere quid ſit. 17.a
criminis natura qt ſit. 138.a
criminis ſuſcepti, cū delinquimus, ſedes in animo eſt 139 a.
Culpa & peccatum quomodo differant. 140. b.
cultus diuinorum munerum fide continetur. 132.b
cupiditas. 78.a
cupiditas Chriſti numine eliditur. 30.b
cupiditas, Deo inimica eſt. 154b
cupiditas cū mente diuina ſempiternas gerit inimicitias. 77.b
cupiditas omne ſceleris & iniuriarum ſeminarium eſt. 210.a
cupiditas per diuinum ſpiritū pellitur. 79. b
cupiditatis arma in rationis ſollertia & ingenij acumine cōſtituta ſunt. 144.b
cupiditatis elidendæ & comprimendæ rationem omnē Paulus in ſola die gratia conſtituit. 76.a
cupidititas opera, æternis ſupplicijs vindicanda. 63.a b
cupiditatis regnum non poteſt exſcindi, niſi per Dei filium. 78.a

D.

Decreta diuina, immutabilia ſunt. 181.a
Dei amor erga genus humanum. 101.a
Dei amicus quis ſit. 81 b
Dei aſpectu ac fructu beatę vitę ſumma continetur. 39.a
Dei beneficia in genus humanū innumerabilia ſunt. 219. a.b
Dei benignitas. 179. b
Dei benignitas quàm latè pateat. 195. a
Dei benignitas nullis ſpatijs includitur. 197. b
Dei benignitate nulla poſſeſſio firmior. 195 b
Dei benignitatem quomodo conſe-

conſequamur. 4.a
Dei benignitas quanta. 220. b
Dei charitas quantis partib. excellat hominū pietati. 120.a
Dei clemētia infinita eſt. 197.b
Dei clemêntia Moſes quibus polliceatur. 34.b & ſeq.
Dei filij qui ſint: 53.a 147.a
Dei filiū audire quid ſit. 7.a
Dei filius à patre quamobrem miſſus. 148.a
Dei glora fide illuſtratur. 6. b
Dei gratia in quo cernatur. 31.a
Dei hortum quando colamus. 132.b & b. ſeq.
Dei hortum quando cuſtodiamus. 133 a
Dei hortus quid ſit. 131. b 133. a
Dei imperiū intimis animi ſenſibus accipiendum eſt. 148.a
Dei nomen clarum reddere apud homines quid ſit. 6.b
Dei proprium quid ſit. 69.a
Dei requies in quo conſtituta. 221.a
Dei virtus eſt ipſe Deus. 168.b
Deo debita officia quis perſoluere dicatur. 206.b
Deo gloriam quando tribuamus. 50.a
Deo gratias quando agamus. ibid.
Deo omnia ſunt præſentia. 183.a
Deo quanta charitas debeatur. 203 a
Deo quanto fœdere amoris ſimus coniuncti. 203.a
Deo quid debeatur 201.a
Deo qui circuncidantur. 47.a
Deo qui coniunguntur 223.a
à Deo quid petendum. 103.b
Deo quod munus gratiſſimum 204 b
in Deo triplex ratio. 203.a
Deum cognoſcere vita æterna eſt. 6.b
Deum debitis honoribus quādo afficiamus. 6. a b
Deum debito honore qui ſpolient. 203 a
Deum nemo amare poteſt abſque fide. 73.a
Deum præeuntem quando ſequamur 12.a
Deum præuidere quid ſit. 187.a
Deum quieſcere quomodo dicamus. 219. b
Deum ſuis operibus delectari quid ſit. 131.b
Deum ſupra omnia diligere quid ſit. 74.b
Deum toto corde qui quærat. 34.b
Deus à nobis quid exigat 35. b 203.a & 206.b & ſeq.
Deus à nobis non ſacrificia, ſed obedientiam requirit. 147.b
Deus bona efficit, mala verò tolerat. 167.b
Deus clementiam ſuam quib9 polliceatur. 35 a
Deus crimina noſtra cur toleret. 169 a
Deus eſt mens pura, ab omni corporis concretione ſegregata 33.b 73 a
Deus fallere non poteſt. 14.b
Deus futura quomodo præuideat. 188.a b
Deus in dandis beneficijs quid reſpiciat. 125.b
Deus in eligendo Paulo quid ſecutus. 182.b
Deus in eligendis hominibus

 quid

quid ſecutus. 189.a
Deus in terris naſci cur volue-
rit. 155.b
Deus iuſtitiæ luce quos circum
fundat. 37 b
Deus quid iuſtis promiſerit.
125 b
Deus mortem cur ſubierit.
148.b.149 a
Deus naturâ ſempiternus eſt.
201.a
Deus nihil ſine ratione facit.
191.b
Deus nihil ſine cauſa creauit.
174.a
Deus nobis quid ſit. 45.a
Deus Patri gloriam quomodo
tribuerit. 6.b
Deus, patris gloria dicitur.
111.a
Deus qualis ſit, neque ſenſu à
nobis informari poteſt, neq;
ratione. 73 a
Deus quamobrem aliquem ad
gloriam deſtinârit, antequã
quidquam vel boni, vel ma-
li poſſet committere. 183.a.b
Deus quibus ſe propitium fore
confirmet. 38 a
Deus quid approbet. 131.b
Deus quoſdam ab æterno tem
pore cur elegerit. 189 a
Deus quos ſanet. 101.b
Deus ſanctiſſimi timoris reli-
gione colendus. 202.a
Deus ſeptimo ab orbe die cur
dicatur quieuiſſe. 219. b.
& ſeq.
Deus ſolus naturâ ſapiẽs 40.a
Deus ſolus eſt finis naturæ hu-
manæ aptiſſimus. 68.b
Deus quibus veniam pollicea-
tur. 24.b
Delinquentes Deus ſupplicio
proſequitur. 865 b
Dignitas vera in quo poſita.
66 b 68.a
Dignitas ſempiterna in quo
poſita. 66 b 68 a
Dignitatem verã qui appetunt,
Deum appetunt. 66 b. 68 a
dignitatis participes qui ſint.
66. b
diſſenſiones inter homines ex
citatæ vndè oriantur. 115.a
diſſimilitudo animos diſiun-
git. 118 a
dolor quando exiſtat. 2.a

E.

Eccleſia quid ſit. 19 b
Eccleſia Chriſti patria no
ſtra eſt. 209 b
Eccleſia columna veritatis eſt
192 b
Eccleſiæ ſanctitas in quo ſita.
218 b
in Enuntiationibus reciprocis,
vna perempta, tollitur & al-
tera. 188 a
Euſebij ſententia de prædeſti-
natione. 181 a.b
exemplar, quod Moſi in monte
monſtrabatur, Chriſtus erat.
54.b
exilio nihil grauius. 42.b

F.

Fatorũ munus 159.b 160.a
Fatum quid. 160.a
Fide ad iuſtitiam perueni
tur. 54.a
ad Fidei amplificationem om-
nis animi noſtri conatus con
ferendus eſt. 84.a
fidę cuſtodia omnium diuino-
rum

rum munerũ cõtinetur.132 b
fidei complexu omne veræ pietatis ſtudium cõtinetur.60 a
fide Dei benignitatem conſequimur. 4.a
fide Dei gloria illuſtratur. 6 a
abſq; fide Deum nemo poteſt amore complecti. 73.a 74 b
fidei effectus. 46. b. &. ſeq. 85.b.39 b
fidei excellentia. 83.b 87 a
fidei incendio committenda ſunt, quæ mentis noſtræ captum ſuperant 52.b
fide incenſa, & in Dei ſtudium incitata nihil ſalutarius. 6.a
fidei in Chriſtum effectus. 62.a
fidei monimentum in qua potiſſimum corporis parte inciſum. 45.a.& ſeq.
fidei munera quæ ſint, & in quot tempora diſtributa 52a
fidei munere q s fũgatur.41.a.b
fidei munus quod. 219.a
fidei munus quod ſit. 45 b.53.a
quod fidei munus Deus à nobis exigat. 35.b
fidei naufragium feciſſe qui dicantur. 23.a
fidei opera æterna gloria cumulanda. 63.a
fidei opera, cuius ope perficiantur. 63 a
Fidei opera quid efficiant. 63.b
fidei opera quotuplicia ſint. 83.b
fidei opus ſolum perfectum officium dicendum eſt. ibidem
fidei pactio ſub quibus ſignis facta. 133 a
fidei ſtudio omnis diuinæ legis cultus continetur. 7.b
fidei ſumma in quo conſiſtat. 82.b
fide variæ ſignificationes.7 a.b
fidei vis ad cuius diſciplinam referenda. 84.b
fidei vis in qua alacritate certatur. 53.a
fidei vis in quo conſiſtat. 39.b
fidei vis qua in re collocata. 14.a.53.a
fidei v s quæ ſit. 33.a
Fideles, etiam in maximis rerum humanarum difficultatibus, omnibus bonis affluunt, 53.a.b
fideles qui ſint. 7. b. & 73. a. b
fideles vitam ſuam diuina lege moderantur. 16 b
fidelibus tantum iuſtitiã Deus largitur. 101.b.102.a
fidelium nationem Deus cur electionem appellet. 188.b. 189.a
fidem Deus quomodo remuneret. 185.b
fidem deferere quid ſit. 7 a
fidem Paulus quomodo deſcribat. 14 a
fidem quando adhibeamus. 39.b
Fidem quando deſeramus. 7.a
fidem quis colat. 12. a. 38.b 73.b
fidem quis frangat. 18. a. 29.a
fidem qui colit, is ſabbathum ſemper obſeruare dicitur. 206.b
fidem ſolã ad ſalutem ſufficere Lutherus contendit.24.a
fidem ſuam Deus quando liberet.

ret, 125.b
fide natura firmatur & conſtituitur. 78.b
abſque Fide nemo prudens eſſe poteſt. 80.a
abſque fide nemo virtutem cōſequi poteſt. 64.b
fide, non lege, ſalutem conſequimur. 60.a
fide nullum ſacrificium magnificentius. 13.a
in Fide omnis rectè viuendi ratio poſita eſt. 8.b
in Fide qui permaneant. 7.b
ex Fide quomodo iuſtitia oriatur. 88.b
fides ad diuinam opem comparandam maximè neceſſaria eſt. 78.b
Fides ad iuſtitiam dux eſt. 4.a
fides apud Hebræos quid ſignificet. 7.b
fides & Obedientia apud Paulū idem ſignificant. 18.b
fides à recta ratione diuelli nō poteſt. 21.a
fides à ſcientia quid differat. 8.a
fides authoritate continetur. ibidem
fides cum charitate ſemper cōiuncta eſt. 17.b
fides cum opinione & ſcientia an conueniat. 8.a
fides, Dei donum eſt. 85.a
fides eſt iuſtitia quædam inchoata. 103.a
fides in cuius animo cernatur. 12b
fides in Deum, Chriſtianum efficit. 4.b
fides hominis eſt officium 85.a
fides in Dei muneribus habenda. 85 184.a
fides in officio cernitur. 71.a
fides in otio langueſcit. 156.a
fides in quo præcipuè ſtudio poſita. 11.b
fides, iuſtitiæ fundamentum eſt. 102.b
fides iuſtitiam antecedit. 102.b
fides, niſi Dei verbum antecedat, exiſtere non poteſt. 84.a
fides piorum, Dei fide ſubnixa eſt. 87.a
fides primam iuſtitiæ inſtitutionem continet. 102.b
fides quæ laudanda. 40.b
fides qua in re conſtituta. 23.a
fides quibus in rebus maximè cernatur. 7.b. 21. a. 49. a. 88. 153.a
fides quid contineat. 17.b
fides quid doceat. 39 a
fides quid præſtet 14.a
fides quid ſignificet. 7.a
fides quid ſit. 7. b 8. a. 39. b 64. a
fides ſine Dei præſentis ope & auxilio cōſtare nōpoteſt. 84 a
fide tantùm poſſe diuinam legem impleri, quomodo intelligendum. 194 b
fides temporibus priſcis etiam apud Hebræos floruit. 81.b
fides vnde. 185
filij Dei ex immortali ſemine nati ſunt. 124.a
filij iuſtitia vnde perſpiciatur. 218.a
filij pro parentum peccatis pœnas non dabunt. 175.b
finis humanæ naturæ vnus eſt. 69. a

finis humanæ vitæ in ſolo Deo conſiſtit. ibid.
finis vitæ humanę in adumbrata dignitatis imagine non ponendus. 68.a
fœdus, quod Deus cũ Abrahamo percuſſit, quò pertineat, & quid deſignet. 45.a
fœdus, quod Deus cũ Abrahamo percuſſit, cur ſempiternũ appelletur. 45 b
formæ diuinæ ſimilitudo in quo poſita. 107.b
furioſi qui dicendi. 41.a

G.

GEneris humani primus parens quãtis opibus ornatus extiterit. 130.b.
gloria quid. 176.b
gloria, iuſtitiæ comes eſt. ibid.
gloriam Deo quando tribuamus. 50.b
gratia Dei in quo cernatur. 31.a
gratia diuina omnib. quàm ſit parata. 195.a
gratiæ nomen quid ſignificet. 104.b.105.a
gratiæ proprium quid ſit. 108.a
gratia gratiam parit. 208.b
gratia quid ſit. 108.a.b
gratias Deo quando agamus. 50.b

H.

HAeretici, quale hominũ genus. 160.b
hebræi annum ab initio veris numerabant. 128.a
herbarum agreſtis amaritudo quid ſit. 52.a
homine nullum animal calamitoſius. 2.a
homines à natura qua religione ſint imbuti. 145.a
homines ad laborem nati. 152.a
homines ad miſeriam an nati. 3.a
homines in ſempiterna ſupplicia quid deducat. 178.b
homines non ſuo, ſed alieno crimine, ſint iniuſti. 136.b
homines qua lege nati. 163.a
homines quando cogantur. 177.a
homines ſapientię ſtudioſi, num ſapientes appellandi. 15.b
homines ſibi ipſis quid debeant. 20 b
hominibus fides non adhibenda. 20.a
homini, Deo coniuncto, nihil deeſſe poteſt. 5 b
homini Deus quid ſit largitus. 79.a
hominis finis ſolus Deus eſt. 107.a
hominis officium quib. rebus contineatur. 8 b
hominis vltimus finis quotuplex ſit. 65.a
hominis ſummum bonum vnum eſt. ibid.
hominum crimina Deus cur

cur toleret. 170.a
hominum inconſtantia. 40.a
hominum meritis Dei numen non obligatur. 124.b
hominum piorũ ſanctitas apud Deum quantum valeat. 98.b
hominum ſanctorum ſcripta quò cõferantur. 148.a
hominum ſpes fallaces 3.a
homo ad imperium natus. 95.b
homo corpore & anima cõſtat. 138.a
homo, corporis cupiditati penitùs addictus, oẽs belluas feritate vincit. 144.b
homo Dei ſimilitudinẽ incontaminatã quando retineat. 96.a
homo diuinæ mentis imago eſt. 107.a
homo, humanis opibus confidens, ſimilis eſt myricæ arido in loco natæ. 5.a
homo in quem finem à Deo creatus. 8.b
honeſtas vera, ex diuinę honeſtatis ſplendore ducta eſt. 80.a
honeſtatis origo, Deus eſt. 202.a
honores, inanes ſunt. 10.b
hortum Dei quando colamus. 132.b
hortum Dei quando cuſtodiamus. 133.a
hortus Dei quid ſit. 131.b 133.a
humanæ naturæ finis, Deus eſt. 65.b
humanæ naturæ cupiditas. ibid.
humorem vndè ſumpſerimus. 97.a

I.

Iezabel. 167.a
Ignem Deus quid appellet. 220.b. & ſeq.
imperium, ad quod homo natus, iuſtitiæ tãtùm munere adminiſtrari poteſt. 95.b
imperium cunctorum animantium homini cõmiſſum eſt. 95.b
impij cur damnandi. 182.a
improbi quanta ſollicitudine & cruciatu conficiantur. 126.b
improbis cum diuina bonitate nullũ conſortiũ. 34.a
improbi quantis perturbationib. agitentur. 126.b
inanimis rebus Deus quid largitus. 79.a
incommoda, quibus in hac vita affligimur, cum æternis ſupplicijs collata, quaſi quædã ſomnia reputãda ſunt. 11.a
infideles, etiam cùm omnibus rebus abundare videntur, omnium rerũ indigẽtiâ cruciantur. 53.b
infideles Paulus quos appellet. 23.a
infidelitas & contumacis animi prauitas nihil differunt. 18.b
infidelitas in ſacris literis quid

quid appelletur. 18.a
Infidelitatis ratio q̄ ſit. 13.b
ingrati qui. 50.b.105.a.152.b
ingratis bona omnia pereunt. 133.a
omnis Iniquitas peccatum eſt. 141.b
iniquitas quid ſit. 141.b
iniucundum quid ſit. 117.a
iniuria vnde naſcatur. 211.a
iniuſti à nemine amantur. 117.b
iniuſti Deum ſibi aduerſarium conſtituunt. 115.b
iniuſtis ab æterno Dei conſilio ſupplicia quare defi nita. 189.b.190.a
iniuſti quantis perturbationibus agitentur. 117.b & ſeq. 129.b
iniuſti quantis bellis exagitentur. 115.a
iniuſti quanto metu crucientur. 129.b
iniuſtis nemo miſerior. 4.a
iniuſtitiæ comes, eſt aſſidu⁹ animi cruciat⁹. 126.b & ſe.
iniuſtitię fundamentum in quo collocandum. 214.b
iniuſtitiæ turpitudo quanta. 118.a
iniuſtitia ex animi habitu iudicanda. 142.a
iniuſtitia omnes belli acerbitates cōplectitur. 115.b
iniuſtitia omnibus odioſa eſt. 117.b
iniuſtitia quid ſit. 115.a. 117.b.214.b.
intelligentia recta, ſapientia eſt. 107.a
interitus noſter vndè proueniat. 179.a
Ioſue. 221.a
iracundiæ furor quantum valeat ad animos conturbandos. 193.a
iucundum quid ſit. 117.a
Iudas à Deo cur improbatus. 182.a
Iudæorum cæcitas. 48.b
Iudæorum inſania. 167.a
Iudicium cur inſtitutū. 31.a
iudicium de vnoquoq; quādo fiat. 182.b
iudicium ſemper voluntatem antecedit. 40.b
iudicium verū quod. 216.b
ius agnationis diuinæ pietate continetur. 124.a
ius hæreditatis æternæ, ad Dei benignitatem, & fidem referendum eſt. 126.a
iuſti ab omnibus malis immunes. 121.a.b
iuſti, Dei hæredes sūt. 124.a
iuſti, diuini cōſilij fiunt participes. 122.b
iuſti filij Dei nominantur. 123.a
iuſti hominis florens ſtatus in quo cōſiſtat. 121.b.& ſe.
iuſti inter homines Dij quidam exiſtimandi. 223.a
iuſti inuicti ſunt, & ſempiterno robore muniti. 116.b
iuſti nullis malis ſunt expoſiti. 123.b
iuſti quanta pace fruantur. 115.b.& ſeq.
iuſti quāta ſint lucę cōpleti. 110.b

iuſtis à Deo quid promiſ-ſum. 125.b
iuſti ſemper in voluptate verſantur. 129.b
iuſti ſempiternis opib. ſunt firmati. 127.a.b
iuſti ſoli ſapientes exiſtimādi. 116.a
iuſtis, regnum cælorū vt legitimum patrimoniū debetur. 124.a
iuſtitia animo quid pręſtet. 223.a
iuſtitia à quo manet. 4. a 97.a
iuſtitia, Dei ſimilitudo eſt. 97. a
iuſtitia hominibus fide colenda. 133.a
iuſtitia hominum mentes cuius opera illuſtrare poſſit.98.a b. & ſeq.
iuſtitia in Dei clemētiá collocanda. 98.a
iuſtitia in Dei gratia & benignitate collocanda. 4.a
iuſtitia in homines vndè exiſtat. 211.a
iuſtitia in nobis quando efflore ſcat. 200. a. & 218. b
iuſtitia in qua charitate ſita. 108.a
iuſtitia in quo conſiſtat. 75.a
iuſtitia in quo cōnſtituta. 97.a.219.a
iuſtitia in ſacris literis requietis nomine appellatur. 219.b. & ſeq.
iuſtitia nos Deo ſimiles efficit. 97.ab
iuſtitia noſtra in quo ſita. 223. a
iuſtitia noſtra quò reuocāda. 98.a
iuſtitiâ nullum diuinum opus in nobis eſt illuſtrius. 30.a
iuſtitiâ nullum donū à ſpiritu ſancto maius accepimus 105.a
iuſtitiâ nullum ſacrificium Deo gratius. 222.b
iuſtitiâ nullum donum diuiniùs. 97.b
iuſtitia nunquam ſuā gloriam amittit. 3.b
iuſtitia operib. pietatis amplificatur. 156.a
iuſtitia, perfecta fides eſt. 103. a
iuſtitia quàm facilè adipiſcatur. 193 a.195.b & 197.a
iuſtitia quando exiſtat: 102.b
iuſtitia quibus rebus contineatur. 211.a
iuſtitia quid. 3.a. 73.b 96. a 117.b. 194.a.b.198.b.199. a.200.b.211.a
iuſtitia, requies noſtra cur appellanda. 222.a
in Iuſtitia ſemper elaborādum. 152.a.b
iuſtitia ſine fide conſtare non poteſt. 102.b
iuſtitia ſempiterna. 121.a
iuſtitiæ comes, gloria eſt. 176.b
iuſtitiæ cōplexu omnes virtutes continentur. 97.a
iuſtitiæ concentus omnes ſym-

ſymphonias antecellit. 200. a
iuſtitiæ dignitas & præſtãtia. 96. b & ſeq. 154. b
iuſtitiæ donum, Dei operâ, hominibus impertitũ fuit. 101. b
iuſtitiæ fons, Deus. 97. a. 214. b
iuſtitiæ fructus quis. 119. a
iuſtitiæ fructus ad diuinã benignitatem reuocandi. 89. a
iuſtitiæ fructus ſempiternus eſt. 108. a
iuſtitiæ fundamentũ quod. 102. b
iuſtitię luce Deus quos circunfundat. 37. b
iuſtitię munera ad quot reuocanda. 210. b
iuſtitiæ munera vndè fluãt. 211. a
iuſtitiæ munus quod. 116. b. 216. b
iuſtitiæ ornatus in nobis quando exiſtat. 95. a
iuſtitiæ partes quot ſint. 211. a
iuſtitię pars prima quid faciat. ibid.
iuſtitię pars poſtrema quid faciat. ibid.
iuſtitiæ præſtantia. 154. b
iuſtitiæ regula, Deus eſt. 34. a. 96. b
iuſtitiæ ſplendorẽ Deus quibus largiatur. 38. a
iuſtitia vis in quo poſita. 216. a 217. b
iuſtitiam abſque Dei gratia non poſſumus conſequi. 31. a
præter Iuſtitiam, Dei oculis nihil gratum eſſe poteſt. 105. b
iuſtitiã Deus in nobis quãdo inchoet. 102. b
iuſtitiam Deus quando abſoluat. 102. b
iuſtitiam Deus quibus dederit. 101. b
iuſtitiam fide cõſequimur. 102. a
iuſtitiam fides antecedit. 102. b
iuſtitia vndè emanet. 131. b
iuſtorum animi, quãta pulchritudine ſplendeant. 117. a
iuſtorum ſtatus perpetuus. 123. b
iuſtorum vita quàm ſit ſecura. 115. b 127. a. b
iuſtos nullum malũ attingere poteſt. 127. a
iuſtos quando violemus. 121. b
iuſtum quid ſit. 93. a
iuſtum qui lædit, is Deũ ipſum lædit. 121. b
iuſtus quis. 200. b. 210. b & ſeq.

L.

Legem Deus cur tulerit. 164. b. 165. a
L ſine labore, nihil conſequi poteſt. 155. b
veræ Laudis ratio vnde petenda. 64. b

leges à quo datæ. 164.b
legis cultus in quo conſiſtat. 61.b
legis diuinę vis humanâ prudentia continetur. 78.b
legis diuinæ ſcientia, in nobis impreſſa & inſculpta, à nobis ſeruari nō poteſt, quandiu ſumus in cupiditatis dominatu. 71.a
in Legis & rationis æqualitate, vniuerſæ naturæ conſtantia conſiſtit. 199.a
legis finis quis ſit. 62. a 108.a
legis munera (ſi per ſe lex ſpectetur) quot ſint. 61.b
legis munus. 61.b
legis officia vi perficiuntur. 59.b.61.b
legis operà quæ ſint. 60.b
legis operibus Deus non delectatur, ſed fide. 147.b
legis operibus nemo iuſtus fieri poteſt. 59.a.60.b. 61.a
legis ſumma in quo ſita. 210.a
legis perfectio qua re contineatur. 210.b
legis ſententia quæ ſit. 209. b. & ſeq.
legis ſcriptæ vis in quo poſita 62.a
legis vis, quam Paulus exterminatā eſſe dicit, quæ ſit. 61.b
Lentitudo in Chriſti cultu & imitatione, quaſi quædam animi labes, fugienda. 51.b
lex æquitatis, Deus eſt. 24.a
lex animis noſtris impreſſa & inſcripta quandò propriè dicatur. 200.a
lex Dei ſitne perpetua. 61.a
lex diuina quid ſit. 61.a 199.a
lex diuina in fide ſita. 6.b
lex diuina & moderatio qd efficiant. 199.a
lex diuina quid ſibi habeat propoſitum. 5.a
lex in quo inſcripta. 200.a
lex naturæ quæ ſit. 76.b
lex necem infert. 61.b
lex perfectiſſima quæ ſit. 93 a
lex quæ officia ſanxerit. 59 b
lex vmbram rerum cęleſtiū tantùm continebat. 60.b
libero hominis arbitrio ſublato, omnis vitæ confuſio conſequitur. 163.b
liber quis exiſtimandus. 213. b. & ſeq.
libertas vera quæ ſit. 116.a.b
liberum arbitrium tollere Satanas per quos ſit conatus. 136.b 137.a. & ſeq.
libido, Chriſti numine coërcetur. 30.b
literam Paulus quid appellet. 30.b
luminis diuini decoris dignitas. 17.b
Lutheri argumenta refutantur, quibus perſuadere conabatur, non eſſe liberum arbitrium. 162. b. & ſeq.

ad Lutheri diſciplinam cur tam multi dociles ſe prębuerint. 25. b
Lutheri fidei genus, eſt immane flagitium. 27. a
Luthero qui dicantur nocẽtes. 177. b
Lutherus humanæ miſerię cauſam in Deũ coniecit. 161. b
Luther⁹ libertatẽ humanæ voluntatis euertit. 182. a
Lutherus, non eſſe liberum arbitrium, quib. argumẽtis probet. 162. a
Lutherus non modò mẽntis expers, ſed etiã ſceleratus exiſtimãdus eſt. 27. b
Lutherus quodnam fidei gęnus in medium attulerit. 23. b. 24. a
Lux mentis humanę, Deus eſt. 69. b

M.

Mala Deus tolerat. 167. b. 169. a
Manaſſes. 167. a
Manichæi hæreſis. 160. b
Marcionis hæreſis. ibid.
Maria, hominis gratia affecta. 9. a
Medea. 166. b
Mens officijs charitatis expiatur. 37. b
mens humana quanta flagret cupiditate vera cernendi. 111. b
mens quãdo ſe deſerat. 128. b
mente iuſti hominis nihil magnificentius. 117. a. b
mentem diuinã contemplari, nihil magis humanæ naturæ magnificẽtiæ accommodatum. 65. a
mentes humanę non hominũ meritis, ſed diuina clementia ſanantur. 97. b
mentis cæcitas nullo ſenſu ab eadem mente percipi poteſt. 215. a
mentis humanæ dignitas. 65. a
mentis noſtræ lux, Deus eſt. 69. b. 216. a
miſeriæ humanæ cauſa ad quem referenda. 160. a
miſericordia quibus tribuenda. 24. b
Mors, peccati ſtipendium eſt. 135. b
per Mundi conſtitutiones quid intelligendũ. 189. b
vniuerſi Mundi natura cui⁹ cauſa fabricata. 130. b
mundum Deus cur ędificauerit. 220. a. b
mundum, & omnia quę mũdi ambitu continentur, De⁹ quare effinxerit. 202. b
muſicus quis appellandus. 212. a

N.

Natura fide firmatur & cõſtituitur. 78. b. & ſeq.
Naturæ conſeruatio appetenda. 20. a
naturæ humanæ imbecillitas. 9. b. 156. b. 191. a. b
naturæ lex quæ ſit. 76. b

naturæ

naturæ noſtræ infirmitatis cognitione fides acrius excitatur. 196.a

naturæ noſtræ infirmitas nobis vtilis eſt. ibid.

naturæ noſtrę perfectio nobis vndè ſit petenda. 110.a

nemo beatus præter Deum. 9.b.

nocentes Luthero qui dicãtur. 177.b

nominis vis omnis multiplex diſtinguẽda eſt. 190.a

O.

Obedientia circuncisione denotatur. 46.b

Obedientia ex firma mentis aſſenſione nexa & apta eſt. 41.a

obedientia quid ſit. 73.a

obedientiæ ſpecimen quib. in rebus perſpiciatur. 150.b. 151.a

obedientiâ ſanitas comparatur. 102.a

obliuionis perfidia omnia bona conuellit. 153.a

officia diuini amoris qua in re collocanda. 73.a

officia in quot partes diſtributa. 200.b. & ſeq.

officijs charitatis mens expiatur. 37.b

in officijs quid præcipuè ſpectandum. 59.b

officium illud, quod legis metus exprimit, legis opus appellandum. 63.a

officium noſtrum potiſſimum quod ſit. 204.b

officium qua in re ſitũ. 8.b

ὁλόκαυσα à quo primùm procurata. 56.a

opem diuinam qui conſequantur. 211.a

operis diuini perfectio in quo conſiſtat. 220.a

opinio quid ſit. 8.a

opus nefarium, quando ſcelus exiſtimandum. 59.b

B. Origenis ſententia de prędeſtinatione. 181.a.b

ornatus quãdo exiſtat. 93.a

otioſis Deus ſempiternum interitũ denunciat. 155.b

P.

Paradiſi ſignificatio. 131.b

primus Parens humani generis quibus dolis è Paradiſi finibus eiectus. 133.a.b. & ſeq.

Parentes primi generis humani quantis opibus ornati extiterint. 130.b. & ſe.

primo Parenti humani generis quódnam munus aſſignatum. 131.b

primi noſtri Parentis morbi vitium in omnem poſteritatem quomodo infuſum. 135.b

Parentum benignitate nihil amabilius. 42.b

ob Parentum ſcelera, pœna qui cruciandi. 204.a

Paſchæ myſterij declaratio.

tio. 50.a
Pater quis appellãdus. 43.b
Pater quis habendus. 123.a
Patria in hac vita nihil dulcius. 42 b
Patrimonij amplificãdi ratio quæ præclariſsima. 17.a
in Paulo eligendo Deus qd ſecutus. 182.b
peccare propriè quid ſit. 142.a. 143.a.b.
peccata, Chriſti numine extirpantur. 30.b
peccati cognitio, peccatum amplificat. 60.b
peccati nomẽ multifariam intelligitur. 143.a
peccatores, miſeri ſunt. 29.b.
peccatum quid ſit. 140.b. 141.a.b. 143.a.b
peccatum & culpa quomodo differant. 140.b
peccatum in nobis triplici ratione ineſt. 89.b
peccatum ſemper fugiendum. 52.a
Pelagij error. 181.b
Petrus cur electus. ibid.
Phæſach quid ſit. 50.a
Pharaonem Deus cur ſuſtinuerit. 170.b
Philoſophi qua in re ſapientiam conſtituant. 39.b
pietate omnis ſanctitas & religio continetur. 73.a
Pilatum Deus in ſcelus nũ induxerit. 169.b
plantis Deus quid largitus. 79.a
Plato, animi rectè conſtituẽdi viam in Philoſophiã ponit. 71.a
Plato quos appellet ſtultos. 71.b
Plato vitam beatam in virtute collocat. ibid.
pœna indigni qui ſint. 177.a
Prædeſtinatio. 183.a.b
præſcientia diuina vnde ſumatur. 187.a
præſidium diuinum quo pacto conſequamur. 194.a
præſidium diuinum à quibus abſit. 215.b
preces ſanctorum hominũ apud Deum quantum valeant. 98 b. & ſeq.
promiſſa diuina quò referantur. 195.b
propitiatoriũ quid ſit. 54.b
prudentia, bonorum & malorum eſt ſcientia. 70.a
pulcher quis cenſend⁹. 214.a
pulchritudinis ratio qua in re conſtituta. 117.a

Q.

QVæ cauſis neceſſarijs continẽtur, præſentia ſunt nõ futura. 187.a
Quæ maximè noſtra dicenda. 195.a
Quærere deum toto corde quid ſit. 34.b
Quieſcere Deum quomodo dicamus. 220.a
Qui libertatem hominibus eripit, Dei iuſtitiam labefactat. 168.b

Quodnám iuſtitiæ donum maximè optandum. 104.b

R.

Ratiō, impuritati & omni flagitiō ſeruiēs ſanitatē quādo recuperet. 114.a
Ratio quid præſcribat. 114 b
ratiōe in homine nihil præſtantius. 132.a
rationis abuſus quanta mala in res humanas inuehāt. ibidem.
rationis vſus quis ſit. ibid.
rationis lumen à virtute naturâ non ſeperandum. 107.a
rationis lumen quod ſit. 106 b. 107.a
reges ſceptrum geſtare olim cur ſoliti. 48.a
regia diſciplina qua in collocanda. 212.a
regnum eſſe alicui à conſtitutione mundi paratum, quid ſit. 189 b
regum officiū quod ſit. 48.a
religio iuſtitiæ fundamentum eſt. 157.b
religio pietate continetur. 73.a
remuneratione nullum cōcordiæ vinculum maius eſt. 208.b
requiem inuenire quid ſit. 12.b
requies Dei & hominum, iuſtitiâ continetur. 222.b
rerum humanarum fallacitas. 196.b
à Rerumpub. gubernatoribus, quodnam officium Deus exigat. 99.b
res corporeæ ad diuinas & ſempiternas collatæ, vmbra tantùm ſunt, & inania quædam viſa. 72.a
Rex quis habendus. 211.a.b. & ſeq. 213.a. 216.b
Rex quid ſpectare debeat. 212.b

S.

Sabbathum apud Hebræos quid ſonet. 205.b
Sabbathum ſeptimo die cur conſecratum. 205.b
Sabbathum otio ſancto cōſecrare Deus cur præcepérit. 206.a
Sabbathum quis ritè colat. 206.b
Sabbathum verum innocentia continetur. 206.a
Sabbathi ſāctitas qua in re collocanda. 206.b
ſacerdotes veri qui habendi. 211.b
ſacrificantium fidem, non ſacrificia Deus requirit. 56.b
ſalus noſtra charitatis ſtudio continetur. 37.b
ſalutares qui exiſtimandi. 217.a
ſalutem non poteſt conſequi, qui legem nō ſeruat. 194.a
ſalutē nemo poteſt adipiſci, ni-

ci, niſi diſciplina diuina ſit inſtructus. 84.b
ſalutem nō lege, ſed fide cō ſequimur. 60. b. 61.a
ſalutem noſtram quis efficiat. 185.a
ſalutis noſtræ cauſa in quo poſita. ibid.
ſalutis ratio in qua lege poſita. 16. b
ſalutis ſpes quibus oſtendatur. 36.a
Sācti, electi appellātur. 189.a
Sancti nullis peccatis alligati ſunt. 30.a
Sanctitas abſque fide extare non poteſt. 73 a
Sanctitas in quo conſtituta 103.a
Sanctitas quid ſit. 101.a
Sanitas in iuſtitia conſtituta eſt. 102.a
ſanitas obedientia comparatur: ibid.
ſapiēs quis cenſendus. 14.b. 15.b. 41.a
ſapientis officium quod. 15. b. & ſeq.
ſapientia diuina variari nō poteſt. 224.b.
ſapientiam Philoſophi qua in re conſtituant. 40.b
ſapientiam Plato in cognitione boni conſtituit. 71. a. b
ſapientia virtutum gubernatrix eſt. 107.a
Saul. 218.a
ſceleris odiū quādo exiſtat. 26. a
ſceleris pœna non tam metuenda, quàm ſcelus ipſum. 29.b
ſceptrum in terram proiectum quid ſit. 47.a
ſcientia religionis colendæ in quo poſita. 103.a
ſemine diuino qui procreati. 147 a
ſenſus acerb⁹ in morbi grauitate inflicta vulnera ſanat. 37.b
ſeptenarius numerus totū vitæ ſpatiū deſignat. 52.a
ſerui natura ſumus. 124.b
Sidonij cur damnati. 190. b. 191.b
Siloe turris diuino iudicio concidit. 191. a
ſimilitudo animos coniungit. 118.a
ſimilitudo in quo cōſiſtat. 118.b
ſimilitudo diuina in quo cōſtituta. 81. b
ſimilitudo diuinę formę in quo poſita. 107.b
Socrates quem dicat ſapientem. 15.b
Sol viuis eripi non poteſt. 195.a
ſpes animum ad res gerendas quomodo exacuat. 17.b
ſpes ſalutis quibus oſtendatur. 36.a
Spes vitæ beatæ in Deo collocanda. 5.a
ſpiritu diuino nihil iucundius. 39.a
ſpiritum vndè ſumpſerim⁹. 97.a
Spirit⁹ Sāctus, veritatis magiſter. 217.b. & ſeq.

ſtatus diuinus quomodo adipiſcatur. 9.b

T.

Temeritas cum diuina mēte nullum habet commercium. 192.b
Terra, hominis gratiâ effecta. 9.a
Terra in medio mundi ſtabilita. 95.a
Thyeſtes, 166.a
Tyrij cur damnati. 190.b. 191.b
Tyranni omnium ſeruorū contemptiſſimi ſunt. 45.a

V.

Valētini hereſis. 160.b
vanos B. Ioānes quos appellet. 31.a
venter quorū Deus ſit. 45.b
venuſtas omnis in iuſtitia collocanda. 105.a
verbum Dei perpetuū. 62.b
verbū Dei omnipotēs eſt. 85.b
verbū Domini quid ſit. 41.a
in Via Domini ambulare quid ſit. 12.b
via, quā Deus monſtrat, quę ſit. 11.b. 12.a
via vitæ beatæ vna eſt. 3.a
virga quid ſignificet. 48.a.
viribus diuinis qui fulciantur. 9.b
virtus diuina quò vehementius oppugnatur, eò maiore præſidio eſt munita. 123.b
virtus nulla eſt, niſi voluntaria. 81.b
virtutes à quò fluxerint. 106.b
virtutes ex fide nexæ ſunt. 4.b
Virtutes recta ratio gubernat. 79.b
virtutis arma ingenij acumine cōſtituta ſunt. 144.b
virtutis diuinæ claritas vndè emanet. 219.b
virtutis mun⁹quod ſit. 106.a & ſeq.
vita æterna in fide conſiſtit. 6.b
vita beata in quo poſita. 81.b
vitæ beatæ via in quo conſtituta. 3.a
vitæ extremum vndè petendum. 65.b
vitæ humanę breuitas 135.a
omnis vitæ iucunditas amicitia continetur. 119.a
vitæ modus, Deus eſt. 70.b
vitæ noſtræ rationes cui cōmittendæ. 11.a
vitæ optimus finis in quo collocandus. 64.b
vita hominis fidelis, ſabbathum eſt nominanda. 206.b
vita hominis vmbræ ſimilis. 2.b
vita hominū quantis curis ſit implicita. 1.a
vitam beatam Plato in virtute locat. 71.b
vitam beatam qui adipiſcātur. 163.a
ad Vitam beatam quibus

ſtudijs & rationibus contendamus 10.b
Vita noſtra cui credẽda zoi.a
rectè viuendi ratio in fide poſita eſt. 87.a
Vniuerſitatis nomen multiplex eſt. 1:8.a
Volſius. 176.b
voluntatem ad ſtudiũ immortalitatis ſiues rapit. 41.a
voluntatem iudicium ſemper antecedit. 40.b
voluptas corporis omnium malorum eſca. 129.a
voluptas, quam iuſtitia efficit, omnia bona continet. 129.a.b
voluptas venerea quorũ ſit Deus. 45.b
voluptas vndè oriatur. 2.a
voluptatem aſpernari quis poſſit. 129.a
voluptates hominum futiles & breues ſunt. 10.b
Vuilklefi hæreſis. 161. a. 162.a.

FINIS.

BIBLIOTECA ... ROMA ... EMANUELE

ſtatus diuinus quomodo adipiſcatur. 9.b

T.

Temeritas cum diuina mēte nullum habet commercium. 192. b
Terra, hominis gratiâ effecta. 9.a
Terra in medio mundi ſtabilita. 95.a
Thyeſtes, 166.a
Tyrij cūr damnati. 190. b. 191.b
Tyranni omnium ſeruorū contemptiſſimi ſunt. 45.a

V.

Valētini hereſis. 160. b
vanos B. Ioānes quos appellet. 31.a
venter quorū Deus ſit. 45.b
venuſtas omnis in iuſtitia collocanda. 105.a
verbum Dei perpetuū. 62.b
verbū Dei omnipotēs eſt. 85.b
verbū Domini quid ſit. 41.a
in Via Domini ambulare quit ſit. 12.b
via, quā Deus monſtrat, quę ſit. 11.b.12.a
via vitæ beatæ vna eſt. 3.a
virga quid ſignificet. 48.a.
viribus diuinis qui fulciantur. 9.b
virtus diuina quò vehementius oppugnatur, eò maiore præſidio eſt munita. 123.b
virtus nulla eſt, niſi voluntaria. 81.b
virtutes à quò fluxerint. 106.b
virtutes ex fide nexæ ſunt. 4.b
Virtutes recta ratio gubernat. 79.b
virtutis arma ingenij acumine cōſtituta ſunt. 144.b
virtutis diuinæ claritas vndè emanet. 219.b
virtutis mun'quod ſit. 106.a & ſeq.
vita æterna in fide conſiſtit. 6. b
vita beata in quo poſita. 81.b
vitæ beatæ via in quo conſtituta. 3.a
vitæ extremum vndè petendum. 65.b
vitæ humanę breuitas 135. a
omnis vitæ iucunditas amicitia continetur. 119.a
vitæ modus, Deus eſt. 70.b
vitæ noſtræ rationes cui cōmittendæ. 11. a
vitæ optimus finis in quo collocandus. 64. b
vita hominis fidelis, ſabbathum eſt nominanda. 206.b
vita hominis vmbræ ſimilis: 2.b
vita hominū quantis curis ſit implicita. 1. a
vitam beatam Plato in virtutę locat. 71.b
vitam beatam qui adipiſcātur. 168.a
ad Vitam beatam quibus ſtudijs

ſtudijs & rationibus contendamus 10.b
vita noſtra cui credēda 201.a
rectè viuendi ratio in fide poſita eſt. 87.a
vniuerſitatis nomen multiplex eſt. 1:8.a
Voleſius. 176.b
voluntatem ad ſtudiū immortalitatis fides rapit. 41.a
voluntatem iudicium ſemper antecedit. 40.b
voluptas corporis omnium malorum eſca. 129.a
voluptas, quam iuſtitia efficit, omnia bona continet. 129.a.b
voluptas venerea quorũ ſit Deus. 45.b
voluptas vndè oriatur. 2.a
voluptatem aſpernari quis poſſit. 129.a
voluptates hominum futiles & breues ſunt. 10.b
Vuilklefi hæreſis. 161.a. 162.a.

FINIS.

BIBLIOTECA [NAZ.] ROMA [VITTORIO] EMANUELE